

JAN LEWINSKI
SZTUKA LITURGICZNA

WYDANE STARANIEM KOMITETU KULTURALNO OSWIATOWEGO D.S.P.

NAKLADEM TOWARZYSTWA „POLEN-HILFE“ W SOLURZE

SZWAJCARIA 1943

NIHIL OBSTAT.

Szef Duszpasterstwa D.S.P.
Ks. St. Kap. W. Swiecicki 1943

Wydane na prawach rękopisu

Zyngodruk wykonany w firmie FOTOPLAST A.-G., Zurych, Szwajcaria

JAN LEWINSKI
SZTUKA LITURGICZNA

WPROWADZENIE

Aby odrazu wyjaśnić zakres który będę się starał omówić rozpoczynam od definicji: sztuka liturgiczna nazywam tą sztuką która jest związana z liturgią, a więc z przedmiotami służącymi do spełniania liturgii. Zakres objęty tą definicją, nieopiera się więc całosci sztuki liturgicznej, gdyż nieobjęty, muzyki liturgicznej, poezji liturgicznej i t.d. ograniczając pojęcie wyżej. Sztuka liturgiczna do plastyki artystycznej liturgii. Decyduje o tym ograniczenie niebędące jednak wystarczające, gdyż zakres tych rozważań jest o wiele większy. Zamierzam moim jest omówienie architektury i sprzętu związanego z liturgią pod kątem wymagań liturgicznych i wyjaśnianiem wpływu na formowanie plastyczne ducha pojęci liturgicznych.

Należy tu zaraz podkreślić że sztuka związana z Kościołem jest trójczłonna. Mamy bowiem: sztukę religijną, sztukę kościelną i sztukę liturgiczną. Kolejne te określenia nawiązują zakres przedmiotowy, przez poszczególne sztuki objęte i tak sztuka religijna opiera się pojęciem najszerszym i to tak szerokim że wykracza poza ramy danej sprawy. (mówi o sztuce religijnej różnych ujęciach.) Sztuka religijna określonego wyznania opiera się pojęciem sztuki szerokiego, poza murami kościoła obejmującą całość tematów o treści religijnej. Znajdujemy tu sztukę związaną z życiem jednostki poza kultem oficjalnym jak np. malarstwo religijne domów prywatnych, Kasperniki i t.d. z kolei jako części sztuki religijnej występuje sztuka kościelna zawierająca w całości co obejmują treści przedmiotów związanych z kultem, a więc kościoły, kaplice, krużganice, cmentarze i t.p. Ostatnie, a najwęższe określenie, sztuka liturgiczna "obejmuje" tylko części sztuki kościelnej która jest bezpośrednio związana z rytmem liturgicznym, omijając znajdujące się we wnętrzu kościoła w przedmioty nie związane z liturgią (niekoniecznie do odprawiania rytów) a należące do sztuki kościelnej jak malarstwo ścienne czy nagrobki.

w ten sposób zakres określony zbyt ogólnikowo. Sztuka liturgiczna będzie w rzeczywistości obejmowała tylko przedmioty należące do sztuk plastycznych, w których odbywa się liturgia i które w liturgii się spełniają (z tym że są one formowane w myśl ducha rytmu liturgicznego.)

Teraz więc musimy określić bliżej co nazywamy słowem "liturgia". Liturgia jest kultem publicznym Kościoła wykonywaną i regulowaną przez ministrów wybranych przez Kościół do tego celu, a osobą liturgiczną jest unia wspólnoty wierzycieli od liturgii tej wspólnoty niezależnie. Kult ten (liturgia) jest rytmem ustalonym i ustalonym przez Synody Kongregację Rytów, a obowiązującym w "Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum."

Duch Liturgji.

Aby uproszczyć dalsze rozumowanie jak i również aby nadać wymowę często dalej powtarzanemu słowu "liturgia" podaję szereg o duchu liturgii z książki Romano Guardini "L'Esprit de la Liturgie" z kolekcji "Ecclesia orans" redagowanej przez R.P. Telefonio Kerwegana.

O. "Modlitwa liturgiczna" mówi Guardini iż jest to wspólna modlitwa i kolektywna, a odpowiadająca nie temperamentowi jednostki, lecz życiu wewnętrznemu wspólnoty, życiu stworzonemu z różnych temperamentów ale mającemu wewnętrzną odpowiedzialność.

Pracujemy celem liturgii nie jest kult indywidualny Boga gdyż liturgia jest kultem publicznym kościoła, lecz kult i hołd oddawany Bogu przez jedność, spójność, modlitwami o ustalonym rytuale.

Istnieje jednak w liturgii przejście do modlitwy indywidualnej poprzez elementy subiektywne, takie jak kantyki w języku ludowym, deuscy i t.p. Nigdy też liturgia nie będzie jedyną ekskluzywną modlitwą kolektywną. Będą rozwijać się przy niej modlitwy lokalne, charakterystyczne dla tych lokalnych warunków narodowych, rasowych, historycznych i społecznych. Liturgia jest "lex orandi"

czyli, żywa i reguluje modlitwy nie liturgiczne. Modlitwa liturgiczna jest dominująca i organizująca przez dogmat i wydaje się być zastawieniem doktryn teologicznych, a powinna być wzniesieniem serca prowadzonym przez - mówi Guardini - gdyż myśl tylko ma przysłużyć być jedyną wartością uniwersalną i dostępną wszystkim, liturgia nazywa Guardini.

Prawda dogmatyczna w ubraniu modlitwy. "Prawda uczyni Was wolnymi." A dalej podkreśla pierwszostek emocjonalny prosty, opanowany, wyrażający. Modlitwa winna obejmować sentymenty proste i istotne. Forma modlitwy wspólnoty winna być dramatyczna w dialogu i modelem tu będzie typ oracji chrześcijańskiej gdzie mamy akcję wewnętrzną i zewnętrzną formę tej akcji.

Swięta, przystępna, silna, taka to winna być modlitwa związana z rzeczywistością i tak by ciotek znalazł w niej całe swe życie. Bogata w myśli, obnawia prostym językiem i językiem przenośni, dostępna dla prostego człowieka i ożywiająca kulturalnego.

O. Wspólność liturgicznej. Guardini mówi, że liturgia mówi zawsze my, a nie ja. Jednostka winna: po pierwsze, poświęcić: odmówić sobie to czego inni nie mają, opuścić w liturgii ja, poświęcić wspólności czy swej niezależności, po drugie: przyjąć pozytywnie w akcję za siebie to co jest we wspólności, słucha, staje w zgodzie na swym miejscu, słucha, wchodzi, idzie, idee które są mu niezrozumiałe, próżni o rzeczy które mu są nierozumiałe (bezpośrednio) i łączą się z rytmem które nawet nie rozumie lub nie zna ich, głębokości, lecz nie jest to wyłączenie się osobowości gdyż jedność ma się wyrażać tylko w kierunku spójnym, we wspólności celu w wierze i sakramentach.

Modlitwa spływa na wszystkich sąsiadów lecz ci osobno się modlą, potąceni w jedną myśl, stowię, kierunkiem i spójnością na jeden cel. Pod tą dominacją, kierunkiem i otwartością we wnętrzu kościoła rymy kościoła, widzimy w formie planów kościelnych wymowę tych prawd.

O. Stylu liturgicznym opowiada Guardini tak, że gdybyśmy pod słowem liturgia podstawieli słowa: sztuka lub architektura, znaleźlibyśmy w tym opisie najsilniejsze określenie doktryn kompozycyjnych.

Stylom nazywa wszystko to co specjalnie ujęcia formy w taktach, osobowo, jest to ujęcie rezygnacyjne rzeczy określonej w wyrażeniu równowagach i doświadczeni. Gdy coś manifestuje silnie przez swe istnienie czy czyn swój istotę, a jednocześnie nie ukazuje i nie podkreśla natury swych części, to to coś ma styl. Dlatego też liturgia ma styl. Dlatego też - ciągnie Guardini - świątynia grecka, Parthenon, narzuca nam silną sensację stylu nie katedra gotycka mimo, że obie kreacje są pełne tej samej siły określającej, różne w swych rodzajach, lecz obie z jednakością elokwencji narzucającej się. Ale w świątyni greckiej jest wyraźne podporządkowanie, bez senty, części dla wymowy całości. Obie kreacje mają swój styl, lecz przed Parthenonem odczuwamy sensację stylu o wiele silniejszą niż przed katedrą w Reims.

Tak jak dzieła Leotta narzucają nam impresję stylu intensywniejszego niż potężne obrony Brunelwolda. Tak jak poróg faraona egipskiego ma wyraźną wymowę stylu niż niedorozumienia tu jak Donatello.

Dzieje się to dlatego, że styl nabiera tu szczególnego charakteru gdy w dziele wszystko szczególnie przed ogólnym nitkiem. Wszystko co wąskie w czasie i przestrzeni, wszystko co uarte tylko dla jednostki jest dominowane przez to co konieczne dla wszystkich czasów i ludzi, tak w tej sztuce jak i w liturgii.

Powstaje typ, Karden Knyk serca który nie znajduje wytłumaczenia w krynku, w gestie żółtych jest zwrócić do elementów zasadniczych, do swych bar psychicznych.

Emocja niepokojąca choć jedna jest sprowadzona do formy prostej, ucieka do myślny przy chwiejnej. Staje się przez to umowną dla wszystkich, zrozumiałą. Ruch quaternary stry myślny miarę, odrzuca wszystko wypadkowe. Realność prosta zmienia się, otrzymuje leniz 74 pieci.

stylizuje się, przetwiera. Długość stylizacja jest przesadzona, rytm z rzeczywistością, myślny suchosc, trytonów kangrow teoretycznych. Waga zrywa zostaje zakryta przez akt tworzenia formy, przez koncepcję abstrakcyjną. Stojemy przed dźwiękiem pustym, martwym, przed schematem. Styl maudlinowy nawet w formach burzowych zachowuje swój wiojer ekspresji. Dzieło zrodzone tylko z myśli, z zachunkiem z koncepcji teoretycznej, nieposiada jako matwie - stylu.

liturgia której formy czas uypolensuat, uydoskonala. Ma styl we wszystkim - koniny swój uypod Guardini - ukazuje nam drogi po których musi iść koncepcja plastyki liturgicznej.

W innej swej pracy Guardini opisyuje wymowę katedru patery na której, leny kostja, mówi nam o lekkiej leny, wklętosci tego złotego dysku, o tej leny brąnocy, pora horyzonty, powstana- gocy jakby zakłopotani dloni wznoszą ku niebu, optatek floski. Chce nam zobrazować w tym myślny wymowę myśli dogmatycznej, w formie prostego kontaktu - chce nam zobrazować styl liturgiczny uynastajacy z natury, z koncepcji żywej ekspresji. Jest to może jeden z najwymowniejszych obrazów ilustrowanych długą pokrój winna pojąć myśl plastyczną uypolensuat w kontakcie z sztuką liturgiczną.

O. Symbolizm liturgicznym" mówi nam dalej Guardini gdy podkreśla że w liturgii wszystko, akt jest, ruch, ubranie, sprzęt, jest pełne obrazów i niepojętym sensem. Mówi o tym, że symbol wodzi się zawsze gdy spójne i naturalne znajduje się w materjalnym rewnętrzym, lecz wtedy tylko gdy powstaje z konieczności istotnej, naturalnej.

Symbol rozumie jako efekt naturalny, procesu psychicznego, lecz takiego aby ściśle określony mógł tylko jedną własność tłumaczyć jako jedyną interpretację wewnętrzną, zwaną miala. Najmniejszy symbol - mówi Guardini - uynymy, napnyktad w uykłkajacy. Teraz bowiem gdyżymy uykłkajacy neory rewnętrne driki, nasileniu wewnętrznemu ciotekia przez symbol nabierają nowych elementów. Ekspresja będzie jakby przedłużeniem wozigtosci ciała poza jego granice naturalne. A dalej tłumaczy symbolizm w stylizacji wyżej podane myślny du patery.

Oto różnica między ofiarą na goty dłoń, a na patnie, poziomoci pateny podkreśla poziomoci ciała, jest to jakby ptaszyca skierowa rozważa do góry, do Boga w silnym kontraście z wzniesioną ręką. I, jakże silnie wyraża ta podkreślenie: rektie, zakłócenie pateny w charakterze linii. Wzniesienie w liturgii posiada sens podwójny: impresji i ekspresji, impresji która prawdę, wzniesienie sym dynamicznością, ekspresji która prawdę tłumaczy.

O liturgii jako gre "mówi dalej Guardini i otem, że koncepcja użyteczności umieszcza punkt ciężkości obiektu po za nim, gdy w liturgii niema celu dokładnego, użytecznego, lecz ma w sobie punkt ciężkości w sensie. W Nauce nie widzi celu lecz sens: Prawdy, nie widzi też Guardini celu praktycznego w sztuce, lecz widzi sens bycia sztuki, ut sit. Sens w refleksji piękna Prawdy w "splendor veritatis". Sens jako zaangażowanie życia. [Nauka, że niestety celna i słowna jest nauka Guardiniego o sensie pozautylnym sztuki i w otoczeniu w użytecznym umieszczeniu punktu ciężkości poza tematem, orestu zapomnia współczesna architektura].

To liturgia która ma cel swój wyjątkowy, by kaźden gest i modlitwa rozwijały życie duchowe wewnątrz ale ma też w sobie swój punkt ciężkości, swój koniec. Nie jest etapem lecz osiągnięciem. I chociaż w liturgii cnotek nie ma siebie lecz na Boga kieruje spojrzenia, to niemniej liturgia nie cel użyteczny ma przed sobą, lecz grę przed Panem. Czynić, tak, jak cherubiny których jedynym sensem jest pouczać stryktami przed oczami Boga bez celu, tak jak widać nie powinniśmy się zwracać od dzieła sztuki, jak wypocynku, oddychania, pouczania się swobodnego, znajdowania lepszego w sobie, tak tenże cnotek staje przed liturgią wi-nien widzieć, sztuki, grę. Nie tworzy, lecz być samemu dziełem sztuki. Oto w oczach Guardiniego - istota liturgii. Stać się żywym dziełem sztuki przed Bogiem bez celu innego. Czynić tu Guardini stoisz jedno z najwspanialszych współczesnych liturgistów, R. P. Federforssa Klerwe-gena w de Principe d'art de la liturgie.

Naciskam na ten fakt, że liturgia nie szuka tego nabranta wartości dzieła sztuki, Kosciół nie szuka aby wyrzucić z niej dzieło sztuki, liturgia zawężała jednak w sobie tyle elementów od wewnątrz była istota chrześcijaństwa.

Horace mowi Guardini o pryncypie Logosu nad Ethosem, odrzuca współczesny mgd grze cynn biene pryncyp nad słowem, odrzuca stous Gwethego 90y Faust mowi: "na porzątku była Akcja", odrzuca "wół krytyki" Kanta, "wół psychologizmu" Fichtego, "potęgę woli" Nitschego. Postrona Guardini stoisz z Ew. Sw. Jana 8, 32.

"Prawda wyrzuci was w ciemności" i stąd widri w liturgii głębię potęgi, stąd też podkreśla liturgii, jako kontemplację, adorację, gloryfikację, prawdziwość, Boga.

Winną księżic mowi Guardini o zapobieganiu się cnotek w zerknięciu z niezgodą i o zapobie-ganiu wśród mnogosci. Uduw otem, że cnotek traci, suu zdolności plastycznej, możliwości formo-wania, że potrafi jedynie rejestrować, nie widzi, nie styry nie umie zrozumieć starożytności go mnogosci. Ze sztuk dzieł suu jest suuatem notatek, formu.

W księgu: "Von heiligen Zeichen" mowi, że współczesnie krytamy tylko etykiety, że suuatem jest bezbarwny, wysuszony, nierealny opowiadz o bogactw suuac przedmiotów związanych z liturgią, o ptamieniu, o drzewach kościoła, o stopniach, drzwiach, otworach, t.d.

Z tej księgi dla wzbudzenia języka liturgicznego i suuata pojęć podaje cytaty o wodzie święto-nej, o demonażności demoniażną wody, tak silnie wyrażoną w ryzale Błogosławieństwa o demonażności w ryzale: w przepływie nieustannym wielkich nek, w Knyżujących się w ryzach w głuchym potoku cęcy. Woda jest jednocześnie łagodna i strasliwa, ożywiająca i zabójca, maso-czysta, pełna zagadek. Te jest w niej, magiczne, przyciągające i pogańskie. Ten kto tego nie oberut ten nieżna Natury. Lecz w otem Liturgia i otem, że w Nature drzemie te same po-tęgi co w duszy. Satażniwle żyje w przedmiotach, za nim stana te same potęgi i duszy.

W otasności Boga muszę być uprzednio te satażniwle wypodrone z nich. Liturgia kw-żasnia misterjum i duchowości Natury i potęgę sit elementarnych o których wielki zagad-ka jest wiedzieć z jakich one sąk wypępa. Przed przedmiotami musza liturgii jest o pro-wadzić je od sąk złyk do sąk dobre, z sąk kępciu suuata w ryzce Pana. W ten sposób woda z elementu złego, niebezpiecznego, który niezar wzbudza w nas dreszer obawy, przegradza się w element przeczyszczenia i czystości: ucywmy, kokorny, cenny i niewinny. Jest czysta i czyst-crażca, jest płodna, stęse się woda sym wolem żyje sym, żyła nadnaturalnego. Czyste tekst wspaniały konsekraży wody preznaczonej do chrztu uduwmy jak fontanna baptysteryalna sta-je się. Tohom płodności niebiańskiej.

Omiomnie w tej części myśli prof. ks. Guardiniego miało na celu przedstawienie ducha liturgii i jej płodnych wartości w formowaniu (form) plastyki liturgicznej.

Dalszy ciąg będzie przedstawiał wymogi liturgiczne związane z rytami i funkcjami i formowanie się na tym tle plastyki liturgicznej. I choć niebode pouczac do wyżej opisanego ducha liturgii, formującego plastyki to niemniej nierealny zapominać w teksty ryzów my formowanie i nat-tytuł liturgicznej były rozumiane wciwycu ilekół popmż powyżej podane ujęcie.

Dalszy ciąg mojej pracy skieruje zgodnie z kolejnością sakramentów: Chrest, Biermowanie, Eucharystia, Spowiedź, ślub, z tem, że sakramenty ucywycenia kapłanickiego i instytucji biskupiej oraz ostatni sakra-ment dawany umierającym jako sakramenty nie wronoge elementów zasadniczych do architektury i plastyki, pomijam.

Ze względu na tradycje dawnych obyczajów tyse zarem Chrest, Biermowanie, Sembardnie, że są to sakra-menty które w zasadzie winny mieć miejsce w wydzielonych pomieszczeniach poza kościołem i omawiam je w pionowym rozdziale p. 4. Baptysterium.

Resztate trzy sakramenty: Eucharystia, spowiedź i ślub tyse również w jeden to jest w drugi roz-dział p. 5. "Kosciół" z tym że ogólnie pmeuag muszę odai ryzm mny które w głównej mierze for-mują plastykę budynków kultu, gdyż eucharystia jest podstawowym, etablikiem mny, ślub jest jedynie urobogaczeniem rytu moralnego, a spowiedź w plastyce liturgicznej tyry się jedynie tylko z konfesjonatem. W rozdziale tym obok architektury enajdu się i spmż liturgiczny.

Trzeci rozdział będzie poświęcony symbolicznie kościołnej, nacywion: natm liturgicznym.

Czwarty ostatni rozdział obejmuje opis formowania się na przekroju historii, pmeuag wnytr kościel-nych jako ilustracja rozwoju myśli plastycznej liturgicznej w myśl oryginalnego ryz plastyki.

"Ducha Liturgii"

Rozdział ten jest osobną pracą p. t. "Element constructive de la composition architecturale"

Rys. 4 Krzyż lombardski srebrny

Rys. 2

Krzyż Kuty w kamieniu na elewacji Kościoła S. Marii w Pomposa pod Ferrarą z XI wieku. Dekoracje krzyża tworzą: galeńże winne symbol eucharystji i Baranek figura Chrystusa.

Podrozdział A. Rozwój rytów sakramentów: Chrztu i Bierzmowania.

1. Rozwój rytów chrztów i bierzmowań w Kościele łacińskim, rzymskim.

Chrzest znajdujemy w piśmiennictwie kościelnym jako pierwszy określony ryt chrześcijański. Pierwszą wzmianką o chrzcie znajdujemy w Nowym Testamencie w opisie chrztu dokonanego przez św. Jana Chr. a pierwszym chrzconym jest Jezus. Dalej o chrztach czytamy w listach apostołskich i w Akciech apostołskich. Chrzest, jako sakrament przyjmowania neofitów do gminy kościelnej, ze zromatyzacji pryncyp jest rytem pierwotnym i znanym, a raczej wzmiankowanym od początku chrześcijaństwa. Również od początku w ryście tym zaznacza się dwójność, pierwotna nie do odczytania w dokumentach, która z czasem wyraźnie wydzieliła dwa rytów: chrztu i bierzmowania. Pierwszą wyjątkowo wyraża się, że przyjmowano chrzest łącznie z bierzmowaniem, widząc w tym ostatnim symbol, zstąpienia Ducha Świętego. Ale już w dalszej części Nowego Testamentu znajdujemy scenę zstąpienia Ducha Świętego na Marię Pańską i na apostołów którzy już byli ochrzczeni, a więc mamy tu wyraźne rozdzielanie rytów. W listach apostołskich czytamy, że apostołowie przed nalożeniem rąk wywołali zstąpienie Ducha Świętego na neofitów, mamy więc i tu potwierdzenie o dwójności rytów na który składał się chrzest i nalożenie rąk. Już św. Paweł pisał, że tych, których ochrzcił jego uczniowie, On sam nalożenie rąk Duchem Świętym. Tu więc widzimy już nawet rozdzielanie rytów w czasie, oraz rozdzielanie osób danych sakramentów i hierarchię tych sakramentów.

"Didache" dzieło z końca I w. podaje opis chrztów przez inflację t.j. przez polanie wodą katechumena, ale wydaje się, że jeszcze wiele później chrzty miały zwykle miejsce w rzekach, w wodzie bieżącej. św. Bazyle pisał, iż w epoce apostołskiej przed chrztem miało miejsce: wyprakanie się szatana, siąpienie wody chrześcijańskiej modlitwami do Boga i inwokacją do Trójcy, oraz kilkakrotne rozdzielanie wody w znak T i j. t.e. w II wieku św. Justyn mówi o chrztach przez inflację przy trójkotnym wyznaniu Symbolu. W czasie chrztu katechumen miał stać w wodzie bieżącej do potłydek. Dalej świątyni pisał o nalożeniu rąk i o tym, że chrzty odmawiano we wszystkie dni lecz naj częściej w niedziele. Z Aktyw Apostołów VIII 14-18 z pism Tertulliana i z kazań św. Hipolita (Hippolita) t.j. z pism z II wieku uproszliśmy w ryście chrześcijańskim: Trójkotne abluje przy trójkotnej inwokacji do Trójcy jako główne zasadnicze chrztu poprzedzone wykreśleniem się szatana. Po ablujach miało miejsce jako rozżucenie inwokacji namaszczenia, nalożenie rąk i signaculum lub consignatio. Nalożenie rąk ale już tylko prawej ręki: ΙΕΙΟΘ ΒΕΒΑ. Consignatio jest to znak krzyża kreślony na czoło katechumena, który później w epoce zmieniał w namaszczenia w znak krzyża. W liście z XXIII św. Cyprjan pisząc o bierzmowaniu przed nalożeniem rąk pochodzi wspomina o consignatorium lub o chrismarium, t.j. o pomieszczeniach specjalnych przy baptysterium dla rytów konsygnacji. Odbywała się konsygnacja również w samych baptysteriach, które to miejsca zwano consignatio jak np. w katakumbach Priscille w Rzymie lub w abrydzie baptysterium jak w pierwotnym baptysterium Laterańskim z IV wieku. Z czasem consignatorium jest boczną kaplicą kościoła. Wp. Ordines romani w consignatorium porównano znajdować się tron biskupa.

Chrzty na Zachodzie wg Tertulliana „De baptismo” 19 odbywały w wigilię niedzieli Wielkanocnej. Namaszczenia o których już wspomnieliśmy rozpoczynają się od 250 roku pod wpływem Wschodu.

Z II wieku brak jest dokumentów o chrztach. W III wieku chrzty organizowano w Rzymie w wigilię Wielkiej nocy z kandydami i oracjami. Chrzty odbywały się w nocy i rozpoczynano błogosławieniem wody. Celebrans prowadził modlitwę wspólną porzem biskup egzorcystował wodę: „Exorcizate, creatura aquae, exorcizate omnis exercitus diaboli...” Potem miało miejsce Contestatio lub modlitwa eucharystyczna podczas której wypuszczano w wodę piszczy, gdyż chrzty miały być podobne o zstąpieniu dobrodziejstwa na wodę święconą. Błogosławienia te, wody, odbywały się bez katechumenów, po których to modłach otwierano drzwi baptysterium do rozżucenia z której wychodzili nader neofici. W Medjolanie celebrę rozpoczynano od Eplleta i namaszczenia katechumenów. Stają oni zwrócenie na Zachód i są trójkotnie zanurzeni w wodzie. Jedno zanurzenie przyjęli aryańscy hiszpancy. Po chrzcie neofici otrzymują białe tuniki i z czasem zmieniono to na nakrywanie głowy białym walcem z czerwonymi wstążkami i dawanie w rękę zapalone świecy znak osuszenia duszy i są bierzmowani przez biskupa. W Galii i Medjolanie ryt ten był poprzedzany myciem nog neofitów przez biskupa. Po bierzmowaniu t.j. po consignatio kładzie biskup rękę na głowę neofitów i inwokuje do Ducha Świętego, porzem o bractwie dnia Wielkiej nocy z psalmami idą neofici do kościoła na mszę i pierwszą swoją komunię. Po komunię otrzymują mleko z miodem - symbol ziemi obiecanej. Praktyka pierwszych wieków precyzyjna była chrztem niemowląt i dzieci, a chrzest ich przyjęt się prawie wyłącznie dopiero w III wieku.

W IV wieku św. Leon mówi o odrzuceniu diabła przy wyznawaniu wiary przez katechumenów.

Sakramentar św. Gelaazego t. zw. „gellaryjski” (z lat 492-496) wspomina o odrzuceniu diabła przy chrzcie bez przy błogosławieniu wody i o chrztach w świętą sobotę rano.

Sakramentar św. Gregorza t. zw. „gregorzjański” (z 604r.) uproszczony w VIII wieku powtórza uproszczony ryt z sakramentana gellaryjskiego.

A. d. Duchesne w „Origines du Culte chretien” na podstawie: 1) „Ordo Baptismi” opisywającego instrukcję chrztu wg. Jersy biskupa z Amiens z 818 roku; 2) sakramentana papiere Hadriana i 3) sakramentana gellaryjskiego odpowiadającego Ordo romani z II wieku; tak oto opisuje chrzty rzymskie wykonywane w III wieku:

- 1° Ryt katechumenów
 - a° Ryt rozpoczyna teknięcie krzyża na tuż katechumena.
 - b° Kapłan czyni znak krzyża na czoło kandydata ze słowami: „W imię Ojca, Syna i Ducha Świętego.” i następuje modlitwa w czasie której kapłan trzyma rękę nad kandydatem.
 - c° ksiądz egzorcystuje sol i wkłada ją do ust kandydata ze słowami: „Accipe N., sal sapientie, proprietatis in vitam eternam” Koniecy modlitwo: „Bog nar. Ojca.”
- Od tej uroczystości katechumeni biorą udział w I części mszy ale zajmują specjalne miejsce w Kościele i wychodzą przed Ofiarowaniem

2° Przygotowanie do chrztu.

Od VII wieku mają miejsce siedmiu dniowe zebrania przygotowawcze katechumenów. Wmsyq statyonalno pami dxiat Kowa w trzescim tygodniu Postu zawiadamiali o rozparciu tych zebrań kleru z ambon. Na pierw- nym zebraniu spisywano rejestry i sprawdzano kandydatów. Od tej chwili w czasie mszy po oracji - Collecte, a przed lektrami diak wryuat katechumenów do modlitwy po której dicy exorcy zoutali katechumenów. Trzykrotnie czynili znak krzyza na czołach, kładli ręce na głowy, wymawiając formuły exorcyzujące: „Ergo maledicte diabole...”. Poem wryuali znów katechumenów do modl- litwy po której podchodit do nich księdz który powstanat znak krzyza na ich czołach ze słowami modlitwy. Po tej uwrystości a przed Euangelią byli odsyćtani z kościoła. Przy trzeciej mszy była ceremonia solennięna odyx kandydatów dopuszczano do Oracji Dominik- hantskiej. W czasie tej celebracji po psalmi Graduel czterech diaków wychodit z zakrytymi z 4ma Euangeliąmi które składali na czterech rogach ołtara. Księdz objaśniał co to jest Euangeliya a potem dicy rozpoczynając od św. Mateusza czytają krotkie wstępy z wrystych księg. z kolei dicy mójscie urobyste odczytywanie Symbolu meer akolytów, księdz zaś tłumaczył stowa Symbolu na zeryk narodowy werynych i intonował uwrysty Pater. Ry t ten będqy ereny bliski opisom z Apokalipsy musiat oddziatyuac silnie skro w epoce ty z nadidę tak wryte i bogate zbrarowanie w malarskie. Często spótykamy te sceny w alaydach jako t. zw. „podawane Pana”. Chrystus uedri natronie na nerycie góry z której spadają ctery rzeki. Kaji, dookola staja Apóstolowie, a św. Piotr otrzymuje z ręk. Pana księgę z napisem: „Dom- nus Resem dat”. Na lazurne nieba występuj 4 zwręsta Euangeliczne, symbole Euangelistów z ceterona księgami. i Młody innemy scens to mamy wykonany w mozaice z Trzeka na swanie drowej w kościele nymstym S. Paulo fuori le mura. W tym jedynakie przykładnie jest ilustra- cya nie w. podanego powyżej opisu ale z Apokalipsy która natchnela ow ry liturgiczny. Widrimy tu bowiem duuziostu wterak stonów z koronami. i siodme i ostatnie scrutim t. j. zebranie katechumenów miało miejsce przed chrztem w wigilij Wielka nocą i byto celebrowano popołudniu jako uwrystości pora mszalna. W czasie tym ma miejsce poraz pierwiny exorcyzowanie i uypporowanie diabla nie przez kleruików, a przez kapłana. Księdz czyni znak krzyza na czołach kandydatów i nakłada rękę mójscie ostatni exorcyzumi. „Nec te latet sathanes, imminere tibi, palnas...”. Teraz następowata „Effeta” - ry w czasie którego księdz dotyka palcem namazanym swoję płucinę werych ponad głowę uaryg oraz matkówny usne. Namazowanie to uypwodrone jest z uleczenia głuchoniemego w opisach euangelicznych. W czasie namazowania celebrans mówi formuły: „Effeta, quod est adaperire, in odorem suavitatis. Tu autem effugare, diabole, adpropinquavit enim indicium Dei.” Kandydaci wachylają szaty i otrzymują namazowanie olejem exorcyzowanym na piersiach i plecach. Ceremoniya ta symbolizuje walkę z szatanem i w czasie namazowania kandydaci trzykrotnie wrykają sy sathana stnykiem: „Abrenuntias sathanae.” (Od Abrenuntia) Potym uwrystościu sy nowy cłonek kościoła wymawia formuły wryay. (z czasem czyni to księdz trzymając rękę nad głowę dziecka.) Po ceremonii tej i modlitwie zamykającej kandydaci są odsyćtani pmer archidjaka.

3° Błogosławienie świętych oleji.

Błogosławienie tych oleji potrzebnych do chrztu ma miejsce w św. Czwartek w czasie mszy. Konsekwany jest czysty olej w jednej, a perfumowany balsamem w drugiej amputce i oleje te będqy celebrans w czasie mszy. Uwarystość ta ma miejsce przy końcu Kanonu gdy werymi przedstawiają swoje amputki do Błogosławienia biskupowe. Konsekwany w tascina amputek kościelnych ma miejsce po komunii celebransa, a przed komuniją werynych. Archidjak przedstawia biskupowi amputki z balsamem na którą ten trzykrotnie czyni znak krzyza i mówi: „In imię Ojca Syna i Ducha Świętego”, potem porządawa obecnymi i recytyw modlitwy eucharystycznej: „Vere dignum”. Poem biskup tchnie na amputki z czystym olejem i czyni znak krzyza mówiąc Błogosławieństw. Po tem zawartości amputek są tycione i twną krzyzmo święte.

4° Chrzest.

O godzinie wyznaczonej biskup z klerem i z wybranicami idą do baptysterium. Wchodzą ze spiewem litanji, a przedtem niesione są dwie wielkie zapalone świece. Drugi sy to w noc św. Soboty. Celebrans po wejściu do baptysterium porządawa obecnymi i rozporzyna modlitwy o formie eucharystycznej: „Omnipoten- s sempiternus Deus...”, Vere dignum... alternus Deus...”. w czasie której świcy woda w piscinie. Ry t od VII wieku przewiduje trzykrotne przemianie modlitwy by biskup uwryst znak krzyza ponad wodę i tchną w nią. Ma wtedy miejsce: „Hanc nobis precepta...” i przy słowach: „Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui...”, zahura dwie świece i paschalne, z czasem jedną świcę zwaną „paschat”. Świce są zanurzone ptonęce. Konsekwany Kanon biskup wlewa do pisciny z amputek krzyzmo w znak krzyza rozprowadzając je w wodzie. Neofici wzbierają sy do naga w wotarych wrycąg do baptysterium i schodzą do pisciny. Archi- diak przedstawia ich biskupowi, a ten pyta ich trzykrotnie: czy wryng w Boga Ojca w Jerusa i w Ducha Świętego, św. Koscioł, ciała z matrychustanie, zywot wryny. Po trzech odpowiadziach potwredragrych katechumen wchodzą do pisciny i jest trzykrotnie catko wrycie zanurany przy słowach biskupa: „Cheris cis w imię Ojca, Syna, Ducha Świętego.” Wda- teranie kandydat wchodit w wodę po talęz potem stawiano go po jedną z gęb jeleniak z któ- rym bila woda lub brano wodę z pisciny i polewano mu głowę. W czasie chrztu do pisciny wchodzą biskup oraz wryscy knera i dicy ubrani w długie białe tuniki i chnerą masowo.

5° Biermnowanie.

Gdy chrzest się konicy biskup udaje sy do consignatorium (Od czasów papieża Hilarego 461-8 miejscem tym w katedrze jest kaplica św. Krzyza.) Wmsyry czasie neofici staja przed księzmi który namaz- cają im głowę krzyzmem w znak krzyza przy słowach modlitwy: „Deus omnipotens...” potem ub- rają sy w białe tuniki i w towarzystwie szobricow chnerstnych staja przed biskupem. Ten uwrystoda inwokacje do Ducha Świętego: „Omnipotens sempiternus Deus...” i w czasie tej modlitwy kładzie rękę na głowę katechumena oraz czyni znak krzyza grubym palcem i krzyzmem na czołach mówiąc: „W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Pax Tibi.”

6° Komunia.

Po tej uwrystości powracają wryscy ornakiem do bazyliki. Schola spiewa litanję powstanając in- wokacje 7, 5: 3-krotnie. Biskup, a w Krymie papież kłeka przed ołtarem i intonuje Gloria in excelsis i odprawia mszę. Przy końcu Kanonu błogosławie mierzanie wody mleka i miodu którą otrzymu- ją neofici po komunii. Rerury zar są oni obceni przy mszy i stuchają ty stopę. Gdy wychodzą z kościoła po mszy i komunii zona ustaje po noc, budni są niedrła Wielkanocna.

Chrzest, biermnowanie wspólczesne

Is bardzo zbliżone do wryej opisywanej ceremonii z VIII wieku, z tym że są skrócone, a w tascina od XII wieku gdy przyjęto pounechne chrty drci co ferus bardziej uynoscit ry z odruceniem przygotowania do chrztu.

Chrzest.

Chrzest wrycyna celebrans u stop ołtara tekstem Ezechiela: „Effundam super vos aquam mundolam” kolęno idie ps. VII: „Domine Dominus noster”; ps. III: „Afferte Domino, filii Dei...”; ps. III: „Quemadmodum desiderat” i w księgę idie do drzwi kościoła, tu katechumen (jaki to jest cłownik dorosły) mówi, że przychodit zrukatć w Koscioł, Boga, wiany, życia wrocenego, uynęka sy sathana i czyni uynękanie wryay. Księdz tchnie trzykrotnie na tuan katechumena i taci uynękanie diabla przed św. sakramentem. Czyni znak krzyza na czołach, usach, orach, ustach, na piersi, pomogdzy toparkami. Młowi oracy, kładzie rękę na głowę katechumena i w tawia mu do ust sol exorcyzowaną. Teraz wrycyna sy uynękanie exorcyzumi, katechumen odmaura Pater, a celebrans czyni znak krzyza na czołach i recytyw dua solenne exorcyzumi. Powstaną sy to trzykrotnie z w, nemi oracjami potem katechumen dwie wly 8 baptysterium lub kościoła do pisciny; tu mówi oracy, uynękanie wryay (Credo); oracji dominikantskiej. Po erasach wryanego chrystianizmu scieło pmerstos- gano uynękanie sy diabla przy zuroceniem na zachod, chrty przy zuroceniem na wschod, księdz mówi ostatnią oracy - exorcyzumi, macra palec w płucinę i dotyka ury katechumena mówiąc Effeta, odrucis sathana i namazonia katechumena piersi; wryd toparkai. Na tym konicy sy erasy jmy. Chryzania które w skróceniu uynękuje przy chrzcie drci. Celebrans zdejmuje teraz trzęcioletnią i nakłada białą. Pota o imię chrzconego, oto cry ueryny w kościeł i cry chę naprawdy chrty. Poem nuda trzykrotnie wry na głowę chrzconego powstanając wermankowaną jui formuły. Następnie namazonia głowę chrzconego krzyzmem świętym i w tawia da mu na głowę chrzmato i białą tunikę, a w rękę daje zapaloną świcę.

Biermnowanie

W czasie biermnowania kandydat kłeka przed biskupem, a ten intonuje z Brawiana do Ducha Świętego, długie Bogu za kłępcęgo i zostat regenerowany w chrzcie, a pmeria gnachy i uryus Ducha Świętego.

Kładzie rękę prawą na głowie kandydata, czyni krzyżem znak krzyża i bierzmuje krzyżem zbaucenia winem 0. i S. i D-S. formuły z II wieku. potem teknie „Pax tecum” i sciera krzyżem. Do III wieku bierzmowanie następo-
wało natychmiast po chrzcie, a od koncyliu trydenckiego bierzmuje się od odiumnego roku życia.

Konsekracja olei świętych
Ma miejsce wprost przed w Sw. Czwartek w czasie mszy pokutnej. Mszy tą odprawia biskup w asyście 12 księży. Po komunię wnoszą kłosa z asystą idą procesjonalnie po oleje katechumenów i krzyżem świętym i przynieszą je śpiewając werset. Biskup błogosławi balsam dwoma oracjami i miera oleje na patelni. Trzykrotnie teknie na patelni z olejami i to samo powtórza dwunastu księży asystryjczyków. Celebrans śpiewa wstęp i wlewa do uazy mieszankę ze słowami: „Nihil ta mescanena bedatit bled tych co są namaszereni snidkiem do zbaucenia wicernego.” Potem skłania się trzykrotnie powtarzając: „Te Ci sig klamiam o dnyte krzyżem” i catyji uazy, a 12 księży czyni to samo. Potem w identyczny sposób konsekruje oleje katechumenów. Po konsekracji uazy są odnowione procesjonalnie. „Are sanctum oleum”. Stowa te są śpiewane.

Błogosławienie rowego ognia.

ma miejsce w Sw. Soboty. Ranem o świtanii kłosa z ogniem z kamienia na stos wyłożony na stopniach przed głównym wejściem do kościoła lub zapala się stos od lewej od pierwotnego promienia chlewnego. Ogniem symboł Jerusa zmartwychwstającego jest zapalony przy śpiewie kantyki Exultet. Od płomienia tego zapala się trójcę z trzema świecami i niesie do kościoła. Płomień ten wpozi się do ciemnego kościoła w którym zganono wszystkie światła, jako symboł zmartwychwstania i za-
pala się nim paschat i światła przed Maryją Sakramentem. Przed zapaleniem bratego woskowego paschatu ustawionego przy Euangelji ślicy ugotują woi 5 zrazów kadzidla w znak krzyża w znaki stygmatów Chrystusa i tenż ma miejsce błogosławienie piszciny. Diakon nosząc trójcę mykłyka w pro-
cesjonalnej drodze do ofłana i śpiewa: „Are lumen Christi”.

Błogosławienie piszciny

Celebrans w fioletowym ornatie i ministranci w fioletach idą do piszciny baptystejonej z psłki „sicut cernus”. U piszciny celebrans śpiewa wstęp, czyni znak krzyża ręką i prosi Boga by napłenił wodę danami D-sw. Teknie na wody prona. Chrystusa by ja błogosławił swemi ustami i trzykrot-
zakrępi drugi paschat zapalony od ostatniej świecy trójcyby który wnoszą nowe światła do kościoła. Jest w tym symboł śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Wymowa teraz kapłan do wody chrcielnej krzyżem i oleje katechumenów aby usymbolizować tym jedność wimych (woda) z Chrciem Chrystusa (oleje). Przed wprowadzeniem olei krzyżem kropi obecnych wodę na przypominie-
nie chrciu. W czasie błogosławienia wody celebrans mówi kotyjo: „Panomina.” „Vere dignum.” „Qui invisibili potentia.” „Deus cupus Spiritus.” „Deus quinnacntis mundi crimina.” „Respic Domine in facions Ecclesiae.” „Une benedictio te creatura aquae.” „Hanc notis precepta.” „Descendat in hanc.” „Iny, une benedictio te creatura aquae.” „Uylica cida wykonane przy wodzie ze Starogo i Nowego Testamentu a obnazytych cudow judumy w mialantub baptystejalnym. Błogosławienie wody chrcielnej stopcy w piszcine winno się odbywać chrciem po zmierzniu w Sw. Rytek sench wody święconej w roku ubiegłym.

Rys. 5 Dno czaszy do wina, składanej ze złocą sceną na dnie. Figura Sw. Agnieszki

2 Rozwój rytów chrztów i bierzmowań w innych kościołach Zachodu.

1° Ryt Afrykański.
Znany go od II wieku z pism Tertulliana (z lat 202-3) i z pism Sw. Cypriana. Chrcist odbywał się u nas wrcis Wielka-
nocy i składał się z: a) solennego odmuczenia szatana, b) z wyznania wiary, c) z chrciu przez zanurzenie i odpa-
wanego w imię Trójcy. Wodę święcono błogosławieniem, epikłazą i inwokacją do Trójcy. Knaofujemy to w de-
kretach koncyliu w Kartaginie w 255-7 roku gdzie mówi się o trzykrotnym zanurzeniu z trzema zapytaniami i odpowiedziami. Afryka bardzo wczesnie przyjęła ryt rzymski.

2° Ryt Ambrozyjski.
Ryt medjołancki znany z księgi „Liber de mysteriis”. Znajdujemy tu uroczyście wejście do baptysterium, namasze-
czenie, Effeta i odmuczenia szatana z dwoma pytaniami i odpowiedziami oraz błogosławienie wody. Dają ma
miejsce wyznanie wiary prowadzone pytaniami i odpowiedziami i chrcist. Od II, VII wieku Medjołan przy-
miał ryt rzymski.

3° Ryt Gallikański.
Ryt ten znany z księgi: „De mysteriis S. Ambrosio”; „De sacramentis”; z dysput Sw. Maxyma z Turynu; z „Sakra-
mentaria Bobbio”; dwóch listów St. Germain z Paryża; „Missale gothicum”; „Missale gothicum vestus”; i z Hiszpanji
„De officio” Sw. Isydora i z „De uognitione baptisimi” Sw. Hildefonsa.

a) **Katechumenat** obejmuje exorcyzmy, namaszerenia i teknie. Namaszerano uszy, usta, piersi i plecy, ma też miejsce
Effeta i przytowanie krzyżem przed wejściem do piszciny. Effeta jest obkopywana nie płucząc ani olejem.

b) **Prógotowanie do chrciu** obejmuje zebrania z udziałem biskupa, allokucja i celebrowanie w czasie mszy z kate-
chumenami symbołu apostołskiego. W niedzieli przedwiełkanocną katechumeni są pouczeni a w Sw. Czwartek rezy-
tują symboł publicnie.

c) **Chrcist i bierzmowanie** ma miejsce w noc przed Wielkanocą. Po wspólnej modlitwie w baptysterium biskup exor-
cyzuje wodę, potem ma miejsce modlitwa „Contestatio.” z rozprowadzeniem krzyżem w wodzie w znak krzyża
i modlitwa prośbowa. Błogosławienie wody ma miejsce bez udziału katechumenów, którzy w tym czasie
rozbierają się i ukarują się nadry pobłogosławieniem aby otrzymać Effeta i namaszerenia. Kuracją się tenż
na Zachod i trzykrotnie wyzkekają się szatana, trzy razy schodzą do piszciny i wyrzają uwarę, trzy razy
mówią Credo i są trzy razy zanurzeni w wodzie. Po chrcie ubrani w białe tuniki udają się do biskupa
który myje im nogi, kładzie rękę na ich głowie i inwokuje Ducha Świętego. Potem idą neofici o swicie
niedzieli na swą pleuśca mszą.

4° Ryt mozarabski.
Znany ten ryt z Toledo z II wieku. Chrcist w tym rycie odbywał się w Sw. Sobotę lub Sw. Niedzieli. Przed chrciem
miał miejsce podwojne „pacte consistant”; odmuczenie szatana, wyznanie wiary, potem następował chrcist
w imię Trójcy i od II wieku jednoczotne zanurzenie.

5° Ryt celtycki.
Brytyjski i irlandzki ten ryt znany z księgi: „Missal Stowe” z VII wieku. Miał w nim miejsce ryt katechumenatu,
odmuczenia szatana i oracje. Wyznanie wiary jest prowadzone przez trzykrotne pytania i odpowiedzi, a później ma
miejsce chrcist.

Ryt afrykański obejmował ziemie dawnej Kartaginy, a wrcis Tunis i egipciowo Algier, Trypolitaniję i cyrenajkę.
Ryt ambrozyjski obejmował północne Włochy, dieceję Lyonską oraz egocuwio Wogery i Szajcarję.
Ryt Gallikański obejmował Francję, Niderzyje i do crasio w Sw. Isydora Hiszpanję.
Ryt mozarabski obejmował od II wieku południe i beryjski.
Ryt celtycki obejmował W. Brytanję, Irlandję i egipciowo Brytanję.

Rys. 4. Statek ozaglowany na falach występuje we wczesnym chrześcijaństwie jako symbol Kościoła

3. Rozwój rytów chrztów i bierzmowań w kościołach wschodnich.

1° Ryt alexandryjski.

Ryt ten Egipski znamy z Kanonów Apostolskich i z VIII księgi Konstytucji Apostolskich; z kanonów Sw. Hippolita w arabskim języku z II wieku i z „Testamentu Naszego Pana” z III wieku. Celebra odbywała się rang w niedzieli wielkanocną. W sobotę wieczór biskup zbierał kandydatów w baptysterium; w ten czas miało miejsce natarzenie ręk, technenie, namaszczenie consignatio, w znak kryża natarzenie, uszach i wadmach. Biskup błogosławił dwa oleje egzorcyzmów, czyni akt łaski, katechumeni odrucili szafana i są ponownie namaszczeni. Następnie wczasy rankiem w obecności biskupa odbywał się chrzest na który składano się: błogosławieństwo wody, konsekracja dwóch olei chłodziących, oleju egzorcyzmów i oleju namaszczenia i kryżma sw. Wody od 390 roku święcono w Sw. Piskiet, później przyjęto zwyczaj święcenia koptyjski w Sw. Czwartek. B. błogosławieństwo wody ma miejsce wyznaniem wiary, namaszczenie olejem świętym i trzykrotne zanurzenie z trzykrotnym wyznaniem wiary.

2° Ryt koptyjski.

Ryt ten w Etiopii wywodzi się z alexandryjskiego, a współczesny bardzo skomplikowany jest analogiczny z grecko-bizantyjskim. Rozpoczyna się od modlitwy oczyszczenia matki z dwoma oracjami, potem ma miejsce namaszczenie olejami, liczne modlitwy i nago wyznaczenie się szafana. Później ma miejsce wyznaczenie udu, nowe namaszczenie, modlitwy, czytanie Psalmsu świętego. Dalej ma miejsce modlitwa celebriansa nad wodą, poskupienie wody przez trzykrotne wlewanie olei świętych i trzykrotne znaczenie wody znakiem Kryża, uwenie modlitwy i wlanie kryżma świętego. Chrzest odbywa się przez trzykrotne zanurzenia dziecka lub przez trzykrotne polanie głową i tuż się to z trzykrotnym techneniem. Po chrzcie jest bierzmowanie z namaszczeniem ciała. Po tych uroczystościach dziecko jest ubierane biało, koronowane koroną i mesożone na misę, gdzie jest komunikowane pod postacią wina.

3° Ryt syryjski.

W Kościele greckim Syrii i Palestynie znany od II wieku z „Konstytucji Apostolskich”, z „Didascalii”, z „Testamentu Naszego Pana” z „Katechesi” sw. Cyrylla z Jerozolimy i z „Oratio” syryjskich jakobitów i manitów. Na ryt ten składają się: „Oratio super baptizandos”; „Oratio cum incenso”; „Cantus”; „Apologia sacerdotia”; „Epistola Antyfony, Ewangelijska, Inauguratio t.j. technenie, Consignatio, Oratio, Egzorcyzmy, Polnuczenie szafana; Wyznanie wiary; Symbolum fidei; Gratiarum actio; Namasczenie ciała; Oratio cantus; Błogosławieństwo wody; Technenie; Invocatio S. Spiritus; Christatio aquae (t.j. rozpoznanie kryżma sw. w wodzie); „Unctio totius corpore”; „Baptismus (Chrzest); Consignatio christatis in fronte et corpore (Bierzmowanie) Oratio”; „Oratio ad communionem”; „Coronatio i Communio”. Ryt ten jest zbudowany na schemacie rytu z tym, że Ofiarowanie Tęczy się ze święceniem wody a chrzest z eucharystią i komuniją. Chrzest odbywał się w wielkanoc i rozprawy były późno ułożone w Sw. Sobór od natarzenia ręk przez biskupa. Chrzest w ten sposób odbywał się przez całkowite trzykrotne zanurzenie z recytacją Symbolu. W Jerozolimie symbol był upamiętniany przez odwrócenie na staurane pyramy. Po chrzcie, uduż w piśmie Orakup odbierał poskupienie.

4° Ryt bizantyjski.

W Kościele bizantyjskim, wyrażone są szafana i wyznaczenie wiary. Ryt chaldejski z VIII wieku zawierał: Odrucenie egzorcyzmów, wyrażone są szafana i wyznaczenie wiary. Ryt chaldejski z VIII wieku zawierał: Odrucenie ręk, psalmi XLIV; CIX; CXXI; „sanctus Deus...”. List Sw. Pawła do Koryntyjczyków. Ewangelijska (epizod z Nikodemem); nowe natarzenie ręk; Ofiarowanie (na patery) olei; namaszczenie dziecka olejami świętymi, dwa modlitwy, Chrzest przez immersję; natarzenie ręk na głowę i bierzmowanie kryżmem na czoło. Po chrzcie oratio ubrane dziecko komunikuje. Uroczystość Konserwo ino dlihuq o rdzisce błogosławieństwa z wody. Modlitwa ta pospolicie znana na Wschodzie, a ułożona na Zachodzie, wywodziła się na tym ostatnim zwyczaj osławiania trwałego wody w piśmie. Ryt ten jest zbudowany na schemacie rytu z tym, że Ofiarowanie Tęczy się ze święceniem wody a chrzest z eucharystią i komuniją. Chrzest odbywał się w wielkanoc i rozprawy były późno ułożone w Sw. Sobór od natarzenia ręk przez biskupa. Chrzest w ten sposób odbywał się przez całkowite trzykrotne zanurzenie z recytacją Symbolu. W Jerozolimie symbol był upamiętniany przez odwrócenie na staurane pyramy. Po chrzcie, uduż w piśmie Orakup odbierał poskupienie.

5° Ryt armeński.

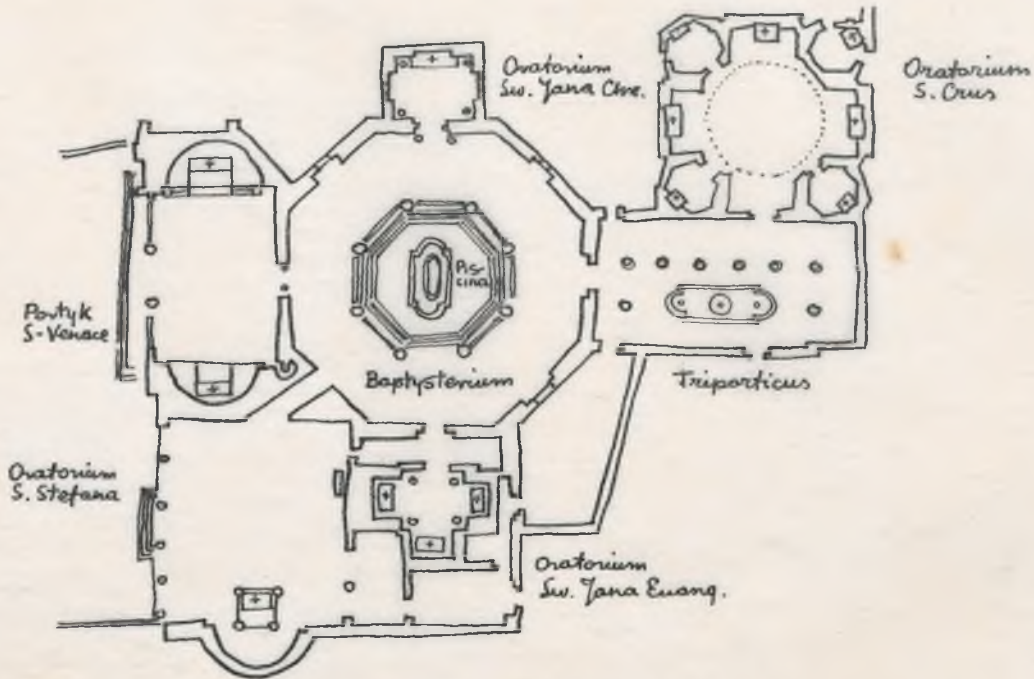
Ryt ten jest bardzo zbliżony do bizantyjskiego e tym, że wyznaczenie wiary ma miejsce według formułona Misajskiego.

Reasumcja podrozdziału A.

Patrząc się na opisane rytę z punktu widzenia projektowania baptysteriów znajdujemy z tych opisów następującą grupę ryków: 1) ryt przed chrztem; 2) chrzest; 3) bierzmowanie. Z uroczystości celebry wyryka, że punkt dominandy w baptysterium jest ponad chrzestem i że uroczystości uroczystości przynadają jedynie do podkreślenia uroczystości samego chrztu. Dalej znajdujemy, że chrzest wymaga w baptysterium: pisciny, miejsca (przynajmniej na okro chntu) na olei święte, zapalony świecy, a uroczystości po chrzcie wymagają ofiara i mieszten, na consignatorium z tronem biskupim. Opisuje się pożądaną również uroczystość pisciny odgrywanej wó drugie dominandy, oraz historyczny charakter umieszczenia chrztu z wody bierzmowania kryżma, charakter sturdu, fontanny. t.j. basenu umieszczonego możliwie nisko w baptysterium. Wreszcie uroczystości te wskazują na konieczność utworzenia mieszten przy piśmie dla celebriansa i rodziców chrzestnych z dzieckiem.

Rys.5 Chrzcielnica z Parmy z końca XII wieku

Rys. 6. Baptysterium laterańskie w Rzymie.

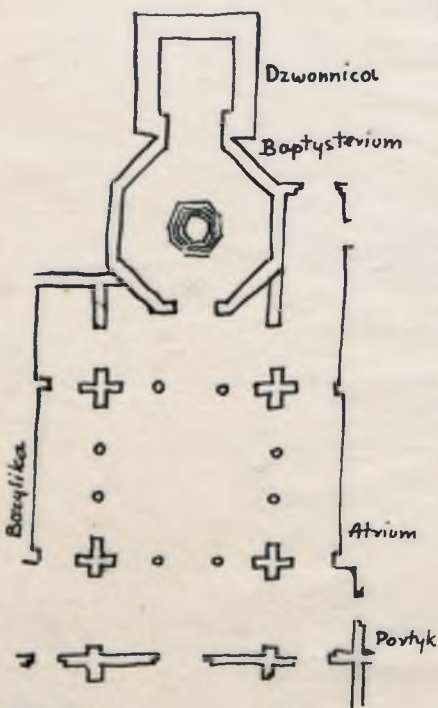
Podrozdział B. Baptysteria i ich urządzenia.

W porządkach chrześcijaństwa chręty odbywały się w nekach, nad murem przy fontannach, wędzio gdzie była woda pod otwartym niebem, a najczystszy w wodach bieżących. Dopiero gdy zabrakło schodzić się na eucho-
wystyjską uerty na zachodzie w domach prywatnych chręty mają miejsce w wodach stojących w atrium
w impluvium lub w gynecae w oecus. W V wieku papież Marcełi mbur o chrętkach przez nalawanie wodyna
głow zamiast kąpień, stosowane dla chrętych porostających w domach.

Baptysteria miały różne nazwy i tak: baptysterium od IV wieku; wreszniej tinctorium; qvius; balneus;
balnea; columbus; concha; fons; fontes; gurgas; lavacrum; natatorium; nymphaeum; piscina.
Grecy nazywają: βαπτιστήριον; χλοηφόρος; λουτρόν; γήλη; i gnostrykowi: βυτιήν.

Okres chrętków w atrium wplynął z czasem na plan bazyliki, które będą miały atrium z fontanną lecz
woda z niej będzie sturyła tylko do ablucji, przed wno.

Do Pokoju w Kosciółce jedne z mnadkich monumentów baptysterjalnych spotykamy w katakumbach, są
to pomieszczenia zięce przy basenach z wodą bieżącą potoczniejszą, z podziemnymi kanatami które rły
do tródek podziemnych lub do Tybru. Po 313 roku czyli od Pokoju w Kosciółce i ustalania się oficjalnego
wiaru do chrętków wrypano popańskie, wielkie mauzolea. Już w IV wieku w Kardym miejscu biskupim
było baptysterium. Piewsze te baptysteria były budowane dla chręty dorosłych i miały głębokie pioci-
ny. Od VIII gdy zaczęto chręcić dzieci, a od XIII wieku gdy to się stało powszechne zamobiano głębokie
piocińy na płytkie, na uszy, konchy i zaczęto tworzyć baptysteria z kościółtem nadając im charakter
kaplic. A było to wem Tatrnatre, że z chrętem dzieci nastąpiło powaone umnoczenie celebry. Od XIV wieku

Rys. 7. Bazylika w Pawezy z 539 r. z Baptysterium

nie ukarują jakiejś określonej formy geometrycznej, zmienne
często utwierdzami otoczenia do stolarowania się do toronu.
W katakumbach też tylko mamy doje do piociń z jednej tylko
strony i to z wprawy, gdyż w porostających baptysteriach jest doj-
scie do piocińy ze wprawy i z lewej. Cofem wyraźniej widac
w baptysterium laterańskim osmiobocznym gdzie w tym pla-
nie centralnym umieszczone jak to było w rzymskiej baptry-
sterjalnej piocińy po stronie wprawy dla balustradami za-
grodzono ją z 7 stron dając tylko dojście z jednej strony. Często
natomiast spotykamy baptysteria z absydami w
których umieszczano otton, lub tron biskupi zami-
niając to miejsce w consignatorium dla bierzmona-
nia. W Curyl Jeruzolimski podkreśla istnienie w bap-
tysteriach portyku lub pariu „Podobliow 61xov” gdzie
wyniekano się natana i czyniono wyznaczenie wiaru,
oiaz centrum „Εδωτε πορ 61xov”.

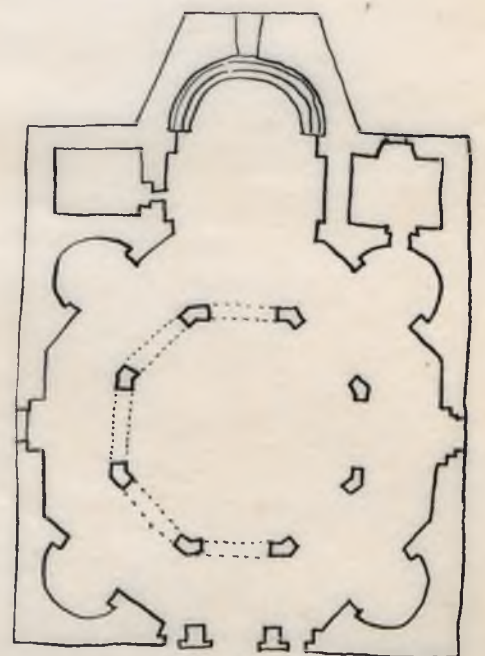
A - 25 stopni szerokości 2 metrowej
B - Stana absyda
C - nisza Komuni kująca z D
D - drzwi piocińy
E - kanał doprowadzający wodę
F - podłoga z trawertynu z otworami G, H
G - otwór nawoody do chrętków przez polanie
H - otwór na wplyty wody
Piscina jest głęboka na 1.40
Napis: „ Qui sitet ven(iat ad me et bibat).”

Rys. 9. Baptysterium z IV wieku w Katakumbach Priscille w Rzymie

zaczynają ginec do wydzielone kaplice - bapty-
steria i porostaje z czasem sama tylko chrę-
cielnica ustanowiona we wnętrzu kościoła.
Możemy nawet powiedzieć że niemal wprawy-
kie baptysteria były zbudowane w epoce
chrętków dorosłych, a te które zbudowano
później na tych baptysteriach były wprawy-
wane. Nieulega natomiast wątpliwości że
chręst powinien mieć jak i bierzmonanie pre-
stron wydzieloną i kręstowaną nie wprawy-
dycyjnich form powstałych w epoce
chrętków dorosłych. Jest to problem, przestran-
ny dotychczas nie rozstrzygnięty, o tym co-
kawy, że wprawy wcale. Polsce nimia bap-
tysterium. Uwaga: Wspotrzeone Kosciółki
protestanckie więcej uduji oddają chręciel-
com gdyż oile w kościółkach katolickich
stoją one luźno u boku, zarzucają z
lewej strony od wejścia w rogu, z lewej
nawdy, to w kurne stoją po stronie kościo-
ła na osi kawy głębszej, przed stołem
u mrogu sciany krowowej.]

Plan baptysteriów był najczęściej central-
ny, choć znamy przykłady baptyste-
riów o planie bazylikałnym jak np.
Rebat w Syrii.

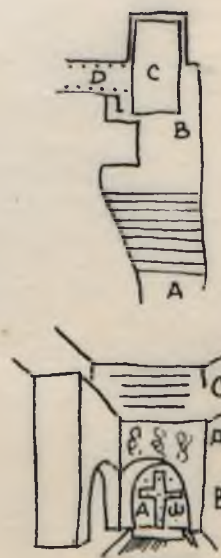
Najczęściej budowano baptysteria kwad-
ratowe, niecio, i osmioboczne, okrytę głę,
o planie krzyża greckiego lub nadziej
o planie nieregularnym, trębocnym.
Jedynie baptysteria w katakumbach

Rys. 8. Baptysterium Sw. Jana z Emzy z Syrii Cen-
tralnej z 515 roku.

A - Schody 10 stopniowe
B - miejsca gdzie biskup
chręci
C - woda bieżąca
D - kanał odprowadza-
jący do podziemnego
żróbła

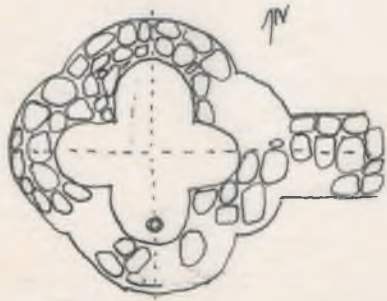
A' - z lewej Jan Chrciciel
w środku Jesus Chrystus
' z prawej Anioł z spornikiem
B' - krzyż z d i w
C' - Katakumby;
Malarstwo z IV wieku

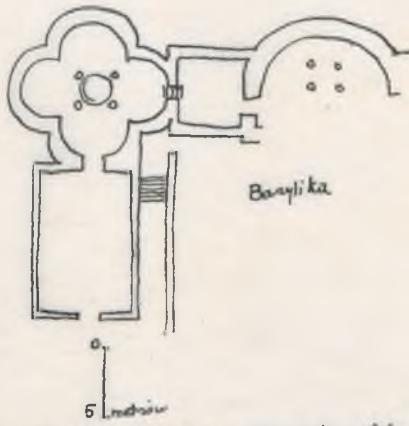
Koło grobu S. Abdona i Sermana
Rys. 10. Baptysterium na cm. Pontien z IV w. w Rzymie

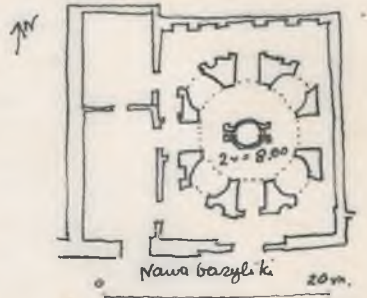
Rys. 11. Baptisteryum w Oued Ramel
a - na dnie pisiny gęsty, gęstość pisiny 1.10m.
b - kielich i dwa panele
c - palmy; d - jeleni kłosa; e - 4 naki są

Rys. 12.
Baptisterium w Palma pod Manóaz z 534 r.
z Anhuari dell' Institut. d'estudi catalans
MCMXV - MCMXX + VII v. 1923 upo 616

Rys. 13. Baptisteryum w Tiziuzi w Afryce (Tunisia)
z D. J. A. C. et. d.

Rys. 14. Baptisteryum w Efezie z pocz. V wieku

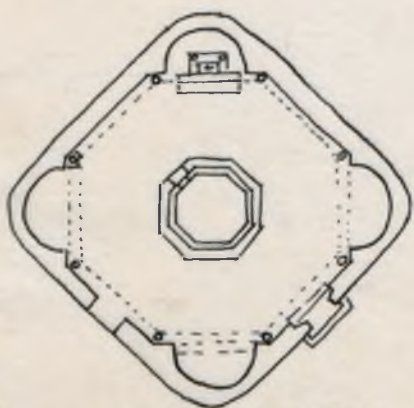
Planowanie budowy baptysteria imitowano atrium, lecz szybko zamierzono to budować wewnątrz nakrywane kopułą i u-
umieszczać w niej obok by nie mogli zaglądać poganie. Neofitów chrzczono stojących i kłusujących w zależności od
głębokości pisiny dla łatwości zanurzenia. Do pisiny schodzono w dół, była pionowa porożni przodek a ilość
stopni zozna była zależnie od zapębenia i tak czujniejszy występował 7 stopni jak w kwateranie, lecz w Florencji mamy
4 stopnie, a 3 w Aquilei.

Ennodius z Pawy tak opisuje baptisterium Sw. Stefana z Medjolanu:

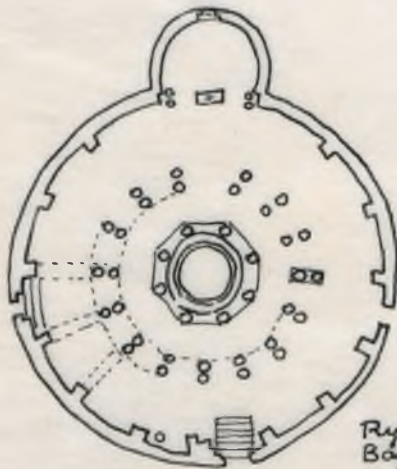
En sime nube pluit sub tectis imbro sereno,
Et caeli faciens pura ministrat aquas,
Proflua marmoribus decucunt flumine sacris,
Atque iterum rorem pariterit ecce lapis
En arida nam liquidos effundit periqua fontes
Et rursus natis unda superena venit
Sancta per aetheros eminat lymphae recessus
Eustorgi vastis ducta ministrano.

W tym baptysterium bix fontanna leje wodę do pisiny z gęby lwa gdy w kwateranie za papieża Sylwestra ust baranka, za
Syzakusa III z dwóch gęb jelenich, a z czasem z dziobu gołębca.

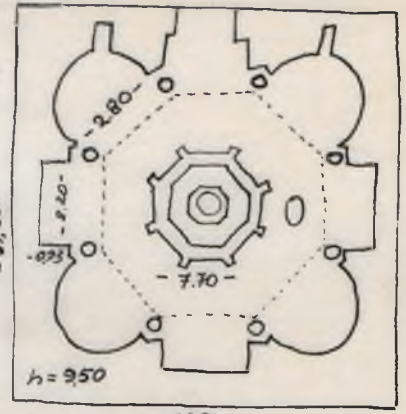
W Cyprii i Sw. Augustyn mówią wyraźnie o chnie okrytych obu ptci i o dwóch pisinach z których jedna jest przenośna
w Aftyn mamy mamy baptisterium sw. Jean de Grotte dla męzycz, S. Jean le Grand dla kobiet i S. Andocho dla
drużce. Casali przypuszcza, że budowano pisiny przedzielone na dwie części, ścianką drewnianą dla dwóch ptci
odseparowanych miedzy, że nieustannie istniały dwie osobne nocbieralnie.
Koncyl w Auzorro w 578 r. zabrania chowania zmarłych w baptysteriach.
Gnedon biskup Toues wemiankuje obecności relikwi w baptysteriach. W Dyon były relikwie w absydzie.
Regula zabrania oca umierania i relikwi w baptysteriach wymaga, że oile umierający jest w nich ofiarę, to umien
on być quasi - solum z portalem przynozionymy gędy na cras celebris, Nicuquela ta pny cęsty chnacki uęst
cresnie w ciągu całego roku liturgicznego naruca rany usunięciu ofiar z baptysterium, a syforianus tego pny
nauze i komunitarycznego się Tatio z nią (jak i z zakazy dla uędy celebrans.)
Opis dedykacji baptysteriów znajdujemy w "Ordo romanus", p. 2. t. LXXIV col 1144 i t. CXXXVIII col. 1035.
Baptysteria są zamierają pod wemianem Sw. Jana Chnciciela.

Rys. 15 Baptisteryum ortodoksoów
w Kawennis 449-452 rok

Rys. 16 Baptisteryum
w Nocera

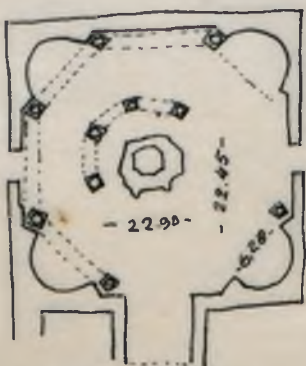
Rys. 17 Baptisteryum
w Frejus z V wieku

1° Baptisterya w katakumbach.

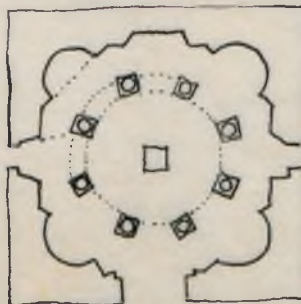
znane w Afryce i w Rzymie. Rzymskie ad Nymphus, S. Petri, fons S. Petri; na cmentarni Priscille i na cmentarni Pon-
tien. Są to wnętrza wewnątrz nieregularne, posiadające głębokie prostokątne pisiny dostępne z jednej tylko strony. Na
cmentarni Priscille obok pisiny znajdujemy otwór do chnów przez polewanie maudopodobnej porniej wyko-
rany w absydzie.

2° Baptisterya w Rzymie.

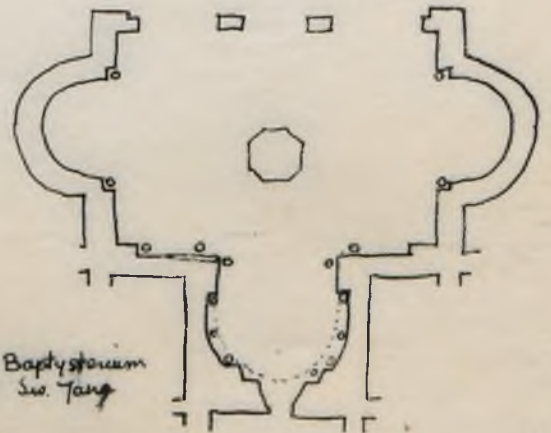
Obok katakumbowych zachowały się rentki z monumentów pap. Syzakusa III, są to pnie tylko mozaiki zdobrye je
a uęce Pawer z owami, winnica mistyczna i licne kryże. Z pism wiemy natomiast, że za Konstantyna Wielkiego
wnyotkie bazyliki miały baptysteria. Zachowały się w Lateranie, rentki S. Vital, pny Kościołach S. Maria Mag-
giorę, S. dionizo - fursi - te mury, S. Paulo, S. dozenzo in Damaso i inne mniej ciekawe rentki.
Najbogatsze baptysterium laterańskie posiadało pisinę porfirową dekorowaną srebrem z kolumną profi-
rową porwotką z zawieszoną z tą uęą w której pality się balsamy i perfumy w chn Wielkiejnoey.
Na wprost schodów stały srebrne figury Chrystusa i Sw. Jana Chnciciela, a między niemi Barbnk z tory
z uęą z którego tryskała woda fak i z siedmiu srebrnych jeleni (były to allo tby tylio, allo cęte uę-
nwa symbolizując siedem darów D. Świętego) Tak wyposażone baptysterium przez ces. Konstantyna
Wielkiego było później przebudowywane przez papieża Syzakusa III, Hilarego w latach 461-8.
Baptysterium laterańskie jest to osmiobok porożni, którego osiem kolumn nieie osmioboczny tam-
ow i kopułę pod którą wśrodku wnętrza znajduje się owalna pisina.

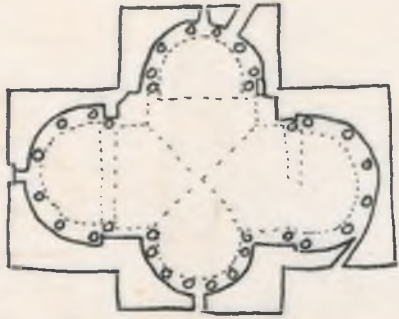
Rys. 18 Baptisteryum
w Marsyji z V wieku

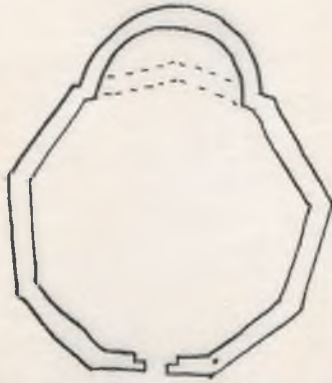
Rys. 19 Baptisteryum
w Riez (Francja) z VII wieku

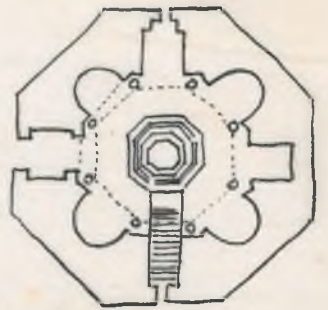
Rys. 20 Baptisteryum
w Portier Sw. Tang

Rys. 21 Baptisteryum z Venasque Francja z VII wieku

Rys. 22 Baptisteryum w Aquilae w Lombardji z 881 r.

Rys. 23 Baptisteryum w Albenga we Włoszech z VIII wieku

3° Baptisterya we Włoszech.

Znamy baptysterya z Aquilae z Lombardji z IX wieku osmioboczne; w Anate-Cantabria; w Abenza z VIII-X wieku osmioboczne z centralną osmioboczną pisciną; w Aquilee osmioboczne; w Arsago w Lombardji okrągłe z VIII w.; w Asti; w Bari do de Kaponalre z IV wieku; w Biella osmioboczne z VIII-X wieku; w Bolonii i Brezji okrągłe; w Cindale osmioboczne z 737 r.; we Felonggi gotyckie osmioboczne z otworem okrągłym w kopule zamkniętym dopiero latami w 1520 r.; w Galliano z I wieku; w Grado; w Gravelona; w dinnu przy dągu di Lino; w Mediolanie z czasów św. Ambrożego osmioboczny S. Johannes ad fontes; w Nocera di S. Restituta; w Nocera pod Salerno okrągłe z VIII wieku; w Novare z VIII wieku; w Oggione w Lombardji; w Pesaro w karenie osmioboczne S. Giovanni-in-fonte z V wieku i w Utenone.

4° Baptisterya w Istrii.

Znamy w Grado z 571 r. podługine; w Parenzo osmioboczne z atrium dostępne z 539 r. i 8 m. otworów z osmioboczną pisciną o rozpięciu 3 metrów.

5° Baptisterya w Dalmacji.

Znamy w Splicie (Salone) osmioboczne z dwoma bocznymi pomieszczeniami; z kwadratową pisciną do której się schodzi dwoma stopniami z trzech stron, o wymiarach 1 x 1 m. i o głębokości 0,80 m. Baptisteryum to zostało przebudowane z rzymskiego mauzoleum w IV wieku. Architektura z epoki podokcyjanskiej.

6° Baptisterya w Narażu w Grecji.

W Grecji znamy osmioboczne baptysteryum w Narażu i w bazyli „Ca Garwtja”.

7° Baptisteryum w Konstantynopolu.

Znamy centralne baptysteryum św. Jana ze złoconą kopułą zbudowane w 532 roku przy bazyli św. Sofii (Hagia Sophia).

8° Baptisteryum w Armenji.

Znamy baptysteryum z Dara.

9° Baptisterya w Azji Mniejszej.

Znamy w Adascha Kiele; w Bin-bis w Helise trójkątne z VII wieku; w Betleem pod wspaniałym Borego narodzenia; w Deir et Abiod pod Sokay trójkątne; w Guil-Baqtsche koło Hula w Syrii zbudowane z północną ścianą krótszą z kwadratową pisciną otoczoną trzema schodzącymi stopniami i w Egerie okrągłe z IV wieku.

10° Baptisteryum w Fenicji.

W Tyry z 314 r. znane z opisu biskupa Paulina.

11° Baptisterya w Syrii Centralnej.

Znamy w Babiska z 407 r.; w Bamouqqa z 414 r.; w Ksedjbeh; w Dardita z 422 r. w Dammur; w Boffir z 401-414 r.; w Bashmishki z 536 r. są to budynki osmioboczne lub kwadratowe; w Dale; w Kialat-Saman osmioboczne; w Deho z 500 r.; w Kherbet-el-Khabet z 532 r.; w Tery w Sara z 515 r. osmioboczne z kopułą i w Nocera osmioboczne z absydą i otwartą kopułą na piętnastu parach kolumn wzniesionej.

12° Baptisterya w Palestynie.

Przy wspomnianym w Betleem mamy w Beit Ajwa pod Hebron oplanie kryjki greckiej z kwadratową pisciną o boku 0,235 m. i głębokości 0,17 m. z czterema schodzącymi stopniami (0,13 x 0,22); w Kherbet Tekia na południe od Betleem; w Amwas z IV wieku kwadratowe z pisciną oplanie kryjki greckiej szerokości 3,5 m. i głębokości 1,5 m.

13° Baptisterya w Egipcie.

W Abu Sarah św. Sergiusza w Starym Kairze zbudowane z dwóch pomieszczeń dla pięci rozdzielenych; w Białym Klaronie „Apa Schwuti koło Deir-el-Abiod z III w. i w Deir Abou Sifien z I wieku.

14° Baptisterya w Afryce.

Znaleziono w Orleansville z 324 r.; w Castiglione koło Algieru w krypcie bazyliki; w Gouba w Mledzi okrągłe w Tebessa; w Tazit o planie kryjki greckiej w Timasa z okrągłą pisciną szerokości 3,90 m i głębokości 1,30 m; w Dued Ramel kwadratowe z rozbiornikami i z pisciną o planie kryjki greckiej; w Klamman-el-dit i wiele innych.

15° Baptisterya we Francyi.

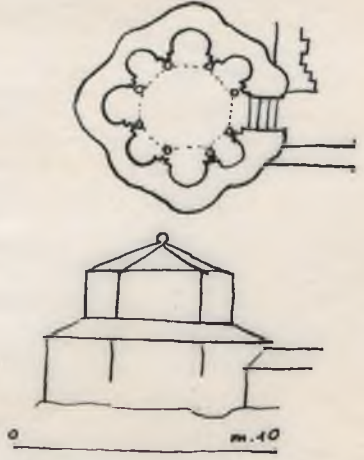
Znaleziono w Aire-sur-Adour (Landes) kwadratowe; w Aix-en-Provence św. Jana osmioboczne z III w.; w Angers osmioboczne w Bapteste (Lot-et-Garonne) osmioboczne z trójkątą absydą; w Bourlone-sur-Mer; Chambert; Couray-sur-Chez (Indre-et-Loire) z VI w.; w Engles (Ysere) z III w.; we Fréjus osmioboczne z I wieku; w Gap; Grenoble; Lamens; w de Rey osmioboczne z absydą; w Lyon im. Florusa przy katedrze; w Mazauglii bapt. de la Mayeur duie, osmioboczne z kopułą; w Maean; w Melas (Ardèche) z I wieku osmioboczne z 7 absydami i kopułą; w Nantes; w Paryżu koło N-Dame-lap-tystera S. Jean de Rond okrągłe; S. Jean en Grère; w Portero z III-IV w.; w Riez z VI-VII w. osmioboczne; w Rodos przy katedrze; S-Cornard (Haute-Nenne) kwadratowe z 4 absydami; w Saint-Samson z I wieku; w Tours; w Valence z III-IV w. o planie kryjki greckiej; w Venasque (Vaudes) o kształcie kryjki greckiej z osmioboczną pisciną głębokości 0,3 m.

16° Baptisteryum w Hiszpanji.

W Palma o kształcie kryjki greckiej z 534 roku. Prza wymienionymi baptysteryami, które zabratem istniały i w innych krajach choć już od epoki rzymskiej upadły, zyczący budowania baptysteryów, poza wymienionymi krajami występowały 6. nadd. Zabrany ten mającej z rzymskimi architektonicznymi przykładami obejmuje 109 obiektów. Z uściślenia tego widzimy, że w kształtowaniu planu tych centralnych, a w szczególności osmiobocznych, a możemy wyliczyć następujące formy:

- Grupa 1°: Typ niecentralny - występujący tylko w katakumbach.
- Grupa 2°: Typ centralny:
 - Podtypy: a° okrągłe - występują często na zachodzie i na wschodzie
 - b° osmioboczny - " " o. często " " " "
 - c° wieloboczny " naddko " " " "
 - d° kwadratowy " " " " " "
 - e° oplanie kryjki greckiej " naddko na zachodzie a często na wschodzie

Grupa 3°: Typ kolumnowy, wyolbrzymiony występował 6. naddko; tylko na zachodzie. Jeśli dodamy do tej klasyfikacji to, że większość baptysteryów jest nakrytych kopułami i, że również w większości posiada centralny wyższe otwarte obiegające niską galerią, jak i to, że niemal we wszystkich wypadkach piscina jest sytuowana pośrodku wnętrza; ma zazwyczaj formę centralną typu 2°, a°, b°, d° lub e° to możemy powiedzieć, że nie tylko poprzez kształt planu ale i poprzez kopułę, galerię obiegającą i sytuowanie pisciny dożono do budowy baptysteryów jako budynków centralnych. A w tych budynkach centralnych umieszczano centralnie jako dominantę projektu piscinę. Pociąg w której mieściła się woda chrześcijańska ale i neofici gdyż w rzymskiej opinii myklobity były budowane dla chłobów dorosłych i wewnątrz piscin. To podkreślenie jest ważne gdyż wykazuje ono to dominującą, przetrwałą ponad chrześcijaństwem, a co wyraźnie czytamy w opisach rzymskich. Reasumując możemy powiedzieć, że archeologicznie, planowo i wybudowaniem baptysteryów, wykazuje w planie architektonicznej wato tych obiektów uściślenie do formy centralnej z dominującą centralną i najistotniejszą podkreślaną w której znany dyle się chrześcijaństwo w czasie chrztu i co jest zgodne z ówczesnym liturgicznym rytuałami.

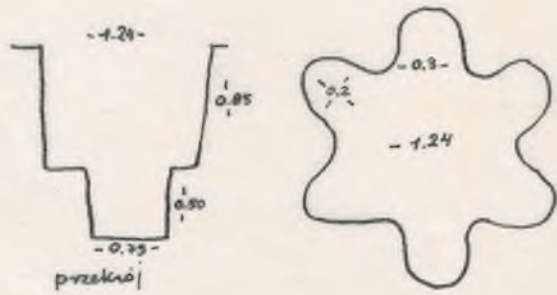
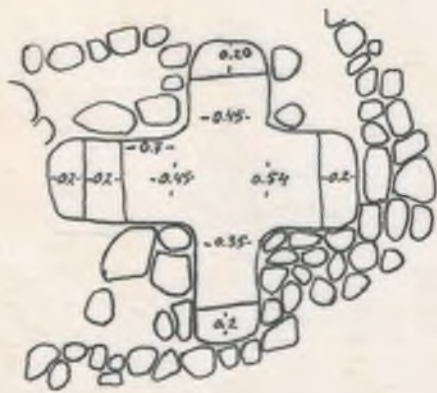

Rys. 24 Baptisteryum z Melas z IX wieku w Francyi

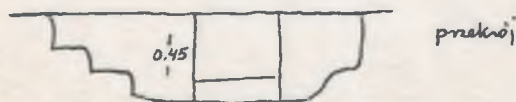

2v = 0.80 m. głębokość 1.00 m.

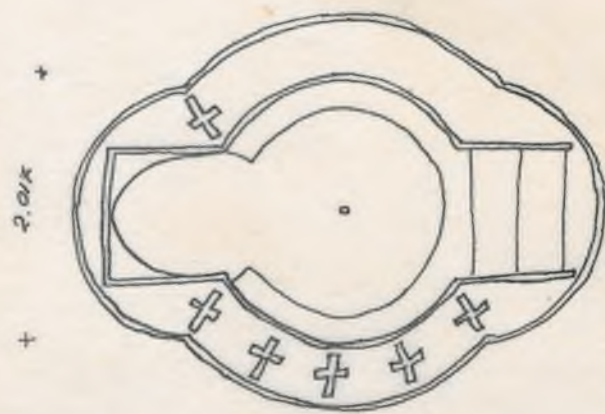
Rys. 25 Pociąg w baptysteryum w Gouba w Afryce.

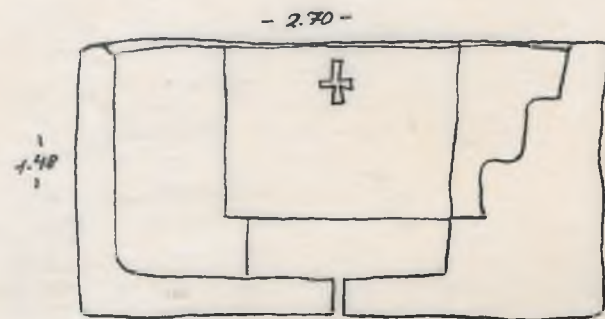
Rys. 27 Pisciina w Hamman-el-Hif w Afryce

Rys. 26 Pisciina w bazylie „Ca Sarratja” z Byzantion + I str 525

Rys. 28 Pisciina z Konstantynopolu

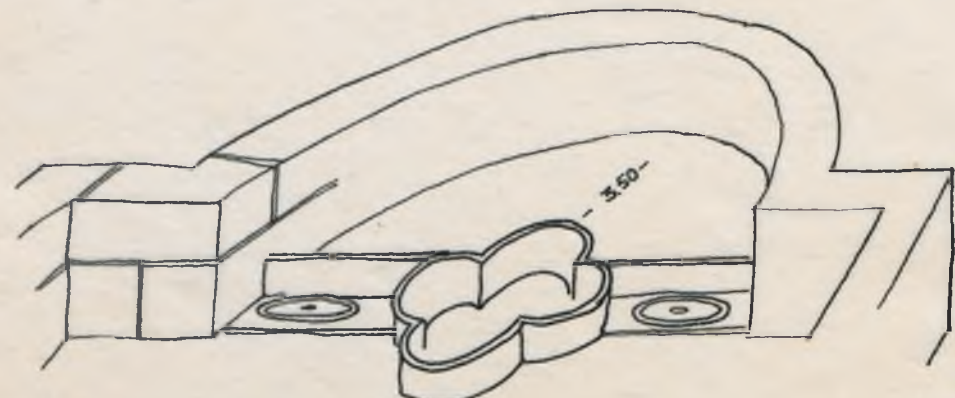

Wyposażenie w baptysterium.

A° Ołtarz.

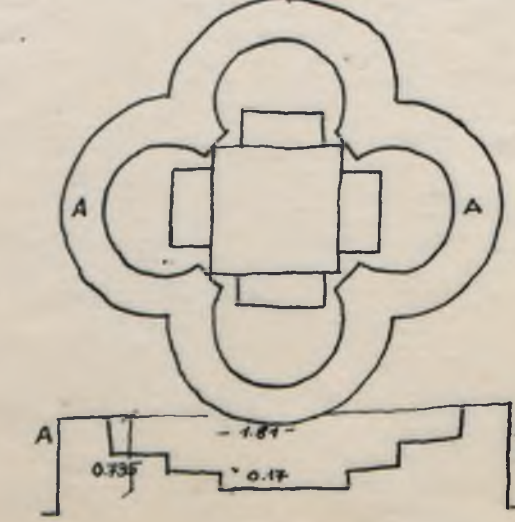
Ołtarze stawiano w baptysteriach w epoce chrztów dorosłych. Przykłady takie znamy w najpóźniejszych pawęt pmyktadach z epoki gotyckiej z Pizy i Florencji. Miały ołtarze te nawet tabernakula nad relikwie i na kłostach. Ołtarze były zazwyczaj stawiane na osi wejścia w głąb baptysterium w absydzie. Najstarszy przykład ołtarza w baptysterium z a klocami znamy z IV wieku w Edwennie.

B° Pisciina.
Cechą zasadniczą baptysterium jest pisciina, a dawniej fontanna do której schodzono w dół dla podkreślenia charakteru źródła wody przepływającej z epoki chrztów w rękach. Na wschodzie używano pisciiny monolitowe kamienne lub marmurowe zwane „colymbethra”. Na zachodzie w epoce późniejszej używano przenośne baseny metalowe z otoczenia, srebra i złota, dalej szklane, a nawet drewniane, znane już od VI wieku.
Dwa piskiiny były dekorowane bogato, kolumnami metalami w rebrze kutej, mozaikami i t.d. W Pizy piskiina Praeclara z V wieku znamy piskiiny okrągłą z dnem mozaikowym w którym widzimy rzeźbki ryb i wędkarza w otoczeniu; w Pizy, w gory, w zgrupowaniu; kralów; raków i t.d. W Qued Ramel powodku piskiiny figury wyłowionej w morzu gotob. Na bregach piskiiny z Konstantynopolu mamy 6 kolumn kłudej mof. zdziwian Obiedyjski, prowadzą, odwróty w Strutuum Dżiki, dżirgimaj, pmy Zaktadnie Architektury Poljskiej Politechniki Wamawskiej mówią to dekorowania dna

Rys. 29 Pisciina w Ambas

mi chrześcijański górze zlewa się i wypływa odpadki z mry św. Pisciiny jak późniejsze chrześcijaństwo winny być otoczone balustradą zwaną cancellum, aby ostaniała pisciinę od zebjanek suiddhow orar aby ostaniała ciesz. Tox wody chrześcijańskiej. Ze względu na to czystość, jak i dla ostony wody chrześcijańskiej od skażenia pisciiny i chrześcijaństwa nie od 3. wieku były ołtarzami i ulamy by ostaniała się, wspoteranych usmogów dżirgimaj, chrześcijaństwa pokrywamy. Turcja wody jak i już wspomnianym odbywa się raz do roku w św. Soboty i wtedy roku w czasie którego woda ta, stury do chrztów winna być tylko na chrzt, ołtarzami, a porotaly okres chrześcijaństwa z epoki gotyckiej spotykamy w katedrach francuskich wielkie konstrukcje drewniane z druzigarami wzniesione ponad wielkimi chrześcijańcami dla odstawiania ciężkich potkryw. W opozach późniejszych, małe chrześcijaństwo okrywano niewielkimi wypukłymi, okrywami metalowymi, a najpóźniej miedziowymi. Pismo jak np. w baptysterium dateraniskim ustawiano w środku piskiiny kolumny, na które palił siępt-mieni i palono perfumy. Później widujemy na kolumnie baranka i św. Jana Chrzciciela. W epoce renesansowej, we włoszech rozpowszechnił się zwyczaj umieszczania figury św. Jana Chrzc. na pokrywie basenu. Ostatnie lata nakażają umieszczenie figury czy obraru św. Jana Chrzciciela ponad piskiinę czy chrześcijańską, a wewnątrz basenu kłozra (zamiast jak to ma miejsce tak często obecnie umieszczenie kłozra na ulowchu pokrywy chrześcijańczej).

Rys. 30 Pisciina z Beit-Aova w Palestynie z IV wieku

Rys. 31 Chrześcijańca z Chérenq (Novd) z XI-XII wieku

Przy piśniami stawiano od roku 340 figury releni jako źródła, a które symbolizowały Kłapecheume - ród pradziwnych chrztu. Też się obraz spotyka również często w baptysteriach w obwarzach, freskach, mozaikach, rzeźbach, ceramikach i t.d.

Stawiano również przy piśniami Baranka symbolizującego dawanie chrztu: "Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi."

Obie te figury widzimy w Lateranie jak i portali Chrystusa i św. Jana Chrzciciela kłobiemu zwykle baptysteria dadykuriano.

W związku z ustanowieniem Knyza w piśniami naley tu wspomnieć, że Knyz ten uchodzący w uoły zjawia się na miejscu Kolumny. Dłgcy się to zapewne z uwyśnieniem Kłapecheume i w związku z tym chrztu.

1) Knyz, ustanowiony na Kolumny z Kłapecheume i umieszczone Knyz, ac uenie zostal, już sam Knyz tylko umieszczone, i onidku piśniami.

Kształt piśniami możemy podzielić na:

1) piśniami głębokie dochodzące do 1.50m, i piśniami płytkie a głębokości na ułpki, nie 0.15m

2) piśniami niskie - ułpki, biane w posadzki i tylko banystrady otworzone i piśniami wysokie, do 2 metra umieszczone ponad podłogę baptysterium

3) piśniami o formie centralnej:

a) kwadratowe
b) okrągłe
c) ośmio- i nieszoborne

d) oplanie Knyza greckiego z raskrygłami ramionami

4) piśniami o formie kierunkowej:

a) prostokątne
b) owalne

Porazem rozróżniamy piśniami stale: kamienne i muryane monolitowe i składowe oraz piśniami masywne: metalowe

tylne i drewniane.

Wspomniawszy możemy powiedzieć, że przy formowaniu piśniami używano do budowy piśniami radek i bębniach przy chrztach dorosłych, a do piśniami w 11 w. pouniechnego

chrztu dzieci do budowy piśniami wyspki i płytkich Kłapecheume w raman, rany dla uogół celebrowania i radek-cow chrztu zastępczo ułpkiem chrztu i rami

związana ze ryt chrztu odrzucit pniec pniec zanurzenie a przyt Kłapecheume pniec. Okrągłe piśniami możemy zaś powiedzieć, że radek do nadania im kształtu centralnego mimo iż otaczano je balustradami które

przebiegały na dwoje do piśniami z jednej tylko strony. Było to nieuprzedzone formowane dla tej samej przyczyny w ten sposób co baptysteria t.j. dla umieszczenia chrztu w

grani chrztu w punkcie centralnym zarówno budynku jak i piśniami. Ciekawe profusowanie tej formy znajdujemy w piśniami z Konstantynopola do której Kłapecheume ułpkiem, pniec i z jednej strony tny (uły) stopnie, a z drugiej strony mamy Kłapecheume raskrygłami jakby kształt ułpkiem formy

źródła, chrztu znajdują się posiedku w ułpkiem i tny ułpkiem piśniami i okrągłe.

Co Chrzcielnica

Chrzcielnie jak i baseny rozpowszechniły się od okresu chrztu dzieci, zarzucono budowę baptysteriów, a ustanowiono chrzcielnie we włpkiem kościołów zarzucaj blisko wejścia głównego i w lewej nawie. Chrzcielnie są zarzucaj kamienne

a mają czasem włpkiem ułpkiem metalom i metalom i pokryte. Najwczesniejsze chrzcielnie raman-skie były podługne bloki kamienne wydłużone

okrągłe rami na suych ścianach. Pniec ułpkiem bloki cylindryczne i ułpkiem formowane są chrzcielnie rzonej z dwóch części t.j. z górną szerokiej jakby główny w której jest wydłużona mied i dolnej, formowanej na kształt Kolumny, podstawy. Formy pniec ułpkiem

homidry chrzcielnicę jedną typy skrynowego czy cylindrycznego a chrzcielnicę podługną stanowią chrzcielnie w których ułpkiem górną zwykle kwadratową główny okrągła, rami i z wydłużoną mied którą podpiera

ciężki cylindryczny cokol centralny, cokol Kolumny narodzi. Od epki gotyckiej pniec ronezaha i barak utrzymat się do czasów

współczesnych typ chrzcielnicę kamiennej, ułpkiem rzonej z mied (bogaciej radek) i okrągłej pniec ułpkiem metalom, podstawy.

Wysokość chrzcielnic ułpkiem od 0.90 do 1.10 m. Forma chrzcielnic jest zarzucaj centralną, są kwadratowe, ośmiooborne i okrągłe.

D^o Suroczniki

Przy piśniami spotykamy również surowe, ustanowione dla umieszczenia światła w ułpkiem chrztu jak też i dla oświetlenia surowe (zaplepy są lub od wejścia do piśniami) którą Kłapecheume dawano w tny radek.

E^o Naczynia na olej święty

Batiffol wspomina przy opisie chrztu: podługne z pniec i który Kłapecheume dniecko, symbolizujący cokol oraz ułpkiem z olejem noszonym w ułpkiem "wskładanym do kryształowego Kłapecheume, dla podkreślenia ułpkiem jasności chrztu.

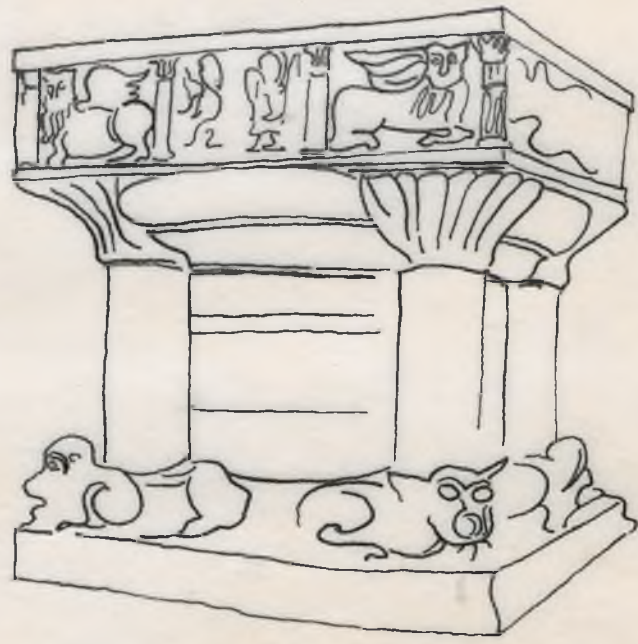
"Claritate signant baptismatis". Główny ułpkiem Batiffol pniec ułpkiem su. pniec ułpkiem lub umieszczone w ścianie baptysterium, a nawet umieszczone w kotłownych pniec metalowych (po mawej stronie) przy piśniami. Wzmianka ten autor, jenu przy chrztu o Kłapecheume Ewangelji składowej na pniec ułpkiem piśniami.

F^o Consignatorium

Często ustanowione w piśniami ułpkiem spotykamy baptysteria z absydą w których są radek pniec Knyza na ścianach ułpkiem. dclercą a były consignatorium gdzie odbywały się bierzmowania. W consignatoriach ustanowione Kłapecheume ronezaha i ronezaha biskupie. W tych ułpkiem spotykamy zarzucaj na ułpkiem ab-tydy sceny pniec ronezaha z Barankiem stojącym na górną Kłapecheume pniec ronezaha ronezaha. Pniec ronezaha ronezaha ustanowienia ronezaha biskupie ronezaha abryd baptysteriów ułpkiem pniec z obrysu ustanowienia ronezaha biskupie ronezaha abryd baptysteriów ułpkiem. Zarzucaj consignatorium ronezaha ronezaha na oni, na ułpkiem wejścia do baptysterium i portyku w którym ułpkiem. św. Augusta miał miejsce ułpkiem są ronezaha pniec Kłapecheume.

Rys. 32 Chrzcielnica z Airaines (Somme) z początku XI w. z rzeźbą chrześcijańskich figur antropoidalnych (kamień)

Rys. 33 Chrzcielnica kamienna z Vermand (Aisne) z XII w.

Rys. 34 Chrzcielnica kamienna z Selincourt (Somme) z XII w.

Rys. 35 Chrzcielnica kamienna z Berneuil (Somme) romańska

Dekoracja baptysteriów.

geometryczne motywy na terrakocie posadzkowej z Afryki z VII w.

mozaikowe

mozaikowe

mozaikowe

mozaikowe

mozaikowe

mozaikowe

mozaikowe

Wnętra baptysteriów były by bardzo bogate, sklepienia okrywały mozaiką i freski, ściany obok intruzacji ścian marmurami, plaketami metalowymi i pół-cennymi kamieniami. Równie bogato, szczególnie bogato zdobione posadzki w baptysteriach. Są to albo alwy do wnętrza, jak Apokalipsy albo płyty terrakotowe zdobione rysunkami geometrycznymi, roślinnymi, zwierzęcymi, figuralnymi, świętymi, symbolizującymi, z napisami i ze scenami biblijnymi. Spłytkami lub posadzkami często motywami: lwa, jelenia, pawia. Ze scen biblijnych: Adama i Ewy rozdzielonych drzewem dobrego i złego; wpra; opian Abrahama; Jonana wyrzucanego przez potwora morską, Chrystusa z nimbem wśród dwóch apostołów dzielących chleb i ryby, św. Piotra w nimie otrzymującego klucze od Chrystusa; Samarytanina niosącego krzyż na Golgotę; Agasa wśród nimf; Żuraw z chrystos, Daniela wśród ludu i t. d. W epoce gotyckiej występowały też bryki figury święte jak ryba na korze, polowanie, herby i t. d. Najbardziej płyty mąry wymiaru 0,45x0,37 a najmniejsze 0,26x0,26. Te same zwróty terrakoty spotykamy w baptysteriach. Najczęściej terrakoty występowały w Afryce, krajem uprawiał zamykają płaskie geometrycznym deseni, wykonywane z uretówkowych marmurów.

Rys. 36 Rysunek mozaiki przedstawiającej Chrystusa trzymającego księgę, a przy nim stoją dwóch apostołów. Mozaika z katedry św. Piotra i Marcelego w Rzymie.

Wśród tematów we freskach i mozaikach uwidujemy najwcześniej monogram Chrystusa, Dołwego pastora z owcami; Baranka na górze z której spływa ciekły rzeki mistyczne; gotycki chrystos z potopu; Chrest Jerusa; Apostołów; Euangelistów i figury ciału ze Starego Testamentu.

W baptysterium oxfordzkie w Kawenne S. Toranni w Fonte mamy na pachwinach sklepienia osiem figur morskich: nad nimi pas figury allegorycznych, a w tympanonach znajdują się: krępy; gotycki; pawia; żuraw; jelenia dwóch waz z owocami; jagusta u stop krzyża, a ze scen: Daniela wśród dwóch; Jonasa wyrzucanego przez monstrum, Chrystusa naucejącego wśród dwóch apostołów.

"Guide de la peinture" (o którym pisałem dalej) tak opisuje brantyjki obyczaj malowania baptysteriów:

Gdy malujemy w układzie mozaiki w baptysterium umieszcza się w kopule niebo ze słońcem, księżycem i gwiazdami, a w górze słońce z małym aniołem, a pod aniołami senny ułóżnik, w kółko, a pokazujące co się stało. Złoty nad Jordanem. Od wschodu maluje Chrest Chrystusa z promieniami schodzący z nieba, a na końcu promieni Ducha Świętego i z góry na dół napis pośredki: "To jest Syn mój ukochany w którego włożyłem moje nadzieje." Pod spodem w dwóch rzędach należą umieszczać umyślnie cuda St. Testamentu w następującej kolejności:

- 1) Mojżesz uratowany z wody
- 2) Egiptanie zatonęli w morze
- 3) Mojżesz uspakajający wodę
- 4) Dżurawie pływające które spadły na Egipt
- 5) Udręczenie
- 6) Stuk przyniesiona rozpięty ponad Jordanem
- 7) Kaps Gedeona i opian Eljasa
- 8) Eljan przekraczający Jordan
- 9) Eljan wyrzucający wodę
- 10) Naaman myjący się w Jordanie
- 11) Fontanna życia
- 12) Na kapiтелях lub nad nimi umieszczać statki

to co nam oznaczają o Chrystusie."

W baptysterium laterańskim mamy na sklepieniu przykład, wzniesionego malowania charyzmatycznego dla rzymskiej epoki gdzie uwidujemy dekorację, w formie wrodzku Baranka symbolu Jerusa. Na górze z której spływa ciekły rzeki mistyczne i kłębki zasiegi, uwaro, i włożyły formę pasadzie obłok do doliny. Następnie cytował jako sceny następujące się do dekoracji baptysterium, że umyślnie które znajdują się w Starym Testamencie, a które tegoż się z cudami wody i stały na pierwotnym planie sceny Mojżesza przedchodzącego Morze i drugą górę spod kaski Mojżesza w trytyka źródła.

Następnie zdaniem ks. Obelżyńskiego pierwotnie miejsce w baptysterium, a nie dekoracji, należą oddać symbolowi Ducha Świętego - gotycki i siedmiu dajom Ducha Świętego. W tym baptysterium winna dominiować cyfra 7 - symbol siedmiu dajom lub 8 - symbol osmeego dnia, dnia nowego trygodnia, symbol resurekcji czy Eucharystii.

W dekoracji, że tak czy to powtarzająca się forma ośmioboku w rysunku baptysteriówczy piocin uwaro się z symboliką Liczy - 8.

Teksty.

A. Na architravie w baptysterium laterańskim znajduj się napis następujący, a datujący się z czasu papieża Dykstusa III (432-440):

"Gens sanctorum patris hic semine nascitur abno
 quam secundatis spiritus edit aquis.
 Virgineo fetu genitrix Ecclesia natos
 quos spiritaliter Dea concipit, amne parit.
 Coelorum regnum sperate, hoc fonte renati;
 non recipit, felix vita semel genitos.
 Fons hic est vitae quod totum diluit orbem
 sumens de Christi vulnere principium.
 Mergere, peccator, sacro purgante fluente:
 quem veterem accipiet proferet unda novum.
 Insans esse volens isto mundare lavacro
 seu patris premeris crimine seu propus.
 Nulla renascentium est distantia, quos facit unum
 unus fons, unus spiritus, una fides.
 Nec numerus quemquam scelerum nec forma suorum
 terreat: hoc natus flumine sanctus erit."

B. Modlitwa o formie eucharystycznej święcenia wody chrzcielnej z IV wieku.

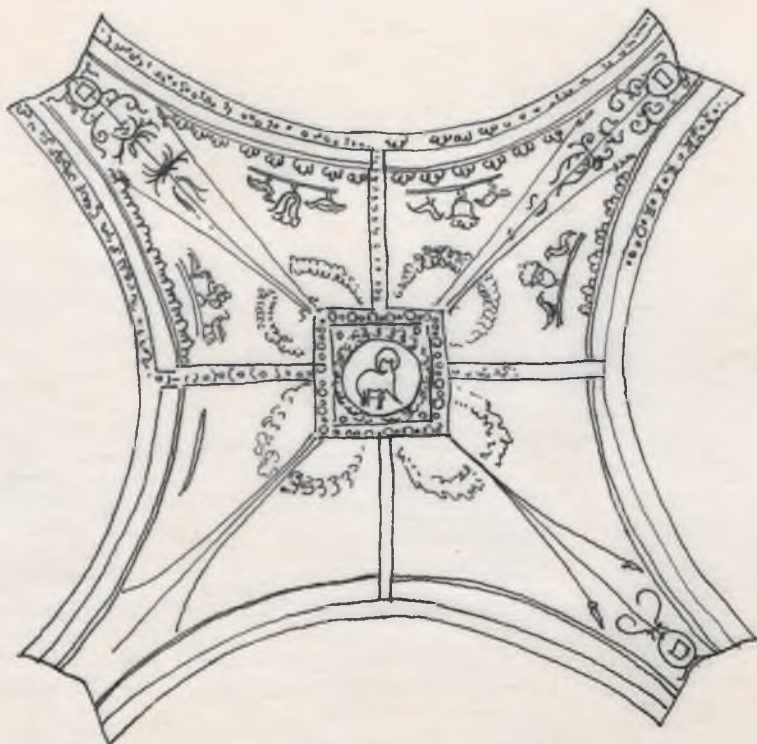
Omnipotens, sempiterna Deus, adesto magnae pietatis tuae mysterium, adesto sacramentis, et ad creandos novos populos quos filii, fons baptismatis paratur spiritum adoptionis emite; et quod humanitatis nostrae gerendum est ministerio tuae virtutis compleatur effectu.

Vere dignum... aeterna Deus, qui invisibili potentia tua sacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum. Et licet nos tantis mysteriis exequendis sumus indigni, tu tamen gratias: tuae dona non deseres etiam ad nostras preces aures tuae pietatis inclina. Deus, cuius spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, utiam tuam virtutem sanctificationis aquarum, natura concipit. Deus qui nocentis mundi crimina per aquas ablucens regenerationis spem in ipsa diluvi effusione signasti, ut unius eius demque elementum, mysterium et finis esset vitis et prope origo virtutis: aspice Domine, in faciem Ecclesiae tuae et multiplici in la generationes tuas, qui gratias tuae effluant, impetu talitificas civitatem tuam fontemque baptismatis operis toto orbe terrarum gentibus innovandis, ut tuae maiestatis imperio sumat ubi geniti tui gratiam de spiritu sancto, qui hanc aquam regenerandis hominibus praeparatam arcana sui luminis admittit, oro fecundet, ut sanctificatione concepta ab immaculato divini fontis ut ero in novam renata creaturam progenies caelestis emerget, et quos aut sexus in corpore aut aetas discerit in tempore omnis in unam pariat gratia mater infantiom. Proinde ergo hinc, iubente te, Domine, omnis spiritus im mundus abscedat, procul tota requirit diabolicae fraudis abistat. Nihil hic loci habeat contrariae virtutis ammissio; non insidiando circumvolat, non latendo subripit, non inficiendo corrumpit. Si haec sancta et innocens creatura libera ab omni impagnatoris incursum, et totius requiritae purgata discessit. Si fons virtus aquae regenerans unda purificantis, ut omnes hoc lavacro subditifera diluendi, operante in eis spiritus sancto perfecti, purgationis indulgentiam consequantur. Unde benedictio te, creatura aquae, per Deum vinum, per Deum sanctum, per Deum qui te in principio verbo separavit ab aride et in quatuor fluminibus totam terram rigare praecipit, qui te in deserto amarum suavitatem indita fecit esse potabilem et sitienti populo de petra produxit. Benedicite et per Jesum Christum, Filium eius unicum, dominum nostrum, qui te in Cana Galilae signo admirabili sua potentia convertit in vinum, qui pedibus superbo ambulans et a Johanne in Jordani in baptis natus est, qui te unacum sanguine de lacte suo produxit et discipulis suis iussit ut credentes baptisarentur in te.

Rys. 37. Chrest Jerusa z epitafrum w Aquilee.

dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Haec nobis praecepta servantibus tu, Deus omnipotens, clemens adesto, tu benignus asperatu has simplices aquas tua ore benedictio, ut praeter naturalem emundationem quam lavandis possunt adhibere corporibus sint etiam purificandis mentibus efficaces. Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui et totam huius aquae substantiam regenerandi secundet effectu. Hic omnium peccatorum maculae delentur; hic natura ad imaginem tuam condita et ad honorem sui reformato principi cunctis vestustatis squaloribus emundetur; ut omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus in vera innocentia nova infans renascatur.

Rys. 38 Sklepienie w nadatorium św. Jana Ewangelisty przy baptysterium katolickim z IV-V wieku. Mamy tu przykład dekoracyjnego malarskiego nymfkiego połączone z symbolistyką wczesno-chrześcijańską i z symbolami Baranbka i 8-krotnie powtórzonych parawii administracyjnych udegi symbol Eucharystji.

Podrozdział C. Zasady współczesne przy projektowaniu baptysteriów
jako strumienie nowego rozdziału.

A. Sytuowanie baptysterium.

Sytuowanie baptysterium może być dwójakie: albo przed wejściem do kościoła, albo też przy bocznej nawie kościoła i koło zakrystji. Ustawianie baptysterium przy wejściu lub na osi wejścia jest usadźniane w zgodzie z antykiem, atryw pod baptykami. Ustawiano i później baptystara jui jako budynek ramkowy przed wejściem do kościoła, jak to widzimy np. we Florencji. W wypadku sytuowania kapli baptysteyakej lub wydzielonego budyńku baptysteyalnego przy wejściu do kościoła zmiana do porzuczenia baptysterium b wiotre zakrystji do rekonstrukcji chntów i przechowywania aktów. Oprócz tego należy w tym wypadku zwrócić uwagę w związku z rodzajem klimatem (np. Polski) i chłtem dzieci aby wiotre baptysterium było dostatecznie ogrzane gdy zarzyrej porostate wiotre kościoła pozostać nie ogrzane lub ocieplane najwyżej do +8°C. Należy tu podkreślić iż przy współczesnych dwojch gminach obstrugianych przez wielkie parafje i wiatarna w wielkich miastach, chnty są ciepłe i jest najwygodniejsze dla usadźnania baptysterium jeśli baptysterium jest tak umieszczone iż znajduje się łatwo dostępne od kościoła i zakrystji. Dla tych samych przyczyn chrześcijańskie ustawia- nie w nauach niechrześcijańskich zagadnienie funkcjonalnego chntów w sposób właściwy liturgicznie i wygodny. Najlepszym więc wydaje się sytuowanie baptysterium przy kapli przy bocznej nawie i do tak aby pomier przedw- nek, posiadający tenże sam tradycj liturgiczny typ baptysterium z kościołem i z zakrystją w której wówczas znajduje się biao rejestragi chntów oraz bouno, pozakoscielne wejście do baptysterium.

B. Funkcja wnętrza.

Funkcja wnętrza baptysterium jest: mieszkanie w nim kapłana, katechumenów, rodziców chrześ- nych i wiotnych wotanie rytów: 1) singlenia wody chrześcijańskiej; 2) chntu dzieci; i 3) bierzmowania dzieci. Biermowa- nie może mieć miejsce i w innym pomieszczeniu, lecz z punktu widzenia celebrji, a zwłaszcza z punktu widzenia historii rytu byłoby słuszne bierzenie baptysterium z consignatorium. Drugą funkcją spełnianą przez bapty- sterium to pomieszczenie basenu na wodę chntów i na obły supte. Ze względu na ryty spełniane w baptyster- ium w czasie projektowania należy zwrócić uwagę dla chrześcijańskiego, celebransu i dla sivańców.

C. Kształt wnętrza.

Kształt baptysterium jest dowolny. Bryła zewnętrzna winna zaś być harmonizowana z bryłą kościoła do której do- rzyka. Przy projektowaniu baptysterium porzucano się nieraz kształtem 8- boku symbolicznego, a możliwy porzucenie również dobre kształt 7- boku dla wiotni siedmiu scen na suadach pod malarsko symbolizujące 7 s darów Ducha Świętego. Najczęściej spotykamy baptystara pokrój kopułowy, wyskako to: a) z osietylami wiotra przy otworze kół wiotrobu kopuły; b) z kształtu centralnego planu z przycym konstrukcyjnych; c) dla pomieszczenia formy centralnej również w miejscu aby tym silnie podkreślić akcent centralny mieszczący się pod spodem kopuły; miejsce chntu (którym w spój chntów dorotył była pisana). Przy kształtowaniu bapty- sterium należy wyduktic i) zgraci wiotrobie) mieszkanie na: chntu; i) na pisaniu; miejsce do niej dostępne gdy znajduje się celebrans i chrześcijański; na bierzmowanie; i) consignatorium gdzie mieszka sp tron biskupa i na ofiarę

D. Dominanta wnętrza.

W baptysterium powinna być podkreślona dominanta przestrzenna i planowa, i dominanta ta, ze względu na ryt i na charakter sakramentu chntu, powinna wyronić miejsce gdzie znajduje się ośrodek chrześcijański. Tak wspomnianym porzyrej, dla podkreślenia wiotrobie, rytu i kopuły widzimy koronowanie nurochrześcijańskiego, a kościół nymfki również bardzo urozryrae bierzenie świętości chrześcijańskiego sakramentu.

E. Oś kompozycyjna.

Oś kompozycyjna narzuca się przy projektowaniu baptysterium ponieważ przez kolejne ustawianie zaradziowych elementów dla których deturpia wymaga symetrycznego i domeniowego ustawienia. A więc przez potórzenie pisiny i stopnie do niej do miejsca chntu prowadzących, dwokrotne miejsce dla suadów, centralne ustawienie knyja w pisinie oraz ośrodek sytuowanie w stosunku do pisiny lub przedsiotka ofiary i katedry bap- tysterium w consignatorium które to wiotnie winno przestrzennie wyronić się z baptysterium.

F. Ofiara.

We współczesnych baptysteriach ofiara jest niepotrzebna gdyż współczesne chnty małych dzieci nie są tysonie z komunji, lecz w razie tysonia baptysterium z consignatorium można we wiotru baptysteyalnym ustawić ofiarę ze względu na tysonie rytu bierzmowania i pierwszy komunij. W związku z zakazem i bierzmowania re- ziki w baptysterium ofiara ten nie może mieć tabernaculum; winnem mieć portatit jako ofiarę gwał- tium.

G. Piscina.

Piscina współczesna gdy odrucowa chnty przez zanurzenie powinna być sytuowana poza centrum, a przy nim porostawiając punkt centralny dla grupy chrześcijańskiej. Piscina powinna być wpuszczone poniżej poziomu posadzki baptysterium o kilka stopni dla podkreśle- nia charakteru iwo dla. Obrys pisiny nie powinien być centralny i dwokrotne dostępny jak w piscinach dawnego rytu, lecz taki aby podkreślał jednostronny dostęp do niej od strony gdzie się chntu odbywa. Porostawiając pisiny zanurzone w wodzie musi być dury krzyżowe (T. i. knyja z figurą Chrystusa.) W związku z rytym współczesnym który raz do roku supte wodę, nie może się w pisinie znajdować fontanna.

Woda z chrztów może płynąć do piwnicy. Dwie kolumny piwnicy winna być przewidziana ukryta rynną znajdującą się poniżej posadzi, miejsca chrztu przy piwnicy "stwierca do odprowadzenia wody skapającej w czasie chrztu. Rynna ta powinna być oprowadzona przez rynnę i ukryta, a woda z niej winna być po prostu przepuszczona. Wskazywać, rynnę winna odprowadzić do ukrytego, dołku zamkniętego, a także dołku przy zbrojniku który może się znaleźć w krypcie. Pociąg w okresie rekonstrukcji t.j. właśnie pomiędzy chrztami winna być ściśle zamknięta. Wskazywać ko. prof. Oberbryskiego wskazuje by było ukryte rynnę i kryptator do brzołony pokrywy piwnicy. Budowa tej pokrywy jest szczególnie uciążliwa przez umieszczenie poprostu piwnicy krypta. (Ks. prof. Oberbryski poleca wykonanie metalowego kryptatora i otwieranie pokrywy segmentami.)
 Dno piwnicy od czasów Tertuliena zdobiono rzeźbami ryb gdzieś nad rybą zanurzoną w wodzie symbolizując chrzt. "Nos pisculi secundum piscem nostrum Jesum Christum in aqua nascimus".
 Do dekorowania piwnicy używano: monogram Chrystusa, prawy i sceny z Pięknymi.
 Pociąg (jak i miejsce chrztu) winna być otoczona balustradą co jest zwyczajem koniecznie ze względu na różnicę poziomów pompy tym miejscem gdzie znajduje się basen, a przestrzeń zasreżniowaną dla wi-
 dzów i świadków.
 Przy piwnicy winna znajdować się jurek kandelabru na zapaloną świecę i punkt na oleju świecy
 który można też umieścić w ścianie baptysterium lub w zakryciu.
 Przy piwnicy mogą stać rzeźby: Chrystusa, najstarsza w Sw. Jana. Chryzostoma oraz symboliczne: Baran-
 ka i jeleni. Woda do chrztów może być podgrzana. Elektryczne podgrzewane stworzono w diecezji Cesena.

H. Consignatorium.

Jeżeli w baptysterium znajduje się consignatorium to powinno być umieszczone na osi brzołunku, a wewnątrz powinien być symetryczny kształtowi front biskupa na stopniu. Front biskupa może być drewniany i kamienisty, a powinien stać podwyższony i mieć podniesionym podłogiem w stosunku do poziomu posadzi w baptysterium.

I. Fontanna.

Powinno mieć jezioro w baptysterium fontannę do mycia rąk dla księdza i biskupa przed i po celebracji.

J. Umeblowanie.

Oile baptysterium jest oddalone od zakrycia to w nim lub bezpośrednio przy nim winno się znajdować małe pomieszczenie urządzone wydzielone lub zamknięte od części przeznaczony do przechowania ryb w ka-
 sę do rejestrowania z kreskami i rafa na archiwum aktów chrztów, ewentualnie rafa na rafa i symbol
 liturgiczny do celebracji chrztu i brzmienia oraz kasa.

K. Dekoracja.

Dekoracja pora geometryczną kopuł, sklepień ścian i posadzek winna ukazywać sceny o tematach czepa-
 nych z Testamentów, a opiewających cuda związane z wodą. Dalej w dekoracji mogą się znaleźć sceny
 obrazujące dary Ducha Świętego, gdzie baptysterium jest przybyciem modlitwy intonowanych do Sw. Ducha
 i najświętsze miejsce nabożeństwa Trójcy św. i gość białej.
 Opis dekoracji baptysterium w brzołunkach historycznych daje nam bogaty materiał porównawczy i znajdu-
 jemy tam blok figur symbolicznych cyklicznie czepnie w tematach z Apokalipsy.
 Później miejsce wśród scen symbolicznych nabożeństwa rzeźby do figury Baranka stojącego na górze z księż-
 yczką w ręku i ręką rozsklepię.

L. Oświetlenie wnętrza.

Oświetlenie wnętrza baptysterium jest wskazane z góry jak to zresztą widzimy w przykładowych historycz-
 nych. Przy projektowaniu jest właściwie straszenie półmroku który nadaje mistyczny charakter
 wnętrzu. Byłoby wskazane aby woda w piwnicy była oświetlana osobno.
 Światło zewnętrzne winno być grupowane wokół miejsca chrztu.

M. Wymiary.

Miejsce chrztu może mieć 2x2 metry, a wnętrza baptysterium dla kościół parafjalnych winny być skrom-
 ne, o wymiarach nie przekraczających 25-40 m².

- 0.155 -

0.255

- 0.135 -

Rys. 39 Złoty kielich mnalny z Krémsmünster z VIII w.

KOŚCIÓŁ

ROZDZIAŁ II 9ⁱ

Rys. 40 Ołtarz-portatyl, rełiwa na górnej powierzchni kamienia przedstawiająca Baranka i ornament czterech rzek.

W związku z tem, że z trzech sakramentów które są spełniane w Kościele: eucharystia, spowiedź i ślub, ostatni jest tylko drobnym rozumnym pierwszym, a drugi w liturgicznej uroczystości do zagadnienia konfesyjnego, więc w rozpatrywaniu zagadnienia Kościoła nacisk katolicy kładą na rytach mszy. Przed powyższymi uroczystościami mamy jeszcze w Kościele zagadnienie procesji, wewnątrz kościoła, chłosty, wnetra i ołtarza, głowatego i na zewnętrznej stronie budowli budynku w dwóch silnie zróżnicowanych miejscach, łoha dla zakonów. Zagadnienie więc procesji wymaga możliwości obejścia całości kościoła i ołtarza. Zakony otrzymują miejsce do słuchania mszy (jeżeli są to zakony żeńskie) przy sanktuarium poza ścianą prezbiterium w miejscu odseparowanym i leżącym poza planem wnętrza kościoła lub w głębi sanktuarium za ołtarzem, natomiast w obręb ścian-retabulum. Zakony otwarte zajmują miejsca w rozróżnionych otwartych stallach po obu stronach prezbiterium.

W podkreśleniu tych punktów uświadomiam zagadnienie funkcji spełnianej przez wnętrza kościoła, do sfuorenia ram dla mszy świętej.

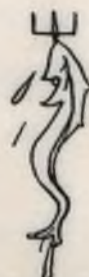
Kościół jest to dom Boży budowany dla przyjęcia wiernych na święto eucharystii oraz dla ożyczenia ołtarza. W związku z tym proponuję rozdział ten jak i poprzedni rozporozynam od opisu rytów mszy które w kościele odbywają się.

Podział rytów przedstawię jak w poprzednim rozdziale z tym, że wydzielam osobno ryt pierwszy dwóch wieków które we wszystkich kościołach były podobne, a ryty ściśle określone jeszcze nie było.

Rozdział na kościoły wschodnie z centrum w Antiochii i Aleksandrii, zachodnie z centrum w Rzymie zaczyna się w IV wieku, a od dnia gdy Konstantyn w. w 325r. stworzył Konstantynopol i mianem do don niedługo cesarstwa ten podział się podkreślił.

Zaczynamy więc dalej rozdział przez rytów języków gdzie kościół zachodni od III wieku przyjęło do liturgii język łaciński, a wschód pozostał przy językach rodzimych, greckim i syryjskim.

Przytem przywrócić kulturalne, społeczne i polityczne i charakter religijny powoli rytów obu kościołów zasn-crają.

Rys. 41. Fragment z katakumb Kaliksta przedstawiający delfina z trójczubem symbol Chrystusa na krzyżu.

Podrozdział A. Rozwój rytów Mszy świętej i innych rytów.

- Ustęp 1° Rozwój rytów Mszy świętej w Kościele rzymskim.
- W związku z jednolitością i płynnością rytów w pierwszych dwóch wiekach w Kościele Zachodnim i Wschodnim rozporozynam podrozdział A od:
- Ustęp 1° Rytów mszy świętej w ciągu pierwszych dwóch wieków.
- Ustęp 2° ten rozporozynam od śladów historii pierwszych dwóch wieków.
- Wypadki:
- 1-33r. - Życie Chrystusa.
 - 33-34r. - Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie, Zstąpienie Ducha Świętego.
 - 34-37r. - Okres wojny z białą grupą pierwszych chrześcijan w Jerozolimie i w Galii zwa-rej: „clivobitique”. Wokół tym utworzono instytucję diakonów i diakonów, przewo-dniących prowadzących zbierania gmin. Chrześcijańskich kandydatów w mszy. Zbrerano się dla modlitwy i przekonywania chleba, czytano korespondencje i słu-Charo procektu. W tym czasie przystępują do kościoła pierwsi prozelici którzy mó-ary po grecku. Okres ten łączy się z imieniem św. Stefana.
 - 37-38r. - Misje dyakona Filipa, a potem św. Piotra i św. Jana do Samarytan i Filistynów do Toppe, dyddia, Cesarci, Misje w Palestynie i Damasku.
 - 38-41r. - Przemiana Saula w św. Pawła i misje św. Pawła w Damasku. W 40 roku kościół jero-zolimski ulegał chwały pogan. W 44 roku misja św. Pawła i św. Barnaby do Antiochii do Cilecie i Syrii.
 - 41-45r. - Powstają nowe ruchy religijne: 1) Symon z Cyton (44r.) równoległy do chrześcijaństwa. 2) Wielkiej Ekspozycji gnostycznej która maetna do II wieku w Antiochii. 3) Symonizm Magika.
 - 45-50r. - Misja św. Pawła, św. Barnaby i Jana-Marka z Antiochii do Saleny przez Cypr, Per-ge, Pisidie, Lycaonie w Iconium, Lystry, Derbe, powraca do Antiochii chrześcijan i chry-ścjanizując prozelitów, pogan.
 - 51r. - Misja uchodzi do Jerozolimy gdzie powstaje między św. Pawłem, a gminą jerozolimską zostaje ustalone, że chrześcijanie z żydów zachowują Prawo i obreżanie, a chrześcijanie z pogan nie zachowują Prawa i nie obreżają się.
 - 51-54r. - św. Barnaba idzie z misją na Cypr. św. Paweł idzie potem Antiochii do Derb, Ico-num, Timothle, Synkalez, Aleksandrii Thwas gdzie spotyka Łakaria (helleńskogo) z x-pem, Timoteusz, Lukaria Ew. i dalej razem idzie misję do Philippos, Salonik, Berea, Aten i Koryntu.

- Sw. Paweł wraca do Jerozolimy i x niej do Antiochji. Sw. Piotr od 51 do 58r. jest w miazji w Cezarei, Tyrze, Sidonie, Beryte, Byblos, Tripoli i wraca do Antiochji. Na czele Kosciola jerozolimskiego stale jacob brat Pana który rozpoczyna walkę ze S. Pawłem o zachowanie Prawa i o obronę. Walka ta rozszerza się na Antiochję, Korynt, Efez i t.d. Istnieje otok siebie dwa Koscioly obrzezanych i nieobrzezanych które prowadzi do zburzenia Jerozolimy w 70r. a rentki Kosciola obrzezanych dotrą do V wieku jako sekta syryjska. Z greki tej są listy Jacka do Kosciolów

- 54-57r. - Trasa misji św. Pawła w Antiochji, Galacji, Efezie, Smyrnie, Pergamie, Tyarze, Sardes, Philadelphii, Tralles, Colos. zez. Laodicee Hierapolis
- 57r. - Apollon rozkłada kruzg o kuzgosis. Sw. Paweł idzie dalej do Trwas, Theswł, Philippos, Bérés i Koryntu.
- 58r. - Powstaje kościół w Rzymie
- 58-60r. - Sw. Paweł wraca do Jerozolimy. Uwzięnie i uwziwienie Sw. Pawła przez rzymian.
- 61r. - Sw. Paweł przybywa do Rzymu. Listy Sw. Pawła do Kosciolów.
- 62r. - Sw. Piotr przybywa do Rzymu (informacja niepewna.) Zjada zabijają Sw. Jacka. Walka pomiędzy Kościołem obrzezanych, a nieobrzezanych.
- 63r. - Sw. Paweł opuszcza uwziwienie.
- 64r. - 19/10 pożar Rzymu i, masi chrześcijan. od 4/10 przedstawiania chrześcijan we wystawkach kościołach. Do Rzymu przybywa Sw. Jan i z dw. Problem jadą do Efezu. Sw. Jan występuje jako zwolennik kościoła obrzezanych i koncepcji dusz Apollosa. Mszczynstwo Sw. Piotra i Sw. Pawła w Rzymie
- 64-66r. - 17/6 bbr. Randoza żydów w Jerozolimie i walka ich z rzymianami. Powstaje Ewangelia Hebrajczyków.
- 67r. - Ksi żydów w Galacji. Ewangelia grecka (sw. 75r.). Jana - Marka. (do 80-90-chołolejsku)
- 68r. - Chrześcijanie uciekają z Jerozolimy do Palla. 9/11 Smocznica
- 69r. - Powstaje Sw. Jana Apokalypsa
- 70r. - 17. Upadek i zburzenie Jerozolimy przez rzymian, upadek kościoła Jerozolimskiego. Powstaje Ewangelia grecka Sw. Marka i Ewangelia grecka Sw. Mateusza (złożona do Ewangelji Hebrajczyków. Kozw. Kozw. Kosciolów Hierapolis od apostołstwa Sw. Filipa; w Efezie od apostołstwa Sw. Jana i wchodzącego kościoła w Rzymie
- 70-80r. - Ustawienie prymatu kościoła w Rzymie. Rozwój chrześcijaństwa w Egipcie i powstanie kościoła w Aleksandrii. Rozwój pism [Występuje znane pismo to list Sw. Pawła do Koryntian I z 57 roku]. Powstaje Didache czyli "doktryna dwunastu apostołów" (Ewangelia Hebrajczyków powstata w Batahel bezimienna, iktatowana jest dwunastu ucinia Sw. Piotra, diktaria ucinia Sw. Pawła i krtatowana na Sw. Sw. Marka, Hebrajczyków; Apokalypsa.)
- 80-95r. - Drugie przedstawianie chrześcijan w 85r. za cesarza Dominiana. W Rzymie rozwija się kościół centralny, w Syrii kościół ulogich zmienia się w sekty, w Efezie rozkłada rchota Sw. Jana. W Galji powstaje neresy Efezyjskiej sekt: machothabno; gonides; mészides; w Samarii sekty: kabalistów; gorwthelm; sebnies; esseisms. Sekty x oddają masi iktatowani, aniatoni x skuzsai i sy wyrażnie zburione do buddaizmu. Nad Jordanem i na Wschodzie rozwija się sekta baptystów: sabian
- 95-105r. - Państwo Nabateen po zwycięstwach Corneliusa Palma jak i krtatowa w Syrii, Colassio Abila i Seleucydów zostają wstgnone do Imperium rzymskiego.
- 112r. - Cesarz Trajan prześladowa chrześcijan
- 114-116 - Trajan zajmuje w 114r. Armenję w 115r. Mesopotamję i w 116r. Babilon. Za zwycięskimi oddziałami rymshiemu przychodzi do tych krajów chrześcijaństwo. Chrześcijanie zrywają tyranie z żydami
- 117r. - Rewolucja żydowska i rozrządów w całym Imperium. Chrześcijanie zrywają tyranie z żydami
- 120r. - Powstaje 1. Sw. Ewangelia Sw. Jana. Która wychodzi ze sekty ederskiej poruszająca mistycyzm i wdrucającej projudajizm. Rozwój kabaty i gnostycyzmu w Egipcie przez: Menandro, Cleobiusa i Dorithel. [Gnostycy chrześcijaniey Aleksandrii ucinę w potężony sy eone Christo z cztuwnikiem Jenus] Dalsi trójny gnozy: Basilide; Valentin; Saturnin i Iaptozate. Kościół anatolijski kuzator sekty gnostycki.
- 134r. - Rewolucja i masi żydów. Kuzycystwo kościoła nieobrzezanych Sw. Pawła w Jerozolimie góbie zawiadają Hezar greccy biskupi. Kościół rzymski odruca gnostyków: Ladrona; Marcion's i Hermasa i Hermasa
- 135r.-150r. - Sw. Polycarp ustala dogmat jedynej prawdy w Kościele katolickim. Powstaje kościół w Galji w Pthw i Sażni, Kyon, Vienna będące pod wpływem kościołów syryjskich i sekty efferkiej. Mszczynstwo Sw. Justyna. Dalsi powstają kościoły w Marsylii, Arles i w Kartaginie krtatowane przez kościół rzymski.
- 160r. - Kościół ustala tekst 4 Ewangelji
- 161r. - Rzymianci Antoninusz cesarz Marek Aureliusz gnoyi chrześcijan. Gnostycyzm znika w Europie ale rozrządza się w Aleksandrii i mroz się sekty mistyczne w Egipcie, Syrii, Fryzji, Assyrii i Fenicji, rozwiija się w Aleksandrii sekty gnostyckie Marcion'a i Taktian'a
- 180r. - Powstaje księga gnostycka: "Genna Marisa" która wpynie wpływ na rchotę liturgiczną i x której powstanie "Złota legenda". Powstaje Canon Murator'a. Ustala się prymat Rzymu w Kościele. Ewangeliarum się Dalmacja, Numidia i Maurytania. Rozpoczyna się w Kościele walka o dzień Paschy, choć przyjmują Wielkanoc 14 dniami po Misas w niedzielę pierwszą, a Wschód za żydami i na pamiętkę Sw. Mateusza w 14 dniach i nierolnie od tego cy 6 dni k 6 dni pełniedni ozy niedzieli
- 196r. - Papież Wiktor nakazuje Szejcie Wielkanoc porzymistcu t.j. po 14 dniach w pierwszy niedzielę ale Arya nie przyjmuje nakazu i stamytę przed porzymistnem rozdruka kościoła na dwa rty w końcu II wieku ewangelizuje się z Palmy: Arabia i Armenia z tem że Armenia parsha odepard w III wieku. Ustala się jeno w II wieku obupa zobierności ryków gdy zachód konsumuje chleb a mazy Wschód. Nony rozbraciwoi wprowadza Rzym dopunnaqę jui do chrtolów dezi.

Tak z tego widzimy w ciągu pierwszych dwóch wieków następuje: a) Chrześcijaństwo na całym terenie Imperium rzymskiego i to tak dalece idące, że w potwie II wieku potwona ludności miast jest objęta religją Chrystusa

- b) Całkowite odrzucenie Hircowa od Synagogi; Kościół staje się powszechnym i uniwersalnym.
- c) Zostają ustalone podstawowe liturgiczne liturgie: „Ewangelje”, „Listy”, „Listy Apostolskie”
- d) Wschód wykazuje tendencje bliższe do schizmu i powstaje tam kabalistyka i gnaza.
- e) W końcu II wieku zanysowują się pewne cechy rytuału między Kościołami Wschodu i Zachodu; następuje pewne roznieszenie rytów. [Do tej epoki liturgia rzymska brzywa jeszcze wytknięcie teksty greckie.]

B. Wpływy rytów synagogalnych na rzymski ryt.

Duchesne w „Origine du culte chrétien” tłumaczy nam przyczyny głębokiego wpływu judaizmu na Kościół liturgii w początkach chrześcijaństwa. Poza otępieniem ewangelizacji i dążeniem do gmin żydowskich w miastach hellenistycznych cesarstwa rzymskiego na Wschodzie. Holony żydowskie miały własne komuny, wydziły się swoim mandaustem; miały własne rytuały; rozumiły się sobie zarówno dzięki przetrzaskaniu naturalnemu i imigracji jak również dzięki prozelityzmu. W miastach greckiego Wschodu kryły się kłasy żydowskie pod namiotami bractwa po grecku, a podskaniami, w których żydowscy autorzy głoszą kult czystego monoteizmu i zyskują zwolników wśród greków. Ale dla tych esektów główną trudność w chrześcijaństwie boga żydowskiego leżała w konieczności stawiania się żydom, w podleganiu obywateli (tak jako udróżnionego przez ofiarą i krótkich traktach) w obrębie i podporządkowaniu się prawu i komunie. Zatem wyc było grekami: filozofować bez odrzucenia religii; nawrócić. Wykształcił natomiast żydzi prozelitów wśród populacji ubogiej, bez stopy własnej a. Bardziej liście w miastach kulturalnych Wschodu, która przez wejście do gminy żydowskiej zdobywała stanowisko polityczne i społeczne. Stąd w epoce ewangelizacji widzimy na Wschodzie liście gminy żydowskiej o mierzalnym charakterze. Rzym miał małą gminę żydowską stale dotrzoną przez rzymian która trzymała się litanej kolonii niewolników greckich dzięki użyteczności języka, gdyż greki przysłużyli sobie żydzi w miastach hellenistycznych. Kiedy więc Apostołowie idą z miastami zwracają się do gmin żydowskich gdzie w synagogach urządzają rządy „synaghi mand” „dobrej nowiny”. Zarazem nie mieli, w tych gminach całkowitego sukcesu, tworzyli więc w stosunku do synagogalnej schizmatyki. Ale nowe te komuny rozciągały się szybko wśród pogan przy gotowości do „dobrej nowiny” przez monoteistyczne pisma hellenistycznych żydów i tembardziej, że nuda uroda nie ulegała odolatarażom obywateli obywateli, zachowywania prawa, konsekwentnego i f. d.

W związku z tem pisał ks. Duchesne liturgia chrześcijańska pierwotnych wytknięta z liturgii żydowskiej; była niejako jej kontynuacją. Zauważa przytem, że kult odnawiany w Synagoge jerozolimskiej nie miał żadnego wpływu na liturgię chrześcijańską, a jedynie ryt synagogalny odległych miast. W początkach chrześcijaństwa zgromadzenia w Jerozolimie brali udział w Kultie Synagogi mającej jednoczący swój osobny zebrań w rytach synagogach. Bez Jerozolimy najwzrost ekspansji życia religijnego żydów było możliwe zebrań w synagogach z przelich chrześcijańskich, również w rytach. Należy jednak zauważyć, że do czasu urobiecia kultu w Jerozolimie chrześcijaństwo na niedzieli i mandypodobnie w początkach synagoga uosobione w całym Jerozolimie, a niedziela była już tylko dwudzielnym chrześcijańskim świętem. Z czasem stał się porzucano i pozostało tylko święto niedzieli.

Zebrań synagogalnych nie obejmowały kłaniania ofiar, darów; kadrien; zbrali się żydzi jedynie dla wspólnej modlitwy, dla czytania ksiąg Prawa i psalmów. Dr. A. Baumstark w „Die Messe im Morgenland” pisał, że z ksiąg żydowskich z Misznach, Talmudu i dać uwarunkowanie wpływu żydowskiej modlitwy porannej na pierwotny ryt chrześcijański. Baumstark uważa, że psalmistyczne błogosławieństwo „Semone Ene” w których do modlitwy włączano dozwolonego wermania George Boga, oraz „Tema”, utworzona z Deuteronomia 10: 17-18; 32-33; 37-41; można przypisać do anafory i ten jest ten autor, że nastąpił typ modlitwy żydowskiego święta wyposażony; mierzono na rękiet sakramentalnego rabożystwa chrześcijańskiego. Uważa on, że miza w pierwotnych wiekach jest nabożeństwem kopydującym ze święta synagogalnego z zachowaniem tamtego rękietu, a wzbogaconym o pamiętliwy omówi Prawa święcony jako ucty przy przyjmowaniu chleba i wina.

Rozwój rytów rzymskich w pierwotnych dwóch wiekach.

Po tych danych ogólnych przechodzę do rytów starając się zachować chronologię znaną z dokumentów opisujących te rytuały = 600 d. p. n. e., liturgiczne.

- Akty Apostolskie 2-43 - „Oni trwali w nauce apostołów w komunii braterskiej w Tamaniu chleba i modlitwach.”
 - 2-46 - „Codziennie byli w świątyni, przestawiali chleb w domach i przyjmowali swój pokitek z radością; i przestawiali chleb Boga.”
 - 20-7 - „Pierwszego dnia zbrali się by przestawiać chleb.”
- To samo znajdujemy w liście św. Pawła do Korynčan I, 17 i 34.
- Symbol Ostrobrzy Włoczek z Mateum 26-26. „Gdy jedli Jezus wziął chleb i po oddaniu oci przestawiał; dał uczniom mówiąc: „Biercie, jedzcie gdyż to jest ciało moje.” - mamy urobiecie to przestawianie chleba - Eucharystji.
- Św. Paweł do Korynčan I, 10, 23-29. „Wnoc to który był wydzany wziął chleb i po oddaniu oci przestawiał; rekt. To jest ciało moje które jest zamiane dla was, robicie to na wspomnienie moje.” Również po kupie (po jedzeniu) Jurist Kielich; rekt. Ten kielich jest nowym aljansiem mej krwi, czynicie to na wspomnienie moje.” Za każdym razem gdy pijecie ten chleb - pijecie ten kielich anonsując śmierć Pana aż do czasu gdy wróci.”
- Mamy więc w tych pierwotnych pismach powiadanie o oddaniu oci, o nauraniu, o Eucharystji; o sporządzaniu agap. Agapy apostołskie = 100 w. w. d. „communication”. Mowa o nich Akta Apostolskie 20-7; 11: 46 i św. Paweł, a rozróżniamy: a) zbranie się obecnych na agapę dla postawienia Ostatniej Włoczek;

b) osekucanie z rozprawieniem celebracji na przybycie wytych i gmin.

Święty Augustyn mówi o hymnie który Celliens Jerozolimski komponował, a który miał Chrystus z Apostołami spiewać. Apokryf ten grecki został przedstawiony Ojcom na II koncyliu w Nicei przez biskupa Eryphanu mandatajuna Tomaru biskupa z Sardynji.

- „Zanim Jezus został zatrzymany przez złoźw i żydów który otrzymują prawo od szatana zebrał nas w wytych i rekt. Zanim został im wydzany spiewajmy hymn Ojcu, a potem pojedziemy. Zrobić x nas kół trzymając nasza rce, a będąc sam w środku rekt. Amen, słuchajcie łnie i zany hymn:
- „Gloria Tobie Ojcie” - „Amen” myśmy odpowiadali.
- „Gloria Tobie Słowo, gloria Tobie cześć” - Amen.
- „Gloria Tobie Duchu, gloria Tobie święty, gloria Twój chwał” - Amen.
- „My Ci chwałimy Ojcie, my Ci oddajemy cześć, Światło w którym niema ciemności” - Amen.
- „Ojcie komu my oddajemy cześć, ja mówię: Chęć być zbaniony” - Amen.
- „Być uwolnionym chęć; zbaniać chęć” - Amen.
- „Chęć być zany i zany chęć” - Amen.
- „Jest chęć i chęć być nakamionym” - Amen.
- „Słuchaj chęć; chęć aby mnie słuchano” - Amen.
- „Chęć być zrozumiany będąc całą intelligencją” - Amen.
- „Chęć być umyłym; zmywać chęć” - Amen.
- „Łaska jest naszym piernikiem (chorę); spiewać chęć, taniec w chore, wnystwo” - Amen.
- „Chęć być opaktowanym, ptacnie wnyscy” - Amen.
- „Ja jestem Twój światło, Ty comme luidra” - Amen.
- „Jestem Twój potpory; Ciebie comme ranier” - Amen.
- „Ty co widzieli może co czynię, ukryj moje cnywy.” - Amen.
- „Zantowatem z wnystkiego i niepobłachno mi w nionem” - Amen.”

O agapach: 100 d. p. n. e. 65 w. d. O agapach pisał św. Ignacy z Antiochji: „Niewolno w niebezpieczeństwie biskupa czynić agapę”, pisał o tych uroczach św. Klemens z Rzymu. Według znanych dokumentów z końca II wieku mamy świadectwa o agapach w Rzymie które odbywały się w wieczorami z modlitwami i spiewami. Wzrost czytamy w liście legata cesarskiego Plinius’a Secundus’a pisanym z Amisus do cesarza Trajana około 112 r., a zachowanym w Pline Epist. 10: 97; 100; - że chrześcijańskie zbranie się dnia okupionego med saniem by spiewać kantyki do Chrystusa i uciewem tegoż dnia zbranie się dla wspólnego pokitku.

[Wzrostki te teksty omawiają agapy i synaggy z pierwotnych trzech wieków można znaleźć w „Monumentale Ecclésiastiques Liturgiques” - zbranie przez dom. de Clermont a. J. Se Sa x n - Didache (De Sa x n); znanym też: Pierwszy opis rytu znajdujemy w berlińskim dziele „Se Sa x n” - Didache (De Sa x n); znanym też: „Doktryna durmasto apostołów”. Według uroczonoj krytyki historycznej ten dokument z biblijoteki patrijarchalnej w Jerozolimie jest z 90 lub nawet z 80 roku.

- Tekst 13 1. Co do Eucharystji, oddajcie chwałę tak
- 2. dla kielicha: „My oddajemy Ci podziękowanie, Ci podziękuję nam Ojcie dla świętej winnej gąłgi Dawida Twego sługi, którego nam odt pochać w Jerozolimie, Twym święto. Gloria Ci, na wieki.”
- 3. dla chleba: „My oddajemy Ci podziękowanie, Ci podziękuję Ojcie za życie i uroczę któryś dał nam rozpoznać przez Jerozolimę Twego sługi. Gloria Ci, na wieki.”
- 4. „Tak chleb ten przestawiany był dawniej wosiany na gorach i zbrany i stał się jedynym, niech tak Twój Kościół zostanie zbrany z granic tego świata w Twym królestwie. Gdyż dla Ciebie chwała i potpory przez Jerozolimę Chrystusa w cnd stuleci.”
- 5. „Niech spozyczą naszą eucharystję tylko ochnczeni w imię Pana gdyż rekt On: „Nie dawajcie świętego psoni z Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie.”

poniej podaję tłumaczenie tego samego tekstu przez A. Laurent w „Textes et documents” z kolekcji Hemmer et Lafay:

- „Kiedy dla Eucharystji; oddać tak cześć
- „Najprzed dla kielicha:
- „My oddajemy Ci cześć Panie,
- „Dla świętej winnicy Dawida, Twego sługi,
- „Co dałeś nam poznać przez Jerozolimę Twego sługi,
- „Gloria Ci we wnystkich wiekach.”

Przeistawianiu chleba:

My Ci oddajemy ciecic' o Nawa Opice dla zycia i wieki... Chwała Ci na wieki wieki... Tak ten chleb przeistawiany dawniej był rozsiany na gorach... Gdyż dla Ciebie jest chwała i potęga przez Jezusa Chrystusa na wieki."

III Niech nikt nie je, i nie pije uosq eucharystji... Dłg Twego Świętego Imienia... Dłg Ciębie to Panie Wszechpotężny... Przejdi Tarko i niech ten Świat minie!... Amen.

Ostatnim z dokumentów II wieku o rytuach liturgicznych jest Apologia św. Justyna z około 150r. która po- daje nam opis następujący... Gdyż ten który w ten sposób łączy się z nami (przez chleb) ma nadzieję... Wskazywamy ten pokarm Eucharystji i nikt nie może brdzi w tym udzielić, kto nie ułoży w prawdę... I Apol. LXV - LXVI z tłumaczenia R. Potigny z kolekcji Memner Lejay.

Gdy dodamy teraz, że w ciągu I wieku powstają instytucje kapłanów i biskupów... w końcu I w. Klemens wystąpił o przyznanie Rzymu... Kłótnie drugiego wieku ukazują nam również pewne schizmy... w przyszłości wzrósł on i się kłótnie rozdzielił liturgij na dwa wielkie świąty Zachodu i Wschodu.

Ust. 2° Rocznej ryty w Mory świętej w Kościele rzymskim. A. Wiadomość o mory świętej z III i IV wieku.

W tekstach ewangelistów Jezus nie mówi żadnej modlitwy dla instytucji eucha- rystji... Wskazywamy ten pokarm Eucharystji i nikt nie może brdzi w tym udzielić... W modlitwie tej znajdujemy dwie modlitwy podstawowe: Instytucji i Epiklezy... Czyniąc opisy tych ryty musimy pamiętać o tym, że były one czysto teoretyczne i zapamiętane w domach prywatnych.

Rys. 43. „Venit David in domum Abimelech” ryzunek z IX wieku z Cod. C. 12 z Centralnej biblioteki w Würzburgu

podczas gdy w czasie agap unyły leżeli dookoła stołu ustłanym tkanym tekstem oflacji VIII kanga Konstytucji Apostolskich która opisuje ryt z Antiochji, ryt który od-
powiada rytom rzymskim ówczesnym.

Missa św. wg. opisu Konst. Apostolskich zawiera:
dektury obu Testamentów; przepowiadanie; modlitwy katechumenów; spowiedź publiczną; oratio fidelium; pocatunek pokaj-
ni; abluw; Ofiarowanie; wstępn; Sanctus; Inzultus; anamnesis; memento; komunię; bógostawienie; uobłotanie (sancti-
tus wstępn; błogosławieństwo; choć należy do rytu wziętego z Synagogy).
Liturgia jest już bogata, ryt rozszerzony udział, że kościół mniął przesładowania; 3/3 rok i wchodu w onę religji pa-
nie i na Zachodni z centrum w Krymie obejmują Włochy, Afrykę, Galję, Hiszpanję a nielawem Germanję i Brytanyę.
Od przesiedlenia w 325 r. 326 r. cesarstwa do Konstantynopola rozdziat ten się dalej powiększa.
W kościele rzymskim od III wieku liturgia jest po łacinie gdy Wschód zachowuje grecki; język syryjski. Memento tego roz-
dziata i zemania łaczości politycznej w 476 roku wzajemne wpływy obu kościołów są bardzo silne. Papieże są wy-
brani z spośród chrześcijańskich kościoła greckiego i biskupów jak np. św. Ambroży. Jest wymiana kłau, że przed rzymski
z Zachodu do Jerozolimy, wzajemne zjady na koncyliach i stopd przepływanie się wzajemne wpływo w ui-
dowu w rytach liturgicznych.

- W związku z dalszymi opisaniami mowy podaję tutaj typy mowy:
- 1) Missa papiecka lub stacjonalna. Za św. Gregorza rozpoczynano mowę od proceji stacyjnej z kryptą na celi siedmiu grup. Mieszono srebrny kryz z 3a suwecami zapalonemi. Papieże w Lateranie zjechali w czasie proceji kono. Obecnie miesz się przed Papieżem amputkę z kryzysiem. Srebrniowere rozbuduje ryt proceji we wnstrach katedry. (mijary innemi oflaj "proceji" tity (mni labirynty)
 - 2) Missa pontyfikalna, papiecka, pełna.
 - 3) Missa solenna wielka z biskupem asystującym w tronie na katedrze
 - 4) Missa spiewana z asystą trzech kryzys.
 - 5) Missa conventuelle, kłanonna ze spiewem
 - 6) Missa cicha kryta
 - 7) Missa solitaria bez ministranta dozwolona w misjach, ks. kapelanom w czasie wojny i w niektórych okolicznościach dozwo.
 - 8) Missa uroczysta za intencyj.
 - 9) Missa sicca missa sucha tris niewstrigora, srebrniowenna bez Ofiarowania, Konsekracji i Komunię.
 - 10) Missa presanctificis typu greckiego bez Ofiarowania lecz z Komunię.
 - 11) Missa nautica na morzu
 - 12) Missa venatoria, missa sucha bez Ofiarowania, Konsekracji (z racyi bren etc...) i Komunię.
 - 13) Missa uelkotowa, bankowa gdzie anafora jest powtórzona 3, 5 lub 7 krotnie.

B. Wiadomości o mny świętej w Krymie z okrem V-VII wiek.

Rys. 44 Scena z Solgoty wg. rysunku z Cod. 51 z St. Gallen z 750 r.

Dokumenty i teksty

Papież Innocenty I (401-417), o "memento emartych" pise - co czytamy w Kanonie.
Papież Bonifacy I (418-422) } pise o modlitwach w Kanonie - "za cesara".
Papież Celestyn I (422-423) }
Piszą też: Diode, Agobard, Amalario tekst "De sacramentis" z Włoch z 400 r. z którego cyje głoona kanonu ukaza się w sakramentach w VII wieku, choć niektóre okolicz-
ności ze Kanon rzymski jest stary.
W Porządkach V wieku powstają: "sakramentary św. Leona" przypisywany papieżowi
Leonowi I zw. Leoniki.
Drugi rzymski sakramentary: "sakramentary św. Gelazego" t. zw. gelażyjski jest
przypisywany papieżowi Gelazemu I (492-496).
Trzeci rzymski sakramentary: "sakramentary św. Gregorza" t. zw. gregoryjski słu-
żył przypisywany papieżowi Gregorzowi I (590-604) - który jak i gelażyjski ulegnie
zmianom w IX wieku w "Ordines romani" I

Poniej podaję opis mowy z V-VII wieku wg. opisów: Cabrol, Bishop'a, Atchley'a
Wilmarz'a, Hgt. Duchaux i Hgt. Batiffol'a, przedstawiający typ mowy solennej kł-
nej ryt się do dnia podstano ludow mowy.

Odchyła się ta mowa od pierwotnych o wiele więcej niż mowa wschodnio i inne za-
chodni, a była tuonona mocą autorzytetów papiejskich. Mowa te odbywały się w
ceceli groby i cauto do wstępn kościoła rzymskich mniowic groby inżynierów. W okresie opisowywanym oflaj -
stot-mensa-grobowiec stali u wejścia do absydy nagi i bez krycia, a kapłan odmariał mowy zurocony do obcych
a w absydzie z biskupem porożdu siedział kłau. Na oflaju na prawo od celebransa leżał Euangelię, a na
lewo dity-Epistofa, z czasem gdy celebrans stany po drugiej stronie oflaju, miejsca kryz niewstrigora i
tak np. do dnia strony Euangelię naryca się prawu mimo że jest ferar na lewo od celebransa. Podobnie się
stało z ustawianiem uroczystych, mniowic stali po stronie Euangelię, południowej, a kłau po lewo po północnej.
Poniej zachowali swe miejsca w stosunku do stron świata, ten nie w stosunku do kłau celebransa pozycji.
Od V wieku oflaj usuporo zamierzanymi mniowic relikwiami stali się święte, jako grob, jako wspomnienie Co-
tatniej Wierowcy na kłau Chrystus ustanowił Instytucję.

Oflaj usuporo od tyż przypisyuje kryzsem pocatunek oflaju na porożdu i w środku mowy, ostatnia oflaj obru-
detycja usuporo (obrazowy płotus w kłau zawieszony Chrystusa), okadranie i otoczenie oflaju honorami.
Wiama ferma na oflaju kryz i mniowic ale spotykamy cyje cyborya-baldachem na ułech kłau nach oflaj-
nagie oflaj, znane już zrenty i uroczyste w Krymie od IV wieku.

- Ryt mowy wg. podanych tekstów składa się z:
- 1) Missa katechumenów
 - 1° Stacja, krye eleison - spiewano w czasie proceji do kościoła stacyjnego od VI wieku.
Składa się z 3 krye eleison, 3 krye eleison i 3 krye.
 - 2° Wprowadzenie - było spiewane przy wejściu papieża z do kościoła z doxologią.
"Gloria Patri et Filio et spiritui sancto" ryt ten jest z IV wieku. W II wieku spiew ten przyjął z piemotnego charakter
psalmodji, pise procesyjnej.
 - 3° Ucłotanie oflaju. Papież uroczyste opuszera tron i idzie ucłotaci oflaj, przy się to z psalmodji.
 - 4° Gloria in excelsis jest doxologią z czasem przedawarskich papieża Symonazie.
 - 5° Collecte. po bógostawieniu przez papieża "Pax vobis" lub "Dominus vobiscum" i odpowiedzi uroczystej; Et cum
spiritu tuo, celebrans moar orax "collecte" [Druga orax to super oblata = sekretna; trzecia oratio ad
Complendum po komunię]. t. zw. oratio ad collectam.
 - 6° Dektry i pise. Dektry były tematy z Starego Testamentu; dity, najpóźniej św. Pawła. Prawdopodobnie w Tyńsku
były dity dektry gdzie po monochach spiewano Graduel - pise ta oflajmata suq naruz od tego, że była sju-
wana na stopniach (graduale) przy ambonie w sanctuarium. Jest to "psalmus responsorius" opisywany
już przez św. Augustyna, spiewak go spiewa, a choj odpowiada mu refrenami. Alleluia = Gloria Bogu
jest pochodzenia hebrajskiego, czasem bywa zastępowana przez psalm prostary Tractus.
 - 7° Euangelię. Dektry Euangelię konory mny katechumenów i konory te cyje. Diak otoczenia akolytami kł-
ny mowy suq usuporo na ambonę po uroczystości bógostawienia od celebransa prorem calyę kryz i zura-
ca się do oflaj na potudnie (Drugą po północ, wzmocnie z obroczeniem przy oflaju).
 - 8° Odstanie katechumenów - zostają w II wieku skazani w Krymie.
3. Missa uroczysta. Celebrans wraca się do uroczystych "Dominus vobiscum. Ordines".
 - 9° Ofiarowanie. Teraz ma miejsce modlitwa uroczystych. Diak rozcieta corporal-obrus. Papież schodzi z tronu by
otrzymać od obanych ofiary. (Pteci stopę w kościele rozdzielnie) Ofiarowanie spretiarotak, że obecni mny-
nosili narynia z uroczystym mniowic do kielicha: "calix communicatio" orax chleb który wstawiano
do obrusu miesionego mniowic akolytów. B ofiarach papież wraca na tron i mniowic aby przygotowaci
się do ofiary i idzie przed oflaj na którym z jednej strony ustawiano kielich, a z drugiej chleb.
W czas ofiarowania choj schola spiewa psalm z Ofiarowania (psalm z Kartaginy) do chwili gdy
biskup stanie przed oflajem.
 - 10° Wstępn rozpocyna, jest pocatkiem modlitwy eucharystycznej (od koncyliu w Kartaginie w 407 roku)
modlitwa ta tory się z bógostawieniem.
 - 11° Sanctus konory wstępn jest to uroczysty z I wieku wprowadzony później do mowy; a uroczyste się
z teksty Izaiasa w Starym Testamencie. Sanctus w Krymie w drugiej uroczyste jest wzbogacony przez:
"Benedictus qui venit in nomine domini Domini".
 - 12° Kanon rzymski XAVV (niezmienny) ma formę znaną od czasów papieża Vigiliusza z 538 roku.
Wschód narynia kanon anafora - XAVV (niezmienny).
Kanon w "De sacramentis" (480 r.) składa się z:
1) "Fac nobis..."; 2) "hanc oblationem..."; 3) "Qui pridie..."; 4) "similiter etiam..."; 5) "Ergo memores...".
Kanon rzymski składa się z:
1) "Te igitur..."; 2) "Memento xpiych"; 3) "Hanc igitur..."; 4) "Quam oblationem..."; 5) "Qui pridie..."; 6) "Unde
et memores..."; 7) "supra quide..."; 8) "supplices te..."; 9) z czasem dochodzi "Memento emartych"; zamy-
10) "Vobis quoque..."; 11) "Per quem..."; 12) "Pater z melidjami i embolismem - taki jako dity zamy-
Epistofa: 571X BCW (co emary uroczyste) jest to modlitwa uroczystej do Duchu Świętego by uo-
wycit dary ofiarowane zostata w Krymie odruciona.

Stąd gdy Rzym przyjmuje moment przemiany przy słowach Instytucji - w modlitwie: „Qui pridie... a Wschodniej epikleie.”
 2) Te igitur... - jest inwazyjną modlitwą z atrybucją chłopców i chłopców
 3) Memoriae sanctorum - składa się z memoriae i Communionis z doxologią które przychodzi w latach 498-514.
 4) Hanc igitur... (z doxologią) jest odpowiednikiem epikleie.
 5) Quam oblationem... - „Kierując się” - mimo że i tak w Hanc igitur... miała tu wzmianka do D-Sw. Józefa.
 6) Qui pridie... - modlitwa konsekracyjna powtarzająca akcję i słowa Chrystusa z Ostatniej Wieczerzy. Jest modlitwą
 7) „za nie powtórzoną dokładnie Ewangelii i mamy tu zwrot: „Ktorego wina w De sacramentis...”, sanctas ac venerabiles manus...”. Dalej w tej modlitwie mamy niewymowny biskup, „Mysterium fidei...” które ma w „De sacramentis...” liturgie wschodniej zaczyna się modlitwą za tekstem św. Pawła: „In qua nocte...”.

- 8) fide et memoras...
- 9) supra quae... - doxologia, w której modlitwy nawiązujemy anamnezę powtarzając misterium Chrystusa od Paryż do Wniebowstąpienia i historii odkupienia wiernych.
- 10) Memoriae sanctorum... - jest to modlitwa dedykacja, przez papieża Symmacha (498-514) przemawiająca sprządy męczenników, „in nomine domini...” jest to akt adoracji Trójcy. W czasie tej modlitwy celebrans bierze Hostię i kielich, czyniąc znaki krzyża; odkrywa kielich, Hostię w prawej ręce czyni trzy znaki krzyża nad kielichem, potem podnosi Hostię i kielich, „Etenim panum...” Jest to w owych czasach jedyny podniesienie w czasie mszy. (Znaki krzyża przypominają męz. misterium przemiany).
- 11) Patet i Fractio - przetwarzanie. Do czasów św. Gregorza Frakcja miała miejsce przed Patet. Św. Gregorz ustanowił odwołanie i Trójce Patet z kanonem powtórzony stary ryt kościołów greckich.
- 12) Fractio (Fractura), immixtion i pocatunek pokroju. Frakcja symbolizuje rozdanie chleba z Nowego Testamentu. Przed św. Gregorzem papież czynił trzy znaki krzyża nad kielichem przed wstąpieniem ości Hostji; „sancta...” i „te” części eucharystji którą konsekrowano w czasie mszy uprzedniej i zachowano dla następnej by zapewnić ciągłość ofiary. Patet celebrans rozdawał Hostję w mszy obmianowej konsekrowanej i ości „te” zaktualizowaną ofiarą, a która to ości będzie słynęła jako „sancta” dla mszy następnej. Po tej uroczystości papież opuszcza Altar i idzie do ofiar. Należy tu podkreślić że w tej samej konsekrowanej chleb i ten sam papież goły zamieści ofiarę kupa; na dany znak przetwarzania chleby które były słynęły do komunji wiernych. W czas przetamania schwa spiewa pieśń przetwarzania a od papieża Fergjusza (684-701) „Angus Dei” za św. Gregorza spiewano: „Venite populi...” Obok przetwarzania mamy immixtion lub commixtion spetnia gorkujdz ug. formuły Ordo romani.
- 13) Wiek ta mieszanina ciasta i krwi Pana naszego Jez. Chryst. będzie dla nas który je otrzymujemy darem życia wiecznego. Hostja była Tamana na trójcy: 1) „sancta”; 2) do komunji; 3) którą każdy z wiernych da do kielicha z pochłonięciem i przyjęciem. Czyniąc celebrans w prawym ręku i czyni trzy znaki krzyża nad kielichem ze słowami: „Post Domini...” i „semper vobis amen”. „In nomine domini...” „Et cum spiritu tuo.” Ten celebrans mówi niewymowny modlitwy komunji i „blawat pocatunek najskromniejszy z asysty, a ten podał dają. Od czasów Innocentego III siedzi pocatunek przez cały kościół. W innych rytach pocatunek pokroju jest przy ofiarowaniu; przy ofiarowaniu mszy wiernych, ale jest to inny pocatunek, wspólnoty.
- 14) Komunja. Papież komunikował pierwsi pod dwoma postaciami piąte z kielicha konsekracji, potem rozdawał wiernych chleb do jego im do ręki; / Kobiety przyjmowały w prawym ręku ostrogię specjalną chleba, a podpartą lewą ręką. Potem przelewano reszty z kielicha konsekracji do wina w kielichu, commixtionem; „diacy podawali wiernym ten kielich z którego pili; przez rękę zwano pugillaribus lub fistula. W II-III wieku maciano chleb w wino jak to ma miejsce do dziś na Wschodzie. Komunja pod dwiema postaciami utrzymała się w Rzymie do XV wieku. Modlitwy po „Angus Dei”; „Domine non sum dignus” denty w III wieku w czasie komunji spiewano jak przy ofiarowaniu i ustępie psalm XXXIII; Po komunji celebrans recytuje ostatnią oracy: „oratio ad complendum” i modlitwy konsekracji.
- 15) Odwołanie. Za czasów św. Gregorza diak spiewał „Te missa est”, a biskup b Fogatant wiernych i odwołanie.

C. Wiadomości o Mszy świętej w Rzymie z epoki VII-VIII wiek.

- Documenty; teksty.
- 1° „Missale Francorum” N° 257 daru królowej Krystyny w Bibliotece Watykańskiej. Jest to druku z końca VII wieku oraliściatowach gallikańskich które zostało wydane przez Mabillon w „De liturgia gallicana”.
 - 2° „Liber pontificalis Leonis” jest to z VII w. przerwka starego sakramentaru i b. wschodnia wydane przez Muratori w I. „Liturgia Romana”.
 - 3° „Liber Pontificalis” z VII-VIII wieku druku wydane przez Ceriani w: „St. zotolo epistografo del principe Antonio Pio di Savoia” Milano 1883r.
 - 4° „Ordines Romani” z Ordo z 795r. wydane przez Mabillon w t. II „Musaeum Italicum”; przez Muratori.

Wypis mszy w VIII wieku znajdujemy:

- A) Mna katechumenów.
- 0° Wjście. Biskup wchodzi do kościoła poprowadzony diakiem i siedmioma akolitami noszącymi sukno. Chór - schola spiewa antyfony wejścia. Po drodze biskupowi klęk przedstania „sancta”. Wchodząc do sanktuarium biskup daje pocatunek pokroju całej mszy; asysta potem schyla się przed ofiarą na którym przed chwilą zbrano Ewangelję. Diacy całej ofiarę z łokca, biskup całej ofiarę i Ewangelję.
- 1° Kyrie eleison rozpoczyna mszę Pax volens i oracy.
- 2° Gloria in excelsis - jest to hymn grecki z Konst. Apostolskich VII, 44.
- 3° Collecte po „Pax” lub „Dominus vobiscum”.
- 4° Deklary; pieśni. To dwie lektury z listów; Ewangelji i Graduel Alleluja i Traktum. Odwołanie św. Gregorza Graduel spiewa chorysta a na diak (piesn była zbyt trudna).
- 5° Ewangelja - karanie nie jest jeszcze wzmiankowane.
- 6° Odwołanie katechumenów od VII w. nieustaje.

- B) mna wiernych (pozwolone są zmiany między VII a VIII wiekiem.)
- 9a Modlitwa wiernych po „Dominus vobiscum” i „Oremus” od VIII w. nieustaje jedynie celebrans i asysta odbrony dary od wiernych jak w VIII wieku.
- 9b Ofiarowanie. Przy zbieraniu darów chór spiewa psalm Offertorium. Diak Jolana do wina w kielichu, wód.
- 10° Wjście. Zaczyna oracy (2) super oblata - sekretna; ma miejsce „Orate fratres”. Wjście jest momentem cicha głośno gdy kanon cicho. Później zaleśnie od święt tekst wjścia był zmienny. 12° Raron rozpoczyna od: „Vere dignum...”
- 11° Sanctus konny Wjście. 12° Raron rozpoczyna od: „Vere dignum...”
- 12° Patet i Fractio. Patet ze ustępem i rozwinęciem: „libera nos...”
- 13° Frakcja, immixtion i pocatunek pokroju. Wjście zainicjuje w stosunku do VII wieku, że „Pax” ma miejsce po sto-uch; „Pax Domini sit semper vobiscum”; przed commixtionem.
- 14° Komunja. Wjście chór spiewa antyfony ad comunionem z doxologią: „Gloria Patri...”, a potem antyfy. Po komunji ma miejsce oracy post-communionem.
- 15° Odwołanie. „Te missa est”; ostatnie oracy.
- 16° W odwołaniu od VII w. VIII wieku mamy: 1 - zniknięcie modlitwy ofiarowania i 2 przesunięcie pocatunku pokroju przed commixtionem.

D. Wiadomości o Mszy świętej w Rzymie z okresu VIII-XII wiek.

- Opis a ranej skrótu ponizszy jest ug. Ordines romani.
- 0° Wjście, przed wejściem celebransa dochodzi:
 - 1° „Pax” me.
 - 2° „Confiteor” od XI wieku jako wyznanie grzechów
 - 3° psalm XII od XI wieku.
 - 4° „Aufere a nobis” i „Oremus” od XI wieku.
 - 5° Po pocatunku ofiarowania ma miejsce składanie ofiar od XI wieku
 - 1° Kyrie eleison
 - 2° Gloria in excelsis
 - 3° Collecte
 - 6° Deklary; pieśni i proza od VIII-X w. wprowadzona przez Notkera z St. Gallen.
 - 7° Ewangelja.
 - 8° Ofiarowanie w którym odwołuje psalm Offertorium, a dochodzi zato od X-XI wieku: a) „Sancte Patet...”; b) „Offerimus tibi Domine...”; c) „In spiritu...”; d) „Veni sanctificator...”; e) „Suscipe...”; f) „sancta Trinitas...” (od XI wieku); g) „Orate fratres...” i „suscipiat...”.
 - 9° Wjście z oracy sekretnej i ustępem do Najś. Marii Panny doręczonym przez papieża Urbana II w 1055r.

Rep. 46. Stoł eucharystyczny z ręką i chlebem i siedem kory chleba z wysunku w katekumbach.

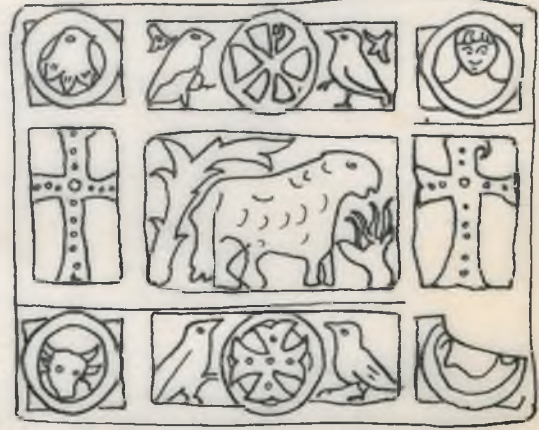
Rep. 45. Ukazywanie, iluminacja z Cód. 19 Biblioteka Muris - Gnes z XII w.

11° Sanctus; 12° Canon; 13° Pateni i frakcja; 14° Immixtion; 15° Komunia (ymononia, jedno postawienie; chleb zastąpiony przez oplatki) Dodane w tej epoce modlitwy: d) „Domine Jesu christe qui dixit...”; e) „Domine... qui ex voluntate...”; f) „Receptio corporis tui... od XI wieku; g) „Panem caelestem...”; h) „Domine non sum dignus...”; i) „Corpus Domini...”; j) „Quid retribuam...”; k) „Sanguis Domini...”; l) „Duo dona...”; m) „Corpus tuum...”; n) „Confiteor...”; o) „Placet tibi...”; p) „Benedicat vobis...”; q) „Ostania Evangelia Sw. Jana.”
16 Odestane „Te missa est”

E. Wiadomości o Mszy świętej w Rzymie z okresu XVI do XX wiek.

Według Missal z 1570 roku: „Missale Romanum”

- 1° Kyrie eleison
- 2° Gloria in excelsis
- 3° Collecta
- 4° dektury i pieśni; dochodzi Credo
- 5° Evangelia i dochodzi Karanus
- 6° Ofiarowanie
- 7° Wstępy i oracye sekretne
- 8° Sanctus
- 9° Canon dochodzi do rozłogi koniona „Gloria Patri.”
- 10° Pateni, frakcja
- 11° Immixtion
- 12° Komunia z Anus Dei i oracyj post-communion
- 13° Odestane
- 14° a dawne 15a Placet tibi
- 15° a dawne 16a Błogosławieństwo
- 16° a dawne 17a Ostania Evangelia Sw. Jana
- 17° dochodzi 20° modlitwy pro mory.
- 18° kantyka Benedicite
- 19° w zakrytych psalmach CL; trzy razy modlitwa do Sw. Tomasa; modlitwa do Sw. Bonawentury i Adoracje etc.

Rys. 47 Rysunek na drewnianym pulpicie Sw. Raslequandy z m. 587r. W rogach symbole wsterek Ewangelistów.

W ten sposób od VIII do XX wiek w rozwoju mszy mamy jedynie wzbogacanie jej przez dodanie szeregu drobnych modlitw; różnic zasadniczych tylko w komunij która z czasu zmieniła się w jedno postawienie

F. Wiadomości o Mszach świętych pochodzących od rytu rzymskiego od XV-XVI wiek.

1° Ryt Lyonski.

Ryt rzymski z odzieniem rytu staro-galjskiego z czasów Karola Wielkiego (789r.). Ryt ten w XII wieku został zamieniony na ryt rzymski ówczesny

2° Ryt „Chartreux”
Mniisi z Chartreuse la Grande zachowali ryt Lyonski narzucony im przez Sw. Bruno w 1084r. Głównym odchyleniem tego rytu od rzymskiego to wlewianie wina do kielicha na początku mszy.

3° Ryt benedyktyński.
Benedyktyni przyjęli ryt z Sakramentarną galaryjskiego, a potem ryt Sw. Grzegorza i ten stary ryt rzymski zachowali do czasów współczesnych

4° Ryt cystersów.
Cystersi byli secesjonami benedyktyni przez Roberta de Molesmes w 1098r. od XII wieku przyjmują celebry za Rzymem.

5° Ryt karmelitów.
Karmelici przyjęli ryt z bazyliki Sw. Grobu w Jerozolimie który narzucił im w 1210r. Sw. Albert patriarcha jerozolimski, który gallo-romanski który do Jerozolimy zanieśli Krypcowcy.

6° Ryt dominikański.
Dominikanie przyjęli ryt prowincjonalny. Od 1245r. mają w każdym klasztorze inny ryt w związku z przyjętą zasadą zachowywania rytów prowincjonalnych. Po szeregu prób unifikacyjnych między Humbert de Romani (1254-1263) utwór missal usg. liturgij paryskiej która zachowywała ryt rzymski XIII wieku.

7° Ryt franciszkański.
Franciszkanie przyjęli w 1223r. ryt rzymski.

8° Ryt „des Prémontres”
Przyjęli ryt rzymski z Francji i jest podobny do rytu z dawn. Ryt ten został do XVIII wieku, a potem był zastąpiony neo-galjskim by uwrascie od XIX wieku zastąpionym rzymskim.

9° Liturgia romańska w Anglii.
Ryt celtycki trwał na wyspie brytyjskiej do Sw. Augustyna z Cantarbery t. j. do 596r. który przynosi ówczesny ryt rzymski. Z czasem przyjmowano zmiany rzymskie ale np. do dziś mamy w Salisbury i York u ryt rzymski z VIII-IX wieku.

10° Ryt noro-galjski.
Jest to młoda reformy liturgij we Francji pod wpływem jansenistów którą znajdujemy w rytuale z Alet w brawaru z Vienne i missaliu i brawaru z Paryża. Walki z neo-galjskim rytym rozpoczęły proboszcz z Tolosmas, a definitywnie ryt ten skasował papież Pius IX w 1853r. Bulla: „Inter multiplices.”

G. Współczesna Msza święta w Rzymie. (Ryt obowiązujący w Polsce i Katalonii współczesne budownictwo kościelne)

Rys. 48 Rysunek z Cod. 14 z Engelberg z XII wieku

1° Otwarcie składa się z:
a° psalmu „Judica me.”
b° Confiteor
c° „Misereatur.”
d° „Indulgentiam” i z pierwszą naci gdy kniżde wstępuje na ołtarz i z drugiej gdy celebrans całuje ołtarz.

Pierwszy psalm był śpiewany przez chór, dziś śpiewa się tylko jeden werset z „Gloria Patri” i antyką. W czasach dawnych ministrant anonaję wejście celebrans do sanctuary (Dwór bronią zwanym imy drzwiach prowadzących do zakrystji). Wejście biskupa w mszach stacyjnych jest w uncystej adykie; pierwszy jest niesiony kniż po bokach „kbrayo nieszona” w dwie zapalone świece, potem niesione jest kadziello, dalej i dy diacy asystenci i ostatni celebrans z kielichem i „sancta” za którym idą ministranci. Według Corsetti’ego arysta kniż symbolizuje święty kniż; kadziello dobry zapach który Chrystus przez się nauki łaski rozprowadził, a celebrans w ornat symbolizuje i prezentuje Chrystusa.

W czasie mszy niedzielnym ma miejsce kniżenie przez celebrans uncystych wódec święcony imy „Asperges me...”, modlitwy uncystych, potem ma miejsce werset ołtarza z „moolitury” i „Dominus vobiscum”

Celebrans staje przed ołtarzem: „Introibo ad altare Dei.”
d) kniżde u stóp ołtarza czyni znak kniży i intonuje z kielichem „Judica me...” czyli XII psalm. Po pochyleniu głowy kniżde na obu kolanach czyni to na przedostatnim stopniu. Jest to psalm kompozycji Dawida, a wspomniany do mszy w 25 wieku. Kninny się psalm stonami: „Introibo ad altare Dei.”
a) czyni celebrans spowiedzi „Confiteor”, a obecni proszą o komunij.
a) „Misereatur.”
a) „Indulgentia” odpowiadająca „Dominus vobiscum.”

Teraz mówi kniżde z weniacionami „Gloria” i wstępuje do ołtarza z pierwszą oracyj: „Ily cę prosimy Panis bys nam probacant, stant namo nieszona bysiny mogli się zbliżyć do Sw. świętych krysci. Proe P. N. 7. Ch. kęch sę tak stanie” i całuje ołtarz i drugą oracyj: „Ily cę prosimy Panis bys namo nieszona bysiny mogli się zbliżyć do Sw. świętych krysci. Proe P. N. 7. Ch. kęch sę tak stanie.” Tu w czas mszy wstawia ma miejsce okadzenie ołtarza. Biskup ubiera się w zakryty, a przy ołtarzu.

2° Kyrie eleison (do Credo t. j. do końca mszy eucharystycznej)
a) Kyrie eleison (w niektórych mszach rzymskich futy dopiero kniżde arysta „Introit” Kyrie składa się z trzy kniżde: „Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison” kniżde jak w greckim kwiśle było purbarana dieucipielowitane jako symbole dieucipielowitane chorów anielokich. W czasie Kyrie celebrans z arysty, zjada (zjadł) i obryte zielonym b) „Gloria in excelsis”, jest to kantyka t. zn. hymn anielokich, przypisywana papieżowi Telesforowi lub Sw. Melaniamu z Pitreos. Koniec „Gloria” kniżde czyni znak kniży, całuje ołtarz i zwraca się do uncystych z „Dominus vobiscum.”

6° recytować antyfy gdy chór śpiewa Communion "jeden werszet
 7° Dominus vobiscum" z "Et cum..." i w lewym rogu ofłana celebrans mówi oracyę "post-communion", uroica na siodle
 ofłana i powtarza odwołanie pozdrawiających: "Dominus vobiscum" i śpiewa "Iste missa est". Wskazanie odwołania-
 dają "Deo gratias" biskup błogostani Klevi wychodzi.
 8° Benedicamus Domino.
 9° Celebrans mówi cicho, schyłony posiołku ofłana: "Placeat..." (3 u.)
 10° Celebrans błogostani usiernych: "Benedicat vos omnipotens Deus" (3 u.) przed uctowaniem ofłana. Prymnny za eman-
 tych niema tego błogostanienstwa.
 11° Celebrans recytuje Ostatnia Ewangelię św. Jana na prawej stronie ofłana po "Dominus vobiscum" i po uctowaniu
 znaku krzyża na ofłanę lub na podłożu tekstu. Przy słowach: "Et Verbum caro factum est" krzyż kłkha i xarem
 x uctowaniem adoruje słow Bore. Po "Austibi:" obecni odpowiadają: "Deo gratias".
 12° Mny kołony orasen "Te Deum", a w Poloco "Před Tve ofłare".
 Ten byś mny stacyjnej síst rozbudowany w niektóre dnie świąteczne dodatkowymi modlitwami.
 13° Bra mrami które pudałom na str. 20 mny opias ryfu z III wieku mamy mne szczególne: za zmarłych, werani s-lu-
 bowi w czasie pogrzebów ale uwyśkie zachowują ten sam ryt zasadniczy.
 14° Papier Pius XI nakazuje by mna świąta była modlitwą każdego z uczestników, tem samem wymaza wol uctowanych
 pełnego sledrenia spetnianych ryfów co uwywe wpływ na projektowanie kościołów.

Ustęp 3. Ryt mny świątej i ich rozwoj w innych kościołach zachodnich.

A. Wiadomości o Mny świątej w Afryce (południowo-zachodniej).

Mny to jak pisa Dom. Cabrol i dalszą bogatą ilustracją opisy, ale nie zachow-
 ały się księgi liturgiczne. Omny afrykańskiej z Kartaginy pisa już
 Tertulian i św. Cyprian. Pisa również św. Augustyn. Ryt mny był mny -
 niearony z Rzymu i był niemal identyczny z rzymskim.
 1° Wskazywane cechy tego rytu są następujące:
 1° Wskazywane wejście celebransa ma miejsce bez pieśni mny przed oświeceniem
 obecnym: " Pax vobis."
 2° Brak wzmianek o oracyi Collecte.
 3° Czytane są trzy lektury: z proroków (z Starego Testamentu)
 i z Ewangeli.
 4° Wyrainie są wzmianki o karaniu w 6 i 7 wieku.
 5° Modlitwa uctowanych w drugiej części mny (preces) jest z oracyi celebransa
 i jest zbliżona do Gidelium mozarabskiego.
 6° Lektura ołpityków ma miejsce przed Ofiarowaniem.
 7° Istnieje uctowanie Epitlora suam pny: św. Augustyn; św. Fulgencj i św. Optat
 Według Hgr. Duchesne i p. de Blant liturgia afrykańska jest identycznie
 taka jak w Rzymie, a według W.C. Bishop raczej zbliżona do moza-
 rabskiej.

Rys. 49 Ilustracja z Cod. 390 z Xw. w S. Gallen. W górnym prawym rogu - symbol ofiarowania wychodzący z porządku niebios.

B. Wiadomości o Mny świątej Ambrożyjskiej (lub medjolańskiej).

Rys. 50 Inicjał z Cod. 22. Schaffhausen z XIII wieku.

liturgia ambrożyjska naraz się uformowała w
 Ambrozego a była uctowana w Mediolanie od
 czasów sigolubu tam cesarza i uctowana była
 też w Biscio, Lodeno, Arona, Bore-
 mo, Monza, Kenogno, Bedero, Cernusco, Bre-
 vo, Tessa, a w średniowieczu w Pradze i w Ausburgu. Buczata za św. Ambrozego (338)
 i istnieją do dziś. Wpłynęła na liturgja na kntatrowanie się ryfów gallicyjskich
 i celtyckich dupi. Temu ze gdy w Mediolanie przebywał cesarz w latach
 355-374 ewangelizowano Galji i Ełow. Mediolan był wówczas siednią patrijar-
 chy i na te kraje i był wielkim centrum liturgicznym.
 Księżki liturgiczne tego rytu znane są dopiero od IX wieku. Ryt ambrożyjski jest
 zbliżony do rzymskiego i przypomina ryt staronowymski z czasów przed papie-
 zem Damarym i z przed reformy św. Gelarego i św. Gregoria.

- 1° Wstęp czyli Ofiarowanie zastępuje tu pieśń Ingressa, werszet z doxologiją.
- 2° Modlitwa u stop ofłana jak w rytm rzymskim
- 3° Gloria in excelsis
- 4° Kyrie eleison
- 5° Litania - zachowana rentka z mny antycznej
- 6° Oracya "super populum" po "Dominus vobiscum"
- 7° Lektury: pieśni. Mamy trzy lektury ztorone z proroków, ze Starego Testamentu
 lub z Apłwów mnenstwa, listy i Ewangeli. Z pieśni psalmellus odpowada-
 jący graduelowi (gradualowi), alleluia i kyrie z antyky
- 8° Odwołanie katechumendów: "Si quis catholicus est procedat..."
 Dawniej po Ewangeli był pocałunek pokoju
- 9° Ofiarowanie. Mamy tu: "Suscipe clementissime Pape", mny wlecaniu wyna-
 udy do kielicha celebrans mówi: "Suscipe sancte Pater", "Suscipe sancta Tri-
 nitas", potem z rzkoma rad ofiarami: "Et suscipe sancta Trinitas". Dalej ma-
 my antyczną modlitwę nad corporaliami: "super sindorem", "Dominus vobis-
 cum" i "Oremus" bez oracyi.
 Ofiary były składane i przygotowywane przed mszą, tu uctowanie ofiarowania ma
 miejsce przyniesienia darów mny śpiewa: "Benedicta Dei omnipotentis"
 i "Oratio super oblatam ofiary nenie duerguie starców"
- 10° Wstęp
- 11° Kanon zbliżony do rzymskiego. Kanon Biskupa ma następującą formułę konsekracyjną:
 "Mondans quogue, et dicens ad eos: Hanc uestro sanguine civitatis in meam commemorationem facietis; mortem
 meam praedictabis, resurrectionem adnunciabis, adventum meum sperabis donec iterum de caelis veniam ad
 vos" - jest to uariant anamney rzymskiej inspirowany przez tekst św. Pawła I Cor. XI-26: "Obd xcp xcp dV
 EDDVTE". Kanon teny się z doxologiją: "Ex est tibi Deo Patri Omny..."
- 12° Frakcja przed Pater (jak w Rzymie) przed św. Gregorem. Konkrete kanon celebrans dueli Hostji mówiący: Corpus
 tuum fragitur... i odrywa cyf; marnarora dla kielicha ze słowami: "Sanguis tuus sit nobis".
- 13° Pater jak w Rzymie z prelatium i embolismem
- 14° Communion ze stonami: "Communion consecrati corporis et sanguis D. N. J. C." Communion ma miejsce
 mny śpiewe "contractiorum" z psalmu XXXI
- 15° Pocałunek pokoju jak w Rzymie
- 16° Komunia z formułą: "Corpus D. N. J. C. proficiat mihisument et omnibus pro quibus hoc sacrificium
 atuli ad vitam et gaudium sempiternum."
- 17° Oracya post-communion jak w Rzymie z wzboczeniem przez trzykrotne Kyrie "Dominus vobiscum."
- 18° Błogostanienstwo: "Benedicat et exaudiat vos Deus." Amen
- 19° Odwołanie, Diaka stonami: "Procedamus in pace" "In nomine Christi"
- 20° Placeat
- 21° Benedicamus Domino
- 22° Błogostanienstwo i Ostatnia Ewangelię św. Jana.

C. Wiadomości o Mny świątej gallicyjskiej.

Mna ta była odprawiana w Galji, w Merovingów, we Włozach południowych, w zachodnich Niemczech w Szwaj-
 carji i na półwyspie iberyjskim razem z rytami nieupłyniętą liturgja mozarabska, w Bretanii, w It-
 landji i w Anglii równoległa do rytu celtyckiego. Ryt ten odegrał ogromny wpływ w kntatrowaniu się rytu
 rzymskiego jak i w architekturze kościołnej.
 Gallicyjska liturgia jest liturgja z Ełow i została przyniesiona do Lyonu, gdy miasto to było stolicą krach
 Galji. Biskup Lyonski w końcu II wieku miał olwie uprawnienia i nowych pól ewangelizacji. Od czasów kon-
 stantyna wla Lyonu została znaczenie unowocześniona i dopiero od Gregoria VII od VI wieku Lyon odrzuciła się
 wielki rolę, a biskup otrzymał nawet tytuł patriarchy i pierwszy podpisywał koncyle w Galji.
 Kościół gallicyjski zaudugera wiele różni się rytami ambrożyjskim, z okiem końca IV wieku gdy Mediolan
 był metropolią do której zachód granicował. W głównej mierze odwołania liturgji gallicyjskiej od rzymskiej
 jej wschodni charakter, jej sekcy, gnie z II wieku brane z kościołów syro-greckich. Działo się to też i dzięki
 tomu, że w Mediolanie miały miejsce spory biskupów wschodnich. Gdy Auxence i biskupi z Cappadoci zaj-
 nięją S. Denys z wyprzedzeniem cesarza Constantina.

Auxence należał do dworu i do kleru nietychego św. Anastazemu i odegrał wielką rolę na koncylju w Rimini w 389r. Pozostaje przez 15 lat na swym stanowisku w Medjolanie, i w powstających kościołach gallikańskich ryty wschodniej. Naślęca Auxence św. Ambroży pozostawia złączenie z tych zwyczajów i w ten sposób pozostaje w liturgji zwracając się do siebie i do teologii z doktryny arjańskiej i do teologii konstytucyj. Wskazywał na ryty gallikańskie. Gdy w powstaniach i wstrętności gaimie blask Medjolanu z odjeściem z miasta imperatorza to jednak pozostał w nim nowe ryty z jedniemi nieustalczym napisem, ograniczając się jedynie do obrony Rzymu od nich.

Rys. 51. Relikwiny kryje metalowy z XII w. z klanteru w Engelberg.

Bariony narodowe rozdzielił ten Rzym od Galji i Hiszpanji. Krzyż gallijski oddzielił od stolicy apostołskiej bez własnej centrali kościelnej, zachowując niezmienne liturgje i zwyczaje. Szereg synodów próbował ujednostajnić ryty: wannes z 465; Agde 506r.; Gerunda 517r. W Hiszpanji dzięki koncyljom w Toledo osiągnięto jednolitość ryłów w III wieku i tu też najdłużej utrzymał się ryt gallikański. W Galji wpływ ksiąg rzymskich przodkowi omiślenie obu ryłów, a w końcu ryt gallikański zastaje ujednolicony. Jedynie w cysty, formie zachowały się w partstwie brytyjskim. W końcu IV wieku musiał rzymski rył Jana do Anglii wprowadzić tam ryt rzymski, ale między ta nieosłoga skutku i dalszą ewangelizację Anglii podjęmy misjonarzy irlandzcy noszący ryt gallikański. Na tym nie uyniła konflikt między rzymskim a irlandzkim. Ukazano go pap. Vitalien wysłano do Anglii w 662r. kromy musz z archybiskupem Teodorom, greckim mnichem z Tarsu na Sycylii, który przywrócił ryt rzymski, adoptował jednak ten rył gallikański.

Św. Bonifacy ewangelizował Niemcy i reformował kościół Franków nosząc liturgję rzymską. Od czasów Gregora I trwa mowa w Galji księgi rzymskiej i w S. Denis sakramentary powstana ryt galaryjski. Najdroższym rytym liturgji gallikańskiej było bogostawne msze biskupa w czasie kościelnej (w kryptie zachował się ryt ten do dzisiaj). Zderzenia rzymski i gallikański, bez ksiąg kanonálnych i ustalonych przyrządów, zabronił uwyłać dekretom papieża i Bzef. Rzym przysłał swoje księgi liturgiczne krolom: Pepinowi, Karolowi Wielkiemu i donu z Reur. Wskazano te księgi, krolom granicy nakazywali kmpilować, a co miało miejsce przez kmpilację z rymami gallikańskimi. Z tego powstała tamto-szabina rzymsko-gallikańska która z krolowskiej krypty Aix-la-Chapelle przenieśli na rymy ale i na Rzym. W S. Wiktora liturgja rzymska odpowiada liturgji franków dzięki kmpilacjom Alcuina, Helisochar'a i Amalarego. Nowa ta liturgja noszona raktet księgi rzymskiej z msze z rymu.

- 7° Missale gothicum - wydane przez Tommasi, Mabillon i Muratori. Jest to N° 317 z „Daru Krolowej” w Watykanie, opisuje i zawiera celebryz kościół w Autun, ma silne nalcziatosci rzymskie z VII wieku.
- 8° Missale gallicanum vetus - wydane przez Tommasi, Mabillon i Muratori. Jest to N° 493 z „fonds Patin” w Watykanie, księga o nalcziatosciach rzymskich.
- 9° Manat z Moné - jest to Delisle N° 810 z Reichenau, a został wydany przez More w 1850r. Jest to spis 11 msz gallikańskich z VIII wieku i z 760-787 roku, a zawierających cysty ryt gallikański.
- 10° deuxieme z deuxieme manuskrypt N° 9497 (9427) z Bibl. Nationale w Paryżu z VII w. To cysty gallikański księgi wydał Mabillon w: „De liturgia gallicana”.
- 11° dipty S. Germain de Paris z 555-578r. wydał Martene. Jest to ródcaj ordo gallicanus.
- 12° księgi bretonskie i irlandzkie: a) „Missal Stone” z 624r. Wydat Warden w 1887 roku
 b) księga z Deer
 c) księga z Dimma
 d) księga z Mulling
 e) manuskrypt z St. Gallen N° 1394
 f) „Antiphonaire de Bangor” o rystym ryie gallikańskim z 680-694r. Wydat Muratori
- 13° Jakramentary gallikański (Delisle N° 6) z Bibliotque Nationale, Paryż N° 13246 z VII wieku. Wydat Mabillon.
- 14° księgi ambrożyjskie z rymu znajdujemy w Delisle.
- 15° libellus nunciarum z VII wieku.
- 16° Missale Francorum z VIII wieku.

Fortunat w „De ecclesia parisiaca” opisuje kościół wzniesiony przez Childeberta I (511-558), bazylikę paryską S. Vincent. Oto wyjętki:
 „Gdy się zachycanie wspanialoscią swiętyni Salomona, to ta ma ródcaj satuk dzieki wiele, ma piękno przewyższajace. I Prandy głębie ukryte dawniej za uralem Staroego Thana ukarują się tóty bez woli wyceniam ludzi. Mury swiętyni w żuralem były pokryte cennymi metalami, te ukarują krew Chrystusa iskrująca silnym blaskiem, zbro, marmury, drewno cedrowe współdziałały w dekoracji swiętyni. Kościół ma kryje ornament najbogatszy, najwytoczniejszy, cenci górnicy. Swiętynia wzniesiona za ceny złota była przeznaczona na zguby, kościół który odkupit swiat opiera signa suntuamancie niewierzuszałym. Ten kościół suw wspanialoscią jest wzniesiony na kolumnadzie marmurowej, gólyx pozostaje cysty drzewi wikraj łasci. Prax sklane jego okna otrzymuje pierwsze promienie dnia, a ryma artysty zamknęta dzień pod suym łukiem. Od switania swiatło kópie wnóstre, wypetnia przedziaty, swięci podobnie pncea swe promienie, iskry się gdy brakie stanica. Póboxy krol Childebert swemu ludowi ten dowód nie-gingaj swej miłosci ofiarował. Oddany z całego serca słabić bozej dorucit nowe bogactwo do skarbcia kościółta. Prandy melchiredech swych czasow, jednoczesnie kaptan i krol, łask uoymit drzewo religijne. Róg dróg harodem bez opuszczenia palacu krolowskiego był glorią i modelem władzy... (Bazylika S. Vincent zamienala grób Childeberta I, była dedykowana św. Krzyżowi i św. Wincentemu.)
 Twórcy kler jest geniuszem, glorią, chwali kościółta, oddajonym się stódkim obourpkiem „cursus” f. j. spiewania psalmów w ofiarowaniach wigili nocnych. Kler ten składa się z księży i diaków, kaptani to stary chenus, diacy udekorowani w otóle. Jedni biali urkiem, drudzy otólz kromy nowiq, jedni bladzi inni crenwianiq-cy się. Wśród nich biskup Germain.
 Opis wejścia procesjonalnego: „Przed nim wchodzą diacy, za nim poważni kaptani, On idzie swódkiem jak Aaron. Gdy deion udezy, enyja się ze sru, przybywa pierwszy do kościółta i kaiden nadchodzi by zajac swe miejsce. Kościół wypetnia się ludem. Spiewają habozanstwo nocne i switania spiewem przywojocym Dzieci spiewają glosem najłzejszym, stancy najmocniej. Dzieci spiewają drugiem fuarok, stancy glosem tróh.”
 Wale jezore ze zwyczajów gallijskich poraliturigicznych powstato dotąd we Francyi. Mjdyz innymi istnie- to do dais cudowne chóry chórowe w katedrach.
 Oile ryt rzymski jest doskonały, prosty, klasyczny, to ryt w Galji pod wpływem ryłów wschodnich i ce- chom kroyu, zawdrujca miłkosc, potonowosc, wdzyk, pykno, pobry i lryk. Wyrarem ducha liturgji gallikańskiej będzie architektura gotycka, będzie najcenniejszy blask wtrary.

- Ryt mszy
- 1° Wejscie celebransia jest z antyfony: „Horoyevog” - odpowiednikiem rzymskiego Introit. jest to: „Antyphona ad prolegendo canetur” z antyky. Spiewana jest az do momentu gdy celebrans wchodzi do abrydy z „Alleluia”. Benedictus qui venit, alleluia, in nomine Domini. Alleluia. „Alleluia” i z „Gloria et honor Patrii...” Konczy diak nakarujac cisy: „Silentium facite”.
- 2° kantyka otruarcia: „Dominus sit semper vobiscum” i biskup intonuje:
 a^o Trisagion: „Aγιος”, spiewany od (477) Pierre le Foulon po grecku, później po łacinie. Jest to pieśń wschodnia ustanona na miejsce Gloria in excelsis.
 b^o Kyrie, spiewane przez trzech chłopców.
 c^o „Benedictus” f. j. procewo z duk. I 68-79. W czasie Postu, Trisagion i Benedictus zastępuje: „Sanctus Deus Archangelorum.”
 d^o Oracya post Proprietam na miejsce Collecte.
 3° dektyny: a^o lectio prophetica ze Staroego Testamentu.
 b^o Epistola - tekst z listów, Aktów i Apokalipsy.
 c^o Benedictus z odpowiednią spiewa trzech chłopców.
 4° Evangelja: Księga niesie na ambony procesja przy sarsu kleru: „Aγιος” i „Gloria tibi Domine”. Diak ogtana bierze miaz, „Lectio sancti Evangelii”. Po czytaniu Evangelja powraca procesjonalnie przy spiewie kleru „Sanctus”.
 5° Karane (Homelie) od 2 koncylju w Vaison z 529r. i modlitwa diaka: „Ο δα ΧΟΥΙΧΑ” - na którą tłum odpo-wiada Kyrie, a celebrans mówi oracyę.
 6° modlitwa wernych rozpoczyna liturgja diaka jest grecka i bliska liturgji św. Janka i św. Jana Chryzostoma. Po tej liturgji ma miejsce oracya post precem, odpowiednik Collecte z Konst. Apostolskich.
 7° Odestanie katechumanów: „Si qui non communicet det locum”, lub „Nemo catechumenus, catechumeni recedant”

- i czynią znak krzyża po: „Silentium” na oczach, ustach i uszach. Od tego momentu klerycy pilnują drzwi bazyliki.
- 8° Procepcja darów Dary są już przygotowane i oddaje się im czas. Chleb jest niesiony w warcie okrytej wierzchem a wino z wody w kielichu. Pater z chlebem składa się na ofiarze w czasie konsekracji. Dary są okryte tkaniną walcami: 1) „corporis hilla” - lina jest jak corporal ofiarowy; 2) jedwabny tkan z złotem i z dwiema kamieniami którym okrywa się dary gdy spoczą na ofiarze; 3) „palla lincolina”. Równy walc okrywa chleb, trzeci kielich, a drugi ciałoc. W czasie procesji spiewa: „Gloria” z „Alleluia” „Volpo- uednik bizantyjskiego Cheroubiconu.
- 9° Modlitwa wola ze wstępem i oracją: „Oratio super sindonem” (odpowiednik rzymskiej oracji „super oblatam” sekretnej) z odstonowaniem wola, które to odstonowanie ma symbolizować rezykcję zmarłych.
- 10° Lektura dyptyków z oracją: „collectio post nomina”
- 11° Pocztunek pokoju z oracją: „collectio ad pacem”. Pocztunek pokój oddaje sobie uszyści w kwiecieł przy spiewie: „Pacem meam do robis”. Tekst pocztunku pokój: „Nihil unelku zale się wprost, nich kariden prosi biskupa o przebaczenie by wykorzystać eucharystię i bogostawenstwo.”
- 12° Modlitwa eucharystyczna rozpoczyna się dialogiem:
- a° Contestatio lub Simulatio odpowiada rzymskiemu Wstępowi i po „Introito ad altare Dei” zaczyna się od „Sessus sursum corda.” z bleron jest contestatio do: greckiego: „αὐτὸ πορρ”
 - b° Sanctus: „Vere sanctus, vere benedictus.” odpowiednik wschodniego: „Ἁγίος Ἁγίος.”
 - c° Oratio: „Collectio post sanctus.”
 - d° Recytacja Instytucji ze zenakiem krycia nad darami: „Dei pridi.” wg tekstu św. Markusa i św. Marka mówione z pamięci z dodatkiem inspirowanym ze św. Pawła 1. Kor. I-26.
- 13° Epiklaza mówione z pamięci z dodatkiem inspirowanym ze św. Pawła 1. Kor. I-26.
- 14° Frakcja jest na szereg części, skomplikowana przy spiewie chóru: „Confractorium”. Teraz ma miejsce siedma oracja dominikańska z rozwinięciem „libera nos”.
- 15° Pater recytowany przez celebransa i wiernych.
- 16° Communio ze słowami: „Sancta, sanctus. Et conjunctio corporis...”
- 17° Bogostawenstwo po wzięciu diaka do schylenia głów: „Pax communicatio domini nostri 9. C. sit sem- per vobiscum.”
- 18° Komunja. Wierni komunikowali się w Galji przy ofiarze. Chleb przyjmowali do ręki, a kobiety do dłoni ostrogi wolaem: „domin.” W czasie komunji chór spiewa: „Trecanum...” zawierający dogmat Trójcy. Jest to od- powiednik ps. XVIII oznaczonego przez św. Cyrylla z Jerozolimy i w Konstytucjach Apostolskich jako pieśń komunji jest to: „antiphona ad accedentes.”
- 19° Akt łaski. Celebrans wzywa obecnych by podziękowali Bogu i mówi oracją: „post communionem”. (od VIII wieku)
- 20° Odstanie: „Missae acta est” z odpowiednią: „In pace”.
- Ryt gallickanski upłynął na rozwój rytu rzymskiego, na ryt mozarabski, celtycki i na ryt klaustrów które w VIII-XI wieku powstały w Frakcji.

- D. Wiadomości o rytu świętej mozarabskiej (lub hiszpańskiej).
- Mazna: mozarabe, mazarabe, mazarabe, wypodził z mustarab tj. arab naturalizowany.
- Księgi liturgiczne mozarabskie omawia: w „Catholic Encyclopedia” H. Jenner, Vol. 7 str. 641-643 p.f.: „Mozarabic Rite”.
- Toledo było stolicą biskupstwa i rytu mozarabskiego.
- W tym tyt zblizonym do gallickanckiego glosna roznica polega na tem, ze w tym rytu liturgija jest czytana jak na wschodzie za św. Pawłem I. Kor. II-24. Remotnie litur- gja hiszpańska powstanala ceremonjal rzymski.
- liturgia mozarabska uformowana przed podbojem Hiszpanji przez Arabów w 711r. powsta do XII wieku, w niektórych kasciotach do XIV, a w Toledo zachowata się do dzisiaj.
- Księgi liturgiczne:
- 1° „Missale mozarabicum” wydane w „Patrologia latine” Migne t. LXXXV.
 - 2° „Liber mozarabicus” z 412-507r. z Sakramentona: „Liber mozarabicus sacramentorum”.
 - 3° „Liber ordinum lionicus”
 - 4° Sakramentona z „Liber mozarabicus” ukazuje msz z Tulury z czasów królestwa wrygotów w msz posuwaną przeniesieniem relikwii św. Saturnina, a katyktouany:
 - 1) „Missae de transactioe corporis sancti saturnini episcopo” W mszy tej znajdujemy za- sadnie dwie oracji tworzących msz mozarabską, a mianowicie: (z mszy wiernych)
 - a° „Missae” - odpowiadająca rzymskiej Collecte
 - b° „Alia” - drugie oracji z dyptykiem
 - c° „Post nomina”
 - d° „Ad pacem” przed pocztunkiem pokój
 - e° „Illatio” - odpowiada rzymskiej eucharystji i jest koncone przez „Sanctus”
 - f° „Post-sanctus”
 - g° „Post-pridie” - z recytacją symbolu i z Pater.
 - h° „Ad orationem dominicam”
 - i° „Ad benedictionem” złączone z trzech oracji i złączane z Komunją.
 - 2) Bardzo rzadko w starych manuskryptach występuje czasem po komunji „Complenturia”.

Rep. 52 Figura św. Marka z Cod. 51 z f. 9a Gal- lan z VIII wieku

- a) Missa katechumenów.
- 1° Przygotowanie jest skomplikowane i obejmuje szereg oracji, mycie rąk, ctery rary: „Ave Maria”, modlitwy nad trzami (amiat, auti, pasak, manipula, omat), „Judicia mea” z antyką; „Introito ad altare Dei”, wyrzucenie grzechów, absolucja, oracji, „Aufere a nobis” znak krzyża nad ofiarą, uctowanie ofiar (a dawniej krycia nad ofiarą), modlitwy nad corporaliam i przygotowanie kielicha.
- 2° Wstęp - otwarcie „officium” składa się z antyki, wersetu psalmu z doxologią i jest bardzo bliski rytowi rzymskiemu.
- 3° Gloria in excelsis z oracją odpowiadającą collecte.
- 4° Lektury: a° stary Testament, b° listy św. Pawła i c° Ewangelja. Po lekturach: „Dominus sit semper vobiscum”
- Psalmi: a° psalm „Confitemini” ma odpowiedni spiewany przez presentora. Jest to psalmus responsorius gallicki.
- b° „Trait” spiewany z ambony przez psalmistę.
 - c° Po Ewangelji spiewano „dauda” z „Alleluia”.
- 5° Modlitwa diaka. Gdy celebrans przygotowuje kielich, wlewa wodę i wino i przygotowuje hostję na patenie diak prowadzi modlitwy: „Preces, Indulgentiam postulamus”. Teraz ma miejsce cicha oracja celebransa odpo- wiednia gallickiej: „Post pacem”, „Exaudi orationem nostram...”

- B) Mna wiernych.
- 6° Przygotowanie: a° Ofiarowanie. Po słowach: „Acceptabilis sit Offerimus tibi hanc oblationem...” jest prze- wanie ofiarowania. Diacy zolgnują z ofiarą pallium i rozkładają corporal i w czasie spiewu biskupa, krycia przyjmują od wiernych chleb i wino. Chleb jest składany na „offeritorium” lub „oblatarium” tj. złoże warie poprzez płótno. Wino diacy przelewa do wielkiego minioyjalnego kielicha. Chleb kładą na ofiarze na pa- tence i mieszają wino z wodą i okrywają dary „pallium” (palla corporalis, cooperarum pallis) jedwabnym z złotem haftami. Ma tu miejsce oracja: „ad extendum corporalia”. Po ofiarowaniu biskup wraca na tron i myje ręce, potem idzie do ofiarze i zatrzymuje spaw chóru mówiąc: „Agnum me fratres.”
- b° Missa, Celebrans po: „Dominus sit semper vobiscum” mówi 1° orację „missa” (pierwszą z 7 w św. Trydora): „Prima oratio admonitionis” na co krycia odpowiadają trzykrot: „Agnus”.
 - c° Modlitwa wiernych. Prophan mówi: „Pro misericordiam tuam...” i Oremus, naco chór odpo- wiada: „Agnus”. Tu celebrans mówi drugą orację „alia”: „secunda invocacionis ad Deum...”
 - d° Oratio post-nomina. Pośrednia oracja zawierata imiona ofiarodawców i zmarłych. Ta trzecia oracja autem, effunditur... z mementem żywych i umarłych których dyptyki kryta diak
 - e° Oratio ad pacem owaia oracja: „Quarta nos hanc infentur...” z pocztunkiem pokój.
- jak w Galji i na wschodzie u św. Hippolita. W czasie pocztunku chór spiewa antykę: „Pacem, relinguo vobis...”
- 7° Ofiana:
- a° Illatio (Illatio) jest to anafona pigta św. Trydora: „Quinta inflexur illatio...” Przed oracją ma miejsce dialog: „Introito ad altare Dei” i chór spiewa: „ad Deum qui...” (Illatio synonim oblatio: „αὐτὸ πορρ”).
 - b° Sanctus: „Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth...” spiewa chór (ymnedio wierni.)
 - c° post-sanctus i konsekracja. Jest to oracja panafarująca Sanctus z doxologią: „Vere sanctus...”
- ktory z czasem zastąpiono modlitwą „adesto Jesu bone”.
- Adesto powstania słowa Instytucji za św. Pawłem i tony się z durkrotną elewacją jak we Frakcji w XII wieku.
- Kielich jednak pozostaje okryty.
- d° Oratio post-pridie i epiklaza. Ta szósta oracja św. Trydora jest odpowiednikiem gallickan- skiej post secreta: „Ex hunc sexta oratio succedit...” Jest ta oracja jednoczesnie odpowiednikiem wschodniej epiklazy.
- Celebrans kładzie hostję na patenie i na otwartym kielichu, spiewa: „Dominus sit semper vobiscum” i podkwi hostję
- e° Credo jest recytowane w Hiszpanji od koncyliu w Toledo w 529r. a na wschodzie od 568r. wg tekstu nicejsko-konstantynopolitańskiego.
- 8° Frakcja. Celebrans tamis hostję pojedku, potowę kładzie na patenie p drugą dzieli na 5 części
- unicia hostji
- 1- Byporatio lub incarnatio; 2- nativitas; 3- circumcincio; 4- apparitio lub epiphania; 5- passio; 6- mors; 7- resurrectio; 8- gloria i 9- Regnum. Ryt ten jak i memento żywych jest nowym rytym, dawniej spiewano tu „Confractio”.
 - 9° Pater z preludium i embolizmem rozpoczyna się od „Oremus” i jest spiewane przez celo- bransa. Embolizem jest w formie oracji spiewanej: „diberat i a malo”.

h^o *Commixtion* Celebrans wrzuci utożone czałtki do kielicha mówiąc: „sancta, sanctis et conjunctio corporis” powtarzając formuły św. Cyrylla z Jerozolim.

i^o *Błogosławieństwo* zaczyna się od „Dominus sit semper vobiscum”; jest według formuły z VI koncyliu w Toledo; ut post orationem... benedictio in populum signatur.

z^o *Komunja* zaczyna się od: „Dominus sit semper vobiscum”, chór śpiewa: „Gustate et videte.” z dachogłg: „Gloria et honor Patrii”. W czasie celebrans bierze Hostję i mówi: „Panem celestem...”. Memento pro mortuis... oracyj: „Domine Deus meus...” cyryl Hostję znak krzyża i komunikię. Kielich przyjmują z oracyj: „Domine Deus meus...” Chór śpiewa: „Refecti corpore et sanguine”, a celebrans pro komunji recyduje w wgu ofiarowania: „Refecti...” Komunja wiernych jest pod dwoma postaciami.

k^o *Koniec mszy*. Zaczyna się frazją: „oracya completoria”, kaptan błogosławi lud: „Dominus sit semper vobiscum” na co wierni odpowiadają: „Deo gratias” i diak anonsuje: „Missa acta est”.

E. Wiadomości o Mszy simplej celtyckiej.

Ryt ten obejmował Brytanię (Walizja i Irlandia) i Szkocję. O liturgii celtyckiej mówi się jeszcze w końcu XIX w. Mabillon nazwał ją „liturgia hibernica”. O liturgii pisał M. Hay: „Memento quo nato barbaro” w „Scottish Gaelic Studies” t. I 1927 r.

Księgi liturgiczne: Antyfonar z kłanion Bangor w Irlandji z 680-691 roku. Missal Stowe z kłanion Tallaght w Irlandji z IX wieku. Ryt ten powstał w Irlandji w początkach VIII wieku i jest mieszaniną rytów rzymskiego i galicko-irlandzkiego.

I Przygotowanie do mszy:

- a^o Przygotowanie darów do mszy i tężenie wody z 33 kropkami wody w imię Trójcy
- b^o Wyżnienie grzechów
- c^o Litania świętych
- d^o Oratio Ambrosji: „Ante conspectum divinae maiestatis tuae.”
- e^o Oratio: „Ascendat oratio nostra.”

II Do dektur: a^o Oratio: „Deus qui beato Petro apostolo tuo...”

- b^o Gloria in excelsis
- c^o Oratio: „Deus qui diligentibus.”
- d^o Collecte: „Deus qui culpa offenderis...”

III Lekture:

- a^o Listy św. Pawła I Kor. XI 26-32
- b^o Graduel: Alleluia
- c^o Litania: „deprecatio sancti Martini Dicamus omnes...” (Wschodnia.)
- d^o Oratio: „Sacrificium tibi domine...” z pierwszym odkupieniem kielicha z waler.
- e^o Oratio: „Ante oculos tuos...”
- f^o Zdejmowanie waler z trykrotnym śpiewem: „Dirigatur Dominus...” i trykrot. na modlitwę: „Veni, Domine sanctificator...”

IV Od Ewangelji do wstępu:

- a^o Ewangelia: Credo z Filioque.
- b^o Alloire: „piewi odpowiadająca „daudes...”
- c^o Oratio gregoriańska super ewangelium...
- d^o Ofiarowanie z: trykrotnym odkupieniem kielicha; „ostende nobis, domine...” i „oblata domini munera sanctifica nosque...” i podniesienie kielicha z patensą.
- e^o Oratio Hostijs qualesumus...
- f^o Memento zmarłych z dyptykiem.

V Wstęp:

- a^o „suscum corda” zamiast „Dominus vobiscum” z modlitwą do Trójcy: „Pater omnipotens...”
- b^o Sanctus z: „Benedictus qui venit de celis...”
- c^o Oratio post sanctus. Oracya ta wydaje się być najstarszym dekretem Kanonu rzymskiego i składa się z: „Te igitur...”, „Memento etiam...” (memento żywych); „Ite igitur oblationem...”; „Quam oblationem...”

VI Kanon:

- Zaczyna się od „Qui pridie...”. Celebrans skłania się trzykrotnie z: „accipit Jesus panem” (W czasie Konsekracji kładzie cyryl trzy kłki do tytu jako symbol grzechów i trzy kłki do jmodu jako symbol odrodzenia.)
- b^o „Unde et memores sumus...”
- c^o „supra quem propositus...”
- d^o „Supplicite...” jest to odpowiednik Memento zmarłych.
- e^o „Abbis quoque patricio...”
- f^o „Pax quem haec omnia...”

VII Frakcja:

- a^o Ofiary są wzniezione i zanurza się Hostję do potrawy w kielichu (jest to ryt z liturgji syryjskiej) z werselem: „Frat domine miscordia tua...”
- b^o „Coprostrant dominum alleluia, in fractione panis, alleluia...” jest to contractorium lub antyfony w czasie której celebrans i asysta łamią chleb, a biskup Hostję.
- c^o Przy wersecie: „Panis quem frangimus corpus est domini nostri Jesu Christe, Alleluia.” Hostja jest łamana na 7 części na 5 części w mne zwykłe, na 7 w święta, na 8 w nroze za męczenników, na 9 - w niedziele na 11 - w święta Apostołów; na 12 - w styczniu i w św. Czwartek; na 13 - w pierwszą niedzielę po Wielkiej nocy i na 65 części na B. Narodzenie, Wielkanoc i Zielone Święta) cyryl te są układane w krzyż.

VIII Pax: z preludem; embolismem jak w Rzymie

IX Błogosławieństwo:

- a^o Pax et caritas D. N. J. C. et communicatio sanctorum omnium sit semper vobiscum z odpowiednią.
- b^o Oratio: „Pacem mandatis...”
- c^o Pocztunek Pokoju.

X Commixtion i Komunja:

- a) Commixtion jak w rycie rzymskim.
- b) Komunja z przesłaniem: „Angus Dei...”; „Novum carmen cantale...”; „Omnes sancte venite, Panem caeli...”; „Venite parvulos venire ad me...”; „Venite benedicti patris mei...”; psalm XXXIII; hymn: „Sancti venite, Christi corpus...”

XI Post-communion składa się z dwóch oracyj

XII Odeślanie: „Missa acta est” z odpowiednią „In pace”.

Rys. 54. Chryzomale z diaw z Hiszpanji

F. Wiadomości o Mszy simplej w Polsce.

Niemam, pisząc te notatki w Szwajcarii (1940-43) danych o rytach w Polsce którą objął ryt rzymski. Ale niezapominając, że kłanion cystersów czy benedyktynów musiały przynieść do nas inne też ryt. Ewangelizacja i dęca z Czech zapewne też przyniosła ryt ambrosijski z Praagi. Jeśli jednak przyjmiemy, że w archybis kępskiej gnieźnieńskim przynosi biskupowi przybywali z Niemiec to mieliśmy mandeprawy bnie od poczynku cyryl ryt rzymski. Obok, ryt rzymskiego mamy na ziemiach narzych ryt greko-katolickie, unickie i prawosławne ze świata wschodniego i w ten sposób i w dziedzinie liturgji Polska leży w orbicie wpływów obu kościołów. Osobny ryt mają Ruteni.

Ustęp 4. Ryt mszy simplej i ich rozwoj w Kościele Wschodnim.

Rozdziat cesarstwa, przesmyzny polityczne i schizmy wschodnie doprowadziły do eroznicowania rytów wschodnie i zachodnie. Już od IV-V wieku mamy różny liturgiczne i prawiny. W III wieku nawet zarząca się uprzemnie zrywają Rzymu, Alexandrii i Antiochji, a od IV wieku zwycięży Konstantynopolu. Według Mgr. Duchesne prowincje liturgiczne odpowiadają prowincjom liturgicznym. „Acitoupca”.

- Rozróżniamy trzy grupy zasadnicze:
 - 1° z Jerozolim, Antiochji - Syrii zachodniej;
 - 2° w Hieropolitami i Peryi Chaldeckiej - Syrii wschodniej;
 - 3° w Egipcie z pochodniami koptyjską i abisyńską.
 - 4° arcybiskupstwa bizantyjską z Cappadocji z której wywodni się bizantyjska Konstantynopolu, Grecji i armenska.
- Ustęp ten oparty jest głównie na następujących księżkach:
 - „Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie”
 - Encyklopedia: „Liturgia”; Mgr. Duchesne: „Origines du culte chrétien”
 - R. P. Janin: „Les Eglises orientales et les rites orientaux”
 - Aiseman: „Codex Liturgicus Ecclesiae universae”
 - Dr. A. Baumstark: „Die Messe im Morgenland”
 - R. Desage: „La sainte Messe selon les Rites Orientaux”
 - R. P. J. Parroque: „L'Eglise byzantine de 527 à 847”

Rys. 55 Kadduśnica

A. Wiadomości o Mszy Świętej zachodnio-syryjskiej.

Księgi liturgiczne:

- 1° z Antiochii formularz mszy greckiej św. Jana Chryzostoma z VIII w. k. Konst. Apostolskiej napisanej przez św. Klementa.
- 2° W tejże księdze znajdujemy teksty egipskie tłumaczonego z koptyjskiego języka na arabski. Kanony Abulid przypisywane św. Hippolitowi z Rzymu, a które są prawdopodobnie pisane przez papieża Juljana I. Jest to pamiętnik mszy z II-III w. w. w. w. w.
- 3° W II i VII księdze Konstytucji Apostolskich znajdujemy obok mszy egipskiej, arabską some, jest to z III wieku tekst z rydotuskiej gminy katolickiej w Colesyrien w języku syryjskim.
- 4° Testament Pana Narego Jezusa, tekst syryjsko-egipski zachowany w tłumaczeniach arabskich z końca I wieku. Pisany jest ten tekst w Hawran i Libanon w Syrii.
- 5° w tłumaczeniu syryjskim zyciorys monofizytycznego patriarchy Severusa z Antiochii z pierwszej połowy II wieku, w którym znajdujemy modlitwy anaforyczne.
- 6° w III wieku w klasztorze św. Marona (Pana) powstaje odrębny kościół libański o syryjskim języku liturgicznym, i do tego kościoła należą pisma Perwapaqity Dionizosa w których znajdują się teksty modlitwy anaforycznych.
- 7° Ekheria Sama z Galji (mylnie zwana Sylewją) w 394. opisuje swoje podróże do Ziemi Świętej i w swych opisiech podaje ryt Palestyński i Jerozolimski.
- 8° Ryt Hawran św. Cyrylla z Jerozolimy z 348 roku.
- 9° w 454. powstaje patriarchat w Jerozolimie obejmujący Cesarz, Sytopolis, Bosra, Petra i Synaj północny i powstaje szereg dzieł zawierających dane o liturgji, a mianowicie:
 - a° Biografia Cyrylla ze Sytopolis
 - b° Zbiór anegdot z życia kapłanów napisany przez Anastasiosa z Synai i Jana Moschos.
 - c° Pisma św. Jana z Damasku
 - d° Teksty mszy jerozolimskiej z I, II, III wieku.
- 10° Grecka liturgia Tascuba z VII na VIII wiek z Damasku. (Ryt ten do VIII wieku pozostawał w Salonikach, a wpłynął na liturgję włoską, francuską i niemiecką, a ze wschodu był wyparty przez ryt bizantyjski.)
- 11° Syryjska liturgia Jakuba ma największy wpływ na formowanie się rytu zachodnio-syryjskiego z 578 roku. Jakub Burdeana jest twórcą sekty jakobitów monofizytan.
- 12° Ryt jakobitów pisał: a° Jakub z Colesy, a komentuje go Benjamin z Edessy, b° biskup Sazar Bar-Sabhetta z Bagdadu z II wieku. c° Młodszy Bar-Kepha metropolita z Mossula w III wieku. d° Dionizy Bar-Jalapha " " z Amith w III wieku. z tego ob. bresu mamy szereg anafor, a więc:
 - e° anafora św. Izaakusa syryjska, a tłumaczone na język armenijski.
 - f° " " św. Anathasiosa z klasztoru jakobickich
 - g° " " patriarchy Severusa z Antiochii.
 - h° " " przypisywaną członkom kościoła jakobitów: Piotrowi z Kallinios (+591); Johannowi I (+648); Myrialosowi (+844); Johannowi V Bar-Siussan (+1073); Johannowi z Bosry (+650) i t. d. jest 6. wiele tych anafor.
- 13° Egiptowska anafora Jakuba (liturgia) ma wpływ na Armenię i Abisynję. Anafora Ta dojdzie do Indji w 1665 roku. W "Liturgiarum orientalium collectio" Renaudot jest zebranych 64 liturgje syryjskie, uwytyknie zbierone do liturgji Jakuba czy św. Jaska.

Ryp. 56 Inicjat

Ryt syryjski w III wieku.

d. Msza katechumenów.

1° Sektory. Zebranie wiernych który stoją rozdzielnie pęciami, zaczynają lektury przemerywane pieśniami. Lektorzy wytaja z ambon kolijno dwa pisma przerywane śpiewem psalmów. Śpiewak śpiewa solo, a obecni powtarzają ostatnie strofyki pieśni, jest to: "psalmus respensorius" (antyfona w odwołaniu jest to psalm śpiewany przez dwa chóry). Dwie lektury konczy Ewangelia mówiona, przez kapłana i kananie, po której jest porożnienie 2° wudu i Odeśanie katechumenów z którym łączą się modlitwa za katechumenów prowadzona przez diakona, na którą dzieci odpowiadają: "Kyrie eleison". Po czym katechumeni dotą czoła do modlitwy diakona po której otrzymują błogosławieństwo biskupa, który ten ich odryła.

B. Msza wiernych.

- 3° Modlitwa wiernych zwróconych na wschód; prośbowa litania diakona do której wierni dorzucają "Kyrie eleison"; i cicha solenna modlitwa biskupa. (W tym konczy się ryt formowany na zrywajach synagogalnych).
 - 4° Pocztunek pokoju wypowiedzi porożowaniem przez biskupa przebiega cały kościół. Teraz ma miejsce przygotowanie do ofiary, Kler przynosi na ołtarz chleb i wino inni klerycy idą w tłum pitnować wjeść. Biskup celebrujący myje ręce wkłada omat i z kuzymi idzie do ołtarza.
 - 5° Cicha modlitwa celebransia; po której czyni znak krzyża na czołach i mówi głośno: "Deus omnipotens..."
 - 6° Modlitwa eucharystyczna-anafora składa się ze: Wstępu, Sanctus, konsekracji przez słowa Instytucji uymawiane przez celebransia, anamnezy i epiklezy.
 - 7° Modlitwa prośbowa.
 - 8° Pater z krótką litanią diakona.
 - 9° Błogosławieństwo wiernych przez biskupa.
 - 10° Frakcja, brak oniej wzmianek w dokumentach, ale istnieją bezspornie.
 - 11° komunia jest pod dwoma postaciami i wiernych komunikacji celebrans chlebem podając go do prawej ręki, a diakon podaje kielich. W czasie komunji chór śpiewa psalm.
 - 12° Konczy myś biskup modlitwą ze wiernymi błogosławieństwo.
 - 13° Diakon odryła: "Rozjedźcie się w pokoju."
- Diakon uproszenia dalszych opisów podaje opis budowy mszy wschodniej wybiegając poza sam ryt zachodnio-syryjski by uwyśnić uogólnioną formę rytu ze względu na mnogość rytów.
- Budowa mszy wschodniej.
Schemat zachowany tej mszy od Justyniana, porostaje do dziś. Budowa tej mszy składa się z trzech części zasadniczych: a° modlitewna i lektur wywodzący się ze zrywajach synagogalnych. b° eucharystyczna modlitwa-anafora. c° akty przygotowawcze odnoszące się do Apologetów z tem, że pierwotnie część ta znajduje się między a° i b°, a z końcem VI-VIII wieku rozdzieliła się i część jej występuje na czołach mszy przed a°, a druga porostaje przed b°.

Część I. Nabozęństwo cyfano i modlituowe.

- 1° Enarksis: t. zn. akt wstępny - jest to zrywaj kościelny i nie wywodzący się z synagogi. Ryt ten w kościele wywodzący się z modlitwy porożnej, a w kościele perstkim z modlitwy uogólniej.
- a° w rytach bizantyjskim mamy pieśni z odpowiedziami i modlitwy uogólniej. Ryt z Jerozolimy przyjmuje tu uroczyść prośby przy śpiewie psalmów do miejsca ukazywania.
- b° w rytmie bizantyjskim śpiewano w niedziele psalm CD. (102); CXLV, litanię, a w święta trzy antyfony.
- c° z czasem z procesji na Golgotę i do Grobu pańskiego. enarksis greckie, bizantyjskie i armenijskie Emieni się w "State wjeść". W czasie tej uroczyści uymawiano z zamknięcia w ołtarzu Ewangelję i mieniono ją procesjonalnie przed gminą na przypomnienie cyfania Ewangelji przez biskupa w czasie procesji jerozolimskiej. Dlatego też okadzano celebransia. Wychodzi się w tej procesji śpiew i uwarystości jerozolimskich, który porostat do dziś w kościele greckim jako psalm. Oprócz tego występuje 2-3 antyfony na miejsce dawnego odpuszczenia win, które konczyło ryt w Jerozolimie.
- d° w liturgji zachodnio-syryjskiej i egiptowskiej nie greckiej niema procesji ale występuje kadzienie. Ryt, zas. abisynijski i koptyjski zawiera podobną modlitwę prośbowa z antyfoną.
- e° Ryt wschodnio-syryjski uynikający z nierozpor zawiera część modlitw wiernych. Są tu pieśni z Suk. 14. Pater i Sanctus z trynitarską doxologią. Potem idą psalmy: 26 ps. 6 z doxologią i kantyką: "Dac humana..." Przed kantyką sta pierwsza wlasna antyfona wschodnio-syryjska zwana "przegwoda" gdyż jest śpiewana gdy procesja małego wejścia opuszcza balustradę. Kolijno idzie: zwane wejście z Sanctus.
- 2° Odczytywanie lektur.
 - a° Cyfanie Iarogo Testamentu przyjszo z synagogi. Oto księgi Apostolskie z IV wieku mówią o cyfaniu tych części które w synagogach cyfano i o cyfaniu hebrajskiego kanonu (jako o lekturach liturgicznych) w rytmie wschodnio-syryjskim cyfano ug zrywajach synagogalnych. Pisma Mosaiczne z czasem wzbudowano tę część do głosu 15 wyjętków ze St. Testamentu. Trzeci i ostatni etap to zaprowadzenie tej lektury w Egipcie od II wieku, bizantyjskiej liturgji od III w., i jedynie lektura ta do dziś porostata w rytmie armenijskim z 1 peryklopem.
 - b° Od czasów Justyniana cyfano Proroków, od IV wieku dustry i Dzieje Apostolskie z tem, że Egipt znał tylko jedną z tych lektur, a msza wsch.-syryjska przyjmuje tylko cyfanie listów św. Pawła. Najbliższą są rozstronkowane te lektury w rytach: koptyjskim i abisynijskim gdzie cyfano: dustry św. Pawła; dustry Apostolskie i Dzieje Apostolskie.
 - c° Odrębnie (jak w synagodce) występują śpiewy psalmów. Od Konst. Apostolskich aż do dziś zachowało się w rytmie bizantyjskim śpiewanie po parach lektur. Jedynie ryt wsch.-syryjski zachował psalm po St. Test.

Psalmi te są to wersety z trypitanką doxologia. Rytm grecki i armenijski zachowują krótki werset z responsorium „Prokemonon”. Piesń ta znikła z masy zach.-syryjskiej i abisyjskiej.
2° Od psalmów wyodrębnionych są z synagogi nalezny odrośnie spiew kosciołny Alleluia „najstawni z przed Ew. Ewangelii okadzano, otaczano świecami i od końca II wieku czytano z ambon”. Czytali lektorzy.
3° Wstęp do Ewangelii łączą się z modlitwami „Pax vobis” i z weruaniem diaka do poustania. Celebrans błogosławi lektora i następuje modlitwa przygotowania gminy do wysłuchania Ewangelii. W rycie greckim i bizantyjskim jest tu litania diaka podczas gdy w rycie syryjskim, koptyjskim i abisyjskim litania ta łączy się z czytaniem St. Testamentu. Modlitwa konury błogosławienie gminy przez celebransa.

4° Nazwane było jedno lub było kilka kazań.
5° Ogólna modlitwa kościelna unikająca również z rytów synagogalnych.
6° Modlitwa śpiewana Kłopot lub w skłonie. Mówią o celebrans, a diak prowadzi litanię. Egipcj ma litanię prowadzoną przez celebransa. W kościele koptyjskim i abisyjskim jest weruanie celebransa, nakazany jest akt z odpowiednią gminą „Kyrie eleison” i modlitwa prowadzona przez celebransa. Litania diaka od IV w. do dziś istnieje w Antiochii, Jerozolimie i w masy greckiej, wsch.-syryjskiej i armenijskiej.
7° B modlitwa ma miejsce błogosławieństwo w liturgii greckiej, wsch.-syryjskiej i armenijskiej, a odpuszczenie katechumenom w pozostałych liturgiach.
8° „Modlitwa za katechumenów” ma w „litanię diakona katechumenów”. Jerozolimie znat 1 akt odpuszczenia katechumenom, mala Anja 2 akty, a wg kanonów z dacedei i w Antiochii było 3 akty.
9° akt odpuszczenia katechumenom jest stałymi na początku, początku lub na końcu modlitwy ogólnej. W Egipcie jest kilka kazań w Alexandrii potrzebny „treis” w kościele grecko-bizantyjskim podwójne z cichą modlitwą celebransa. Znika odpuszczenie w liturgii greckiej Jakuba i w armenijskiej, a z czasem w liturgii zach.-syryjskiej, maronickiej i jacobickiej. Na tem konury są masy katechumenów

Część II^a Przygotowania do Świętej Eucharystji. (Część c)
Część ta rozbudowana są i tak u św. Justyniana widzieliśmy już: 1) przygotowanie ofiar; 2) przygotowanie celebransa i 3) przygotowanie gminy psalmem.

1° Przygotowanie elementów eucharystycznych.
a° z przygotowania ofiar odwiecznych: chleba i wina wyuodai się modlitwa „proteris” którą mówiono w zakrystji przed mszą. Dary przynoszono na początku mszy w rytach: abisyjskim, zach.-syryjskim, egipskim i koptyjskim w połączeniu z przygotowaniem ofiar i zapaleniem świec. W rycie wsch.-syryjskim proteris łączy się z wypiekaniem w zakrystji chleba eucharystycznego, a w masy bizantyjskiej od VII wieku z dzieleniem chleba.
b° Dopiero pseudo-Apologicy mówią o przeniesieniu procesjonalnym elementów na ofiarę. To Wielkie Wejście łączy się w liturgii greckiej z modlitwą, a czasem z procesją. Kiedy stoi pomocniczy zwany proteris przeniesiono do sanktuarium procesja odpadła. W rytach: greckich, wsch.-syryjskich i armenijskich pozostał jako zabytek szczególny: przeniesienie ofiar z proteris na ofiarę. (co w pewnym sensie ma miejsce w rycie rzymskim.) W rycie koptyjskim przeniesienie darów z proteris na ofiarę obejmuje procesję procesjonalną przez nawę przy spiewie, który długo pozostał po odnuceniu samej procesji. Teory tych rytów był cesarz Justynian II w latach 565-568. Teksty modlitwy były z liturgii Marka i z początku z liturgii Jakuba. Procesja rozpoścynala: w rycie wsch.-syryjskim Antyfony miarowe; w rycie armenijskim: Sanctus i Cherubikon; w koptyjskim 116 werset psalmowy z dwukrotnym powtórzeniem trzykrotnego Alleluia; w rycie bizantyjskim Cherubikon z ps. XXIV 7-10. W wyprawie spiewom towarzyszyła cicha modlitwa celebransa oraz w rycie greckim i bizantyjskim pospiewanie hymnu kaduista.

2° Wielkie Wejście wschodnie jest odpowiednikiem rzymskiego ofiarowania. Najstawnia forma modlitwy „W. wejście” jest to powtórna modlitwa gminy o łaskę jako ostatnia z modlitw przed anaforycznymi. W „Thymusis” kypdre egipskiej figuruje ta modlitwa, jest ona w drugiej kypdre konst. Apostolskich. Jest to litania diaka, która figuruje też w „Testamencie Naszego Pana”. Formuła masy abisyjskiej zawiera litanię ofiarowania którą przeniesiono później do przedmszy. W masy wschodnio-syryjskiej litanię tę zastępuje wstawienie do modlitwy jak w rytach grecko-bizantyjskich, a w Armenii mamy zmienioną anaforę. W rycie zach.-syryjskim występuje modlitwa „chustki kielicha” przy odkrywaniu kielicha, a która występuje w przedmszy w rycie koptyjskim i abisyjskim.

3° Przygotowanie celebransa w znacznej mierze zostaje przesunięte do przedmszy. Najstawnym rytym jest rycie rzymski.
4° Właściwe przygotowanie celebransa obejmuje wyznaczenie greków i prasby o zestanie D-Swiętego. Mamy tu w rycie zach.-syryjskim psalm L; w greckim psalm V; VIII; XIII; w armenijskim CXXI lub IC; XL2; w abisyjskim psalmi XXIV, XL; CI; CXXIX; i CXXX; w wsch.-syryjskim przy wypieku chleba psalmi I-XXX. W masy armenijskiej pod wpływem rzymskim mamy Confiteor. W czasie przygotowań celebrans wkłada ornament przy modlitwach.
5° W masy abisyjskiej celebrans prosi by uienki modlili się by był godnym wyznawcą mszy, a w rytach syryjskich kuraca się z tym do gminy.
6° O myciu ręk mówi św. Cyryll z Jerozolimy, że jest to symbol uwolnienia od brudów świata. W rycie wsch.-syryjskim i abisyjskim mamy ciche, w zachodnio-syryjskim z psalmami L, CXXI, XXX-VI; w koptyjskim z psalmem XXV, 6-72; w greckim i armenijskim z psalmem XXX.

3° Przygotowanie gminy.
a° Tera ma miejsce od IV w. weruanie nieochrzczonego do opuszczenia kościoła, po którym zamykano drzwi. Weruanie to występuje w Alexandrii, masy bizantyjskiej, greckiej, wsch.-syryjskiej, armenijskiej, a do dziś pozostało w Abisynji. Po opuszczeniu kościoła przez katechumenów miało miejsce weruanie diaka do skupienia się i modlitwy w rycie greckim, abisyjskim, egipskim, gdy w wsch.-syryjskim weruanie to nakazywało gminie poustanie i modlitwa wiewnych zwróconych na Wschód przy cichej modl. celebransa.
b° Początek pokoju konury akt przygotowania w rytach: koptyjskim, abisyjskim, bizantyjskim i armenijskim. Był pierwotnie przed przeniesieniem darów. W masy zach.-syryjskiej i egipskiej ryt ten łączy się z modlitwą początku pokroju.

Część III^a Święto Eucharystji. Zachowuje cechy zbliżone do „Semu” ramowej porannej modlitwy żydowskiej zachowanej do dziś w synagogach.

1° Wielka Modlitwa Eucharystyczna posiada jednakową treść istotną we wszystkich liturgiach wschodnich. Od Filona stwierdzono, że modlitwa ta rozbudowała się na żydowskich prawowierach, co też potwierdza pismo św. Justyniana i opis akwizyjskiej pielgrzymki z IV wieku. Z tym, że ściśle chrześcijańskie są modlitwy konsekracyjne.
2° To wielka modlitwa - anafora, rozporczyła trójczłonowy wstęp dialogiczny z „Pax vobis”, wyuodai się z „Semu”.
3° Ewangeliczna modlitwa dripteryjna wyuodai się z żydowskiej z „Ezram-nacham” 9, 6-38; w okresie od IV po VII wiek następuje 8. silne skrócenie tej modlitwy i przemiana stylistyczna. Z formy opowiadania zmienia się w głośne wyliczanie podzięk i dochodzą nowe wstawki które w rycie zach.-syryjskim zastępują samą modlitwę. W rytach: egipskim, greko-bizantyjskim i wsch.-syryjskim modlitwa dripteryjna łączy się z modlitwą ofiarowania i skaca się. Z czasem jest to w rycie cicha modlitwa celebransa i odpowiada głośnej rzymskiej w rycie.
4° „Sanctus” występuje na Wschodzie też z modlitwą żydowską i cytowane jest już od I wieku przez św. Klementa - jest w listach św. Pawła do Koryntyan, wzmiankowane. Niepotykamy Sanctus w kypkach egipskich i w „Testamencie Naszego Pana”. Wstęp do Sanctus jest rozny w rytach wschodnich i tak np. w rycie zach.-syryjskim łączy się z wyliczeniem obrządku chórów amelskich, a w egipskim wprowadza „ephes” z kypką prozika Eschila I. 21 i 78.

Sanctus ustanowiono na początku modlitwy dripteryjnej w rytach: egipskim i koptyjskim, w środku w Jerozolimie i w rycie zach.-syryjskim i na końcu w greckiej liturgii św. Bazylega
5° Kypka modlitw konsekracyjnych. Modlitwy te są raczej odpowiednik w „Semie” w punkcie centralnym głośne występuje powiedzenie o wieszczy. Zapowiedzi lub prolog powtórzeniem słów Instytucji nie występuje w kypkach masy zachodnich i zanika w rycie wschodnio-syryjskim. W formułach „Serapiona” występuje zapowiedzi podwójna, a najuikna w listach św. Pawła. Kypka armenijska opuszcza, tej nocy został wydany. W egipskiej i grecko-bizantyjskiej mamy: „Sam się wydał”; w Jerozolimie i w zach.-syryjskiej, w nocy której został wydany, a samej sam się wydał. Ryt alexandryjski i z Cezarey z Lappaolce rozszerza słowa z Mateusza 26, 20; lub Marka 14, 17.

Jeżymie w armenijskich niema miejsca mieszaniu wody z winem.
Najstawniej w powtórzeniu Instytucji w rycie wschodnich formy z listy św. Pawła do Cor. I 14, 24 i Cor. I 14, 25, jedynie opuszcza je masy egipska i armenijska. Powtórzenie również z luk. 22, 19, w formułach egipskim Mat. 26, 28 i Marka 16, 24. Cały wschód konury - która opóźnia przesłana z luk. 22, 19. Tajemnica wawy charakterystyczne zakończenie dla Rzymu, nie jest mówione na Wschodzie i tylko mamy w VIII kypdre konst. Apost. „to jest tajemnica naszego związku”. Rozszerzenie koncawe: „zał za grechy i darowane greków” jest w rycie armenijskim i „do wiecznego życia” w rycie zach.-syryjskim.

6° Wskazywa występuje Anamnesis, ale o roznych tekstach.
7° Epiklera wyrosła z anamnesis i jest na Wschodzie punktem sacrytorem masy. Przyjmuje bowiem Wschód istoty elementów eucharystycznych i z prosby o cudowne działanie przygotowanej Komunii. W anaforycznej i Tymusis, w liturgii greckiej Marka i pochodnych pierwsza z tych modlitw jest ustanowiona przed konsekracją, jak też i w masy staro-egipskiej. Zewnętrzna staro-egipska liturgia stała epiklerą w porządku modlitwy konsekracyjnej. Pewne wzmianki o modlitwie o rejsce słowa bozego na elementy znajdujemy u św. Atanasjusza z Alexandrii, w formułach z Tymusis, w IV wieku św. Cyryll z Jerozolimy pisał: „o zwołaniu B-Swiętego” i zanim Eprim z Syrii, św. Bazyli, św. Jan Chryzostom i VIII ko. Konst. Apostolskich. Cechy charakterystyczne dla Jerozolimy było wspomnianie tu o chorze w Jordanie. Mateo-aejatyckie i wsch.-syryjskie rytę zawierają w epiklerze zwrot do D-Sw. bez prosby o zestanie, a ryt konstantynopolitański zwraca się do Boga Ojca o przemianę.
Wschód uważa epiklerę za modlitwę konsekracyjną i tak np. w greckiej liturgii Marka po słowach biskupa diak wykus gminę do podniesienia ręk w górę dla udziału w akcie konsekracji. Twe w rycie wschodnich rytach wami odpowiadają: Amen.

- 9° Eucharystyczna modlitwa prośbowa" występuje po epiklezie i jest odpowiednikiem synagogałnej modlitwy za lud a później w Egipcie. z czasem emigracja do na modlitwy ofiarnej i przyjmuje formę litanii.
- 10° Memento zmarłych jest we wszystkich rytuach.
- 2° Eucharystyczna liturgia t. zn. Komunia.
- a^o Pierwsze formułowane wspomnienia o modlitwie o Taskę przyjęcia i o oczyszczeniu z win. W tej formie modlitwa ta występuje w rycie wschodnio-syryjskim, gdy w pozostałych spotykamy odmę modlitwy przygotowania: prośbowa i Taska, którą mówi celebrans nad schylnym gniezem; która zaczyna się od "Pax vobis". Przed tą częścią modlitwy celebrans występuje litania w greckiej liturgii Jakuba i w rytuach: bizantyjskim i armenijskim.
- b^o W VII wieku litania ukazuje się w liturgiach: egipskiej, koptyjskiej i abisyńskiej, z tym, że ryt abisyński dwoma jest modlitwami prośbowa o zesłanie D-Swiętego; psalmy 122, 2; 147, 26; 70.
- c^o Pater nie występuje jeszcze w kypcie z tym, że w piśmie o Pater zawiera tekst z IV wieku św. Cyrilla z Teozolimy i św. Jana Chryzostoma w Antiochii. Egipt porzaje Pater w I wieku. Wszelkie występują ta modlitwa ze wstępem i z embolizmem jak w rycie rzymskim.
- d^o Oświeca po Pater z: "Sicut, Sicut, Sicut" jest rytmem przestarzałym i występuje we wszystkich kościołach wschodnich z rozbudową: "Kosanna..."; lub z cytatami z I Cor. 6j 8; lub Filipa 2, 11.
- e^o Frakcja rozpoczyna się we wszystkich mnach od znaku krzyża. Prastamanie jest dla Wschodu symbolem śmierci Chrystusa dla zbawienia świata, a immixtion symbolem zmartwychwstania. Immixtion w rycie syryjskim to znakienie cząstki chleba w winie. W rycie grecko-bizantyjskim wlewa się do kielicha kilka kropel gorącej wody. Należy pamiętać, że na Wschodzie obok frakcji, prastamanie symbolicznego kielicha występuje Tamahu chleba dla Komunii, wzniesiony i ma miejsce jak w rytuach syryjskich przed modlitwą przygotowania celebransu do Eucharystii. Na Wschodzie frakcja, Tary się z antyfoną w rycie grecko-bizantyjskim i armenijskim od VIII wieku z psalmem i trykrotnym Alleluia. Frakcja w kościołach koptyjskich, grecko-bizantyjskich i armenijskich honoru Credo. W czasie Tamahu chleba do Komunii spiewane są pieśni: w kościele grecko-bizantyjskim: psalmy 22, 33 i 150; w zach-syryjskim występuje odpowiednik "Anus Dei" (rzymskiej pieśni): "Pater na Baranka Bożego"; podobnie w Bizancjum, w kościele wsch-syryjskim psalmy 50 i 120, 1-3; oraz 26, 6.
- f^o Komunia celebransu Tary się ze spiewem psalmów w rycie zach-syryjskim, psalmu 33; w liturgii egipskiej 150-tym i w armenijskiej 33 i 148. Wszelkie komunie poprzedza cicha przywatna Komunia celebransu.
- g^o Komunia gminu jest na Wschodzie do dziś pod dwoma postaciami z tym, że w liturgiach: wsch-syryjskiej, abisyńskiej, jakobitów, maronitów; zjednoczonych syryjczyków kielicha jest zamieszana w kielichu, a innych rytuach piąq uwinu z kielicha.
- h^o Modlitwa dziękczynna składa się z dziękczynienia i błogostawienia.
- i^o Zakonczenie mszy jest przez Pax celebransu w Egipcie, w rycie grecko-bizantyjskim przed wzruszeniem i na miejsce błogostawienia, a w rytuach: syryjskim i koptyjskim akt rozpuszczenia gminu znikt. Od IV wieku odejstano tonarzysty spiew psalmu, a w kościele wsch-syryjskim kler zegnat się pocałunkiem pokoju. Od IV wieku memial wszystkie rytę Tęczy akt rozpuszczenia z błogostawieniem gminu, opuszczając część Tę z modlitwy obcykrynną. strna armeniska przyjmuje od olomnikarłow koncionę ewangeliję, a kopia kypnie suwioną wodę.
- j^o Dopiero teraz celebrans z diakonem przyjmują rentki konsekuracyjne i oczyszczają hacynia ze specjalną modlitwą. Poem celebrans zdajmuje szaty z recytacją z Luk. II 29-32; "Contradiction", a od św. Bazylego, recytuje 12 razy "Kyrie Eleison" z trzynastą obrobiją i "Tonarjon" ku czei M. Maryi Panny i w skrócie powtórana rozpuszczenie gminu.

Z czasem Antiochia i Syria zachodnia przyjmują liturgję grecką z Konstantynopolu i kypę tego rytu w języku arabskim. Są to rytę oficjalne, cesarskiego kościoła zwanego w Syrii kościołami melchickim, z którego części innych przednie później do rytu rzymskiego. W ten sposób mamy współczesne w Syrii zachodniej obok rytu schizmatyckich, ryt Konstantynopolitański i rzymski.

W VII wieku wybuch schizma jakobitów t.j. przeciwników koncyli Chalcedońskiego który grupują się dookoła Jaska Baradaia. Monofizyci ci tworzą kościół dyssydencki (bez hierarchiczny) który istnieje do dziś, ale wykwit jakobitów memta b kościoła rzymskiego i odrozniamy współczesnie wśród jakobitów:

a^o syryjczyków katolików z patrijarchatem w Aleppo

b^o syryjczyków jakobitów, monofizytów i patrijarchatem w Mardin w Mezopotamji.

W VIII wieku ma miejsce heresia monothelitów których 6 koncyli w Konstantynopolu w 680 r. skazyje. Monothelici zgrupowali się w Klarystone Jana Maron w Libanie, w Klarystone utworzonym przez anachoretę Maron (374-410) z Antiochji nad brzegami Orontu. W Klarystone tym wystąpił jako przewodnik monothelitów mnich Jan Maron (675-707) komentator liturgji św. Jakuba tużego kościoła maronitów.

Maronici w 1182 r. na koncyliu florenckim pod wpływem wypraw krzyżowych uciekli do kościoła rzymskiego. Obecnie w kościołach maronitów widzimy obraz bez ikonostasu, rozdzielenie ptei w ranach pod dwoma kopułami, Komunię pod jedną postacią i liturgję w języku syryjskim.

Mamy zatem współczesnie w Syrii zachodniej:

- kościół melchicki z liturgją grecką o rycie Konstantynopolitańskim.
- kościół jakobitów z liturgją syryjską o rycie monofizytów
- kościół syryjczyków, katolików o liturgji łacińskiej i o rycie rzymskim;
- kościół maronitów z liturgją syryjską, a o rycie rzymskim.

B. Wiadomości o Mszy Świętej wschodnio-syryjskiej i o rytuach w Mezopotamji i Perzji.

Liturgia wschodnio-syryjska Tęczy się z ewangelizacją Mezopotamji i powstaje około 200 roku.

- Pisma:
- 1° Pisma Edemskie (+373) zawierają opis mszy w Edessie
 - 2° Opowieści Jakuba z Serug (+521)
 - 3° Pisma Filoksenosa (+523) biskupa z Hierapolis, jest to liturgia z prawego brzegu Eufratu.
 - 4° anafory wawuane przez nestorian olo XII w. i przypisywane uczniom szkoly w Edessie: Bez-Saumou, Nar-zajowi
 - 5° anafory na pergaminie (dumil) z klasztoru w Rustyni Natson (blis w. Muxaim w Brytyjskim).
 - 6° Porya jest odczytana najstarszej nestorjańskiej liturgji: Liturgji Apostołów Adde i Maris misionarzy.
 - 7° Liturgia obliczona do poprzedniej z Seleucji - klerifan nad Tygrysem, nestorjańska (jest to uzbudła pentekich arcybiskupów.)
 - 8° nestorjańska: "Liturgia w pytanjach" z 581-595 roku.
 - 9° Liturgia Iszajaba III (647-658) o wpływach zachodnio-syryjskich i bizantyjskich
 - 10° Rękopisy nestorjańskie (częściano przedłumaczone) z których najcenniejsze deido: pisma Najzarua Hgananna z Ch-da-jabh i pisma Szobasa Nun niedostępane. Oryginały ze z VII wieku są zamknięte w klasztorach nestorjańskich i niekane nauce.
 - 11° Z piism nestorjańskich uzyskano dostęp do:
 - "Wyjaśnienia" metropolity Georgjusza z Arbella z III wieku
 - "Pytania" katolików Jabh-Allacha z XIII "
 - "Sakramentan" katolików Tymoteosa II z XIV "

Ryt zaradniory wschodnio-syryjski podałem poniższym opisie mszy wschodniej.

Poza tym rytmem mamy w Perzji liturgję nestorian którą powstała z reakcji na ruch monofizytyczny.

Mezopotamja i Perzja były ewangelizowane miasjami z Antiochji.

ale już w początkach różnica językowe i narodowe stronily odrębność tych kościołów. W 424 roku kościół w Edessie zrywa z Antiochją, a w końcu V wieku nowy ruch nestorjański ogarnia Mezopotamję i Perzję i są nestorianie w Seleucji - Ctesiphos.

Wkrótce nowy ruch objmie krój nad Eufratem.

Charakterystyką mszy nestorjańskiej jest stauranie Memento mszy "anamneze" a przed epiklezą i odwołaniem "Qui pridis" czyli recytacji Instytucji eucharystycznej. Współczesnie obok kościoła grecko-bizantyjskiego spotykamy nad Eufratem, nestorian chrystych z patrijarchatem w Katchanes i "nestorjańskich zjednoczonych Chalcedonczyków z patrijarchatem katolickim w Mossoul.

Nestorianie części rozbudowali pierwotną liturgję Adde i Maris, a zjednoczeni Chalcedonczycy potęczyli się z kościołem rzymskim zachowując czysty rytę Adde i Maris w języku syryjskim (Liturgia nestorian chrystych jest też syryjska) i dodają recytacji "Qui pridis".

Chrześcijaństwo z Malabar na zachodnich brzegach Indji który byli ewangelizowani w IV wieku przyjęli później schizmę nestorjańską, by od 1599 r. uciec do kościoła rzymskiego. Część jednak malabarana w 1653 roku powróciła do nestorianizmu.

Poniżej podaję schemat liturgji: Adde i Maris (Adde = Tadeusz jest uczniem apostoła Tomasa) z Edessy która została definitywnie ustalona w początkach III wieku przez patrijarchę Jesujala III.

d. Mni katechizowani znani przygotowaniem.

1° Od początku do lektur: a^o Gloria in excelsis; b^o Pater; c^o oracja "Robore Domine"; d^o adoracja Trojcy e^o psalm; f^o dwie krótkie oracy; g^o modlitwa do kielicha; h^o "Requiescat hymnum"; i^o 2° Tu Domine vere es suscitate.

Rys. 57 Drożecne sıklanej cary z III w.

- 2° Od pism do Ewangeli: a° Trisagion; b° „Sanctus laudandus potens”; c° diony Apostolskie, d° oracya: „Illumine nobis”.
- 3° Od Ewangeli: do ujscia katechumenow: a° Okladzanie kopy; b° oracya: „Te genuen praeclarum Patris tui...”; c° oracya: „ne Ewangeli”; d° oracya: „Te Domine, Deus potens deprecamur et rogamus...”; e° wezwania diaka: „Inclinate capite vestra”; f° sekstnie moim celebrans oracy stopnia (B, p, ka): „Domine Deus omnipotens tu es Ecclesia sancta catholica.”
- 4° Odestario katechumenow, okrzykiem diakow: „Qui non accepit baptismum discedat.”
- 5° Ofiarowanie do Kanonu: a° „Repons des mysteres”; b° zlozenie na ofiarze kielicha; patery; c° kniade knyzyc rsee moim: „Offerimus laudem Trinitati.”
- 6° Od „Orate fratres” do Wstępu Kanonu: a° Celebrans schyla sie trzykrotnie przed ofiarą, caly ofiarę posrodka i po obu bokach i moim schylony oracy: „Benedicte Domine, Orate pro me Patre, fratres et Domini mei”; b° Na oracy odpowiadaja obecni: „Christus exaudiat orationes tuas, gratumque habeat sacrificium tuum”; c° Potemnie schylony celebrans moim: „Deus omnium Dominus”; i sklonia sie w lewo do diaka, potem znów przed ofiarą: d° moim cicho: „Confiteamur Domine et Deus noster...”; e° koncy na oracy Kanonu: „Et referemus tibi laudem, cryi znak kryz za raco qmna odpowiadaja Amen”; f° na miejsce tu pocatunek pokrzy: diak moim: „Confiteamur rogemus et deprecamur”; g° kniade moim oracy: „Domine Deus potens...”; h° moim stowach diaka: „Kigilanter attingente” celebrans odkrywa chleb i kielich; i° bógostau kadri dlo; j° moim glosno Kanon: „Gratia Domini nostri J. C. et caritas”; kryi znak kryz nad ofiarą raco klum odpowiadaja: „Amen”
- 7° Od Wstępu do Epiklezy: Kniazd wryua: „Sursum sint mentes vestrae” z odpowiedzi: „sunt ad te Deus Abrahamae, Isaacae i Teraela”; b° cerya glosno Wstpp (poiny cicho): c° moim oracy sekstnie: „Et cum illis potestatibus celestibus confiteris tibi”; i kryi znak kryz nad ofiarą z odp. „Amen”; d° diak: „In mentibus vestris” raco celebrans recytuje cicho oracy: „Domine Deus potens, suscipe hanc oblationem”; e) oracy: „Tu Domine, per miserationes tuas multas et inenar rabiles” jest to Memento.
- 8° Od Epiklezy do: „Qui pridie”: a° Epikleza jest wzuzwyciem ostatniej oracy: „Et veniat, Domine, Spiritus tuus sanctus...”; i kryi celebrans znak kryz nad ofiarą z odp. „Amen”; potem schyla sie i caly ofiarę posrodka i po bokach i recytuje b° oracy: „Christe, pax superiorum...”; c° Okladzanie mysterya i diebi i podnory kisty w obu rzkach z glosnym wozwaniem: „Deus domini tuus sancto...”; Testuje jui pokonsekracji, jest to eleuaja, ale nema eleuaji kielicha, a caly c drugi sp mimo ze nema wzmianki o Instytucji.
- 9° Do Frakcy: a° Celebrans Tamie Hosty z Stowami: „Accedimus, Domine, cum fide vera frangimusque cum confessione, et sigramus per misericordiam tuam, corpus et sanguinem vivificatoris nostri J. C...”; Hosty Tamie kaplan na olus czepci, leuz ktadru na patere, a prawy wli znak kryz nad kielichem; b° „Signatur sanguis prebicus”; i, zanura to czepci Hosty do potowy kielicha (jest to commixtion), potem Tery obe czepci i c° moim oracy: „Divina sunt sanctificata, completa, perfecta unita et commista mysteria haec...”; d° frangym wielkim palcem drapie Hosty by ukazalo sie krow i wozuca to czepci o kielicha, potem klyka, prustaji i e° moim oracy: „Gloria tibi, Domine Jesu Christe...”; kryi znak kryz na orle.
- 10° Od Frakcy do konca mry: a° kaplan prelamuje Hosty do komunij z: „Propitius Domine, per clementiam tuam...”; b° moim Patre z wozwycim; po znaku kryz; c° „Sancta, sancta, sancta decet in perfectione...”; z odpowiedzi: „Unus Pater, sanctus unus Filius...”; d° oddaje kielich diakow po komunikowaniu celebrans, który komunikuje mry: „Gratia Spiritus sancti sit secum...”; e° diak komunijuje z: „Benedi Domine”; f° diak rozdaje komunij wozwycim mry prini; i stowach: „Fratres, suscipite corpus Filii, clamat Ecclesia...”; g° kaplan konry mry modlitwy drzykorynny, aktem Tashi i g° bógostau wozwycim.

- Cechy wytoczono tak mry to: 1° brak „Qui pridie”
 2° Memento wytoczujace przed Epikleza.
 3° Kielich; chleb maja wtasno uwal, a tenci t. zw. anafora odkrywa rarem dary
 4° Iny Wstppie wytoczujace Okladzanie
 5° Mamy Dwie frakcy, pierwsza na kopy dla celebrans i drugą na linie czepci dla wozwycim
 6° Komunija wozwycim jest pod dwoma postaciami.

C. Wiadomosci o mry sypky w Egipcie i o mnach: koptyjskiej i abisyjskiej.

liturgia egipska, która z czasem uległa bizantyjskiej Sw. Jana Chryzostoma i Synoptego Bazylego, pierwotnie utrzymuje formy nastaw i nieprajmujace rytmu rzymskiego lombardziej, ze od III wieku Aleksandryja na rowniez Antiochia bpolnie centrum liturgicznym, a w IV, V walezy z Konstantynopolem o prymat i ktoremu w VI wieku ulega jak i inne kony wschodnie.

- Knigi o liturgji egipskiej lub ja kntatryjsce.
- 1° „Talakhuahiraah” kniga przypisywana czasem apostołskiem, niewypliw mawiana i o ktorej w kon. III w. wspomina Orygenes. Potatem az po VI wiek mamy tylko drobne wzmianki:
 - a° Dionizosa slybego z III w.
 - b° Sw. Atanazjusa z IV w.
 - c° Sw. Teodorosa z Pelunon z IV w. i Cyrylla z Aleksandryi
 - d° Sw. Doontiosa z Neopolu z III w.
 - 2° Opis mry alexandryjskiej znajdujemy w greckim i egipskim modlitwniku z anafora przypisywaną biskupowi Serapiosowi z Thymuis. (Thymuis) b° fragment anafory wstaly na tablicy z gliny uypalanej z odchylemieniem do rytmu alexandryjskiego.
 - 3° Na kłone klantornego kościoła egipskiego panuje pierwotnie liturgia alexandryjska w jzyku koptyjskim. Jest to kościół monofizytyński.
 - a° „Koptyjsko-alexandryjska” zamiera tekst arabski: „Didascalia” apostołow ktory jest pmsobka I, VII knigi Konstytucji Apostolskich.
 - b° z VI wieku mamy koptyjskie tłumaczenie: „Testamentum Narego Pana”, z ktorego urywano anafory na miejsce syryjskich i etjopskich. Buzraj podane knigi podaja teksty z rytmu alexandryjskiego, dla kościoła koptyjskiego odwoisno sq:
 - 4° a° anafora Cyrylla
 - b° liturgia Sw. Gregoriusa Teologa (Gnegona z Sazionze) zachowana w greckim i arabikim tłumaczeniu. W liturgji tej udac ortodoksyjną reakcję przeciw arianom, jest to dzieło z pmsobki VII na VIII wiek.
 - 5° liturgia grecka uwarła na ktorej udac w tekście wpływy bizantyjskie zachodniocyryjskie.
 - 6° liturgji o wpływach bizantyjskich zamiera Egipska liturgia Sw. Bazyleusa (pmsobka z rytmu S. Bazylego)
 - 7° Wmry abisyjskiej mamy w tekstach konycowanie sq wpływow egipskich z syryjskimi i pozniej pod wpływem bloskiego kościoła koptyjskiego wpływy rytmu greckich.
 - a° „Ordo” mry z anaforami o budowie podobnej do anafory Sw. Cyrylla. Dzieło to jest tłumaczenie z jzyka koptyjskiego.
 - b° Anafora: „Sypkych Apostołow” (lub 12 Apostołow) jest pochodzenia egipskiego
 - c° Anafora: „Narego Pana Jezusa Chrystusa” o wpływach syryjskich.
 - d° Anafora „Discurosa” jest pmsobka anafory Sw. Jana Chryzostoma.
 - e° Fragmenty Borgya publikowane przez ks. Hyppolita w: „Römische Quartalschrift” 1888, z manuskryptow koptyjskich z VIII - IX wieku.
- Prin tej knigi mamy nastpujace teksty publikowane w pmsobkach: „Eurologia” A° Euchology grecki Serapiosa biskupa z Thymuis (z 360r) znaleziony na Górze Athos pod tytułem: „Eurologia” i wydany w kolekcji: „Texte und literaruchangen” N. F. III 36 deipzig 1896, wydac Wobbenm i w „Echos d' Orient” t. III 1899-1900 ss 50-51.
- B° W „Monumenta Ecclesiae Liturgica” znajdujemy: kanony Sw Hippolita; konstytucji apostołskij egipskiej i „Testamentum Narego Pana”
- C° „Papiri, ostraka i tablicy liturg.” w. F. E. Brightman „Liturgies Eastern and Western”
- D° „The Greek liturgies chiefly from original authorities” C. A. Swainso i t. d. literatura jest obrymia.

Rys. 58. Lew symbol Sw. Marksa Euan.

Kościół w Aleksandryi powstał około 100 roku i był stale ustrzegany herezjami: od II wieku przez gnostycyzm, od III wieku przez sabellianizm i oryginizm, w IV wieku przez arianizm, a w V wieku przez nestorianizm. Kościół egipski rozbił się na dwa kościoły w III wieku: 1° kościół oficjalny, ortodoksyjny, cesarski zwany „koptyjski” o jzyku liturgicznym greckim i oryze bizantyjskim i 2° kościół wyznikający z monofizytyzmu formowany w liczących klantorach górnego Nilu, o jzyku liturgicznym (narodowym) koptyjskim. Kościół ten otrzymał miano koptyjskiego. Głównie katolickie w Egipcie stary ryt alexandryjski ktorego tylko odobleski zachowuje Abajyna pugis ewangelezuana z Aleksandryi, ale i rytm etjopskie zmieniły się z czasem pod wpływami koptyjskimi, syryjskimi i bizantyjskimi. Drugi temu przebiegowi historii ryt etjopski z egipskich jest najblizszy liturgji rzymskiej.

- 1° Ryt alexandryjski od III - IV wieku do schium w V wieku
- 2° Celebrans przycpolni do ofiarę cshy 90/ trzykrotne intonyje trykrotne „Kyrie eleison”
- 3° „absolutnie azyty” i moim try oracy koniere trema „kyrie”
- 4° Teraz ma miejsce w kościele abisyjskim: „shet wejcie” z trykrotnym spiewem „Trisagion” (?)
- 5° Cyprian Lidow Apostolskich i Ewangeli konry sie pocatunek pokrzy uozwycim, karaniem, litanyj, spiewem psalmow raco oracy: Collecte.

- 5° Trójstopniowe, trybotne odwołanie katechumenów.
- 6° Pocalunek pokrzy z oracyą pocalunku zaczynającą się w imieniu
- 7° Modlitwa ogólna: „Hd 80 L. M. H.” z wyrażeniem darów. Celebrans modli się za gminy i mowi:
- 8° Opytyki i oracye
- 9° Zaczyna się anafora z „Wielką modlitwą prośbowa” celebransa i myciem rąk. Mamrytu wstęp.
- 10° Wstęp zamyka „sanctus” jak w Rzymie.
- 11° Konsekracja z okadzeniem ofiar i powtórzenie Instytucji za św. Mateuszem i św. Markiem.
- 12° Frakcja i Pater
- 13° ditanja diaka i 6Togostanienstus.
- 14° Kamernja celebransa i wremych przy spieciu psalmów XXXIII; XLII i CXXV.
- 15° Akcyje Taski i Odestanie.

- 3) Ryt alexandryjski w poczynkach IV wieku już o naleciałościach bizantyjskich, dwoje do rytów mry:
- 1° Przygotowanie ofiar obejmujące przygotowanie chleba i wina poczynkowo w zakrytych, a potem na proteris w sanctuarium. Przygotowanie to poczynkowo ma miejsce przed odeśtananiem katechumenów, później, gdy wami nie przynosi ofiar jest przesunięte do przedmry.
 - 2° Wejście celebransa przy pieśni: „Trisagion” (Agios o Theos.)
- 4) Ryt od koncyliu chacedońskiego poczynają wapoTeresne dwoje do rytów mry:
- 1° Chorosubikon, od 524 roku występuje przy „Wielkim wejściu”.
 - 2° Spiewanie Trisagionu przed Ewangelja.
 - 3° Recytacje Symbolu Nicejsko-konstantynopolitańskiego od VII wieku.
 - 4° Proceps Wielkiego Wejścia i modlitwa walu.
 - 5° Recytacje Symbolu u kopców przed wstępnem do Kanonu.
 - 6° Od 600 roku elewacja Hostii po konsekracji z okrzykiem: „Sancta Sancto”.
 - 7° Od VII wieku występuje epiklera jako sorytowa modlitwa konsekracyjna jak w rytach greckich.
 - 8° Frakcja z oracyą ad fractionem i okadzeniem w ryie Koptyjskim i etiopskim.
 - 9° Commixtion jak w liturgii rymskiej z przed św. Gneprna, a z dodatkową oracyą w kościele melkitów.
 - 10° Pater ze wstępnem i embolismem: „Libera nos”.
 - 11° Od koncyliu chacedońskiego dodawanie przed komunją do kielicha eonu f. j. wody gorącej.
 - 12° Rozdawanie komunji z kielicha 4-żyłka według wzoru syryjskiego od VII wieku.
 - 13° Druge 6Togostanienstus po komunji.
 - 14° Rozbudowanie aktów Taski dwoma oracyami.
 - 15° Pożania się modlitwa „z za ambony” f. j. „OTC 5 8d M 6 w r O 5” od VII wieku.

Ciekawy zmyślony przyjezd w kościołach koptyjskich gdzie przed wejściem do wnętrza kolejnymi się buty, a pozostaje we wnętrzu z nakrytą głową.

W 638 roku Egipt zalały potopy Islamu które wchłonęły do swojej wiary większość Koptów.

D. Właściwości o mry święty bizantyjskiej. (Aryta-bizantyjskiej, greckiej i armiejskiej.)

Rys. 59 Fragment bizantyjskiej kanony z antepedium w klanzone Engelberg (Szwajcary) widujący tu Baranka z symbolami czterech ewangelistów i zmięta symboliczne, luy, jelenie i t. d.

Cezarea która granitowała pierwotnie do Antiochji stała się z nasem centrum z którego w IV wieku przenia liturgia do Konstantynopolu (prowolbna zmyślony jak i architektura) skąd promieniował od IV wieku. Do Konstantynopolu wten sposób przesyła zasadnicze liturgie rytu syryjskiego. Znowy stolicą cesarstwa. Liturgia bizantyjska promieniowała krótkotrajce rytu w Grecji, Serbii, Bułgarii, Rumunii, Rosji i t. d.

Współczesnie mamy dwie kompletne liturgie: św. Bazylego zauwaga już w cod. Barberinus z IV-VI wieku i liturgia św. Jana Chryzostoma. Cod. Barberinus odpowiada liturgii z listu mni-chów scytyjskich z 520 roku.

Księgi liturgiczne.

- 1° O liturgii male-aryjskiej bizantyjskiej mamy teksty:
 - 1° Pisma z koncyliu w dardicea w 363 r. gdzie znalazły się:
 - a° Anafora syryjsko-nestoryjska Diodorosa z Taregob
 - b° Anafora Teodorosa z Mopsuestia która wplynęła w znany stopniu na kościół kalabryjski i na zjednoczonych chlebożytków.
 - 2° Cezareni z Cappadocce znane są listy kanoniczne Gneprna i Audotwory z III-IV wieku.
 - 3° W IV wieku mamy mówice o rytach kanony koncyliów w Ankyrze, Nowej Cezarei, Gangra.
 - 4° O mry bizantyjskiej z IV wieku piszą: Ojciec kościoła Cappadoktów św. Bazyle; brat jego Gnepron z Syryji; Gneproniusz z Nazianzu. Są to trzy unifikatory i twórcy mry bizantyjskiej która się stała z tej chwili. Z pism tych wyszła również anafora jako-owinskie.

- 5° O liturgii konstantynopolitańskiej znajdujemy wiadomości w:
 - 1° O liturgii św. Jana Chryzostoma. [W był On jedynym twórcą tej liturgii, a raczej jej świadkiem w V wieku.]
 - 2° Pismach św. Eusebia: „O Pasche” i „o św. Eucharystji”.
 - 3° Anafora Nestora przetłumaczonej z greki na język syryjski przez katolika Marii Aptra (później stał się znany w Rzymie ślad mry greckiej.)
 - 4° Podwojna liturgia bizantyjska która rozarła się na Wschodzie i dotarła do Sycylii i południowych Włoch (za murutmanami); jest od 789-799 r. w klasztorach baryliańskich, a znana jest z kodeksu pergaminowego z koncyliu w Trulla w 692 r.; z pism Teodorosa ze Studient z 826 r. i z pism patrijarchy Germanosa I z 740 r.
 - 5° Tekst mry bizantyjskiej w Antiochji i Jenwaalem znajdujemy w zbiorze: „Euchologium” z 1237 r. w Damasku w Bibliotece syryjskiej melchitów. Później wydano teksty te, dwujęzyczne z językiem arabskim i dublującymi.
 - 6° Na Czecku i Polce wplywa ryt bizantyjski mry Mebodego która oparowała kościół bułgarski i języku staro-bułgarskim. Jest to podwojna liturgia bizantyjska która oparowała Cezarnogoro, Rumunię, Rosję i Kaukaz.
 - 7° Od armiejskiego tłumaczenia podwojnego formularza bizantyjskiego należy odróżnić wstawioną liturgię armiejską będącą obok wplywów wschodnio-syryjskich, kopto-wanę. Inne wplywy mabyjsko-bizantyjskie. Znane są rękopisy z koncyliu z wyjasnieniami o armiejskim tłumaczeniu rytów bizantyjskich z pism Teodorosa z III wieku i pism Nersesa z Lambrona z II wieku.
 - 8° Z pism potoczenia rytu bizantyjskiego o liturgii greckiej z rytlem rymskim o liturgii Jacinskiej znane są:
 - a° Ułamek tekstu grecko-Jacinskiego który ukazuje próbę interpretacji liturgji św. Gneprna Wielkiego, tekst ten tłumaczony jest w „Oratio” z 1569 r. z wstępną Gneprna do tekstu.
 - b° Liturgia greka św. Pawła” która rękopis jest w Watykanie z II-III wieku w której porządkiem mnalny wykaruje cudowną bizantyjską. Jest to również sztuczne potoczenie jak uprzednie ale formularz ten który przetrwał w kościele greckim był we Włoszech wykorzystany.

Zarys schematyczny historii kościoła bizantyjskiego.

- 1° Kościół w Konstantynopolu powstał w poczynkach IV wieku gdy rozciągając się zaczęło miasto, nowa stolica imperium rymskiego, dzięki porządkom konstantyna Wielkiego.
- 2° Koncylium w Konstantynopolu w 381 roku ustala prymat Rzymu, a dla Konstantynopolu rozkurwuje pierwsze miejsce po Rzymie. Wschód tej epoki widział w kościele dublowanie państwa, a w stolicy duchowy jako odpowiednik władzy cywilnej. A, że podobnie myśleli cesarze, bazylenusze, w Konstantynopolu tronył się Chrystianizm państwowy, i rozpoczęła się walka z Rzymem o zaszczyty dla klanu Konstantynopolitańskiego, duńskiego i której wyrażają patrijarchat stolicy z biskupstwa. Konstantynopol wybró o wlg stolicy papieskiej. Wynikata z tej walki heretyka za heretyka i skutkami autonomizacji poza Rzymem. z drugiej strony z Konstantynopolem walezy nardowy wschodnie dazge do swej niezaleźności od cesarstwa i greckiej kultury zutaszera, że hellenizacja na Wschodzie była pomenchowna.
- 3° Zmianis ludów z Bizancjum na miejsce w kardym momencie ostabienia się imperium, a w czasie gdy imperium jest silne walka ta przenosi się na stb religijne, na którym ludy wschodnie dazge do zedwania styczności z bizantyjnizmem przez ostabienie związków między kościołami narodowymi, a stolicę Cesarstwa. Walezy wpl: wyrazu politycznego doszukiwać się w: arianizmie, nestorianizmie, monofizytyzm, monoteizmie i t. p. Podobnie koncylium chacedoński i jego dekrety z 451 r. przyjmują Wschód przedewszystkiem jako zgodanie poddania się Bizancjum. W skutek tej wielkiej wlg odstępającej od Bizancjum, obgrywała polityca podległości patrijarchów Konstantynopolitańskich kaprysom cesarzy i zbyt daleka prou-nie przesłuchanie teuzorajów greckich.
- 4° Podobnie barbarzyńcy kłólowie północni po przyjęciu chrztu, dazge do utworzenia własnych patrijarchatów by nie podlegać Bizancjum, aby nie stał się przez religijne wasalami bazylenia. Dzieje się to kolejno w Bułgarii, Serbii i Rosji. A od 1453 roku patrijarchat konstantynopolitański staje się instrumentem w rękach tureckich, a tem samym przesuwa się w rękach Islamu.
- 5° Rzym porostawiony za ubocze, zdala od stolicy i polityki, stał się dzięki temu widocznym środkiem biokupa całego chrześcijaństwa, był ucinany, a jedyną walkę którą miał przed sobą to z bizantyjskimi patrijarchów ucinaniem.

- 3° Pierwszą ualkę zawarł Konstantynopol z Aleksandrią o przyznanie na wschodzie. W 430 roku na koncylju w Efezie zwyciężyła stolica Egiptu, ale po skazaniu Nestora schodzi na drugi plan i upada jej rola liturgiczna.
- 4° Anatol biskup Konstantynopola w VI wieku mimo sprzeciwu papieża sw. Leona przyjmuje tytul patryjarchy.
- 5° Za cesarza Justyniana I (527-565) toczą się ualki z manichejczykami i monachami. W 533 roku cesarz rozpoczyna ualkę z arianami wyprzedzając przez górby panujących wówczas we Włoszech. Po zawarciu w Kartaginie w 536r. trwano dłużej swierg arianiskę. W latach 527-533 niszczy semi-galaqianizm i „Aeapachotym” w Sardynii, Afryce i Galji.
- 6° Od 518 roku rozszerza się w imperium monofizytyzm który z czasem odłamie od Kościoła ortodoksyjnego Syryj i Egipt. Monofizytów popiera cesarzowa Teodora I w 535r. zostaje patryjarchą konstantynopolitańskim Antem z Teopirandem, którego dopiero złożył i skazył przybyły z Rzymu papież sw. Agapit.
- 7° W 537 roku rozpoczyna się ruch mnichów (poddobczy Bardas liczący na wschodzie) za herexją Dyzginesa. Obśadecyż mniisi ortodoksyjni metropolje w Cesarstwie Cappadockiej i w Antyris galackiej, a w 542 roku patryjarcha konstantynopolitański anatem ruci na ruch ortodoksyjny, anatems.
- W związku z tym wybuchła tak zwana „afere trzech rozdzielców” gdy Teodor Askidas metropolita Cesarstwa zaskazał pism: Teodora z Mezuzesji, Teodora z Cyru i Jbasa z Edessy. Dzięki pomocy cesarzowej Teodor Askidas uzyskał skazanie tych pism przez cesarza w 543 roku i przez papieża Vigiliusza w 548r. Nato biskupi Galji, Scyji, Illyrii i Dalmacji wytknęli przeciwko tym skazaniam i po koncylju w Kartaginie w 550 roku ekskomunikują papieża. Papież wraz z cesarzem odwołują podjętą aferę skazania pism.
- W międzyczasie toczą się ualki z ortodoksyjnymi w Palestynie w 546 roku a w 553 roku koncylj konstantynopolitański ruci piętnasć anatems „praelistnienia i apocastamy” na: ortodoksyjnych, isochotow, protokistow, tetradistow i t. d.
- 8° Kościół armeniski od koncylju w Tyń w 529 i 552 roku staje się anty-chalcedońskim.
- 9° Mimo, iż cesarz Justynian w 533 roku na porządku konstatyżji dla biskupów przywrócił przyznanie i hierarchiczne podporządkowanie Kłemu Rzymowi i papieżowi, „jako szepci wrystlich „suitych Kapłanów/Boga” patryjarchowie bizantyjscy uznają się pod cieniem cesarstwa przącając się pielnymi prafatami imperium a narazie jako reprezentanci wschodu ualorę z Rzymem o coraz nowe prowincje dla swego panowania. I dla podkreślenia swej roli, tworzą twierdzenie, iż kościół konstantynopolitański jest apostołstam i wyznosi się od sw. Andrzeja.
- W 585 roku Jan „le Teolod” naruci się patryjarchą pourocznym i j. ekumenicznym mimo protestow papieża sw. Gregora. Za cesarza Fokasa tytul ten zostanie cofnięty, lecz już za cesarza Herakliusa w 610 roku bpdnie znów przybrany przez patryjarchów konstantynopolitańskich.
- 10° W VII wieku ukazuje się Islam. Do 644r. murettmanie zdobywają Arabj, Palestynę, Syryję i Egipt w 648r. Chyry w 668 r. nad Bosforem, w 673 w Efezie i Smyrnie, w 674 na krecie, w Armenji, w 716 w Perzjami w 726 w Cesarstwie Cappadockiej. W 629 roku patryjarcha anty-chalcedoński i jakobita Athanasz wita murettmanow jako msciciele.
- W Egipte gdzie do 613 roku panują kagza greccy „Ialam ustanawia panujęcym kościół koptyjski. Illary Egiptskie i syryjskie przyjmują islamizm, jest to reakcja przeciwko ualen cesarstwa.
- 11° W Konstantynopolu zostaje patryjarchą sergijus (610-638) motolista przyjmujący dogmat „o jednej woli i o jednej energii Chrystusa” (dla odrzucenia dwiostoci natur). Tekoty Sergijusa odrzuca papież Honoriusz i pisze w 634 roku list synodalny antimonotelizyżny. W odpowiedzi papieżowi, patryjarcha wparły przez cesarza Herakliusa, pisze: „Ecthese” w 638 roku. Nato papież Severyn w 640 roku odpowiada anatems: „Z cesarzem i z kościółem konstantynopolitańskim o „Ecthese”, określejca jedyną wole Chrystusa ualorę woli no papież: Jan IV i Teodor I. Następny patryjarcha Paweł II proponuje w 648 roku zakazania dyktacji nad energj i woli Chrystusa, naco Rzym w 649 odpowiada anatems. Olympios proponuje zamordowanie papieża Marcina który dalej bronij rzymskiej i po nieudolnym zamachu na papieża Teodora Callipasa, porzuca papieża do konstantynopola gdzie skazują opca świętego i zatwierdzuje 15 grudnia 654 roku 6 koncylj ekumeniczny z papieżem Eugenijem w latach 680-681 odrzuca definitywnie monotelizm. I patryjarcha Jany I na koncylju konstantynopolitańskim uznaje ferę rzymską i odrzuca „Ectery”. Monotelisa usuwają się do Antiochji i tworzą tam bzdery patryjarchat.
- 12° Za cesarza Leona III (717-740) rozpoczyna się ruch ikonoklastow z inicjatywą Bessera, biskupa Teodora z Efezu, Tomasza z Klaudispolis i Konstantyna z Nacolia.
- Pierwsze ualki są z oficerami cesarskimi którzy deon III pokonywają w 726 roku. Patryjarcha sw. Germanus odmawia w 729 roku podpisania ustawy skazujcej ikony. Przychodzi nowy patryjarcha Anastazy wybrany ualorę cesarza, który mimo protestow papieża sw. Gregora III skazuje obrary święte: ikony. W 731 roku koncylj rzymski skazuje rucę herexję. W odpowiedzi Rzymowi w 753 roku koncylj konstantynopolitański zasiadający w patacu Ilena pod egidy imperatora Konstantyna V przy udrziale 338 biskupow skazuje ikony i ruci anatems na wyprzedzonego patryjarchę Germanusa (sw. Germanus) Cesarz rozpoczyna ualkę z klanctami i innymi mnichami którzy bronij świętych obrarow. Po śmierci Konstantyna V nowy cesarz Leon IV usunął urzędnicow ikonoklastow i przywraca kult obrarow. Kontynuuje tę politykę cesarz Ireneusz, a patryjarcha Paweł IV w 784 roku ruci na ikonoklastow anatems który w 785 roku zatwierdza koncylj ekumeniczny w Konstantynopolu.
- W 28 lat później cesarz Leon V podejmuje znów ualkę z ikonami w obronie których występują procesje mnichow. Patryjarcha Teodor w 845 roku kazuje obumoczenie 799 koncylju i rozpoczyna ualkę z ikonoklastami przy pomocy cesarza Leona V usuwając biskupow i opnoźniąc klasatory. Tenor, zabójstwa i ruczenie Duet ptelki trua do 834 roku. Ostatecznie ruch ikonoklastow zwalorę cesarz Michat III i patryjarcha sw. Ibletydy w 843 roku.
- 13° Po usunięciu z patryjarchatu w Konstantynopolu Ignacego za cesarza Bardasa, zostaje w 858 roku patryjarchą Focjur. Koncylj w Konstantynopolu w 861 roku zatwierdza usuniecie Ignacego, naco jednak nie gada się papież iktoj I i rzymski synod z 863 roku składowajcy Focjura. Cesarz Bardas nie przyjmuje decyzji rzymskiej i utrzymuje Focjura na patryjarchosie i wybuchła schisma. Pnar pierwszy Konstantynopol nie uznaje przyznanie Rzymu. Schisma wybitnie polityczne.
- Następny cesarz Bazyli I ruciący zgodę z Rzymem składa Focjura i po koncylju konstantynopolitańskim w 869 roku uznaje Ignacy na patryjarchat. Po śmierci Ignacego powtórnie zostaje patryjarchą Focjur obrardony przez cesarza Leona VI, a pozostający (Focjur) w schizmatycznym nieuznaniu rzymskiego przyznanie z czasem Focjur wycofuje się ze swego stanowiska i ualorę ualorę Jana VIII akceptuje swego stanowiska. Na to w 886 roku cesarz Leon VII wypędza Focjura, który umnie w cichym Klankone niepowraca-79c więcej na tron patryjarchy.
- Definitywnie zerwie z Rzymem dopiero patryjarcha Michat Cerularie w 1054 roku i od 1057 roku kościół konstantynopolitański zostaje schizmatycznym. Rucor ciekawa, że podobnie jak Focjur i ten schizmatyk umiera na wygnaniu.
- Od tego czasu kościół bizantyjski nie uznaje: 1) przyznanie papieżowi z odpustow; 2) Kryśca; 3) „dratania Ducha-Swiętego przez Jersa Chrystusa Iyna jedynego”, a uznaje tylko zarządzenia 799 koncylju pourocznego
- W ten sposób sprzeczność na nicem ualorę próby unji obu kościółow, podobnie jak i ustouanie Kryścowcow, unya Eyońska z 1274 roku i unya florencka z 1439 roku.
- 14° Kościół grecki bizantyjski oddzielił się od konstantynopola w 1833 roku i utworzył własny patryjarchat.
- 15° Kościół rzymski rozpoczyna się od chrustu Ksyżę Oliji w Bizancjum w 957 roku, choc choćnie jej nie przyruci nauwanie się Ksyżę kraj. Zojcie Konstantynopola przez Turkow i slob cesarza Juana III z Ksyżę bizantyjską zoe jest impulsem dla Ksyżę dla zastąpienia cesarstwa, a zakem i patryjarchatu bizantyjskiej i realizuje to Borys Godunow 23 stycznia 1589 roku erapując w Maskwie patryjarchę przez Jeremego III patryjarchę konstantynopolitańskiego. Wronce od 1663 roku patryjarchat moskiewski umierałamia się od konstantynopola.
- 16° Kościół grecki bizantyjski ewangelizowany w 325 roku, z Antiochji przyjmuje ryt grecki, a od VII wieku język liturgiczny grecki i upada.
- 17° Kościół serbski, bułgarski, rumuński ewangelizowany bardzo wcześniej z Konstantynopola stoją się niezależnie kościółami narodowymi, ale późno erywają ostatnie z konstantynopolem: serbski w 1920 roku, bułgarski patryjarchat w Ipek, bułgarski w 1879 roku tworząc patryjarchat w Sofji i rumuński w 1925 roku tworząc patryjarchat w Bukarescie.
- 18° O najsamodulniejszym kościele armeniskim podaję na koncu tego opisu.
- W ten sposób kościół konstantynopolitański wyprzedza tylko chrześcijan murettmanskiej Terzji i jest małym kościółem, ale schisma który stworzył w epoc swej potęgi została zachowana we wrystlich kościółach narodowych które oduwały się od niego. W ten sposób konstantynopol który zmuat z Rzymem niechcąc uniać jego przyznanie, stworzył kolony precedens dla podobnych mu murettmanji, które skłede zmuat z nim niechcąc uniać jego przyznanie.
- 1° liturgia bizantyjska z 575 roku
nierna jencow ceremonij przygotowania ofiar i składa się z:
a° Mateo Wejcia z Tridagionem, kadzeniem i porokowaniem: „Dominus robiscum”.
b° 3 trzich lektur: prorokus, listow ap i Ewangelji z Kazaniem.
c° Druga część mszy rozpoczyna litania diaka i Wielkie wpisac w czasie którego diacy niosą incensjcie dary na ofiarę przyjaczu: Kyrie eleison.
d° Tenor ma tu miejsce bogostawienstwa celebransa, pocatunek pokoja i symbol wiary.
e° Anafory zaczynają dyptyki emantych i zupnych i wstępa zakonierony przez sanctus.
f° Modlitwa konskrecyjna koncylju ananiersi epiklera.
g° Kolacja ma miejsce litania zakonierona bogostawienstwem, pocatunek pokoja i Patav.
h° Frakcja i commixtion
i° Komunja, akty Taski, prosbyo dawwanie win (Pred samą komunją jest Elewacja) i uicini otrzymują odpustczenie
j° apolysis”

Przy Wielkim Wieściu występuje pieśń „Cherubikon” od 5^{tych} w. Wnyskie modlitwy są od 564 roku, z nakazem cesar-
skiego, głośno recytowane. Od 11^{tych} wieku przed komunią kapłan wlewa do kielicha kilka kropel gorącej wody (z czer-
woną ualną armenicy z patryjarchy Mojżeszem I na czele). Do celebracji wina kapłan nie krzyżuje albo rula z liturgii
kory w czasie mszy psalmy. Gdy od 543 roku w Jerozolimie, a od 589 roku w Bizancjum, została skreślona
kult dla N. Maryi Panny, dla aniołów i świętych, to w związku z tym mamy w liturgii prochy, specjalne święta
i deuce nad zeliwami.

- 2° liturgia bizantyjska w 18^{ym} wieku wzbogaca się o następujące rytę:
 - a^o zostaje rozbudowana epiktora dla podkreślenia, w niej stałego się konsekrowania ofiar przez dzielenie D-Sw.
 - b^o zostaje odrzucone czytanie prorocze
 - c^o oraz zostaje odrzucone wspomnienie antycznych agap, które było uśrednio w błogostanieniu zwinionego
ofiaru: mleka, wina i winogron.
- 3° liturgia bizantyjska w 18^{ym} wieku (ok. 1700 roku)
 - a^o wprowadza do przed mszy w zakrystii przygotowywanie ofiar, gdy chor śpiewa w kościele psalmu przezi-
sane na dany dzień i antyfony, a celebrans mówi specjalną orację.
 - b^o w Trisagionie ma miejsce błogostanienie celebransa
 - c^o 18^{ty} wiek ustanawia Memento umarłych i żywych przez epiktora
 - d^o i po odejściu wiernych wprowadza modlitwy z za ambony.

Liturgia bizantyjska (o języku greckim) od 11^{tych} wieku do czasów współczesnych.

- 1° Przygotowanie przed mszą:
 - a^o modlitwa celebransa i kłonu u drzwi ikonostasu z oracjami (wprowadzona w 11^{ym} wieku)
 - b^o wkładanie szat liturgicznych z modlitwami (od 11^{tych} wieku)
 - c^o psalm: „Lazarus” (od 11^{tych} wieku)
 - d^o przygotowanie ofiar za zamkniętym ikonostasem które obejmuje:
 - 1° Odcyca łancą partii centralnej z chleba do konsekracji, z modlitwami. Czysta narzuca się Amrus (Trisagion)
 - 2° Przygotowanie kielicha z błogostanieniem
 - 3° Odcyca, przy modlitwach parcel chleba zwanych partiami lub „margasidze”, ku czele N. Maryi i Świętych
 - 4° Odrzycie ofiar przez „asteristos” z okadaniem i modlitwami.
 - 5° Oracja wstępu do mszy
 - 6° „Apolytis” lub modlitwa konkluzji; śpiew psalmu: „Miserere...” i uctowanie Ewangelijskie i Ofiaru.
- 2° Przed mszą (msza katechumenów):
 - a^o Pieśni oracya „synapte”, Kyrie Eleison; antyfony, typiki „Makariono...” i psalmu C11 i C12V.
 - b^o Małe wieści z Ewangelijską i śpiewem chóru: „Doxastikon” i trzeciej antyfony. Celebrans wychodzi przez małe dr-
wi, potoczne ikonostasi z kłoniem niosącym świecę i „hexapteryga” i udaje się na swadek kościoła, tu mówi modlitwy
wjeściu, i całuje Ewangelijską niosącą przez diakona. Diakon podnosi w górę księgę z okrzykiem porustanie, potem
wsaca przez parę drzwi wota całą procesją, a diakon składa Ewangelijską na ofiaru. W czasie tej celebracji chor
śpiewa: troparje, apolytis i kontakia.
 - c^o Teraz ma miejsce śpiew Trisagionu przy otwartej drzwi w Wielkich wrotach: „Dynamis”.
 - d^o B. psalm jest czytanie listów Apostołów. Diakon, czyta lektor potocznie nazw przed drzwiami ikonostasu
z „praktikonem” i j. psalmu koncedy, a odpowiadającą nymskiemu Graduelowi: i z trykrotnym Alleluia
B. czytanie lektor otrzymuje od celebransa błogostanienie od celebransa i idzie do ambony ofiaru kle-
rem niosącym świecę. Gdy celebrans wota od ikonostasu do wiernych: „Porustanie, postuchajcie Sw. Ewangelijską”
zaczyna diakon śpiewać tekst. Po śpiewie, całuje księgę i wdowi ją na ofiaru.
 - e^o Podstania diakonska: „sktenes” przy zamkniętym ikonostasie.
 - f^o Podstania za katechumenów (i w tekstach antycznych: Odstanie katechumenów).
- 3° Msza wiernych
 - a^o Modlitwa za wiernych prowadzona przez diakona, przy równoczesnym odmawianiu duch oracyi przez celebransa.
 - b^o Wielkie wieści, wywodzące się z dawnego ofiarowania darów przez wiernych.
Prochy rozpoczyna śpiewanie Cherubikonu, pieśni odpowiadającej, nymskiej ofiarowania i rozwinętej od czasów
później ikonostasu. Celebrans mówi u stóp ofiaru oracyę, potem błogostanienie kadziło, okadła ofiaru, sank-
tuarium, ikony i idzie do Wielkich wrot okadza lud. Z psalmem E idzie do proceji i tu okadza chlebi-
urno okryte walemi. Potem przez drzwi potoczne wychodzi z sanktuarium niosąc odkryty kielich.
Diakon niosąc odkryty patorek, a przed nim asysta niosąc zapalone świece i hexapteryga. Po procesji przechodzi
naw boczną i otworu wsaca do sanktuarium. W czasie procesji wieści zapraszają się i odpowiadają: „Orate”.
 - c^o Celebrans porusza obecnych: „Pax vobiscum”, u ofiaru całuje trykrotnie wielki wale i okrywa nim ofiaru.
Teraz ma miejsce pocatenek, pokoju i zostają zamknięte drzwi ikonostasu gdyż kapłan recytuje symbol który
wierni nie mogą usłyszeć.
 - d^o „Xci dopod” – anafora (i j. kanon) w czasie której celebrans recytuje głośno: „To jest ciało moje, to jest krew moja”
a lud odpowiada Amen. Kanon rozpoczyna wstępi Sanctus, potem ma miejsce recytacja Instytucji, Epiktora
konsekrująca dary i dyptyki za żywych i umarłych. Dyptyki i litania kończą się już przy drzwiach otwartych.
 - e^o Również przy otwartych wrotach ma miejsce oracya sekretna i Pax.
 - f^o B. Pater diakon wzywa wiernych do uwagi, a celebrans spiewając „Święte...” podnosi Hostię. Po Ewangelijskiej wrotu
się zamykają.
 - g^o Frakcja. Kapłan dzieli Hostię na cztery części i układa je w krzyż na patorek w 11^{ym} wieku, potem bierze par-
celę 1C i wlewa ją do kielicha i wlewa kilka kropel gorącej
wody do kielicha.
 - h^o Do komunijskiej mówi celebrans modlitwy przygotowania, potem komunikuje, panim diakon parcelę 1C. Diakon przyjmuje
te parcelę Hostię do prawej ręki i komunikuje z ofiaru. Teraz kapłan wie z kielicha, ociera usta i kielich walemi
i nie obmywa ręką gębko podaje kielich z prawej strony diakonowi (gdy Hostię podawał z lewej strony). Diakon wie
szy rary, ucyera usta i kielich walemi. Celebrans czyni pake i wota u proceji.
Otwierają się drzwi ikonostasu, celebrans wychodzi z Hostją, a diakon z kielichem i komunikuje wiernych pod dwoma
pastaciami przy śpiewie chóru: „Koinonikon”. Po komunijskiej kapłan błogostanienie gminę, odnosi kielich na ofiaru
i trykrotnie okadza go, obraca się i powrotnie błogostanienie celebrans. Zamykają się wrotu i ma miejsce
modlitwa podziękowania.
 - i^o Msza kończy odejściem wiernych.
Należy tu podkreślić, że nieustannie msze uschodnie są bliższe od rytów wczesnego-chrześcijaństwa, niż msze
współczesne rymskie. [Niestety nie mam tu w swący, materiału opisowego rytach bizantyjskich w Polsce].

Kościół Armenijski.

Armenia była ewangelizowana przez apostołów Bartłomieja, Tadeusza, Tomasa i Judy, ale Armenię nauczyciel dopiero
Sw. Gregorz Iluminator w 295 roku. W liturgii przyjęto język grecki, a kościół armenijski granitował do Cerarei
konstantynopolitańskiej, z której przyjęł ryt grecki i liturgię grecką Sw. Jaka (Jakuba), Sw. Jana Chryzostoma i
Sw. Bazylego. Opierając wpływ liturgii armenijskiej wykazują jeszcze starsze wpływy syryjskie.

Liturgia armenijska definitywnie ustalili w 5^{ym} wieku patryjarcha Isak Sahag Wielki. 491 roku skazał
Kościół armenijski razem z Kościołem greckim, na drugim koncylju w b. Vagharschapat w 491 roku skazał
koncylj chalcedonski, ale gdy w 519 roku Bizancjum powrócił do chalcedonskich rytów w zgodzie z
nymskimi postulatami, Armenia zaakceptowała się i nie wróciła do wspólnoty. Kościół Armenijski przy-
mując monofizytyzm odseparował się od greków i w 692 roku na koncylju w Trullo znowu olefinitywnie
z greckim Kościołem.

- W czasie wypraw krzyżowych, od krzyżowców armenicy przyjęli:
- a^o w początku mszy psalm 121
 - b^o w zakonczeniu mszy Ostatnią Ewangelijską Sw. Jana.
- Ryt armenijski od 11^{tych} wieku konsekruje wino bez domieszki wody.
W kościołach niema ikonostasu się jedynie wale: pierwszy przed ofiaru, zastawiany w czasie komunijskiej celebransa
i drugi przed chórem, umieszczony dwukrotnie ofiaru zastawiany
na przygotowywanie darów, na komunijskiej i w czasie Postu na ofiaru. Podobnie jak w średniowieczu w:
Francyi otwierano ofiaru walemi w czasie konsekracji. Wale używane również w kościele etiopskim.
Ofiaru armenijski jak i ofiaru greckie ostaniają catherine obrusy jedwabne bogato haftowane.

Rys. 60. Na gemmie tej z 11^{tych} wieku widoczny kotwicz symbol krzyża i ryby figurę Chrystusa. Łatwież jest figurę ukrzyżowania.

Ustęp 5 Rytę ślubów.

Do VIII wieku ryt ślubu był przed drzwiami kościoła, po którym, odbywała się msza z błogostanieniem. W piórnym miechu nad paną młodą czterech mężczyzn trzymało białe pallium, stógę: „relatio nuptialis”. Msza ślubna: „missa pro sponso et sponsa”. Czasem przewidywano rze matrymonium z murem białym czerwonym i oliwą, rubere jest symbolem poddania się kobiecie, to rymur jest symbolem jej uległości. Współczesny ryt ślubu w kościele rzymskim zawiera się w mory świętej. W ceremoniale znajdujemy dla mszy ślubnej:

- Teksty specjalne dla: Introit
Collecte
w listach: „o poddaniu kobiecie mężczyzny”
w Ewangeliach, w opawie Jerusa faryzeuszom
Ofiarowania
Oracyi sekretnej

I. Błogostanienie ślubne po Pater zwrócone do nowożeńców.

2° dwa oracyami błogostanienia.

Modlitwy Komunii

Postcommunio.

II. Błogostanienie po „Ite, Missa est”.

W czasie mszy nowożeńcy klękają kolo siebie na stopniach ołtarza na podłozkach lub na kłexnikach. W czasie ślubu kapłan zapotyki strony o dobro woli wejścia w związek małżeński, zakłada im obrączki i ulega ślub. W ten sposób ślub łączy się z mry bezpośrednio, i tylko mry ma kilka modlitw o tekście specjalnym do rytu ślubnego dostosowanym i dwa błogostanienia, z których pierwsze po Pater, a przed komunią jest główne i przy oracyi tego błogostanienia następuje ślub. Błogostanienie drugie jest posłubne. Przed ślubem kościół wymaga 2 zapowiedzi w parafii strony żeńskiej z ambon wygłaszanych i spowiedzi stron.

Kościół ma ustawiony koronuje nowożeńców, otrzymują kielich po ślubie oraz w koronach, nowożeńcy są oprowadzani przez dwóch dwokola analogon u t.j. pulpitu z Ewangelią i Knykiem.

Ustęp 6 Rytę mry pogrzebowej.

Reps. 62. Gamma z IV wieku z British Museum. Widujemy scenę ukonyonania z ul. Panos. Sw. Janus, uarg, wprer, Janem i Knykiem.

Pierwszym pogrzebem chrześcijańskim jest Golgotha. W Aktach Apostolskich jest mowa o pogrzebach diakona Stefana, Ananias, Saphira i t.d. Zamknięto, zmarłym oczy, myto i namaszcerano perfumami imitując tekst Ewangeli o pogrzebie Chrystusa. Od II wieku zaczęto używać mry; kadzidła zamiast perfum i grzebano ciała owinięte w liane białe tkaniny. Od okresu mry i kultu relikwi rozpoczęto mry pogrzebu spienas psalmny i hymny i palic świece. Pierwsie wzmianki o tem mamy od III wieku od sw. Cyprjana. Gelazego z IV wieku jest missa deposita z modlitwą: „ad sepulcrum” i oracya karciwa: „post sepulcrum”. Msza za zmarłych mry zwłokach odprawiano od II wieku, a najstarsza wzmianka sw. Cyprjana sygo po 248 rok. Od II wieku mamy msze „pro defunctis” za zmarłych. Współczesna msza za zmarłych zawiera specjalne teksty w:

- Introit
Epistola
Ewangelię o zmarłych
Oracyach: sekretnej i post-communion

Bo tem ma miejsce Absoluta. Złożony z:

- 1° Modlitwy celebrans: Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine”
- 2° Respi: „dibera me Domine” z „Kyrie eleison”
- 3° Requiescat in pace”
- 4° Oracya (oile pogrzeb niejest w dniu mry)
- 5° Requiem aeternam dona a Domine..”

Przeniesienie zwłok do kościoła ma miejsce z modlitwami i odpowiedziami: „Sancti Dei, occurrite, Angeli Domini: Suscipietes animam eius: Offerentes eam in conspectu Altissimi..” i, trumna do mry jest ustanowiona poswodka kościoła, a bierz sanctuanum. Zarówno ryt pogrzebu jak i ryt ślubu sprowadza się we wnętrzu kościelnym do rytu mry świętej.

Ustęp 7. Rytę spowiedzi.

Spowiedź w pierworych wiekach była publiczna i mowi o takiej sw. Justynian. To spowiedź publiczna miała miejsce przed wyprawieniem się mry czytanej. Do średnio-wiecznej utrzymat się ten ryty spowiedzi publicznej ale dla szczególnych wypadków. Spowiedź jest zawsze publiczna do koncyliu aemenskigo w 527 roku który zakazuje spowiedzi sekretnej, współczesnie jest cicha i indywidualna. Przed spowiedzią petant przygotowuje się modlitwami i przypomina swe grzechy, potem zwraca się do konfesoru. Spowiednik wmiem widzieć w spowiadającym zastępy Jerusa który na mry słow Ewangeli: „is co rozuzge na ziemi będzie rozuzgane w niebie” (mówi Chrystus do sw. Piotra) ma moc odpuszczenia grzechów spowiadającego się. Absoluta dawana przez kapłana na końcu spowiedzi, po żalu za grzechy, grzesznika koniry spowiedzi i teraz mają miejsce indywidualnie modlitwy i litanje pospowiednie.

Kościół rzymski który pierwotnie znał tylko jednę spowiedź w ciągu życia, poleca współczesnie najczystszą spowiedzi, a zęda od 800 roku corajmniej doranej przed wielkanocą. Dzięki indywidualnemu charakterowi modlitw zuzganych ze spowiedzi, sakrament ten uzię się w sztuce liturgicznej jedynie z konfesoratem.

Inicjaty: IXΘYC = Ichthys = Ryba.

- I = Iησους (Iesus) = Jezus
- X = Χριστος (Christos) = Chrystus
- Θ = Θεου (Theou) = Boga
- Υ = υιου (Uiu) = Syn
- Σ = Σωτηρ (Soter) = Zbawca

Stąd ryba jest symbolem Chrystusa

Reps. 64. Wyjaśnienie symbolu ryby.

Reps. 61. Miniatura z Book of Hours. Na rysunku tym obok zwłok symbolicznych widzimy u góry „flabella” - wachlarsze liturgiczne.

Reps. 63. Krucyfiks z sakramentaria z Gellona z VIII wieku.

Ustęp 8. Proceje.

W morach gallitańskich i francuskich w związku ze świętami ustanowienia Najświętszego Sakramentu i w związku z rozwojem kultu relikwi rozwinęły się procesje w kościele, szczególnie bogate w epokę wczesnego średnio-wiecza w Romandrycznej. Francuskiej procesje kościelne łączy się z dwumiatami kościelnymi i mają miejsce przy uduale linnych tłumow i aktorów. Współczesnie mamy procesje wychodzące poza kościół jak w czasie Bozego Cate, procesje dwokola kościoła, procesje do Najświętszego Sakramentu i procesje dwokola kościoła i głównego ołtarza gdy na nim na tronie jest wystawiony w monstrancji Najświętszy Sakrament. Od średnio-wiecza pozostają w niektórych kościołach procesje pielgrzymkowe adoracji. Procesje dwokola kruzowej, weralary do rytoń liturgicznych. Stają dwokola kruzowej mry być jednak w kościele i w tym wypadku ołtarz główny może wystąpić jako III staga

Ustęp 9. Dedykacja kościołów.

Pierwszymi budynkami kultu były rzymskie domy prywatne zwane „ecclesiae”. W domach tych mieszkali też biskupi, referendariusze, sędziowie itp. Często przeznaczano do modlitwy nabiałe „specjalnego znaczenia”: domus ecclesiae” zmienia się w „domus Dei” = Kościół. To było miejsce „tua” w pierwszym wieku, a w drugim wzmiankowana jest już używanie mieny i ofłara: „Tollite qd” i „Ovibus” i „pior”. Eusebio opisuje dedykację kościoła w Tyr w 314 roku którą było, odprawiane pierwsze mszy. Oprócz kościołów miejskich są wzmiankowane cementarnie w których miały miejsce pogrzebowe agapy. Od 394 roku zaczęto składać w ofłarce relikwie przynieszone w tryumfalnym pogrzebie. Związane do ofłary zaczęto wyciąć płótna z krawędzi rękawów lub tkanin które dotknęły sarkofagów, fragmenty Ewangelijskie lub konsekrowaną wodę.

Rys. 65 Włancow Sw. Franciszka w Assyżu.

1° Dedykacje według rytu rzymskiego.

Najstarszym dokumentem o dedykacji jest list papieża Wigrilego do Profulwusa z Braga z 538 roku. Z dokumentu tego wynika, że dedykacja kościoła była pierwszą mszą w dniu odprawianą z tym, że przed tą mszą, były już wówczas, przynieszone relikwie do świątyni. Od sw. Gregorza kościoły w metropolii rzymskiej mogły być tylko za zgodą papieża konsekrowane.

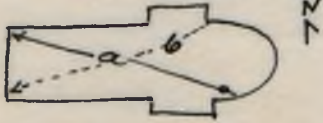
- a° W tej epoce przed konsekracją biskup z klerem udaje się do miejsca gdzie są „sanctuarium” relikwie. Chór śpiewa antyki i litanie o biskup mówi orację poczem zamyka relikwie w dwucennym pudle metalnym i kluczem na patere odkrytej płótnem, okrywa wszystko jednolitym walem i idzie procesjonalnie do kościoła niosąc sam relikwie lub oddając je jednemu z księży.
- b° W czasie procesji chór śpiewa psalmy, a przed kościołem litanie.
- c° Biskup bierze relikwie z abisycie 2-3 kleryków wchodzi do kościoła i tu egzorcyzuje wodę do której dodaje trochę kryzma i Tęczy to z zaprawą którą wyjęte poczem do potoczenia kamieni w ofłarce. Myje głębię i wodę egzorcyzowaną ofłarę i wychodzi z kościoła.
- d° Mówi litanie i dwie oracje przed kościołem, proszą obecnych wodę lustralną. (W niektórych tekstach mamy tu wzmiankę o kropieniu wody murów zewnętrznych).
- e° z relikwiami wkracza biskup do kościoła wraz z ludem przy śpiewie trójcy litanii koniecznie się oracja. Chór śpiewa antyfony, a biskup zdejmując planetę i sam idzie do ofłary w którym składa relikwie „sanctuarium”. (Objętości relikwie, kłopoty, fragmenty Ewangelijskie etc.)
- f° Przed zamknięciem „sepulchrum” tj. grobu, namaszcza wewnętrzne strony wagi kryzmem, składa relikwie zamyka je i zamknięcie kamieniem przygotowaną zaprawę. Mówi orację i namaszcza z góry kamień mieny pięcioma krawędziami (cztery w rogach, a piątą w środku).
- g° Teraz odkrywa się ofłara, a celebrans, biskup wkłada planetę i błogosławi obrus i bielony liturgiczny, wazy święte z namaszczeniami i kryż ofłarowy. Błogosławi kryż znak kryża zapaloną świecą, świece ofłarowe i wszystkie świece i światła kościoła.
- h° potem zaczyna się msza. Jest to ryt pogrzebowy do którego Ordo z Verony dodaje kropienie wnętrza kościoła po konsekracji ofłary.
- i° Ofłara jest konsekrowana pierwotnie przez mszę świętą orem mówi papież Sw. Euzjusz (97-105), dekretując, że msza będzie poświęcona dla dedykacji bazyliki. Również w III wieku Sw. Cyprjan wyraźnie mówi o konsekracji ofłary przez mszę świętą.
- j° Przenieszenie i składanie relikwi w ofłarce lub pod ofłarą datuje się od III wieku. Już wówczas wznoszano całe groby i relikwie chrystkowe. Później Sw. Ambroży w 386 roku, w Bolonii jest wzmianka z 393 roku, a Sw. Augustyn mówi: „Będą chętnie dedykować nową bazylikę jak rzymską jeśli znajdzie relikwie męczennika”.
- k° W Rzymie jeszcze w III wieku niepozwolano dźwilić relikwie i do VII wieku niema jeszcze przenoszenia zwłok z katakumb do kościołów. Dopiero papież Pius VI (757-767) rozda kościołom rzymskim ciała męczenników lecz niema to nie wspólne z zagadnieniem dedykacji kościołów.
- l° Ryt rzymski przyjmuje składanie relikwi w ofłarce lub pod nią w III wieku z dawnego rzymskiego budowania oratorji i włklich bazylik nad grobami najwykniejszych męczenników Rzymu. Mamy więc kościoły groby i ofłarę groby.
- m° Namaszczenie ofłary rozpoczyna Wschód i spotykamy orem wzmiankę już w: „Testamencie Narego Tana” w psalmach S. Denis z Syrii z III wieku. Kościół gallickaniski namaszcza ofłarę od koncyliu w Agde w 506 roku, a Rzym ostatni przyjmuje ten ryt. W Tarakon w III wieku namaszcza również boki ofłary; 200 namaszczało świątek mieny, dwa razy kapitele kolumn = podpora i dwukrotnie dolną podstawę. Namaszczenia są w kształt kryża.
- n° Wyrzucanie wody lustralnej i kropienie wody święconej wprowadził w Rzymie papież Sw. Gregorz a w Gali Sw. Gall.

2° Dedykacje według rytu gallickanckiego.

Pierwsze ślady tego rytu są znane od III wieku z Sakramentana z Angoulême z 816 roku z Sakramentana gotaryjskiego i z Mirale Francorum.

- a° Przed dedykacją relikwie są umieszczane przy kościele i przy nich w noc wigilij dedykacji, czują się klercy. Kościół jest pusty, pali się 12 świec wzdłuż murów wewnętrznych, a we wnętrzu czuma klercy zamknięty, który ma otworzyć kościół we wstąpieniu momencie.
- b° Rano biskup staje przed kościołem i w głośnie drumi: „ambuta” szuka pastorałem mówiąc: „Tollite portas, principes vestras”. Chór śpiewa: „Domine est terra”. Gdy chór konczy, otwierają się drzwi i biskup mówiąc: „Pax huic domini”. Wchodzi do kościoła, idzie do ofłary z klerem, tu składają się i mówią orację: „Magnificans Domine...”. Długo przy wejściu śpiewa litanie.
- c° Teraz ma miejsce ceremonia alfabetu o której mówi już Sw. Cezary z Arles. Jest to odpowiednik Korarygacji w chrzeście, znak wycięcia w porządanie w Jmij Terusa. X jest uproszczonym monogramem A i Q. „Signum Christi”, znany jest i również kryżem Sw. Andrzeja. Biskup rysuje „kolejno po kierunku: a - pastorałem na podstawie posypanej popiołem literą alfabetu greckiego, a potem pokierunkiem: b - literą alfabetu łacinckiego.

Do IX wieku używano alfabet tylko jednego języka. (Przed tym rysowaniem dwóch diakonów sypie na posadzkę popioł by rysunek liter był czytelny). Ryt ten jest meznary na Wschodzie.

Rys. 66. Alfabet na podstawie kościoła rysowany w czasie konsekracji

d° - Przygotowanie wody lustralnej. Biskup po rysowaniu alfabetu wraca od ofłary i mówi: „Deus in adiutorium meum intende.” poczem błogosławi i egzorcyzuje wodę i sol. Msza potem sol z popiołem i tą mieną. nina trzy razy w znak kryża wprowadza w wodzie i wlewa wino, mówiąc: „Creador et conservator humani generis”.

- e° duszaję ofłara. Na ofłarce pakem umieszczonym w przygotowanej wodzie biskup czyni ctery znaki kryża w rogach mieny poczem siedem razy okręca ofłarę kropiąc kropidłem (z ryzope) przy śpiewie chóru: „Misereere...”.
- f° duszaję kościoła. z kropidłem okręca biskup trzykrotnie kościół kropiąc mury przy trzech psalmach: 1° „Misereere...”, 2° „Exurgat Deus...”, 3° „Qui habitat in adiutorio Altissimi...”. W ten czas klercy kropią raz około 12a mury zewnętrzne kościoła. Biskup konczy lustrację kropiąc posadzkę idąc od ofłary do wejścia i w środku po prostopadłej rysując w ten sposób kryż. (Oprócz tego są namaszczenia w rogach posadzeki „sanctuarium”).
- g° Modlitwa konsekracyjna mówi biskup po środku kościoła zwrócony do ofłary, jest to oracja i modlitwa eucharystyczna: „Deus qui loca nomini...”, „Dominus vobiscum” z odpowiednią: „sursum corda” i „Gratias agamus...”, „Vere dignum”.
- h° Teraz ma miejsce namaszczenie ofłary przy śpiewie antyfony: „Introibo ad altare Dei...” i psalmu: „Iudica me Deus...”. Biskup idzie do ofłary, wlewa u stóp relikwie wody lustralnej, okładza ofłarę i „Jehi trzy razy serje namaszczenia Sw. Kryżem i olejem świętym. Ctery namaszczenia w rogach i piąte po środku mieny, dwa razy olejem świętym, ostatnie raz kryżem. W czasie namaszczenia jeleu z kryży obchodzi ofłarę kładąc, a chór w czas ten śpiewa psalm.

- 10 Biskup namaszcza raz mury kościoła krzyżem świętym.
- 11 Biskup wraca przed ołtarz, układa na ołtarzu kadzidło w znak krzyża i zapala je mówiąc drugą modlitwę konsekracyjną: „Dei Patris omnipotentis...”
- 12 Kolejno celebrans błogosławi przyniesione przez poddiakonów: liturgiczny białony, uary święte, dekoracje kościelne i z błogosławieństwem namaszcza krzyżem kielich. Przy tej ceremonii ma również miejsce chrzczenie drzew. (Co podaje dalej przy drzewach).
- 13 Po tej celebracji biskup z klerem opuszcza kościół i idzie do miejsca gdzie są złożone relikwie. Przenosi je przy hymnie tryumfalnym: „Ambulatis sancti Dei, ingredimini in civitatem...” Teraz dyskurs na katedrze wchodzi lud do kościoła, lecz gdy biskup wchodzi do sanktuarium wala zastania je przed wejściami. Biskup sam składa „sanctuarium” lub „pigora” do ołtarza i zamouruje. Wczas ten chór spiewa antyfony: „Cantabunt sancti in gloria...” i psalm: „Cantate dominum canticum novum...” Wzrost opada.
- 14 i celebrans rozpoczyna mszę solenną.

30 Dedykacja według rytu bizantyjskiego.
wg. Faksy Barbieriego z „Eucholog” a str. 832 celebra dzieło się na dwie części główne: dedykację kościoła i włożenie relikwii.

- a° Pierwszego dnia biskup łaczy kamienie ołtarza, czyli na nich znak krzyża i myje dwukrotnie masy: 1) wodą chrześcijańską i potem 2) winem i okadza i namaszcza krzyżem. Po tej uroczystości okadza kościół kadzidłem, gdy jeden z księży idzie przed nim i namaszcza w krzyż mury, kolumny i t. d. Ceremonię tego dnia kończy błogosławieństwo białony liturgiczny, uary świętych i t. p.
- b° Dnia następnego (a w Bizancjum procesja na ceremonijalnym wozie jedni patryjarcha z relikwiami na kolanach, gdy za wozem idzie cesarz pschoty) ma miejsce procesja, przeniesienie relikwii przy spiewaniu: „Tollite portas, principes vestras...” Po powrocie do świątyni biskup zamouruje relikwie namaszcza i opowiada sepulcrum krzyżem. Wstamy tu upamiętnienie parantów między tym rytym a gallikańskim.

40 Dedykacja wspólna w kościele łacińskim.
a° w miejscu gdzie stanie ołtarz nowo budowanego kościoła przed rozpoczęciem robot stawia się krzyż wysokości człowieka.

- b° W czasie budowy, w rogu abydy prebiterium od strony Ewangelijskiej umurowuje się kamień kubiczny w który wkłada się akt założenia kamienia węgielnego w murze zakładowym lub otworu. Kamień ten przed uroczystością założenia aktu łacy koby miejsce w które zostanie umurowany. Wzrost uroczystości która ma miejsce gdy już założone są fundamenty, biskup kropi wodą święconą miejsce gdzie stanie ołtarz, namaszcza krzyżem wszystkie boki kamienia węgielnego i mówi klekając litanię. Potem spuszcza się kamień i robotnicy umurują go w fundamenty, a biskup kropi tą częścią murów, później wchodzi teren mówiąc psalmy, błogosławi kamień i teren. Mówi cichą mszę (przy krzyżu) na intencję tego wzniesienia, dla którego kościół, ołtarz są stawiane. Turcyjczy nadawania wzrost ołtarzom i kościołom jest z II wieku, a wspomniany jest oficjalnie od XIII wieku.

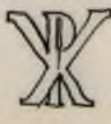
c° Przygotowywanie ołtarza do konsekracji są rące, nawy bez siedzeń i ław, objęcia zewnętrzne wolne, we wnętrzu po 6 skrzyń wysokości trzech metrów, z świecznikami stoi po obu stronach nawy głównej. Dwa krzyże w większej głównej wysokości człowieka. Relikwie są złożone w wigilię uroczystości w pobliskiej kaplicy.

- 20 Uroczystość dedykacji rozpoczyna się rano przy udziale całego klery. W kościele zapala się 12 świec przed 12 krzyżami i biskup idzie z asystą do relikwii, ze spiewem psalmów, a w kościele pozostają tylko jeden diakon.
- 30 Biskup u wejścia do kościoła błogosławi wodę i trzykrotnie obchodzi kościół na zewnątrz, dwukrotnie od strony prawej w lewo i raz od strony lewej kropiąc mury kościoła wodą święconą, na wysokości bar., lub na wysokości wysokości. Za każdym razem gdy mijają główne wejście szuka wnie, a za trzecim razem drzwi otworzyć się. Biskup wchodzi do kościoła, kładzie znak krzyża u wejścia (na podłodze) mówiąc: „Pbki; temu Demoni...” oko znak krzyża co uwyśtko z oddala.
- 40 Biskup kładzie alfabet (jak wyżej podane) po: „Benedictus...”
- 50 Celebrans święci wodę gregoryjską z dodaniem soli, popiołu i wina, potem znaczy krzyżem drzwi, górną i dolną i ołtarz 5 krzyżami jak podane jest wyżej. Tędem rary okadza ołtarz główny i trzykrotnie kościół, potem przekracza nawę i transept, kropiąc wodą święconą ołtarz i ściany, a który kropić wodą posadek i w kierunku zewnętrznych stron świąt.
- 60 Modlitwa własna.
- 70 Biskup poświęca cement i kładzie kadzidło do kadzielnicy. Procesja idzie po złożone przed kościołem (na stole pod baldachimem) relikwie i wraca z rami przy spiewie antyfy, asystę poprzedza krzyż w otoczeniu dwóch kandelabrow nieszynnych przez akolytów. Procesja obchodzi kościół na zewnątrz i zatrzymuje się u drzwi kościoła. Relikwie są złożone na stole. Biskup siedzące uprasza do uroczystych karmie, potem namaszcza dwa krzyże drzwi głównych i wchodzi do kościoła. Teraz wchodzi i uroczystość. Celebrans składa „sancta” na ołtarzu koby Ewangelijski. Namaszcza krzyżem sepulcrum, składa relikwie, okadza, błogosławi kamień zamknięcia i zamouruje go wraz z murami poświęconym cementem i święconą wodą.
- 80 Okadza ołtarz i mury i obchodzi ołtarz trzykrotnie okadając, potem namaszcza krzyżem pięć krzyży masy przy okadaniu dwukrotnie ołtarza przez jednego z księży. Namaszcza w tych samych miejscach gdzie uprzednio ułożył krzyże na masy według gregoryjskiej t. j. łustralng. Namaszcza dwukrotnie olejem katechumenów i ostatni raz krzyżem. Po namaszczeniach ołtarza, biskup okadza go okadając i idzie namaszczyć 12 krzyży krzyżem. Każden z tych krzyży trzykrotnie okadza. Po namaszczeniach krzyży kościoła, biskup powraca do ołtarza i gdy jeden z księży dalej okadza ołtarz okadając go, celebrans wkłada w kaden z 5 krzyży masy, xiarno kadzidła i zapala je. Po tem biskup namaszcza górną bar., ołtarza z przodu, zewnętrzny i kade złączenie kamieni z których ołtarz jest zbudowany. Zapalają się teraz wszystkie światełka przy spiewie Alleluia. Ołtarz zostaje odkryty obrusami i trzykrotnie okadany z góry w znak krzyża.
- 90 Konsekracja kończy maza w czasie której aż do zamknięcia kościoła pali się 12 świec.
- 100 Przy poświęcaniu ma miejsce modlitwa i oracya celebransa, pokropienie wnętrza i obraru i ołtarza przy 2 palących się świecach.

50 Wspólne wymogi kościoła łacińskiego dla konsekracji kościołów.

- a° Kościół winien być wolnostojący, mieć szereg wyjść bocznych poza wejściem głównym.
 - b° Kościół winien być w miarę możliwości orientowany na wschód.
 - c° Sanktuarium winno być oddzielone od nawy nieparzystą ilością stopni i balustradą.
 - d° Cud. 1164 zgoda respektowania form tradycyjnych i prawideł sztuki.
 - e° Podium ołtarza winno mieć nieparzystą ilość stopni (minimum 3 olla ołtarza głównego i 1 stopień dla bocznego) Fron biskupa winien stać od strony Ewangelijskiej, a siedzenia asysty i tany ministrantów od strony Epistoły.
 - f° Baptyzma winny być w miejscu „koby wejścia do kościoła”.
 - g° Kościół winny być akustyczny i o dobrej widzialności ołtarza z całego wnętrza.
 - h° Nie wolno umieszczać sztucznych światła lub reflektorów przy św. sakramencie i przy ołtarzach.
 - i° Wejścia winny być proste i łatwo rozpoznawalne.
 - j° Dzwonnica i drzwory są konieczne.
 - k° Zakryta winna mieć pomieszczenia na: 1) ołtarze święte; 2) uary święte; 3) białony i szary liturgiczny; 4) archiwum koby; 5) spisy ludności; 6) sala dla klerków; 7) biuro; 8) sala dla dzieci i chóru; 9) sala ołtarzowa; 10) zebrania i 11) skład.
 - l° Do konsekracji kościoła jest konieczne aby ołtarz główny był „altare fixum” t. j. ołtarzem zbudowanym tylko z kamieni i stojącym na własnym fundamencie.
 - m° Ołtarz główny musi być wolnostojący, aby go można było obejść. (W niektórych parafjach w tuncyacji musi być dobudowany do ściany tylny), i może mieć miejsce konsekracji z specjalnym urządzeniem (?).
 - n° Kościół może być zbudowany z dowolnego materiału, ale do konsekracji jest konieczne aby miejsca na których są krzyże (1 w nawie i 2 w wejściu) były kamienne i na własnych kamiennych fundamentach stojące. W wstąpieniu byłoby jednak aby kościół był kamienny).
 - o° Nie wolno porad kościołem umieszczać murkami.
- Konsekracja nie jest konieczna świątyni i wystawiera poświęcenie kościoła. Istnieje wiele kościołów które nie były konsekrowane jak np. katedra wileńska w Reims.
- Rozstrzygniemy: papieskie kościoły stacyjne, katedry biskupie; parafjalne i filjalne; kolegiaty, fary, tuncy i klasztorne. oraz ołtarza na jednej cichej masy drewniane.

Reasumcja podrozdziału A.
Wyższe kościelne winno zapewniamć wszystkim uroczystości w celebraz, a więc dla uroczystych obecnych dobrać udecalności i dobrać stylizacji celebracji.
We wnętrzu musi się znajdować: ołtarz, tron biskupa (o ile jest to katedra), ambona, psachat i dzwonek przy wejściu do zakrysty. (Orar miedzy na złewanie szczytek po mury, które powinny być nieobecne później.) Orar balustradą od balustrady sanktuarium, służąca do komunji.
Pozatem na ołtarzu (i na szczytach kościoła) musi się znajdować krzyż.
Ponizej pod punktem 5 mamy wymogi konieczne do konsekracji.

Podrozdział B.

Budynki kościelne.

Ustęp 1° Pierwsze typy Tacinskich świątyn

A° Kościoły pierwszych wieków w domach prywatnych.

Moscid t. zn.: „Eκκλησία”, ecclesia - zebranie wiernych z czasów apostołskich. Od I wieku pojęcie: „ecclesia mater”.

1° Pierwszymi kościołami są bezspornie synagoga, do których idzie św. Paweł w Damasku, Jerozolimie i w Koryncie i t. p. W Efezie św. Paweł naucza w sali konferencyjnej zwanej: „salle de tyrannos”. Synagoga to, to świątynia z portykami, vestibulem i podiumem. Z opisu synagogi z Aleksandrii z III wieku, jest to bazylika z podwójną kolumnadą. W synagodze w Meirion jest cetero modo ułożona kolumnada, mamy więc wstępna. Sny, pociągające. Specjalny typ synagogi, nie istnieje w zaraniu chrześcijaństwa, a mamy tylko, że mały synagoga podobnie zbudowane z portykami skąd vestibul prowadzi do wnętrza poprzez galeryę z kolumnadą. Wzrost sanchuarium to była prostokątna sala z zaokrągloną niszą w części dającej mikrab ou micretou arabskich których orientacja była na wschód, gdy to jest na zachód. Po bokach były dwa portyki, a na wprost nisza pomieszczenie na sprzęt, rolę ze swymi piśmami. Sześć z tych synagog zbudowali rzymianie, jak np. w Proce synagogę zbudował Taton syn Stratonis. Synagoga w nicem nie wpłynęła na kształtowanie się kościołów i jest to rzecz niestety czarna. Ciekawa jest zdaniem autora, że są miejsca, w których co najmniej w ciągu całego pierwszego wieku chrześcijaństwo, oraz jeśli przypominamy, jak ogromny rolę w kształtowaniu mowy, jej rytmu i myśli chrześcijaństwa, odegrała synagoga i gmina żydowska z Kibci, mianem wyjęto chrześcijaństwo.

Czymu to przypisać? Tak wspomnieliśmy powyżej synagoga miały specjalny charakter w tej epoce. Były to świątynie staurone, w architekturze hellenistycznej, jest to oczywiście jeden z trybunikon ale nie jedyny, i nie istotny. Bo przecież miały te synagogi pewne cechy synagoga, były wybudowane na zachód, miały wzniesiony portyk, sale otwierające się p. d., miały rozkład wnętrza urodzajny innym planom hellenistycznym, ale planami synagoga. Dalej, kościoły wzniesione nie na zachód, ale na wschód. Bito nam oczy: dają to nam dalsze dowody nie wzmaganie kościołów za koncepcją synagoga, który to miasta miały pewne cechy charakterystyczne mianem jak podkreślenie podwójnego typu.

Do kamatu tego powróć w ostatnim rozdziale ale już tu mamy zacząć, że imoista wywikata z jednej strony z odwołaniem się chrześcijaństwa od synagogi od zarania, jak i ze względu na zasadniczą różnicę typu mowy świątyni Kibci i synagoga wewnątrz kościoła.

Nieustępnie też i plan i forma świątyni w Jerozolimie w nicem nie wpłynęła na rozwój form kościelnych.

2° W „Recognitionis clementines” z 140-145 roku jest mowa otem ze „Texti” z Antiochii dla przyjmowania chrześcijan ze św. Pawłem dla zebrania, przebiegł on na bazyliki św. Piotra w Tripoli zbiera wiernych w domu obywatela Marko Witrususa. Znany także sale z Amrath o wymiarach 6,30 x 7,20 i wysokości 7,20.

3° „Proseuques” - jest to typ domów kościelnych, na wschodzie „ΠΡΟΪΟΝ” - gdzie pp. św. Paweł w Philippos modlił się i karał. Żydowskie proseuques były to miejsca zebrania i up. Tertulliena są były niedługo i były pozbawione dachu.

Ale wydaje się, że zebranie liturgiczne miały miejsce od początku w zamkniętych budynkach. Obecność na zebraniach liturgicznych obowiązywała w wyjątkach wiernych w Komunie, więc mogły być i były te zebrania bardzo liczne i wymagały dużych pomieszczeń.

4° dwojga autor: „Philopatris” opisuje także zebranie w bardzo bogatym domu na górnym piętrem. W pytanach, w opisie męczenników apologety św. Justyniana znajdujemy dane o licznych zebraniach wiernych w Rzymie w 163 roku. Nanywanote domy: kościół lub dom kościoła.

W „Passio Casilinae” czytamy, że święta Chryzanta dom swój poświęcała kościołowi: „ut domum meum ecclesiam consecrarem”. Niebył to oczywiście wypadek i np. w Rzymie mamy Prisca na Arentynie - ecclesia Prudentiana” a pisma wskazują, że istnienie kościołów w domach prywatnych w Aleksandrii, Antiochii, Kartaginie, Mediolanie i t. d.

Gdy w I wieku chrześcijaństwo nie miało legalnego tytułu uznanej korporacji i prawa posiadania wspólnej własności meurozo: „dom kościelny” lub „dom Pana”. Tak Tertullien gdyż w III wieku opisuje dom kościoła w Afryce, pisał: „Nostrae columbae domus simplex” i do drzwi na frontonie bazyliki w Tigris figuruje gołębica.

5° dwojga autor: „Philopatris” opisuje także zebranie w bardzo bogatym domu na górnym piętrem. W pytanach, w opisie męczenników apologety św. Justyniana znajdujemy dane o licznych zebraniach wiernych w Rzymie w 163 roku. Nanywanote domy: kościół lub dom kościoła.

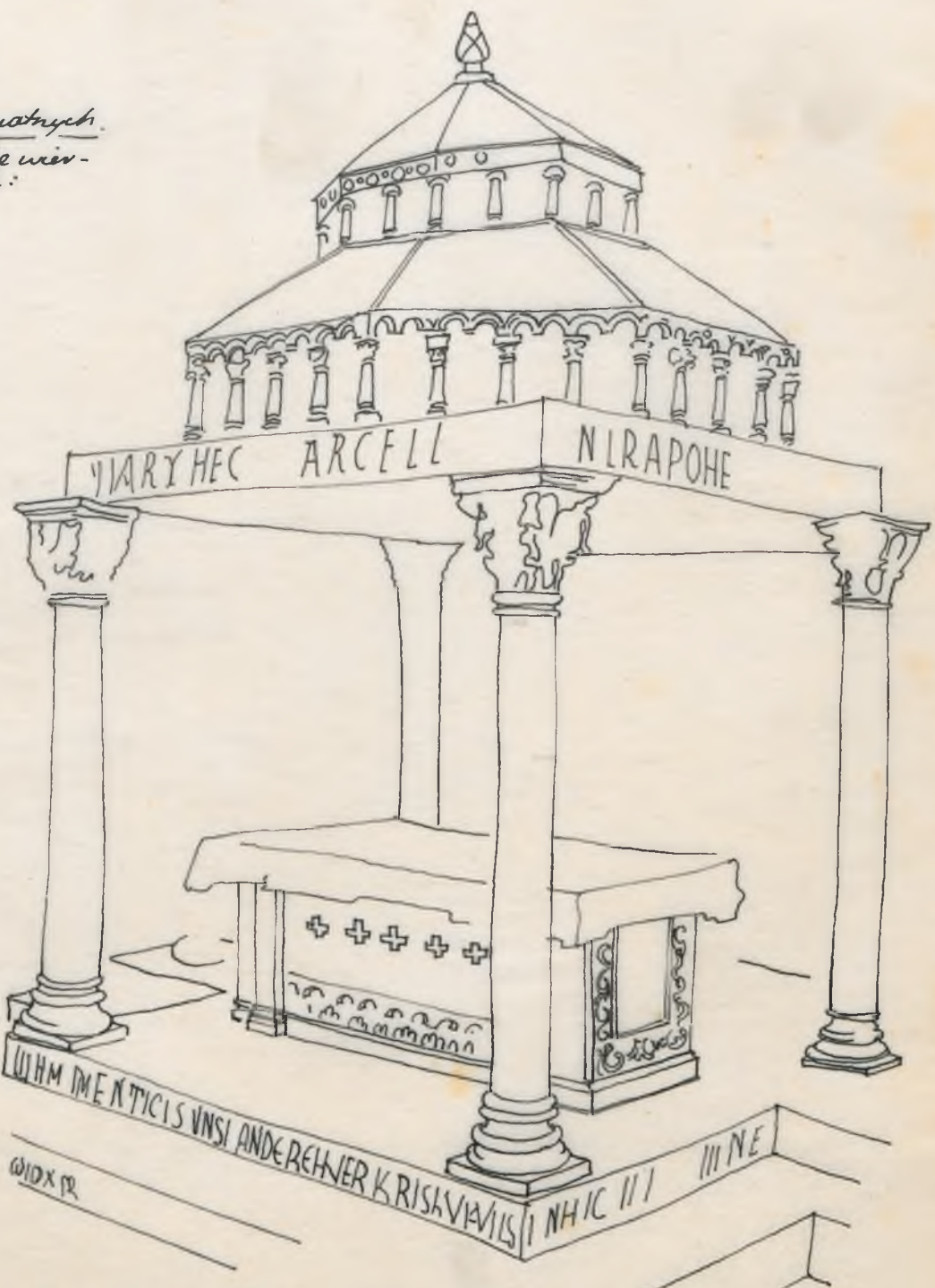
W „Passio Casilinae” czytamy, że święta Chryzanta dom swój poświęcała kościołowi: „ut domum meum ecclesiam consecrarem”. Niebył to oczywiście wypadek i np. w Rzymie mamy Prisca na Arentynie - ecclesia Prudentiana” a pisma wskazują, że istnienie kościołów w domach prywatnych w Aleksandrii, Antiochii, Kartaginie, Mediolanie i t. d.

Gdy w I wieku chrześcijaństwo nie miało legalnego tytułu uznanej korporacji i prawa posiadania wspólnej własności meurozo: „dom kościelny” lub „dom Pana”. Tak Tertullien gdyż w III wieku opisuje dom kościoła w Afryce, pisał: „Nostrae columbae domus simplex” i do drzwi na frontonie bazyliki w Tigris figuruje gołębica.

6° dwojga autor: „Philopatris” opisuje także zebranie w bardzo bogatym domu na górnym piętrem. W pytanach, w opisie męczenników apologety św. Justyniana znajdujemy dane o licznych zebraniach wiernych w Rzymie w 163 roku. Nanywanote domy: kościół lub dom kościoła.

W „Passio Casilinae” czytamy, że święta Chryzanta dom swój poświęcała kościołowi: „ut domum meum ecclesiam consecrarem”. Niebył to oczywiście wypadek i np. w Rzymie mamy Prisca na Arentynie - ecclesia Prudentiana” a pisma wskazują, że istnienie kościołów w domach prywatnych w Aleksandrii, Antiochii, Kartaginie, Mediolanie i t. d.

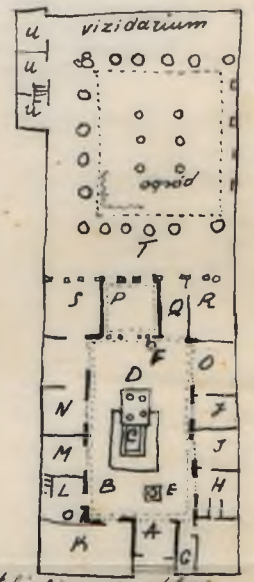
Gdy w I wieku chrześcijaństwo nie miało legalnego tytułu uznanej korporacji i prawa posiadania wspólnej własności meurozo: „dom kościelny” lub „dom Pana”. Tak Tertullien gdyż w III wieku opisuje dom kościoła w Afryce, pisał: „Nostrae columbae domus simplex” i do drzwi na frontonie bazyliki w Tigris figuruje gołębica.

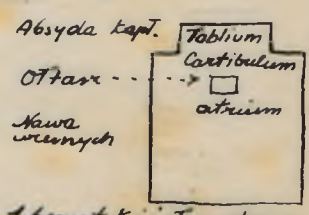
Rys. 67 Ciborium eksternostupowe, osmioboczne, dwukondygnacyjne i otoczony skrynami z mosaznym i srebrnymi elementami. Z Bari we włoskich otoczony św. Mikola z II wieku.

T - taberna
P - peristyle
B - balnea
A - Ala
Ta - Tablinum
Tz - Triclinium
H - hospitium
Dom „firme” na Palatynie w Rzymie

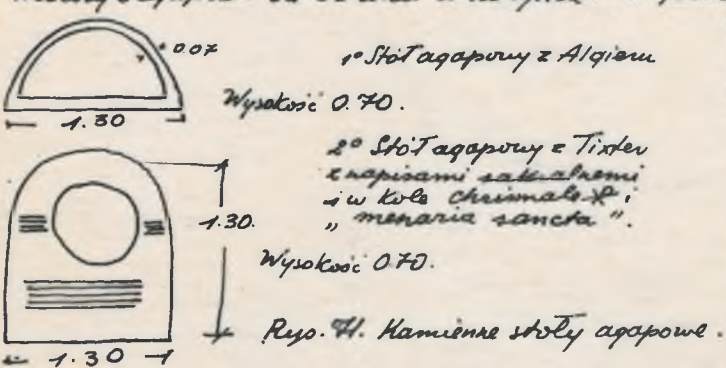

Rys. 69 Dom, kapitele figuralnych w Pompejach.
A - wstibul;
B - atrium;
C - impluvium;
D - cartibulum;
E - otoczona boga domu
F - skarbiec
G - portiernia
H, J, Z - pokoje
K - apartament, sklep.
Cartibulum jest to stół kamienny z użarami.
L - schody i studnia
M, N - pokoje
O - Alabastr
P - Tablinum
R, S - sypialnia
Q - korytarz
T - peristyle
U - niewolnicy

Rys. 70 Schemat kościoła w domu

Układ domów hellenistycznych i greckorzymskich ustalił się w II wieku przed Chrystusem. Mamy tu pionowy perystyl dla mężczyzn i gości, i drugi dla kobiet. Dookoła pionowego perystylu znajdowały się salony, biblioteka, galeria obrazów. W domu greckorzymskim mamy vestibulum, atrium z impluvium z fontanną i woli deszczowej, stołkami kamiennymi kwadratowymi zwany: „cartibulum”, dalej na osi atrium otwór bogów domu, a w głębi na wyspach w kształcie łodzi matynia w tablinum z alae po bokach atrium w których umieszczano trofea i portrety przodków. Po bokach atrium mieszczą się dalej: cella penaria, jadalnia macry trichlinium i sypialnia-abricula. Tablinum łączący atrium z perystylem przeznaczonym tylko dla rodziny, gdy atrium było dla gości i obcych. Tu też w domach bogaczy zbierali się winni. W tablinum zbierali się kłw, alae były przeznaczona dla diakonów, diakonów, udów i deawie, a między tablinum i impluvium: „cartibulum” ow kwadratowy stoł kamienny rozumiem się w otwarto chrześcijański. Obrazy, portrety w alae zastępowo medaliony papierny. Trichlinium, które według Wiktoryjusza było w bogatych domach bardzo zblizone do bazylik, a miało absydy i naukę ukształtowaną o poziomie odpowiadającej. Długości zsumitym kwadratom, służyło do zebrań liturgicznych jak naprzykład w Cirta w 303 roku. Trichlinium służyło do zebrań i narad ukrytego chrześcijaństwa jakim przedmiotem było chrześcijaństwo i do uroczystości. Prawdopodobnie agapy miały miejsce w babilońskim trichlinium o formie bazylikowej w domu Flawianum w Rzymie. Odbywały się również agapy w „cellae memoriae” (jak np. w Maurytanji) i w „hypogee” t.j. wrotach odkrytych bez dachów. Mniemy agapy chrześcijańskie istniały w epoce chrześcijańskiego zranienia i w czasach apostołskich. Dokumenty mówią o agapach od 65 roku w Koryncie i w Jerozolimie. W końcu II wieku w Rzymie agapy miały miejsce wewnątrz ze spiewami, gdy winni w rymoku brali dookoła stołu agapowego. Z czasem agapy przybrały charakter uroczystości pogrzebowych, znikły wypadki przez chrysty kult eucharysty. Jeden sposób pierwsi domy rzymskie - kościoły zbudowane wewnątrz na eucharysty i drugi ma plan wewnątrz kościoła: 1° odnie rawnoprzemy atrium, atrium, tablinum i otwarto, cartibulum, oraz 2° odnie wewnątrz zbierają się w trichlinium, gdzie wewnątrz bazylikę gromadzi wewnątrz na urocz.

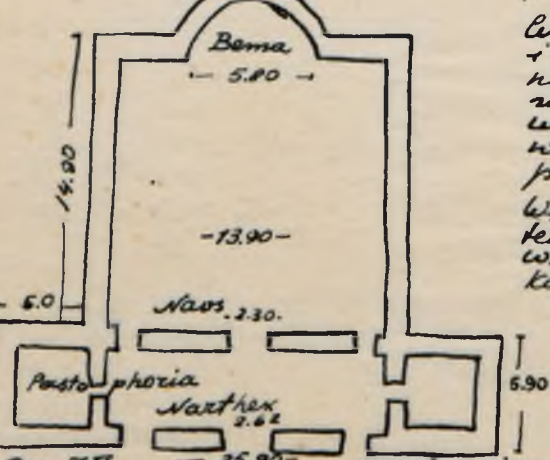
6° Planze domy-kościół
Spis miejscowości w których są kościoły z przed 313 roku według znanych tekstów:

- Jerozolima - Pierwsza sala zebrań apostołskich o której wspomina dokument po zburzeniu miasta w 70 roku i która istniała do II wieku. Była to mata dwupiętrowa sala.
- Smyrna - Listki św. Polikarpa biskupa zostały zniszczone w rocznicę nieszczęścia w 155 roku w miejscu osobnym gdzie zebrał się winni w dzień rocznicy nieszczęścia świętego.
- Rzym - św. Justyn pisał o zburzeniu się w II wieku w miejscach przeznaczonych dla liturgii i lektur listów apostołskich. Słusznie nadmieniam, że były to wielkie zebrań umieszczonych.
- Edessa - W „Kronikach z Edessy” znajduje się wzmianka, że był tu kościół w 207 roku zwany „starym kościołem” który został zniszczony przez zalany nekii. W 301-313 roku biskup Coena na starych fundamentach postawił nowy kościół. W „Histoire de regne de Turisade” jest wzmianka z „Agathange”, że postawił biskup mury kościoła.
- Frygja - U stop góry Melad w okolicy Gregora Illuminatora w kościele przez siebie zbudowanym listki służył. Z kraju tego gdzie w III wieku jest wielki rozwój chrześcijaństwa są wzmianki o kościołach w domach mierznych.
- Egipt - W tekstach znajduje się wzmianka o burzeniu kościołów w czasie prześladowania dioklejanistycznych.
- Antyria w Arabii - W „adversus Cataphrygas” znajduje się wzmianka o miejscu zebrań w „Ev Exx. 1102a”.
- Hadraman - Opisuje je miasteczko Orygenes w książce: „ΕΤΙ ΤΗΡ ΔΥΤΟΒ ΠΑΡΟΧΙΑΣ”, czyli ośmiu wspaniałych wzmianek, że były tam kościoły.
- Antiochia - W „Kronice wielkanocnej” znajduje się wzmianka o „Παλιδεα” - która zbudował niejaki Teofel. W budynku tym za biskupa Babilosa, cesarza chrześcijańskiego Filipa (244-249) chcąc wznosić wzniesł w uroczystościach chrześcijańskich.
- Chersonesus (Taurique) i Neo-Cezarea - z 240 roku w „Zyciu Gregora de Thaumaturge” jest wzmianka o kościele o którym historyk biskup Tillemon pisał że jest to pierwszy kościół naprzewo zbudowany dla zwycięstwa kultu chrześcijańskiego.
- Cezarea - Akty męczeństwa Maksyma podają o istnieniu w Cezarei „praetorium” w III wieku.
- Syria Palestyna - Okrajach tych pisał w 244 roku Orygenes i podaje, że ukończono jak palono w nich kościoły.
- Hiszpanja - z przed 300 roku kanon 62 koncyliu w Tlebno w Grenadzie mówi o istnieniu kościołów w Hiszpanji co również potwierdza pisma pety Prudente.
- Nicodemie - W czasie prześladowania w 303 roku zniszczono liczne kościoły.
- Herakleia w Tracji - W Akach biskupa Filipa jest wzmianka o kościele w tym mieście.
- Cirta - Znany jest inwentarz katedra w domu prywatnym w tym mieście z 303 roku.
- Galja - W Galji cesarz Maksym i Galja zabraniają ludności budować kościoły.
- Britanija - Eusebe pisał o Brytanji i Galji i podaje, że cesarz Chloze Constance popierał budowę kościołów w tych krajach.

6° Kalybe Syryjskie.
W książce: Syrie Centrale. Architecture civile et religieuse du I ou II s. pisze Ch. de Vogüé, Paris 1865-77 o „kalybe”, monumentalnych wspaniałych w Flaviran: „επαξάλι βγ” „καλυβή” = „tuqurium” t.j. oratorium święte. Wzyciano w Grogu prymitywne i okolicznie „επαξά” - święte. Są to budynki o charakterze religijnym. Inne zostały, jak oratorium są z przed 313 roku i mają zwykle podziemne krypty. Cella była umieszczona za miankami boga reprezentowanego przez figury, symbole lub „orbale” niewidzialne. Remotnie służyły budynki był obrazem mieszkańca ziemskiego boga, symbol za mianowania, jak posąg był symbolem boga. Kapłani strużyli gdy budowali sanktuarium wyszali wprost na niebie sypm litmus om linje fundamentów, które z kolei reprodukowali na ziemi. Transportowali chcieli w ten sposób na ziemię część nieba aby uczynić na niej mieszkanie ziemskie bóstwa. To samo idee spotykamy w wspaniałych krajach wraz z politeizmem, i powstała „aedes”, „ναός” - mieszkania. Do tej grupy należą kalybe. Kalybe typowe są katedrowe lub okrągłe z potkulistą kopułą. Kub był (scarcian) umieszczony za formą mityczną i jako taka forma ta była używana i w sypmnych egipskich, w sypmnych w Jerozolimie. Potkulista kopuła ma być obrazem sklepienia niebieskiego. Kalybe pogańskie zawierały relikw statur lub symbole bóstwa i składano tym symbolom dany. Podają tu przykład: kalybe z Chagga z 263 r. przeobrażone z pogańskiego na kaptu chrześcijański; kalybe z Omm-es-deitron z 282 r. o napisach ków III wieku prawdopodobnie wzniesione już jako budynek chrześcijański. Budynek ten katedrem i niny gdzie stała bema zbudowany prostą formą kalybe.

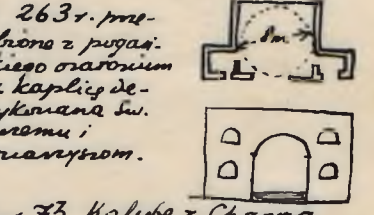
Reps. 72 Kalybe sześciennie z potkopułą

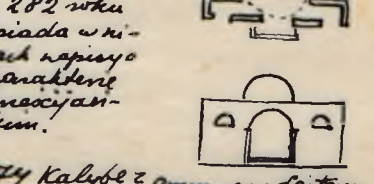
Reps. 73. - 25.90 - sanktuarium arki z Celenes koto Apamee w Az. Mniejszej. Jest to ciska-symbol kościoła z imitowaniem tu ciska stołu t.j. kubusa z kopułą. Jest to budynek z pow. III wieku. Rozwinięty typ kalybe. z. D.A.C. c 2506

Wydaje się że te małe oratoria o formach prostych i symbolicznych i które rozwinęły się zagadnienie mieszkanca Kaprelatego plan kwadratowy, są mała forma budynków kopułowych w budownictwie liturgicznym zarówno jako formy mieszczące jak i koncepcje plastyczne.

W ten sposób koncepcja kopułwentaby do architektury kościelnej z pogańskich oratoriów wzniesionych jako obrazy ziemskiego mieszkańca boga i z tradycji zarówno budownictwa na wschodzie jak i na zachodzie. Trudno o lepszy przykład dla kościoła w tej symbolice, kościół jako obraz (czy symbol) ziemskiego mieszkańca Boga.

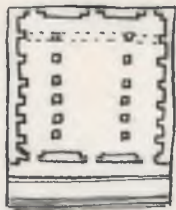
Reps 73 Kalybe z Chagga

Reps 74 Kalybe z Omm-es-deitron

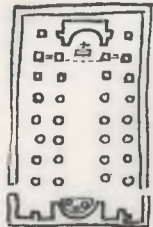
z 263 r. przeobrażone z pogańskiego oratorium na kaptu dedykowane św. Józefowi i Jozafym.

z 282 roku Poniada w nich napisano charakterne chrześcijańskim.

ug. Vogüé
+1000

Rys. 77 Bazylika z Chappa z Syrii II-III w.

ug. Hübsch.

Rys. 78 Bazylika „Reparatus” z Orleansville w Afryce z 285 roku. Wiadomy tu charakterystyczne przeciwstawienie sobie oluwki absydy.

C. Bazyliki Konstantynowskie.

a° Katakumby.

Rozplanowanie kaplic w katakumbach z II i III wieku wykazuje plan wydłużony, nawiązujący do absydy i czasem z westybulem. Pierwszym zadaniem tej kompozycji osiowej były „arcosolia” bogato zdobione w katakumbach rzymskich. Z czasem rozbudowuje się arcosolium w absydę w której zasiada z biskupem po środku, a otaczają go wysunięte ku przodkowi i medkum zwrócone do wewnątrz, celebrans odmierza za Tobą miarę. W ten sposób do władcy plasterkowego domowego bazyliki chrześcijańskiej od 313 roku dochodzi forma kształtowana w katakumbach.

b° Do 313 roku.

Z czasów przed Konstantyna Wielkiego, brak wiadomości z pewną i resztki ruin świadczą o istnieniu pierwszych kościołów - bazylik. Bazyliką nazywano budynek podłużny zamknięty zewnątrz ścianami i podzieleny wewnątrz na trzy nawy dwoma rzędami kolumn. Nawa środkowa jest w bazyliki niższa i wyższa i jest osiwicka z dwoma otworami z obu stron, umieszczonych ponad kolumnadą i dachami naw bocznych w różnicy wysokości naw. Słusznie boków nawy, której są 1:2 lub 1:3. Poswaki ściany zamkniętej znajduje się absyda, a na ścianie przeciwniej 1 lub 3 wejści. oraz dwa wejścia boczne w ścianach bocznych, a bliżej fronto-
wły.

Typ bazyliki chrześcijańskiej rozwijał się z: 1) rozplanowania domu rzymsko-greckiego; 2) kaplic w katakumbach; 3) z trichlinium; 4) z bazylik prywatnych wielkich magnatów (jak bazyliki: c. 100 z willi Hadriana lub z willi Junusa Bassusa która w IV wieku została przerobiona na bazylikę chrześcijańską); 5) z bazylik publicznych tak licznych w imperium rzymskim z 6) term prywatnych (tak np. S. Pudenciana w Rzymie jest bazyliką chrześcijańską przerobioną z term prywatnych) oraz z 7) term publicznych (tak np. bazylika S. Ularia dei Angelli w Rzymie została przerobiona z term publicznych). Zagadnienie powstania formy łacińskiej bazyliki posiada wielką literaturę wśród której podkreślam, Diet. d'Archeol. Chret. et de liturgie "naś kuzyską k. do d'Archeol. p. t.": "De l'origine des basiliques chrétiennes."

Z bazylik przedkonstantynowskich znamy ruiny:

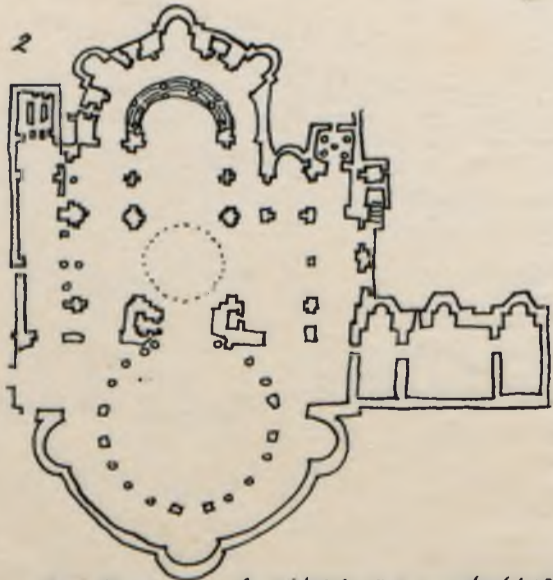
w Syrii w Chappa z końca II wieku;

w Afryce: „Reparatus” z Orleansville z 285 r.

bazylika S-Salsa z III wieku w Tipasa, ale prawdopodobnie są jeszcze i inne ruiny.

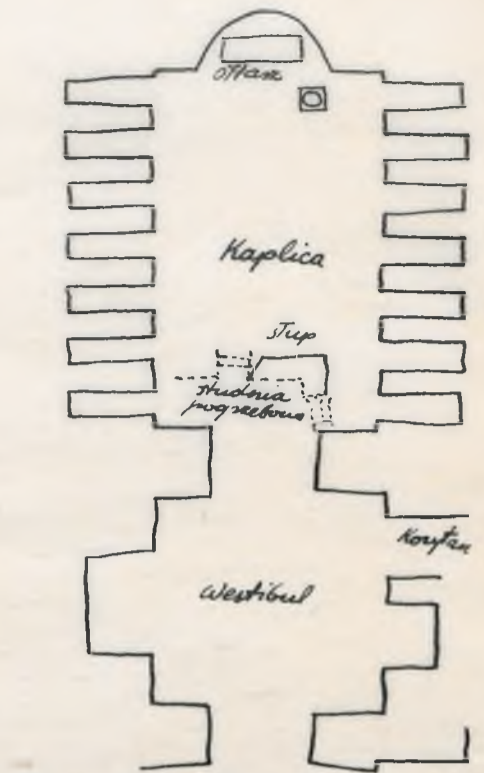
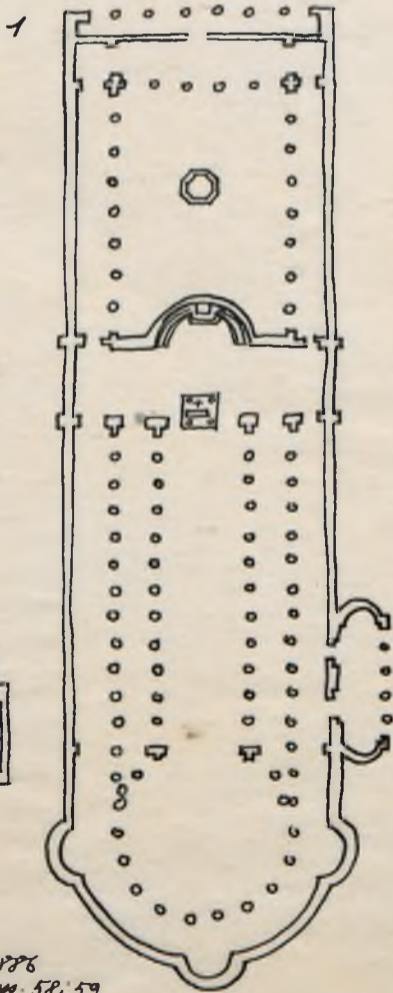
Obok wymienionych budynków które wpłynęły na formowanie się bazyliki chrześcijańskiej, należy podkreślić nieustanny wpływ, który miał musiał do wykształcenia od 313 roku do kultu pierwotnego, swastyki pogańskiej, jak i grabieże tych budynków z kolumn, kapiteł, rzeźb, fryzów i t. d. które przeniesiono i używano do budowy bazylik chrześcijańskich.

1° Rekonstrukcja bazyliki św. Grobu wzniesionej przez Konstantyna Wielkiego.
2° Stan tejże bazyliki w czasach średniowiecznych ug. Vogüé.

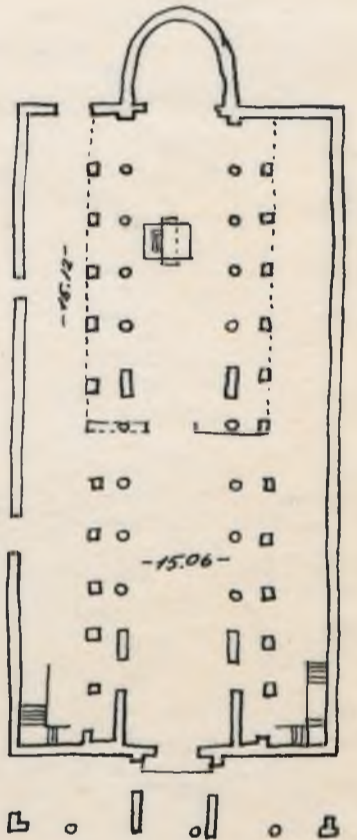

z „Handbuch der Architektur” Darmstadt 1886
rys. 58, 59

Rys. 80 Bazylika św. Grobu w Jerozolimie.

Rys. 76 Abu-el-Achem katakumby alexandryjskie z III w.

Rys. 79 w Tipasa bazylika S-Salsa z III w. w Afryce z D.A.C. (ca 689).

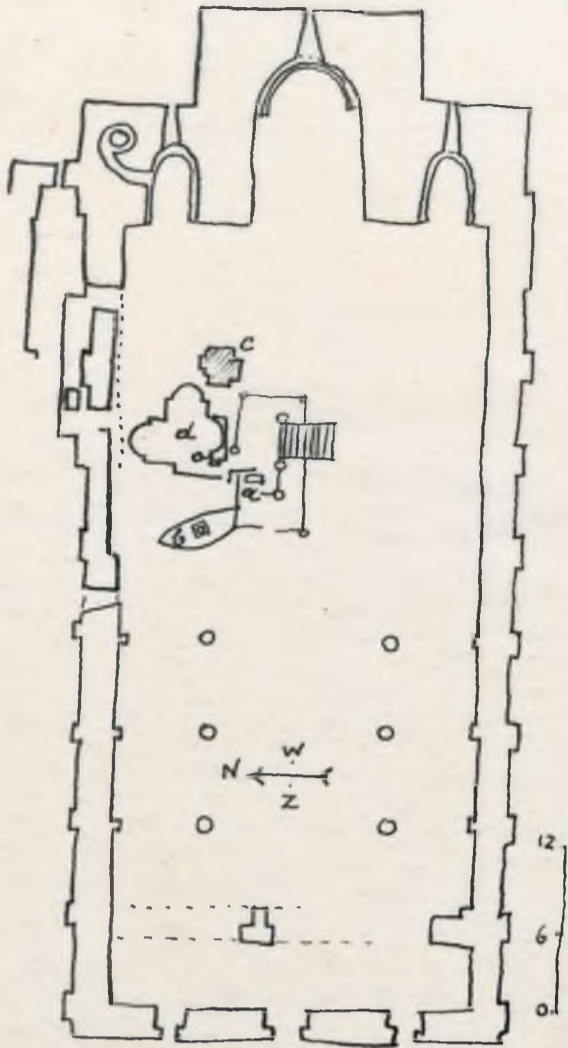
c° Bazyliki wzniesione przez Konstantyna Wielkiego.

Z bazylik wzniesionych przez cesarza Konstantyna stoi niemal niekryta bazylika w Betleem, a pozostałe z resztek i dokumentów wiemy o bazylikach w:

- Antiochii;
- Heliopolis;
- Nicomedeie;
- Konstantynopolu
- Tyru
- Wawronie „Zwastowanie”
- i Rzymie: św. Jana Laterańskiego;
- św. Piotra na Watykańsku;
- św. Pawła, za murami;
- św. Agnieszki.

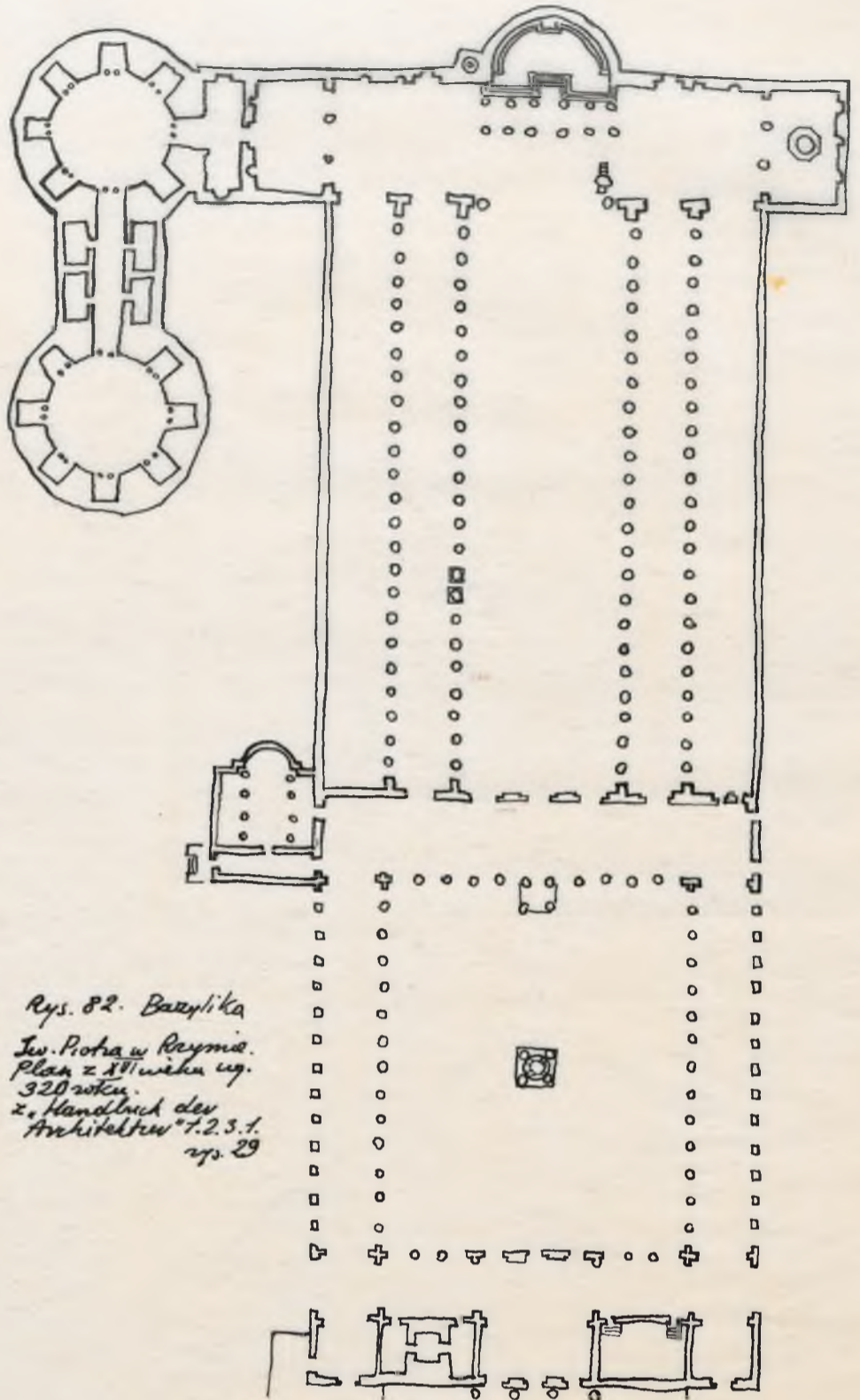
i jeszcze bazyliki w Damasku i na Górze Oliwnej: „Wniebowstąpienia”

Jak więc widzimy cesarz zbudował i ufundował: co najmniej trzynastą bazylikę oprócz kościołów innych formach architektonicznych. Budowa tych wielkich i bogatych bazylik podziela fundamenty pod kształtowanie się koncepcji formy budynków kościelnych i stworzyła typ który b. d. od tego dominował na zachodzie t. zw. „bazyliki łacińskiej” kilka nawowej (3, 5, 7) z transeptem i absydą. [a która posiada w II wieku przed wejściem narthex i atrium z canthares em].

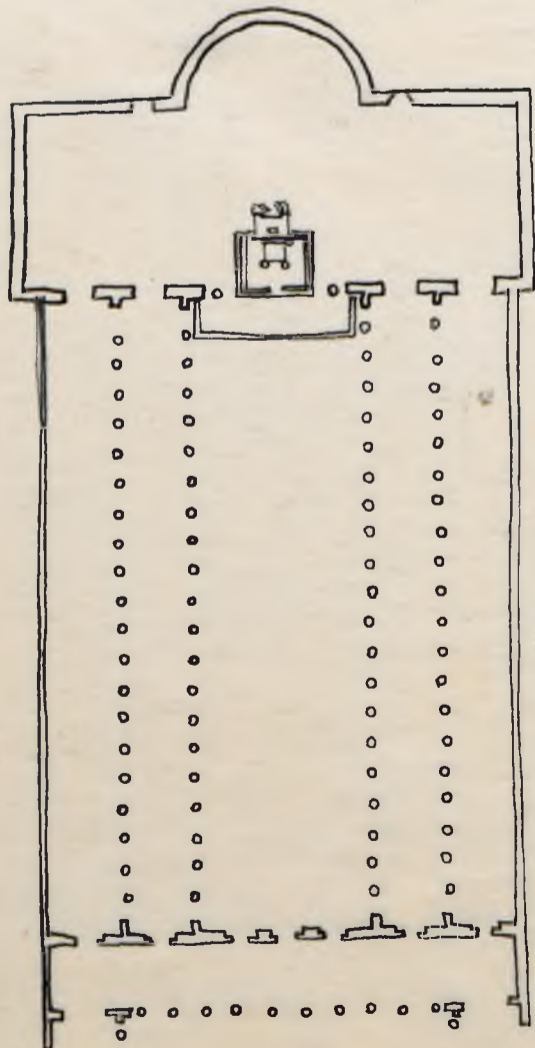
Rys. 81 Bazylika z Nazaretu w Judei
z D. S. A. C et d. a-2246

a - nowy otwór
b - wnętrze w grocie, sepulchra
c - świątynia
d - wnętrze z 2 kolumnami

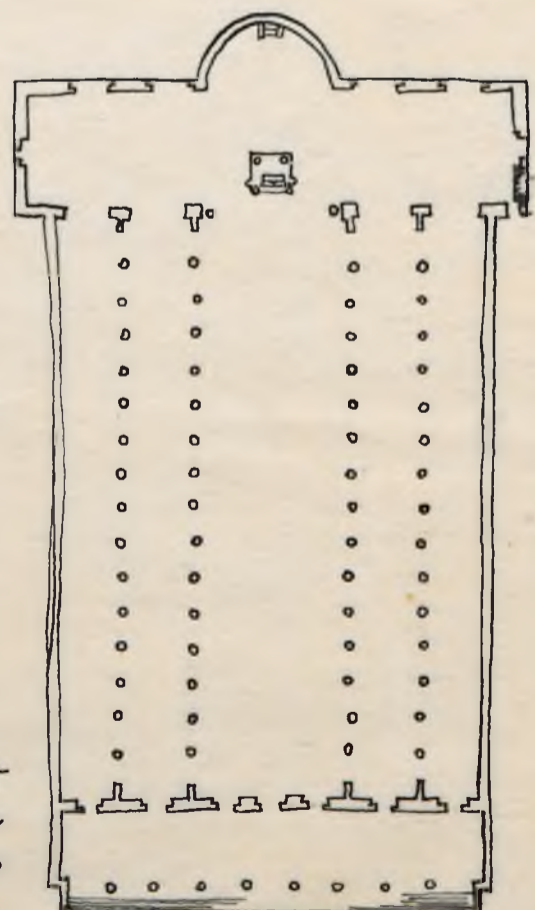
Rys. 82. Bazylika

Sw. Piotra w Rzymie.
Plan z XVI wieku up.
320 roku.
z. Handbuch der
Architektur 7.2.3.1.
rys. 29

Rys. 83

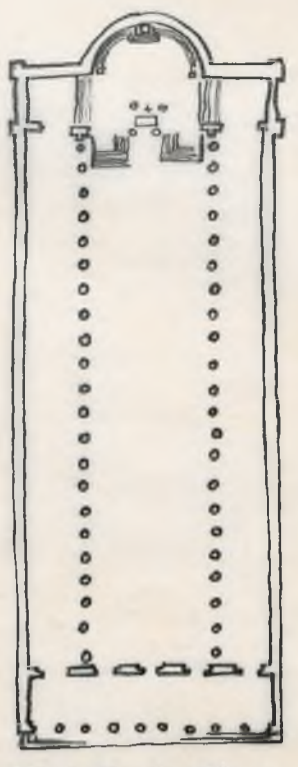
Bazylika S. Paulus
fuori le mura
w Rzymie
z pocz. IV wieku
Wp. H. d. A. 7.2.3.1. rys. 32

Rys. 84

Bazylika
Sw. Jana ewa-
ngelisty w
Rzymie 324w
z H. d. A.
7.2.3.1. rys. 28

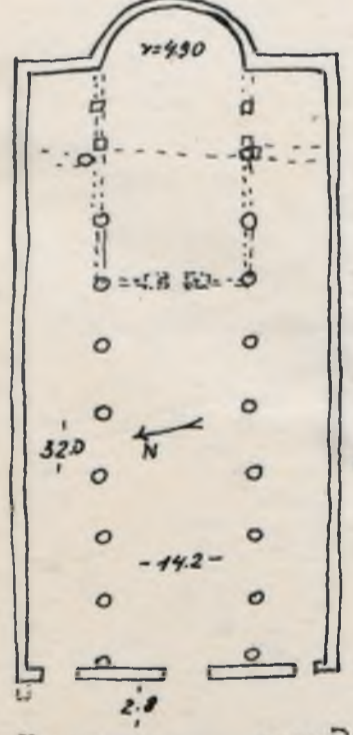
W II wieku orientacja bazylik nie jest jeszcze wzmiankowana, o kierunku na wschód piszą dopiero Konstantyn Apostołowie, podkreślając, że celebracja powinna być zwrócona na wschód przy konsekracji. [W epoce tej celebracja stała się ofiarą zwróconą do wschodu, budynek więc orientowany na wschód w sw. Piotrze Watykańskim, w Janie Lateranickim i w sw. Klemencie w Rzymie. Ekwacja frontowa się zwróciła na wschód, a absydy na zachód. (Z czasem zwróciła się kapłan przy ofiarze, nastąpiło obrócenie orientacji bazylik.) W Afryce stały w nawie po prawicy celebracja po stronie południowej, po stronie Ewangeli, a kobiety po lewej, po stronie północnej, po stronie Epiścioły. (O obróceniu się celebracji nawy, stron porządków bez zmiany mimo iż były równoległe w stosunku do stron celebracji, podobnie porządków na dawnym mieście i nawy, Ewangeli, Epiścioły jak i nawy stron świata.) Obrócenie celebracji nastąpiło na prezbiterium i na transept, aby skierować tak jak celebracja, wewnątrz i komunikacyjnych, na wschód, i widujemy to w sw. Sofji w Konstantynopolu w sw. Apollonie w Lawennie i t.d. A dopiero w III wieku cały zachód skieruje absydy, celebracja i wewnątrz na wschód.

Rys. 85 S. Maria Maggiore Rzym. Lat 352-356-366 z. H. d. A. 1. 2.3.4. rys. 34

Bazyliki konstantynowskie są to wnętrza trzy i pięciu nawowe z absydą, otwartą, ikonostazem i z transeptem który opiera się na filarach. Plan nawy, transeptu, prezbiterium i T. znak pięciokrągły krzyża. W absydzie parobokli miejsca są katedra biskupa i ubiór murów absydy na boku porządków biegnących nadzwyczaj dla kłanu, przez to porządek, zwana jest, marmur. Absyda bismila otrzymuje światło z transeptu i nawy, gdy w Galii zmieniona w martyrium ma wstawione okno w transeptu z czasem zmienia się w, cherec. Mamy w tej epoce dwie ambony po bokach ofiar i miejsca na chór, t.j. na kłew biskupią i na chór kościelny, rozbudowania wyodrębne są z „alal” w domach prywatnych. Prezbiterium otacza balustrada „cancelli”. „Sacer” t.j. westybul dla katechumenów wchodzi wewnątrz lub zewnętrzny budynek przy wejściu głównym. Petenci stali w „exonarthex” lub w atrium. Atrium trzy galeriowe nazwano: „triptericum” i cetero galeriowe: „quadriporticum”. Elewacje z czasem otrzymują charakter piętrowych naw bocznych z galeriami, a wewnątrz osiwniety, wysoko okna, nawy głównej umieszczone ponad dachem na nawy bocznych, okna galerii, nawy bocznych. Włocza, są widne, okna wielkości, kolumnady, posadziły się kamienne, marmurowe z bogatymi dekoracjami z rzeźbami, z kapietami, „pryzami” i t.d. Dachy są tylko drewniane, katedrale bogate plakony jak w Betleem jak i w Rzymie. Bazyliki drewniane nieznane w tej epoce, a pierwsze wzmianki o drewnianych kościołach w Rzymie i w Strasburgu, są z epoki S. Gregoire de Tours. Przy absydzie w bazylikach konstantynowskich znajdują się zakrycia z diaconicum, gaeophylacium, secretarium, restarum, thesaurus i t.d. Również wewnątrz bazylik miały atrium które to zmienia się kolejno w podwyższonej uszku w cantharus, labrum, nymphaeum, phiala. Były to fontanny do ablacji rąk, róg i nog. Z czasem zaczęły w atrium chować zwały, i otrzymują wówczas kształt paradisijski lub parnis, z bieżącą wodą, znikły atria przed frontonami kościołów, a pozostały tylko w budowlach klasztornych, przypominają do boskiej nauki kościelnej, nazwane claustrum, otoczone bradonami galeriami i ze studnią parodiu.

d° Bazyliki pokonstantynowskie.

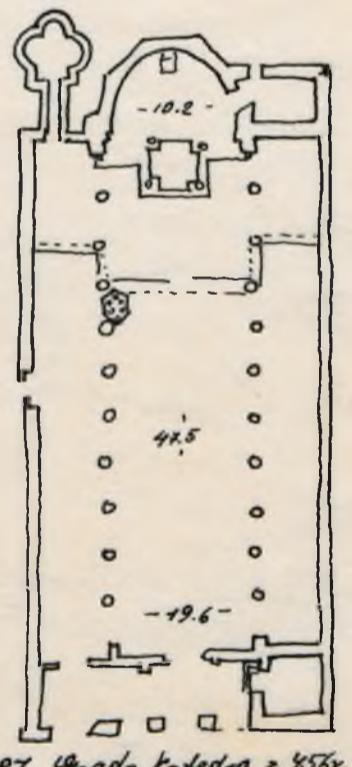

Rys. 86 Henchir (Afryka) Wiek = D.A.C. a-629

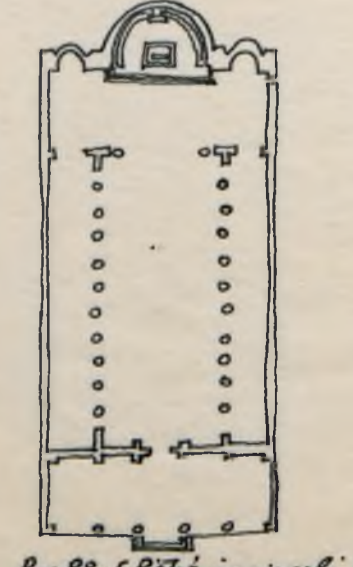
Wcześniej opisane bazyliki konstantynowskie wzniesione po pokonaniu w licznie wśród miast imperium, reprezentują typy świątyni, wykorzystują z architektury hellenistycznej, greckiej, rzymskiej i z budownictwa cywilnego na zachodzie. Typ ten rozprzestrzenił się nie tylko na zachód ale i na wschód, całego cesarstwa w Egipcie w Afryce i w Malaj Azji i był wprowadzony. Również bazyliki konstantynowskie straciły formę rzymskiej architektury kościelnej, której charakter znajdziemy do czasów współczesnych.

IV, V wiek rozwijają dalej bazyliki i znajdujemy z tej epoki w:
 Italji w Rzymie S. Maria Maggiore z 352-356r.
 S. Petrus in uincoli z 412r.
 S. Clemenso
 w Grado katedra z 456r.
 S. Maria z V wieku
 w Afryce w Salonikach kościół z końca V wieku
 w Frankji w Kenne w Foere Sw. Piotra z V wieku
 i wiele innych zaginionych.

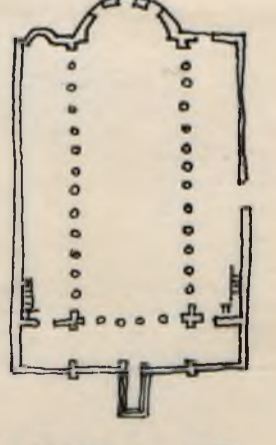
Afryce wg dokumentów mamy przed 313r. „memorial apologetum”, a po Pax, przebudowana katedra smachów pogańskich. Bazyliki budowane z kamienia ciosowego z bloków 2x0.8m, 6. nadto używano cegły, a mury w swej grubości wachły się do 0.5-2.50m. Niebudowano z użyciem cegieł zwalanych Sw. Augustyn, pisał: oparylikach: „oblongam habeat quadratubam lateribus longioribus, breuioribus frontibus, sicut plerumque basilicas conuenerunt”. Orientowane bazyliki na wschód; budowano jedno i wielonawowe, a najcenniejsze, rzymskie z Rzym, ze świątynią była dwukrotnie lub o 1/3 czasu od naw bocznych ale równo im długo. Nawy główne kryły drewnianym dwuspadowym dachem, gdy boczne miały rozpięte, płaskie dachy tarasowe, a w tunisie od V-VI wieku były one sklepione. Od V wieku budowano ambony, boczne galerie wewnątrz osiwniety okna umieszczone jak w bazylikach rzymskich, dnie i podne były te wnętrza. Wejście główne prowadzi z frontonu wysm. do nawy głównej, a atrium budowano nadto, a były to kwadratowe podziwca, otoczone kolumnadami jak np. w Tebesie, Henchir, Tikoubai. w Tebesie prowadzi atrium stoni okna i t.d. o pomownego liscia koronny użyciu monolitu o średnicy 2.25 i wysokości 0.70 metra która służyła do ablacji. Zarządzają w Afryce atria zastępują Cortylis jak np. w 3.80m, stoboki w Ain Tena. Absydy (paradisijskie) są potokagte i czasem prezbiterium, z siedzeniami dla kłanu, obciążeniami muru, a oddzielone od nawy, stopniami balustradami i ikonostazem. Czasem budowano trójne absydyzowane „cellae trichorae”. Jednorodne świątynie zamy w: Binben długo 23.3x6.86m. Of-kawie 20.4x7.25m. i w Henchir 30x80 m.

Rys. 87 Grado, katedra z 456r. z D. A. C. a-2658

Rys. 88 S. Pietro in uincoli Rzym 442rok. z H. d. A. rys. 48

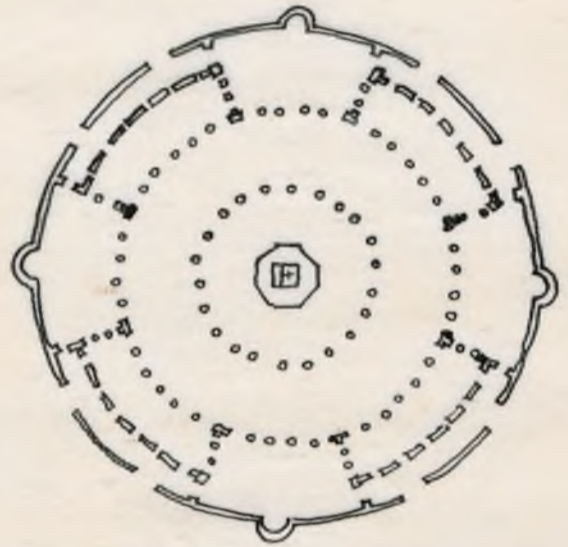
Rys. 89 Saloniki, Wspaniałe my meczet S. Djuana V wiek z. H. d. A. 1 52-rys.

Mamy w Afryce w Orleansville: Reperatus "z 285 r.
 Tipasa z III wieku
 Hénchir z IV wieku
 Damous-el-Kharita z ikonostasem bazyliką z VI wieku
 Tigrant / Kusocua z V w. z ikonostasem drewnianym i staniem pod cyborium
 Hattat z VI wieku
 Tipasa Kaplica jednonawowa z VI wieku.

w Egipcie: kościół S. Menas z VI wieku, frezowany z transeptem i absydy zwany „imperjalny bazylika”
 stary kościół też bazylikalny z galeriami ponad nawami bocznymi z ailes.
 Bazyliki z bazyliki bazylikalne z kamienia, kolumny są marmurowe, a dach tylko z cegły.
 w Azji Mniejszej: spotykamy bazyliki pelleńskie typu w Pergonie, Sult-Batke, Millet i t.d.
 w 10/16 bazyliki wznoszone z cegły
 w 6. wczesnie wzniesione w tych krajach bazyliki typu Tacińskiego bazyliki wschodnie
 których salony równy zwężony na wschodzie typ Taciński.

D. Krymskie kościoły centralne IV i V wieku.

w Krymie powstają również typy kościołów centralnych, okrągłych i osmiobocznych konstantynowskie budowane na wschodzie. Dłot Krymu są typowe okrągłe cyndryczne z okrągłymi murem i świątynią wewnątrz. Kościoły cyndryczne były odziedziczone po hellenizacji i były przetrzymane. Krymskie kościoły św. Klemensa i S. Constanta były podobne kościołom półkolumnowym z otwartą lunetą u góry jak w populskim Pantone. Na podstawie tego typu okrągłych kościołów wziętych świątyni wplynęły jeszcze mauroleka krymskie. W wyobraźni tych budynków widujemy zamknięcie kopuły wparte na okrągłym tamburze niewysokim przez wewnętrzne 12 do 22 kolumn stojących wewnątrz obrotu okrągłych murów zewnętrznych. Wewnątrz tu prócz miejsca w kopule z kwadratem lub osmioboku (tak charakterystyczne dla architektury wschodu) i mamy centralne ustawienie ołtarza pod środkiem kopuły. Omówiemy wkrótce dalsze kościoły do tej grupy halony, genera zaliczyć San Stefano zwołano w Krymie z 700 roku i kościół konstantynowski świątyni Grobu w Jerozolimie. Ciekawym zjawiskiem wawurkow rozwoju sztuki plan ten nie rozwinięty i dopiero w baroku wtożsam spotkamy się z okrągłymi kościołami.

Rys. 21. San Stefano zwołano, Rzym z 468. z H.d.A. D.-1886 r. 79.

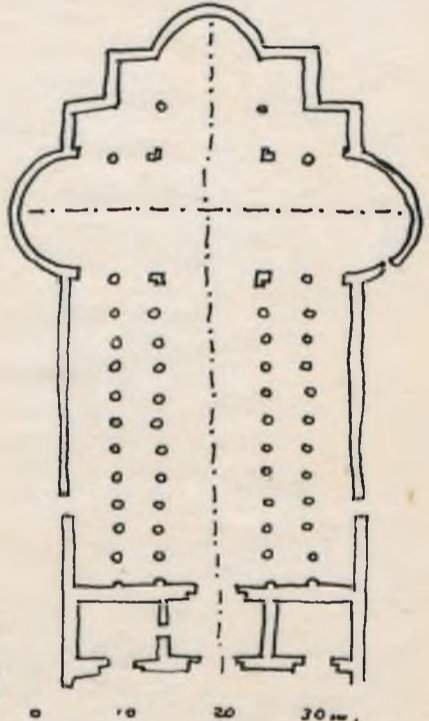
1:1000

Rys. 20. S. Constanta, Krym, IV w. z H.d.A. Darmstadt 1886 r. 45 60

Z osmiobocznych świątyni IV i V wieku znamy z tekstów: osmioboczny kościół na górze Oliwnej w Jerozolimie wzniesiony przez cesarza Helona, oraz zbudowane przez Konstantyna Wielkiego dwa kościoły osmioboczne: w Konstantynopolu św. Apostołów i w Antiochii Złoty Kościół.

E Konstantynowski prototyp kryja Tacińskiego.

Omówiemy wkrótce typy znajdujemy jeszcze wiod budowlami wzniesionymi przez Konstantyna w kościele Najświętszej Maryi Panny w Betleem typ kościoła o planie kryja Tacińskiego.

Rys. 22. Kościół N. M. Panny wzniesiony przez ces. Konstantyna W. i cesarza Helona w Betleem wg. C. Busch i In. „Die Baustile”.

Reasumując wyżej o pierwotnych typach Tacińskich, możemy powiedzieć, że do V wieku (a zwłaszcza za cesarza Konstantyna W.) powstają następujące zasadnicze formy architektoniczne kościołów:

- a) bazylikalne
 - b) centralne, okrągłe i osmioboczne
 - c) o planie kryja Tacińskiego;
- budowane z kamienia i z cegły, kryje drewnianymi dachami i o sklepieniach: a) sklepionych b) pułapach z kasetkami c) kopułach.
- Reasumując możemy powiedzieć, że w okresie tym (pora wschodnim typem centralnym) znajdujemy prototypy wzniesionych pierwotnych form architektonicznych kościoła. oraz, że widujemy powstanie adaptacji typu bazylikalnego w Krymie i w kościołach przez Krym ewangelizowanych, a więc na zachodzie Europy i w Afryce.

Rys. 23. Pierwsze typy Tacińskie w III-V wieku i promieniowanie bazyliki Tacińskiej z Rzymu

- - pierwsze kościoły w domach
- K - kalybe
- - typ centralny
- - bazylika Tacińska
- promieniowane formy Tacińskiej

Ustęp 2° Renwze typy wschodnie.

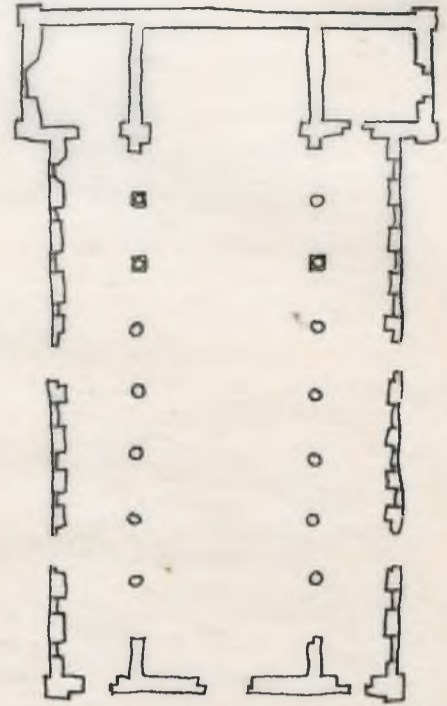
A. Wschodnie bazyliki przestępiane.

a° Bazyliki syryjskie.

Syria środkowa buduje z kamienia ciosowego który jest na miejscu i niewyjąwszy drewna którego jest brak w tym kraju. Atrium szybko ginie w Syrii ustępując miejsce nartekowi który rozciąga się w portyk lub w westybul między dwoma wrezami, a widzimy to już we wcześniejszej architekturze perskiej. Ponad tym portykiem między basitami mieści się logia otwarta na zewnątrz poprzez kolumnadę i nakryta dachem.

Oile helleniskie bazyliki pokrywa drewniany strop kasetonowany, drewniany dach, to bazyliki syryjskie musiano przykrywać kamieniem i przestępiano nawy, a na sklepieniach tużono kamienne płaski dach, sklepienie kamienne niosą kolumny, a z czasem ślupy które poruszały na poszerzenie arkad bocznych, a tym samym na większą przestępnosc wnętrza, na otwarcie naw bocznych do nawy głównej.

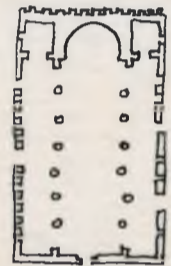
W związku z brakiem drewna, niemniej Syria budowała również ruiny pod sklepieniem. Takiemu Rzym buduje sklepienia zwornikowe składowane na usztoraniach (voûtes clavées), Syria buduje sklepienia warstwowane, kolejnych naweszeń (voûtes appareillées par corbellement). Od II wieku sklepienia te wzmocniano jak np. w Rouweiha podójniami arkadami. To bazyliki trzy nawowe z trzema absydami które tużono podcinkową jednolitą ścianą od tyłu, a z braniem wydrzełają osobne były poszerzonych absyd. Absydy są podkowaste, lub wydłużone z przesuniętym centrum półkula, prostokątna i trapezowa, te ostatnie przychodzi z monachium z Egiptu.

Rys. 94 Hama w Syrii centralnej z II w. u.p. Vogue "Syria Central" sh. 65

Rys. 95 Soudah (Syria) z IV-V w.

Rys. 96 Deir Seta z IV-V w.

Rys. 97 Bagoura z IV-V w. Syria

z H. d. A. t. 2.3.1. rys. 37

- Bazyliki syryjskie znamy w:
- z III wieku w: Chagga
 - z IV wieku w: Quennaouat; Taika; Taficha; Oum-idi-Djemal = 345 r.; Tarentin = 372 r.; Hama; Iru;
 - z V wieku w: Qne Qennouat; Hama; Kharbet-Hafa; Soueidech; Babouada;
 - z VI wieku w: Bakirha = 546 r.; Deir Seta; Bagoura; Rouweiha; Tourmanin i Qualb-direk.

b° Bazyliki anatolskie.

W "Klein Asien" Strzykowski pisał o bazylikach helleniskich w południowo-zachodniej Anatolii przy brzegach morskich, budowanych z cegły, z atrium, z drewnianym portykiem i z dwoma wrezami, obejmującym portyk o typie syryjskim. Natomiast wewnątrz kraju góry brak jest drewna bazyliki są budowane z kamienia i przestępiane. Architektura Anatolii centralnej wykazuje kryzowanie się wpływu Anatolii południowej i Syrii północnej.

Widzimy więc w Anatolii centralnej bazyliki jedno i trzy nawowe z obrytymi i prostokątnymi absydami, zwróceniem na wschód. Bazyliki te jak w Syrii są wykonane całkowicie w kamieniu. Wejścia do bazylik są w typie syryjskim t.j. poprzez portyk objęty dwoma wrezami. Westybul są zwykle 2 lub 3 kolumnowe. Sklepienia kamienne podparte podójniami arkadami. Sklepienia są budowane jak w Syrii, warstwowymi bez cełowania.

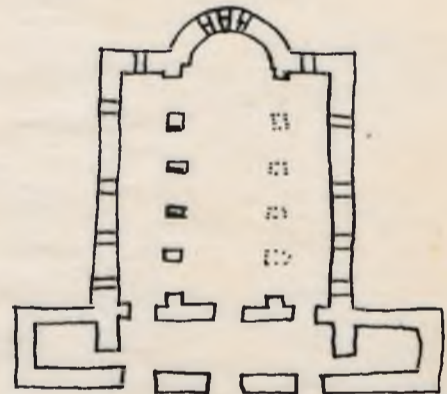
Kamienne bazyliki są w: Boudruun, Anazarbe, Karytelideis, Korykos, Saglasos, Pisidie, Adalia z Pamphylie, Adalia Taika w Lycie, Bin-bir-Kullise pod Konia, Daurak, Dehild w Cilicji, Isaurie, Atrium gmin tu usztorane i pozostaje tylko portyk jak np. w Saglasos, Pisidie, Pamphylie, Alaoja Taika.

To bazyliki z IV-V wieku. Typ cypoty helleniskiej występuje tylko jak już wspominałem na wybrzeżach, silnie hellenizowanych jak np. na zachodzie w Pergamie, "Gül-Batike" w Millet.

Typy tych bazylik mato-aejatyckich i syryjskich przez swój charakter właściwy, a więc przez przestępienie, trójabsydowość, zanik transeptów, płaskie dachy, wejścia poprzez portale objęte wrezami, - odbiegają daleko od bazylik łacińskich.

Na tej podstawie prof. Strzykowski, który uważa je za dzieła IV wieku, a więc wprost przeciwko przewidywanemu bazylikom łacińskim i Konstantynowskiemu, uważa je za typy właściwe tych krajów.

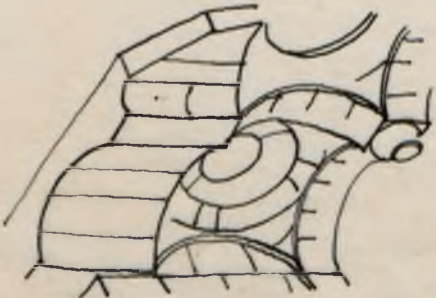
Co podkreśla, podnosząc odcięcie od świata łacińskiego Centralnej Anatolii i centralnej Syrii, uważa, że w nim te typy bazylik wschodnich niezależną od Rzymu i są tworem tych krajów.

Rys. 98 Birbinkilisse (100 km) Bazylika Nr. 2 z IV-V wieku z Strzygowskiego "Klein-Asien".

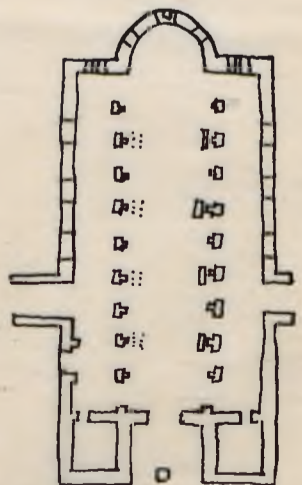
B. Wschodnie pierwotny bazyliki kopułowej.

a° Kopuła.

Rys. 100 Sklepienie słupowe (appareille) Typ syryjski z Jeruzolimy z wrot na Haram - ah-Cherif u.p. Chary Ten typ najstarszy znany z sali Djerach.

Oto skąd pochodzi kopuła ściągają się zdaniem historyków sztuki. R. de Lasteyrie w "La question de l'origine de la coupole, sub pendentif, turcique", że kopuła jest rzymskiego pochodzenia i udowadnia two fundre, zestawieniami rzymskich zabytków. V. Chapot uważa, że kopuła powstała nad Bazyliką armeniskich wpływów, z grobów w Pantapiee t.j. dzisiejsze Kerkir i ze "starego" z Argalide i z "Thumulus królewskiego" obrytęgo konicą kopułą - dachem z IV wieku przed Chrystusem.

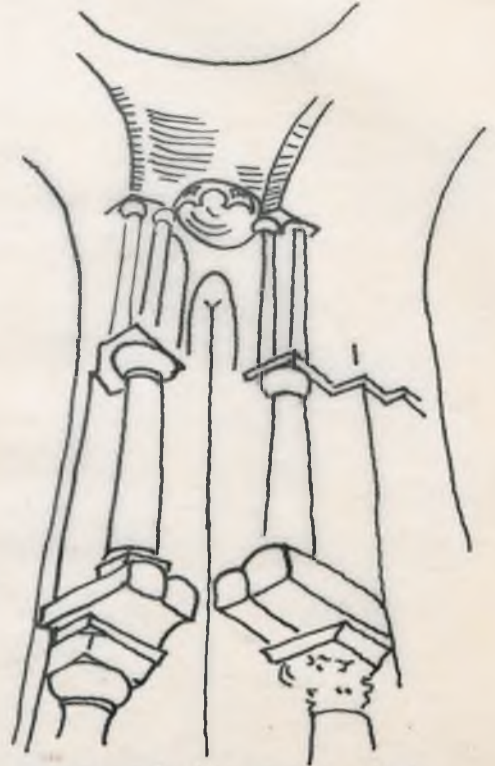
Rys. 99 Birbinkilisse Bazylika Nr. 7 z IV-V wieku

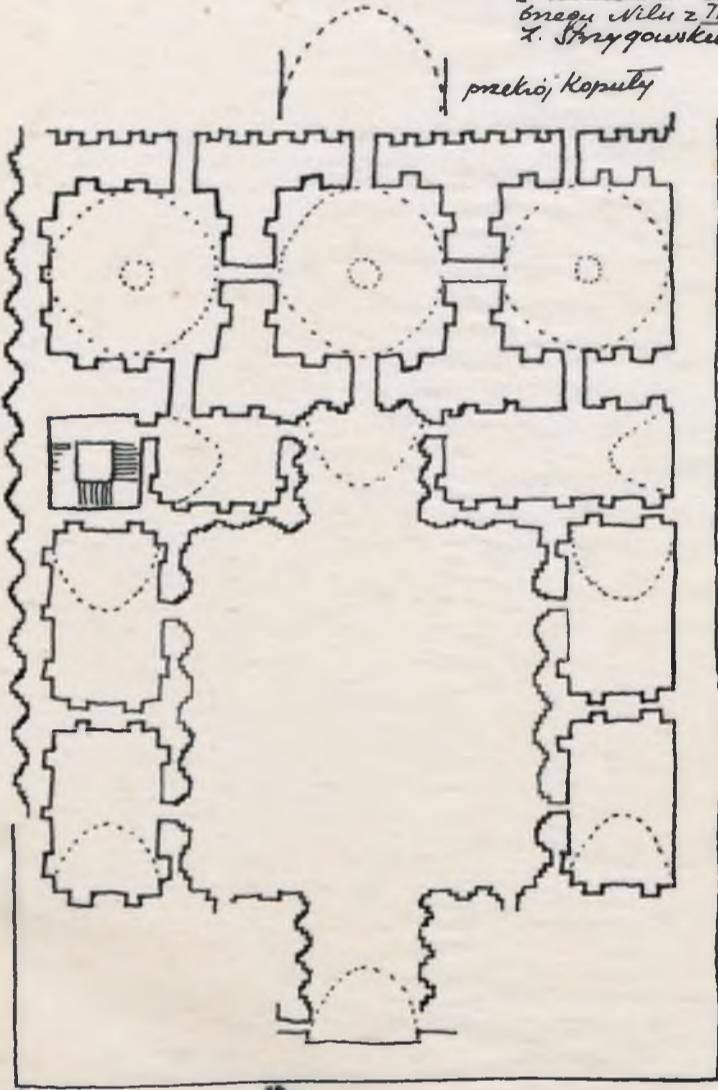
Rys. 101. Sklepienie krawpdczowe (d'arcate)
Ceglane bez centrowania z
M. Azji z IV w. wg. Choisy

Rys. 102. Przejścia narożnikowe, trompes d'angle"
z klasztoru "Cesarskiego" w Sohaq na Ławym
brzegu Nilu z IV wieku
z. Strygowskiego: "Klein Asien".

Rys. 103. Trójkąty sferyczne i miejsca na-
żębnikowe = "pendentifs et trompes
d'angle" z Acha Kosc. Paragortassa
wg. Diehl'a

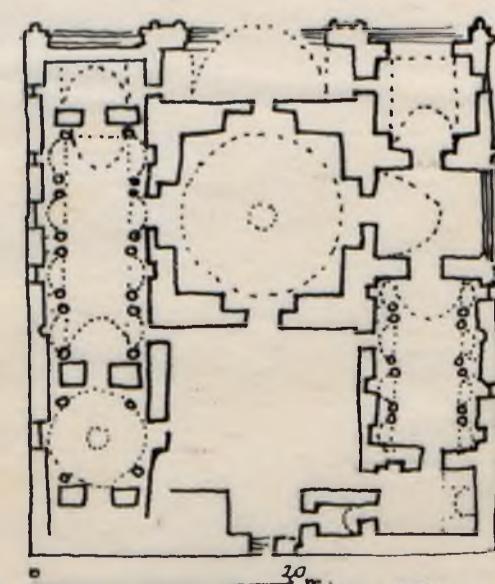
Rys. 104. Firuzambach. Pałac króla Ardaschira I
Persja. Epoka Sasanidów, 226-242 r. po Chr. wg.
F. Sarre: "Die Kunst des Alten Persien" t. 9.

Tak więc znane nam najwcześniejsze sklepienia mato-azjatyckie są nicentrowane jak i nicentrowane są ko-
pule sferyczne budowane z ciosów, podczas gdy Krym zarówno sklepienia jak i kopuły buduje centryjne
i wzmocnione wężowaniem lub tworząc monolit jak w Pantapie. Tożsamość dawnego kształtu ko-
pule na kamieniu wypanym na murach lub kolonnadach ustawionych kołowo, wchodząca w zakres ko-
pule ponad kwadratem i tworzy nową konstrukcję pomocniczych bez formy kwadratu przej-
do kołowej.
Afryka budowała sklepienia przy pomocy matrych lekkich z cegieł, które nie wymagają ściągłego prze-
stęgnięcia krzywej środków ciętości i system ten z czasem zaadaptuje Bizancjum.
Krym wczesnego Cesarstwa, za Augusta, buduje sklepienia oddzielne w tralunku z przedsklepieniami blo-
ków centrowanych, a wchodzą od czasów Konstantyna konstruuje mury warstwowo swoje przedsklepienia,
a w planach dąży do kopuł wstępujących w przestrzeni, lekkich, nie wspieranych dodatkowymi oporami.
Promienistymi Persji i Zachodu spotyka się w Pergame, Sardes
Cezare i z tego wykwitnie sztuka bizantyjska.

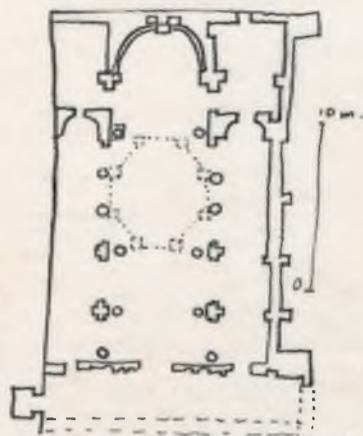
Odko wspomnianych "trompes d'angle" do budowy przedsklepień pod
podstawą kopuły, wchodzą "pendentifs" i t. j. trójkątów sfer-
ycznych budowanych z cegły poziomymi warstwami.
Wg. Diehla system ten powstaje w Mady Azji pod wpły-
wem hellenickim i zwrócić w architekturze bizantyjskiej.
Trzeci system budowy przedsklepień pod podstawą kopuły, syryjski
polega na ścianach naroży z kwadratu w osmiobok, kolejno
w szesnastobok, trydziestoobok i t. d. aż do
najdalejzego zbliżenia wieloboku do linii kopuły.
Jest to system stosowany przy budowie kopuł
z kamiennego ciosu. Widzimy ten system stoso-
wany w Syrii w: trybunale w Mousmiech z IV wieku
Człapa
Dum - es - deitoren } z III wieku.
System ten nadaje się jedynie do małych wnętrz i
niemożliwy do zastosowania na większą skalę
nie rozwinięty są.

6° Bazyliki z kopułą.

Bazylika z kopułą rozwinięta się z użyciem powiększenia
sanktuarium i wzniesienia 90 jak i z chęci powiększenia
wnętra i uszczelnienia 90.
Bazylika z kopułą wywodzi się wg. Strygowskiego z budyn-
ków kamiennych z IV wieku z Binbakkillesse 112, z kasteli
w Isaurie, z Kodja-Kirlessi i z Aladja Isaurie.

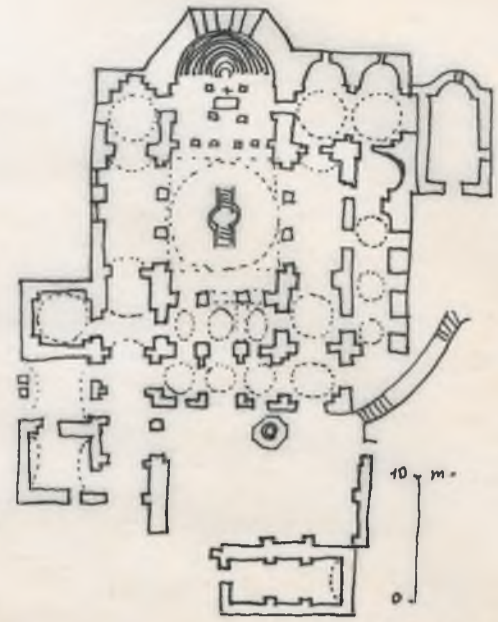
Rys. 105. Sarwistan, Persja. Pałac z III w. z e-
poki Sasanidów z czas. króla Khusroa
wg. F. Sarre

Rys. 106. *Hagia-Kallisti* w Tesalonice wg Herzog i W. a wg Strzygowskiego z IV wieku z "Journal of Hellenic Studies" 1892 supplement.

Rys. 107. *Dese-Apshe* wg Kott'a w Lycii (Cassaba) z "Kleinasiatische Denkmäler".

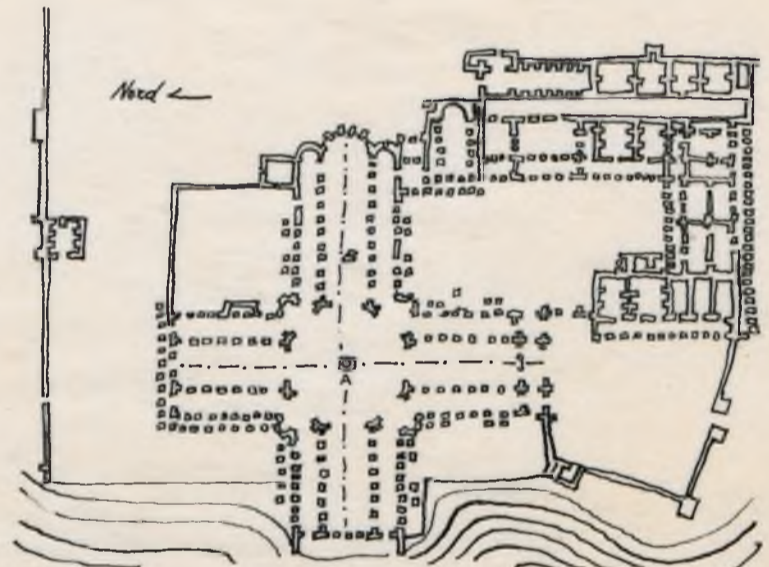
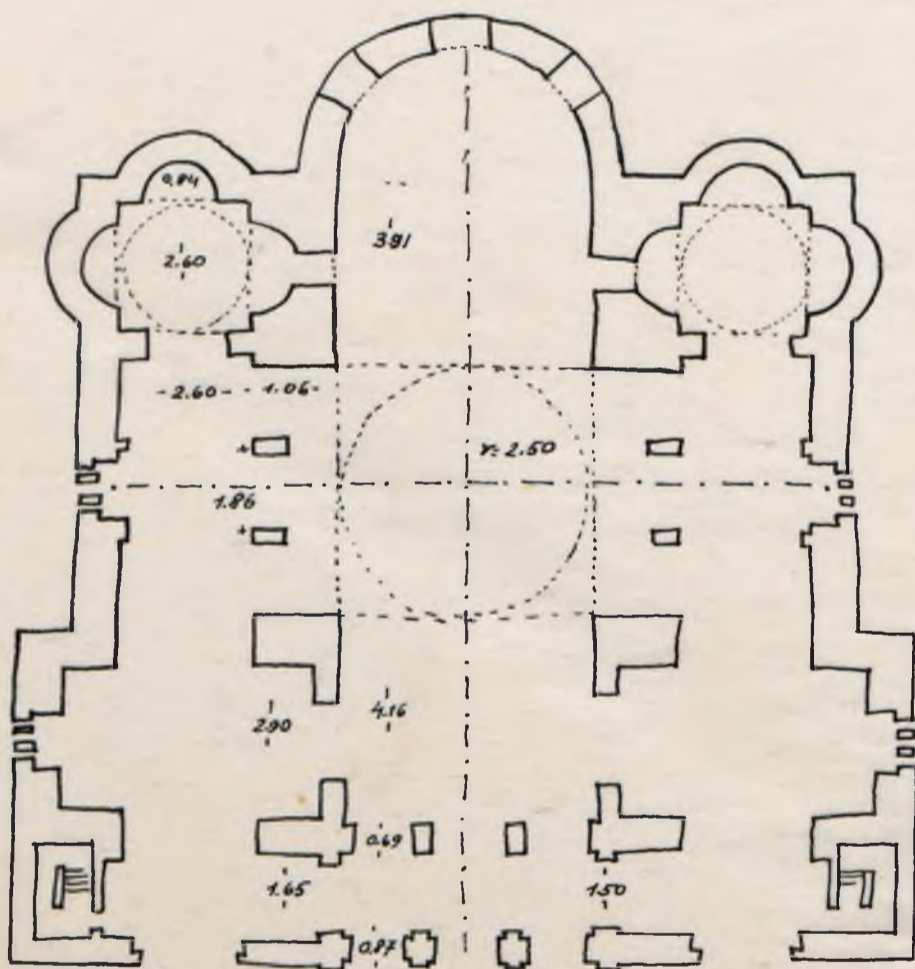

Rys. 108. w Myrze kościół św. Mikołaja wg Kott'a z IV wieku z "Kleinasiatische Denkmäler".

Z późniejszych monumentów mamy kościół św. Klementa w Ankierze ceglany z kopułą na "trójkątach sferycznych" w Dese-Apshe w Lycii z kopułą na trójkątach sferycznych, wkonyles bazylikę str. 2; w Myrze św. Mikołaja, w Pabodolphi, Madnesie, Sardes, Efezie. Wszystkie te bazyliki są z IV i V wieku. W Syrii mamy przykład bazyliki z kopułą ceglana w Kasz-ibn-Walrah z V wieku - s. Sergiusza w Gazze z kopułą na trójkątach sferycznych. Ten typ bazyliki kopułowej przetrwał do Konstantynopola, Grecji i Europy.

Naciśnięte górne kopuły wymagały silnych wzmocnień bocznych i w tym celu budowano silne boczne sklepienia kolebkowe dotykające do ścian zewnętrznych, na które to ściany sklepienia przenosiły siły rozpychające kopuły co widzimy w Dese-Apshe i w św. Mikołaju w Myrze. Jest tu kopuła na trójkątach sferycznych wspierana z boków sklepieniami kolebkowymi. Podobne rozwiązanie konstrukcyjne widzimy w Philippos, Efezie i w kościołach greckich; z tego typu pozostałości pomiędzy bazyliką z kopułą a kryzą grecką, który najwyraźniej reprezentuje w małej Azji św. Mikołaj z Myry ugrupowania typu kościelnego o planie kryzy greckiej. W którym mamy nawę, transept o równej szerokości i długości, skrzyżowanie parondu i w precyzyjnie zakryte kopułą. W ten sposób siły parę kopuły rozkładają się równomiernie.

C. Trzeci typ wschodni, kościoły o planie kryzy greckiej.

Rys. 109. Młostwy św. Symeona w Syrii Centralnej, pomiędzy Antiochią i Alep. Stylite Kalit Seman z końca IV wieku. A - paronduka podwójna kolumna dwukółta lewej zbudowano symetrycznie z czterech budynków z których B - jest bazyliką zaradniczą. Sta kolumnie tej siedział święty asceta Symeon.

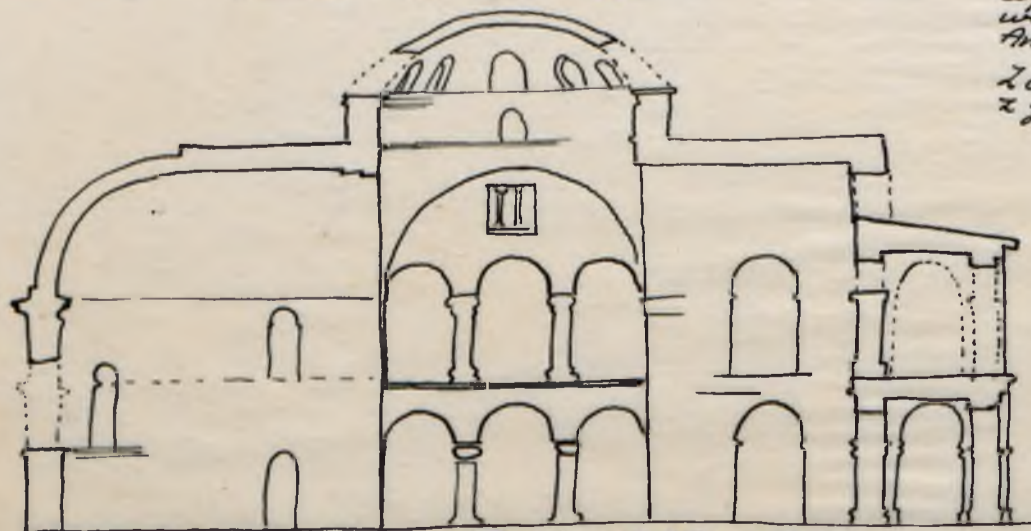
W ciągu Turku rozpoczyna się jak już za- naczyniem porówny, formowanie planu w kryzy greckiej co widzimy w Dese-Apshe i w Myrze i co dalej widzimy jak rozwija się w św. Klementa w Ankierze.

Z czasem rozwinię się ten typ kryzy greckiej z jedną kopułą środkową przez wpisanie w prostokąt w klasyczny typ bazyliki z 5 kopułami, a czego to po- czątek widzimy w kopułach w Ankierze. Należy tu odróżnić za- naczyniem że bazyliką rozwinię dwa typy planów kryzy greckiej z pięcioma kopułami, a mianowicie: 1° typ z kopułami na ramionach

100
101
Kryza, zarysowa
oświetlonej wielkimi
Kopułach

2° typ z kopułami poza ramionami
102
103
kryzy, i zarysowa
obryb boczne kopuły
są znacznie mniejsze
od kopuły centralnej.

Podobne wpisywanie kryzy greckiej w prostokąt mamy w ceglanych kościołach w Uthachah z IV wieku i

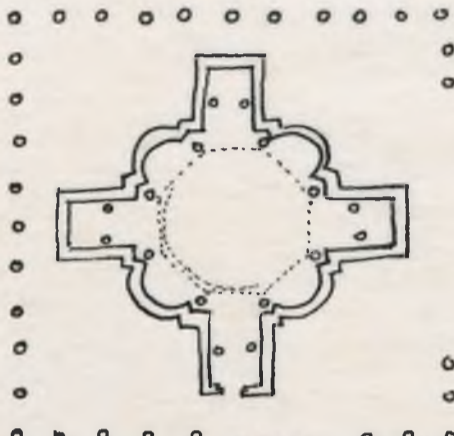

Rys. 110. Ankieza św. Klement z IV wieku z D.A.C. e. 2341

w małych kaplicach Azji Mniejszej, Frygji, Izaurji i w Tschauli-Kiliss. Są to budowle z IV-V wieku. Klasyczny przykład kryzy greckiego znajdujemy w układzie świątyni św. Symeona słupnika. Kościół ten jest uformowany dwokółta osmiobocznego odległego placu otaczającego kolumnę. Właściwy kościół mieści się we wschodniej bazylice w której widzimy trzy absydy, pozostałe trzy bazyliki służą do przyjmowania licznych pielgrzymów.

W rzymskim V wieku i w persyjskim VI wieku znajdujemy kościoły o czystym planie kryzy greckiego zarówno w krajach mało-azjatyckich i Syrii, jak i w krajach które uległy promieniom tej architektury i mediewizmem w Bizancjum.

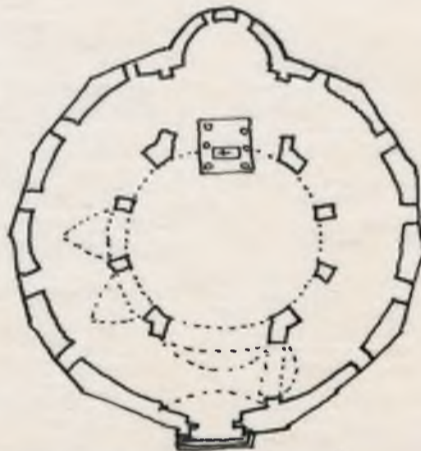
D Wschodnie kościoły centralne z IV i V wieku.

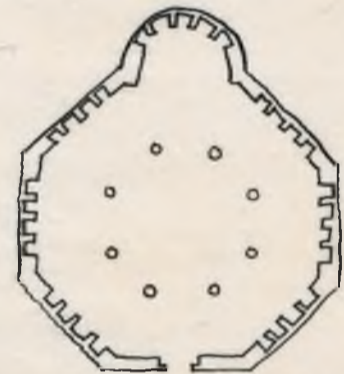
Rys. 112. Kościół w Nysse w Anatolji z IV wieku wg. opisu S. Gregora z Nysy.

Rys. 114. Binbirdulisse Kara Dagh z IV w. wg. Strzygowskiego

Rys. 115. Derbe w Galacie z IV-V w. z D.A.C. 9-74

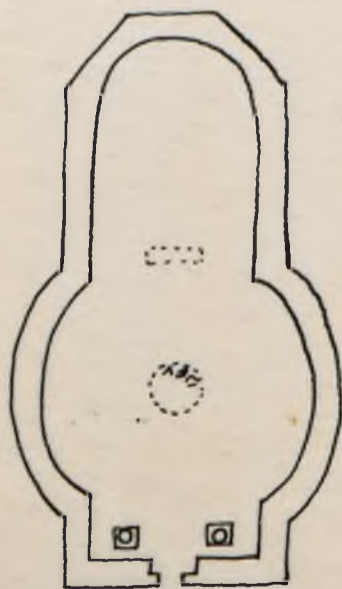
Rys. 113 w Isaura (Cilicia) z około 250 roku z D.A.C. 9-74

Kościół w Nysse jest jakby formą przejściową, pośrednią pomiędzy planem kryzy greckiego, a planem centralnym osmiobocznym. Hierapolis o zewnętrznych murach okrągłych, a o wewnętrznym osmioboku jest jakby dzeniem do okrągłego kościoła - jak np. w Derbe gdzie kółko kolumny nie ma okrągły tambur, a jest otoczone 14 kolumnami zewnętrznie.

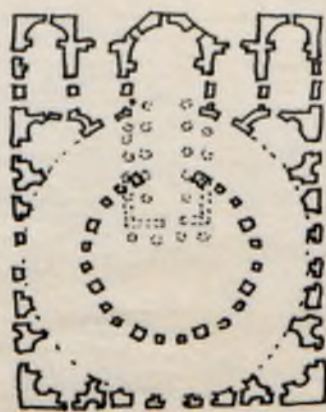
Wnętrze kościoła Bonna i Ery wpisane w kwadrat są przejściem do bizantyjskiego typu centralnego rotundoidalnego. Mamy tu dalej owalirouany osmiobok z słupkami w Wierscheke z IV wieku i owalny kościół z Madaba z rozwinętym sanktuarium zamkniętym półokrągłym obiegami ścian.

Typowy plan osmioboczny z absydą i wewnętrzną kolumnadą również osmioboczną kamperntuji nastawny ze znanych przykładów z III wieku z Izaurji i Kara Dagh z IV wieku z Binbirdulisse.

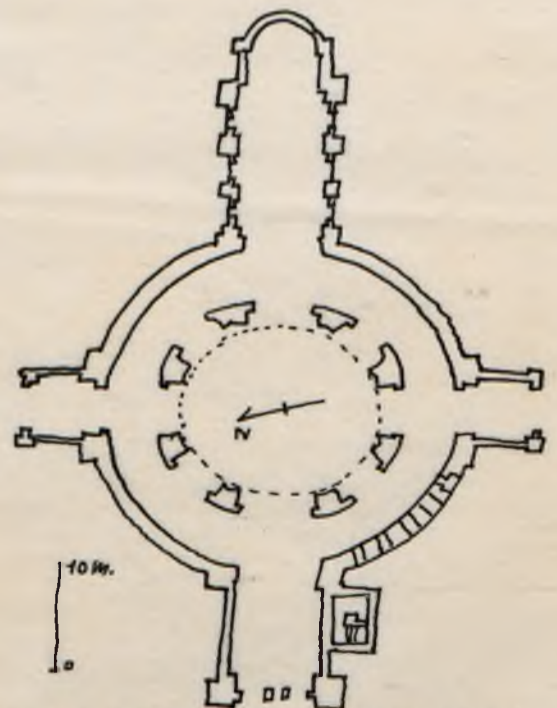
Należy tu podkreślić, że we wschodnich kościołach centralnych z nastawą ofiar jest umieszczony poza centrum wnętrza crypto w absydzie lub w wypiętym sanktuarium, poza jedynym wyjściem Hierapolis. W ten sposób w porównaniu z rzymskimi kościołami centralnymi które zawsze sytuują ofiarę w centrum wnętrza wyrażają kontrastującą się kościoły wschodnie. Również nigdy nie spotykamy na Wschodzie kilku kolumnad otaczających wnętrze jak w Krymie, która nadaje lub jest tylko jedną, na której bezpośrednio opiera się kopuła.

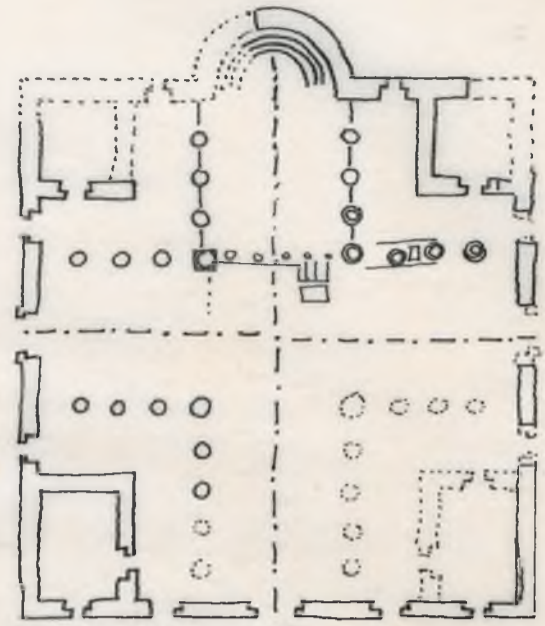
Rys. 117. Madaba z kraju Moab na wschód od Młona Martwego z "Nuow Bulletin" 1899 nr 153

Rys. 118. Katedra z Bonna w Syrii Centralnej wg. Vogüé z 512 roku

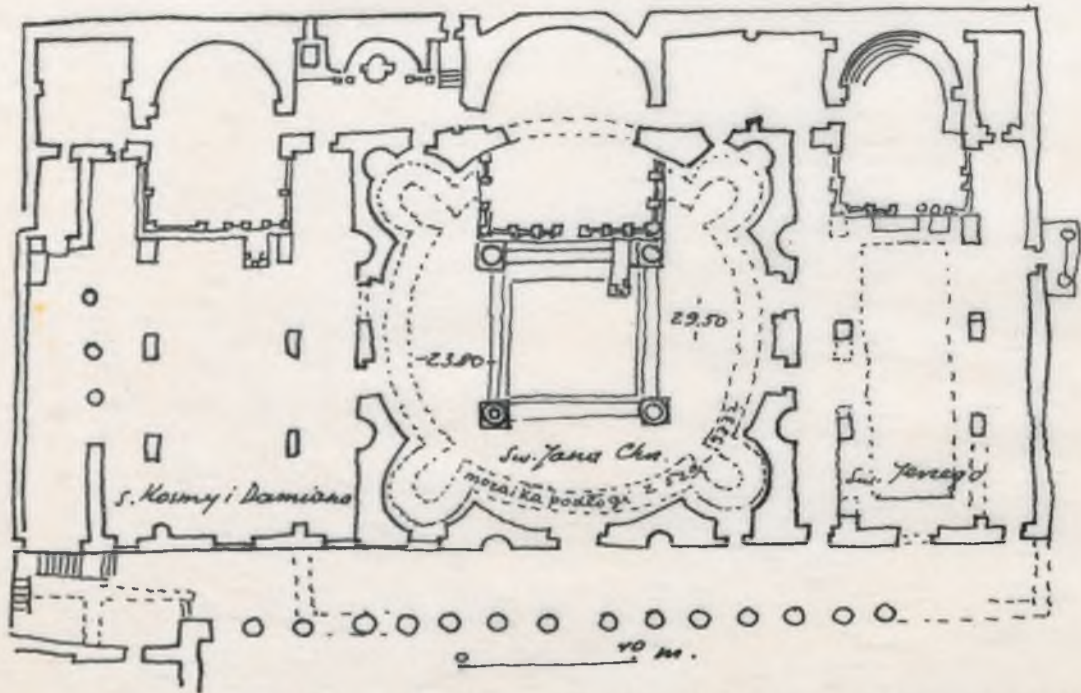
Rys. 119. Wierscheke w Hierapolis z IV w. wg. Strzygowskiego; Klein-Asien.

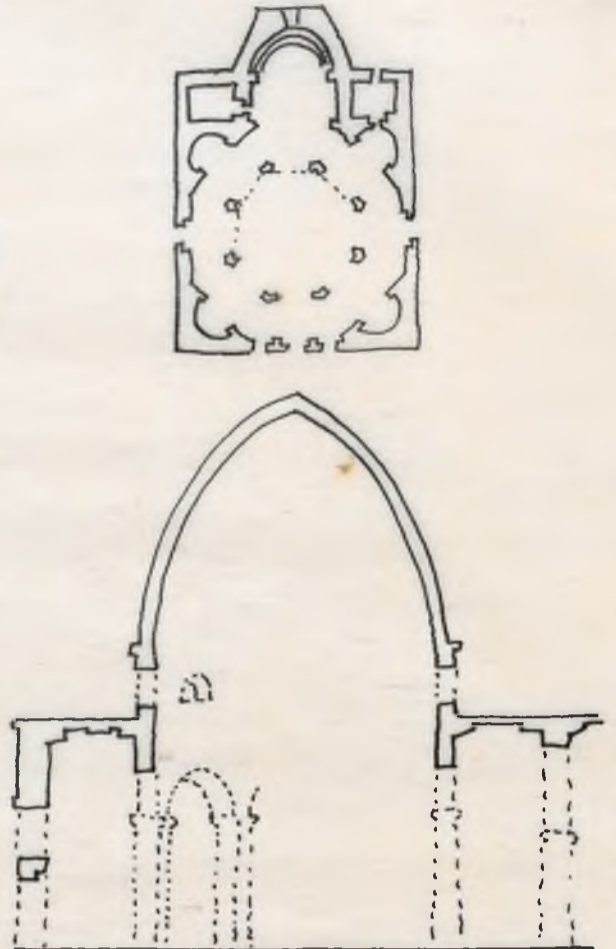
Rys. 111. Gerasa, Palestyna, Kościół św. Pawła, Apostoła i św. Chryzostoma z 530-531 r. wg. W. Crowfoot i D.A.C. p. 952/

10m

10m

Rys. 120 Kościół poświęcony Sw. Janu Chrzcicielowi, Sw. Kosmy i Damiana i Sw. Józefowi w Jericho w Palestynie z 529-533 roku. Wł. J. W. Crowfoot, "Churches at Jericho" 1931, Brit. school of archaeol. w Jerozolimie.

Rys. 121, 122 Plan i przekroj kościoła Sw. Józefa w Erna z 515r. w Syrii Centralnej. Wł. C. Diehl, "Manuel d'Art byzantine" s. 33.

Syryjskie kościoły z Eryi Bozra mają kopuły konicko z "voûte sphériques appareillées" oparte na tamburach mackodryckich w osmiobocznej kolumnadzie; metoda syryjska (pochodzenia z 8 w. 16 + 32 bok.) z Apollonii; znany kościół centralny z Trausa, Hierapolis, Babiliskulase; Dere' Agsey, i 19 one budowane z ciosu, gdy w Cassala z słucenia.

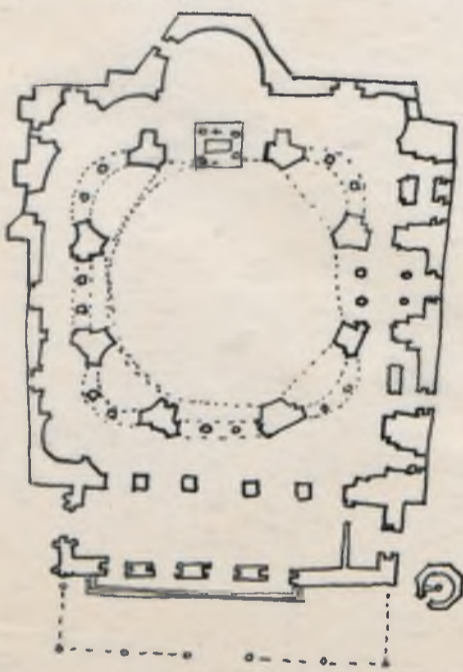
W ten sposób sporządzone typy wschodnie formowane w krajach miedzi-wschodnich i syryjskich w ciągu IV-V wieku pod wpływami zachodnimi i macedońskimi i perskimi segregują się na:

- a) bazyliki sklepione
- b) bazyliki z kopułą
- c) kościoły o planie krzyża greckiego
- d) kościoły centralne; osmioboczne, wieloboczne i okryte
- e) kościoły centralne wpisane w kwadrat (lub w wielobok)

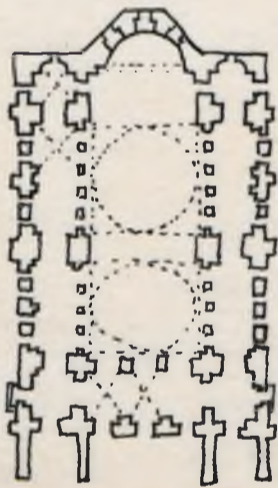
Z tych typów, a zwłaszcza z bazylik kopułowych, kościołów o planie krzyża greckiego i z kościołami centralnymi wpisanych w kwadrat lub prostokąt rozwinięte się dalej architektura bizantyjska, niezapominając jednak, że wszystkie te typy wpływają na kształtowanie się plastyki zarówno wschodniej jak i zachodniej.

Ustęp 3° Architektura Kościelna Bizantyjska i jej wpływ na wschód i zachód w ciągu VI i VII wieku.

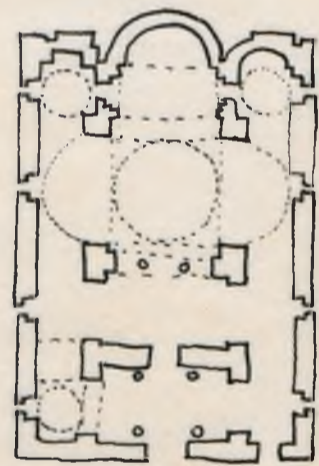
A. Kościół Justynianowski.

Rys. 123. Konstantynopol, Kościół Sw. Sergius i Bacchusa zbudowany przez cesarza Justyniana I ok. 530r. z Diehl, "Manuel d'Art byzantine" str. 136

Rys. 124 Konstantynopol św. Józef i Kłodowany w 532r. Wł. Holzinger

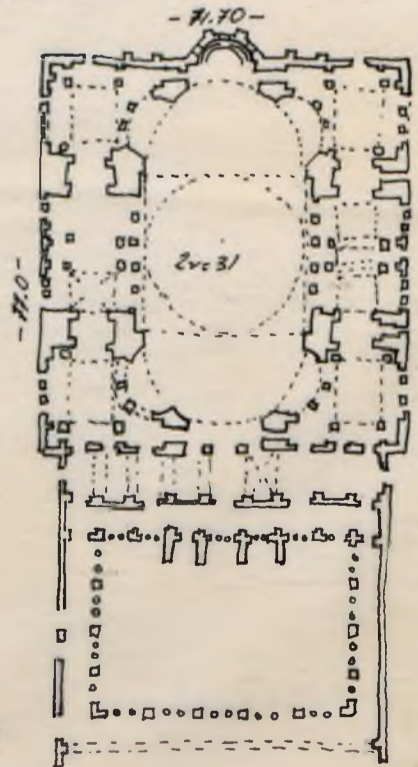

Rys. 125

Rys. 125 Konstantynopol kościół Sw. Andrzeja Kłodja - Klostapha - "ojca" Wł. Holzinger'a

Sztuka bizantyjska urodzona w Małej Azji, Syrii i Armenii z wpływami greckimi i arabskimi przynosi do stolicy cesarskiej do Konstantynopola lekką architekturę przestronną kopuł wiszących ponad ciurorobkami. Tu w stolicy imperium krzyżują się wszystkie wpływy i w tym miejscu kłew wschodni i murek z Egiptu i Syrii. Przechodzi do Konstantynopola abakda trójłana z Egiptu, bazylika kopułowa z przeklepieniem, oparcia kopuły trójkątami sferycznymi z Anatolii, portal wejściowy z Syrii i z Penji; ceglano-budowniczo, sklepienia posomemni warstwowi, forma kapitelu, drobne zdobnictwo, etc. W epoce wielkiego imperatora Justyniana I gdy na jego rozkaz, dzieła porządają przez wspaniałych budowli były one kształtowane się z wyżej wymienionych wpływów. Znajdujące budowle justynianowskie rozwijające zdobycie Egiptu, Syrii, Anatolii i Penji, stały się pomnikami sztuki bizantyjskiej; podważałam do dobrego rozwoju jej nowej sztuki, która będzie promieniować teraz na całe imperium, a sama odradzać się w tym pomnikach złoty epoki.

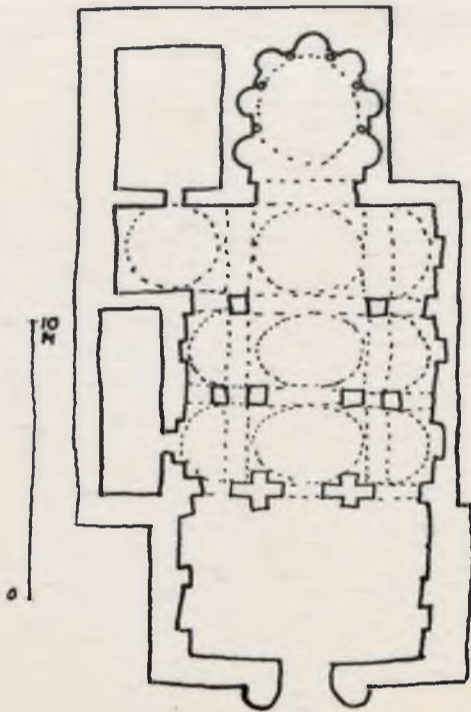
- Justynian buduje:
- 1° Sw. Sergiusa i Sw. Bacchusa w 530r.
 - 2° Sw. Józefa w 532r.
 - 3° Sw. Apollonii w 536-546r.
 - 4° Sw. Zofję w 537-562r.
 - 5° Sw. Andrzeja który został ukończony w końcu VI wieku

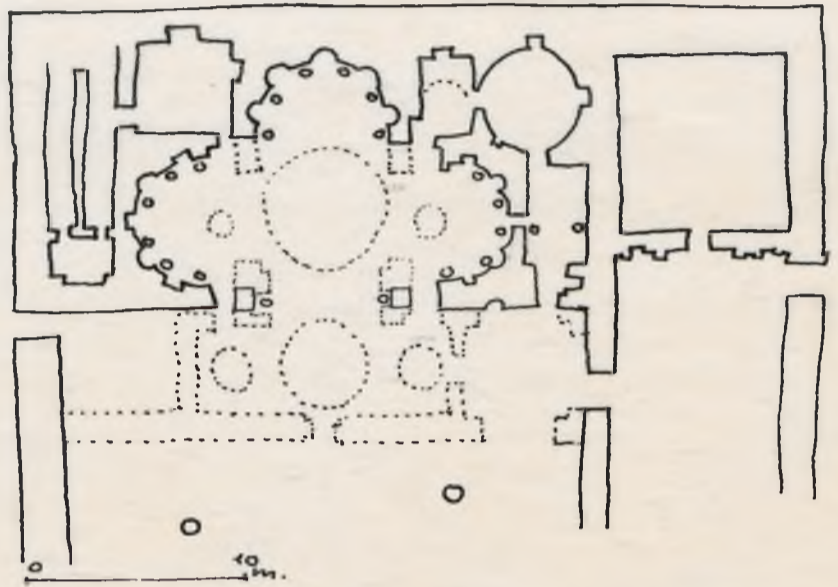
Rys. 126 Konstantynopol. K. Sw. Zofji, Hagia Sophia z lat 537-562 rok

- 7° Sw. Sergiusz i Sw. Bachus jest to kościół typu syryjskiego, centralny, zbliżony do Ewy i Bosny.
- 2° Sw. Trena jest to bazylika z kopułą, a nawet z dwiema kopułami typu anatolskiego.
- 3° Sw. Apostołowie budowani przez architektów Anthemiusa z Tralles i Jydoną młodszego są kryciem greckim z 5 kopułami z których cztery ślepe mają kopułki znajdując się na ramionach krzyża.
- 4° Sw. Zofia buduje Anthemius z Tralles i Jydon z Millet (oba więc są jonezykami). W bazylice tej uwidoczny jest z bazylik anatolskich z kopułą, architekturą jonezyki osiągnęła, niestety, lekkość wznosząca ramiona płaską kopułą na trójkątach sferycznych z kam. ze dwa basny. Tużi wznoszący arcyowe ściany, a dwa porostłe półkopuły. Wspaniałość tej powietrznej architektury wzbogaca przepych marmurów, cennych kamieni, malarstwa, mozaik.
- Kopuła została zbudowana systemem afrykańskich z lekkich rur wypalanych z białej gliny z Rodos. W czasie budowy w 558 roku, kopuła zawalila się; została odbudowana wyzra o 32 stopni.
- Dillafory pisze: "Sw. Zofia jest genoz sztuki bizantyjskiej; kopuły na trójkątach sferycznych".
- Jest to "świątynia nieufplum kopułowym arcydziełem sztuki liturgicznej piaworych 5 i wieków, rze rzuwspaniałym pomnikiem sztuki bizantyjskiej".
- 5° Sw. Andnaja jest to bazylika z kopułą w której widrmy wpływ typu wznoszącego świąteli Zofji i kwiwtowo planie krzyża greckiego.

B. Rozwoj architektury bizantyjskiej na wschodzie do VII wieku.

Rys. 127 Monastyr Ojca Jana koło Antinoe, Egipt z VII wieku z D.A.C. a-2342

Rys. 128 Deir-el-Abiad koło Sohaq na pustyni libijskiej Egipt (334-452 rok) z D.A.C. c-473

1° W Egipcie widrmy w Deir-el-Abiad kościół o planie krzyża greckiego z najwyższą kopułą na skrzyżowaniu ramion i pięć mniejszych kopuł. a gwałt to budynek z IV-V wieku. Ciekawe jest tu radiogłębnie absydami trzech ramion krzyża.

W klasztorze w Antinoe z VI wieku mamy bazylikę z kopułami i to z pięcioma kopułami owalnymi najwyższą z nich jest w absydzie.

Podobnie w Sohaq spotykamy w VII wieku kopułę owalną. Kościół ten przypomina plan Sw. Andnaja z Konstantynopola poinspirowany od egipskiego o półtora wieku.

Budunki te są z okresu wzajemnych wpływów Egiptu i Bizancjum, które zrodziły mianem w 644 roku gdy murettmanie zajęły cały Egipt.

2° Armenska sztuka rozwijała się w duzym stopniu samodzielnie mimo, że wplnosc patrijarchów w V-VII wieku wplnła ze rkoł bizantyjskich z których przynosiła bizantyjskie ozdoby.

Ulepała natomiast architektura armenska wplnwm sztuki lokalnej i wplnwm syryjskim, malo-azjatyckim i perskim.

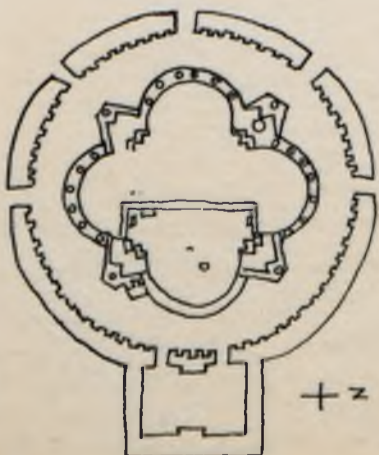
Strazykowski krytycznie uduł początkowo w srtue armenskiej od bizantyjskiej, przyjmując później tezę zależności sztuki bizantyjskiej od armenskiej, a zwłascza w epoce panowania w Bizancjum dynastji cesarzy amenseryków.

Prze otem w „Das Etschmiadzin-Engelien“ i w „Byzantinische Denkmalerv I“.

Kościół armenski są kamienne. Katedrę w Etschmiadzin w III wieku piątego wieku buduje późniejszy architekt Justyniana I, i typ tego planu zaopduje aż do Frangi gdzie poznaszmy go w kościele 5-Germigny-Ses-Prés z IX wieku, jak i plan ten znajdujemy w I wieku w Grecji na Górze Athos.

Podobnie ukrabatowane, świątynie jak katedra z Etschmiadzin znajdujemy w Armenji w: Sw. Kipsimé z VII wieku; w 5-Gaione z 630 roku.

Bardzo ciekawy jest okrągły kościół obejmujący wplnre o planie krzyża greckiego o radiogłębnych ramionach, absydami, Sw. Gnegona Illuminatora pod Etschmiadzin z 640-666 roku.

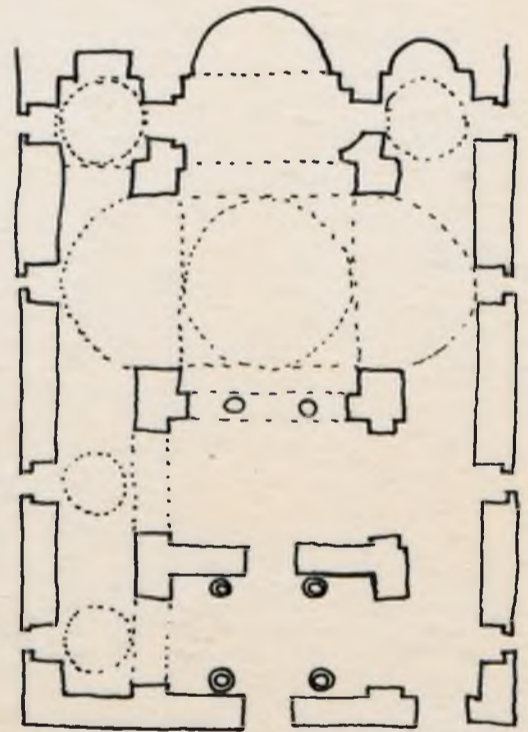

Rys. 130 Kościół Sw. Gnegona „Illuminatora“ koło Etschmiadzin (Armenja) wg Strazyowskiego w. „Der Dom zu Aachen“ z 640-666 roku

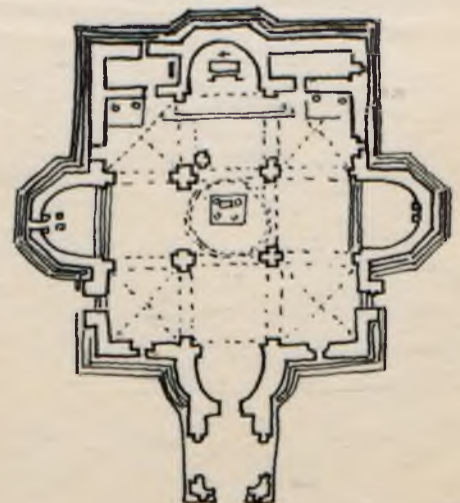
W budyńku tym cztery kolumny noszą kopułę o średnicy 39 metrów.

Plan tego typu rozajduje się z Armenji, nietylko w krajach sztuki bizantyjskiej ale i w Europie, gdzie bpdniemy go spotykac 6. czesio jak np. w Malborku w 5-Lorengo, a nawet w Krakowie na Wawelu w kościele Sw. Adalcta z pocz. I wieku.

W Siohakath mamy jednonawow bazylikę z kopułą z 640-649 roku. Architektura armenska w czogu następnym wieków promieniuje zaadopuowane i rozwinięte typy kościołów o planach krzyża greckiego na Grecji, na krzyżach prouostawno: Rosji, Bułgarii i Serbji.

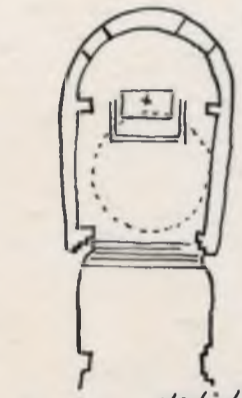
Rys. 129 Sohaq-Schaudi (Egipt) Monastyr z pocztku V wieku z D.A.C. 8-1462

Rys. 131 Etschmiadzin (Armenja) kościół patrijarchalny z kwca w. Wg. Strazyowskiego „Der Dom zu Aachen“

3° Promieniowanie sztuki bizantyjskiej widzimy w III wieku w Mezopotamji w Dara gdzie kościół za ces. Justyniana T budują Anthemius i Trydon.
 Nad Eufratem w lenwie kościół budują Trydon młodszy i Jan z Bizancjum.
 Pod Konstantynopolem w Anderin w 538 roku jest budowany kościół wg. planów konstantynopolskich. W Ullschatta w III wieku znajduje się budownictwo ceglane i dekoracja bizantyjska.
 W Persji pałac w Ctesiphon budują architektami justynianowskiej.
 W Egipcie kościół sw. Jana jest budowany na wzór sw. Apostołów w Konstantynopolu. Stolica wyszła plany w świat, naruci kanony architektoniczne.
 W Syrii w Kermeszen (Chalab), na południe od Alep budują kościół Trydon młodszy.
 Teodor inny architekt cesarza Justyniana I buduje w Palestynie monaster na Synai, ceglany i, wrym do konstrukcji kopuły "trompes d'angle".
 W Kase-ibn-Warab pod Alep powstaje w 564r. bazylika Koputona budowana w technice ceglano-bizantyjskiej.
 4° w III wieku w związku z załamaniem muru tmajskim przychodzi dekadencja i upadek nauki i sztuki. Arabi zajmują definitywnie Egipt, Palestynę i Syrię. Niemniej widzimy nadal promieniowanie sztuki bizantyjskiej na zmiernie zburzony wschód w osmiobocznym meczecie Omara w Jeruzolimie z 687-699 roku, w meczecie w Damasku. Gdy w początkach VIII wieku kalif El-Walid przebudowuje kościół sw. Jana Chrzciciela na meczet, używa bizantyjskich architektów którzy wznowią tryumf bizantyjskiej bazyliki z kopułą.
 5° W tym okresie w Konstantynopolu powstają:
 a° za Justyniana T: Chrystodidymum, osmioboczny zbliżony do kościoła sw. Sergiusza i Bachusa;
 b° za ces. Maurycyego i Ireneusza, podobny kościół do powyższego, Diakonissa, Dżis meczet, Kalendar-hane.

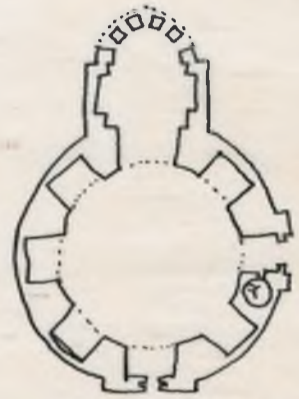
C. Promieniowanie architektury wschodniej na Europę w VI, VII wieku.

Rys. 133 kolumna
Galla Placidia
z 450 roku
wg. H. d. A. nys. 74.

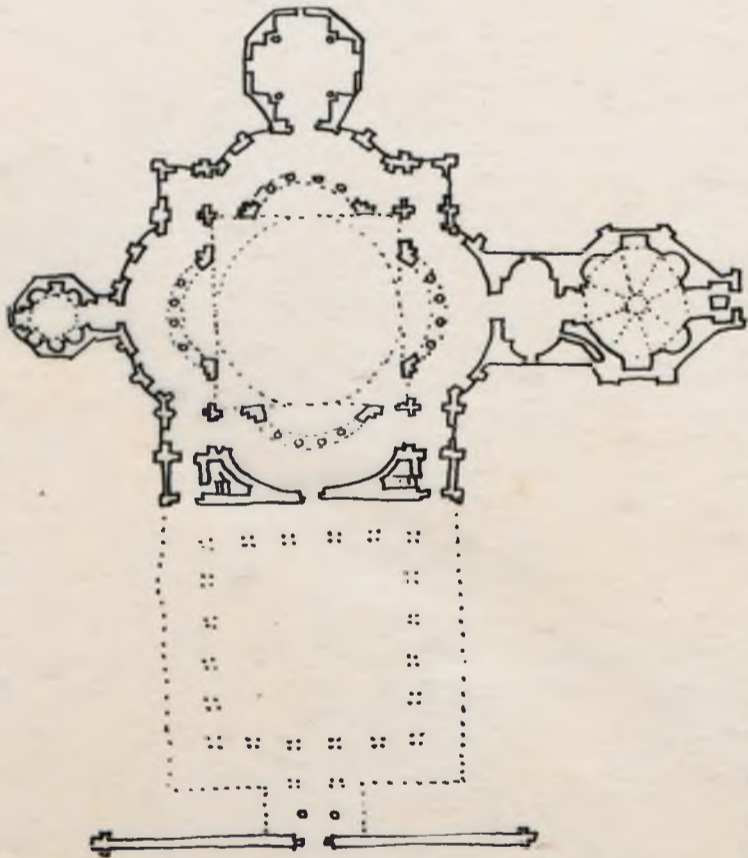

Rys. 134
Kolumna kościoła
sw. Agnese
z V wieku
wg. H. d. A. nys. 68 nys.

Rys. 135 Saloniki: kościół sw. Demetriego
z V-VI wieku
z H. d. A. nys. 7. 2. 3. 4. nys. 145

Rys. 132 Mediolan, Bazylika sw. Satyry (375-432 r.)
"Kopułka półkuliasta wystająca wprost z poziomu sufitu, zbudowana z nowi wstawianych w spirale jak w sw. Janie w Rawennie"
z D.A.C. a-1466

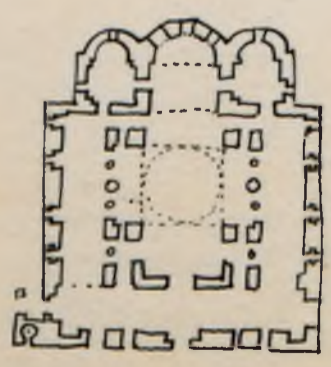
Rys. 136 Mediolan San Saba
z VI-VIII wieku
z H. d. Arch. nys. 7. 2. 3. 4. nys. 170.

a° Bazyliki taciniskie.
 Widzimy dalej na zachodzie w Parenzo w Istrii z VI wieku z atrium z absydą i trzema nawami, w Rawennie S. Wiktora z VI wieku, bazylika "Ursiana" S. Apollinare in nuovo, S. Apollinare in Classe z 644r. w Torcello - katedra S. Fosca; w Rzymie z VI wieku S. dorotheo-fuori-le mura; z 626 roku. S. Agnese - fuori le mura; w Grecji w Salonikach z VI w. sw. Demetrius i t. d.

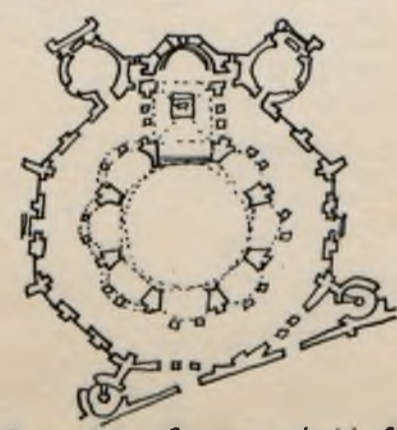
b° Bazyliki wschodnie.
 Typ ten reprezentuje kościół sw. Teodora z VIII wieku postawiony u stóp Pałacu i kościół sw. Anastasii w Rzymie ze- produkcyjny plan kościoła tegoż wzmianka z Jeruzolimę w dekoracji, rysunku, malaturze, rzeźbach w kapitelach uidać charakter bizantyjski w Parenzo i w Rawennie od początków VI wieku. W VIII wieku Rzym jest do potęgi zbizantynizowany, co się wyjasni jeśli przyjrzymy się, że w okresie od 606-754 roku mamy 13 papieży greków lub syryjczyków jak i uspokojeniu umysłom cesarskich pochodzi ze wschodu. Rzym przepelniają wiekający mnisi ze wschodu przed mu- zultmanami, i zaraz w następnym wieku w Rzymie w S. Maria in Cosmedin ujrzymy "sola greca". z IV-VIII wieku bazylika S. Severa w Neapolu ma już wy- rasny charakter wschodni.

c° Bazyliki z kopułą.
 typu anatolskiego powtórza zbudowana na początku VI w. za Justyniana I sw. Zofja w Salonikach. Rownież plan anatolski mamy w San Saba.

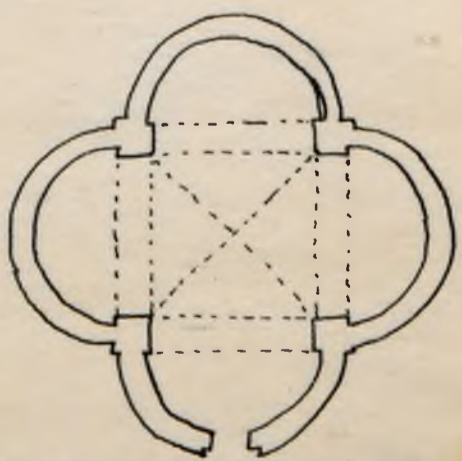
d° Bazyliki z wieżą.
 Wieża występuje w tych bazylikach jakoby odprzednik ko- puły na planie kwadratowym w centrum wnętrza w ba- zylikach o charakterze taciniskim jak np. w S. Germano w kościele S. Maria della cinque torre z VIII wieku

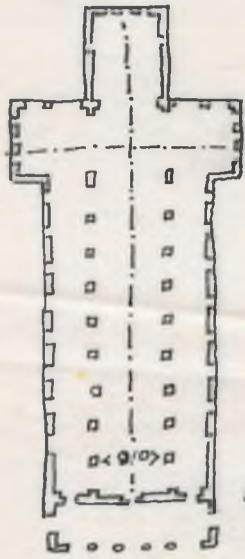
Rys. 137. Saloniki
Kościół sw. Zofji z VII w.
z początków panowania
Justyniana I.
wg. Diehl: "H. d. A. Byz." 120 str.

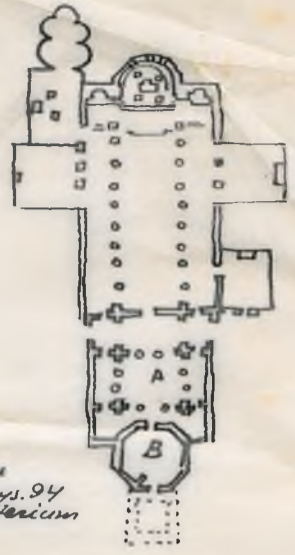
Rys. 138. Rawenna kości. St. Vital.
wg. Wolzinger z 524-536-547r.

Rys. 139 Mantua (Mantua) w Niem.
Bliż pod Thubursicum w Trivulzio z
V-VII w. wg. D.A.C. m-427

Rys. 141. San. Geomano. S. Maria della cinque torre z VIII wieku wg „H. d. A.” t. 2. 3. 1. rys. 173-4. (Plan i przekroj)

Rys. 143. Paremio z VIII wieku wg „H. d. A.” t. 2. 3. 1. rys. 94 A-atrium; B-baptysterium

Rys. 140 Rzym S. Vence of S. Anastasius h namy = 17m. Wg. Hübisch z 625r.

e° Kościoły o planie kryża greckiego.

W końcu VII wieku Narces funduje w Rzymie kościół św. Apostołów, wzorowany na św. Apostołów z Konstantynopola, o planie kryża greckiego z wielką kopułą pasywną i z 4 kopułkami na skrajach ramion kryża. Wydaje się, że praca Hübisch wzywała architektów ze wschodu jak np. w V wieku biskup syonto prosi Konstantynopol o artystów do dekoracji kościoła.

f° Kościoły centralne

z kopułkami są liczne i tak widzimy w Mediolanie S. Satyr z IV-V wieku; San Donato z VI-VII wieku a formowanego pod wpływem typu architektury św. Zenego z Efezu i w Atenach. Dalej widzimy kościoły centralne w Rzymie formowane pod wpływami syryjskimi: S. Vitale z 536 roku; baptysterium S. Giovanni in Fonte z VI wieku. W Grecji w Salonikach mamy świątynię św. Zenego z VII wieku, i nawet w Kolonii nad Renem w VIII wieku mała, owalna świątynia św. Genadea. Wnętrze w tych budowlach, w kopułkach w trójkątach słupowych które je niosą w dekoracji w mozaikach w kapitelach i bazyliach kołowych widzimy charakterystyki bizantyjskiej. Później obejmują nawet całe góry gdzie tylko brak zabiegów architektonicznych z tej epoki nie pozwala nam cytować tu przykładowo, ale które znajdujemy w innych dziedzinach historii sztuki: sklepienia, absydy, trapezowe, charakterystyczne dekoracji bizantyjskiej, te występują ciekawie w wschodniej Afryce, w Kartaginie w bazylikach z Dermoch; Maudra; Announa; Marifou i w Temgadzie.

g° Kościoły o planie kryża Tacińskiego.

Oto nowy dowodek tej epoki która na zachodzie przekształca plan kryża greckiego w plan kryża Tacińskiego, a który to pierwszy przykład odnajdujemy w kaplicy o charakterze bizantyjskiej w Sella Placidia z 450 roku w Rawennie. Podobnie w kościele rzymskim S. Marco at Anastasii, z 625 roku zamykamy plan kryża Tacińskiego. Gdy w pierwszym przykładzie architektura, kopuła i zdobnictwo jest formowane przez elementy i wpływy syryjskie, to w drugim przykładzie mamy naśladowanie kościoła jerozolimskiego. Różnica sztuki wschodniej strona w kraju bazyliki Tacińskiej nowej formy, - kryży Taciński (zremontowany nam już z kościoła S. M. P. z Belem z IV wieku i którego naśladowanie poprzednio, pierwotnie w VII wieku Rzym) forma która w przystąpieniu zatrzymuje w budownictwie kościelnym zachodu. Wchodzimy w epokę architektury romansu bizantyjskiej, stwarzając, że w ciągu VII wieku rozwinęła sztuka bizantyjska podbiła świat wschodni i zachodni cesarstwa rzymskiego i krajów do niego przyległych.

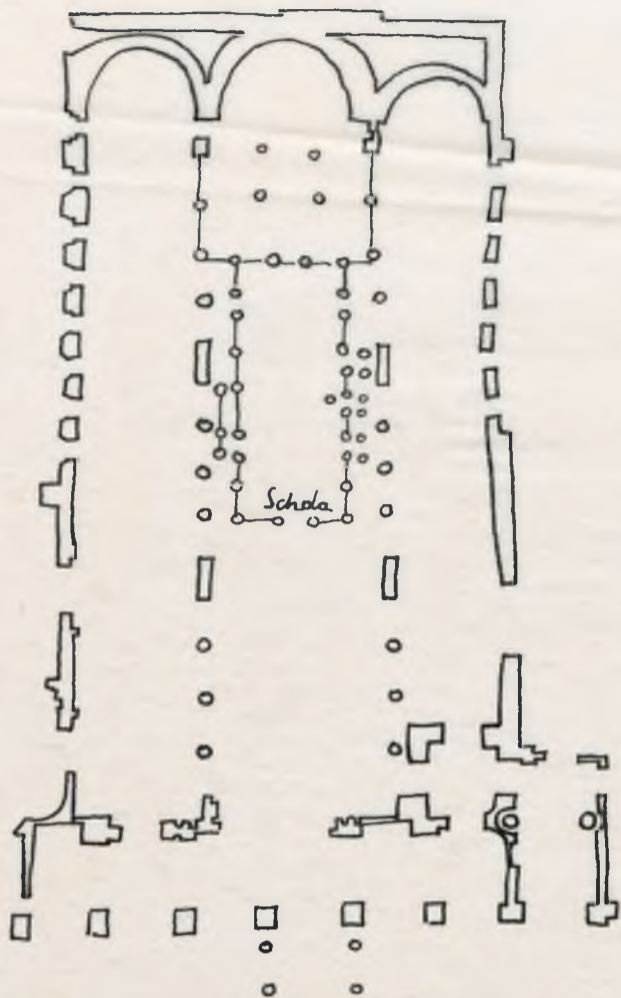
Rys. 144. Różnej form wschodnich od V do VII wieku.

- bazyliki Tacińskie
- " " o elementach wschodnich.
- " " wschodnie z kopułą
- " " z kopułą
- + Kościoły o planie kryża greckiego
- kościoły centralne typu wschodniego
- ⊕ absydy trapezowe
- 642 data okrycia musulmańskiej

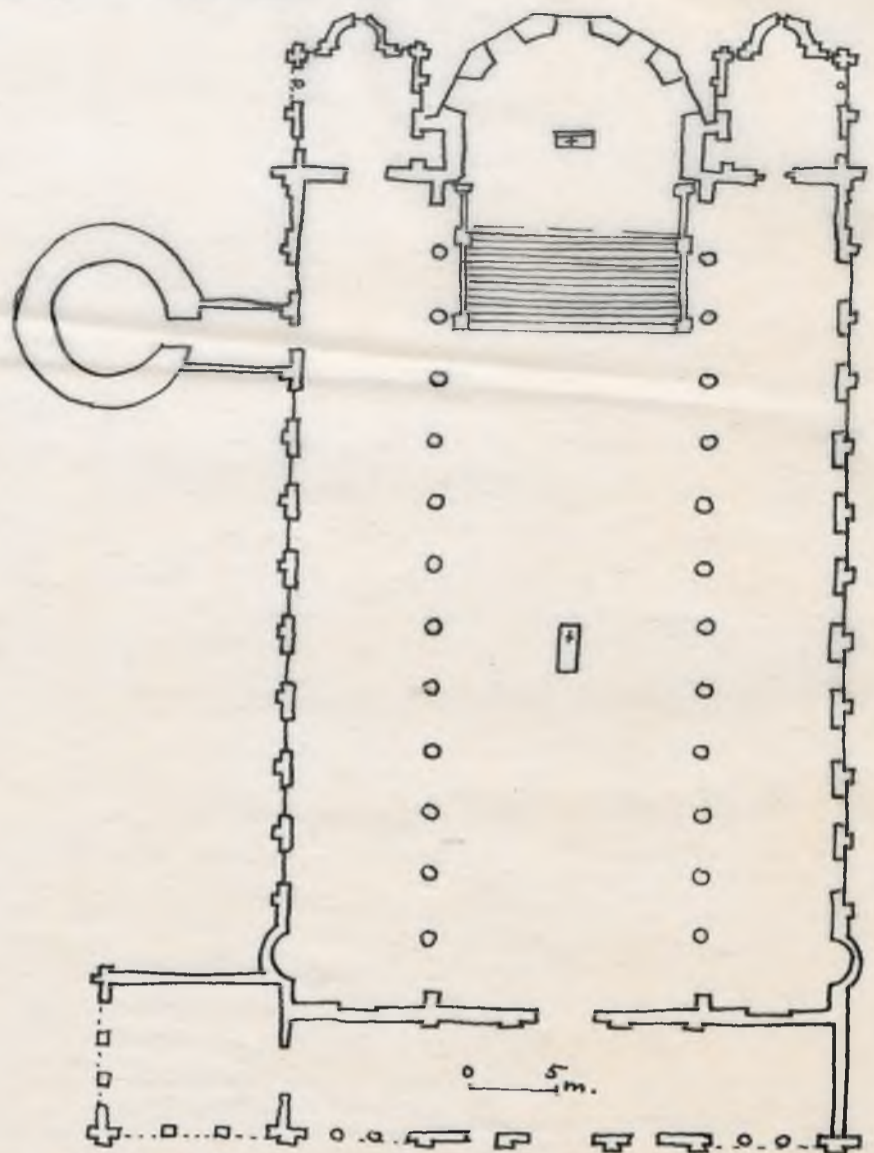
- ← promienie sztuki Tacińskiej
- ← " " " wschodniej
- ← " " " bizantyjskiej
- xxx-x granica zasięgu Islamu

Ustęp 4 Kościoły romano-bizantyjskie i inne na Zachodzie od VII do X wieku.

A° Kościoły we Włoszech.

Rys. 145 Rytm S. Maria in Cosmedin w Rzymie z 773-795 roku z „Rom. Baukunst in Italien“ Ricci C. str. 17.

Rys. 146 Ravenna S. Apollinare in Classe z 806-816 r. wg. C. Ricci, R. 6. in Th. str. 1

Z architektury rzymskiej z bazylik tacińskich, z kościołów o planie krzyża jak Sw. Piotra w Paweł z Commo z Triesty czy też z Sw. Apollonia w Justynianopolu z kościołów okrągłych i wielobocznych pod wpływem Rzymu i Syrii, np. Babilon, Damask, Palmyra, Petra, blausan, później Formy Dioklejana, bizantyjski patrycjusz wywodzi z tradycji i wpływu architektury wschodnio-zachodniej, architektura romano-bizantyjska ze sklepieniami i z wschodnim rytmem ścian, słupów i pilastrow na elewacjach. Wpływy wschodnie przychodzą do Włoch polejno za Konstantynem, potem za Gotów gdy powstaje S. Vitale, S. Laurent. W trzecim okresie wpływy wschodnie przynosią w czasie ikonoklastów gdy imigrują na Zachód artyści przed przesładowaniami w Konstantynopolu i przed Arabami. Imigrują w tej epoce również malarze i rzeźbiarze. Jest to ostatni wielki rozwój sztuki na Zachodzie w pierwotnym tryumfalizmie.

Ta sztuka romano-bizantyjska tworzy szkoły lokalne: romańską, karolińską, lombardzką, reńską i t. d. Wpływu wschodnim dopomagają przybycie duchownych wschodnich i panowanie Greków w Rzymie do 752 roku, oraz stały handel z Bizancjum. Greci nie pozostawili żadnych zabytków w Rzymie.

Ostrogoci tylko mawroslawem Teobryka w Rzymie. Pozostałe zabytki są z Rzymu i reńki architektury lombardzkiej. W Rzymie mamy z tej epoki: S. Maria in Cosmedin z 772-795 roku; przebudowę S. Praxedę w IX wieku, S. Maria in Trastevere z 827-844 roku; S. Maria in Ara Coeli z 900 r.; S. Cecylię z 817-824 roku, S. Maria in Dominica z 820 r.; S. Sabba. Są to bazyliki o dekoracjach w charakterze bizantyjskim.

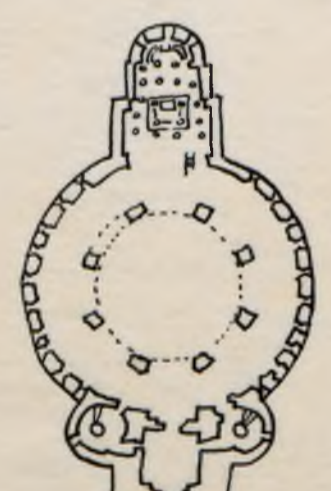
Największą grupę architektury reprezentuje dombaroja. Sztuka lombardzka należy do rzeźni od longobardów który panują od 568 r. po 774 rok, i z tego okresu mamy bardzo mało zabytków, a charakterystycznych są formy rzymskie o naturalnościach wschodnich.

Mamy z tej epoki longobardów kościoły: w Brescia, S. Salvatore z 753 r. i Duomo Vecchio z końca VIII wieku, w Pawy, S. Maria della Croce z 774-9 roku, w Arezzo S. Maria in Vallo z 782 roku, w Comite pod - Valle, w Ancône Misericorde z 687-700 roku, w Mediolanie S. Maria Aurora z VIII w, w Commo. meistrzejczyński kościół S. Abondio w Pawy.

VII wieku, oraz drobne obiekty w Wenecji, Torcello, Bolonii. Dieta te mają charakter barbarzyński, są z epoki dekadencji i nie przynosią żadnych nowych form plastycznych.

Rys. 148 Mediolan S. Ab. Ambrogio w Landriani z 800-850 r.

Rys. 148

Rysunek 149 Wenecja Sw. Marek Wg. Holsteina z „Mon. d'A. byz. D'ahl" str. 40

Rys. 147 z Brescia z VIII-X w. z czasów Karola W. z „H. d. A.“ Darmstadt 1886 rys 172.

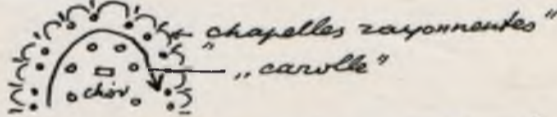
W ukończeniu niedzieli longobardzkiej rozpoczyna się rokniak architektury lombardzkiej, charakteryzującej się zastępowaniem kolumn słupkami (*impilatae cantonne* de colonne) we wnętrzu bazylik, sklepieniami, kopułami, arkadami ponad nawami; charakterystyczną dekoracją.

Z okresu tego mamy: w Mediolanie: S. Ambrogio z 882 roku
 w Pato: S. Vincenzo z IX wieku i S. Custorgo z IX w.; S. Cesso - bazylikę Anwora.
 w Weronie: S. Stefano rotondo z IX wieku
 w Wicencji: S. Felice i Fortunata z 985 roku.

Klasyycznym tworem lombardzkim jest sklepienie z widocznymi urbojeniami t zw. „voûtes de nervures saillantes”.
 Obok sztuki lombardzkiej powstaje w tym okresie sztuka neo-tacyniska w Rzymie jak np. w S. Maria in Ara Coeli i wymienione powyżej bazyliki o charakterze lombardzko-tacyniskim.
 Podobne sztuki tacynisko-lombardzkie widzimy w Toskani, i której wielki mistrz sztuki rozpoczął we Florencji Jan Cimabue w 1013 roku.
 Na południu rozkwiła sztuka sycylijsko-normandyjsko-arabska której patnią rozmyte bryły w XII wieku. Ostatnia ze szkół włoskich jest wenecko-berantyjska najsilniej związana ze wschodem. Z faktycznej S. Apollinare Nuovo z Ravenny z 806-816 roku reprezentuje typ bazyliki tacyniskiej o dekoracji berantyjskiej, a Sw. Marek z Wenecji z 827-844 roku reprodukuje plan kościoła Sw. Apostołów w Konstantynopolu.
 W epoc ten dzięki klawi, mnichom i artystom przenieśli sztukę włoską do Galji i Nadrenji, choć naley już tu podkreślić, że Francja w tym czasie jest w przededniu tworzenia architektury rodzącej.

B Kościoły we Francji.

Galja, Brytania, Hiszpania, Afryka i Nadrenja należą w tej epoce do sztuki wizerkowej.
 W sztuce francuskiej odpowiada architektura karolińców. Mamy kościoły bazylikalne i centralne. Kościoły bazylikalne wywodzą się z pierwotnego typu bazyliki tacyniskiej. Nawy w tych bazylikach są rozdzielone w Galji jak i w Rzymie słupkami a nie kolumnami. Silnie rozwija się transept i za nim w stronę absydy prezbiterium na „Chorus psallentium” dla chóru i kłosa.
 Adaptuje się tu typ kościoła o planie kryża tacyniskiego który zastępuje w epoce rzymskiej.
 Na przecięciu transeptu, nawy są budowane wyższe wieże, za tymi tryumfalnymi z ryzalitami i z drzewianymi uszykanymi dachami. Często wieże są tryumfalne t zw. „tridapa”. W Germigny-Des-Prés na planie berantyjskim, kryża greckiego o charakterze armenijskim mamy wzniesiony ortokondygnacyjny wież zastępujący kopułę który nawiązuje w tej epoce w Galji, zbudować.
 Wieże te są declerz a wykiły z trudności w nakryciu dachami, różnych wysokości, nawy i transeptu i z trudności skrzyżowania tych dachów.
 Pod kami mierzami ustawiano pierwotnie otłane. Absydy są półkolisty, czasem po berantyjsku wpisane w prostokątny obrys murów zewnętrznych i składowane na wschód. „Trichorene” t.j. trójlistnego układu absydy znamy z Gorge (miejsca postoju w 1940r. 6 p.p. D.S.P.) = Wenden z 800 roku i z S. Honorat w Alerins.
 Formuje się w tej epoce w tascie kościołom francuskim forma obejścia wokół chóru z układem zewnętrznych.

promieniste ustawionych kaplic, zwana: „deambulatoire”, „carolle”. Wywodzi się to obejście z „chora” t.j. z procesji. Funkcje odwołujące się w drugie święto Wielkiej nocy. Spotykamy ten układ planu w: S. Marcin w Tours z V-X w.; w krypcie Aignan w Orleansie z 812r.; w N-Dame de Pré w Mans z VI w. (2); w katedrze w Mans z 834 roku, w Vignory z 853r. i w kościele de la Couture w Mans z X wieku. Absydy są zazwyczaj półkolisty o średnicy odpowiadającej szerokości nawy środkowej, a nawy boczne mają tej zwykłej absydy i często są one prostokątne jak w syrii. Czasem spotykamy jak np. w Tunisie w Orleansville, bazyliki o dwóch absydach przeciwstawnych. Typ ten zastosowany do kościołów o planie kryża tacyniskiego jest jedną z cech charakterystycznych architektury francuskiej i wpłynęła ona na architekturę nadrenską.

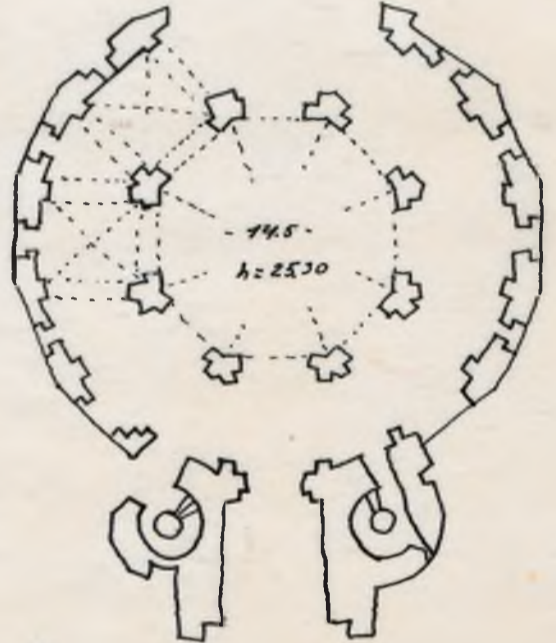
Plan ten znajdujemy w: l'abbaye de Jumièges z VIII wieku; w Corbie i S. Riquier z VIII wieku, w Clermont; prawdopodobnie plan ten miało S. Germain-De-Paris w VII-VIII wieku. W sanktuariach spotykamy relikwie w sarkofagach zw. „confessio” i umieszczonych w kryptach (pod sanktuarium) do których prowadzi schody z kościoła.
 Chorus ma zazwyczaj dwie ambony, prauz dla Ewangelji; „Luz” dla Epistoły oraz osobno bywa umieszczony w nawie „cancel”.
 Flores otłane są powiększa; tak np. w Saintes jest ich 13 w S. Riquier, Mans; kościołach centralnych występują na piętrze trybuny.
 Sklepienia są przeważnie drewniane, kasetonowane, a przeklepienia są tylko absydy w „voûtes en ferceaux” „voûtes d'arêtes” i „cul-de-four”; chociaż kronikan Richer mówi o sklepieniu w nawie głównej w katedrze w Reims, w 976 roku.
 Za karolińców budowano liczne kościoły drewniane; znane są wzmianki o drewnianych bazylikach w Reims i w Strasbourg'u.

Od VIII wieku budowano przy wzniesieniu kościołach drzewianych umieszczano pod jednym lub po obu bokach frontonu.
 W epoc ten gnie w Galji moraska występuje miejsca dekoracji freskowymi. Obok kościołów bazylikalnych mamy centralne, których sztukę rozpoczął Karol Wielki budując w 804 roku Aix-la-Chapelle, kaplicy palatynskiej, na wzór S. Vitel w Ravennie. Na Aix-la-Chapelle wprowadzony jest z Kolonii kościół w Jumièges.

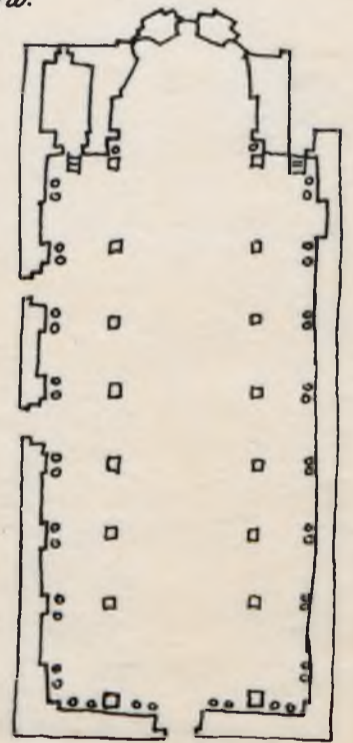
Germigny-Des-Prés jest wzorowane w budowie swego planu na armenijskim kościele patryjarchalnym w Chakmiadzin z V wieku.
 Aix-la-Chapelle i Germigny-Des-Prés są kryte sklepieniami, posiadają kopuły (a Aix-la-Chapelle - kopuły wieży) i piętrowe trybuny. Te silne wpływy berantyjskie w Galji w architekturze i w literaturze naley przypisać klawi, biskupom syryjskim który zamieszkał w latach dwudziestu galijskich, artystom ze wschodu, kryjom berantyjskim jak: kulturalnemu promieniowaniu moody planu od końca VIII wieku.

C. Kościoły w Polsce.

Do epoki tej można zaliczyć w Polsce kościoły zamknięte wawelski Sw. Adalakta o planie kryża greckiego o zachodnich ramionach; bazyliki z IX na X wiek w Wisliży.

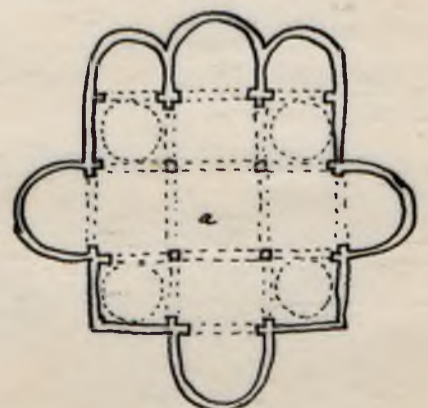

Rys. 150. Aix-la-Chapelle
 Kaplica palatynska Karola W.
 z. D.A.C. a - 1039
 z 796-804 roku.

Rys. 151. Vézère Sw. Piotr
 z VIII-X wieku odbudowa wq. D.A.C. f - 2283

a - mierz 4 kościoły gromadzone w swoim kondygnacjiami otoczenia

Rys. 152.
 Germigny-Des-Prés z 806r.
 z D.A.C. q-1222

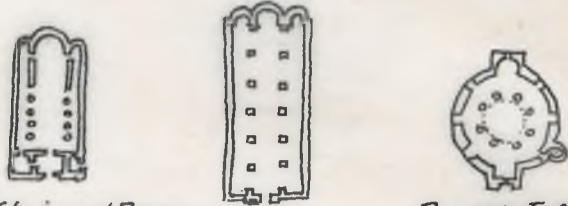
D. Kościoły nadreńskie.

Kościóły nadreńskie tej epoki są formowane przez artysty Karolingów. Widujemy tu kościoły bazylikalne ze słupami jak np. w Rheinau, kościoły z absydami, mściwostaw-remi jak w S-Gallen w kościele Zbawcy w Fulda z 879 roku w Emmeran z Katisbony.. Kościoły o planie krzyża łacińskiego jak w Hirschau, w Hersfeld z 768-837r.; w Werden nad Rhur z 875r. i w Heiligenbergu z 865-891 roku.

Wzrost kościoły bazylikalne w Niemczech w Zuzihu w Frauenmünster i w Willinsten z ok. 800 roku. Późnym wpływem Aix-la-Chapelle formują się też kościoły okrągłe jak w Otmarshaim z 870 roku, Mettlach z 975-993r., w Fulda św. Michala z 820-822r., w Essen i t. d.

Architektura nadreńska powstaje formami gallejskimi, grubymi i ciężkimi; walczy do rodzącej architektury francuskiej epoki romańsko-bizantyjskiej. Nadchodzący 1000 rok zastaje Europę, a w szczególności Francję w zaraniu nowej wielkiej sztuki fery chrysto-ckreścijańskiej która za chwilę zakwitnie, podczas gdy wschód zakłapa się w słych formach trady-cyjnych.

Ustęp 6 Kościoły wschodnie od VII wieku do definitywnego zerwania wschodu z Rzymem w 1054-57 roku.

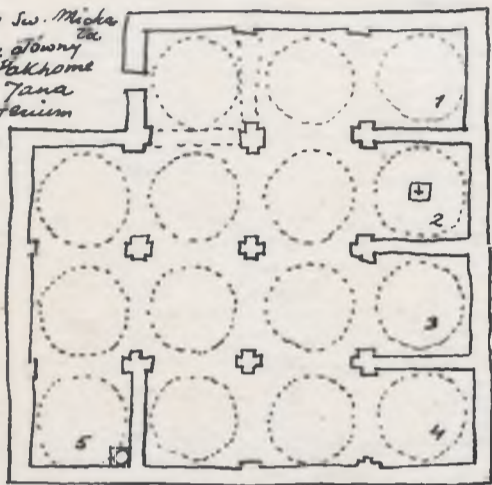

Rys. 153 Stein nad Renem
X-XI w. wg. Hecht'a
z „Gantner... Kunst der Schweiz“

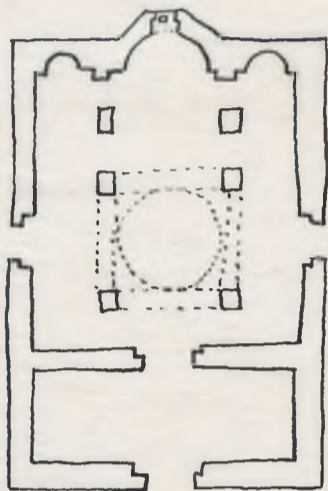
Rys. 154 Rheinau
830 r. wg. Hecht'a

Rys. 155 Fulda
św. Michal
820-822 r.
z „H. Z. A.“

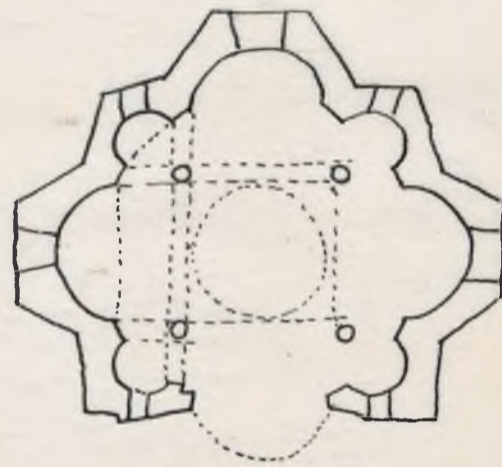
- 1 Kaplica św. Michała
- 2 Ołtarz główny
- 3 K. św. Pankracja
- 4 K. św. Jana
- 5 Baptyzjum

Rys. 156 Deir Melak
z VIII wieku wg. D.A.C. e-2639

Rys. 157 Akeny, Katedra „Catholicon“
z IX w. wg. D.A.C. a-3058

Rys. 158 Akeny św. Apostołów
IX-X w. z D.A.C. a-3059

Rozhistoryzowany kult obrazów uswigoonych, i nie są dziełem ręk ludzkich, „dyspottolitoi“ wywołal reakcję z której powstał ruch ikonoklastów. Ruch ten przetrwał w 726 r. przez cesarza Leona III Isauruskiego. Ruchowi temu pomógł kres udana po cesarzu Teofilu Teodora w 843 r. Okres ten trwa ułki z Islamem i Bułgarami, oraz utracenie przez Bizancjum prawiny; mato-azjatyckich, Syrii i Egiptu, doprowadził do u-padku Szlaki Bizantyjskiej.

Drugi złoty wiek sztuki bizantyjskiej ma miejsce dopiero za czasów dynastji Macedonczyków i Comnienes w IX-XI wieku, po zwyciężeniu Słowian i Islamu, gdy hellinizm bizantyjski zatrzymuje się od Włoch po Kaukaz.

Ces. Bazyli I restauruje i buduje 43 kościoły z których najbogatszym był „świątynia“ „Mesa“ w pałacu cesarskim.

W epoce tej nie spotykamy już bazylik hellenickich, kościoły osmioboczne są bardzo rzadkie, więc sanktuaria o planie trichorne i nawet bazyliki kopułowe jest nadkoscie.

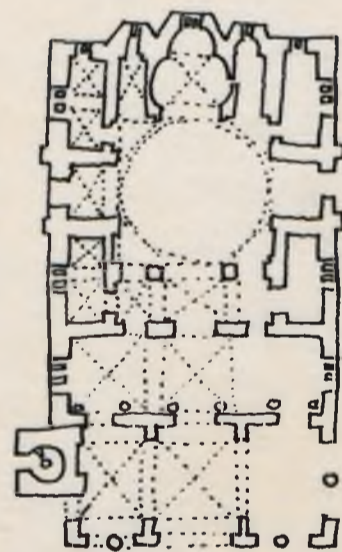
Bazylikę z kopułą mamy w: Nica w kościele Wypienia z IX wieku, Konstantynopolu „Gultriami“ (św. Teodorji) z IX w., Panackrantos, Fenari - „Tasa - Meridid“ z XI wieku, Chora, Kairudjami z początku XI w.

oraz w kościołach greckich, i rzymskich (jak np. św. Zofja w Kijowie z 1037 roku przedstawia przekształcony typ bazyliki z kopułą który się utrzymał w Bizancjum do XI wieku).

Formą najpopularniejszą jest kościół o planie krzyża greckiego z centralną kopułą na dość wysokim tamburze, krzyż jest wpisany w kwadrat a czołgi w prostokąt obrys budynku. Występuje tu jednak inne ustauwienie kopuły niż w św. Apostołów, jest przesunięta lub u św. Marka w Wenecji gdzie czołgi umieszczone są na ramionach krzyża. Kopuły są umieszczone w narożnikach pomiędzy ramionami krzyża i taki typ reprezentuje też „Mesa“ w Konstantynopolu.

Ramię wschodnie krzyża wydłuża się w absydę, gdy zachodnie ma często podługiny nartex. W planie tym występuje często absyda (trzy) wpisane w prosty mur zewnętrzny. Absydy są półkolistą lub prostokątną. Od XI wieku frontony obrzucają tympanami i powstają na zewnętrznej stronie trzech łuków sklepienia naw. są to czołgi-czołgi mają kościoły o średnicy ok. 10 metrów.

Z tego typu rozwinęła się typ „Skrapec“ w Beoci w 879 roku, jest to czołgi architektura o planie krzyża greckiego. Typ klasyczny znajdujemy w Kilis (Bjani w Konstantynopolu z IX w.) i w Harandjilar Bjani (kosc. Teotokosa) w Słowacji z 1029 roku.

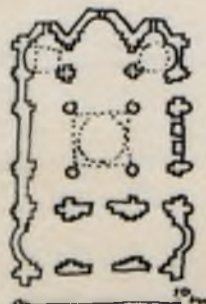
Rys. 159 Daphi
wg. Millet XI wiek.

Rys. 160 Saloniki
św. Bardias z 963-1025 r.
z „H. Z. A.“ D. 1886.
t. 2.3.4. rys. 210

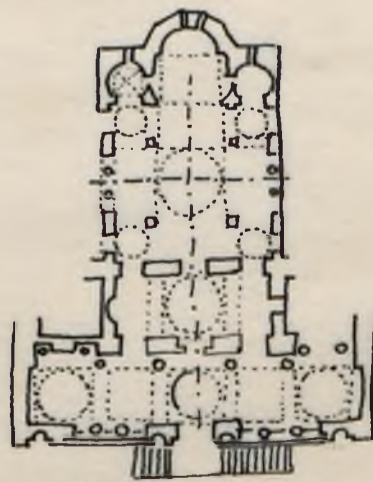

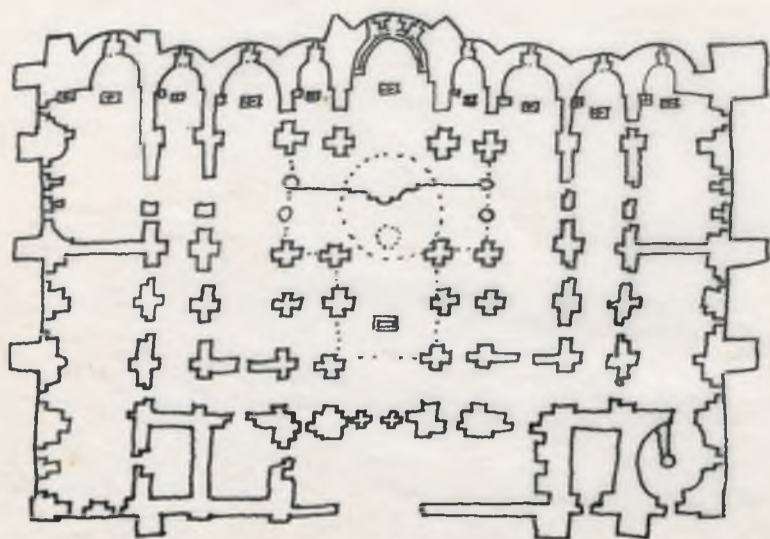
Rys. 161 Saloniki
św. Elias z 1012 r.
z „H. Z. A.“ D. 1886
t. 2.3.4.

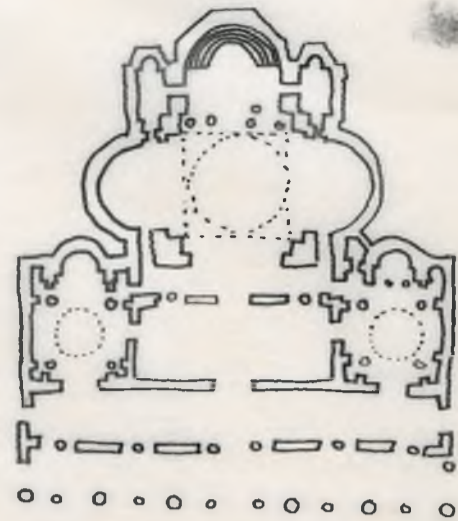
Rys. 162 Konstantynopol
Boustroudjami
wg. Pulghera z XI w.

Rys. 163
Konstantynopol
Kilissedjami
(św. Theodor)
wg. Pulghera
z IX-XI w.
z „H. Z. A.“ Bii
Diakla 411 str.

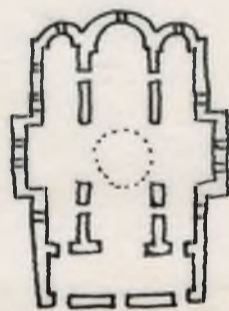

Rys. 164
Kijów Sw. Zofia
wg. O. Wulff.
„Die Byz. Kunst“ t. II.

Rys. 165
Katholikon z
Lavra z
1060 roku
1:475

Kopuła ewoluje z niskiej i 6. trudnej do nasładowania ze Sw. Zofii w wysokość, przez wzniesienie tamburu 8, 12 i 16-bocznego z kolumnami i oknami. Są to przeważnie kościoły małe. Tambury są coraz szersze i wyższe ale wszystkie te przykłady są z Bizancjum, z Europy. Równocześnie zmniejsza się ilość kopuł a dla porównania perspektyw wnętrza zwraca się stopy i zastępuje kolumnami. Hemicykle zamykają boki kopuły na trójkątach sferycznych i trompes (z kątle) przeważnie przy średnicy kopuły 3,5-7 metrów, drugie do 8 metrów. [Kopuła Sw. Zofii zbudowana była drugi raz w 989 roku.]

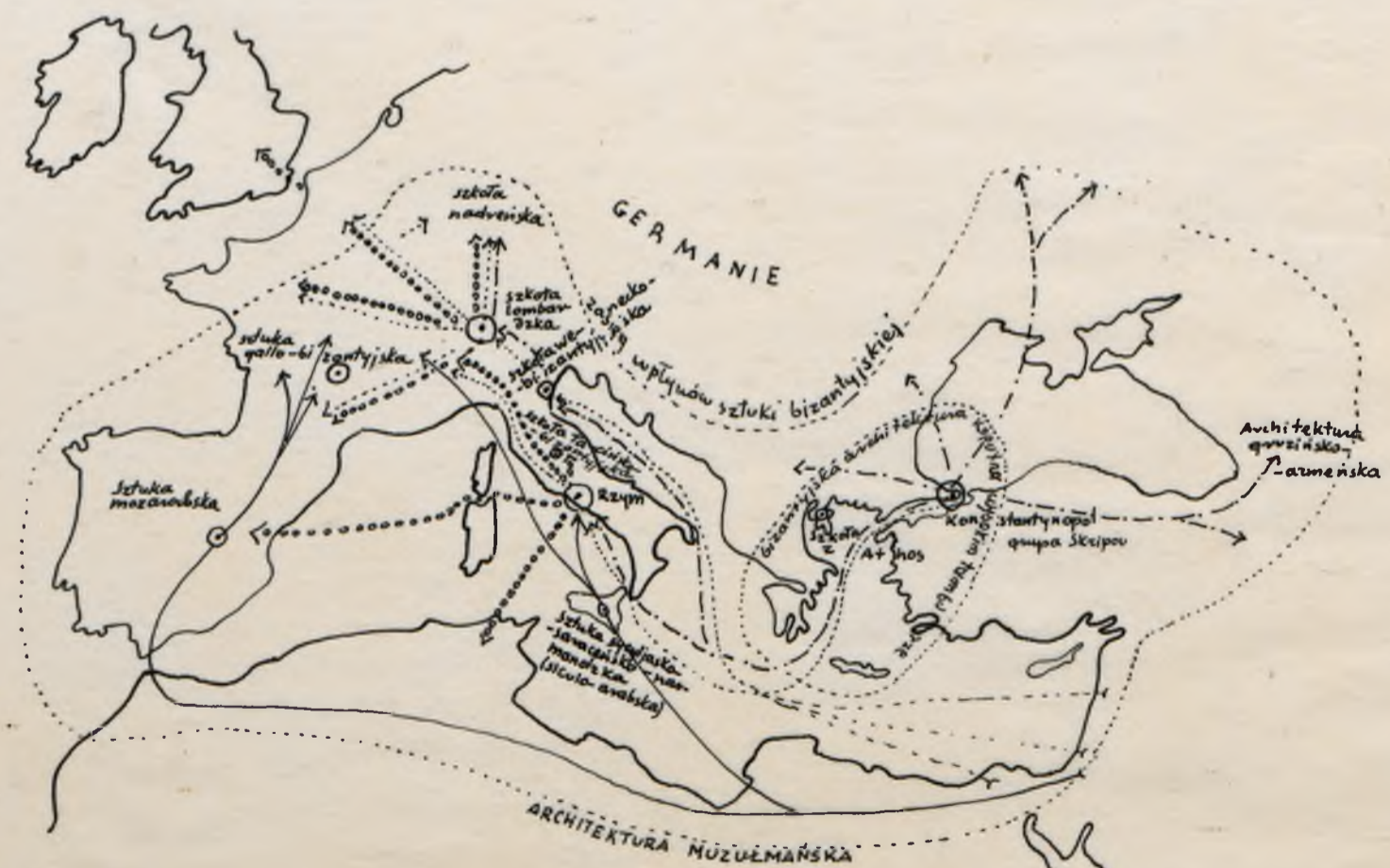
Rys. 166 1:725
Skripou

Klasyfikacja chronologiczna:

- 1° Skripou = 874 roku i podobne
Metropola Eregli (Herakleia) ceglana; meczet Atik - Mustafa - pascha w Konstantynopolu z 11 wieku; Sul-Djami z 11 wieku; Karandjilar-djami z końca 11 wieku; Boudroundjami z Konstantynopola z 1028 roku; Tschanli - klisse z pod Tcherek w Cappadocze kamienny.
- 2° Grupa z Athas:
Lavra z 1054-1060 r. Triron, Katopedi z meczetu 1 na 11 wiek; Eski-serai w Salonikach z kolumnami na trompes i kątle; Sw. dukosa, oba z początku 11 wieku; Sw. Nikoim z Aten z 1044 r.; Mea Moni de Chios ze środka 11 wieku. Daphni z końca 11 w. i mały kościółek sw. Theokosa koło Sw. dukasa z 11 wieku.
- 3° Grupa kościołów greckich i armenijskich.
w Pafnainda nad morzem Czarnym z 1 na 11 wiek, jest kościół o planie krzyża greckiego z kopułą na tamburze; w Akthamar nad jerozolimem Van z 11 wieku; Sion w Atenie z 11 wieku; katedra w Kutais z 1003 r.; kościół w Nikortminda ze środka 11 wieku.

Pod wpływem Islamu kształtuje się architektura w krajach podbitych, adoptując często formy meczetów, co ilustruje plan Deir Melak, Mikhael z Edjou w Egipcie z 1111 roku. Islam przynosi charakterystyki perskiej i irańskiej do planów kościołów: S. Petros, S. Maria i S. Miguel w Tarrasa z 1111 roku. Widujemy tu absydę o planie podkowy lub prostokątnej jak w S. Pa. Bl. w Barcelonie. Do kościołów mozarabskich tej epoki zalicza się: klasztor S. Millan de la Crocella w Suso o planie bazylikalnym; katedra w Zamorra z kopułą na trój. kącie sferycznym i Sw. Wincenty z Avila gdzie zamiast kopuły jest usytuowana węża z oknami.

W czasie drugiego złotego okresu sztuki bizantyjskiej wschód wpływa silnie na Zachód. Widujemy ten wpływ we Włoszech, na Sycylii dzięki saraceniom i t.d. Desiderius proboszcz z Monte-Cassino wzywa artystów z Bizancjum by „przynieśli sztuki której sekret latynowie od 500 lat zagubili”. Dzieje się to w 1072 r. w zaradku powstania romańskości w Włochach, pod wpływem bizantyjskim i olbrzym z Wenecji i Sycylii i we Francji pod wpływem sztuki wschodniej w Hiszpanii i we Włoszech.

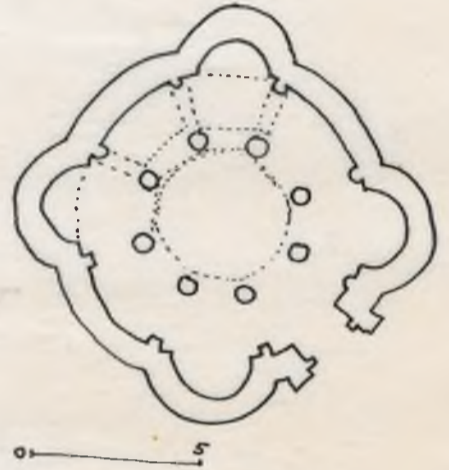
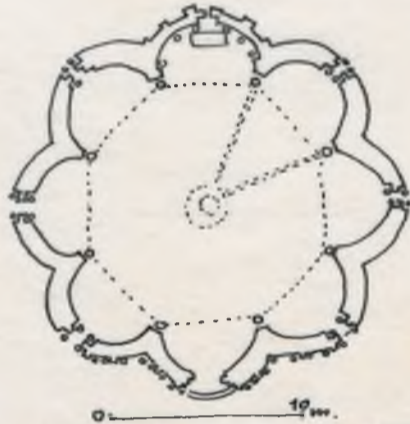
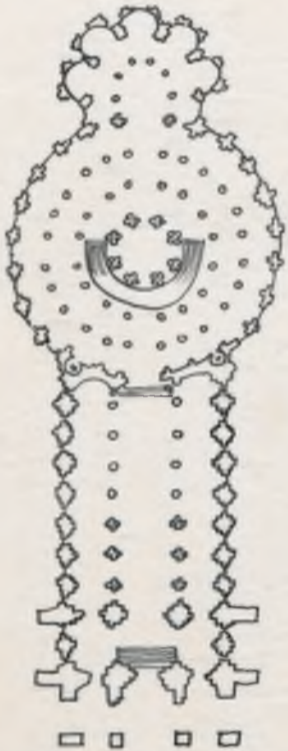
Rys. 167 Epoka drugiego wpływu sztuki bizantyjskiej od VII do XI wieku
 - - - - - wpływ z VII-VIII w. wschodni, niesiony przez uchodźców ze wschodu artystów i mnichów.
 ———— „ z IX-XI w. drugiego rozkwitu potęgi i sztuki w Bizancjum
 ———— „ z IX-XI w. sztuki muzułmańskiej i saraceńskiej.
 200 000 promieniowanie sztuki romańsko-bizantyjskiej

Rzymskie Kościoły S. Etie de Napi z IX-X w. i S. Maria Antica z tejże epoki mają typową bizantyjską polichromię i podobnie, polichromię o wpływach wschodnich, znajdujemy we Francji w Perigord, St-de-la Cote, w Perigueux S. Etienne (z 1100r.) w Akwitanji, demoussin, Anjou, w Gascogne. Tenże wpływ wschodni widac w germańskiej szkole nadreńskiej w Kolonii, w IX wieku w S. Gall, w S. Martin-2-Grand, w Sw. Apostołach i w S. Marie du Capitole z Kolonii z XI wieku. W Nadrenji wpływy wschodnie infiltrują poprzez Francję lub z Włoch poprzez Szwajcarię (gdzie zażytki wskazywają na ten ruch infiltracyjny wpływu lambarckiego-bizantyjskiego).
 Reasumując możemy powiedzieć o architekturze bizantyjskiej VIII-X wieku, że od czasów Justyniana forma architektury w kościołach bizantyjskich ustaliła się i, że jedyną innowacją drugiej połowy pierwszego tysiąclecia jest budowa w greckiej Europie, kopuł na wysokich tamburach.
 Wpływ bizantyjski tej epoki na Zachód, to sugestywne powtórzenie form twórczych architektury i form dekoracyjnych.

Muszę tu podkreślić, że przy omawianiu rozwoju form architektonicznych kościołów, celowo zupiam zagadnienie do omawiania jedynie wnętrza kościelnych i planów, omawiając w ten sposób jedynie to co jest związane z liturgią. Omawiam w ten sposób aby pomógł do wyniszczenia w naley do sztuki kościelnej czy do historii architektury i sztuki, by zupić i umocnić zagadnienie. Moim zadaniem jest jedynie wskazać rozwój formy wnętrza w których różne epoki spełniły rytu liturgii.

Ustęp 6. Kościół w epoce romańskiej. (IX-XII wiek.)

A Romanszczyzna we Francji i w Anglii.

Rys. 169 S. Michel Entraygues koło Angoulême w p. Gascogne, A. d. cel. en France "t. I. 273r. z 1437 roku.

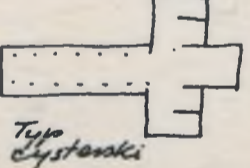
(Rys. 170 Véralay; kościół klasztorny)

Rys. 168 Charroux (Poitou) z XI wieku z. Gascogne, A. d. cel. en France "t. I. 272

Rys. 170 S. Leonard (Haute Vienne) XI wiek w p. Gascogne "A. d. cel. en F. t. I. 276

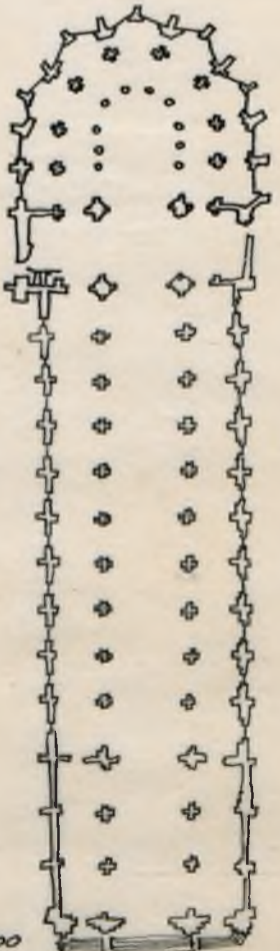
[Ze względu na polemiki, bieżącą poza moimi kompetencjami, wśród historyków sztuki i ze względu na charakter niejasny i mierzony bizantyjsko-taciński, architektury romańskiej we Włochach, podaję architektoniczny rysunek i gotycką francuską na pierwszym miejscu, przyjmując, że jest odczynny tych dwóch epok, ale podkreślając moją niemożność podważenia wysnuwającego wniosku, gdyż te dwa wielkie style powstały.]

Równocześnie z renesansem bizantyjskim widzimy w XI wieku powstawanie architektury romańskiej z elementami tacińskimi, bizantyjskimi i barbarzyńskimi. Epoka ta rozpoczyna budowa klasztoru w Cluny w 910 roku i relik benedyktynski. Tworzą wielkie monasterium i jedynym wielkim kościołem nie-klasztornym jest Chantres, wzbogacony ciotkami i licznymi publicznymi do relikwii N. M. Panny. Obok centrum benedyktynskiego grupującego się w latach 1088 koło Cluny, budującego wspaniałe klasztory, mamy rozwój budownictwa cystersów od 1098 roku charakteryzującego się skromnością. Typ budownictwa cystersów charakteryzuje kościół z Fontenay koło Marseilles, z prostokątnymi absydami i z dwoma absydami na ramionach transeptu.

Typ Cysterski

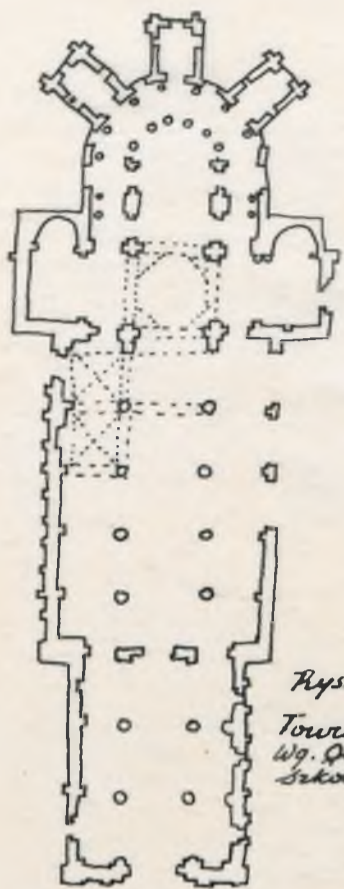
Rozwija się budowa sklepień kolebkowych i kryżowych (voûte en berceau; voûte d'arêtes) i kopuł a od połowy XII wieku sklepienia beczkowe i tamiane (voûtes en berceau brisé). Widzimy również podpory doubleaux i contreforts) pozwalające na budowę sklepień ponad nawami o średnich wielkościach, berceaux continue" w kierunku wydłużenia nawy i "serie de berceaux justapose" berceaux transverse. To to sklepienia kryżowe segmentowe i odpowiadające tylko jednemu takiemu segmentowi t.j. "trave". System ten zostaje rozwinięty przez wzmocnienia sklepienia beczkowe nawy głównej, sklepieniami naw bocznych (epauler la voûte en berceau de la nef, par les voûtes des collatéraux" co widzimy w Poitou i t.d.

1:1000

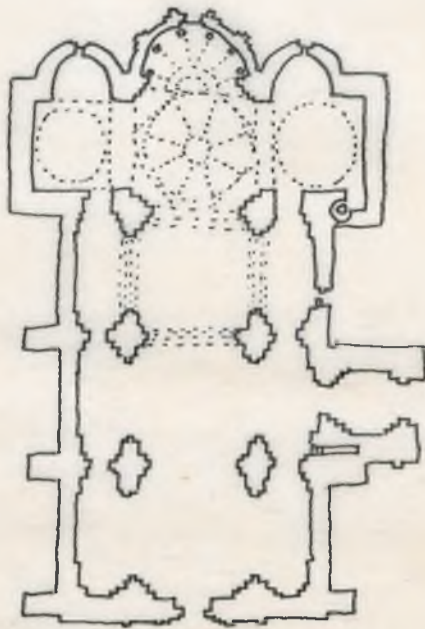
Rys. 171. Véralay kościół klasztorny z 1131-1200r. z. H. d. A. "Stutt. 1901 t. 2. 3. 4rys. 95

Największym przedzieleniem w romańszczyźnie cenny system sklepień kryżowych: "voûtes d'arêtes" stworzonych ze skrzyżowania się dwóch sklepień kolebkowych. Dla sklepień tych wystarcza cztery punkty podparcia, odpada więc potrzeba naporu się sklepieniowych ukonnych na mury boczne i powstaje możność podwyższenia okien ponad poziom podparcia sklepienia. Istotna ten system kolosalnie budowy dzięki możliwości podzielenia planu na serie samodzielnie przesklepionych prostokątów.
 Wzrost przychodzi "croisée d'ogive" t.j. "voûtes d'arêtes avec addition sous les arêtes de nervures en croix qui les renforcent et les surélevent" t.j. znaczy sklepienia kryżowe z żebrami wzmocniającymi występującymi sklepienia. Jest to system pozwalający na szerokie przesklepienie i szybko rozprowadzający się gdyż, ale voûte d'arêtes są bardzo trudne do wykonania to wspaniałe sklepienia konstruuje się tutaj i oto daskryżę pisze: "Les croisées d'ogives toujours faites en berceaux ou en voûtes posées à la double et qui maintient seule l'adhérence des moellons". W znaczącej części sklepienia kryżowe wymagają dokładnego murowania i wymiarowania bloków i "des autres coûteaux". Rzymskie "croisée d'ogives" było inne, gdyż oile się występują narywnie pod sklepieniami to rzymskie żebrzenie kratawle wzmocniające sklepienia były żłone i wtopione w sklepienie. Romańskie żebrzenie jest niezależne od sklepienia, jest rodzajem konstrukcyjnym kopie niesklepienia.
 Kopuły półkuliste romańskie t.j. zw. "calotte hémisphérique" buduje romańszczyzna na kwadratach, wielobokach i kołach i wznosi na trójkątach sferycznych i na "trompe et trompe conique" (Największą wykwane są trójkąty sferyczne w budynkach osmiobocznych).

Rys. 172

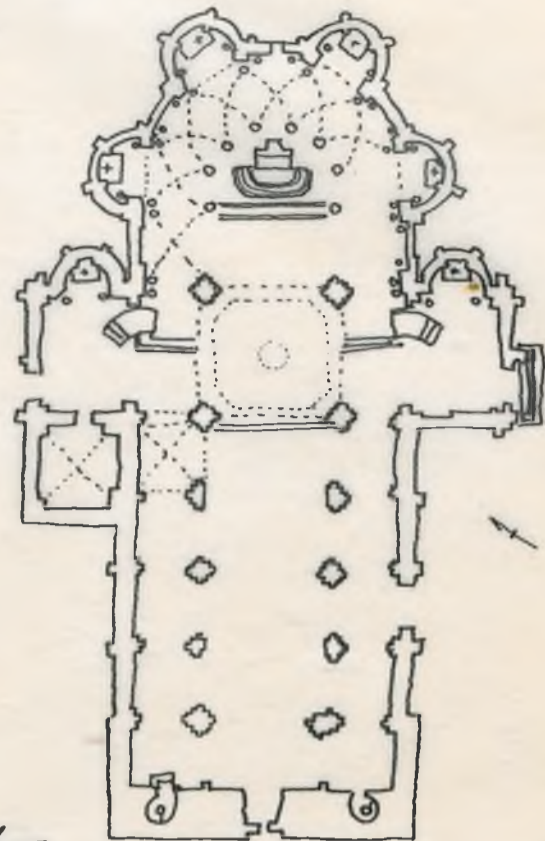
Tournus
w. Quertel
Skoła „Bourguignonne“

Rys. 173

S. Paul-Trois-Châteaux
w. Quertel

z Lesteyrie „Arch. rel. en Fr.“
t. I. n. 449, 436 i 458

Rys. 174

Orcival
(Rue de Dôme) z XII w.
w. Bruyères. Skoła auronizacka.

Kościół centralne powstają pod wpływem wpływów wschodnich z Włoch i Hiszpanii i po wpływie wspomnianego z wschodu i z Grobu Jerusa (bazyli) w Jerozolimie które przynosią do Francji Krzyżowcy. Są to następujące kościoły: 1° Neuvy w Indre z 1045 roku; Niwompote de Bourges pine otym kościele współczesni mu: „all formam sancti Sepulchri Jerosolimitani“ jest zbudowany.

- 2° S. Bénigne z Dijon z trybunami z 1001 roku;
- 3° Charroux w Poitou z XII wieku z nawą i chórem z XII wieku;
- 4° Rotonda w Rieux-Mérinville w Arde;
- 5° S. Croix w Quimperle oryginalnych wpływach wschodnich jak i
- 6° kościół z Viranschoer.
- 7° S. Michel Entraignes z pod Angoulême z 1137r.

W 1118 roku powstaje słynna „milice du Temple“, zatwierdzona w 1128r. na koncylu w Troyes, a której Sw. Bernard nadał statut i z ma budować swoje domy z otwartymi kaplicami na pamiątkę Grobu Świętego. Kaplica tej milicji zachowały się w: Paryżu, „Chapelle du Temple“, w Cambridge, Northampton, Londynie i mostokajne: w Segone w Hiszpanii i w daon.

Stawiano też na pamiątkę Sw. Grobu otwarte kaplice pogrzebowe jak np w S. Clair w Aiguille (Puy) i w Chanbon z XII wieku.

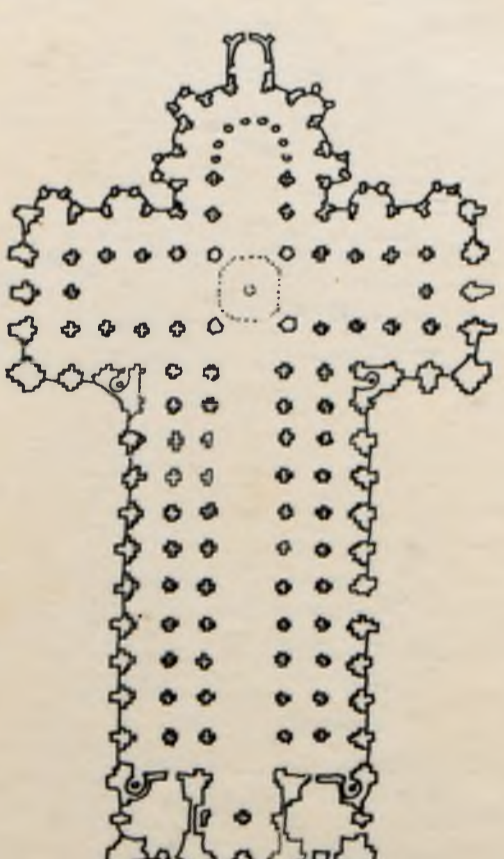
Owobliwe kurjozum, to „Chapelle de Planès“ w Roussilon, trójkątna kaplica z kopułką, i trena potokrajtemi absydami i wejściem pomiędzy absydą, a kątem trójkąta

Chapelle de Planès en Roussilon

Bazyliki wywodzą się z planów bazylik karolińskich ale rozbudowanych, zwłaszcza w bogatych klasztorach jak np. w Cluny gdzie występują podwojne nawy boczne i rozbudowane transepty. Różną wysokością naw głównych, ukazywają się trybuny w nawach i w transeptach. W wielkich klasztorach rozwija się sanktuaria dla jednego kłemu i rozwijają się wymiary „des collatéraux“ dla wielkich pielgrzymek i procesji dookoła sw. grobów.

Od XII wieku procesje tworzą się z uroczystościami ku cxi M. M. Panny której kult uścisnie w tym wieku się rozszerza.

Absydy są przeważnie potokrajte, i jedynie cystersi wzywają absyd prostokątnych. „Carolle avec les chapelles rayonnantes“ t.j. obecnie z kaplicami a układnie promieniowym dookoła chóru, rozwijają się również w związku z procesjami i pielgrzymkami. Kaplice w tym układzie są zwykłe chóru, rozwijają się 3 lub 5. Jeśli nie występuje carolle przy absydzie głównej to wówczas rozwijają się w ilości nieparzystej 3 lub 5. Jeśli nie występuje carolle przy absydzie głównej to wówczas rozwijają się w ilości nieparzystej 3 lub 5. Jeśli nie występuje carolle przy absydzie głównej to wówczas rozwijają się w ilości nieparzystej 3 lub 5. Jeśli nie występuje carolle przy absydzie głównej to wówczas rozwijają się w ilości nieparzystej 3 lub 5.

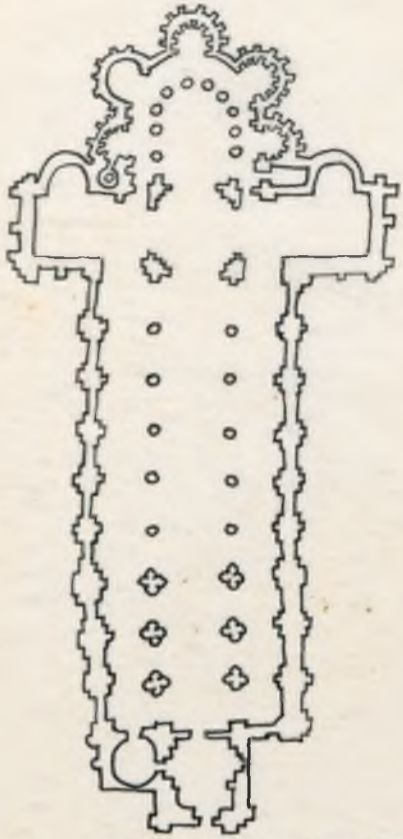

Rys. 175 Toulouse S. Sernin z 1096-1130r.
z „H. d. A.“ t. I. n. 102; t. 2. 4. 3 r. 121

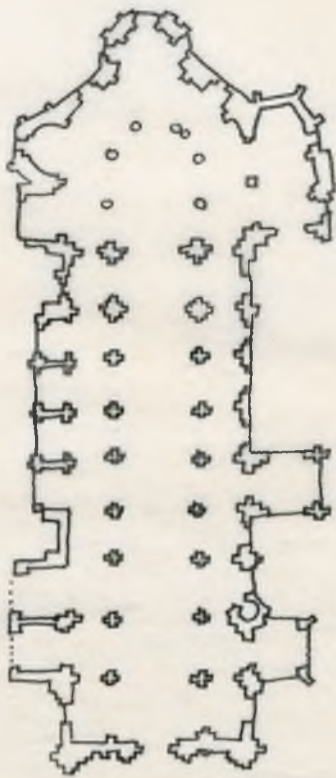

Rys. 176 Toulouse S. Sernin. przekroj.

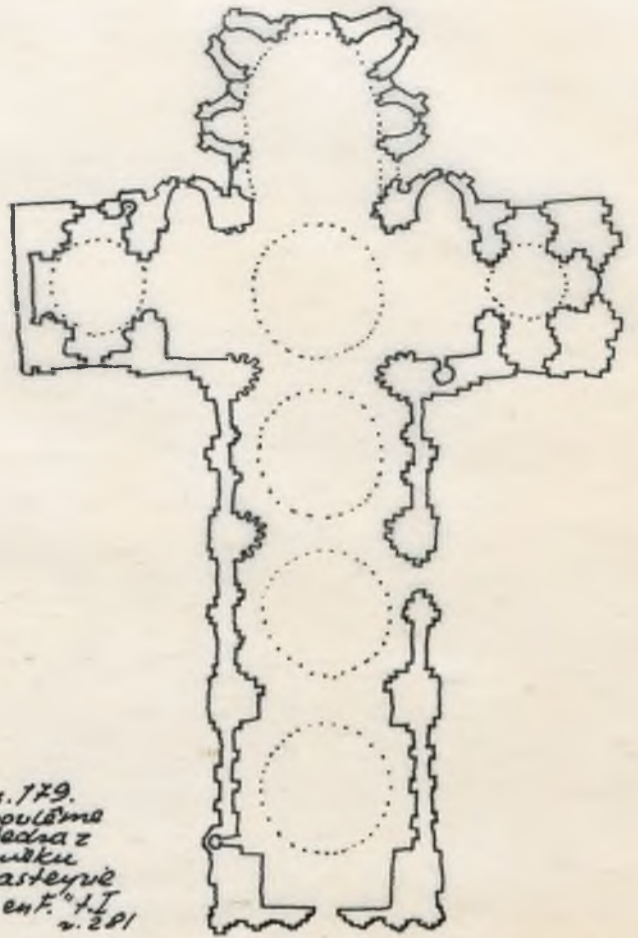
1:200

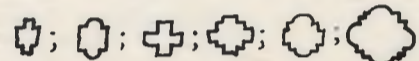
Rys. 177 S. Savin, Poitou, XI wiek.

Rys. 178 N-Dame la Grande Poitiers, XII w. z D.A.C. c. 1410

Rys. 179. Angoulême Katedra z XII wieku z Lasteyrie „L'arch. et. F. n. 291

Mołumny znikły już z kościołów i zastępują je stupy: o przekrojach charakterystycznych dla różnych epok i szkół romańskich.

Rozwijają się sklepienia otuku przetamanym; „arc brisé” zwłaszcz w łukach między słupami. Skoń ten łuk, przynajmniej, niewiem. Jedni z historyków mówią o wczesniejszych formach tych łuków u Arabów w Kairze, na Sycylii i u Maurów w Sewilli, (co wypada się najstarszym), inni jak Lasteyrie twierdzą, że jeśli Francja adoptowała formę estetyczną tego łuku, to nadała jej charakter statyczny, trybuny o których wspominałem, nie służą liturgii i mają charakter jedynie plastyczny i dekoracyjny. Często zamiast okrągłego portyku widzimy przed nawą z trybunami jak np. w Vézelay. Wnętrze ponad wejściem by nawy z transeptem mamy: kopuły nadko sklepienia krzyżowe, często wyższe przesklepienia; w Normandii wiele - łatacnie jak w dawnej Gali. Lasteyrie podaje w „L'architecture religieuse en France” t. I. podrukt. de Caumont, swój francuski i architekturę romańską z szeregi szkół. [Obaj wydzielają szkołę nadreńską, którą podaje w romańszczyźnie niemieckiej, mimo, że nieuprzednie należą do sztuki francuskiej.]

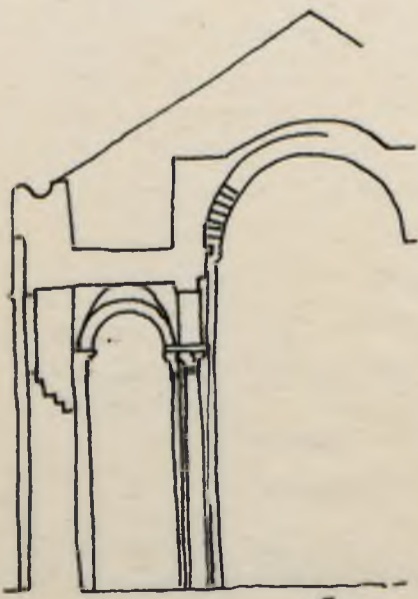
Szkoły romańszczyzny francuskiej wg. R. de Lasteyrie.

1° Provensalska.

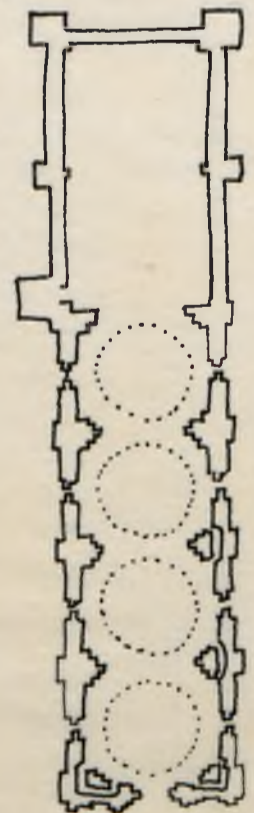
Szkoła ta obejmuje prowincje kościelne Aix i Arles. Najcharakterystyczniejszy plan tych kościołów znajdziemy w S. Paul-Trois-Châteaux. Zwykle są to kościoły jednonawowe, sklepienie od 1 w. „en double double”, ze słupami i o dekoracji krystonymskiej.

2° Bourguignonne

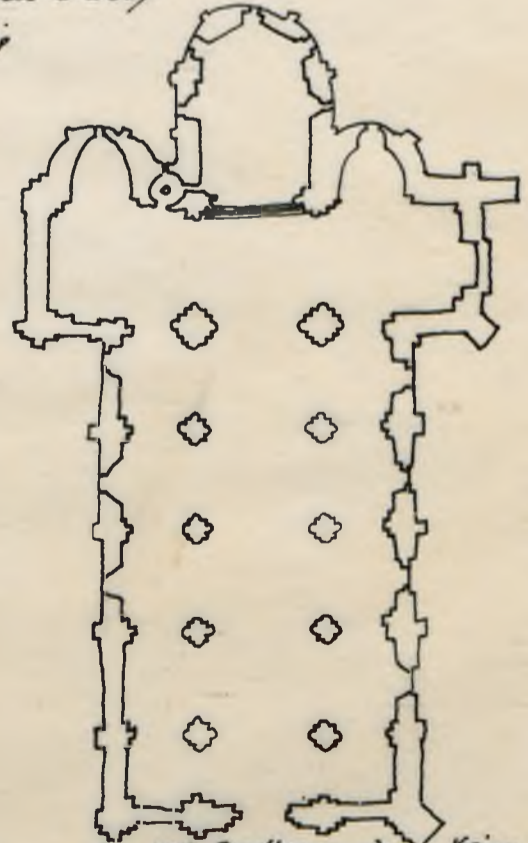
Szkoła ta obejmuje prowincje kościelne Vienno, Tarantaise i Lyon po trzypięć. Główną z tych prowincji jest Lyon. Osobną szkołę tworzy tu klasztor w Cluny. Od początku mamy tu odważnie budowane sklepienia; „voûte d'arc brisé” i „voûte brisée”, najpóźniej widzimy tu sklepienie półkolistę. Typy słupów jest różny: a° okrągłe w Tournus; b° oplanie krzyżowe w Uchiry; c° kwadratowe z dwoma półkolumnami w Iguerande; d° jak wyżej lecz z pilastrami jak w Cluny. Nawy są b. wysokie z wysoko umieszczonymi oknami, i ze słupami tryforiami. Mamy dużą normalność w rozciąganiu chóru i „chevet”. Różnica ma charakter gallo-romański. Te dwie szkoły tworzą grupę zbliżoną. Wąską grupę tworzą trzy szkoły: auverniańska, „poitevine” i akwitańska w której widzimy sklepienia boczne w nawie głównej, wspierane sklepieniami naw bocznych w Auvergne, Centrum i w Tuluzie, d. podpierane przez wysokie „voûtes d'arc brisé” w Poitou i Bordeaux.

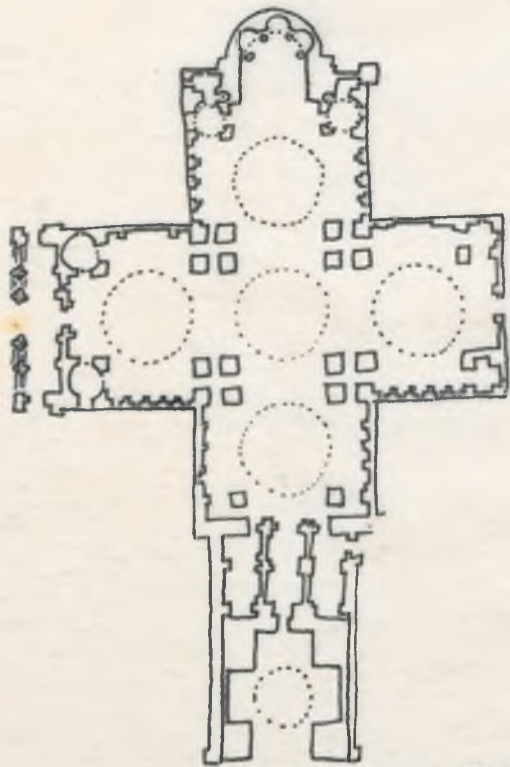
Rys. 180 Poitiers N-D. la Grande

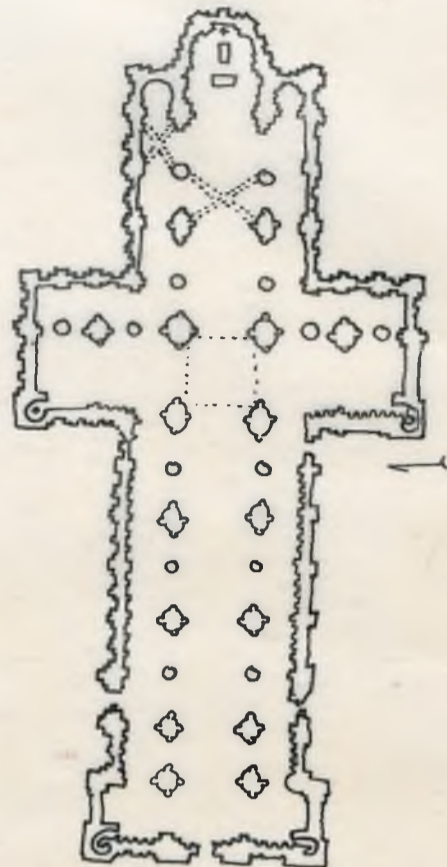
Rys. 181 w. Agadi z XI-XII w. z Lasteyrie; „L'arch. et. F. n. 291

Rys. 182 Parthenay-le-Vieux w. Darcein z XII wieku

Rys. 184 Durham (Anglia)
Katedra, wg Bilsham z 1911 r.
z „Lectures on the History of Architecture”
Szkola normanna.

Rys. 183 Périgueux S. Front. „Lectures on the History of Architecture”
1886. t. 2.3. rys. 209

3° Auvergnacka, auverniańska.

Szkola z końca XI wieku. Plany z „carolle” i z „absydiolami” rozciągającymi się „autour”; są one parzyste i jedno jest na osi nawy. Na skrzyżowaniu nawy z transeptem występuje w tej szkole uszczerpek lub 2 przy frontonie. Szkoła ta obejmująca 2° Auvergne charakteryzuje się specyficznymi i pięknymi neobizantyjskimi kapitelami.

4° Poitivie:

Szkola ta obejmuje kraj od Pau po dolinę i Tours i od Bourges, Limoges, Cahors, Toulouse po Ocean i sięga na teren II Akwitania rzymskiej, królestwa akwitaniańskiego Karolingów. Powstaje w X i XI wieku i charakteryzuje się słupkami, arkadami półkolistymi w XI i ostrołukowymi w XII wieku. Plan typowy widujemy w Parthenay - le-Vieux (w miejscu powstania w 1940 r. Dzwonni Snelcau (Paryż)). Od benedyktynów szkoła ta przyjmuje: „carolle avec les chapelles rayonnantes”, zamykając jak Auverniańska, ma uścisk na skrzyżowaniu nawy z transeptem. Wydaje się, że szkoła ta podlegała silnym wpływom morarabickim w dekoracjach i elementach w Poitiers, Parthenay, Airvault, a witać widać w całym portyku katedry w Tours. Szkoła ta charakteryzuje również 6. piękna rełixa, M. Dame-la-Grande w Poitiers (jedno z najpiękniejszych arcydzieł romańskich rzeźby) i głowice w gzymsach w Airvault.

5° Akwitańska.

Jest to szkoła kopułowa.

- Mamy tu: a° S. Front z Périgueux z 1047 r. wzorowany na św. Marku z Wenecji;
b° S. Arment-Sénier z Périgueux z 1117 r. z trzema kopułami;
c° S. Etienne-en-la-Cité z 1047 r. z czterema kopułami na trzech kątach sferycznych;
d° Katedra z Angoulême z 1150 r. z trzema kopułami w nawie
e° Vigen Kocioł z dwoma kopułami o planie Kłosa greckiego z XII wieku;
f° Splignac;
g° Katedra w Cahors;
h° S. Emilion w Gironde
i° Nantes z XII wieku;
j° Fontevault nawą z 4 kopułami.

Wpływ tej szkoły przeniósł Ile-de-France z budową sklepień ostrołukowych sklepionych kopułowo jak np. w S. Pierre-de-Salmon tzw. „voûtes d'ogives bombées” oraz „domicales” jak np. w Caumont i w katedrze z Angers z 1165 r.
Znane są jeszcze w tej szkole kościoły jednonawowe z kopułką na „trompes” jak np. S. Kilwaire z Poitiers, oraz bestranseptowe i bez kopuł.

6° Normandzka

Do pierwszej ćwierci XII wieku brak w tej szkole sklepień. Historycy sztuki podkreślają silne tu wpływy lombardzkie dzięki arcybiskupowi dąbrzańskiemu (urodz. w Paryżu w 1005 r.) który miał też wpływy te przenieść do Anglii. Styl szkoły tej ustala się w połowie XI wieku z centrum w Rouen, promieniującym na Caen, Picardie, Księstwo, Maine, Bretanię i Anglię, co widzimy w Winchester, Ely, Gloucester, Durham etc.

Są to kościoły barykikalne trzynawowe z transeptem (bez nawy bocznymi), w transepcie wysadzania się „saillis” i czasem dwaste trybuny, oparte na „sklepieniach” kryżowych z trzech ścian i z kolumnadą wyprostowanych. Absydy są często wzbogacane również głowicami i przyległymi absydiami otwierającymi się na chór 2 lub 3 łukami. Transept ma po jednej absydii. Niema tu nigdy kaplic ustawionych promiennie z obłocem dookoła chóru i otwora. Pierwsze sklepienia spotykamy w absydach „en cul-de-four”. Słupy są rzadko: 3; 4; np. w Ely.

Wg Roberta Rupricha widać w tej architekturze wpływy ze św. Ambrożego z Mediolanu i św. Michała z Paryża z okresu metropolii dąbrzańskich. Ostrołuk ukazuje się tu bardzo późno. Trybuny spotykamy tylko w durych kościołach, otwierające się szeroko na nawę. Wynika to bardzo wysokie, doskonale osłonięte poprzecznymi ścianami. Bezbiterium również wysokie, o proporcjach nawy głównej. Kapitele powtarzają formy korynckie. Kościoły te mają zakrywają dwunawie z bardzo wysokimi wieżami.

7° Ile-de-France.

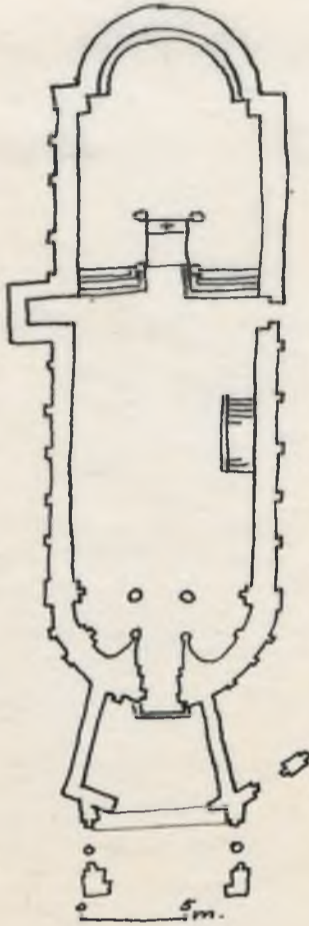
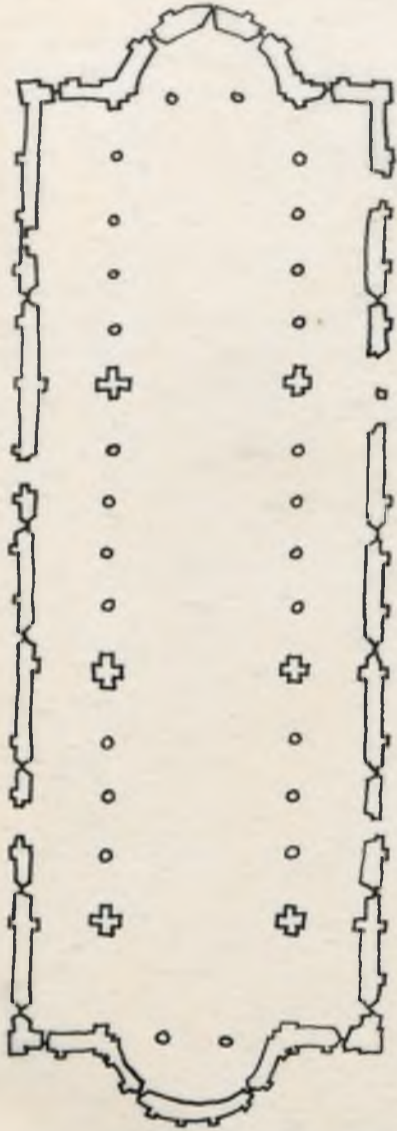
Szkola ta najmniej charakterystyczna obejmuje Paryż, daan, Soissons i Beauvais, prowincje koscienne Sens i Reims. z XI wieku mamy tu piękne szczyty przerwane z obłożeniem cymbalnego. Plan tych kościołów jest barykikalny z „chevets avec collatéral entouré des chapelles rayonnantes” („Lectures”).

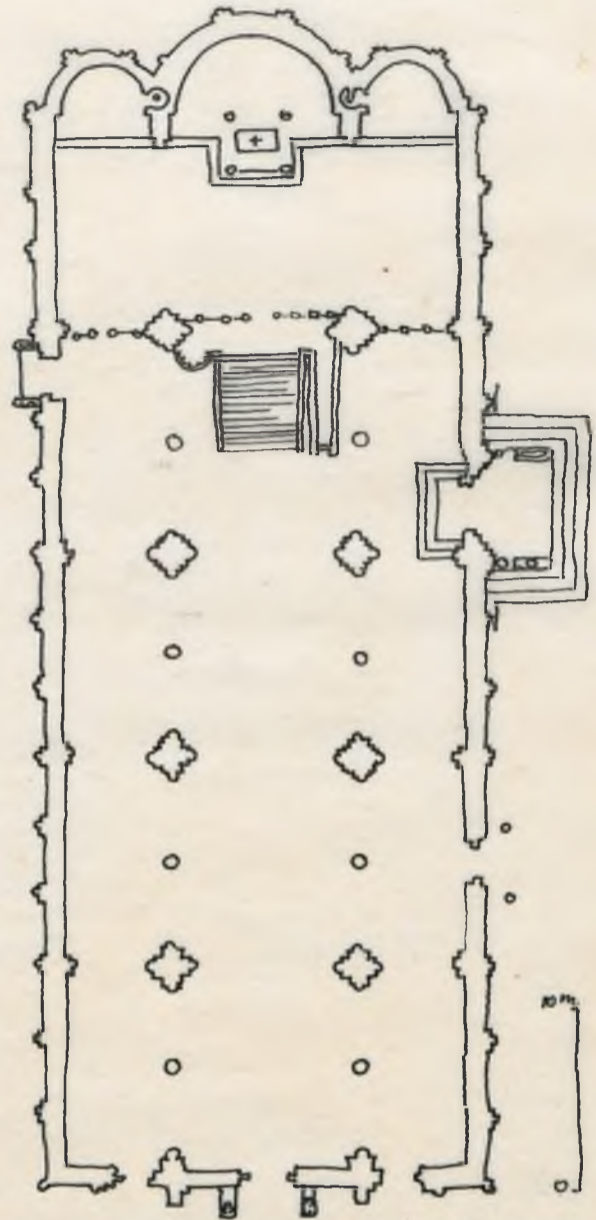
Rys. 185 Klasyfikacja szkół romańskich.
z Choisy A. „Histoire de l'Architecture”
t. II. rys. 35

Widzimy taki plan w: S. Martin du Tours z XV w., w Chartres, z 1020 roku i w Orleanie. W początku XII wieku brak jeszcze sklepień, a później rozwija się ostrołuk „arc bris”, jednocześnie z konstrukcją w arkadach zwrócić się na lewo, zwrócić uwagę w portalach z Chartres. Tu też w sercu Francji w Ile-de-France urodzi się gotyckie sklepienie i Gotyck duma architektury francuskiej. Romaniska epoka Ile-de-France jest skromna i Caumont w swej klasyfikacji nie wyróżnia tej szkoły typowej ze szkoły burgundzkiej z nast. latami. Należy tu podkreślić, że w istocie architektura romaniska typowa z gotycką która jest jakby jej przedmową i pełnym wyprzedzeniem, choć z drugiej strony romanizm różni od gotyku masami, katnami, ciężkimi, ciężkimi murami kamiennymi, a gotyk jest architekturą niekiedy wyjątkowo wrażliwą zamy. Ale w dołku wyrazu planu i przekroju wnętrza gotyk jest jakby przedmową tenzacji romaniskich.

B. Romanszczyzna we Włoszech i w Hiszpanji.

Rys. 186 S. Claudio al Chienti z XV w. R. 192. Civita S. Pietro z $X-XI$ w z. C. Ricci. „Romanische Baukunst in Italien“ Stuttgart 1925 s. 117, 118, 119, 121.

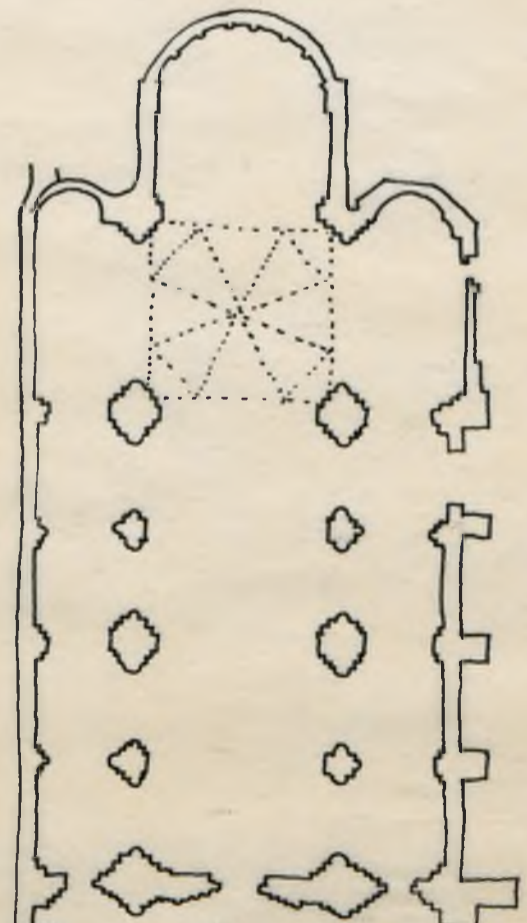
Rys. 188. Katedra w Modenie z XII wieku

Romanszczyzna rozdzieli się równocześnie we Francji i we Włoszech i dlatego trudno określić kłoniemu z tych przynależności przy- mać kłonięcia tej nowej sztuki. Należy natomiast wypl- uości, że we Włoszech spotykamy te same typy planów i sklepień co w opisanej już romanszczyźnie francuskiej. Układ sztuki bizantyjskiej przy tworzeniu się romanszczyzny jest nierozdzielny i widoczny na mapie Choresy (rys. 185) jak właśnie pojmuje Wenecję z hodołami, plastyka bizantyjska przenika do krajów zachodnio-europejskich. Wenecja od epoki bazyliki św. Marka (X w.) w zasięgu słu- ki bizantyjskiej i sztuki greków z Konstantynopola. Medjan z ciotowym kościołem św. Ambrożego jest centralną szkołą lombardzką która rozwija się nadal w XI , XII wieku. Wzrocha na pograniczu wpływów weneckich i medjołańskich re- prezentuje architekturę lombardzką osilnych wpływach bi- zantyjskich. Tworzy się w tej epoce charakterystyczny plan bazyliki osilnie podłużnym sanktuarium do którego pro- wadzą zazwyczaj dwa boczne bragi schodów, a pod sanktua- rium mamy ofiarę do nawy krypty, zazwyczaj z kryptow- cem świętego, do krypty prowadzą środkowe schody. Typ ten widzimy w S. Zeni w Weronie z 1045-1187. Podobny typ z późniejszej epoki znajdziemy w Toskanji w kościele św. kła- zy w Asyżu.

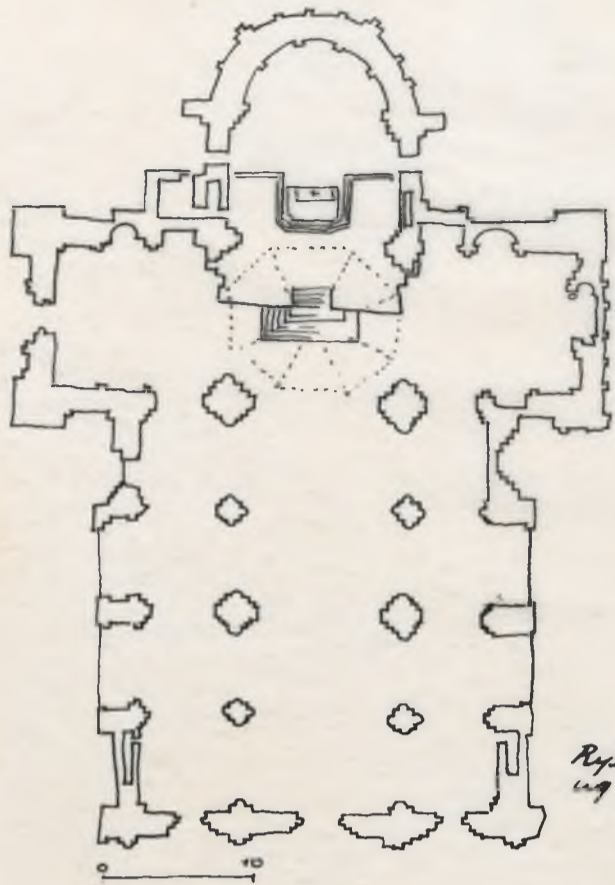
Obudowane, rozmieszczone schody, t.j. środkowe prowadzące do sanktuarium, a boczne do krypty znajdują się również (jak np. w katedrze w Modenie lub w Ferrarze). Forma ta powstaje z chęci otworzenia do nawy dwóch sanktu- arów, właściwego, krypty z relikwiami i jest formowana przez klasyczny typ bazylik tacińskich konstantynowskich gdzie wysłupuje, wysoko wzniesiona, abajda, z relikwiami świętego pod ofiarą, dostępnymi adnacji wiernych. Tak również typ ten formuje wspomniane weneckie konosta- zów rzymsko-bizantyjskich, które przypominają wysoka bazyliada z kolumnami i neobami, która zamyka sanktu- arum ponad ofiarą krypty. (Jest możliwe że forma ta tak charakterystyczna dla architektury lombardzkiej była wykorzystana przez sztukę siculo-arabską). W Weronie z epoki romanskiej mamy kościoły: S. Lorenzo, S. Fermo i S. Zeno.

Architektura rzymska tej epoki jest uboga i jedynym przy- kładem wartym adnotacji jest przebudowa S. Proxede, przebudowa nosząca wyraźne cechy bizantyjskie. W Chienti widzimy bazylikę z dwoma pięciobokowymi absydami jak we Francji i kościół z dwoma pięciobokowymi S. Gall, ale abajdy w Chienti są o wiele mniejsze.

Typ bazyliki tacińskiej reprezentuje katedra w Modenie i w Ferrarze S. Ignazjusz. Obie bazyliki są trzynawowe i trzy abajdy z ty jedynak zasadniczo różnią się w Modenie abajdy otwarte na jednej linii otwierają się na jednoznaczne niejako sanktuarium, za którym przestronna się rozdziela na trzynawę, zresztą gra tu rolę również poziomów.

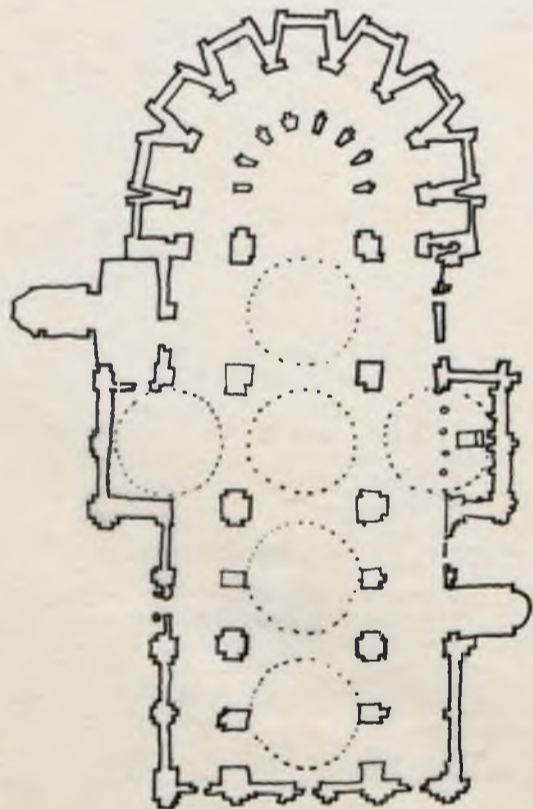
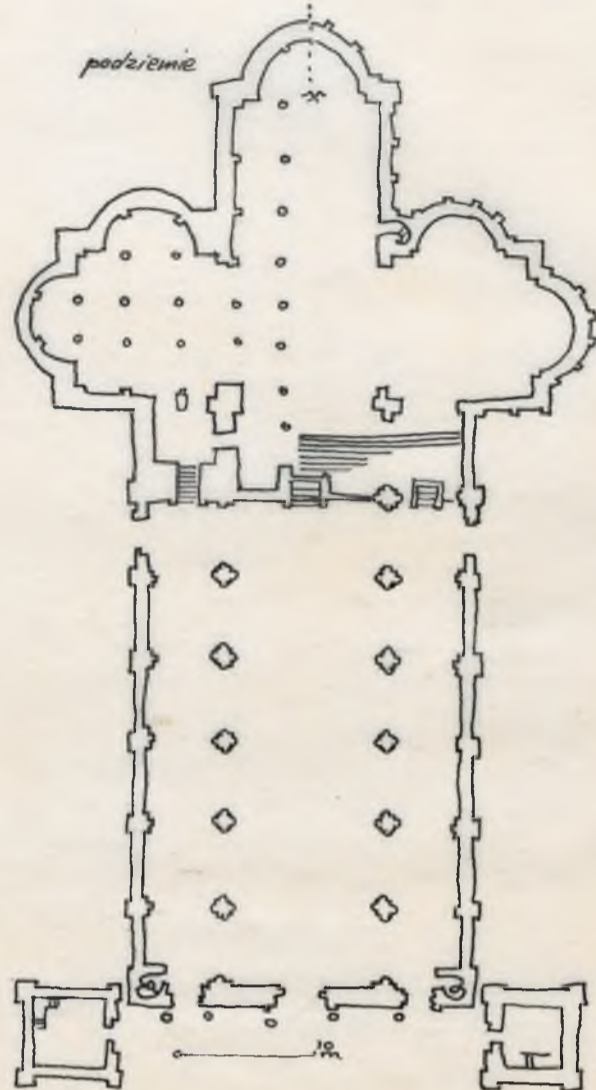
Rys. 189. S. Giovanni in Borgo Pavia, ug. Darstein z XII wieku

Rys. 190 Pavia S. Michele
wg Darmstadt z XII w.

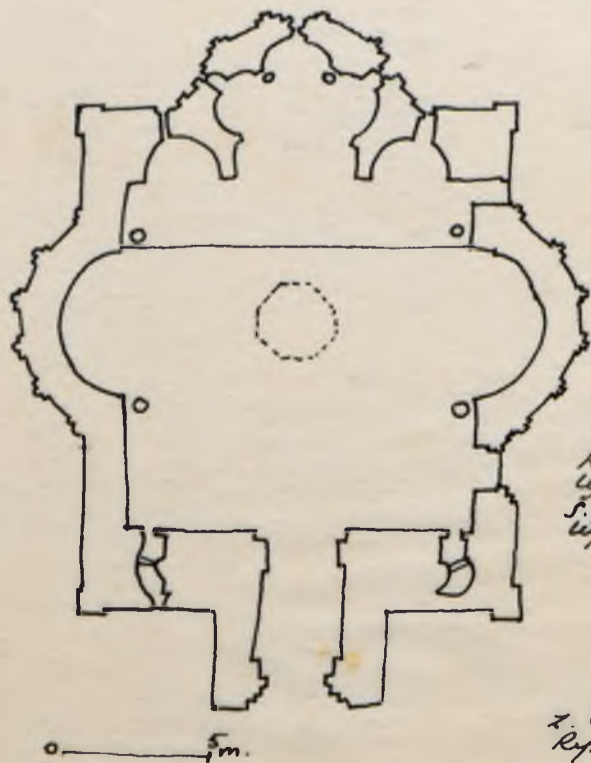
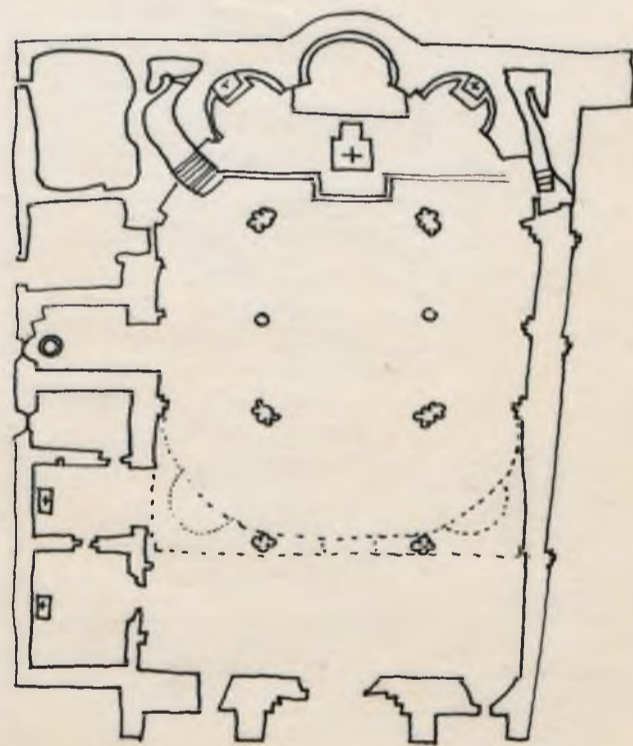
Rys. 191
Pavia katedra

z „Rom. Bauk. in Italien“
C. Ricci str. XII, 13

Rys. 192
Padua San Antonio
1150-1231-1263-1301
z „H. d. A.“ (1902) t. 2, 43

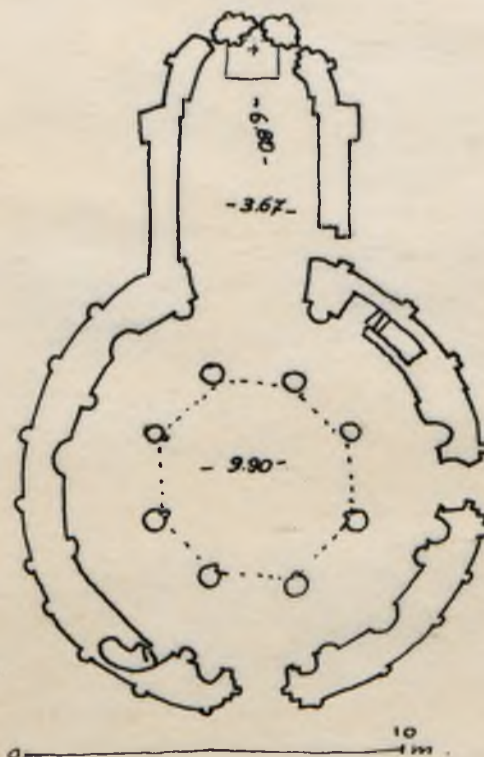
Rys. 193
Montefiascone
S. Fabiano
wg Sartorio z XII w.

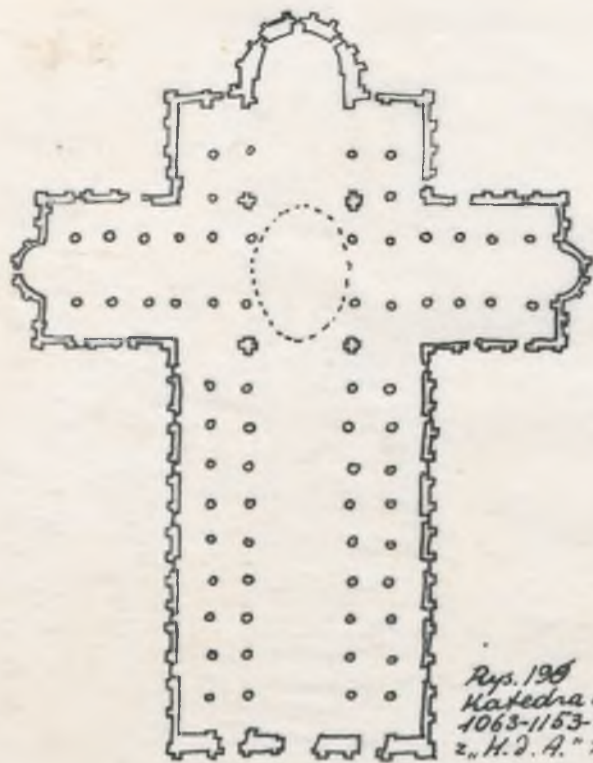

Rys. 194
Gravellona
S. Maria del Toglio
wg Darmstadt z XII w.

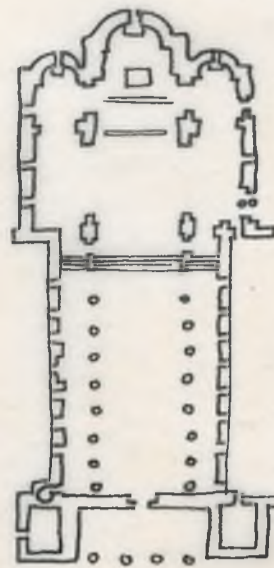
Rys. 195
Almenno/Bergamo
S. Tomaso in dimora
wg Darmstadt z XII w.

z C. Ricci: „Rom. Bauk. in Italien“
Rys. XII, XVIII

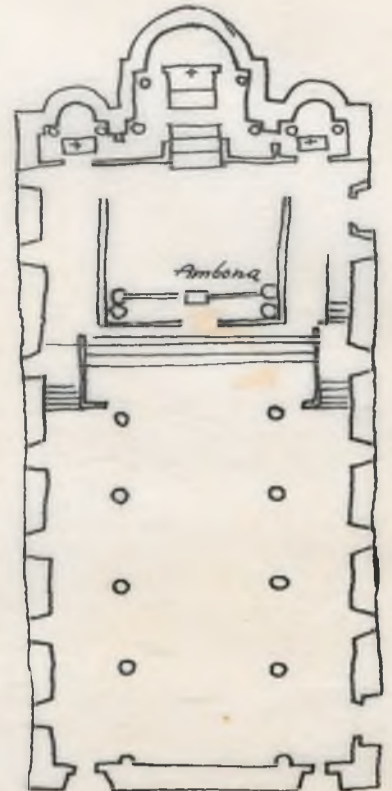

Rys. 196
Katedra w Pizie
1063-1153-1174
z „H. 2. A.” t. 2. 43. rys. 237.

Rys. 197 Katedra w Monreale
z 1174.
Sztuka saracensko-normandzka.

Rys. 198 kapella
Palatina z 1132 r.
wg Kutschmann

z „Sicilien, Palermo” Eg. Zimmermann 1905.

W obu tych bazylikach jak i we francuskiej romanizacji widujemy słupy w nawie głównej, na miejsce kolumn. W Pizie w S. Michele w kościele który parę za degranca wptynął na formowanie się architektury romańskiej w Normandji i w katedrze w Parmie mamy kościół z transeptem o kształcie krzyża łacińskiego. W Parmie widujemy kształt transeptu z absydami zamkniętymi jak w architekturne nadzwyczajnej.

S. Antonio w Padwie reprezentuje wyraźny wpływ romańskiej architektury francuskiej, mamy tu „capelle” i „chapelles rayonnantes”. Kaplice te są jak ciekawość z prostokątną, gdy w tej epoce we Francji są zawsze półkolisty. Widujemy tu również kopuły w nawie głównej, bocznych kopuł, ustawione kolejno jak w Akwitani. Ciekawość jest myślenie, ustawienie kopuł w ramiach transeptu i bocznych kopuł podkreśla rysunek krzyża.

Mamy więc w tym myśleniu wyraźny wpływ charakterystycznych form dla architektury francuskiej i bizantyjskiej w ustawieniu kopuł w transeptach. Osobną grupę stanowią kościoły centralne: jak kościół w Gravedonie kwadratowy z absydami podtrzymanymi transeptem, formy krzyża okrągłego i z punktem centralnym iorniesionym; okrągły kościół w Almondo z ułożonym mezbiterium i z kopułą ustawioną centralnie na wierzchu osmiu kolumn. Ten typ planu przeniknął do Nadzwyczaj, rozwinął się tam i z niej poprzez Niemcy i Danję dojdzie do Polski - jako t.zw. kościoły dnie niemieckie.

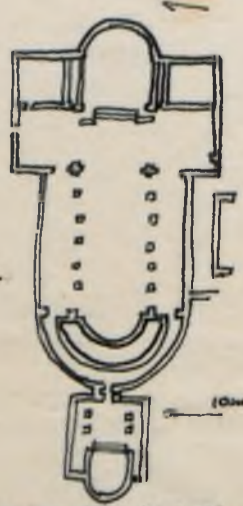
Ostatnią grupę stanowią kościoły rozporozynamy już odwróty - wac w Toskanji, grupy którą rozpoczyna S. Miniato al Monte pod Florencją w 1013 r. Badaia pod Fiesole w XII w.; Casca, katedra w Perie z XII w. i wieku. Ten ostatni kościół o kształcie krzyża łacińskiego ma podobnie jak wiele kościołów klanonowych w Francji, pięć naw oraz trzy transepsy.

Wyrobnia są natomiast katedra w Pizie absydami w transepcie i użyciem kolumn zamiast słupów w nawie. Dekoracja zewnętrzna mówi nam jednocześnie o silnych wpływach bizantyjskich jak i o tuonieniu się charakterystycznej plastyki tokańskiej.

Na Sycylii powstaje w tej epoce, pod wpływami sztuki bizantyjskiej, arabskiej i normandzkiej, architektura miejscowa saracensko-normandzka. Jedną z głównych cech tej architektury będzie wprowadzenie arabskiego ostrołuku „ogive” w kształtach o planie bazyliki łacińskiej, co paręk pierwszy widzimy w Marfordna w Palermo w par. XI wieku, oraz w S. Cataldo, S. Antonio i w Gremitan na Sycylii. Szybko forma ostrołuku przeniknęła w ciągu XII wieku do Francji. Inny wpływ, wschodni widac w perskich „trompes” jak np. w królewskiej kaplicy w Palermo, gdzie kopuły podpierają trójkaty sferyczne konstrukcyjne z trzech nóg. W tym ducha wschodniego mamy również w punktach mozaik. Typ łaciński podkreśla plan tych bazylik tryshawowych i trzy absydowych; kolumnada rozdziela ją w nawie. Charakter normandzki widujemy w użyciu dachów dachów i przekład, zestawione w kolumnie z Monreale, w kościele ewentualnie normandzku niekwestionowanym. W Capala w „ville nerve” widujemy inny wpływ normandzki, jak i ewentualnie dekoracja zewnętrzna tego kościoła wydaje się jak gdyby kopją kościoła z Capa.

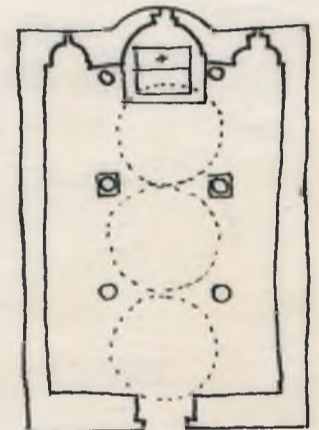
Choisy A. najskrupulatniej określa formowanie się architektury sycylijskiej i normandzkiej, przez wyraźny wpływ, na siebie nawzajem oddziaływały.

W typowym przykładem skrzyżowania się form wschodnich i zachodnich w Sycylii jest Chiesa San Cataldo, bazylika łacińska, po normandzku 6. wysoka z niema kopułami o typowo wschodnim rysunku.

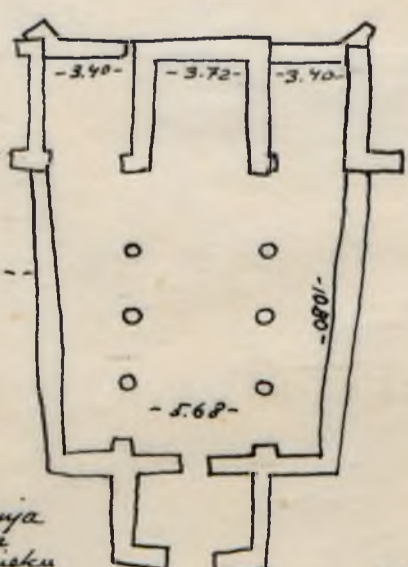

Rys. 21 St. Gallen (szkła nadzwyczajna) wg Heck 1015 r.
z J. Gartner, „Kunstg. der Schweiz” str. 133

W Hiszpanji pamiętli sztuki chrześcijańskiej są bardzo nieliczne. Dominują elementy maurytańskie, a w wielkich wzniesieniach widać naśladowanie bazylik łacińskich z frezowanymi stropami i z tem, że bazyliki są zazwyczaj kwadratowe. W przykładowym rysunku widzimy wejście do kościoła poprzez korytka.

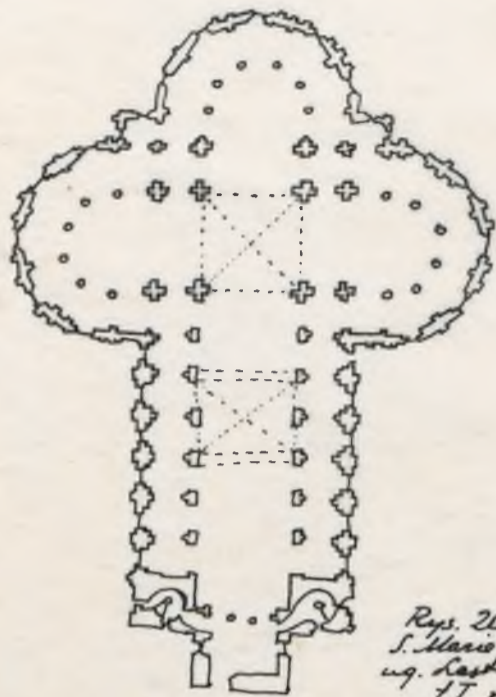

Rys. 199. Chiesa San Cataldo 1164 r.

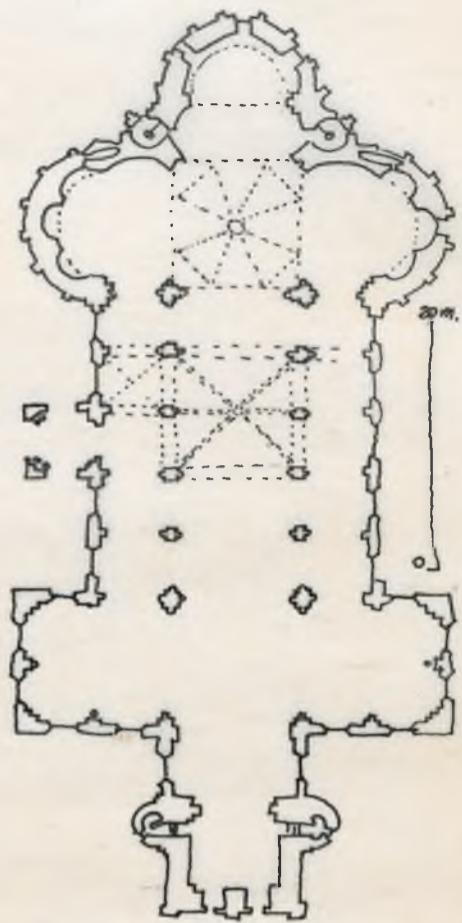

Okno wirygocki z D.A.C. 6-193

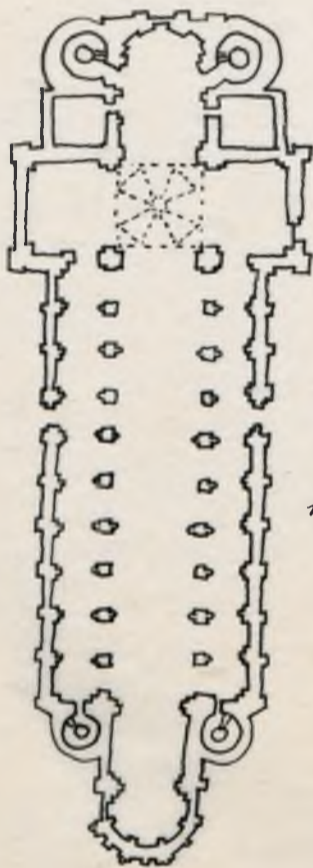
Rys. 200. Hiszpanja Baetica San Juan Bautista z XII wieku

Rys. 202 Kolonia
S. Marci du Capitole
wg. Kasheyra "d'arch. et. F."
T. I n. 287.

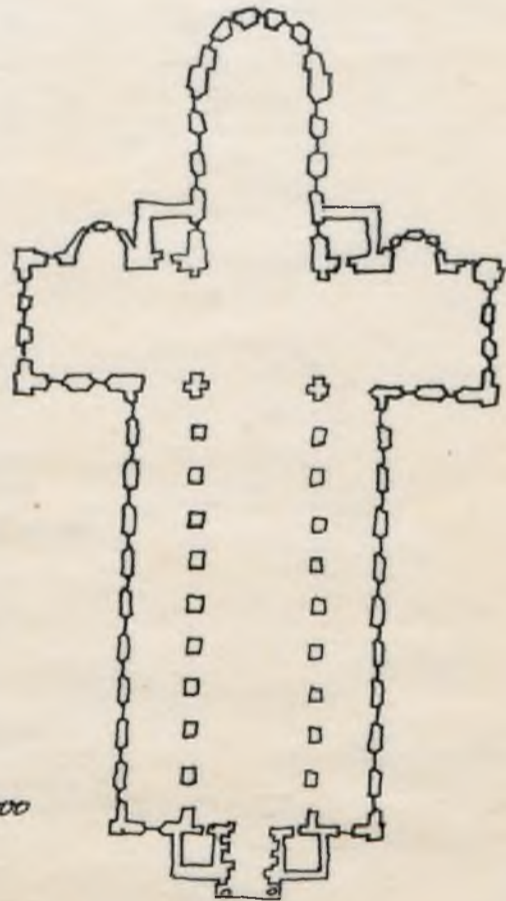

Rys. 203
Kolonia
S. Andrzeja
wg. Bousserole
XI-XII wiek.

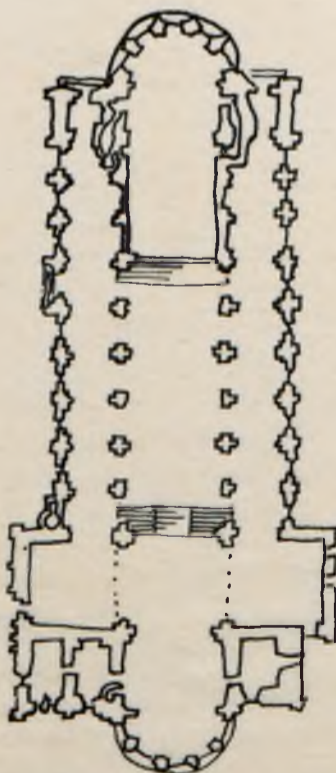
1:1000

Rys. 204
Worms, katedra
1171-1192
z "H. d. A." t. 2. 43.

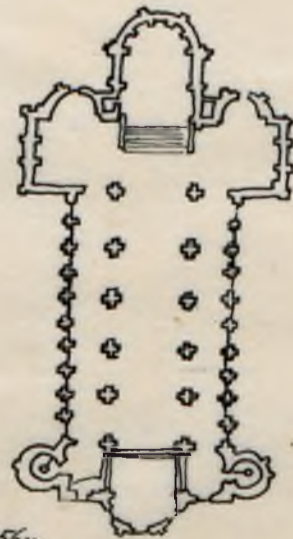
1:1000

Rys. 205
Würzburg
Katedra z
1184-1189
z "H. d. A."

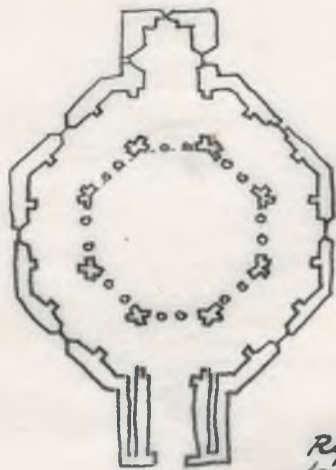
1:1000

Rys. 206 Bamberg, katedra
1002-1012-1128
z "H. d. A." t. 2. 4. 3.

1:1000

Rys. 207 Saach
kościół klasztorny z 1142-1156r.
z "H. d. A." t. 2. 4. 3. rys. 192

Rys. 208 Otmarshheim z T.
Lasterie: 1. Arch. zst. en T.
*T rys. 130, 11 w. Nadrenja.

Romanszczyzna niemiecka należy właściwie do architektury francuskiej, choć podkreślić należy wyraźny wpływ w Toskii. Szwabę główną stanowi Nadrenja, właśnie bezpośrednio przegrana ze sztuką francuską. Architektura nadreńska manifestuje się w S. Maria du Capivole w Koln, w katedrach w Mayence, Speire, Worms, klanon w Aach, S. Kaster, Koblenc.

Nadrenja promieniuje na Alzac, Voges, Dognaine i nawet na Champagno we Francji, jak i na Belgji i Holandji gdzie mamy pamiatki w Maastricht, Riermondo, Kolbelic i t.d.

Romanszczyzna ra uwyhodzila się z architektury karolingów rozrywa się już od konca 9 wieku. Cechami charakterystycznymi romanszczyzny nadreńskiej są: płymnie zaokrąglone ramiona transeptów wyrwane do do 1111 wieku, arkał pylonowych nymulanych z pełnego cyrkla i dopiero w 110 lat po Francji, myżnie Nadrenja, Ostwtuk.

Wiskrości kosciołów w 11 wieku w Niemczech, nie ma jeszcze sklepien. Wielokąt zewnętrzny jest ciężki, austere, nie ma bardzo słaba, monotonne kubiczne kapitele. Wpływ włoski widzimy wyraźnie w raskogulaniu transeptów, w stosowaniu uszko kopytów uszko bocznych sklepien, fhanych wznoszą we Francji zachodniej, i w Sł. de France) zwanych: "voite domi-cale" i w grubych słupach nany głubzej.

Widujemy też wpływ włoski bizantyjski w systemie budowy sklepien uszko i w dekoracji. Schemat lombardzki "pizzo" historycy o architekturze romanskiej w Niemczech.

W planach widzimy: bazyliki z transeptem budowanym w krynje łacińskiej; uwyhodzily się z S. Gallen, jak i we Francji z Jumieges z 1111 w, z Corbie, z S. Eiquier plany kosciołów okryciu łacińskim z przeciwstawne-mi absydami w ramie głównej.

Koscioły centralne reprezentuje kascioł w Otmarshheim, szmioboczny wzorowany na S. Chapelle i kasciołki z Mödling i Tulla etc, obryte z absydy, o typie pochodnym od Almenno we Włochach.

Porównujemy np. plan kascioła Pacheray - le - Haut z 11 wieku rys. 132 z katedrą w Wierzburgu z kon-ca 11 wieku rys. 205 widzimy wyraźnie jak niemiecka romanszczyzna powstana po wpływie włoskiej, fo-rcy planu francuskiego.

Romanszczyzna centralnych Niemiec powstana formy nadreńskiej i budynki te charakteryzuje dwoa wy-sokoci wież i naw, grubasie konstrukcji i mienoi i cieńka, barlanyjska architektura.

1:500

Rys. 209 Karnez z Mödling
z "H. d. A." 1. 2. 4. 3. r. 95

Rys. 210 Karnez = Tulla
z "H. d. A." 1. 2. 4. 3.

D. Romanszczyzna w Polsce.
Z braku materiału (tu, takimiż mowa o szafłagach) możemy jedynie wyrazić, że z romanszczyzny przychodzi do polski architektura przede wszystkim z Francji, oczywiście z Włoch, z Danji i z Niemiec. Epoka ta tworzy, przez wypaniających kascioł w Niemczech i Kollegiat, dwoa wielkiej dwojaczności biskupów Gnesna, Plocka i Wrocławia, Krolim i klanonów cystersów, benedyktynów. Z epoki tej mamy na naszym ziemach szereg archiwalnych architekturalnych, jak np. w Tzerzy.

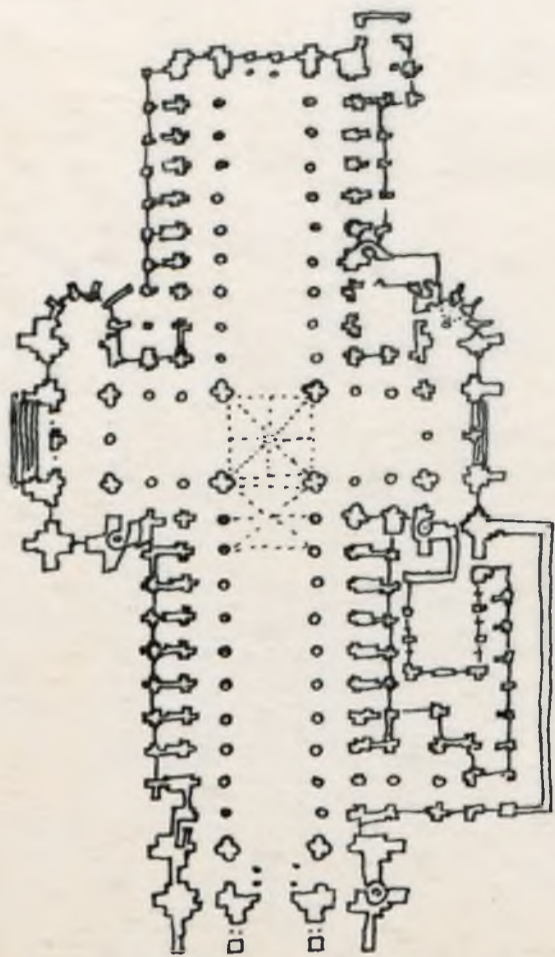

Rys. 211. Prógdy i wpływy
w epoce romanszczyzny
1:30.000.000.

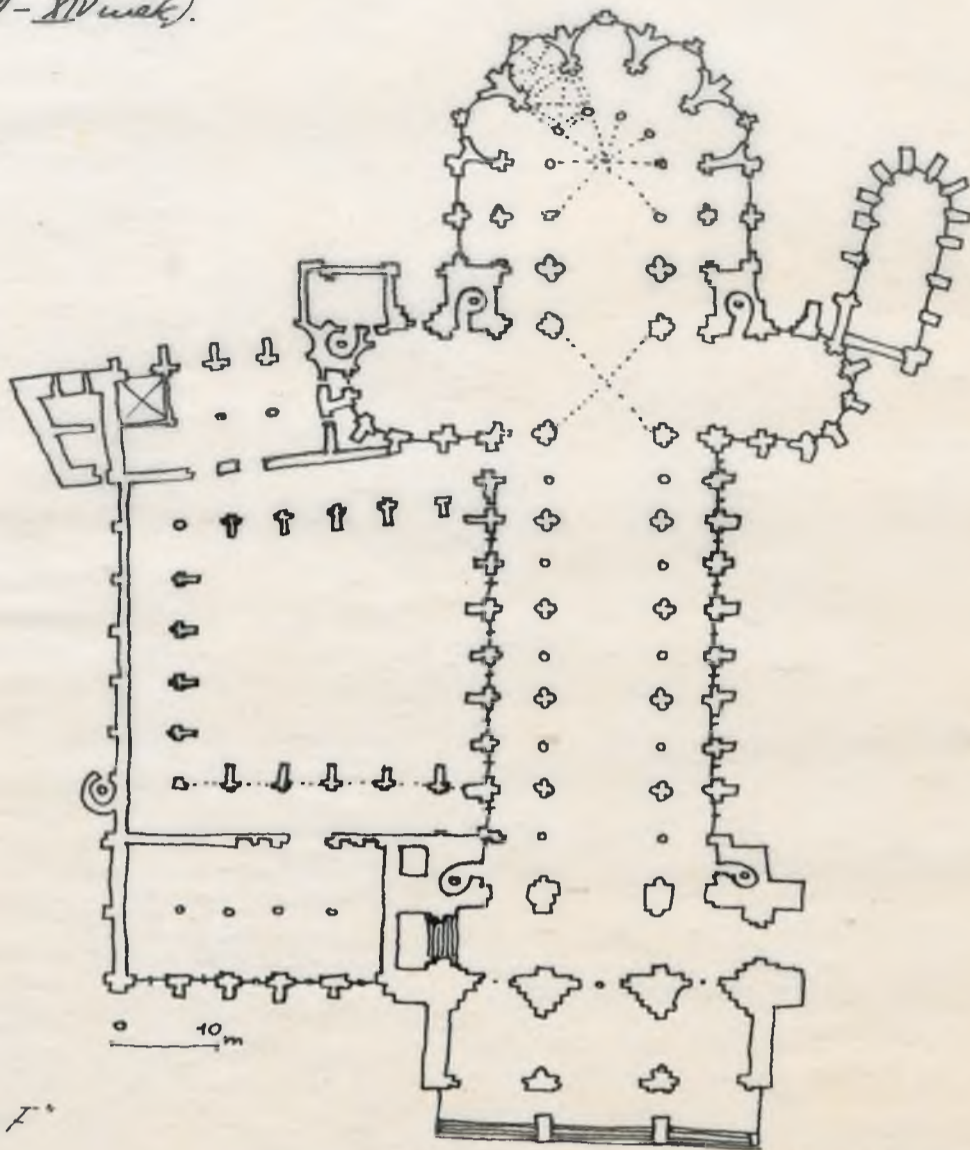
← Kresunki wpływów ro-manszczyzny francuskiej i nadreńskiej
- - - - - Kresunki wpływów romańskich bizantyjskich
- - - - - Kresunki wpływów romańskich normandzkich
- - - - - Kresunki wpływów bizantyjskich i wschodnich

Ustęp 7. Kościoły w epoce gotyckiej. (XIII-XIV wiek).

A. Gotyk we Francji.

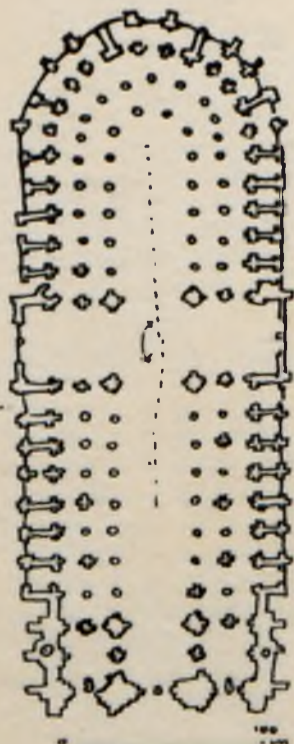
Rys. 212 Katedra w Laon z Lasterie „L'arch. en F.”
+ II rys. 23 Konsekrowana w 1144r.

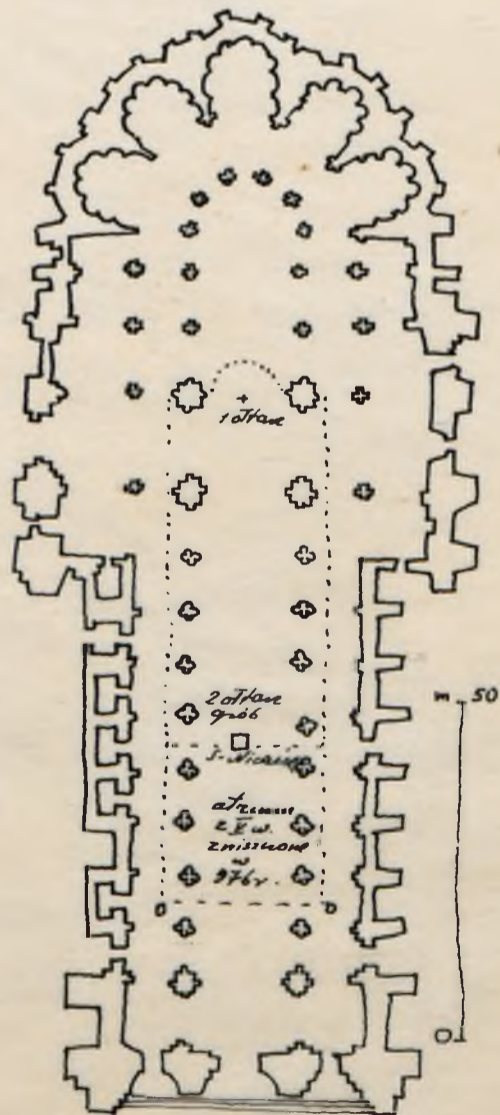
Rys. 213 Katedra w Noyon z Lasterie (rys. 20 d'a. en F.)
Konsekrowana w 1157. nawa ukończona w 1186.
rekonstruowana z 1293 i 1461r.

Według Dehio gotyk w Ile-de-France powstaje z wpływów z Normandji gdzie sklepienia ostrołukowe występują na przełomie XI na XII wiek, jak np. w S-Etienne de la Trinite w Caen, Caesay i t.d. Kościoły te jednak Quicherat i Viollet-le-Duc określają na 1160 lata, gdy pierwsze kościoły gotyckie w Ile-de-France są: Mozienval (Oise) z 1122r., S-Etienne de Beauvais z 1130, S-Denis z 1135-40r. i Katedra w Sens z 1135r. Salazar też jednak podkreśla z uw. John Bilsona, w Anglii Katedra w R. Durham w 1093-1133r. jest całkowicie pokryta przez sklepienia ostrołukowe. Później tej samej Angielskiej Lasterie uważają katedrę w Durham za budynek z 1245r., a katedrę w Winchester i w Peterborough za budynek z 1140-43r., a za budynek lat 1130-1140 kościoły w Arenna, Southwell, Ramsey i t.d. W tej dyskusji o prymacie Anglii i Francji w tworzeniu gotyku Lasterie wyraża zdanie że: „jeśli Ile-de-France nie jest ojczyzną wynalazku promienistego sklepienia, to ta prowincja pierwsza wrywa te dwa systemy łęcznie i racjonalnie”.

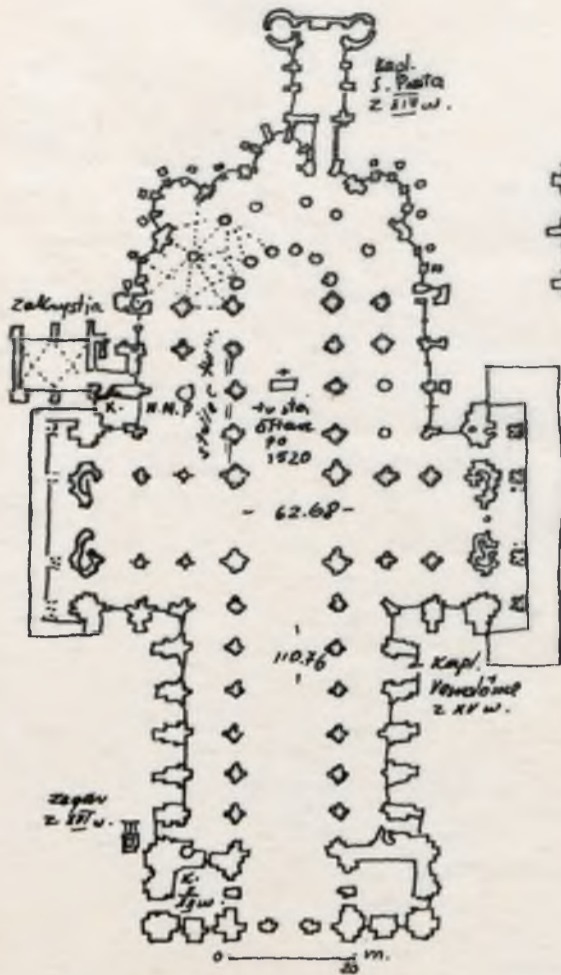
Gotyk Ile-de-France umożliwia równoległy rozwój tej architektury w Normandji i już w połowie XII wieku widać go w katedrze w Angers i wpływa na architekturę w Anjou i Bourgogne gdzie rozwija się typ romański bez triforium z 1 rzędem okien i sklepiem „croisées dogrees” sous les arcades de ces voûtes. Tu, powstaje z tego rozwoju typ kościołów cysterskich, promieniujący do Włoch do Fossanova, Casamari, San Galgano i na resztę Europy.

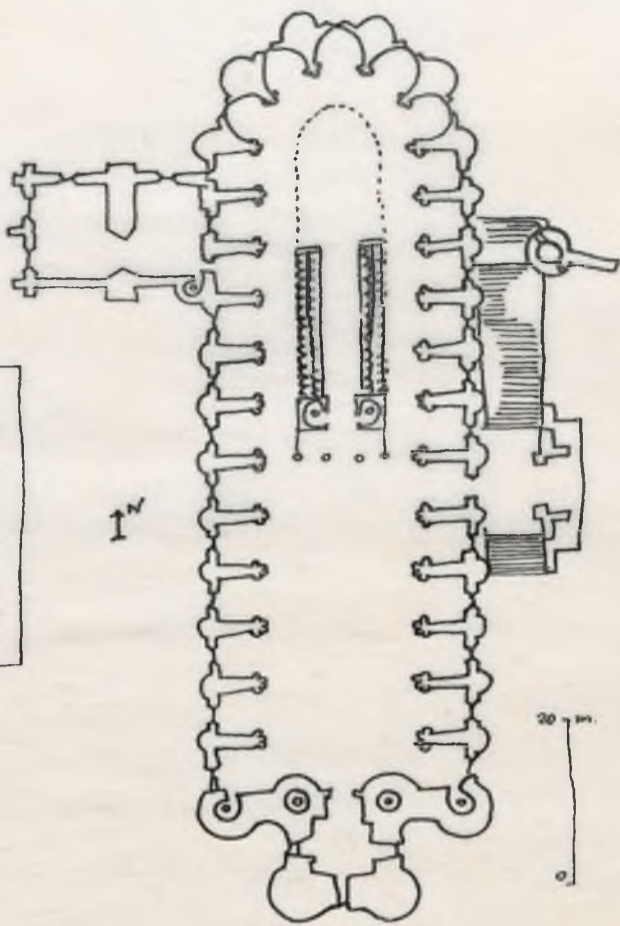
Rys. 214 Notre-Dame de Paris
z XIII w. z C. Busch, Die Bau-
stile” t. 2 rys. 11.

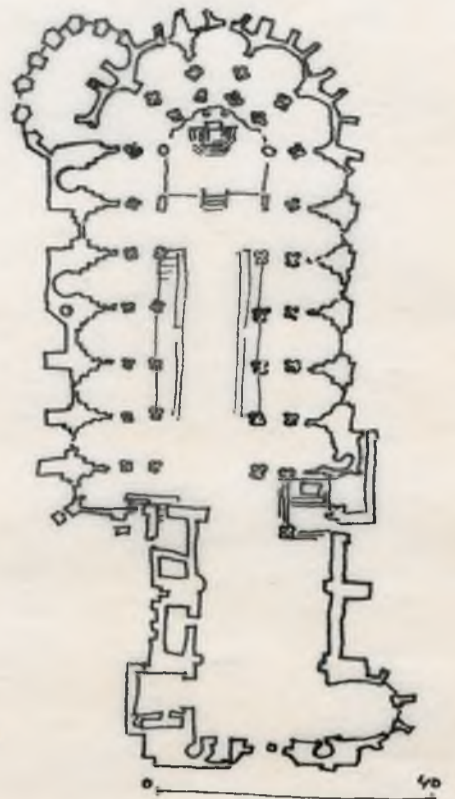
Rys. 215
Reims
Notre-Dame
z XIII-XIV wieku.

Rys. 216 Katedra w Chartres z 1231-47-55-1300r. z Lasteyrie „L. a. z. en. F.” t. II v. 41

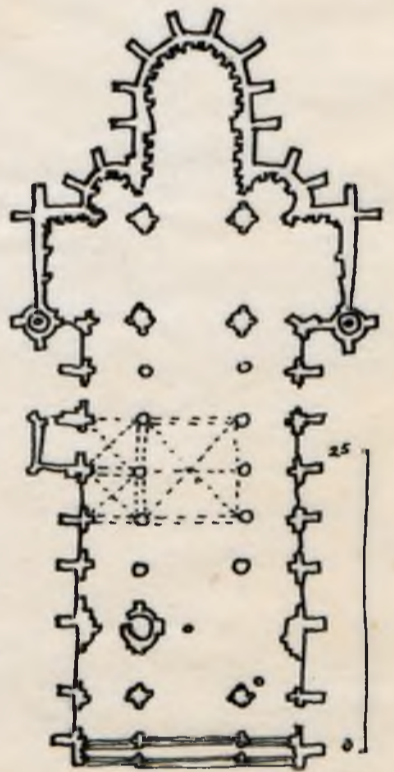

217. Katedra w Albi 1282r. Przekbudowana w 1489r. po potopie panowania króla XII. z. Lasteyrie rys. 159.

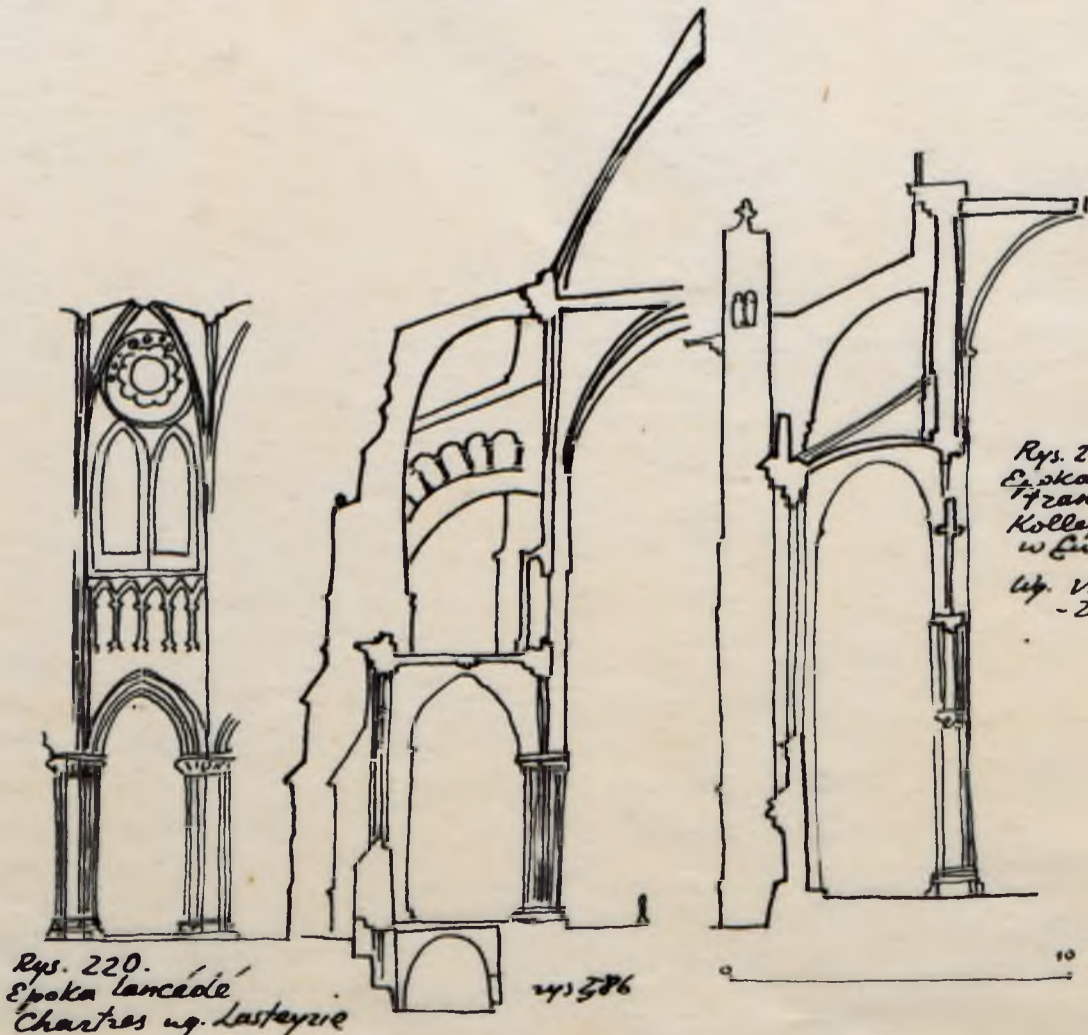

Rys. 218. Katedra w Tulle w up. dahondas.

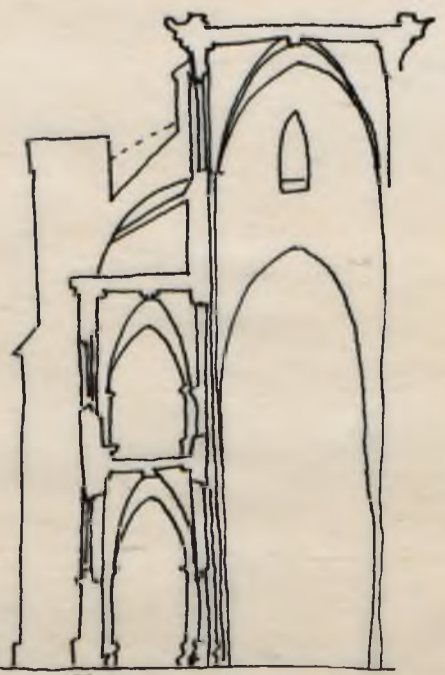
Plan w gotyku schematyzuje się i bardzo nadko występuje węższość, są to mianowicie bazyliki o wysokich węższościach, 3-5 nawow. Z otulonych kościołów to w ślezy z końca XII w. Eglise du Temple de Paris i wieloboczny N-Dame w Treves. Stanowią one w wielkich kościołach wybudowanych się i jest prze-ważnie półkolisty, choć występuje także jak np. w katedrach w Poitiers i w Aachen, oraz bywa wieloboczny z których najpóźsze są pęcioboki. Rozwija się dalej romańskie obycie sanktuarium „la carolle” z układowym „des chapelles rayonnantes” w kościołach cystersów charakteryzują się te kaplice prostokątnym rzędem-krem planu. Chór-cancellus, rozwija się, wydłuża, objęmuje się stalle; tak np. w katedrze w Soisson objęmuje prostokątny wielkiej nawy na długości czterech międzykolumni. Zwykle chór od nawy oddziela transept, choć niewystępuje on zawsze i tak nie mamy jego planu o trykcie łacińskim w Sens, Bourges, Albi i t.d.) Dwa transepty widzimy w Cluny w S-Quetin, ale jest to nadkie, we Francji. Czasem podobno jest do transeptu wejście do kościoła z przestawkami pod wieżami fasady jak w Noyon, Aachen, Sens. Wymiary transeptu odpowiadają zazwyczaj wymiarom nawy głównej i bywa transept z 1; 2 nawami bocznymi. Nawy boczne tworzą w wielkich katedrach podwójne jak np. w Paryżu.

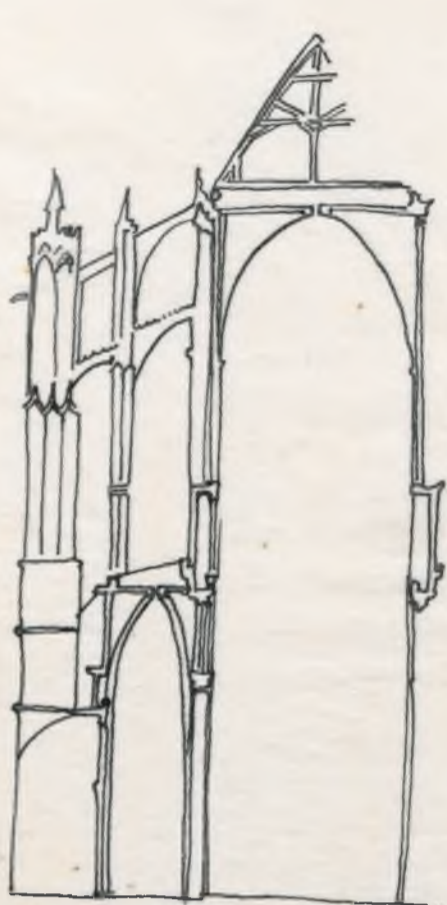
Rys. 219
Dijon
N-Dome

Rys. 220. Epoka lancetów Chartres up. Lasteyrie

Rys. 222. Szkoła Bourguignonne Flavigny 1170-80r. S. Gouss up. Lasteyrie

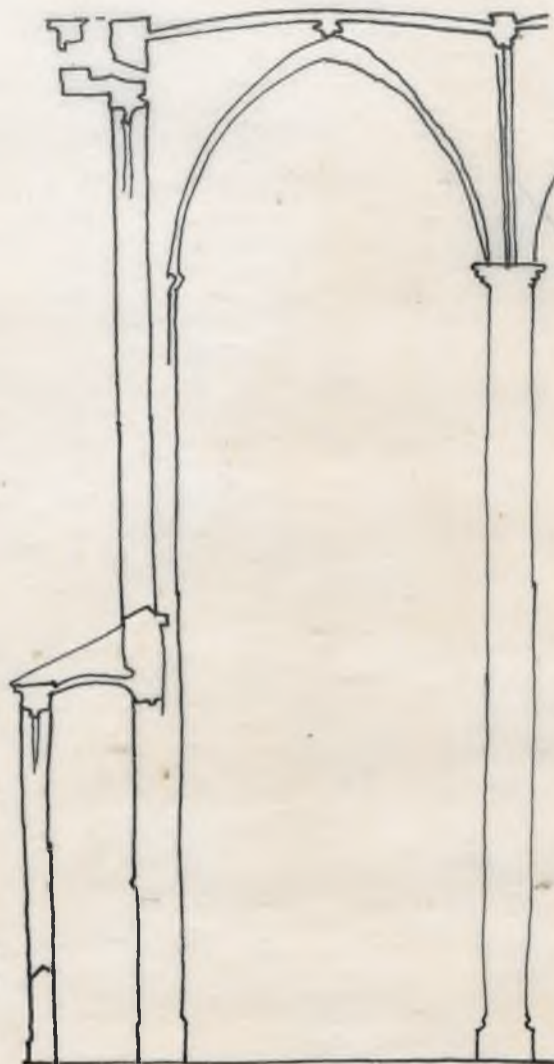

Rys. 223 Epoka „rayonnant”
wg. Lablond

Rys. 224 Katedra w Angers. Słota
angevine wg. Kasteyre rys. 599; 678.

Rys. 225. Toulouse. Kościół dominikański
Dumanois, „H. d. A.” Staff 1902
t. 2. 4. 3. rys. 47.

Specjalny typ kościołów duńskich reprezentuje: Dominikański
des Jacobins w Toulouse, w Kluzon (Blarne) z XV w.; Jacobins w Agen
w Hesme i w Ray-de-Dôme z XIII wieku.
Od XIII w. z rozwojem kultury świątecznej rozwija się udział naw bocznych
zawierających kaplice obejmujących przestrzeń pomiędzy koryn-
tami, zjednych kaplic tworzą się z kaplicami promieniste rozłożone
dookoła sanktuarium, i z tego tylko transeptem przemiany rozwija
ją się cięgi kapliczek obejmujących wnętrze kościoła.
Obok kościołów w epoce gotyckiej występują liczne kaplice patacowe jedno-
płtrowe jak w Due-de-Berry (oral) i w Duona kondygnacji
mi patacu) jak. Kaplice biskupie w Laon, Meaux, Reims i St-cha-
pelle w Paryżu.

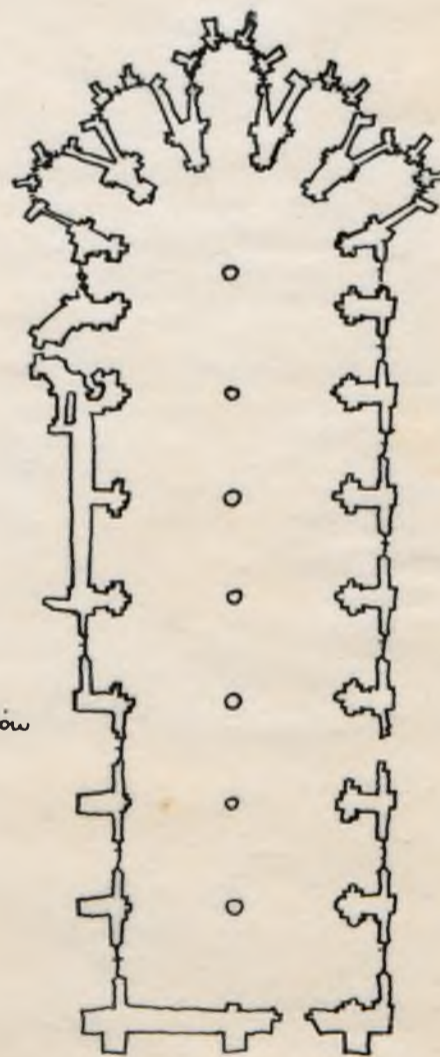
Nawy wydłużają się i oto:

	szereż.	dlug.	stosunek
1) w poych szereż.	9.00 m.	74.8	1:8.3
2) Laon	11.00	103.0	1:9.35
3) Paris	11.65	92.5	1:7.94
4) Reims	12.75	117.5	1:9.2
5) Chartres	13.75	110.76	1:8.05
6) Reims	9.1	108.0	1:11.8
7) Salisbury			1:19.5

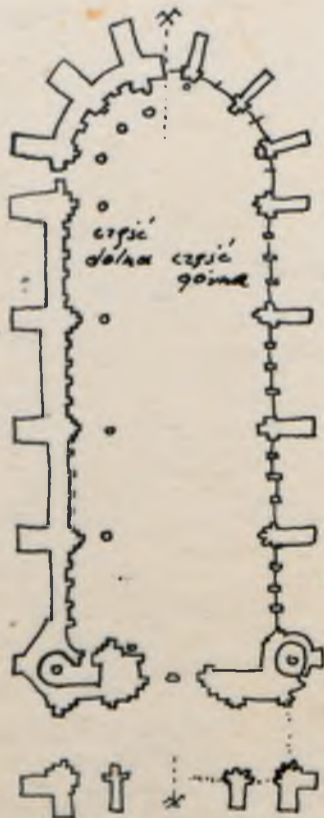
Kościóły są słonijsie i tak np. w Chartres odległosc od wejścia do ołtarza
wynosi 98.50 m.

Kasteyre w epokach dalszego rozwoju gotyku rozroznia epoki:

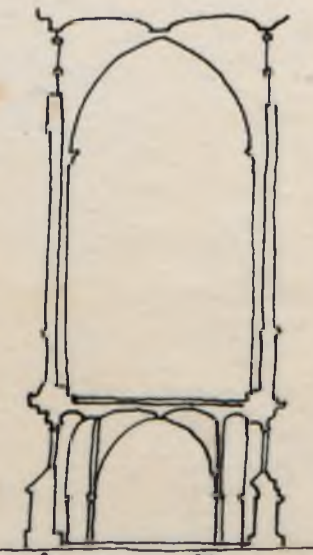
transition;
lanceole;
rayonnant;
i flamboyant.

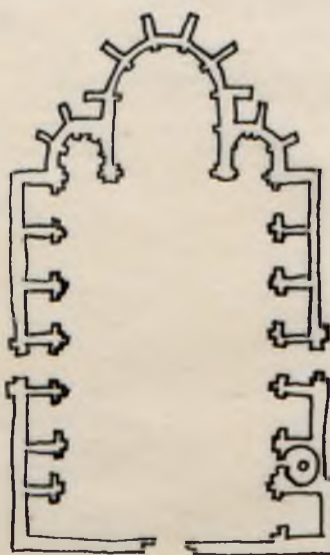
Rys. 226
Toulouse
Kościół dominikański

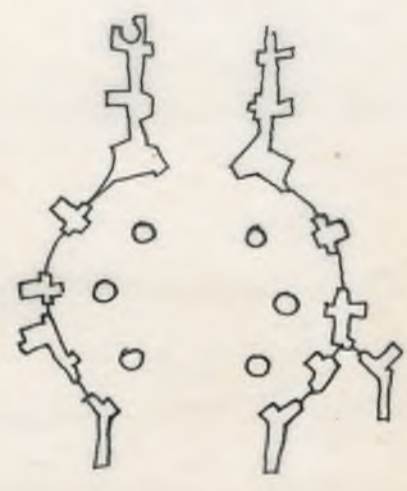
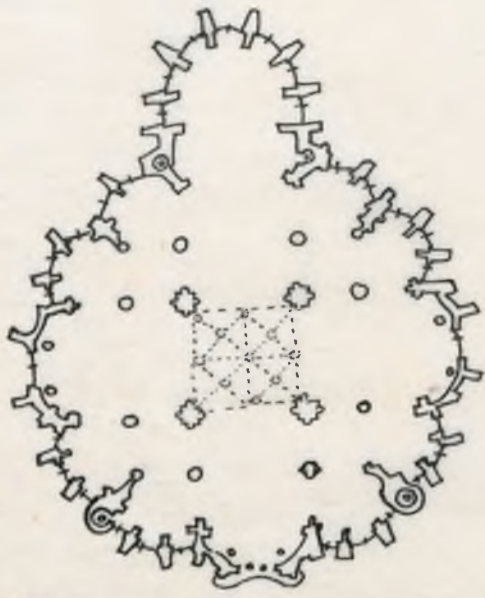

Rys. 227 i 228 Paris S. Chapelle 1245-48 r., Die Baudite
C. Bush t. 2 rys. 15 i 16

Rys. 229.
Carcassonne S. Vincent
XIV w.
H. d. A. t. 2. 4. 3. rys. 49

Rys. 230 Notre-Dame z Trèves

Rys. 231 Paryż, kościół „du Temple” z XII wieku w katedrze „d'Arch. rel. en Fr.” 1907, rys. 56 i 162

a) Epoka „transition” w XII wieku jest to epoka gdy nawiązuje się do 4 kondygnacji: 1) kolumnady z arkadami tympa, z nawiązaniem do rzymskiej; 2) triforium na trybunach; 3) niska kondygnacja czasami z kwadratami i oknami, często z triforium i wyską galerią; 4) z dwiema oknami wchodzącymi w lunety sklepienia. Sklepienia ostrołukowe w łukach każdy rozstęp słupów niesie własny segment i zwykle są one szesciodzielne.

b) Epoka „lancéole” występuje w Chartres i w Reims. Jest to styl o 3ech kondygnacjach, w którym znika triforium na trybunach; występują podługne okna z koronkami ze rozetami. Tryfora jest to 3-4-5 dzielne, tyrono po 2-3 pod jednym łukiem, zaurze w pokryciu z galerią. Jest to z XII na XIV wiek.

c) Epoka rayonnant trwa od połowy XII w. do XV w. i powstaje w czasach Filipa Pięknego (1285-1314). Epoka ta ma na celu kaplic dookoła kościoła jak np. w N-Dame de Paris w latach 1240-1320, w Amiens, Laon i t.d. Słupy w tym okresie zciniają się, ponoszą witraż architektura jest lepsza. Słupy są rozbita na szereg pionów, wznoszących się, zmniejszają się kapitele a od XII wieku „legers filats” na słupach dla wzbogacenia fryzów i cieni i dla wznoszącego zbudowania powiększenia słupów jak S. Chapelle w Paryżu. Arkady dolne rozszerzają się i rasy górne okna, dzielone podziałem wystającym z triforium i gdy zaczyna się te okna traste z tryforiumi przechodzą z tej stary epoki „rayonnant” do

d) Epoki „flamboyant” XII wieku, dymystronach nau, kolumnady, naje ogromnych okien, skomplikowane dachy drewnianych masz, sofflats, moultures, accolades, arki. Styl ten trwa do XV wieku. Kapitele zmieniają się tylko w dekoracji, kondygnacje dzielą się listwy lub galeria z poręczami o dekoracji listwy. Od XII wieku w wielu kościołach spotykamy baryłki hallowe o równej wysokości w nawach bocznych i w głównej. W sklepieniach występują „leaves” i „piercerons”, teki dodatkowe które nie zmieniają konstrukcji, przez rozbieganie zmieniają „plastkę sklepienia”. Ukazują się w XII wieku tego typu sklepienia drewniane.

Gotyk francuski różnorodna szkła: normandzka, naje podległa Ile-de-France, Angers, Bourguignonne, Champenoise i méridionale.

Szkła normandzka rozwija się z XII na XIII wiek z Ile-de-France i gdy w Anglii występuje w owym czasie „chevet plats” mamy tu „carolle” i „chapelles rayonnantes”, a w tym czasie nie ma płaskich chevet. To kościoły od „an-gielskich królów”. Słupy są z licznymi podziałami i z tego to później wywodzi styl flamboyant. Sklepienia do „voûtes barlongues” i wyszkie są w normandzkiej arkady.

Szkła angerska z Angers, Mans, Poitiers, Sèze, powstaje w XII wieku i wywodzi się z imitacją płaskich chevet do 16-17 wieków. Sklepienia to „voûtes domicales” wybudowane kapituła. Teba ostrutkow mają skomplikowane plany (by ulżyć sklepieniu wyszkie) chevet jest zwykle kwadratowe z parą deien. To rozumiemy kościoły jedno nawowe.

Szkła bourguignonne powstaje w końcu XII wieku w epoce „transition”; zachowuje proporcje romańskie z krótką nauą, płaskim „chevet”. Sklepienia są rozszerzają kryżowe. W XIII wieku szkła ta odnacza fryzury za Ile-de-France, rozszerzają je uszkie galeriami. W szkole tej zwykle widzimy zwykle grupę 2-3 okien pod jednym łukiem.

Szkła champenoise z Champagne jest nieustrona, derzy w oblicie wpływów Ile-de-France, rozwija się w epoce „transition”; charakteryzuje się brakiem transeptu.

Szkła południowa przynosi kościoły jednonawowe. Nad Garonną widzimy pierwsze w Francji kościoły cesplane. Brak tu zwykle w planach transeptu i kaplice prostokątne otaczają łuki krótkiej nauy i niskiej.

Ciekawe porównanie proporcji wysokości nau w kościołach południowych i północnych podaje następująco, a mianowicie:

	Kościół północny:		Południowy	
	nawy	wysok.	nawy	wysok.
Katedra w Beauvais	48m	16m	3.2	3.0
Amiens	48m	14.5	2.89:1	
Reims	38	14.6	2.6:1	
Paris	35	12.0	2.9:1	

a) Kościoły południowe.

Carassone	23.50	- 20.0 -	1.17:1
S-Vincent	20	- 19.5 -	1.02:1
Toulouse (Kat.)	17.3	- 15.0 -	1.14:1
Gaillac S. Pierre	21.0	- 17.5 -	1.2:1
Beaumont de Lomagne			

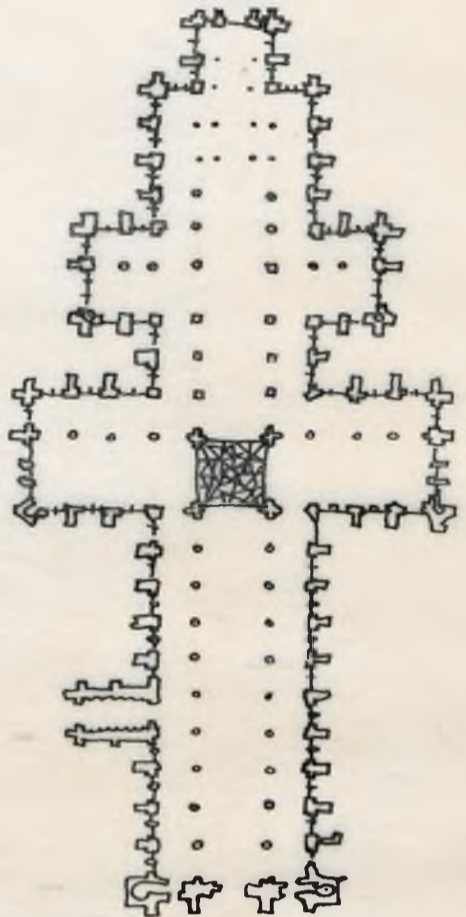
Tak więc kościoły południowe mają nauy wyszkie o średniej proporcji 1:3, a południowe naje niemal kwadratowe 1:1.

Rys. 232. Klasyfikacja i wpływ schyłku gotyku francuskiego w „Choray” d'„H. de „P. Arch.” t. 2. rys 498 str.

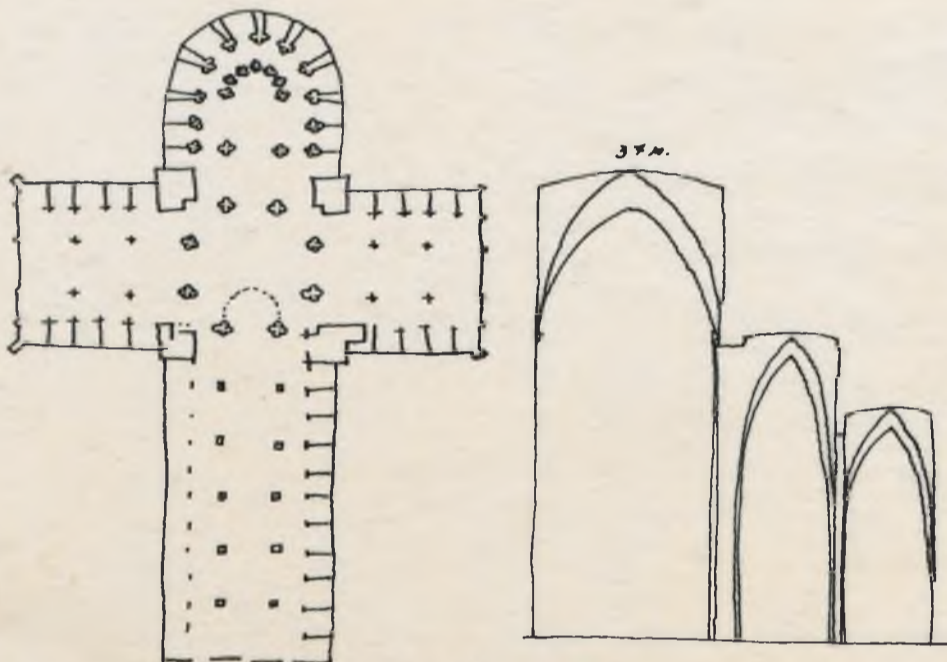
B. Gotyk w Anglii.

Kościół gotycki w Anglii są niezgodnie wy-
 dłuższe i o klasycyjnym wnętrzu. Zasad-
 czo koniecznie są gotyckie, abyła jak np. w
 Salisbury, Lincoln, Durham, York,
 Remotnie mamy tu okna typu normande-
 kiego po XIV w. Od XV wieku gotyk angielski
 posiada styl lancetowy, oraz okna i luki nor-
 mandzki; tużony splamiony ten ten wiek,
 luki tudzież z licznymi uniesieniami. Bardzo
 często mamy tu w skrzyżowaniu nawy i tran-
 septy wież, latarniowa. Widać w Anglii wy-
 sokość przeliczonego triforia.
 Najbardziej występują czyste podwójne transepty
 jak w Durham, Salisbury, Lincoln, Wells,
 Beverley etc.
 Gotyk trwa długo w Anglii aż do XV, XVI,
 a nawet XVIII wieku i jest rozwinięciem stylu
 flamboyant.

Rys. 233 Katedra z Salisbury
 w. Dehis.

C. Gotyk we Włoszech.

Rys. 234, 235 Bologna S. Petronio XIV w.
 z. Die Baustile C. Busch t. 2. rys. 50 i 52

W czasie gotyku we Francji, we Włoszech mamy
 styl lombardzki, i styl gotycko-lombardzki ja-
 ki występuje w św. Ambroży w Mediolanie i
 w św. Michał w Pawii. Styl ten promie-
 nuje na Licioch, Baryleja, Andernach, Ba-
 charach i t.d.

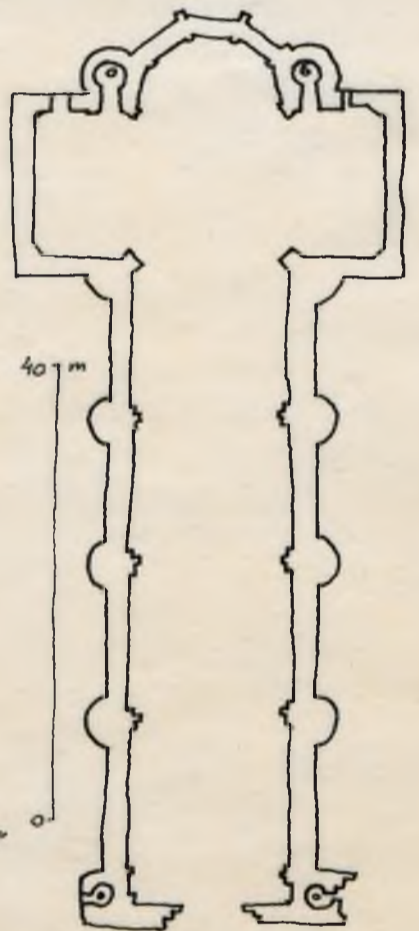
Od XIII wieku Włochy imitują gotyk co poraz
 pierwszy gotykamy w ornamentach bazyliki
 w Orvieto. Bazylika św. Franciszka z
 Assyżu naśladowa sklepienia z Frignon i stył
 ten system sklepienia dzięki francuskiemu
 rezydencje są daleko z budową ich katedrów.
 I gotyk niosą na Europę francuskią jak
 jak inny zakon cystercji, przynosi on go-
 tyk do Włoch.

W krymle kościół de la Minerve naśladowa
 kościoły południowej Francji, Lanquedoc.
 W XIV wieku powstają dalsze budowle gotyckie,
 w Assyżu św. Klary, katedry w Mediolanie i
 Sienie, Santa Croce, katedra we Florencji
 i S. Petronilla w Bolonii.

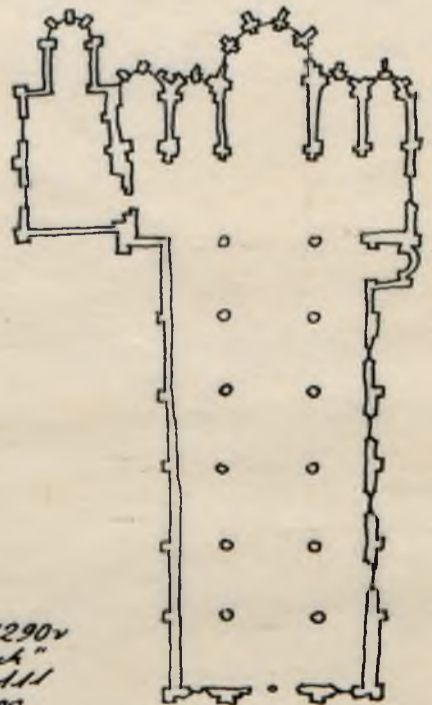
Architektura tych kościołów powstaje pod
 wpływami gotyku francuskiego przy wpły-
 wach form staro rzymskich, rzymskich.
 S. Anastasia w Weronie jest przykładem kościo-
 la lombardzkiego o wyraźnym typie antyku-
 rnym, z tym tylko, że mury kościoła niosą
 sklepienia gotyckie.

W S. Petronio w Bolonii widzimy całość
 „les chapelles rayonnantes”, jest ten bu-
 dynek przykładem jak silne były wpływy
 francuskie w formowaniu się włoskiego
 gotyku który powstał w Italii, nie rozwinięty
 etc.

Rozróżniamy gotyk mediolanicki o cha-
 rakterze lombardzko-burgundzkiem, gotyk
 florencki o charakterze tokańsko-fran-
 cuskim, najcharakterystyczniejszy i
 najczystszy gotyk wenecki, i wreszcie
 gotyk berantynski. Wenecka jest oficyjną
 gotyku wenecko-berantynskiego, rozwiniętego
 z wpływów gotyku mediolanickiego i wresz-
 tego w tym mieście nadmorskim goty Toskański
 oparciu renesansu. Gotyk wenecki inacej
 barokogotycko-berantynski jest najczystszy
 rzymskim, nym stylem, tego stylu we
 Włoszech i; wpływ silny na Toskański,
 ale wreszcie jego form ogranicza się je-
 dyne do dekoracyjnego użyciu plastycznym
 i; jest nie tworzy w dziedzinie kompozycji wspaniałych.

Rys. 236
 Assyż
 San Francesco
 z 1228 r.
 z. „Hand. der Arch.”
 St. 1902 t. 2. 43.
 rys. 207

Rys. 237.
 Verona
 S. Anastasia z 1290 r.
 z. „Hand. der Arch.”
 t. 2. 3. 4. rys. 111
 1:1000

D. Gotyk w Hiszpanji.

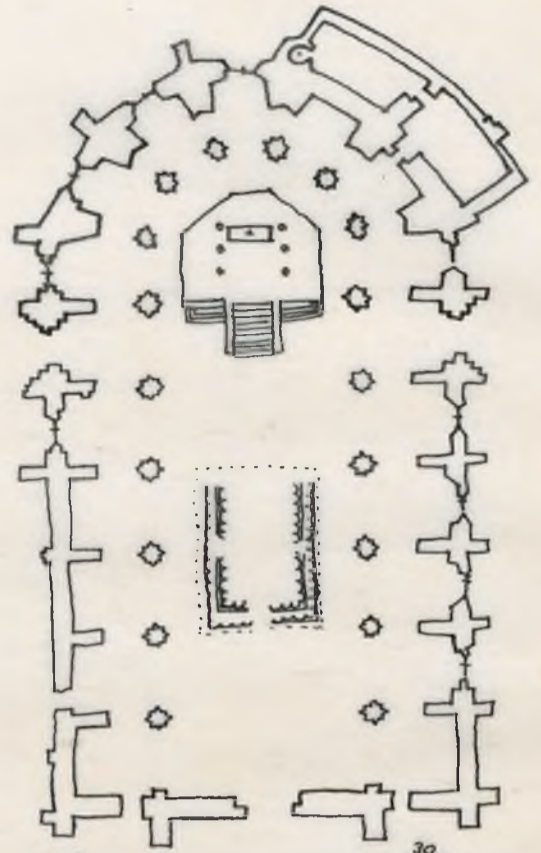
W Hiszpanji gotyk powstawał w formie architektury francuskiej, kraj subzasty, podległy Małom nie był w Holandii odczuwać woli tworzyć w tej epoce w sztuce liturgicznej. Nożem tu jednak wymieniać wielkie dzieła gotyki hiszpańskiej, a więc kościoły w Burgos, Lerona, Avila, Salamanca, Toledo, Terrella, Sepovia, Manresa, Barcelona. Władcy w architekturze tych kościołów typy francuskie południowe z danguedoc i wpływ typów północnych z Ile-de-France. W dekoracji, w zamitowaniu do bogactwa i przedstawiania płaskorzeźb drobnych detalów widać wpływy wschodnie i maurańskie.

E. Gotyk we Flandrii.

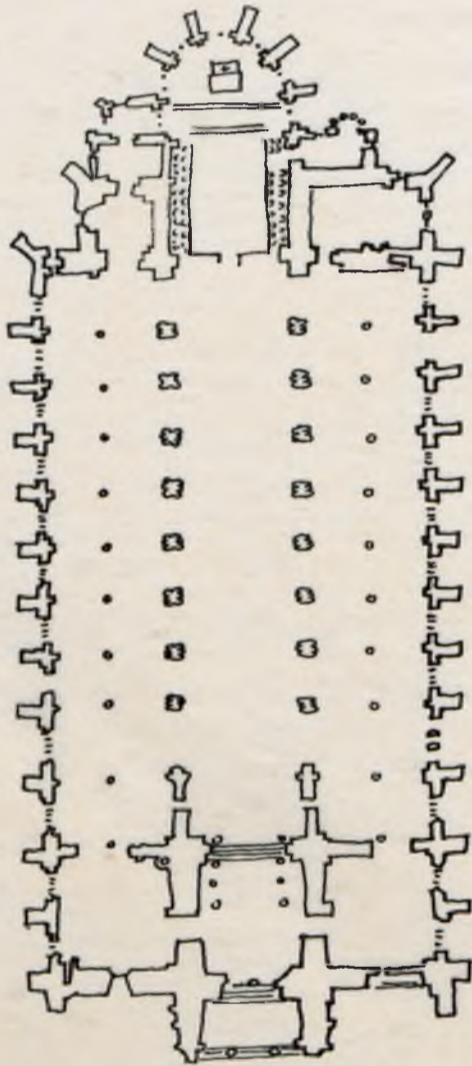
Gotyk flandryjski wywodzi się z Anglii co widać wzniesienie kościołów w S. Bavo i w S. Martin z Liege. Wpływ francuski z Ile-de-France widzimy w Utrechcie. Obok tego na Flandryę wpływ architektura kolonka. Z czołowych kościołów we Flandrii należy wymienić: katedrę w Aurois, Sw. Gudulę z Brusselli, S. Jacques do Liege, katedrę z Courain i kościoły w Malines, Mons, Bruges. (Bruges)

F. Gotyk w Niemczech.

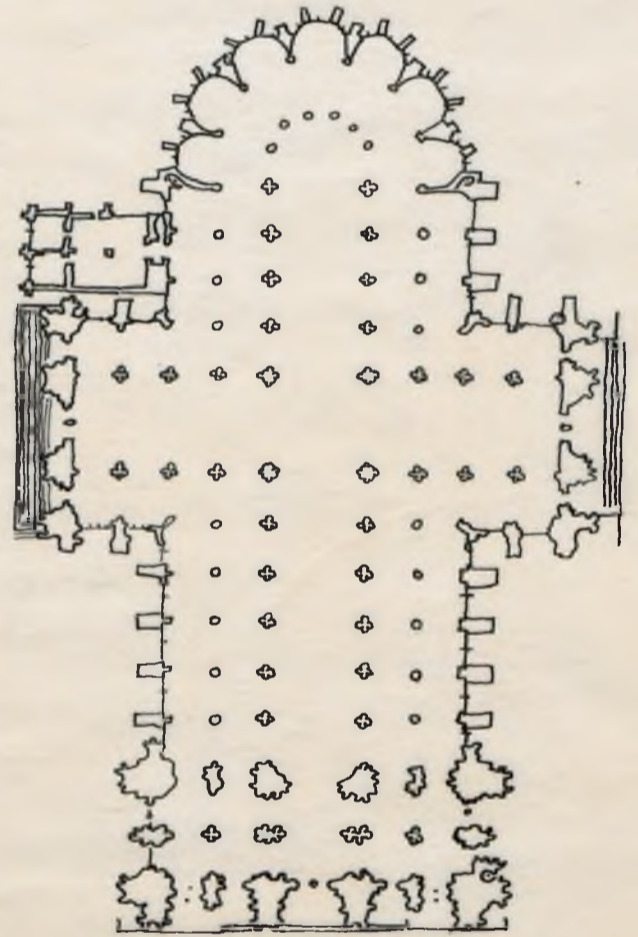
1° Szkoła Nadreńska.
Koroniczamy w Niemczech ten gotycki ale wizerunek to odrzucał podkreślić wpływ wywodzą swe formy płaskorzeźb z wpływów zachodnio-europejskich.

Rys. 238 Manresa (Hiszpanja) z 1328 r. wy. H. 11' 7. 2. 4. 6. rys. 52

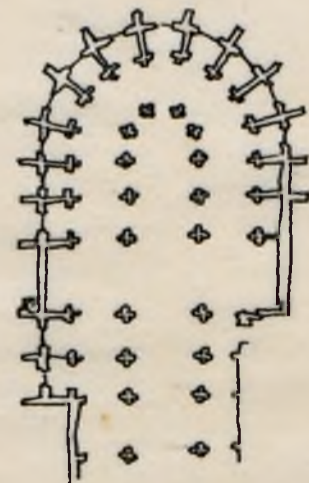

Rys. 239 Ulm, Münster z 1374 r. z „Hand. der Arch.“ 7. 2. 4. 3. rys. 262 1:1000

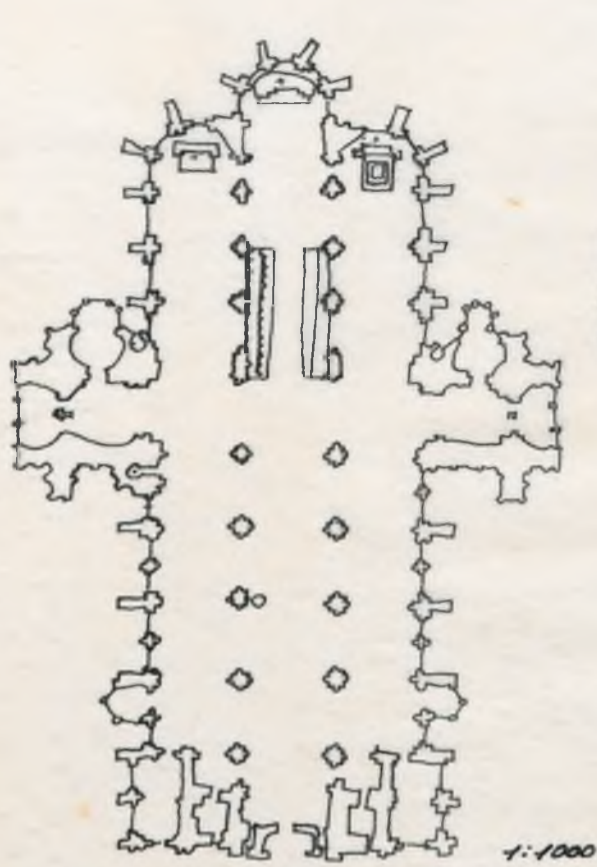

Rys. 240 Katedra w Kolonii z XIII w. wg. Laheyne, 8' arch. rel. en. Fr. 1907. 7 I rys. 96

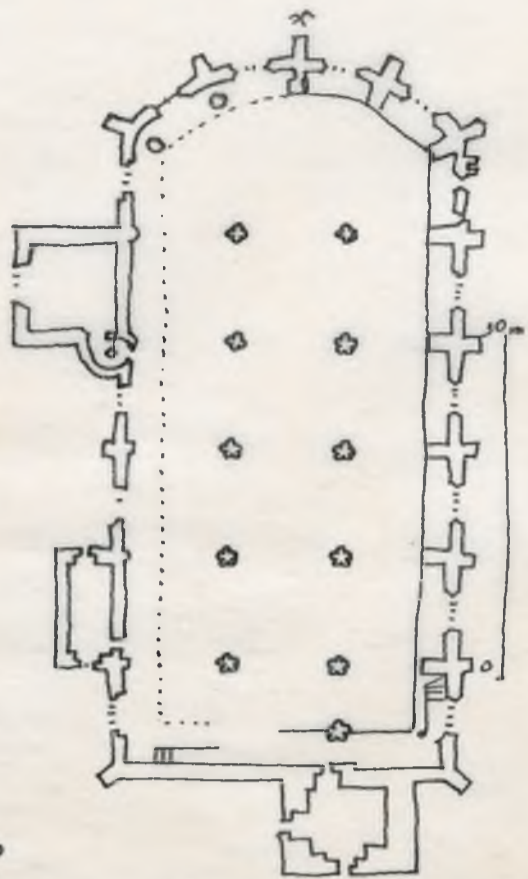
Styl architektury nadreńskiej wywodzi się z dawnej architektury romańskiej kolonjskiej, z wpływów lombardzkich, mejo, lańskich, angielskich, flamandzkich i z najbliższych z innych wpływów francuskich z Ile-de-France. Mamy tu zazwyczaj półokrągłe absydy, kościoły trójnawowe, nadszkieletowe, o zbitych wyszczególnionych nawach, a więc kościoły typu hallowego do których należy Sw. Elzbeta w Marbourg, pewnie dzieło tej formy oraz kościoły w Zwettl i Ratzbonie. Kościoły o takim planie, przekroje w podwyższeniu ze sklepieniami flamandzkimi o umiarkowaniu, ramifcjes en réseau występują w XII i w XIII wieku w Ulm i w Szwajcarii w Wiedniu. Najwybitniejszy wpływ szkoły francuskiej, na Nadrenję widzimy w katedrze w Kolonii, fak zbliżonej do planu katedry w Chartres. Mamy tu i podwójne nawy boczne, transept z dwoma trybunami, półokrągłe prezbiterium przedświątelnia pod wieżami w rodzaju transeptów i „carolle” i promieniste dokoła sanktuarium rozłożone kaplice. Ale całość tego systemu, rozszematyzowanego wyobraźni, w ostatnim wieku architektury francuskiej, jak i nieformalna była rozprzeczona daleko skłania ten najlepszy pomnik sztuki nadreńskiej poza granicami Francji. Nadrenja randużera wpływ francuski zarówno bliskości Ile-de-France jak i ciężej między tymi krajami wymienione budowniczych, mistrzów, rzemieślników jak również:

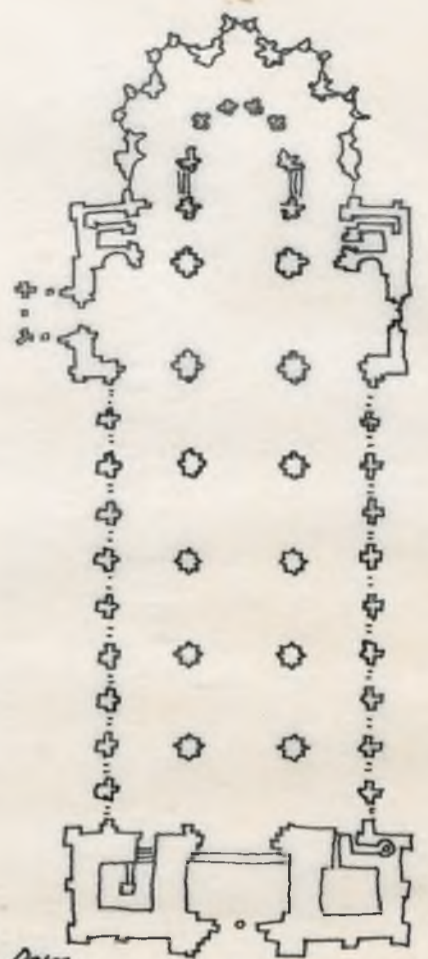
Rys. 241 Zwettl Kościół cysterski z 1345-8 r. z „Hand. der Architektur“ 7. 2. 4. 3. rys. 29

Rys. 242 Wiedeń Katedra Sw. Stefana
z „H. d. A.” t. 2. 4. 3. rys. 26

Rys. 243 Schneeberg Fara z XIII w.
z „H. d. A.” t. 2. 4. 3. rys. 79

Rys. 244. Magdeburg Dzw.
1207-8. z „H. d. A.” t. 2. 4. 3. rys. 119

Klasytorium benedyktyńskim i cysterskim, które też wpływało na całe Niemcy, Austrię, Węgry.

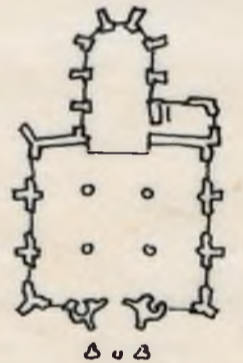
2° Szkoła nadbałtycka.

W Turku, Brandenburgii, jak i później w Prusach w późniejszych wiekach powstaje z wpływu architektury architektury flamandzkiej i nadreńskiej, samodzielną architekturą kościołów ceglanych o łukowych nawach i o często występującym typie halluxym. Kościoły te powstają znane nam plany i najcharakterystyczniejszym przykładem dla tej szkoły byłby Sw. Katarzyna z Brandenburgii.

3° Szkoła norwimberska.

Wydzielam tu 7° mało zwyczajny charakterystyczny szkół, występujący w Niemczech, w malarstwie i w rzeźbie, a która powstaje ze szkoły nadreńskiej pod wpływami gotyku flamandzkiego i typ sklejien flamandzkiej ta szkoła chętnie powtarza wach charakterystycznymi są tu kościoły o kwadratowym planie z przedzielaniem na trzy nawy stopami z wydłużonym prezbiterium o wielkich oknach jak np. w Kościele N. M. P. w Norwimberdze. Do szkoły tej należy zaliczyć kościoły czeskie gotyckie i krakowskie i niejest to zapewne przypadek, że z typu tego z planu kwadratowego, wypracował się również centralna forma amboobornego kościoła Karlschofen w Pradze.

Rys. 245
Norwimberga
Fara
z „H. d. A.”
t. 2. 4. 3. rys. 41

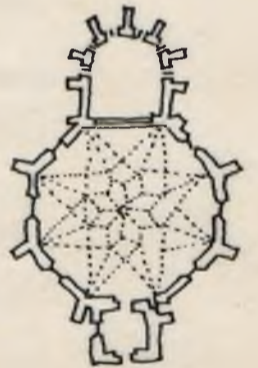

G. Gotyk w Polsce.

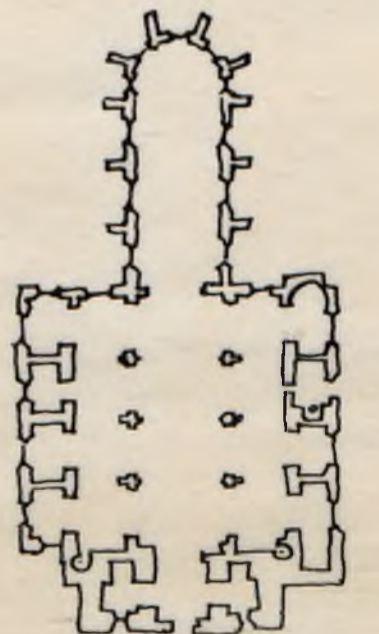
Rys. 247 Kraków
Kościół Sw. Krzyża (1500r.)
z „H. d. A.”
t. 2. 4. 3. rys. 42
1:1000

Rys. 246
Praga
Karlschofen
z „H. d. A.”
t. 2. 4. 3. r. 91

- 1° Do szkoły norwimberskiej należy zaliczyć gotyk krakowski z najcharakterystyczniejszymi kościołami Sw. Krzyża i N. M. Panny.
- 2° Do gotyku francusko-włoskiego należy zaliczyć budynek francusko-włoski kościoła zakonu w Sandomierzu i w Krakowie.
- 3° Osobną grupę gotyku francuskiego reprezentują kościoły cysterskie.
- 4° Do gotyku niemieckiego czy też do ceglano-gotyku krzyżackiego wyodrębniamy się ze szkoły nadbałtyckiej brandenburskiej należy zaliczyć wielkie kościoły hallaux, Gdańsk, Toruń, Pelplina i t. d.
- 5° Tak jakby wydzielenie stanowią w gotyku polskim o wyraznych cechach wpływow gotyku francuskiego, angielskiego, niemieckiego kościoły Sw. Anny w Wilnie.
- 6° Właściwa polska szkoła gotycka rozwija się pozostając do dzisiaj w epoce IV i XV wieku, w epoce Renesansu który tylko nieznacznie pamięćka zastania w Polsce; w porządkach baroku i powstaje typowa lokalna szkoła baroko-gotycka (stylu metruonowego) w której możemy wyróżnić barokogotyck mazarowski, Lubelski.
- 7° Formy gotyku jak i z form gotyku krakowskiego młodzi profesor Sas-Zubrzycki rozwinięci, wyświecając styl nadreński.
- 8° Epoka gotycka w Polsce jest bogata w kościoły drewniane, w tym-cia na południu kraju, a wśród tych kościołów party jest kościółek w Dobnie pod Nowym-Tarpiem, kościółek kłoboczny obrys planu wskazuje na wpływ szkoły norwimberskiej.
- 9° Możemy więc powiedzieć, że szkoła polskiego (późniejszego) gotyku jest w Polsce epoką powstania pierwszą szkoła samodzielną która zaczęła się rozwijać przez barok i rokoko młynonę charakterystyka-ke formy rzeźb, drzwi, drzwi, jak i kościołów, katedrales, przez, które zachodu i szkółka ta w epoce kłobocznej kongresowej zowie pod wielokrotnym rozbroniem. Bodożeniu się Panstwa, odradzająca się architektura polska uległa wpływom modernizmu niemieckiego, austriackiego, francuskiego i została zredukowana w 1939r. Wydaje się, że z krótkim odwróceniem się Polski, architektura nasza

Rys. 248 Kraków
Kościół Sławjarki
z „Handbuch der
Architektur”
t. 2. 4. 3. rys. 149
1:1000

winna iść drogą swej siły
ostatniej siły, rozkośnej
która w oparciu o koncepcję
plastyczne zachodu, tj. wzięta
to plastyczność z rymem, tzn. dyktami
architektonicznymi, co było rymem
i miękkością nawiązała do architektury
na wschodniej i północnej,
a z której powstała architektura
architektonicy koczowniczy, masy,
kościół w Berzeszynie.
Polska leży na rubieżach
współczesności wschodniej, za-
chodniej i północnej z
obu stron, tworząc
własną syntezę.
Współczesna historia sztuki
za stryżowskim wskazuje,
że sztuka romańska i gotycka
są i były oryginalne ujęcia
gdzie sztuka się w jedynym
syntezie de wpływu wzajemnie
dwóch obcych sił, i
tak łatwo z wpływów
greckich i masy, a w sztuce
postępuje sztuka hellenistyczna,
Toniów: Doros, Koryncką,
z wpływów rzymskich,
perskich sztuka bizan-
tyjska, z wpływów bizan-
tyjskich i łacińskich
sztuka romanistyczna,
gotycka, wenecka
z wpływów syryjskich,
antycznych, renesansu
i t.d. i t.d. Na rubieżach
kryżowania się dwóch
tych sił, sztuki: bizantyjska,
włoska, tokańska i maso-
zańska, siculo-normandzka
maurytańska i hiszpańska
i łacińskiego gotyku i
romansyzmu.

Polska przystąpiła, silna
i jednocześnie zwróciła do
dwóch sił, z zachodu
i wschodu, przyjmując wpływy starych kultur zachodnich, niepowinno im tylko ulec i uciec
zmienić się w jedną ze słabych w rozwoju proumiejscu odległych tej kultury, lecz absorbując
formy i idee z zachodu skąd od walców czasu się kultury, winna Polska sztuka zwróci-
ć się jednocześnie do własnych rymów, a odwołanych form sztuki wschodniej i szukać z tych
wpływow starych własną syntezę odnowioną. To własnym potrzebom, ujęciem, winna
w Polsce zakwitnąć wielka kultura i proumiejscu własną polską historią sztuki.

W dalszych opisach będą zmierzony przede wszystkim omawiany materiał w związku z
rozwojem i charakterystycznym budownictwem kościołów w czasach gotyckich. Celem tego pod-
rodzaju nie jest bowiem powtórzenie historii sztuki, ale skrócone i schematyczne przedsta-
wienie wyprzedzonych form wewnątrz kościołów do detalu w ciągu historii chrześcijaństwa z
ukazaniem ujętych form w najwspanialszych dziełach architektonicznych potęg i sztuki
do skatologowania historycznego rozwoju tych form wewnątrz kościołów.

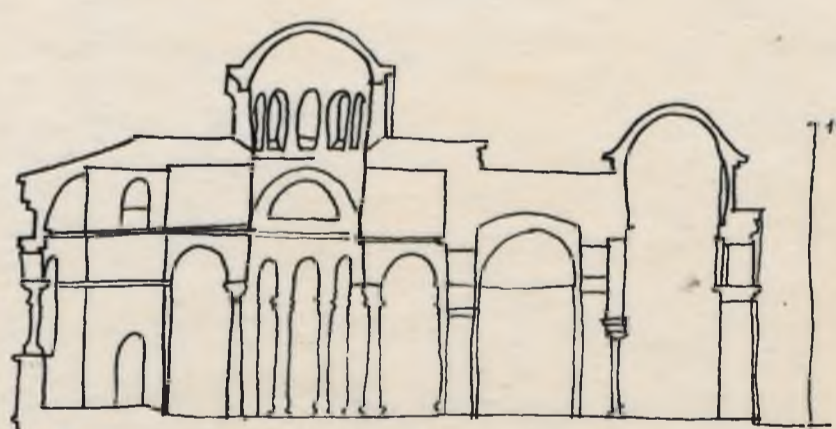
Ustęp 8.
Architektura na wschodzie od XII do XVII wieku.

1:30,000,000
Rys. 249.
Kierunki rozpowszechnienia wpływu sztuki gotyckiej.

Rys. 250 Konstantynopol S. Pantokrator z XII wieku wg. H. d. A. "D. 1886. t. 2, 3, 4. v. 214

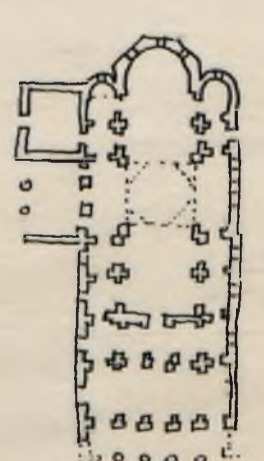

Rys. 251 i 252 Konstantynopol S. Theotokos z XII wieku wg. H. d. A. "t. 2, 3, 4. v. 217, 218

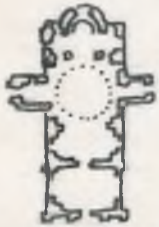
Gdy na zachodzie rozwija się wspaniała architektura romanistyczna i gotycka, wschód powstają formy z X wieku, drugiego tego okresu sztuki bizantyjskiej, który wpływa na to, jako bodziec na rozwój romański, który jak później sztuka i sztuka wiek bizantyjski rozbrudzi rozwój sztuki tokańskiej, powstała myśl plastyczna renesansu (rysunki syryjskie Leonarda). Rozwija się po X wieku grupa architektury z Afros, do której musimy zaliczyć kościoły: Panachrantos w Issa - Maszjad z końca XI w.; Chora (Kahrie-Djami) z początku XII wieku; Kasmiosoteira w Faredjik w Tracji z 1152 r.; Pantokrator (Eski-Imaret-djami) z początku XII w.; w Meszkie jako wspaniały z 1144 r.; w Herbece z połowy XII wieku; w Atenach św. Teodora z połowy XII wieku; i z tegoż okresu Kapnikarea. Wypicie w tych budynkach powstawała się klasyczny typ krywy greckiej jak w Cappadocja, w Soğanli; Guevrene w XII w. w Kolabro, Hierapolis pod Paphos, pod Salamą w Kasuble św. Barnaba, w Miscedonu w Neres z 1164 r., a upe na całym wschodzie. Z kościołów, gruzińskich i armejskich nale- ży wyróżnić: w Illoki z końca XI wieku; w Apsa-tehai katedra z 1010 r. Kaplica św. Gheorga z XII w., kościół św. Gheorga z 1215 r.; Monaster Knaska-Vank z XII-XIII wieku; Klanton Ghelati z 1089-1125 r.; oraz kościoły w Santawio z XII w. i w Estatohminda z XII na XIII wiek.

Rys. 253 Soloniki kościół św. Apollonia z XII wieku wg. H. d. A. "Archit."

Rys. 254 Traperunt S. Chrysokephalos św. Eustachy wg. Millet z XII w. z Diehl, "Manuel d'Art Byzantin" str. 713.

Rys. 255 Katedra klas-
torowa XII w. w Studenica
w Serbii z "H. J. Ash"
t. 2.3.1, rys. 220

Rys. 256 Kurtea (Rumunia)
z XVIII wieku ugi; "H. J. Ash"
t. 2.3.1, rys. 223

Trzecia i ostatnia ewolucja sztuki bizan-
tyjskiej ma miejsce od połowy XIII w. po po-
łowę XVIII wieku, a więc równoległa z Re-
nesansem zachodnim na który również
wpłynęła.

W 1204 roku krzyżowcy zdobywają
Konstantynopol; zasiadają w nim Fran-
cuzcy rycerze, lecz nie przyniosły oni sztuki
własnnej, a renesans bizantyjski
odbija się przez wpływami gotyckimi
i radej wpływem na ten ruch.
Wg Strzybowskiego odrodzenie bizan-
tyjskie opiera się na kopyowaniu i prze-
jęciu historyk: Przez 5000 lat swię-
tości sztuka bizantyjska powsta-
ła się w nieskonczonym kopyowa-
niu oryginałów dotąd mniej zna-
nych. Kopyuje się w XIV i XV wieku
antyczne modele, mianowicie syryj-
skie i te to motywy syryjskie przy-
chodzą do Grecji i Serbii poprzez
Bizancjum.

Z tego okresu mamy w Konstanty-
nopolu obecne meczety Kefis - djami
z przełomu XIII na XIV wiek;
w Salonikach kościół św. Apostołów
z 1312-15. Na górze Athos:
Chilandari z XIII w.; Pantokrator z 1363r.;
Ephrignan z XIV w.; św. Pawła z 1447r.;
Katholomai z 1540r.; Stavronikita
z 1542r.; Xenophon z 1545r.; Caracal-
lou z 1548r.; Dionysiou z 1547r.; Do-
chariou z 1567r.; Zographou z 1502r.
w Ato Ato kościół św. M. P. Parigoritissa
z końca XIII w. i w XIV w. św. Bazyła i
św. Theodora.

W Tessalii kościół z Kalambaka z XIV w.; monaster MEΘA SWV ITULWV w Trithala z XIV wieku i kościół i klas-
tor w Melitres z połowy XV w.

W Atenach kościół św. Apostołów wdankonii kościół w Geraki. W Mityli: św. Demetriusa z 1312r.; św. Theodorosa z
Branochion z XIII na XIV w.; Bnagio z Branochion z pocz. XIV w.; Evangelistria z pocz. XIV wieku, św. Zofia z pocz.
XVII wieku, w Peribleptos z końca XV w. i Pananassa z XV wieku.

W Macedonii: w Trapezuncie z XIII w. w Chrysokophaos św. Eugenji i św. Zofji w Deakhanika pod Uskub
z 1372-73r.; w Nagoritska pod Koumoundro.

W Serbii: kościół w Stowenitsa z 1190-1314r. św. Archaniołów w Prizvend z 1334-5r. w Lioubotinie pod
Uskub z 1337r.; monaster Marko pod Uskub z 1346r.; w Zaton z 1361r.; w Ochrida św. Klemensa z
1348r.; w Emporia pod korycą (Assomption) z 1390r.; w Malnic z końca XIII w. jak i z tego okresu w Zetza,
Gradats, Azilje z 1381r. w Ravanitsa; Kroucharots z 1371-89r. Kiubastinja z 1389-1405r. i Manassia z 1407r.
i cały mnóstwo innych mniej znanych obiektów.

W Rumunii: kościół św. Mikołaja w Domnase z połowy XIII wieku; w Bucuresti pod Craiova
z XIV w. w Targovichte z XV w. w Tassy św. Mikołaja z Domnase z 1500r.; w Harbau św. Jerzego z 1422r. w
Bovestie z 1493r.; w Butna z 1470r. w Soutchava z 1492r.; Courtea z Ardjech z 1517r. Widać w tej rumuńskiej

architekturze i w dekoracjach motywów muralskich

W Serbii iluzji zabitych jest obryśm i pozostało mnóstwo rzeźb wśród których przeważa mackiarska. Ogólnie
mówiąc powiadec, że architektura serbska wypływa z form kompozycji bizantyjskiej, architektura roz-
wija się pod wpływem Armenii, nie musimy jednak arki ostrożkowej, a natomiast widac w kopu-
łach i dekoracjach listnych silny wpływ plastyki perskiej. Niemniej w literaturze o tej wpły-
wistości, a, mianowicie architektura królestwa jest cechem kramlajiska mung porzastać natych ogd-
nikach.

Plany cerkiewne powtarzają na całym wschodzie formy kryża greckiego, który stale widzimy w da-
konyi, Mityli, Dafni, Atenach, Macedonii, Serbii i Rumunii. Później w XIII i XIV wieku ma miejsce na-
wrót do bazylik z kopułami, jak np. w Kalambaka w Tessalii, św. Zofji w Ochrida, w kościołach Trape-
zuncie i Ato Ato (Parigoritissa). Trzecim wreszcie typem jest typ z Athos opłanie kryża greckiego z za-
kryżowaniem ramionami, z podługowym narostem, z "porcie", z ma koplicami nad którymi bieżą
galerie (XV-XIV w.), a czasem przed kościołem występuje prostokątna sala "liti" poprzedzona kolumna-
dą na 2, 3 lub 4 nawy osietylane ramionami dwoma kopułami.

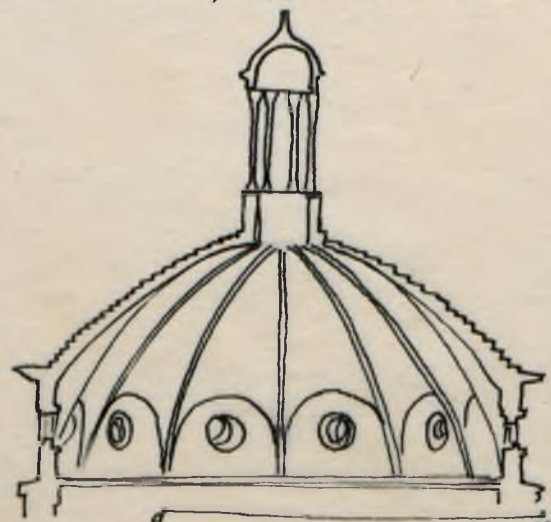
Kopuła w europejskim wschodzie jest zawsze na wysokim tamburze, nadko okrągłym, a zwykle
wielobocznym z kolumnadą i rzędem okien. Często kopuła ta jest jak wysoka, ze ściami tyornoci pra-
stępnymi z nawiązaniami jak w Macedonii i w Serbii, a w Rosji zmieniając się w nasadzoną formę cebuli-
mastej byc kopuły własciwej, a zmienia się w rodzaj hatmu nasadzonego na tambur i zbrodo-
wanego skomplikowanymi ciałkami dla zwiększenia wyrazu plastycznego cerkwi.

Ode wpływem zachodnim są niki, nadko, to otwle, wchod wpływem w czas swego renesansu na
odrodzenie wlotkie. Tak więc trykwonnie za Justyniana, w X wieku i w XII, w trach okresach swego
rozkwitu Bizancjum momentami na Zachód w epoce sztuki hellenickiej, romanickiej i renesansowej.

Osobny rozdział winniśmy poświęcić wpływom Wschodu na ziemi polskiej, który przynosi nam
półkę murwaną i drewnianą cerkiew w krajach grekokatolickich i prawosławnych. Wpływy
te datują się wiotnie od trzeciego, i ostatniego wieku Bizancjum w XIII - XV wieku. Niesłoby ze zwyk-
du na białe, dotychczasowe i literatury nie wygry tu pokazać ani co przynosi Wschód na wieki
ziemi, ani w jakim stopniu nastąpiło połączenie elementów wschodnich i zachodnich, ani wren-
cie skąd i jakimi drogami przysły na nasze ziemi te wschodnie formy plastyczne.

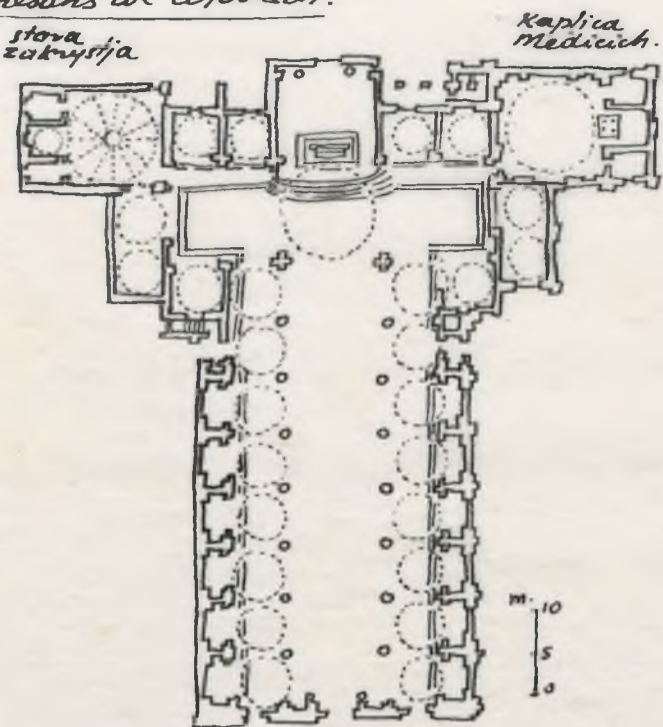

Rys. 257 Kurtea d'Ardech z "H. J. Ash" t. 2.3.1, rys. 224
(Ardech)

Rys. 258. Kopuła Bruenolskiego w starym zakry-
stium w S. Lorenzo (Florencja) z "Die Baustik" t. 2. 89

A° Renesans w Włoszech.

Rys. 259 Florencja S. Lorenzo Brunelleskiego z „H. d. A.” t. 2.5. rys. 401.

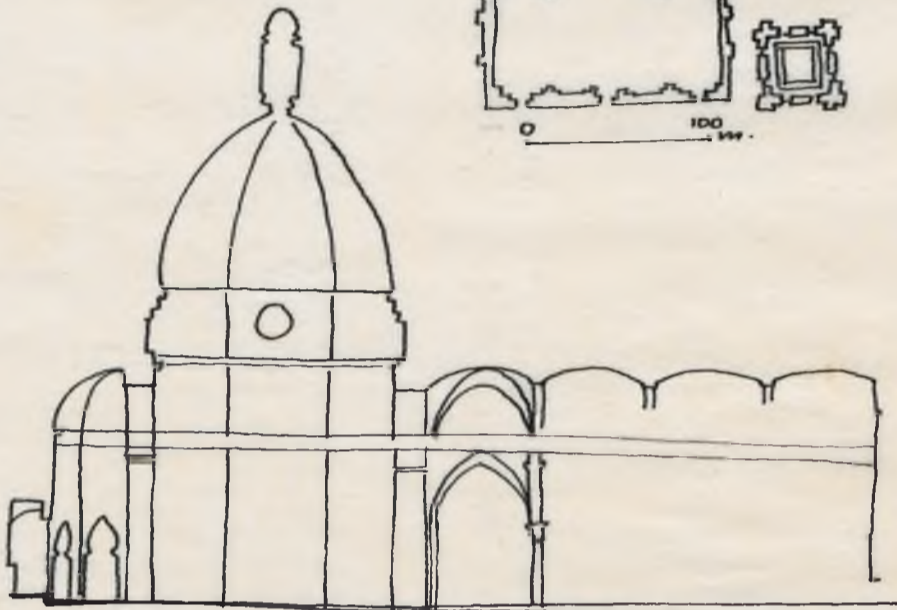
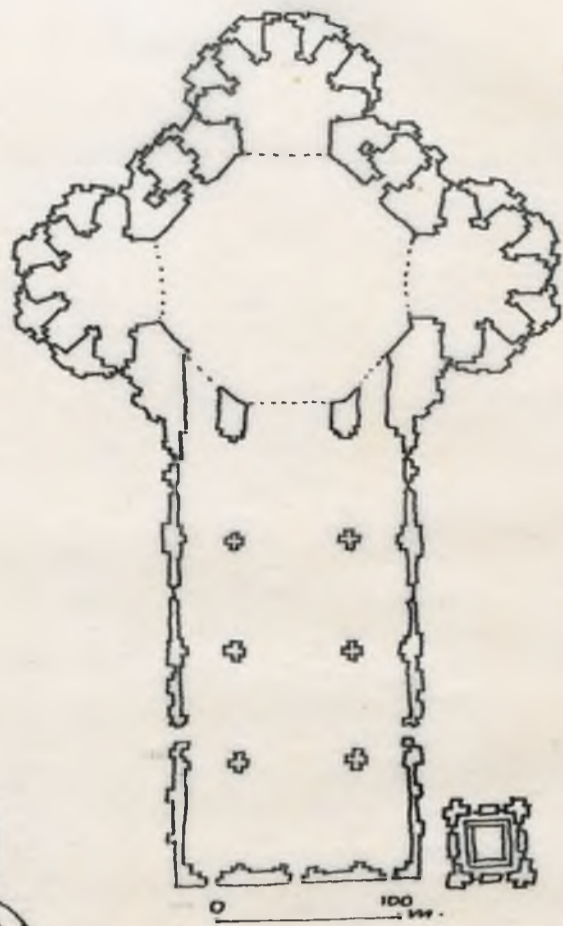
Ze średniowiecznej sztuki florenckiej z elementów architektury klasycznej i z wpływami wschodnich greckich i murutmańskich rozpoczyna genialny Filippo Brunellesco (1379-1446) Renesans; gdy we Włoszech kładzie sztukę lombardzką, wenecjańską i gotyk.

Odnrca osłabek wracając za Oragną do łuku z pełnego cyrkla. Uragna we Florencji, uwią ten łuk w 1380 roku budując kroggia dei danti.

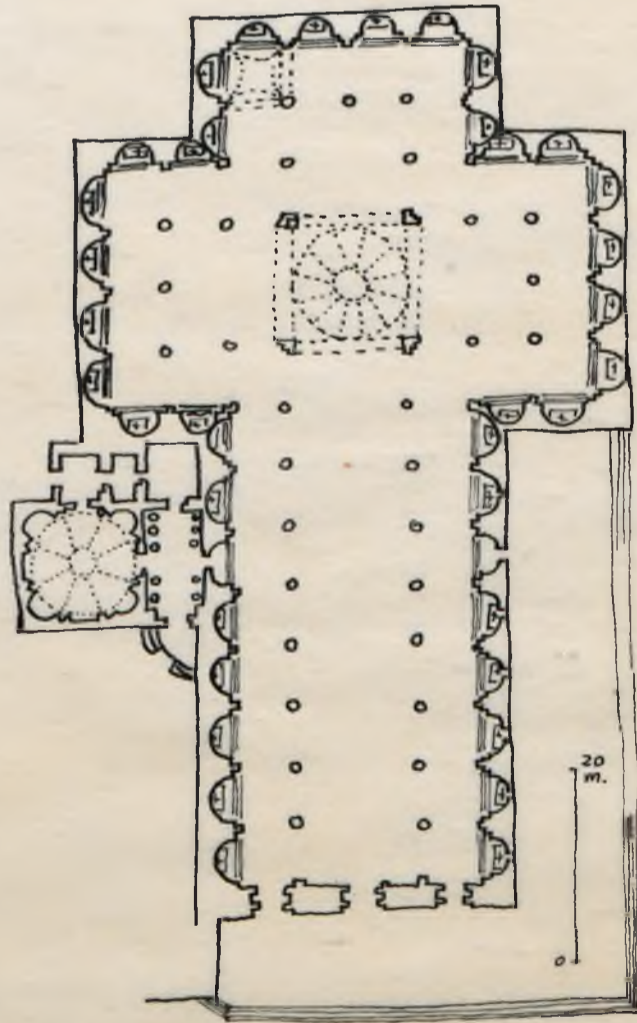
Zastępuje kolumnami, stopy wstawach kosciańskich, wprowadza zmodyfikowany system rzymski ornamentacji, tworząc toskkański z kolumną korymbką i nadbudowuą fryzowy ponad kapitelami uq. zuyrajów staro florenckich, przy arkadach. Wznowie buduje kopuły wynawdrając system staro-polskich kopuł podługowych oraz rozdziela wipz bezpośrednia konstrukcji z dekoracją która ma miejsce podłowcas w kłutych wł francji gotyku „flamboyant” otrzymując po rymku konstrukcji, naskonkiem dekoracji. Biorąc trójci widzimy jak ze skłnżowania się elementów sztuki klasycznej, wschodniej wykuwa prak równy sztuki zachodniej. Wpływ wschodni widzimy wyraźnie w budowie: kopuł,

skłnżani „dominiale”, „voite spherique sue pendente”. W epoce Brunelleskiego wpływ grecki i murutmański był bardzo silny we Florencji, Bolonji i w uledjolanie i znano nam się kłnżki kłnżców starosyrjskich na kłnżnych osnowie rysował fantastyczne architektoniczne decarado do Włci. Brunellesco w planach kłnżciolów rozwija typ bazyliki z kopułą i bazyliki o planie kłnżca łacińskiego z kopułą, tworząc nawet w planie fradyce mało-azjatyckie z łacińskimi i gotyckimi. Przed Brunelleskim i wtascunym renesansom występuje odrodzenia zwastowanie w Campo-Santo w Pizy i w Giotto campanelli katedry florenckiej.

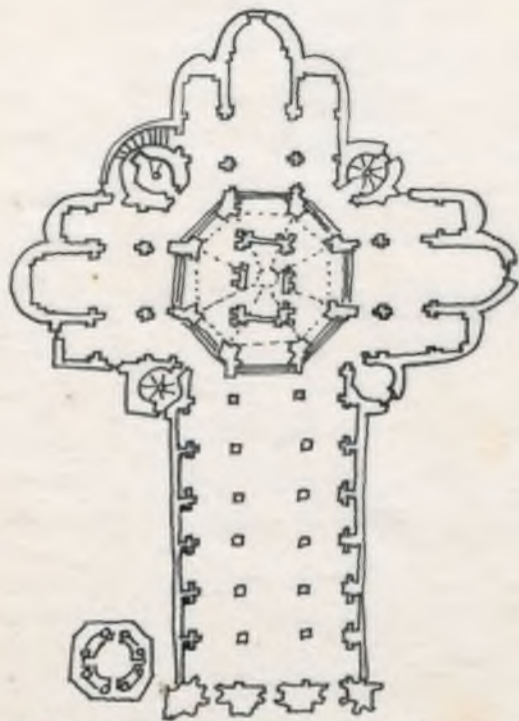
Renesans rozpoczyna malanku, za którym idzie neiba i fa architektura z zw „moderne” rozpoczyna ją tradycja architektury indywidualnej projektujących, których pismo osobowości, po dno dno, coraz wyraźniej się rysuje w budownictwie, dzięki coraz większemu destylizowaniu i odrucaniu stałych systemów w projektowanych obiektach. Miałym nawet zaryzykować zdanie, że w 1439 roku architektura dorsta do odrucania zarówno wszelkiego stylu i wszelkich zasad projektowania jak i do zagubienia wymowy plastycznej uciekając od wszelkich nawet próby formowania obraznych form i kształtów. Dorsta w swej drodze rozwojowej indywidualizacji do wtrącenia samowolności i podkreślenia, że w Renesansie architektura klasyczna i wschodnia przynosi zasady projektowania przestrzennego.

Rys. 260 i 261. Katedra we Florencji: 1294- Arnolfo di Lapo 1340-30 Jacopo d'Assisi: 1334-6 Giotto; Kupuła Brunellesco i Donatello. z „Di Bauistilo” C. Busch t. 2 rys 44: 43.

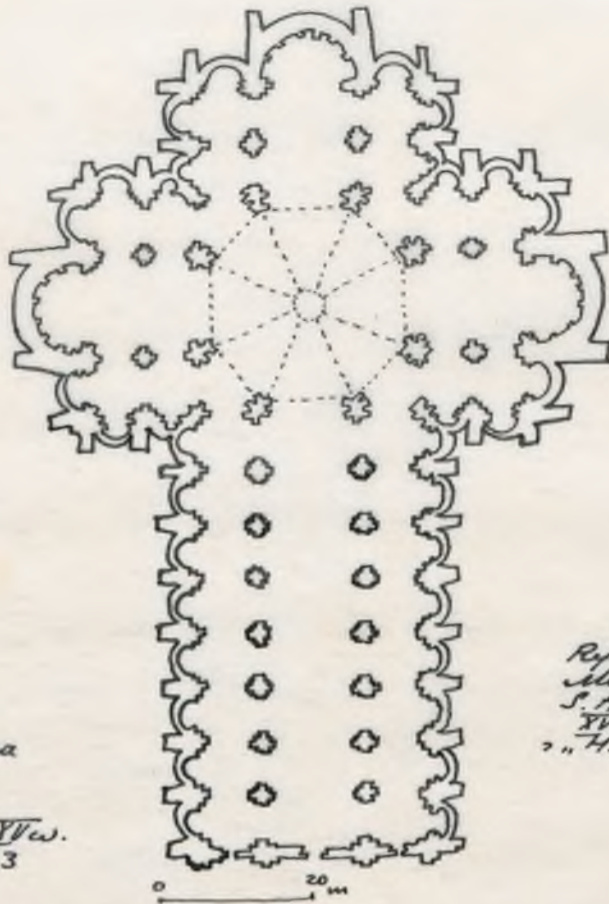

Rys. 262. Florencja S. Spirito. Brunellesco w. XV wieku z „H. d. A.” t. 2.5.

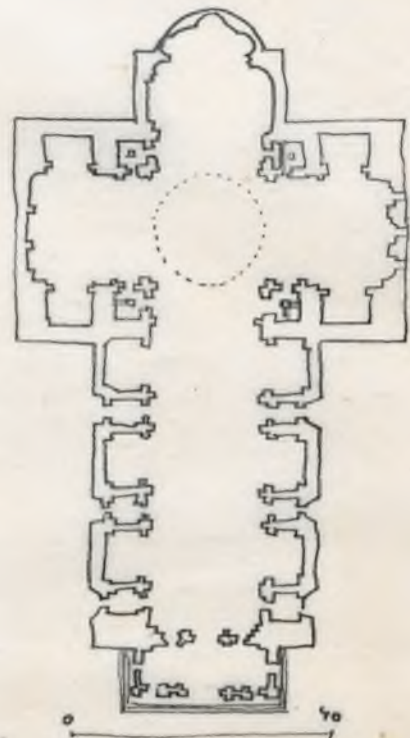

Rys. 263 Loreto, della Santa Casa
proj. Antonio San-Gallo
z "H. d. A." t. 2.5, rys. 405

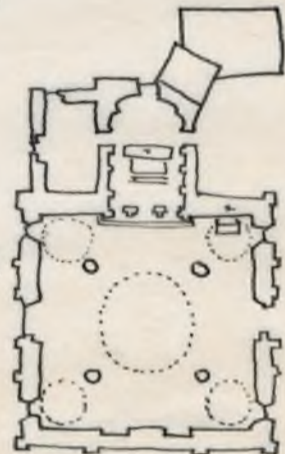
Rys. 264 Pizma, Katedra XV w.
z "H. d. A." t. 2.5, rys. 403

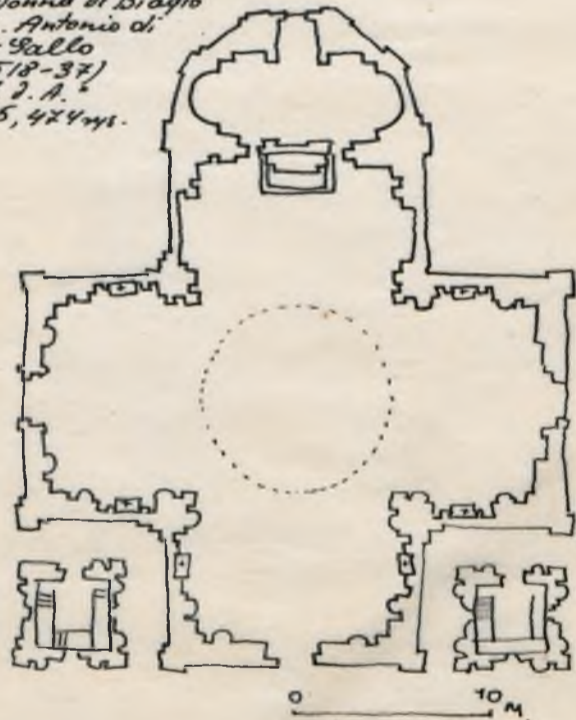
Rys. 265
Mantra
S. Andrea
XV wiek
z "H. d. A." t. 2.5, r. 470

Rys. 266
Montepulciano 1520r.
z "Die Baustilt"
C. Busch. t. 2
rys. 91

Rys. 267
Montepulciano
S. Madonna di Biagio
proj. Antonio di
San-Gallo
(1518-37)
z "H. d. A."
t. 2.5, 424 rys.

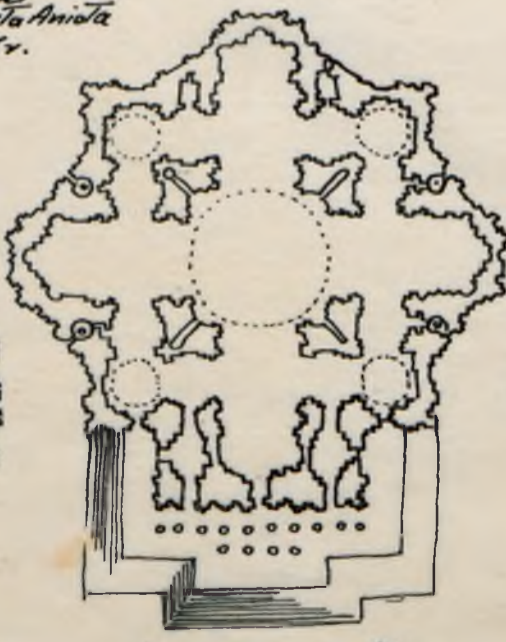
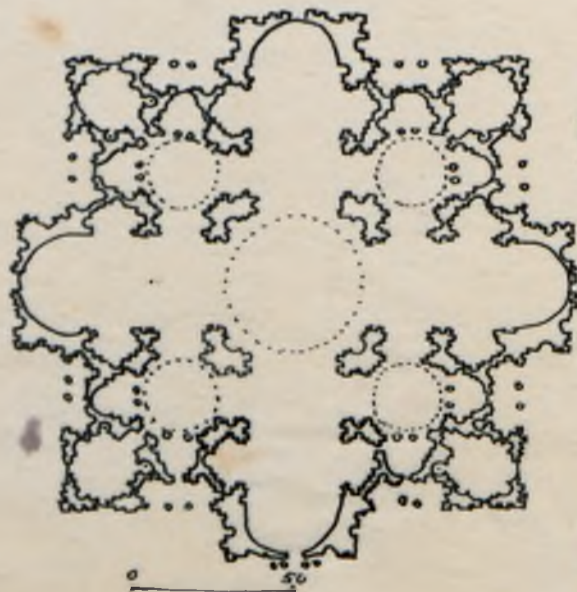

F. Brunellesco zbudował Kopułę na katedrze florenckiej w 1420-34r., zakazał Kopuły w 1446r., kościół San Lorenzo w 1420-42r., Capelle Pazzi w 1429-1451r. i w 1436r. rozpoczął budowę S. Spirito. Porazem znamy jego projekt ośmiobocznego kościoła S. Maria degli Angeli dla Florencji. Styl Brunelleskiego rozszerzył się na Toskanię Umbryję, na Paryż, Ferrarę, Milano, i jedna tylko Bolonia została do połowy XV wieku, gotycka. W 1460 roku gdy schizma protestancka zatryumfowała do Krymu i do Neapolu przychodzi renesans włoski.

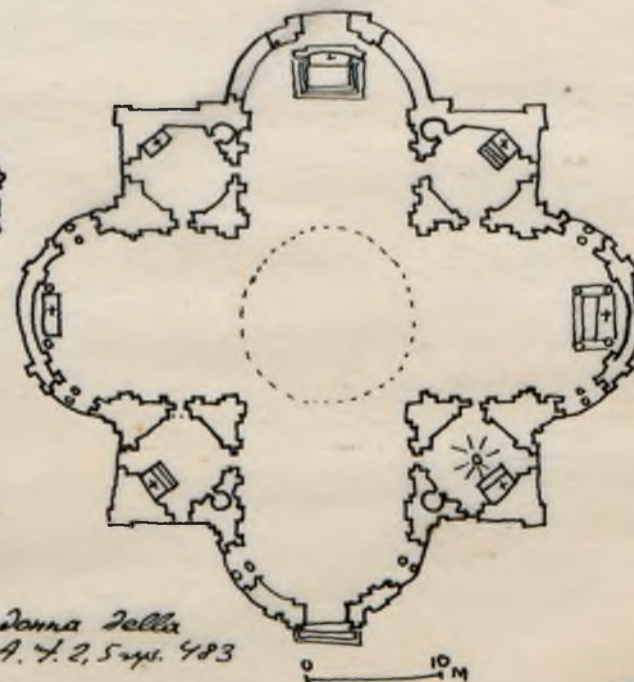
Renesans Brunelleskiego kształtuje też architektury Antonia Omedeo (1447-1522) który wzniósł w Paryżu: "da Chartreuse" z tego to klasztoru promieniował renesans na Neapol, południowe Włochy, na Medycję, Francję i Hiszpanię. W Mediolanie powstaje miejscowa szkoła renesansowa, kształtowana pod wpływami Florencji i Paryżu, o większej swobodzie w traktowaniu dekoracji klasycyzacji, jest dla tej szkoły charakterystyczne. Wzrost ten renesansu trwały przez architektów idących za twórcą S. dorenzo, tak: Michelozzo-Michelozzi (1496-1472) który buduje w Mediolanie capelle S. Eustorgio; teoretyk; twórcą deono Battista Alberti (1404-1472) teoretyk; twórcą S. Francesco w Rimini z 1446r.; S. Andrea w Mantui z 1470r. S. Maria Nuova w Florencji z 1448-1470r.; Bernardo Rossellino (1409-1464) który buduje katedrę w Pizie w 1460-3r. Fra Giocondo który wydał traktat Vitruwiusza; Giuliano di San Gallo (1445-1516) projektodawca Bawia w Fiesole w 1463r.; S. Maria delle Carceri w Prato (1485-91); Francesco di Giorgio (1439-1502) budowniczy kościoła Calcinaio pod Cortona w 1485r.; Simone del Pollaiuolo który z Giuliano di San Gallo buduje w 1488-92 zakrył S. Spirito we Florencji; Antonio San-Gallo; t. d.

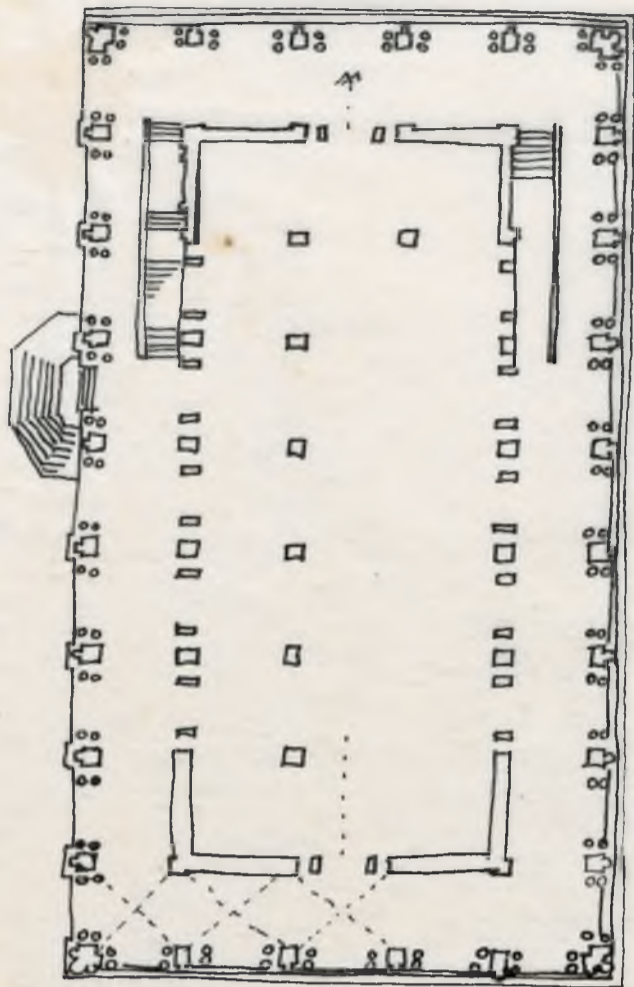
Rys. 268 S. Piotr w Rzymie
wg projektu Bramantego
w 1506r. z "Die Baustilt"
t. 2, rys. 96 i 97.

Rys. 269 Sw. Piotr w Rzymie
projekt
Michała Anioła
z 1547r.

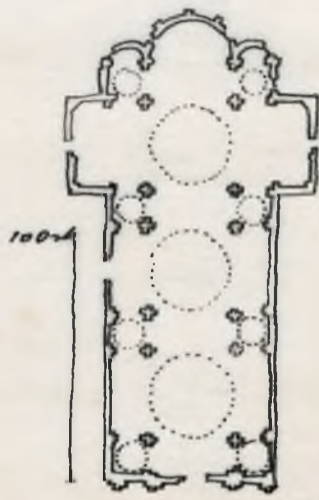

Rys. 270 Parma, Madonna della
Merata z XVI w. z "H. d. A." t. 2, 5, rys. 483

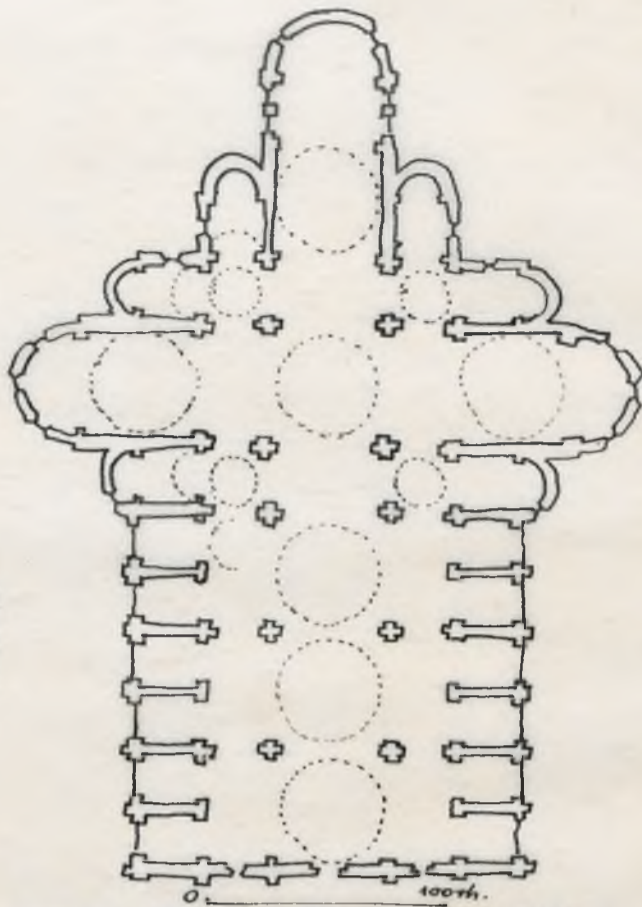

Rys. 271. Wicenza Bazylika projektu A. Palladia z 1594r. z "H. d. A." t. 2. 5 rys. 336

Rys. 272 Wencja S. Salvatore projektu Tullio Lombardo 1534r. w "Die Baustile" t. II rys. 73 i 69

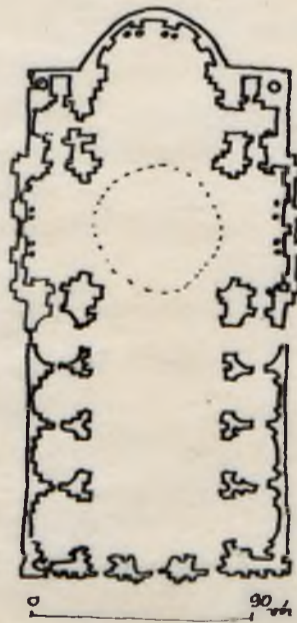

Rys. 273 Padua S. Giustino projektu Andrea Riccio 1516

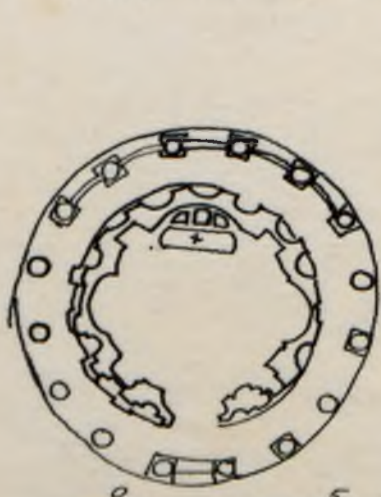
Pod wpływami wschodnimi tworzy się para grup renesansowych szkół: florenckiej, z Pawji i medjolanckiej, szkoła wenecka bizantyjsko-renesansowa. Ze szkoły tej wychodzi: Giovanni de Dominico Battagio budujący w Cremonie S. Maria della Croce z 1490r., Giovanni Amadeo Fuora w Bergamosy S. Maria Maggiore, capella Colleoni z 1472-5r. W Wencji: Martino i Pietro Lombardi budujący S. Maria dei Miracoli z 1481-9r, San Zaccaria i w Padwie S. Giustino. Renesans niemiecki reprezentują Alberti i Rossellino budujący S. Pietro in liene, S. Maria della anima i S. Augustino. Do medjolanckiej szkoły należą Alberti, Giuliano di San Gallo, Francesco di Giorgio i Donato d'Angeli Bramante (1444-1514r) który rozpoczyna drugi okres odrodzenia w końcu XV wieku idąc za przykładem Michała Anioła i malarstwem Perugina. Bramante wprowadza ze wschodniego stylu lombardzkiego i w tym charakterze buduje S. Maria presso z 1470r i S. Satiro w Mediolanie. Anetruana w styl Bramante w rotondo ole Montorio i w S. Maria delle Grazie w Mediolanie; w S. Maria della Pace w Rzymie i w Kosiele Todi z 1504r. W 1506r. rozpoczyna Bramante budowę sw. Piotra w Rzymie. W ten sposób poprzez projekty kościołów okrągłych dochodzi Bramante do budowy do najwspanialszej świątyni katolickiej. Plan sw. Piotra wywodzi z wschodniego typu, planu o kryżu greckim. Bramante jest bruzgim wcielaniem renesansowym realizującym symbiozę dwóch kultur, Zachodu i Wschodu i naukę epoki Renesansu. Bramantem kościół sw. Piotra budują kolejno Rafael, Antonio San Gallo, Baldasare Peruzzi, Michał Anioł (od 1544-1564r) Vignola w rymbion Michała Anioła buduje male kopuły, a drugi buduje barokowy Giacomo della Porta i Fontana Domenico w Rzymie w XVIII wieku budował budynek Maderna. z późnego renesansu mamy: Raffaella Sanzio (1483-1522) kaplica Chigi, Giuliano Genoa (1476-1551) kościół w Pesaro, Antonio San Gallo (1482-1546) Santa Casa w Lorenes, Michele San Michele (1484-1539) kościół w Montefiascone; capella Pellegrini Michel Angelo Buonarroti (1475-1564r) Kaplica w S. Lorenzow. i w Weronie Andrea Palladia (1518-1580) bazylika w Wicencji, Jacopo San Sotino (1486-1576) S. Giorgio dei Greci w Wencji z 1550r. Giacomo Barozzi Vignola (1507-1573), Il Gesù z 1564r. w Rzymie. Ten ostatni kościół tworzy plan, który ma: kościół Redemptorów w Wencji Palladia z 1580r., S. Andrea de Za Valle w Rzymie Maderna z 1600r. i "Annunziata" w Wencji, rozkładzie się po całym świecie jako forma kościoła jemieckich, kapucyńskich. Plan ten jest ostatnią formą kościoła adaptowaną wewnątrz: jest to bazylika z kopułą z transeptem, asydu zakrywającym i ryzom bocznych kaplic.

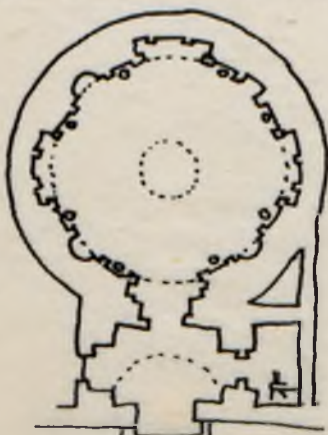
Rys. 274 Padua S. Maria in Caemine projektu Die Baustile t. II r. 76

Rys. 275 Rzym J. J. Gesu projektu Vignola z 1568r. z "Die Baustile" t. II rys. 79

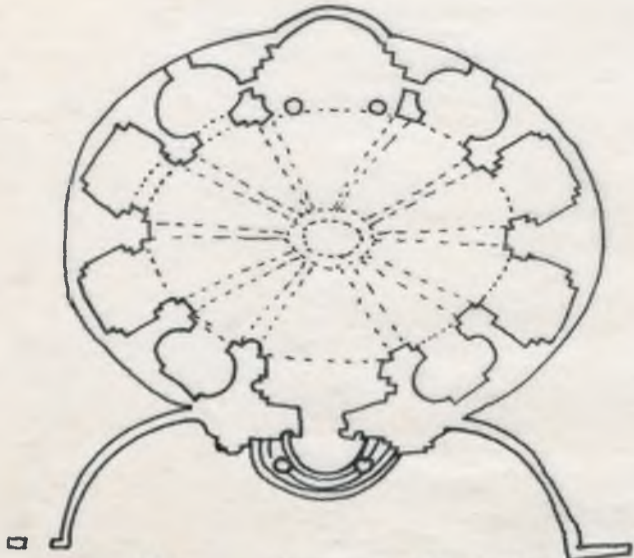
Rys. 276 Rzym S. Pietro in Montorio projektu Bramante (kon. XVI w) z C. Ricci "Bauk... der Hochren."

Rys. 277 Weronia Capella Pellegrini projektu Michala Lammichela z kon. XVI w z "Die Baustile" t. 2 rys. 84.

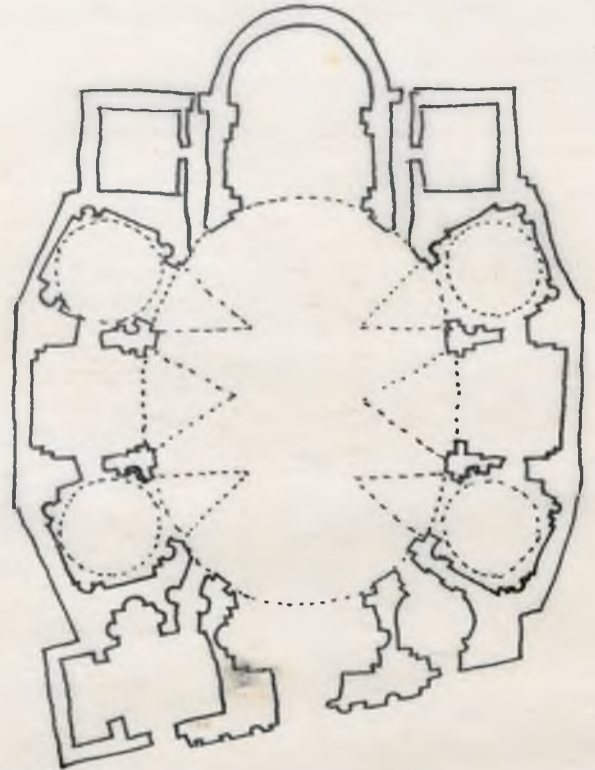

Rys. 278 Weronia Madama di Campagna z 1559r. z "Die Baustile" t. 2 rys. 86

Rys. 282 Rzym. S. Andrea Quirinale projekt Berniniego 1658r. z Brinckmana rys 52

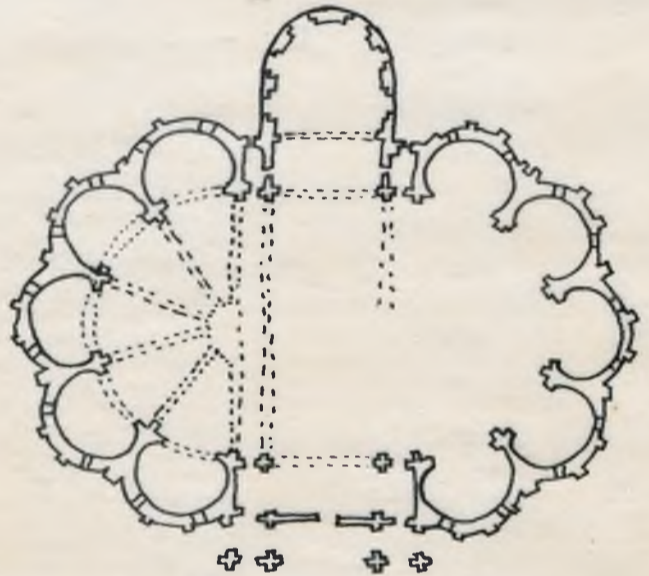
Rys. 283 Rzym. S. Giacomo al Corso projekt Capriani i Maderno z końca XVII w.

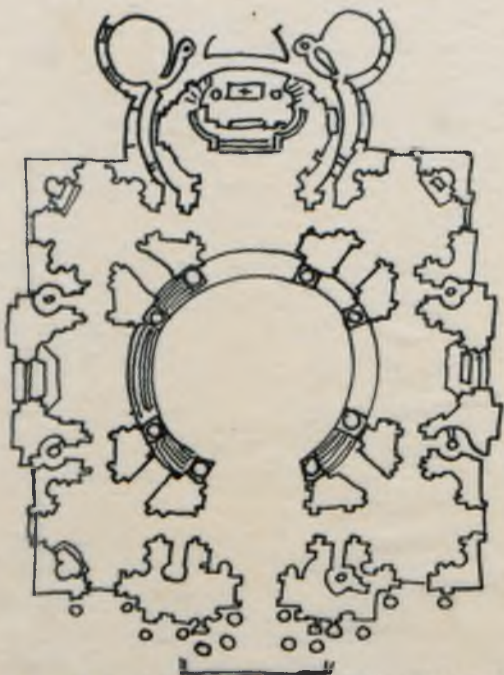
Rys. 283 Parma S. Annunziata projekt Fornovo z 1566r.

Bramante, Michał Anioł i Vignola w późnym renesansie wkładają w Barok, który rozprzestrzenia się we Włoszech:
 Francesco Borromini (1599-1667) projektodawca S. Andrea della Fratte
 Carlo Maderno (1556-1639) " " "
 rzymski św. Piotra w Rzymie (1620) " " "
 Giovanni Bernini (1598-1680) " " "
 Kolumnady św. Piotra w Rzymie " " "
 Fontana Domenico (1543-1607) " " "
 i budowniczy tej kolumnady:
 Giacomo della Porta (1541-1604) " " "
 S. Annunziata w Genui i wiele innych.

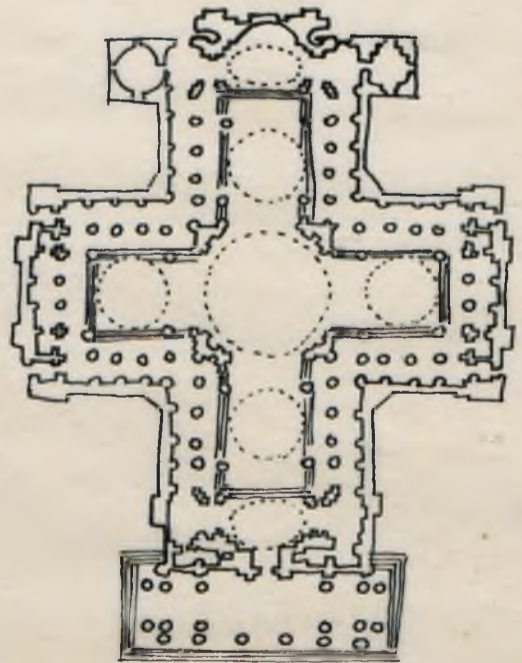
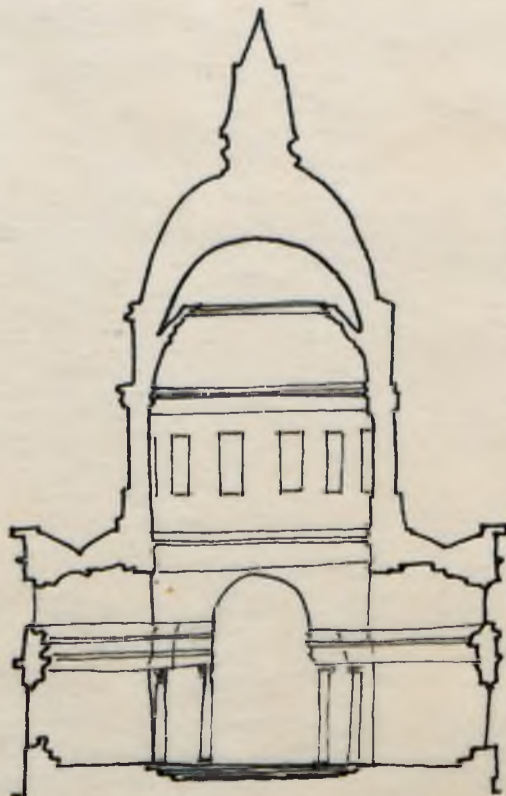
Barok we Włoszech rozwija typ Il Gesù, t.j. kościołów o planie krzyża łacińskiego z kopułami, kościołów okrągłych i kościołów owalnych z sanktuarium na osi krótkiej jak np. w Rzymie w S. Andrea Quirinale, lub na osi dłuższej jak np. w Parmie w S. Annunziata. Ta forma kościołów owalnych których wspierają okrągłe lub kwadratowe kolumny i stała się w końcu kapla jest najcharakterystycznym dziełem późnego baroku włoskiego. Ruch architektoniczny tej epoki koncentruje się w Rzymie i stąd promieniuje na całe chrześcijaństwo. Barok rozwinięty z renesansu porostawia nadział rzeźbiarski dekoracji od konstrukcji i używa zarówno typy planów renesansowych jak i konstrukcji sklepienia renesansowe, nie wprowadzając żadnych nowych elementów architektonicznych. Jedynie rozwinięcie okrągłych kościołów centralnych w owalne jest nową formą stworzoną w tej późnej epoce. Typ ten rozpowszechnił się w Hiszpanii, powstała wspaniała kościoły owalne i dotarł również do Polski.

z A. Brinckman: „Baupkunst des 17 und 18 Jahr“ rys 26 i 27

Rys 285 i 286 S. Louis des Invalides projektu Hardouin-Mansart z 1675-1706r z Brinckmana rys 242

Rys. 287. Paryż Pantheon projekt Soufflot z 1764-1790, z Brinckmana rys 294

Rys. 288. Rozwój architektury nowożytnej.

We Francji tworzy się w XVII i XVIII wieku, barok własny reprezentowany w kościołach św. Rocho i św. Sulpice w Paryżu, w Kaplicy w Lubesalu, w jerozolimskim kościele św. Pawła i w pięknym kościele Marsarda p. dezas Jas. Jura. A ostatnią manifestacją tej sztuki będzie paryski Panteon Soufflota, o typie wschodnim planu. Architektura barokowa i rokoka ludwików promieniuje na Flamanów, Berlin, Drenen, Monachium, Stuttgart, Mannheim, na Londyn i na Polskę architekturą; na Petersburg. Barok francuski jest twórcą św. Pawła w Londynie i stąd barok i neoklasycyzm rozprószy się na dalsze kraje angielskie i imperium Brytyjskiego. Pod wpływami Włoch, a właściwie Rzymu kształtuje się barok w Hiszpanii; w Petersburgu i w Anglii w Chambers dzięki architektowi Inigo Jones i w architekturze św. Pawła londyńskiego w 1706 r. na Smalickach uroczano.

Barok hiszpański ogarnia Amerykę Południową niosąc barok jerozolimski typu Il Gesù, a kaputa marswardowską kształtuje architekturę w Waszyngtonie, Ameryki Północnej.

Ogólnie możemy porównać o architekturach narodowych, barokowych, rokocowych, neoklasycystycznych, ze widziemy w ich plastyce kościelnej powstanie ustalonych typów Renesansu i Baroku rzymskiego, włoskiego i wreszcie francuskiego wywodzącego się z typów włoskich.

XIX wiek przynosi nam upadek architektury, a XX wiek odmucenie błędów poprzedzającego stulecia i nawrót w architekturze kościelnej do typu bazylikowego. Jedną zmyślą się jedynie, kościoły niemieckiej typu szutgartzkiego, jednonawowe, płaskopostępowe z masywnymi prezbiteriami, wieżami, anizymami od nawy i osłoniętymi z obu stron uskokami uskokami oknami, a udekorowanym b. dużym koryztem otwartym głównym, oraz drzeła tworzącej nowej plastyki kościelnej Augusta Perreta który buduje kościoły 1-3 nawowe o planie bazylikalnym przy wzniesieniu rezygnacji z koronek żelbetonowych w charakterze gotyckim.

Ustęp 14. Resumé wpływów kryjących się w Europie.

Rysunek 289 jako resumé pierwszych 10 ustępów ukazuje nam nawiązanie sztuk architektonicznych głównych epok w historii sztuki kościelnej; kierunki wpływów w ciągu tych 20 stuleci sztuki wschodniej i zachodniej; nową elementarystykę sztuki klasycznej; przekształcenia a zaadaptowane elementy wschodnie. Myślę w ten sposób rysunek ten ukazuje nam jak Polska jest zależna od wpływów zachodu i jak niema elementów i wpływów ze wschodu które to jak uduchowiły w połączeniu z elementami zachodnimi, w ciągu całego tego dłuższego czasu, było konieczną podstawą do rozkwitu nowej narodowej sztuki.

szkoly
 sztuka łacińska
 " bizantyjska
 " romańska-gotycka
 " renesansowa-barokowa
 wpływy wschodnie
 " " wschodnie zaadaptowane na zachodnie

Rys. 289 Nawiązanie sztuk i wpływy.

Ustęp 12. Typy znanych planów kościelnych i ich klasyfikacja.

Jako streszczenie tego podręcznika ustawiam poniżej typy kompromisyjne charakterystyczne dla wzniesionych kościołów.

A. Kościół bazylikalny i pochodno.

- 1° Rys. 290 kościół jednonawowy z absydą półkolistą, sklepiony i z pulpitem
- 2° Rys. 291 kościół trójnawowy z " " " " " " " "
- 3° Rys. 292 " " " " " " " " z transeptem o planie Taw
- 4° Rys. 293 " " pójcjanawowy " " " " " " " " " " " "
- 5° Rys. 294 " " trójnawowy z absydą prostokątną " " " "
- 6° Rys. 295 " " " " z chórem prostokątnym " "
- 7° Rys. 296 kościół trójnawowy z absydą i dwoma absydami półokrągłymi i z transeptem sklepiony lub z pulpitem.
- 8° Rys. 297 kościół trójnawowy z absydą i z dwoma absydami oraz absydami półokrągłymi na zakończeniach transeptu, sklepiony lub z pulpitem.
- 9° Rys. 298 kościół trójnawowy z absydą półokrągłą i z dwoma kaplicami, sklepiony lub z pulpitem i o różnych absydach.
- 10° Rys. 299 kościół trójnawowy o nawach różnej wysokości i o równej długości, występująca zakończeniach półokrągłymi absydami. (Nawy jak powyżej o różnych szerokościach) kościół ten jak i typy inne w architekturze lombardzkiej o dwóch poziomach na wzniesione prebiterium i oddzielną kryptę, dzwonnicy itp) sklepiony lub z pulpitem.
- 11° Rys. 300 kościół jak typu powyższego ale o nawach równej wysokości typu hallowego.
- 12° Rys. 301 kościół jednonawowy o dwóch absydach półokrągłych, przeciwstawnych, sklepiony lub z pulpitem.
- 13° Rys. 302 kościół trójnawowy " " " " " " " "
- 14° Rys. 303 kościół jak powyższy lecz z transeptem
- 15° Rys. 304 kościół jednonawowy z zaokrągloną i nieoddzielną absydą, sklepiony lub z pulpitem.
- 16° Rys. 305 kościół jednonawowy otoczony dwokółta rzędem jednakowych kaplic, sklepiony
- 17° Rys. 306 kościół trójnawowy, obwodowy, otoczony dwokółta rzędem jednakowych kaplic, sklepiony i z trybunami, "carolle"
- 18° Rys. 307 trójnawowy kościół obwodowy z wydzielonymi kaplicami tworzącymi plan Taw i z kaplicami ustawionymi promieniście, z trybunami, "carolle" i jest sklepiony.
- 19° Rys. 308 kościół pójcjanawowy, obwodowy, otoczony ciągłym rzędem kaplic z transeptem o planie kryża łacińskiego z trybunami i "carolle"; sklepiony.
- 20° Rys. 309 kościół o planie bazylikalno-podwójnym kryżu łacińskim z trybunami i transeptem, sklepiony. (i z podwójnym rzędem kaplic)
- 21° Rys. 310 kościół trójnawowy o wspólnej dla trzech naw absydzie, jednolitej lub rozbitej na narystą ilość: 2, 4, 6 absyd-kaplic.

B. Kościół bazylikalny z kopułą.

- 1° Rys. 311 kościół trójnawowy bazylikalny z kopułą z trzema absydami półokrągłymi lub prostokątnymi.
- 2° Rys. 312 kościół trójnawowy bazylikalny, dwukopułowy. Kopusły ustawione są po osi nawy głównej z jedną dużą absydą.
- 3° Rys. 313 kościół jak wyżej ale z 4 kopułami ustawionymi na osi głównej i z kopułą na sanktuarium i kaplicami otwierającymi się na nawę. Kościół ten jest jednonawowy.
- 4° Rys. 314 kościół jednonawowy z rzędem kaplic otwierających się na nawę i z kopułą nad sanktuarium.
- 5° Rys. 315 kościół trójnawowy z kopułą podpartą z boków 2ma półkopułami. Plan ten powstawa w pierwszym sensie plan kryża łacińskiego. Kościół ten ma jeszcze 4 małe kopułki w narożnikach i przedsionek.
- 6° Rys. 316 kościół kopułowy o nawie prostokątnej zaokrąglonej na obu końcach z dwoma półkopułami podpierającymi kopułę na osi nawy ustawionej.
- 7° Rys. 317 kościół jednonawowy z takim wklęsnięciem na formę absydy i z 4 kopułami.
- 8° Rys. 318 Typ Il-Gesu; kościół o planie kryża łacińskiego z kopułą i wielką absydą z szeregiem kaplic otwartych na nawę, tworzących nawę boczną.

C. Kościół o planie trójnawowym.

- 1° Rys. 319 Typ trójnawowy z trzema absydami i kopułą, czasem przed trójnawą występuje wnętrze kwadratowe przedzielone kolumnadami na trójnawę lub przedsionek.
- 2° Rys. 320 Typ jak wyżej z kopułą przed wnętrzem trójnawowym.

D. Kościół o planie kryża greckiego.

- 1° Rys. 321 kościół ten o planie kryża greckiego występuje ze sklepieniem krzyżowym, kopułą i wieżą.
- 2° Rys. 322 kościół o planie kryża greckiego z zaokrągleniami naroży.

- 3° Rys. 323 Kościół o planie krzyża greckiego z zaokrąglonymi ramionami, ze sklepieniem krzyżowym lub z kopułą
- 4° Rys. 324 Kościół jak wyżej, ale ofiarowy formą zewnętrzą powtarzającą kształt krzyża greckiego wysłanego w kwadrat.
- 5° Rys. 325 Kościół o planie kwadratowym, a przekształconym czterema absydami w formę krzyża greckiego z kopułą centralną, a naśmierz kopułami w narożach.
- 6° Rys. 326 Kościół jak powyżej z 1 lub 5 kopułami i z trzema półokrągłymi absydami ustawionymi w szeregu.
- 7° Rys. 327 Kościół o planie krzyża greckiego z 5 kopułami wysłanymi w ramiona krzyża
- 8° Rys. 328 Kościół jak wyżej ale wysłany w kwadrat z półokrągłą absydą i z 5 kopułami na ramionach krzyża
- 9° Rys. 329 Kościół jak wyżej ale z 4 kopułami w narożach.
- 10° Rys. 330 Kościół o podwójnym planie krzyża greckiego (wpięsanego w kwadrat) z 5 kopułami.

E Kościoły o planie kwadratowym.

- 1° Rys. 331 Kościół o małej wysokości z półkolumną kopułą i przedświątkiem.
- 2° Rys. 332 Kościół o planie kwadratowym z absydą i wpisany kwadratem kolumnady nieopartej centralnej wieży. Sklepiony lub z pulpitem
- 3° Rys. 333 Kościół jak wyżej ale z 2 absydami i z wydłużonym prezbiterium. Sklepiony lub z pulpitem
- 4° Rys. 334 Kościół o planie kwadratowym przedzielonym 2 nędami kolumn na 3 nawy i z wydłużonym prezbiterium; sklepiony lub z pulpitem.
- 5° Rys. 335 Kościół jak w przykładzie 1° ale z absydą i z przedzielonym przedświątkiem.

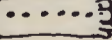
F. Kościoły o planie krzyża Tacińskiego.

- 1° Rys. 336 Kościół jednonawowy z transeptem sklepiony lub z pulpitem.
- 2° Rys. 337 Kościół trójnawowy z trójramiennym transeptem z trybunami trójnawowy rysunek krzyża Tacińskiego, opisanego tą samą formą.
- 3° Rys. 338^a Kościół jak wyżej ale z zaokrąglonymi ramionami krzyża i z „carolle” i z trybunami
- Rys. 339^b
- 4° Rys. 340 Pijonawowy kościół z trójnawowym transeptem i z „carolle” i z trybunami
- 5° Rys. 341 Pijonawowy kościół z jednonawowym transeptem o zaokrąglonych ramionach i dwóch wysłanych kaplicach i z trybunami.
- 6° Rys. 342 Pijonawowy kościół z transeptem o płaskim zamknięciu i z jedną nawą trybunową od wschodu.
- 7° Rys. 343 Kościół trójnawowy z „carolle” i z kaplicami ustawionymi promiennie i z transeptem trójnawowym zakończonym płasko i z trybunami. Typ ten występuje z transeptem o ramionach zaokrąglonych w Madrenji.
- 8° Rys. 344 Kościół trójnawowy z dwoma nędami kaplic i z trójnawowym transeptem umieszczonym dalej niż w typowym planie krzyża Tacińskiego od ołtarza głównego.
- 9° Rys. 345 Kościół o formie przejściowej pomiędzy planem trójnawowym, osmiobocznym i planem krzyża Tacińskiego z kopułą i z trójnawami.
- 10° Rys. 346 Kościół o planie krzyża Tacińskiego ery tau z absydą półokrągłą z 6 kopułami dokładnie wysłanymi w obrys planu.
- 11° Rys. 347 Kościół o formie przejściowej tau i krzyżem Tacińskim z dwoma bocznymi absydami.
- 12° Rys. 348 Kościół jak wyżej 3nawowy ale z „carolle” i z kaplicami ustawionymi promiennie.

G Kościoły o dwóch transeptach.

- 13° Rys. 349 Kościół dwutranseptowy, o transeptach z nawami bocznymi wschodnimi i z trybunami. Transepty nierównych długości i naw jest trzy.
- 2° Rys. 350 Kościół w którym drugi transept tworzy się z przestwienią wejść i przedświątków pod przestwienią wejść.

H. Kościoły dwunawowe.

- 1° Rys. 351 Kościół przedzielony kolumnadą na dwie jednakowo długie, szerokie i wysokie nawy.

I. Kościoły wielonawowe.

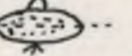
- 2° Rys. 352 Kościół o szeregu równoległych naw z szeregiem absyd z kopułą lub bież.

J. Kościoły okrągłe.

- 1° Rys. 353 Kościół okrągły z centralną kopułą na wewnętrznej pierściennej kolumnadzie i z ołtarzem ustawionym prosiadku.
- 2° Rys. 354 Kościół jak wyżej ale z podwójnym pierścieniem kolumn wewnątrz budyńku.
- 3° Rys. 355 Kościół okrągły z ołtarzem przysłanianym na osi i na wprost wejścia

- 4° Rys. 356 Kościół jak poprzedni ale z absydą z kopułą lub bez.
- 5° Rys. 357 Kościół " " ale z wydłużonym prezbiterium " "
- 6° Rys. 358 Kościół jak wyżej lecz z kopułą na centralnie ustawionym pierścieniu kolumn.
- 7° Rys. 359 Kościół jak wyżej ale wpisany w kwadrat.

H. Kościóły owalne.

- 1° Rys. 360 Kościół owalny o dłuższej osi prostokątnej do osi otworu wejściowego i z kaplicami otworowymi wewnątrz.
- 2° Rys. 361 Kościół jak wyżej ale o osi dłuższej skierowanej na altar.
- 3° Rys. 362 Kościół jak w przykładzie 1° z absydą, bez kaplic, ale z wewnętrznym pierścieniem owalnym lub sześciokątnym osmiobocznym na którym wyrósł kopuła.

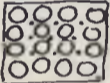
L. Kościóły osmioboczne.

- 1° Rys. 363 Kościół osmioboczny z kopułą lub bez.
- 2° Rys. 364 Kościół jak wyżej ale z absydą lub z wydłużonym prezbiterium.
- 3° Rys. 365 Kościół osmioboczny z osmioboczną kopułą na wewnętrznym osmiobocznym kolumnadzie.
- 4° Rys. 366 Kościół kwadratowy z absydą z wpisaną osmioboczną kolumnadą niosącą kopułę.
- 5° Rys. 367 Osmioboczny kościół z absydą i z wewnętrzną osmioboczną kolumnadą z osmioma wewnętrznymi absydami.
- 6° Rys. 368 Kościół osmioboczny z osioma absydami.
- 7° Rys. 369 Kościół okrągły z wewnętrzną osmioboczną kolumnadą niosącą kopułę.
- 8° Rys. 370 Kościół 16-boczny z wewnętrzną " " " " " "
- 9° Rys. 371 Kościół centralny o wnętrzu kolejno kwadratowym, osmiobocznym, o planie krzyża, greckiego, z 12-bocznym wnętrzem z 4 kolumnami i 8 małymi absydami.

M. Kościół trójkątny.

- 1° Rys. 372 Kościół trójkątny z trzema absydami i z kopułą.

N. Kościół o planie berkioukourym.

- 1 Rys. 373 Kościół o planie prostokątnym z szeregiem kolumn ustawionych w kolumnady trójkątne wewnątrz na szeregu kwadratów podtrzymanych kopułami.

Te 83 typy planów kościelnych zebranych w 14 grupach możemy ugrupować podług etapu wzniesienia ich dominanta przestrzennej w sposób następujący:

1° Kościoły o wnętrzu berkioukourym obejmują grupy: A, F (1-8 i 11, 12); G, H, J; E (3, 4)

2° " " " " centralnym " " " " " " : C-1; D; E (4, 5); B; K; L; M.

3° " " " " pośrednim " " " " " " : B; C-2; F (9, 10)

4° " " " " berkioukourym " " " " " " : N.

Tak ugrupowanie rzetelnie pokazuje: zachód wykaże tendencję do grupy 1° berkioukourym, wschód " " " " " " 2° centralny, a grupa ostatnia 4° skupia budynki unikające z wpływów murabbańskich.

Konkretny opis budynków kościelnych podają niniejsze określenia:

- 1° Kościół = εκκλησια - ecclesia jest to: dom boży, dom modlitwy, świętynia do spełniania eucharystii i grób gdzie w kościele spoczywają relikwie w grobie otworu. Jest więc kościół mauzoleum nad grobem świętych i nad otworu eucharystii.
- Określenia te wpływają w myśl ducha liturgii wpływać na formowanie się wyobraźni o wnętrzu kościoła od którego liturgia wymaga jedynie by otworu altar i zboru w swym wnętrzu wiernych w czasie Eucharystii. Formy kościoła winny być takie aby wnętrza mogło łatwo służyć potrzebom liturgicznym, ale liturgia nie narzuca żadnych form, a jedynie uważa iż wstąpienie jest zachowaniem form konserwatywnych.
- Materiał z którego kościół jest budowany jest dowolny, byle w kościele konsekrowanym kryje konsekracyjnie spoczywały jak i otworu na fundamentach kamiennym.
- Kościół zależy od przeznaczenia trwałym na spąjnie, bazyliki, katedry, klaustru; katedry; kolegiaty, parafialne, emantarne i t.d.
- 2° Kaplica = οικηλος, εκκλησια - są to małe świętynie służące do modlitwy i mszy, a od koncyliu w Orange w 441 i w Arles w 452r ustalono "fundus privatus".
- Rozróżniamy kaplice prywatne: świętych, Najsw. Sakramentu, grobowców, kaplice prywatne, białe, kadłuskie, cementarne i t.d.
- 3° Oratorium - Piętnastnie są to domy prywatne, a od koncyliu w Laodicee z 320r. w myśl dekretu kanonu 58, zabroniono czynić ofiary w domach prywatnych i od tego czasu są to świętynie ustanowione ku czci świętych lub w innych celach hominicznych jak np. oratorium poległych. D.S.P. w Zuchunlu pod Salothunem.

W materiale omawianym pominięto kościoły drewniane których plany konstruowane są zwykle na wyznaczonej przestrzeni muru kościoła i które ze względu na swój kształt nie są konserwowane.

W omawianych kościołach i w podanych dwustukilendreskich planach które zdotatem znalazły w dostępnej literaturze starają się polować charakterystyczne typy kompozycji przestrzennej wnętrza kościelnych i działa hominiczne mininich wieków.

Jest to oczywiście omijałem w zakończeniu omawianie kościołów wspaniałych jako zbyt nam bliskie i trudne do odcyfrowania i określenia my braku historycznej perspektywy.

Umocnienia i sprzęt liturgiczny w kościele.

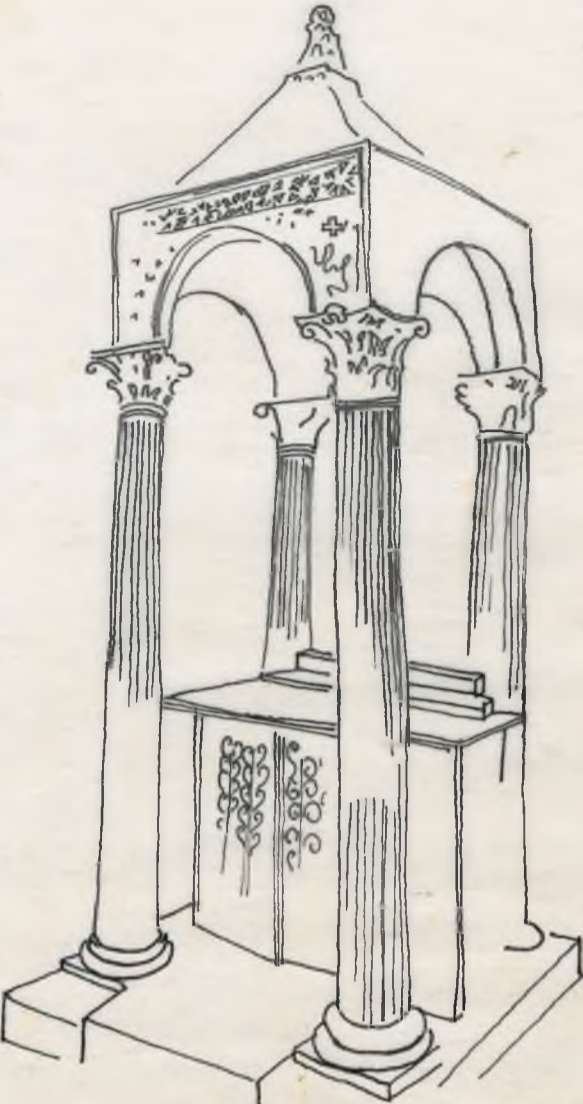
I Ołtarze i sprzęt ołtarzowy.

A Ołtarz

Poniżej podaję typy ołtarzy za zezwoleniem autorów, a przeobrażenia z pomocą wyjątkową systematyczną zautomatyzowaną przez T. B. Brauna: "Der christliche Altar."

Nazwy ołtarza: greckie: ἄλταρ, ἄλτῃον; Βαυμοσ; Latinskie: altare, ara, mensa. Rozmawiamy o: 1° altare fixum, 2° quasi-fixum, czyli greckie conmensur, 3° portatyle (płyty ołtarzowe przesłane) zwane jeszcze tabula, lapis tabula consecrata.

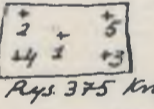
W panieńskim opisie będą omijał altare quasi-fixum i; ołtarze nasładowe, altare fixum a ze względu konstrukcyjnych czy artystycznych nie mogąc je rozstrzygnąć. Ołtarze białe, ślaczony z punktu widzenia liturgicznego są tylko stolami, na których stoi portatyle, mają jedynie wygląd ołtarzy stałych. Ołtarze te mogą być wykonane z kamienia, ale mrużano, drewniane, ceramiczne, metalowe lub t.p. z punktu widzenia liturgicznego jedynie widnie na nich portatyle odgrywają rolę ołtarza. W ten sposób ołtarze wstawiają to w altare fixum i zastępują płyty portatyle (altare portatile).

Rys. 374 Ciborium z Bolsena IX-X wiek.

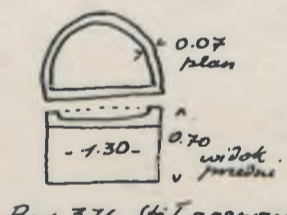
W ten sposób ołtarze wstawiają to w altare fixum i zastępują płyty portatyle (altare portatile). Między tu zaznaczyć iż głównym przedmiotem dla którego budyje się kościół jest ołtarz gdyż mżo można odnawiać portatyle kościołem ale mna musi być odnawiana na ołtarzu stałym lub przesłanym. Ołtarz jest jedynym koniecznym; nieodzownym przedmiotem do odprawiania mży; współczesna liturgia były ołtarze były grobami, kamienne i konsekrowane przez biskupa. Współczesne kamienne fundamentem i ściennie z barą posługującą przez biskupa w czasie konsekracji kościoła, a altare portatile jako płyty kamienne z zamurowanym grobem; tak dwie aby mógł na nich stać stang Kielich, grubości tych płyt waha się od 2.5 do 4m, a powierchnia kwadratowa (chiż mnam przyład portatyla onatnego barokowego o bokuach około 30x40cm z herbem biskupim z ołtarza głównego w kie konsekrowanym kościele katedralnym w Zauriu) współczesne wyrosi od 20x20 do 35x35cm z tem że najczęściej są umywane około 25x25cm. Ołtarze, altare fixum są uwarunkiem koniecznym dla konsekracji kościoła i tracą swą konsekrację w razie pokręcenia kamienia lub nowszelwa sumpen t.j. przez zmniejszenie grobu.

Według św. Jana Chryzostoma ołtarz jest święty od chwili gdy w czasie Instytucji mży staje na nim Ciało Chrystusa, współczesnie jednak konsekracja ucinaja ołtarz ale ma ona miejsce bezpośrednio uq. rytu rym.kiego przed mżą konsekracyjną kościoła która konczy się rytu. Do ołtarza, do grobu składane są relikwie od czasów Gregorza Sw., oraz bielizna która dotknęła wielkich relikwii, fragmenty Ewangelji i Hostja. Rytuał rym.ski posunija ołtarze rystem pogrzebowym i tycy się z namazowaniem płyty grobowej t.j. mensy, pocima Kryzozom i spażaniem piłow ziaren kadziła w zagłębieniach tych kryży mensy. Namazowanie tych kryży odbywa się w kołchości podczas na rytmunku 375. Wg współczesnych wymogów liturgii ołtarz jest staliam opianym, symbolicznym stołem Ostatniej Wielebny; grobem i winco mżci suo; tytuł z tym, że tytuł ołtarza głównego jest ten sam co kościoła w którym stoi.

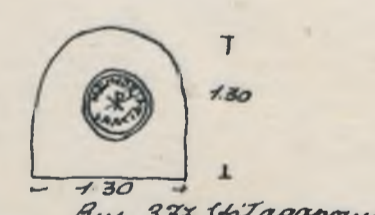

Rys. 375 Knyże mensy.

1° Stoly agapowe.

Rys. 376 Stół agapowy z Tipasa w Afryce z III wieku z: „Dict. d’Ar. Ch. et Lit.”

Rys. 377 Stół agapowy z Tixerw, w Afryce z III w. z napisem „Memoria sancti” i z chrismale.

Pierwsze ołtarze były to stoly uort agapowych t.zwane stoly agapowe. Były to stoly pótokrągłe o średnicy 1.30 jak widzimy tow Tipasa i Tixer z Afryki z III wieku i o wysokości 0.70m. Rysunki 376, 377. Znane są jeszcze stoly agapowe: z Tipasa o wymiarach 36x2.85m i wysokości 0.73m, w tymże mieście w kaplicy Alexandra okrągły stół o średnicy 3.35m i wysokości 0.70m. Znane te przykłady, są to stoly kamienne z nakleśniętą zwykła mensą, które dzięki finaloxi swego mazyaku zachowały się do dziś były o istnieniu drewnianych stołów agapowych mamy wiadomości tylko w zachowanych tekstach. Wersie tych uort mała miejsce Frakja, amoz i Cecherysta, i weżno na ofach doświada stoly agapowe go systemem rym.skich co illustruje nam wipory cnyy.

mi fresk z katakumb Capella grecka w Rzymie z III wieku. Jej od pozostałch Chmiesycjanista mamy ołtarze budywane z różnych materiałów, a więc ołtarze drewniane, metalowe i kamienne. Z czasem jak wspominaliśmy będą używane i konsekrowane jedynie ołtarze z kamienia; kamien w nich będzie symbolizował Chrystusa święty kościół i św. Piotra, opoki i fundamentu na którym rostał kościół budowany. Ale pierwotnie były ołtarze z różnych materiałów (niekonsekrowane) a kościół grecki do dziś używa ołtarzy drewnianych, które zamiast kamieniem portatylem, włożem jedwabnym; bogato haftowanym okrywa. Według ten ma wygląd w dekoracji centralnej haft przedstawiający scenę Ukrzyżowania i jest zaopatwany w kierunku z ranytą łoneką z relikwiami.

2° Ołtarze drewniane.

Rys. 378 Stół eucharystyczny z fresku z pozostałch II wieku

Pierwotnym (prawdopodobnie) ołtarzem drewnianym był stół agapowy Ostatniej Wielebny. Na załączonym rys. 378 mamy rysunek stołu z fresku z III wieku prawdopodobnie ołtarz ten był drewniany (lub metalowy typu pompejańskiego) trójnogi. Były te ołtarze drewniane i znozie. Według Leclerc’a po III wiek nie było już więcej właściwych ołtarzy ofiarnych. O istnieniu drewnianych ołtarzy świadczą: 1° wykopaliska w Tingad w Afryce 2° ołtarz z drewna cedrowego w skarbu św. Jana doterańskiego w Rzymie nazwany ołtarzem Ostatniej Wielebny lub ołtarzem św. Piotra. 3° o ołtarzach drewnianych pisał św. Jerome z Betleam (331-420r.) 4° " " " św. Athanasjusz z Aleksandrii (368-384) ten ostatni pisał że św. Heralisus spalił drewniane ołtarze w Aleksandrii. 5° w Syrii i w Małej Azji gdzie brak było drewna, od początku budowano kamienne ołtarze ale wiemy o tem, że długo jeszcze trwały drewniane ołtarze na zachodzie św. Wulfstan biskup Worcester’a (1062-95) spalił wszystkie drewniane ołtarze

- 1° W S-Denis zakonnicy czynili ofiarę dla Karola Wielkiego na drewnianych ofiarach, choć być może, że były to ofiary quasi-fium.
- 2° Według pism biskupa Ludgera w Billerbeck były w tym miejscu ofiary drewniane, a według:
- 3° dom starożytny ofiarę główną w klasztorze św. Kornelji w Compiègne poświęcony przez papieża, był drewniany i istniał do XIII wieku.
- 4° Na wschodzie pieśń papi, Jan Bar-Algani patriarcha nastąpił w końcu IX wieku zabronił wznosić ofiary drewniane, mimo, że już od IX wieku wznosił wschód pnieknie kamienne ofiary.
- 5° Od IX wieku również Rzym zaprzestął wznosić ofiary niekamienne.
- 6° Ofiary drewniane były 1, 3, 4 lub wielopodporowe z blaskiem prostokątnym, owalnym lub okrągłym i okrągłym jak i o różnych wymiarach.

Rys. 379. Ofiara (kamiennej) rzymskiej z masy żelaznej um Galla Placidia w Rawennie.

3° Ofiary metalowe.

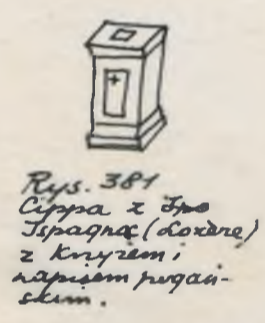

Rys. 380. Ofiara brązowa, typu skryniowej z muralem w Goslau.

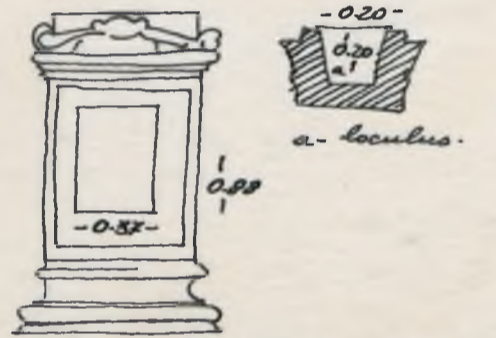
Ofiary metalowe są najrzadziej odznaczone przez przykłady takich ofiar z VII i VIII wieku z brązu i ze srebra. Są to ofiary najczęściej otoczone płytami metalowymi t. zw. centopieda o których podaje poniżej. Na rzymskim rys. 380 podaje ofiarę skryniową z brązu w muralem w Goslau. W czasie białej Konstancji na Wielkiego w której pontyfikalis jest wymienione: 7 ofiary srebrnych dla kościoła św. Jana Laterańskiego i 1 złoty dla Watykanu.

4° Ofiary kamienne.

a° Cippa.

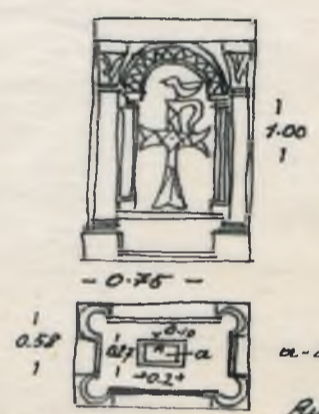
Rys. 381. Cippa z Tyru (Hiszpania) z krysztem i napisem pogańskim.

Rys. 382. Cippa z łajsa z ok. 453 r. z czerwono-białego granitu.

Rys. 383. Cippa z S. Landry z IV wieku.

Rys. 384. Cippa z Bagnoles (Francja) z V wieku.

Zasadniczym typem są ofiary kamienne u g. św. Pawła I Cor. 10, 4, jako pnieknie kamieni symbolizujące Chrystusa. Pierwsi o ofiarach kamiennych piszą św. Gregorz z Tours (332-400); św. Augustyn (354-430). (Stalery tu odnosić odrazu ofiary grzy i poza agapowe ofiary stoły, i wzniesie po dacie Konstancji na Wielkiego w 313 r. wzniesie do masy ofiary pogańskie i cippa pnieknie lub aulmistracypne, które to użytkowane ofiary kładąc do loculus relikwie i nakrywane kamieniem i znając chrystale. (X). Ten typ ostatni nie wpłynął na kształtowanie się form ofiary, które powstały przedwzrostkiem z sarkofagów mormenników w katakumbach i z ofiary-stołów.

W przytoczeniu typów ofiary wznikających z różnych wpływów podaje kolejno krótki opis tych trzech rodzajów ofiary. Nieznano mi są przykłady ofiary pogańskich, przerobionych na chrześcijańskie, ale natomiast znane są przykłady z cippa pogańskich przerobionych na ofiary jak w: 1° przykłady cippa z Tyru w Hiszpanii 2° " " " z łajsa; 3° " " " z Landry; 4° " " " z Bagnoles.

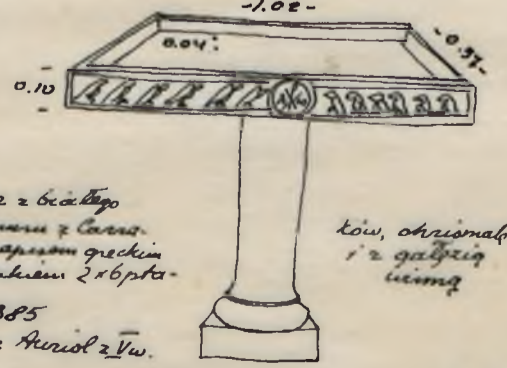
Są to zazwyczaj cypsy, wysokości na blisko 1.0 metra o podstawie kwadratowej lub prostokątnej w których w górze branie u góry pokryte jest faculus, zmieniły na loculus na relikwie ofiarowe jak w przykładowie z łajsa, rys. 382.

- 5° w trzy cippa w muzeum Laterańskim
- 6° w katedrze w Diege z IV-V wieku, w
- 7° Krym w San Marcello al Corso ofiary Crocifisso o wymiarach w barie 0.90 i u góry 0.73 x 0.48.
- 8° w Farancie w gminie Roussel (Aix), jest to cippa pogańska " " 0.40 x 0.40 i o wysokości 0.76 cm.
- 9° w dos Villars de la Horlichuela pod łajsa (Kordoba) o wymiarach w barie 0.70 x 0.38 i u góry 0.44 na 0.32. z napisem pogańskim z IV wieku.
- 10° w ramku de Calayran pod Salles w Arude, z białego marmuru 0.60 x 0.70 i o wysokości 0.90 z V wieku z relikwie ni afrykańskich mormenników S. Saturnino, Casiena, Martina i Marcello.
- 11° w Zacharyjusa w Var z ugniecionym krysztem i dwoma barankami 0.48 x 0.35 o wysokości 0.72.
- 12° Ofiary z tych cippa pogańskich były porzucane omentarzem.
- 13° Obok cippa pogańskich przerobionych na ofiary znane są ofiary chrześcijańskie budowane na kształt cippa jak: 1° dwie cippa drewniane w Kaiser-Friedrich Museum w Berlinie; 2° trzy cippa kamienne w muzeum w Kairze u g. Straygowskiego z IV wieku; 3° kamień z Boulaq w Egipcie o charakterze miejscowym z cippa w ofiary stołowej, półokrągły kamień o wymiarach 0.70 x 0.80 z 186 r.

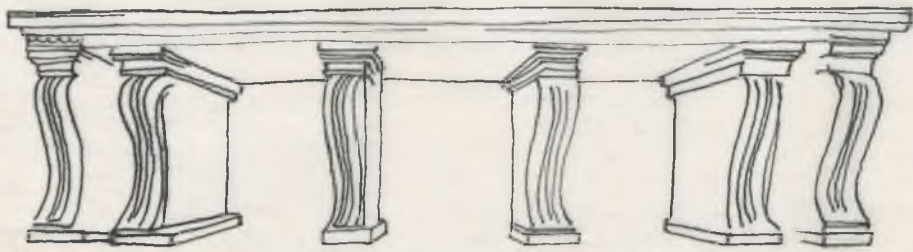
Bibliografia o cippach: "Dictionnaire d'Archeologie Chretienne et de Liturgie" litera A; C. R. de Fleury: "Autel circulaire à Basancon" 2" Bull. monument. 1882. st. 318-322. L. Duchesne: "Monuments du culte Chretien" Paris 1890. T. Beaune: "Der christliche Altar".

8° Ofiary stoły.

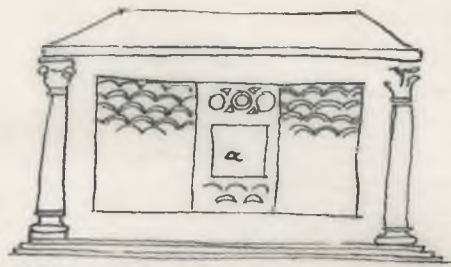
Typ ofiary stołów występuje jednocześnie z typem cippa i jest prawdopodobnie typem najstarszym. Tak już zaznaczyłem powyższymi kościołami były domy prywatne i w ich obrębie stały kamienne stoły 2 lub 4 podporach znane castibulum które wzniesiono jako ofiary. Z czasem ofiary ustawić na pięciu podporach ale to już później gdy wkladano do ofiary relikwie i w pigły podłone była arsurona "fer nastella confessionaria" - okienko okrągłe z którym było widać relikwie które dotykano białą dla jej uszczuplenia.

Rys. 385. Ofiara z białego marmuru z Carra z napisem greckim i rzymskim 2 x 6 pta.

Rys. 386 Stoż ołtarowy naciępodporowy z katedry w Oremona

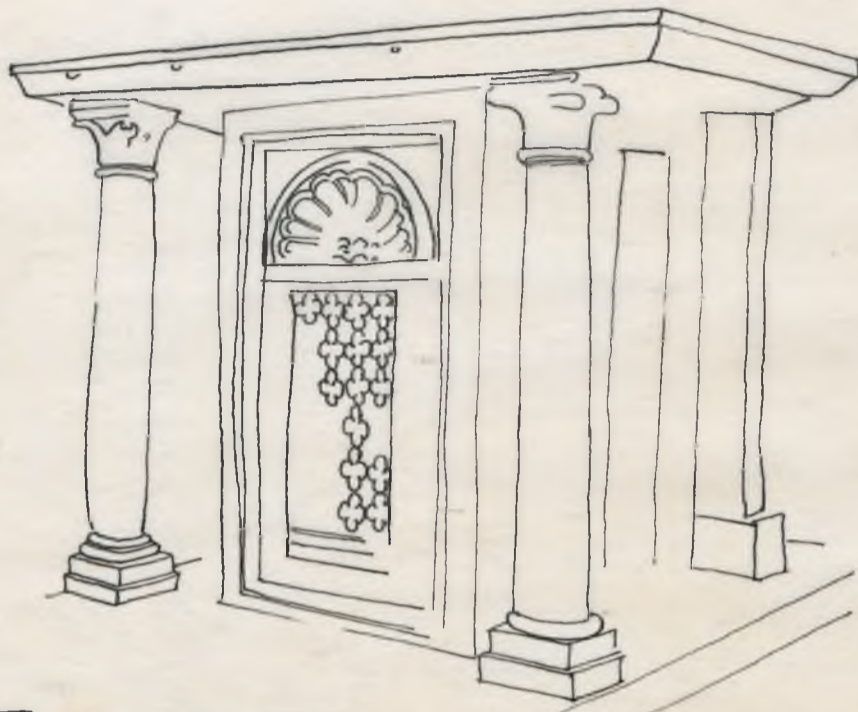

Rys. 387. Ołtarz skryniowy z kości. św. Alexan- dra w Rzymie z I w. a - „fenestra confessionis”.

lub budowano stoły ponad grobami do których był dostęp wprost z nawy i dzięki temu był łatwy dostęp dla wiernych dla adoracji relikwii.

Pierwsze ołtarze - stoły kamienne były małe kwadratowe i prostokątne bądź okrągłe 0.40 x 0.60, 0.60 x 0.80 i do 1.00 m. długości. Z czasów merowingów znamy takie stoły w S. Victor z Castel długości 1m i podobny w katedrze z Digne. Drugim typem były stoły okrągłe, wykonane z półokrągłych stołów apodypornych lub z cyp, na jednej podstawie niosącej okrągłą mensę jak u św. Piotra w Rzymie lub w katedrze z Besançon. Później Eusebe w „Hist. ecclesiae” „sacras columnas amplector quae puram et incontaminatam a terra mensam sustinent.”

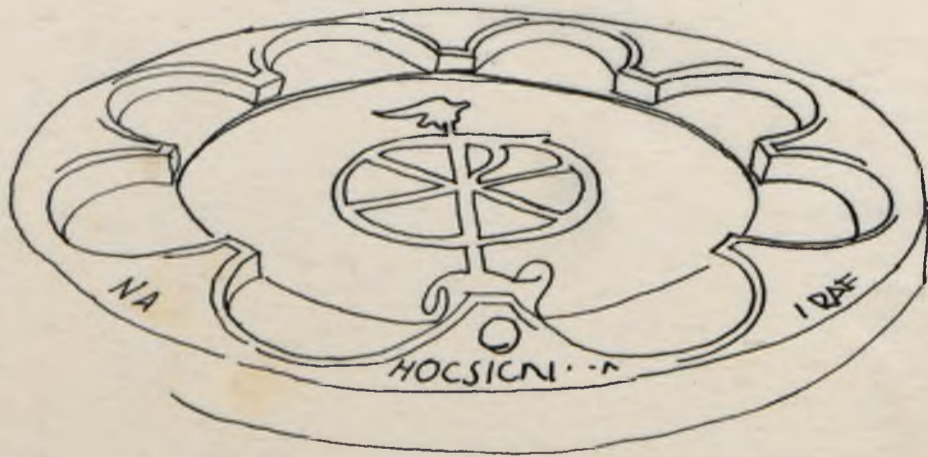
Wazymano te kolumny arca i były to pojedyncze podpory, okrągłe i czepne jak np. przy sarkofagu św. Kornelli gdzie ołtarz okrągły o średnicy 60cm. jest oparty na mironowanej kolumnie wysokości 1.00 metra.

Rys. 388. Ołtarz pięciopodporowy z „fenestra confessionis” z S. Apollinare in Classe w Ravennie.

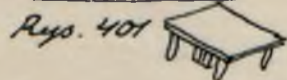
Rys. 389 Front confessionium z S.S. Quatuor Coronati w Rzymie

Rys. 390 Okrągła mensa z katedry w Besançon.

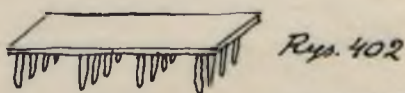
Typy te można dzielić na pod-typy w zależności od rodzaju podstaw mensy, typu; słupki, kolumny podpory. jak np. ołtarze 2, 3 i 4 podporowe Rys. 398 Rys. 399 i Rys. 400

3° na 5 podporach.

Rys. 401 o naciej na 4 słupkach i na słupie t.j. na boku centralnym z relikwiami. Typ ten możemy dzielić dalej na podtypy w zależności od rodzaju podpar.

4° Ołtarze wielopodporowe

Rys. 402

lub

Rys. 403

5° Ołtarze podparte z mensą podtrzymwaną od tyłu

6° Ołtarze konsolowe z mensą podpartą konsolami od ściany tylnej.

Rys. 404

Braun proponowała następującą klasyfikację ołtarzy stołów: 1° na jednej podstawie:

1° to podpory okrągłe, prostokątne kształtu cypie, kolumny, słupki i cokule 4.20x0.80 niosące mensę na wysokości 0.80 m.

Rys. 391

a° prostokątne kwadratowe lub okrągłe mensy na okrągłej podstawie.

Rys. 392

b° mensy na kwadratowym słupie kamiennym

Rys. 393

c° z kolumnami zwężanymi z podporą.

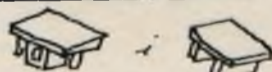
Rys. 394

d° z podmurowaną podstawą mensy.

2° na 2, 3 i 4 podporach.

Rys. 395

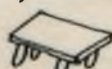
a° na dwóch podstawach lub na dwóch kolumnach i podstawie z relikwiami, jest to już tych o 3 podstawach.

Rys. 396

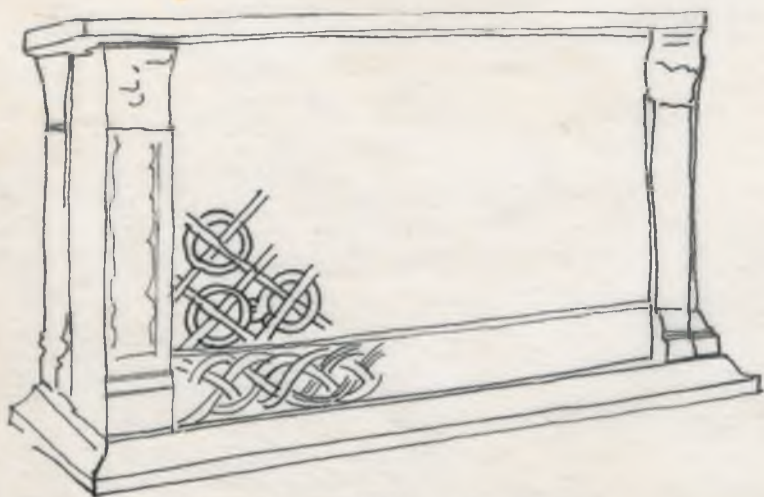
b° Ołtarz trójnożny.

Rys. 397.

c° Ołtarz czteronożny.

C. Ofiarne sarkofagi.

Rys. 405 Kamieny ofiar blokowy z Orvieto S. Giovanni

Rys. 406 Kamieny ofiar blokowy z fenestellą w Sw. Protra z Bagnocavallo.

Trećim typem prawowite ofiarne są sarkofagi z katakumb i typ ten grobowca rajsilnej wplynął na późniejsze kształtowanie się form ofiarne. Ofiarne wykamny w Cav. sc. eccles. lat ca III wieku: „martyribus praesentibus super mensam dominicam.”
 Typ ten powstał gdy w katakumbach nad grobem głównym kaplicy uycina- no w tufie arcosolium i na sarkofa- gach w woceniu mycenstus odprawiano msz. Górna płyta okrywająca grób stała się mensą ofiarową. Takie ofiarne groby w katakumbach odkrył w Wilperst w capella greca i w Marchi papiera S. Surtusa w kat. Kalliksta i w Krypus Sw. Koralji w kat. Fudencji z napisem: „mensa sacramenti donatrix eademque custos fida sui martyris (propetumulum) adposita.”
 W okresie Damazego zamiast sarkofagów ustawiano w kryptach małe izoluowane ofiarne w arcosoliach.

Rys. 408

Braun rozróżnia jeszcze dwa typy ofiarne: skrypiowych i blokowych.

D Ofiarne skrypiowe. (kastelaltar)

Rys. 409

„fenestello”

Braun rozróżnia trzy typy:
 1° Ofiarne skrypiowe z „fenestello confessio”
 2° „ ” z „moim przesłaniem i otwartą dla przechowywania relikwii.”

Rys. 410

Rys. 407 Murowany kamieny ofiar skrypiowy z Riechenau

3° Ofiarne skrypiowe z „moim przesłaniem na skarob, traty i symt. liturgiczny, jest to raczej typ ofiarne-trafy zwan. są niepodobny ze współpracującą liturgią. Przykład taki jest w Katedra w Exfurcie.

E Ofiarne blokowe (Blokaltar)

Braun rozróżnia dwa typy tych kamiennych ofiarne.

Rys. 411.

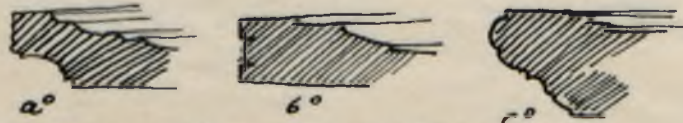
Blokowy ofiar ze słupami na wznak ofiarne.

Rys. 412

Blokowy ofiar z wngką.

5° Mensa.

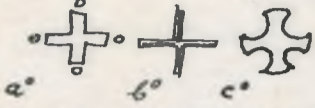

Rys. 413. Przekroje rantów mensy.

Rozróżniamy, nereg kształtów mens (o różnych zrento wymiarach):
 a° okrągłe; b° kwadratowe; c° półkolistek; d° okrągłe prostokątne.
 Mensy zwyczajne w pierwszych wiekach były b. czyste (zwarca ze niebyto obrusów) wklęgnięcia je obejmują całą mensę oraz dekoracyjne rągły brzoła, dworkła mensy, mienarsne o

kształtach półkolistych, geometrycznymi formami i z masb. Spotykaamy jako dekoracy mensy na jej powierzchni górnej i bocznych (na grubości mensy) rzeźbione kryzy zaklęgniętych (w blaus m. um. kiew. kryzy konsekuracyjnych), zaklęgnięte miejsca na ustawienie relikwii jak i rzeźbione symboliczne jak np. łazycia i napisy

Dekorowano bardzo bogato boki, mieny i gromami geometrycznymi. Ziemni winnego gromy (symbolis-tyczną) rypami, figurami świętych, apostołów, lub 12 psalmów symbolizujących apostołów, oraz znakami symbolizującymi jak: chrysmale, knygi i wrency dekorowano mieny napisami

Rys. 415 Charakterystyczne formy knygi na mienis.

6° Stipes

Podpora oftana. Dzielni Braun nia: kolumny i stipes, a deko- racy podpora na:

0° o architektonicznych motywach jak np.: kolumny, stipes, arkad gromy, nisz i t.d. oraz

6° o dekoracyjnych motywach jak np.: inkrustacje, mozaiki, intar- sje, emblemy antypodów kamienia, rzeźby, (i. rzeźbienie) które rypują figury, symbole, knygi, herby i t.d.

7° Ofitane gromy. (Gromy w ofitanach.)

Rys. 415 Gotycki relikwion oftana z katedry w Barcelonie.

Sposób ustawienia gromy w ofitanie dzieli na następujące typy:

1° Grom pod ofitanem, ściśle pod mienią.

2° Grom na sarkofagu - ofitan sarkofagowy.

3° Ofitan ustawiony na wysokim cokole w którym mieści się grom dostępny wprost z poziomu nawy a dostępny jak dla kultu wiernych jak w kościołach rzymskich.

4° Ofitan ustawiony nad wielkimi relikwiami w kryptach i z niemi fundamentem złączony. Relikwie w kryptach dostępne dla kultu wiernych przez schody prowadzące z nawy gromy jak w typie kościołów lombardzkich.

5° Grom kaseta - umieszczony w confessio z okienkiem w ofitanach bocznych lub ofit. sarkofagowych.

6° Grom w stipes, podpora ofitana z Confessio lub bez. Jest to, cały neregularny spust umieszczony nad gromem w podpora; pod stipes, w cokoły i w loculus u gromy stipesu. Gromy gromy stanowią grom w nisz ofitanowej.

B° Grom w mienis. (są to zwykle małe relikwiane)

1° z wpuszczoną skrytką „encolpia” (podobnie jak w confessio) i zamurowany z gromy kamieniem, a wysi- zerany w grubości mieny. Wskazywa na relikwie, bądź bliźni, fragmenty Ewangeli; lub 3 konsekrowane krotki w od 17 wieku.

2° z wpuszczonym portalem, a więc przykład ofitana quasi- fixum. [lub jak w kapticy w Luchina po św. thurona za renowaniem ks. biskupa Jon Strega (1942) z nakładanym portalem na mienią w czasie mny.]

C° Grom nad mienią. Typ np. wania ks. pnt. z Obertyńskiego krypty z Duchem krypty gdyż ma tu miejsce umieszczenie relikwiej ponad Bogiem rzywym w konsekrowanej Hostji na mienis lewej.

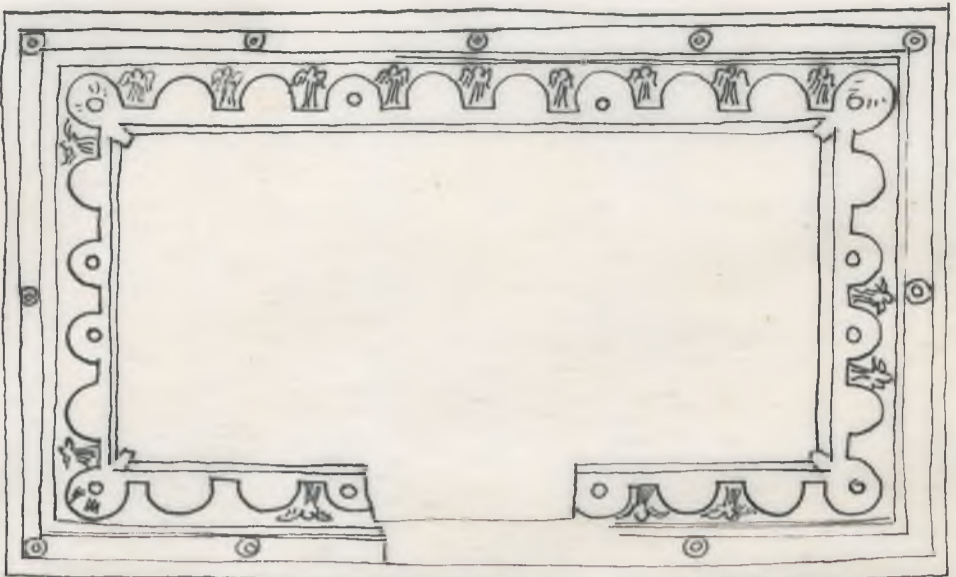
Typ ten dzieli się na dwa podtypy: 1° grom bezpośrednio nad środkiem mieny 2° „cokół” poza środek mieny i bądź oparty o ofitan jak na rys. 415, lub oparty o podporę złączoną z ofitanem, jak w przykładzie rysunku 415 gdzie podporą to jest tabernaculum.

D° Grom za ofitanem.

1° Grom dostępny od tyłu ofitana.

2° Średniowiekowy typ w którym relikwie są umieszczone za ofitanem na własnej podstawie, lub zamu- rowane z jej podstawą ponad mienią. Cokół ten bywa złączony z ofitanem lub wolno stojący - co jest niez- godne z użyciem mieny napisami liturgicznymi które złączony z ofitanem i bezpośrednio relikwie z ofitanem

3° Typ średniowieczny, gdy poza głównym ofitanem stoi w gromy mieny specjalny ofitan na którym znajdują się relikwie tak umieszczone aby dostępne je kultowi wiernych. Typ ten spotykamy czę- stym w średniowieczu i uwarunkowany kościoł, ofitan główny i ten ofitan relikwionowy są pod tym samym wewnaniem. Przykład taki mamy w gotyckiej katedrze w S. Denis.

Rys. 414. Widok na mienią z gromy. Ofitan z S. Sernin w Tuluzie cōna dekoracji rzeźbiarskiej z figurami Chrystusa z Apo- stołami, 4 Ewangeliści, Baranka i t.p.

ściśle określenie gromy w ofitanach mamy w dek- racie papieża Alexandra III (1159-1181), ale wyraźnie określa- nie widzi formy wczesnej (choć niedokładnej) w pis- mach papieża Grzegorza IX i znane jest altar- sepul- crum od 17 wieku.

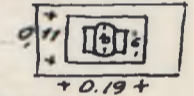
17. V wiek składa czasem z wotki knygi i biskupów pod ofitanami, a Cor. 26 kongresu w Epone z 517 roku podaje: „Ut altaria nisi lapidea chrysmale unctore non sacrentur”

Późniejszym typem ofitany-gromy są przykład, sarkofa- gowych ofitany z kaskadem. Z czasem, ma miejsce wy- mienienie z kaskadem relikwiej i ich podpora. Zmienia się wówczas sarkofag do umieszczenia ku- fka, który ustawia się w ofitanie bądź za arkuszu scia- na, bądź w wyście za okienkiem: „fenestra confessoris” bądź w grubości mieny jak w Macher- el-Boq uenr, czy też w kolumnie-podpora mieny jak w Chalat Ma- dabouak.

Rys. 416 - 0.38 -

W Rimini znaleziono w kamiennej podstawie ofitana mały srebrny ku- ferek z relikwiami jak na rys. 417

Rys. 417

W Afryce w barylicie z Am- Zizala znaleziono na głębokości 1.50m. kamień 0.38 x 0.32 x 0.20 z widoczną wolt- brami w którym owalnym gromy dawała się owalna skrytka drewniana z o- walmym srebrnym kuferekiem z 2 w- ku z relikwiami.

Wszystko to zamknięte w kamieniu na którym był zbu- dowany na otworach płytek gromy z „fenestra con- fessoris” i nad tym był ofitan.

Rys. 418. Capsella.

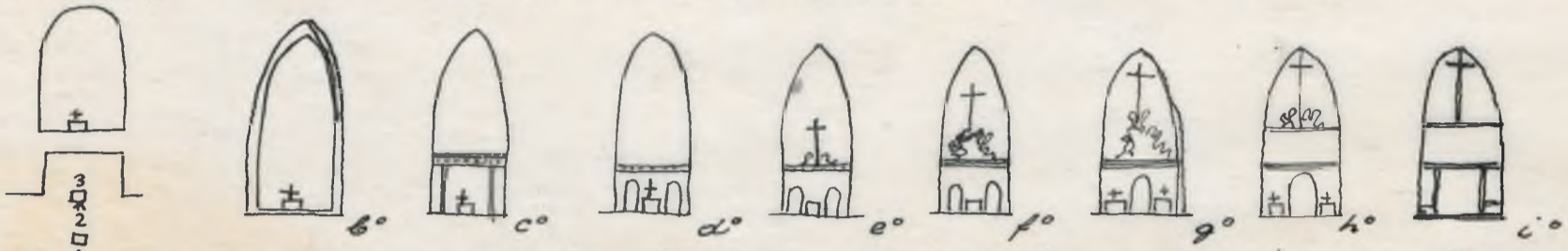
Umieszczano też relikwie w „loculus” podporą ofitana lub w capsella” zamu- rowany pod ofitanem.

Mamy więc kasety na relikwie: drewniane, metalowe i kamienne wstawiane w capsella.

Relikwie umieszczone na ołtarzu w postaci relikwiarzy, czy po bokach ołtarza, czy w retabulum nie odgrywają roli grobów liturgicznych.

8° Liczba i Sytuacja ołtarzy.

Liczba ołtarzy jest różnorodna, ale w kościołach gdzie występuje ołtarz w centrum wnętrza musi się znajdować co najmniej jeden ołtarz poza głównym środkowym, podobnie dla umowy administracyjnej ostatniego sakramentu w kościołach parafialnych powinieli się znajdować poza ołtarzem głównym chociażby jeden ołtarz boczny dla mechanizmu sakramentalnego. Sw. Ignacy z Antiochii pisał: "Jedna Eucharystia, jeden ołtarz, jeden biskup". Sw. Augustyn gdy mówi o dwóch ołtarzach w jednym kościele to podaje to jako dowód schizmy. Jeden ołtarz wynikał chociaż z tego, że była tylko jedna maza dzienne, ale już w 385r. Sw. Ambroży pisał o zotmenach w Mediolanie co oznaczał: "liczne ołtarze, a Paulin z Noll: "awails deus altarebus". Od VI wieku na zachodzie przetrwała ołtarzy, a wielka ich liczba zaczęła się z rozwojem klasztorów gdzie wiele zgromadzeń kulty musi odmówić się codzienną masą, w średniowieczu z rozwojem kultury dośw. M. Panny i św. Józefa. W piwnych wiekach ustanawiano ołtarze w absydzie wśród schodów wiodących do absydy i przed absydą w nawie. Później ustanawiano ołtarze na skryżowaniu nawy z transeptem pod górną galeryją. Ołtarze kryzy świętego które stawały w romansowaniu w epoce wznaw kryzy świętego w epoce neregularnego kultu kryzy świętego, były umieszczone porożku nawy lub bliżej chóru.

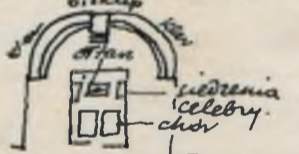

Rys. 419 Przesunięcie się kryzy z ołtarza świętego kryzy w kościołach francuskich, flamandzkich, nadreńskich, niemieckich, bawarskich, norwimberskich.

- a° - przesunięcie się kołpaka w ciągu kilku miesięcy lat w wzniesionych kościołach romańskich ołtarza kryzy świętego ze środka nawy do wejścia do prezbiterium
- b° - ołtarz ustanowiony w wejściu do prezbiterium, w ścianie tyłkowej i kołpak usytuowany w tym samym miejscu mają miejsce kołpaki w kościołach wczesnego gotyku pastyżniczego.
- c° - ustanowienie ołtarza kryzy świętego pod trybuną speliwaka zw. "jubel"
- d° - ołtarz stoi na tej ścianie oddzielającej prezbiterium, od nawy na której stoi trybuna chórnicy speliwającego Ewangelję na obu stronach, ołtarz porożny z drzwiami.
- e° - przy tym samym ustawieniu umieszczenie wielkiego kryzy z neolami M. Panny i św. Józefa na wysokości trybuny.
- f° - następuje skasowanie jednego ołtarza który pozostawiał jako wspomnienie ołtarza kryzy świętego i zastąpienie go w epoce wzniesienia gotyku dwa boczne ołtarze, by przez nawę drzwiami widokowe układać wewnątrz w nawie wnętrza prezbiterium. Kryzy wielki z neolami pozostaje natomiast na trybunie.
- g° - sytuacja jak powyżej, ale z tym, że kryzy i relikwiarze się na belce poprzecznej i odrywa się wielki kryzy od jubel.
- h° - tylko ściana i trybuna, pozostają jedynie dwa małe boczne ołtarze, wysoka balustrada oddzielająca prezbiterium od nawy, kryzy już często bez relikwiarza na poprzecznej belce.
- i° - tylko wysoka balustrada, dwa małe ołtarzy przesunięte są w głąb prezbiterium i pozostają jedynie w ścianie tyłkowej wielki kryzy oparty na belce poprzecznej. W ten sposób mały kryzy ustanawiany jako rodzaj retabulum na ołtarzach kryzy świętego w epoce w której nieustawiano jeszcze kryzy na ołtarzach, w ciągu trzech stuleci przesunął się i zajmując miejsce w ścianie tyłkowej przyjmując wielki wymiar.

Ustawianie ołtarzy kryzy świętego zbiega się z rozwojem wielkich romańskich kościołów klasztornych i z rozwojem typu "carolle" dla oświetlonych procesji chóru. Budowano w tej epoce również stalle dwukrotnie sanktuarium zamknięte prezbiterium od carolle i trybuna "jubel" zamknięte sanktuarium. Wpłynęło to na przesunięcie się ołtarza kryzy do trybuny która została z renesansu ale również do górnego trybuna kryzy wzniesionej się ponad jubel, powstał także kryzy święty tyłkowy. Z gotyku niemieckiego mamy w kościele Braunau neregularny świetnie ilustrowany te przystosowane prezbiterium. W Polsce udajemy w tym kościele przystosowanie prezbiterium gdzie ołtarz kryzy świętego stoi w nawie porożnej (a nawet bliżej wejścia), licząc przystosowanie ostatniego ołtarza gdy powstał w ścianie tyłkowej już sam tylko kryzy.

Ołtarze główne są opisane o ścianie tyłnej lub też są wolnostojące z tym, że w piwnych wiekach opuszczano masę w stronę wzniesionych zwróconego celebransu. Chór schola i ołtarz były w VI wieku w Rzymie zamknięte niską balustradą. Z tyłu na katedrze zasiadał biskup mając Eler po bokach, a ksiądz odprawiając masę zwrócony do wzniesionych i chóru i prowadził mszę i spisy. Dnia mógłby tu zasiadać organista grający na elektrycznych organach.

Rys. 420 Rozkład w prezbiterium

B Cyborja i baldachy ołtarowe.

Rys. 421. Cyborja pogańska, rękopis malenik cybotium.

A. Cyborja.

Cyborium - Stworzone wzniesienie "ponad piwny wita Symmachus (498-514) i znany jako baldachion imię na ten baldachion architektom jak umbraculum, tegurium z 685r. XLBAPIOV i TPYPYOS.

Najstarsze cyborja sięgają początków chrześcijaństwa i z 313 roku w Rzymie, a w II wieku w Armenii. Cyborja są to nadbudowy okrywające ołtarz i podium, są odznaką królewskiej, w zasadzie kardynał ołtarz w nich mieć cyborium lub baldachion, a kasoberne są gdy strop kościoła nie jest murowany i wtedy obowiązuje cyborium lub baldachion nad ołtarzem albo baldachionem znajdując się ponad transeptem i kaplicami. Cyborja (w zasadzie) nie powinny być zrosznięte ze ścianą i w klasycyzmie Brauna która podaje porządki typy potyborjów i nieregularnych cyborjów są z punktu widzenia liturgicznego białe okrywane na podstawie podobieństwa rzymskich gdyż są to jedynie retabula o formach przypominających bok cyborium.

Cyborium, wzniesione by kamienne lub ze szlachetnego metalu o dowolnej i a być nie powinny dekoracji i niemogą być cyborja malowane. Najstarsze nam znane cyborja a rzymskie cyborium pogańskiego które to nieustannie wpłynęły na formowanie cyborjów kościelnych. Cyborium w kościele św. Józefa Laterańskiego w Rzymie wzniesiony opisano w Liber archiepiscopalis papiera Sylwestra. Jest to dzieło cesarza Konstantyna Wielkiego (rys 422). Był to baldachion srebrny, gdzie na przedniej balce figurował zbawca siedzący na złotym tronie. Wagi 120 funtów złota wśród 12 apostołów (niektóre srebrnych kardynałów 24 funty), a z drugiej strony figurował zbawca wśród czterech aniołów niosących kryzy. Masę wielkości pomnika

Rys. 422 Cyborium w Lateranie, Rekonstrukcja na II wieku.

a) anioły wyszczególnić 5 stopi; wagi 105 funtów. Całość grzymsu górnego ważyła 2026 funtów srebra. Pod baldachym uwiązła rampa korony z 50 delfinami - lampami ze srebrnego złota.
 a) Lampy same są; lampy ważyły 25 funtów złota.
 c) Cyborium z S. Laurent w Krymie znane z rysunku na monetach. Jest cyborium z 4 kolumnami spiralnymi z girlandami i z rzydegi zapalonych świec na architravie. Jest to budowla z 432 roku.
 d) Znanie są fragmenty z cyborium S. Petronille w Rzymie z IV wieku.
 e) w Salonikach mamy rysunki cyboriów w mozaikach w kościele św. Terazy.
 f) w kościele św. Demetriusza w Salonikach zachowało się srebrne cyborium na 6 kolumnach.
 g) w Krymie w kościele św. Klemensa znajduje się fragment cyborium.
 h) Najstarszym i najlepiej zachowanym przykładem jest cyborium św. Marka w Wenecji z początku VI wieku. Zachowane dwie kolumny kolumny przedstawiają sceny sygnetyczne i apokryficzne i są obie podświetlone na 9 segmentów poziomych, a każdej z tych cylindrów jest podświetlony na 9 części kolumną z archadami purpuru, obelmu, gęsi, 9 scen. Figury tych scen są inspirowane z Ewangelijski: Mikodema i 21 Hierarchii niebiańskich, utwór Denys'a Hieropagity który był rozpowszechniony w VI wieku. Poniżej podaje opis tych scen, tak charakterystycznych jako tematy dekoracyjne używane we wczesnej sztuce liturgicznej.

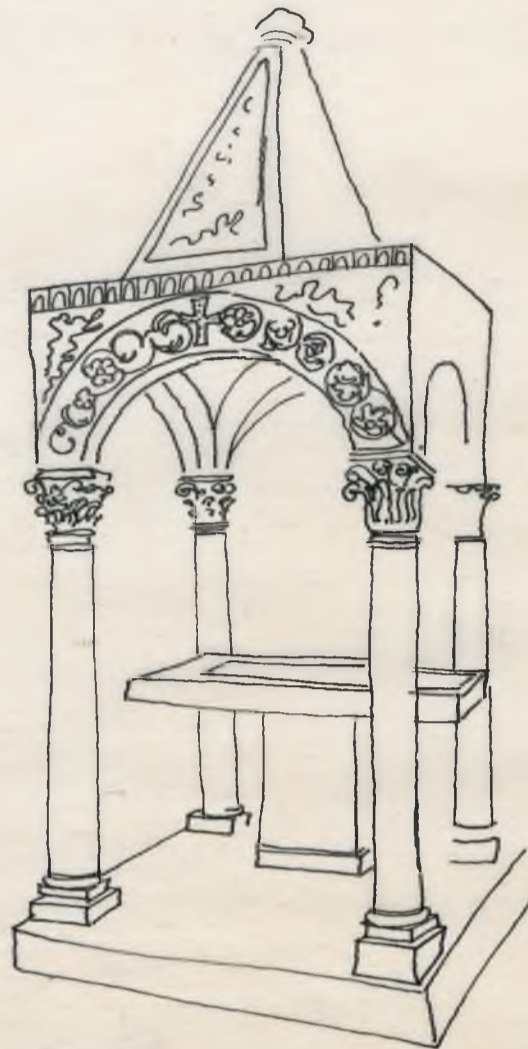

Fig. 423
Cyborium z VIII-X wieku w kościele S. Prospero w Perugji

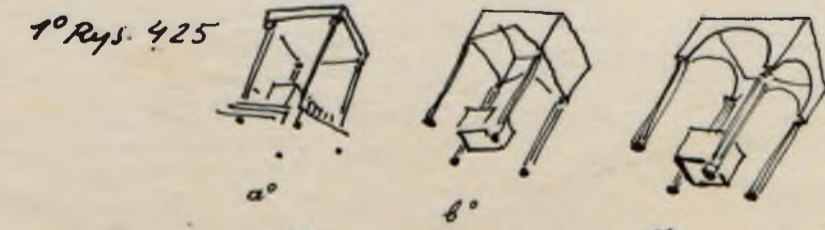

Fig. 424 Cyborium św. Marka w Wenecji z VI wieku.

Sceny, zaczynając od strony wewnętrznej:
 kolumna lewa:
 1° Zmieszanie, ugotowanie Jozefa (jny jest ojcem z prociangeli Jaska) i Maryja, porodzie i porod Salome.
 2° Trzej magowie badają sferę, piśmo i gwiazdy, anioł zwiastuje trzem pastwom, zamysłony Herod.
 3° Adoracja magów, stuga w Canne wskazuje Mariji i Jerusowi, okrut przed domem.
 4° Jezus i Maria idą do Canny, nokacja apostołów na jeziorze galilejskim.
 5° Jezus przemianuje wody w wino, Chrystus przepędza kupców ze świątyni Chrystus u studni z Samarytanką.
 6° Zachęca wchodzi na sycamore by ująć Jezusa i daje puchar wina biednemu. Jezus przyjmuje setnika.
 7° Setnik ze stugą oddają cześć Jerusowi. Jezus nachyla się do błota aby uleczyć ślepego. Cebowek u studni.
 8° Jezus uśmierca paralizyka i wskrzesza Łazarza.
 9° Jezus leczy opętanego przez diabła; powołanie chleba i ryb.
 kolumna prawa:
 1° Wejście Chrystusa do Jerozolimy, Ostatnia wieczerza, mycie nóg.
 2° Jezus budzi apostołów. Judas idea do Kaptanów po zapytanie. Jezus w ogrodzie zdradzony pocałunkiem.
 3° Pięć obława ucho Malchusa, uwięzienie się Piotra. Jezus przed Kaffarzem.
 4° Pięć słyszy kopyta; uśmiecha się. Kaptan prowadzi Jezusa do Pilata, Judas ruca zapłatę.
 5° Jonać Pilata sądzi, Judas, powieszony na drzewie.
 6° Jezus prowadzony na Kalwaryę, Ukrzyżowanie, Święte kobiety a grobu, Adama za rękę.
 7° Umarli wychodzą z grobów, Apostołów otaczają Chrystusa który trzyma Adama za rękę.
 8° Chrystus w Głorii.
 9° Ocielec wieczny wśród chórów anielskich.

W ten sposób na lewej tylnej kolumnie znajdujemy historię pogodną i ewangeliczną, a na prawej smierci i Justycji.
 z N. Testamentu a prawdopodobnie na średnich kolumnach były sceny persupcyjne allegozjom ze St. Testamtu.
 c) Osmym cyborium jest monument z Bazyliki Ursiana w Rawennie opisane w Liber pontyficalis z 545 roku.
 j) w S. Apollinare w Rawennie zachowały się cztery porfiryowe kolumny cyborium z VI wieku.
 j) zachował się opis cyborium z św. Zofji w Konstantynopolu, w manuskryptach Pawła de Silenciare.
 k) Liber pontyficalis z VII-X wieku opisuje tenże cyborium srebrny i marmurowy i marmurowy jak np. w: 8° z 639r. papieża Jana IV dar dla ołtarza laterańskiego św. męczennika Kłanice; 10° z 687r. wstawione cyborium, w bazylice Zuzanny przez papieża sergiusza, marmurowe na miejscu starego drewnianego. Mamy więc tu dowód że ołoki cyboriów kamiennych i metalowych istniały w VII w. cyboria drewniane.
 m) z 711-747r. pozostały kolumny cyborium w S. Giorgio della Valpolicella.
 n) Cyboria z IX wieku:
 1° Prawdopodobnie kompletnie zachowane cyborium z 807-812r w S. Apollinare in Classe w Rawennie.
 2° w S. Spirito.
 3° w Watykanie arka z 795-816r. pochodząca z Porto.
 4° w Baynacavallo.
 5° w murem w Pécouze.
 6° w Bolseze z białego marmuru wysoki na 5.42m (stopnie wyszczególnić 0.21, kolumny 2.42, bazy kolumn 0.16 kaptale 0.33 i kaptale są o wymiarach 0.70 x 3.60) Rys. 3.74
 7° Cyborium z VIII-X wieku w S. Prospero w Perugji.
 o) Z tych tyłów cyboriów ponad rzymskich, rzymskich, (gotyckich) a miedzy innymi renesansowe i barokowe wśród tych ostatnich, najokazalsze budyń Boroniniego ponad otwartym głównym w Koście watykańskim o kolumnach onyksowych. Przykłady cyboriów spotykamy w innych pora w Polsce, a w Polsce niekam ani jednego cyborium. Od baroku zamieszono wybudzić budowania cyboriów.

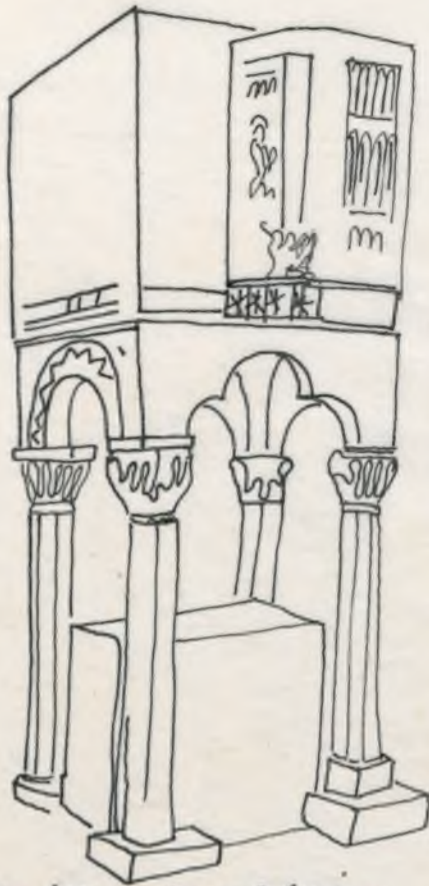
J. Braun klasyfikuje cyboria w sposób następujący:

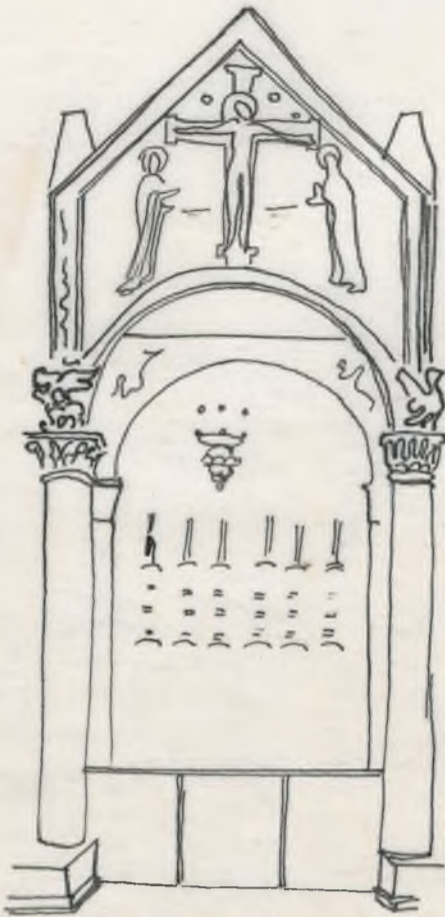
Cyborium z prostokątnym ramką i czynnym takim try onebelkowaniem nad stopami jak np. w przykładach a°, b° i c°

Cyborium ze słupkami lub słupkami ukrytymi w ścianach i takimi. Mamy tu podział na podtypy zależnie od kształtu, kształtu, ich ilości i od różnych metod przekazywania jak i jak i w innych przykładach zależnie od użytego owolucia

Rys. 427 Ambona-Cyborium tj. „dathnecyborium” z Polonoleta pod Kościół S. Maria in Valle

Rys. 428 Cyborium z S. Pietro w Civate

Rys. 429 Miśna-Cyborium lub Cyborium rzymskie z S. Maria della Grazie w Mediolanie

5° Rys. 433

Cyborium z cterospadkowym, kamiennym dachem.

Rys. 430 Cyborium ze Spello z S. Maria Maggiore

4° Cyborium z osmiobocznym piramidalnym dachem i z tamburem jak na rysunku 67.

- 5° Cyborium z siedmiobocznym dachem jak na rysunku 431
- 6° " " z kopułką i z uszami nasadzoną, typ wreszto-reneo-sansony jak na rysunku 430.
- 7° Pi-Cyborium dostawione do muru jak rys. 432.
- 8° Miśna cyborium z otłanem w zakryciu muru jak na rys. 429.
- 9° Ambona-Cyborium tj. z otłanem pod kolumnami anulony jak na rysunku 427.
- 10° „dathnecyborium” - Cyborium splanaka typu:

Rys. 434

a° „ściana splanaków” zamykająca sanctuarium z 3, 5 portalamiz 1, 2, 3, 4 otłanami umieszczonymi pod balustradą splanaków. Schematyczny typ jubel i tego typu to postaci z ikostazami i balustradami otłanowymi.

8°

Rys. 435

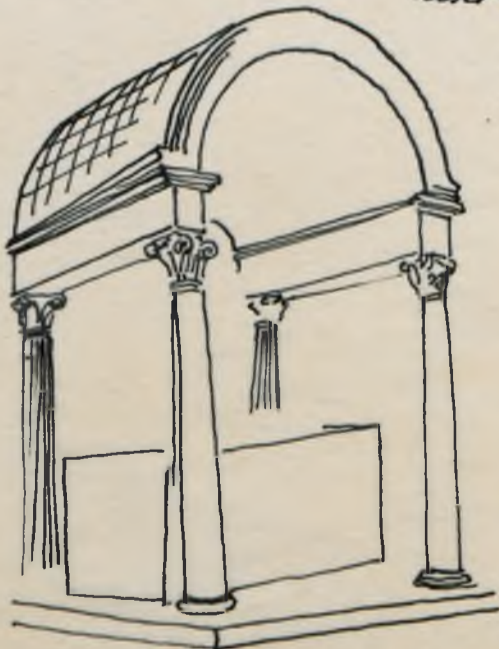

Cyborium splanaka pomiędzy ścianą splanaków, jako przybudówka kuba-dratowa, tak duża i wysoka, aby nie zastanawiała celebransów i otłan.

c° Cyborium splanaka między kolumnami i pomiędzy nich znajduje się balkon który nigdy nie służył pochówkom ale okrywał otłan jak gdyby wyspalcem cyborium i całość znajduje się po stronie ściany splanaków

11° Cyboria relikwiarowe.

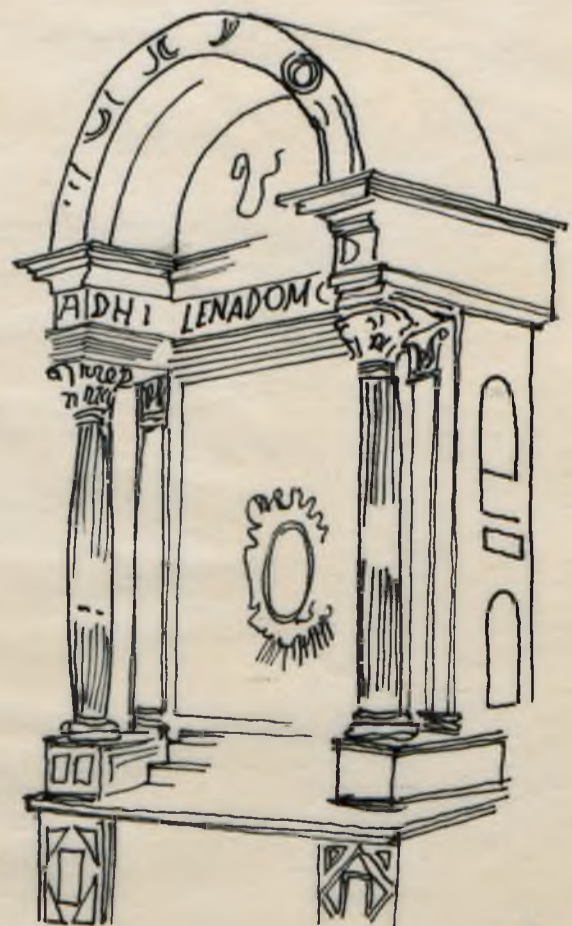
Podane rodzaje cyborjów podrozdziału Braun w swej klasyfikacji w zależności od wytytu brądzek, na kamienne, metalowe i bronzowe.

Rys. 431 Cyborium z S. Miniato we Florencji

z. T. Braun; „Der christliche Altar.”

Rys. 432 Pi-Cyborium z S. Maria della Grazie at Calcinajo

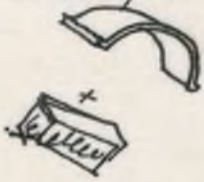
B. Baldachim

Osobną grupę tworzą baldachimy które wzniesione są ponad ołtarzami i tronami biskupów. Rozróżniamy baldachimy drewniane z tkanin i kamienne z tym, że z materiału kamienia winny być w ciągu roku liturgicznego, może wykorzystywane być baldachim był zdobny wstawianym kolorem dla danego okresu liturgicznego.

Jak nie zaszczytłem w zasadzie katedra ołtarz powinien mieć cyborium lub baldachim który powinien otynwać zarówno ołtarz jak i podium.

Typy baldachimów: a) Baldachimy siedzące: drewniane, kamienne i z tkanin; b) baldachimy płaskie.

Rys 437

Rys 438

b) Baldachimy płaskie.

c) Baldachimy otwarte ku górze jak na rysunku 436.
d) Baldachimy opadające z tkanin

Rys 439

Rys 440

e) Baldachimy trójkatne gotyckie drewniane i kamienne. Jest b. trudno odróżnić baldachimy kamienne od cyborium. Najczęściej używana dekoracja spódów baldachimów są inicjały Chrystusa, chryzmalu i gotycka. Drewniane baldachimy typu c) miały ramiar polichromy gotyckie.

C III Retabulum

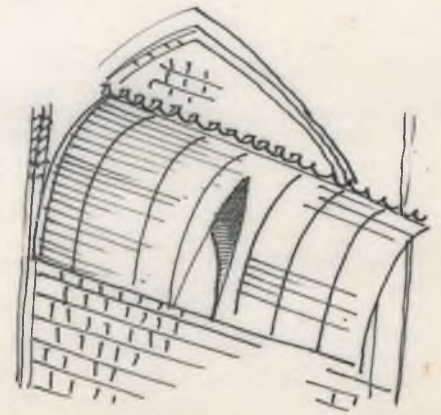
Rys 441 Knie - retabulum z murem w Kopenhadze

był to zamknięty rząd świętych, często rzeźba w metalu jak np. pniegrbda ołtarzowa z rys. 442 z Koblenz. Pierwotnie przegrady te, a raczej zabudowy "ustanowione" podobne jak i antependia tylko w wielkie święta dla przybrania ołtarza. Przykłady takich "wystrów" (zdaje się, że jest to określenie kapitałowe) widzimy w Elmy.

a) w wystawie z katedry w Bazylei w kościele Św. Benedykta, a będącej darem dla tego króla od cesarza niemieckiego Henryka II (1014-24) dekoracja ta jest przenośna, ma na tyłach napis w którym jest powiedziane iż ma stać na ołtarzu jako voto cesarza w wielkie święta i święta że są wymienione w napisie. Jest to rzeźba drewniana okryta złotą blachą, długości 1.78m. i szerokości na 0.95m.
b) drugim przykładem jest już forma przenośna do retabulum z kościoła w S-Denis. Jest to rodzaj stopni rzeźbionych ocharakterze skalnym, tembardziej, że jest to dekoracja wykuta w kamieniu. Stopnie tego typu są już łączone z ołtarzem lub też mają własne podmurowanie, jako rodzaj retro-tabula (franc. "contre-table") podobny typ stopniowego retabulum jest w katedrze z Carreres w S. Denis z XII wieku i z XIII wieku z S. Germer w Orise. Jest to rodzaj Tamy świecznikowej którą spotykamy na ołtarzach od X wieku. Przekład z S. Castor w Koblenz, rys. 442 jest przykładem utraconej wystawy, typu umocnianego, a wyodrębniono się z vota cesarza Henryka II.

Rys 442 Przekład za ołtarzowa, najwczesniejszy typ retabulum z S. Castor w Koblenz i z F. Brauns "Der Christliche Altar"

Rys 436 Drewniany baldachim z S. Waltrudis w Maastricht

Z obróceniem się celebransu przy ołtarzu i ustawieniem tyłem do zabranych, nastąpiło zwiększenie kierunku wzniesienia, ułożeniu do przodu, przesunięciu poza ołtarzową, a z czasem do knyru i relikwii i stąd wyszła forma ozdoby replecia ołtarza która doprowadziła do odrzucenia cyborium, a z czasem do zaniknięcia wymowy masy ołtarza. Odrzucenie tego, ołtarz porastający wznoszący musiał stać się za ołtarzem, stół, drugi ołtarz lub zamieszano kotarę a ołtarz przysunął się ołtarz do ściany to ta musiała być dekorowana gdyż w wznoszących ołtarzu głębia za ołtarzem już była retabulum. Pierwszą myśl przycyngą powstania retabulum było odrzucenie celebransu. Drugą przycyngą był kult relikwii które w czasie średniowiecza (jak i gotyckie z katedry) stały się częścią wystawie lub zamiera ponad lub poza ołtarzem tworząc formę ozdoby w głębi ołtarzowej. Trzecią przycyngą jest ustanowienie ołtarzowej knyru od 15-17 wieku pod wpływem kultu i ołtarzy knyru świętego przejęte na wszystkie ołtarze. Trzeci przycyngą uwyraźnie retabulum, ze względu na to że jest to podkładzie i pierwszy wzniesienie głębia replecia byłoby odrzucenie celebransu, gdyż zastąpiłyby one celebrans przed widzieli.

Ponad pierwszy w XI wieku ukazuje się retabulum pod postacią obranu stonowanego na drugim braku ołtarza i na drugim pniegrbda ołtarzowa

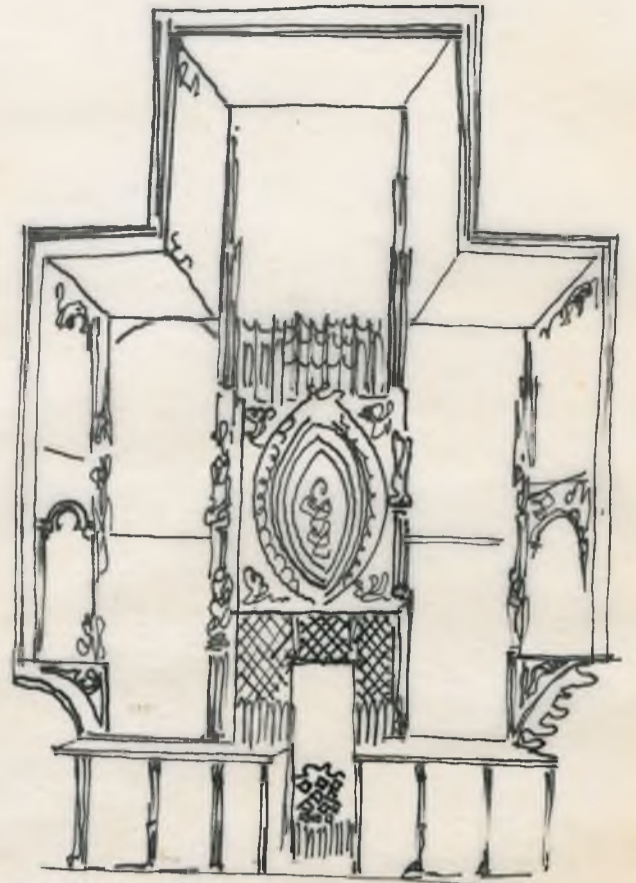
Rys 443 gotycka strzala-retabulum z Bergerkirche w Hildesheim

Rys. 444. Rezbione retabulum skryniowe z Jakobs kuche w Kolkenburg.

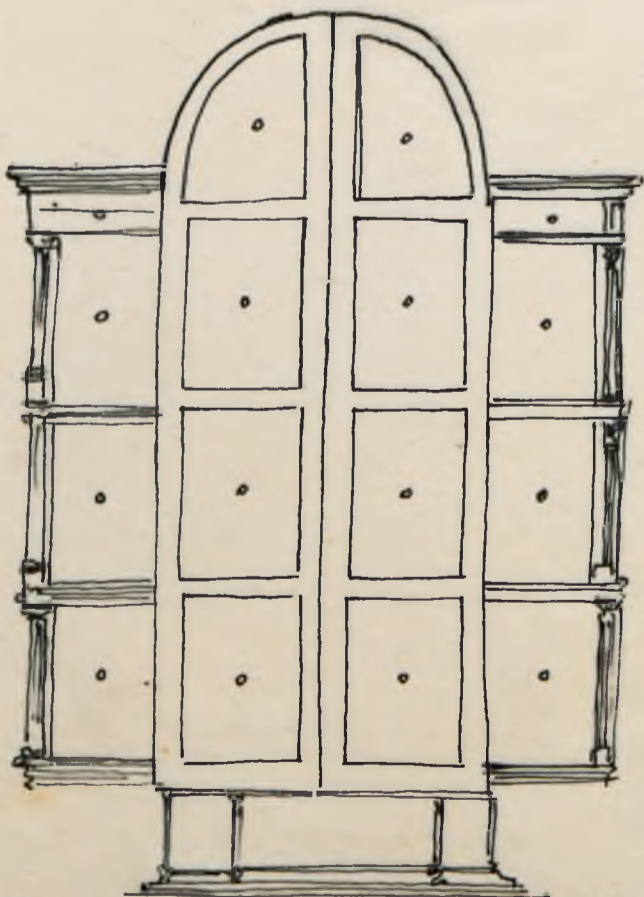
Rys. 445. Schemat barokowego retabulum bocowego ofrona

Rys. 446. Gotycko-renaissance retabulum o formie mejicunaj ze skryniowego w obrarony z Murzeum w Walency

Rysunek 441 ukazuje nam rozwijające się retabulum z Knyia ofronowego który w epoce pierwszych rezbieni już ukazuje się stale na ofronach. Retabulum wpc wyraza będe: z dostojnymi dekoracji na ofronu na święta

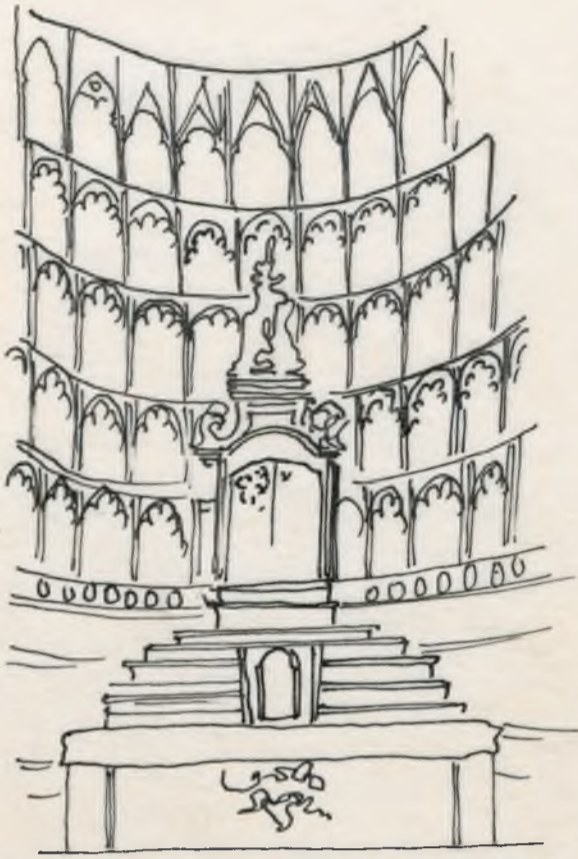
Knyia ofronowych, z Taw świętynkowych, Knyia ofronowych i rezbionych wystaw relikwii z ramionami relikwiarzami. a głownie z konieczności udekorowania i zaakcentowania kieżbka modlitwy celebransa. z czasem rozwija się w wystawy retabulowe, przechodzą w obrary rezbione, w późniejszym gotyku w wielkie trapy ze skrytkami ofronami na mry, rozwija się wielkie malarstwo rezbione w wronach, wdrany i w flamandzkiej i w rezbie norimberskiej. Renesans obejmuje retabula w formy architektoniczne, obrary, nowymu coraz wyrażnie obrary które noszą w wymiarach, a równocześnie malarstwo flamandzkie z barokiem, wzbudowuyuyuy się jencie silnie; retabula przechodzą z formy obrarów obramowuyuyuy w kompozycje architektoniczne z kolumnadami i wielkimi rezbarni. Sypajją te retabula słupów obejmują całą absyde kryto rordobronny rezbą; obrarami w Hiszpanii jak u S. Nicolas w Burgos, kryto katedra w Salamanso; kryto jak w Krymie i w całej Europie absyda cała staje się architektonicznym retabulum. Baldachury i cyborya dochodzą do wymiarów karykaturalnych jak u św. Piotra, a ofron w tych kompozycjach sprowadza się do formy bary architektonicznej podnawca całej sceny; jest ledwie zaznaczone; jest czasem tylko mały stos. Istota liturgiczna prymatu ofronu w kompozycji wnętrza kościelnego zostaje zgubiona, ofron jest w tej epoce podnawca dodatkiem do olbrzymiego; domniemycego retabulum tego retabulum którego istnienie jest nieuspamiedlucione gępi niekoniecznie liturgiczne, a parstidła ledywo jako czysta forma dekoracyjna. Co gorsza XVIII wiek rezbony upodnie średniowieczne rezbithi; tak np. zmuszono w Reims w 1744. złoty ofron karolingów; ofrony upadają amoki - anidki zawniesione i gipsowe; wielkie figury bperające zarzucają swoje góle stopy o meuz ofronowy wbrew najprymitywniejszym zasadom liturgji.

Rys. 447. Renaissance retabulum obramie z Reims (forma mejicunaj od skryniowego) z Kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelsu.

Rys. 448. Renaissance rezbione, architektoniczne retabulum z S. Anni di Lombardi w Neapolu z 7. Brauna „Der chw. Altar“

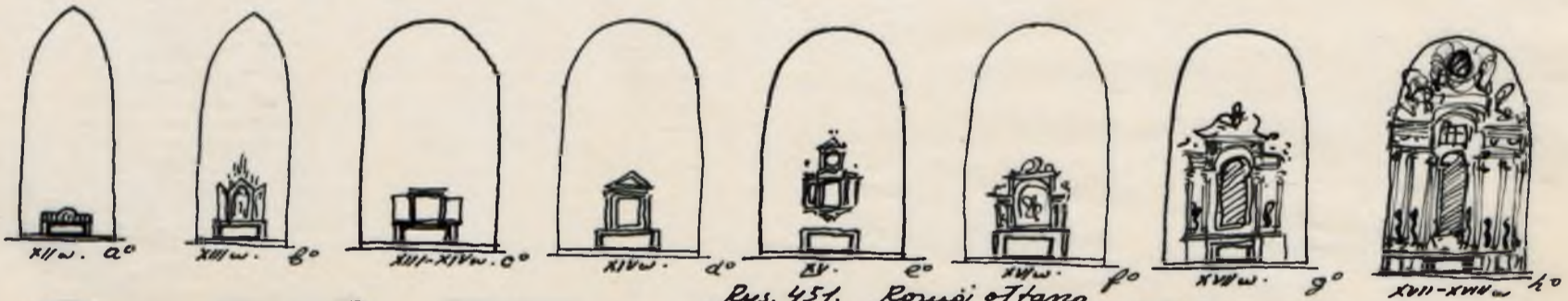

Rys. 449. Ściana absydy pokryta obramami Retabulum-ściana z katedry w Salamancie

Rys. 450
Barokne drewniane koronowe retabulum ramowe z Reuth. z T. Brauna "Der christliche Altar"

Epoka renesansowa przynosi prężniejsze i różnorodniejsze rozwiązywanie retabulów; jest najdalej idącym elementem w rozwoju retabulów które w baroku były jeszcze płaskokompozycyjne. W rękach architektów renesansu elementy takie jak kolumnady, gzymsy, fryzury perspektyw, przebiegi gzymsów i fryzów czy obłą w temporyjach malarskich, złożeń formy relief, przeniesieniem gładzi w pomieszczeniach - retabula są w pełni drojwymiarowe. To nie jest jednak kompozycja architektoniczna i plastyczna, ale gładź one. Kompletnie wyraża literniczy ot-tana. Z epoki tej w Polsce mamy przepiękną kompozycję zgrupowania 13 ot-tany w katedrze św. Jana w Wilnie jak i w pomnikach ot-tanowej reliefu lwowskiej.

Rys. 451. Różne ot-tany
a^o - ot-tan romański z wystawą retabulum
b^o - " z gotykiem i wystawą retabulum
c^o - ot-tan renesansowy obrazowy o ramie kamienną i z drzewianymi
d^o - ot-tan " " z nadbudową architektoniczną
e^o - ot-tan z renesansowym retabulum o formach architektonicznych obejmujących relief i obrazy
f^o - ot-tan barokowy z retabulum architektonicznym płaskim i pomieszczeniowym
g^o - " " " z nadbudową architektoniczną obejmującą całą absydę
h^o - ot-tan rokokowy z trójwymiarowym retabulum, z gładzi i reliefami i arkadami, korony - zamknięciem w pomieszczeniu i pomieszczeni przed ot-tanowej
i^o - ot-tan współczesny z fryzami głębią chrystusa lub z kolumnami które w ramach gładziowych wymiarach mają być ramiem retabulum
j^o - ot-tan współczesny z fryzami głębią chrystusa lub z kolumnami które w ramach gładziowych wymiarach mają być ramiem retabulum
We wszystkich tych rymach ot-tany powstaje bez zmian i tylko retabulum ep. różnica waga tych elementów.

Przykłady a^o; b^o ukazują ot-tane wlenostojące jak i c^o; d^o; e^o; f^o; g^o; h^o; i^o; k^o

Współczesnie mamy nieskończony ilość wianch form retabuli wśród których najcharakterystyczniejsze są z katedr w Niemczech: a^o nadbudowa wielometrowej wieżki głębią chrystusa (z jakiejś foto-kinematograficznej wyobraźni) i b^o gigantyczne drewniane krzyże.

Według prof. Dr. ks. Z. Oberstynskiego powinnimy współczesnie dążyć do obrocenia celebransu pro-dem do wianch. Idąc w tym kierunku należy jak najściślej uwzględnić ot-tan, z tym, że można usunąć z niego występkę pora Cielęgi i kielicha w czas mury, a fraktonać pustkę do ot-tanem i całą absydę jako retabulum, słynące ścianą malarskimi i relief. Dążyć do ustanowienia wianostojących ot-tany jak tego wymaganie było konsekracji.

Klasyfikacja retabuli:

Przytne retabula były metalowe z ozdobami z koci staliowej, później drewniane, od XVII wieku kamienne; marmurowe, alabastrowe, porfirne, ek, później keramikowe od XVIII w. podługowo ze złożeń i z malarskimi od XIX-XV wieku z relief, płaskorzeźb i w XV. wieku tymczasowe w elementy forma architektonicznych.

Połączenia retabulum z ot-tanem znamy następujące:

- 1° Retabulum stoi na własnym
- 2° " " " za ot-tanem na własnej podstawie
- 3° Retabulum jest umieszczone wewnątrz ponad ot-tanem
- 4° Ściana retabulowa przed którą stoi ot-tan na własnej podstawie
- 5° " " " na wspólnej podstawie z ot-tanem, lub ot-tan stanowi konsolę czy bieżący ściany.
- 6° Nizka retabulowa obejmująca ot-tan.
- 7° Ot-tan jest występem architektonicznym ściany retabulowej podobnie jak w 5°.

Skłó klasyfikacji ogólnej retabuli z II tomu książki T. Brauna "Der christliche Altar".

I Retabula romańska

- a^o Rys. 452 Obrazotablicowe wystawy ("Bio-Bildertafel").
- b^o Rys 453 z kolumną. Jest to typ najczystszy.

II Retabula gotyckie

- a^o Rys 454 Gotyckie obrazotablicowe wystawy.

- d° Szafowe retabulum architektoniczne jak na rysunku 443
- e° Retabulum ze skrytojami nieuchromeni jak na rysunku 446 (Flügel-retabel).
- III Retabula renesansowe:
 - a° Tablicowe architektoniczne retabula (Tafelretabel/antike architektonische Retabellu)
 - b° Architektoniczne bogato przeobrazone retabula (Architektonisch reicher durch gebildete Retabellu)
 - c° Retabula z predella: "Adikularretabel" jak rys. 448.
 - d° Retabula zamknięte u góry belką poziomą.
 - e° " " " " półkolistą
 - f° " " " " łukowatą
 - g° Retabula szafowe, lub obrotowe z ruchomymi lub nieuchromeni skrytojami. rys. 447.
 - to jednokondygnacyjne retabula i posiadają szereg podtypów charakterystycznych odla nowego typu.
- IV Retabula barokowa:
 - Formy charakterystyczne tych retabuli są ich trójzielne formy architektoniczne z Adikula, oraz wielokondygnacyjność: 2, 3, 4 i 5. Braun uylora wiele mnogości typów charakterystycznych dla wczesnego, późnego baroku, dla rokoka, dla architektury różnych krajów i t. d. Brakuje tu natomiast ukłasyfikacji i typologii form przedstawiających tych i ich uylwienie, niepodstawy typów kompozycji plastycznej, z różnych materiałów, drewniane w złoceniu, polichromowane, obejmują obrary o tematach religijnych, niozy kopie (historyczne i religijne).
 - Bez temy typami odróżnia Braun siedem właściwości: 1. Jakkimś parameutem i panus - jako swisty rodzaj retabulum. Do grupy tej moimaby też zaliczyć albydy cacko i inne okryte reily krymalarstwie jak to uidrimy w katedrze z Salamanca na rys. 449.
 - Skat ten który nie zaczyna nawet o zagadnienie różnorodności retabulum podaje jedynie jako odsyła do systematycznej i wielkiej pracy Josefa Brauna.
 - z punktu widzenia plastyki architektonicznej i kompozycji wewnętrznej przedstawia kocioła dzieł retabula na:
 - 1° Retabula wystawy ofiarowe.
 - 2° Retabula obrary (stojące na ofiarze lub wzniesione w ściąg)
 - 3° Retabula nafy. Okresiając tę grupę jako retabula ordobowe ofiarne.
 - 4° Wielkie retabula nafowe
 - 5° Retabula szafowe (gotyckie)
 - 6° Retabula architektoniczne renesansowe i barokowe
 - Okresiając tę grupę jako akcent ofiarne we wnętrzu kościoła.
 - 7° Wielkie cacko i inne retabula barokowe i rokocowe
 - 8° Retabula jako sciany albydy wielkie okryte reily i malarstwem.
 - 9° Witraże urzuane jako retabula nad ofiarne
 - Okresiając tę grupę jako retabula - jaknacyje albydy kocioła.

IV Tabernakulum i Ofiarne sakramentów.

- Opobną grupę stanowią ofiary do przechowywania wajsuńskiego sakramentu które określa 13 Kanon Wrajskiego koncyliu.
- Reinotnie N. Sakrament był zamieniany w puce i nocy w pyxis i. w golpbe eucharystycznym i. w puca metalowej OKSZAŁCE golpbia. Tymczasem datuje się z XII wieku. Test wpc pyxis mykTudem unego tabernakulum
- Prawo kanoniczne o tabernakulum
- Cod. 1268 § 1° - Można przechowywać św. Sakrament tylko na ofiarze w kociole.
- § 2° - na ofiarze głównym lub na innym ale tak aby zachować dla ofiarne
- § 30 - w katedrach, kolegiatach i klantnach salony przechowywać wajsu. Sakrament zawsze na bocznym ofiarze.
- § 40 - Rektory kościołów mogą umiarac aby ofiarne wajsu. Sakramentu był najordobniejszym ofiarne w kociole.
- Cod. 1269 § 1° wajsu. Sakrament musi być zamknięty w nieuchromym tabernakulum umiencronym poroeku ofiarne.
- § 2° Tabernakulum winno być zamknięte z ofiarne i ordobione wpraw liturgicznych.
- Cod. 12 71. § 1° Bieś tabernakulum wajsu. Sakramentu winno się palić stało cmojmniej jedna lampa z woskiem protecznym.

Tabernakulum winno otwierac się od strony ofiarne i winno to być szafa stoła lub uara pnie-rara. W ofiarze wajsu. Sakramentu muszą być to szafy stałe i polczane z ofiarne.

Tabernakulum powinno być wewnętrzne z lite lub uylite brązem jednolubem, a na zewnętrzne ordobione reily lub zysunkiem, symbolizującym misterium eucharysty. Najczymy spotykamy rysunek golpbia. Za cmojmniej "wylite ofiarne taberna kulum" jest brata lub w scianie liturgicznym, rohu. Cmojmniej tabernakulum srebrnym, złocnym klicrem, z rubinem.

Nazwano tabernakulum: coopertorium, canopy i pavillon.

Typy tabernakulum:

- 1° Proste, o kształcie uary, znane od I wieku
- 2° okształcie kasety, również pnie-rara.
- 3° wiszące, pyxis, o kształcie golpbia zn. od XII wieku
- Te trzy typy są zamknięte uylite w metalu.
- 4° nieuchrome o kształcie szafy urzuane od XIII w.
- 5° i polczane z ofiarne.
- 6° wzniesione w ściąg lub w kociole pora ofiarne i ramykami dnujami. Ten typ w kociole Marjackum w Krakowie.

Tabernakulum jest ustawiane: a° na ofiarne ber retabulum; b° przed predellą retabulum; i uencie - c° retabulum ofiarne.

Opian tabernakulum znamy Tron z malym cybo-rium. Służący do ustawiania monstrancji z N. Sakra-mentem, drewniany i złocny. Tron niemiode być nigdy stały, ani też kamenny. Cyborium gronne jest zamknię-ty z trzech stron braty thaninę jedwabną ordoboną złotym haftem.

Rys. 447. Tabernakulum z katedry w Lieme

E Okrycia ołtarzowe. Dzielimy na antepedia i welony.

A. Antepedia.

Antepedium - lub inaczej paramentum, pallium, vestis, coopertaria, pannus, velamen, frontale, doxale, costino, textura pecia; jest to okrycie ołtarza. Antepedia okrywa ołtarz zależnie od jego sytuacji; z 4 stron gdy jest wolno stojący i z 3 lub z 1 strony gdy jest ołtarz przyścienny do ściany. Antepedia winna być w kolone liturgicznym dla danego okresu roku liturgicznego, a wyciarz wzmianki i fioletowe na ołtarzu Najw. Sakramentu i białe przy wystawieniu monstrancji.

Dzielimy antepedia na: I^o materiałowe z tkanin z haftami, są one zwykle jedwabne i w Kościołach obramowanych ze szlachetnymi kamieniami, perłami i t.d. II° gobelinowe tkane w desenie i scany liturgiczne. III° sztywne ołtarzowe t.zw. mappas, limbatae: auriferisium; frisiem frontale, są to sztywne osłony naciągane na ramy drewniane z płytami smalczowanymi, srebrnymi z ornamentacją złotą, srebrną i perłami i frezowanymi karpami.

II druga grupa stanowi metalowe odziania ołtarzy, płytami lub blachami wrytymi na podstavie drewnianej.

III trzecia grupa stanowi płyty drewniane: a^o neobrone i porostawione w naturalnym kolone drewna b^o malowane i złocane c^o z gipsowymi reliefami.

Dekoracja tych ołtarzy są sceny z obu Testamentów, Chrystus i Apostołowie, M.M. Panna, Anioły, figury proroków, Ewangelistów - figura zrenty tak czysta, na niej ołtarzowej, tak jnymy wspaniale. almuona z punktu widzenia liturgicznego, supli, obrary fundatorów, znaku symbolizacji; są to bocznych ołtarzach na Wawelu w katedrze.

B. Welony ołtarzowe - welony. znane zwane velum. tetrawela, curtates. I (687-704); papież Jan VI (701-705) który w Wschodach pierwszy wspomina papier Sergius I (687-704); papież Jan VI (701-705) który pisał: "In basilica beati Pauli apostoli inter columnas altaris dextra laevaque vela alba fecit".

Welony od wczesnych czasów znane są na Wschodzie i tak np. u koptów do dziś mamy dwa welony z których jeden okrywa całe sanktuarium od nocy, a drugi okrywa sam ołtarz. Welony te są odrywane i zastawiane w czasie mszy i z nich rozwinęły się później wschodnie ikonostasy. Welony okrywające również zachodnie ołtarze w czasie średniowiecza.

Były one rozpinane na 4-6 lekkich metalowych kolumnach niekiedy kapitale i anioły. Welony te miały kolor zmienny w różnym liturgicznym. W czasie kanonu zastawiano nimi welonami ołtarz od strony wschodniej tak jak to miało miejsce na Wschodzie. Zarazem welony okrywały stałe ołtarze z trzech stron i felle z czwartej strony. Były zastawiane w czas konsekracji (były mienione) niegodni. Welony ołtarzowe tego typu były w epoce gotyckiej w Paryżu, Sens, Chartres, Reims, Rouen i t.d. Widujemy w tym ugrupowaniu wpływ syryjski na liturgię gallicyjską choć nieulega wątpliwości że i w Rzymie znano i używało welonów do okrywania ołtarzy.

Welony średniowieczne zawieszane na kolumnach i okrywające ołtarz.

F. III Spójność ołtarzową. Punktem tym obejmują lampy świecznikowej, siatka, knyżki ołtarzowe, księgi i pulpity ołtarzowe, obrusy i kwiaty dekoracyjne ołtarza.

A. Lampa świecznikowa i siatka na ołtarzu.

Lampa świecznikowa jest wzmiankowana w II wieku, a znane są przykłady od XII wieku. O wycie siatki do masy matry cyfoty w Micrologus'u z X wieku, gdzie czytamy: my nieśwycimy nigdy mni bez światła, nie aby rozprószyć ciemności które nie istnieją w ciągu dnia, lecz aby ukoronować siatki. Mianowicie św. Chryzostomus którego sakrament realizuje się na ołtarzu, a bez którego byłoby w ciemnościach nocy. Do tych czasów wspomina wycie siatki ołtarzowej z którego byłoby w ciemnościach nocy. Wśród tekstów wczesniejszych o siatkach i siatkach świeczek teksty:

a^o św. Paulena z Xole w "Peregrinatio ad loca sancta" z końca IV wieku, które wzmiankuje o siatkach palonych w wieczorami w kościołach, mowa o "LUXULXOV" b^o Koncyl z Elony w 344 kanonie podaje: "Cereos, per, diem placent in coemeterio non incendit, inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui haec non observaverunt, arceantur ab Ecclesiae communione".

c^o w najwcześniejszych napisach znajdujemy wzmianki o siatkach w czas pogrzebów, d^o w katakumbach w Neapoli znajduje się rzeźbka z IV wieku przedstawiająca "Orante" ze świecami. e^o Kandelabr zapalony, którego rzeźbka występuje jako "memoria" św. Stefana, symbolizuje wiarę chrześcijańską. Świeczniki wrywane najróżnorodniej na ołtarzach od drewnianych. Konstantyn Wielki ołtarzował kwiatami srebrnymi i złote kandelabry.

Na freskach z II wieku widzimy świeczniki w półokręgu z knyżką i oliw, które knyżki ołtarzowe. Złoty zapalony świec przy Eucharystii rozpoczyna się na Wschodzie; przynosi na Zachód w epoce X-VII wieku. Idąc z tekstów, stawiano pierwotnie świece na ziemi w rogach ołtarza, i tak papier Leon II i koncyl w Reims w X wieku wzmiankuje, że na ołtarzu jest tylko Ewangelia i relikwie, a wemy skąd inąd że w owej epoce wrywane już świece do ołtarza od dachu. Dopiero od XII wieku spotykamy wzmianki o drzewnych siatkach na ołtarzu, ale od XII wieku znane są dane mówiące o siatkach ołtarzowych.

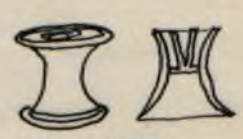
W katedrze w Chartres do dziś panuje zwyczaj stawiania świeczników na stopniach ołtarza. Reakcyjnie możemy powiedzieć: że do XI wieku siatka stała się na ołtarzu, że zwyczaj ten się zaczął w XII-XIII wieku, a generalnie w XVI.

W czasie mszy wrywane są świece przy Ewangelii, gdy 7 apostołów z zapalonymi świecami ołtarza dyska niosącego księgi, 7° 7 siatek symbolizuje 7 darów Ducha Świętego. W czasie procesji ołtarzono knyżki, 2, 3, 5 i 7 świecami.

Świecznik pastorałnym o którym wspomnieliśmy w części o baptyzacji, nie tylko posiadał że jest ustawiony w sanktuarium z boku, trochy za ołtarzem i od strony Epistoły; metalowy świecznik ten jest zazwyczaj metalowy a czasem kamienny jak to widzimy na przykładzie przykrojonej z 450 roku. Świeczniki paschalne były bogato dekorowane sechami przypominającymi wielki symbol tego światła.

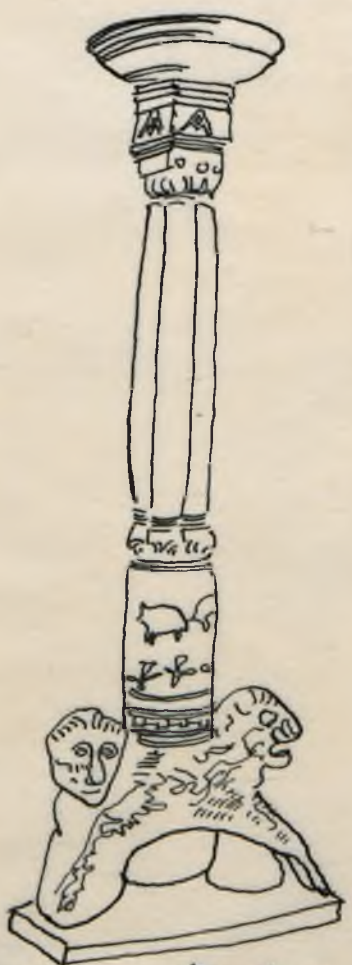
Rys. 459. Kandelabr-paschali z S. Paulo - fuori de mura w Rzymie. Jest to kamienny kandelabr z 1180 roku z dekoracją i dgc od góry: listki, zmięty, trzema płaskimi kolumnami, mycia z k. Piłata, zamykaniem z M.M. P i św. Janem i ze sceną Wielkość wzięcia.

Rys. 460. Świecznik brzozy z Châlons-sur-Marne

Rys. 461. Świecznik z Syrakuz

Rys. 462. kamienny kandelabr im św. Margi z Cori we Włoszech z XIII wieku

współczesnie ustawa się 2 świece w czasie mszy cichych - 4 w czasie małych świąt i w niedziele, 6 świec w Wielkiej świątce i 7 w mszy konsekracyjnej, mszy biskupa, przytem 50 świec służy ustawa się poza krzyżem.

Od czasów Karolingów są używane jedynie świece woskowe, z wosku przezroczystego, a stearynowe są niedopuszczalne. Wyższość świecznika powinna być niewyższa od stopnia krzyża a pozostawienie dwóch wysokości i powinny być świeczniki wykonane z tego samego materiału i w ten sposób co stopnia krzyża ołtarzowego.

Najlepsze są współczesne świeczniki metalowe, choć znamy przykłady i tenakotowych z Afryki. Świece winny być umieszczone symetrycznie w stosunku do krzyża, i mogą być łączone po 2 lub 3 na wspólnej podstawie. Mogą być także stać na ołtarzu, wisząc ponad ołtarzem przybicie do suwny poza ołtarzową lub umieszczone na łodziu lub stopniach po bokach ołtarza.

Ten system ołtarza uważa ks. prof. Obertyński za najszczęśliwszy gdyż umiarkowanie ustawa się świeczników na suwny, mieniąc w kaplicy D.S.P. w Zuchwilu 2 świeczniki żelazne (1942) są wklejone z ścianą poza ołtarzem.

W żadnym wypadku nie mogą być wite świece ze światłem sztucznym. Kółkiem lampy oszczędnie ołtarz muszą nosić palący się olej i niewielko jest oszczędnie ołtarza lampami ze sztucznym światłem lub reflektorami. Poza paschą wielkie kandelabry ustawiane często po bokach ołtarza lub sanktuarium nie są konieczne liturgicznie. Kandelabry te nazywane są: corallata, sebariarium, finale i są znane już w czasach konstantynia.

Wielkie kandelabry te są srebrne, tenakotowe w Tebeście, w średnio-wieczu kamienne, a od renesansu brązowe.

Bywało też kandelabry wykonane 2-3 metrowe, najcenniejsze jednak o wysokości około 1 metra i kaptujskie 0.49 - 0.79 m i często z lampami zamiast świec.

Żelazem ks. prof. Obertyńskiego świeczniki ołtarzowe winny być srebrne i kryje, niebieskie, aby nie występowały zbyt wyraźnie na mieniąc i miały formę silną - monumentalną i mogą być stałe na mieniąc i kamienne.

B Krzyż Ołtarzowy.

Rys. 463. Krzyż - frons.

Srebrny krzyż z kaplicy D.S.P. w Zuchwilu malowany w. wskazuje symbolotyczny. Ks. prof. Z. Obertyńskiego. Krzyż jest smagardzono bielony - dno symbolizując i map tony kolorem. Korona czerwoną i białą i aureola w złote - królewskie symbolizacja. Ciała oliwkowe i nuda i rany purpurawe - symbolizacja ofiar.

Rys. 459 Kandelabry kamienny ze św. Pawła w Krzymie z XVII wieku

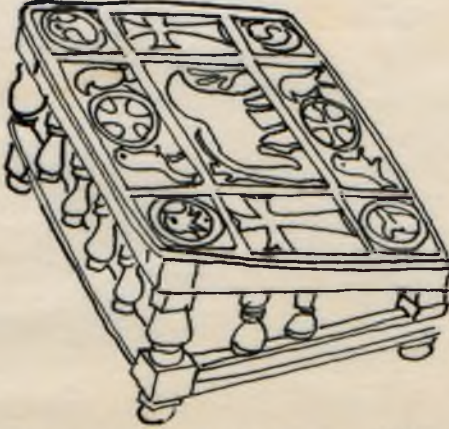
Krzyż na ołtarzu ukazuje się poisto i poza pierwszy przedmiot odwołanie w kosciółkach w XVII wieku. Na zachodzie krzyżyki ukazywały się na ołtarzach w metronie VII na VIII wiek; Chrystus występuje na nich w Turcji dostop trumice. Dopiero od IX wieku używane figury nagiego Chrystusa z uwodem. Według rubryki Missala krzyżyki umiata się definitywnie na ołtarzu dopiero od XVIII wieku. Według ceremoniału biskupów krzyżyki umiata się definitywnie do celebrowania i powinien mieć stopa chociażby wysokości 30 cm. i nie-umniejszają najwyższymi z kandelabrow na ołtarzu. Najszczęśliwszym sakrament mieniąc zastępuje krzyż ołtarzowy. Krzyż może być:

- a° ustawiony na ołtarzu
 - b° " " " na tabernakulum lub tabernakulum zastępuje krzyż.
 - c° zawieszony ponad ołtarzem na tancisku
 - d° umieszczony poza ołtarzem na ścianie, malowany, niebrony lub w ustraniu
- Leż musi być wyraźny, dostatecznie wielki i z postacią ukrzyżowanego. Teści krzyżi stać na ołtarzu to winno mieć charakter pniehosny i nie może być kamienne, a winno być najbolszy ozdoba ołtarza. Zawieszony mogą być drewniany lub metalowy, umieszczony poza ołtarzem mogą być z dowolnego materiału. Zawsze krzyż ołtarzowy mieniąc być krzyż flossem z nuda, brzym lub malowanym wizerunkiem Chrystusa.
- Krzyż zamieszony lub umieszczony poza ołtarzem jeśli jest dostatecznie duży i plastycznie zuprzany z ołtarzem, to całkowicie zastępuje krzyż ołtarzowy.

C. Krzyż i pulpit na ołtarzu.

Muszą być ewangelian i Epistolary winny być dość duże i w proporcji do ołtarza. Ustawiane, a nie używane, są te krzyżi na ołtarzu na podstawie ołtarzowym kolony liturgicznym mszy, a nie na pulpicie, chociaż ceremoniał biskupów pozwala na ewentualne używanie małych pulpitów drewnianych, srebrnych, lub na ustawiane osobnych stałych pulpitów na własny podopone.

Krzyżi te są używane na ołtarzu jedynie na czas mszy świętej. Podobnie tabliczki z oracjami, z kanonem i z ostatnią ewangeliją są ustawiane na ołtarzu jedynie na czas mszy i powinny być przypięte kardorarow na celebrowanie. Najstarszym tabliczkami (choć nie ołtarzowym) jest pulpit z Portiers przypiętym św. Kwal-gondre zmarły w 587 roku. Wymiarzy tego pulpitu są 0.265 x 0.215 i użyłwici jego jest z mieniąc 0.17 i 0.10 x tyłu. Podobny pulpit umiatać na dyptyku x Cambridge z 13 wieku. Lutrin, legile i puzettes. Narywane ze pulpitu. Lutrin, legile i puzettes. Znane nam tabliczki były bogato niebrone i w dekoracji znajdującej najcenniejsze figury Baranaka i symbole cyfrowe ewangelistów. (metalowe) podobno to był tabliczki konstrukcyjne (metalowe) pod-trymujące podopone i pozwalające na wygodniejsze ułożenie restauracji krzyżi na ołtarzu.

Rys. 464 Pulpit lub "legile" św. Kadeponde z przed 587 r.

Rys. 465 Ciemki z próbów wykonane podopone

D. Obrusy.

Według rubryk Missal'a ktadeis się na ołtarzu trzy kryształ obrusy białe luźne posypane przez biskupa i tak, że pierwszy może być wstawiany w drugi. Pierwszy obrus wg. Pontifical powinien być napojony woskiem jak cerata i o wymiarach dokładnie odpowiadających wymiarom ołtarza. Obrus ten jest trzeci obrus powinien być długi i spadać równomiernie z dwóch stron do stop ołtarza. Obrusy winny być białe i luźne lub z "dławną" kondycją i mogą być ozdobrene na brzegach haftami. Haft może być kolorowy i jedynie rysunek jego dekoracji nie może mieć cech fryzowych, koronki, gwirandale my obrusie są liturgiczne nie dopuszczalne. Używanie obrusów ołtarzowych ma miejsce dopiero w IV wieku, choć jest myśłem manowypodobne. W paszportach wracających "corporal" w czasie mszy przy Ofiarowaniu, a dopiero z czasem przy-jeżdżo obrusaj porostawiają. Obrusy na ołtarzu są mszy i przykrywanie ich ołtużaniem. Obrus jest symbolem białoty w liturgii oryginalnie ciała Chrystusa święte niewiasty pod krzyżem i obrus to ołtarz jak ona biała obrusiała ciała Jezusa. Dławną obrusową obrus wina znaczenia liturgicznego, jest jedynie obrusiem od kurium i kwamiem byc w kolorze liturgicznym różni lub o dowolnym kolorze, byleby nie był czarny. Wg. ks. prof. Obertynskiego ołtarz jest altare fixum, a nakładzie ołtarzowe nie są wprow- cione w masę to ołtarz taki powinien być z obrusów po mszy odstawiany. Wg. ks. biskupa Soleny i Bassal von Straupa jest wstawienie ustawa: na ołtarzach quasi-fixum portatili na czas mszy i po celebrowaniu z kamiennego cokoła portatili obrusy. (ole ten ołtarz quasi-fixum jest wykonany z kamienia).

E Kwiaty przy ołtarzu.

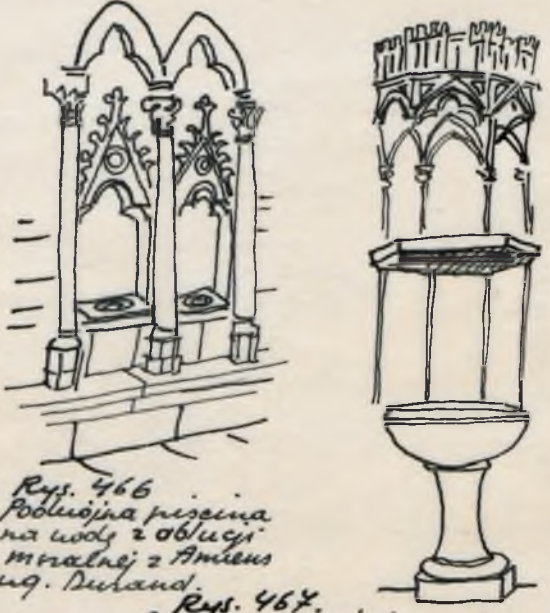
Okwiatach na ołtarzu pisze św. Jeronim, św. Augustyn, św. Paulin z Nole, Venancie Fortunat a ten ostatni: "Pod kwiatami świętymi ołtarz błyszczy jakby w malastwie kaffoi. Już od IV wieku był używany ustanowienie kwiatów na grobach męczenników, ale dopiero w V wieku ustanowienie kwiatów na ołtarzu, a jedynie ustanowienie należy do końca ołtarza i na stopniach ze względu na przynajmniej i świętości ołtarza i mszy.

F. Protea czyli kredens ołtarzowy.

Protea jest to stoł stojący do przygotowywania ofiar dla mszy. Według określenia księcia Łucyńskiego z VIII wieku, stoł ten winien być nie większy niż 1.20 x 0.6 metra, winien być drewniany, zakki, taktwo pro- nasy i ustawiany od strony Epistoły na kierunku prostopadłym do ołtarza. Protea winna być biała i, przed ołtarzem, oraz uszka być odłączona od ściany sanktuarium jako przedmiot własnościowy. Protea winna być mała w porównaniu do ołtarza by nie wyprzedzała elementu asymetrycznej w kształcie gdyż wg. II. Hlewegena kategoria kocha wyrażać symetrię. W czasie mszy protea jest okrywana obru- sem płożonym poziomie, a w czasie mszy pontyfikalnej, na proteze ustawiane są (dwa) kandelabry z zapalonymi świecami. Kandelabry te winny być mniejsze od świeczników ołtarzowych. Ofiar tych świec ustawia się jeszcze na proscenium, figury święte, relikwiane, wazy ozdoby i kwiaty. Dla cichych mszy, dla bodnych ołtarzy kielichy, misy potrzebne i mogą być zastąpione kandelabry w mure, niska lub "fenestella", to tak mały aby ich powierzenie zmniejsza się tylko faktycznie z amputacją na wady i wina. W każdym wypadku nie mogą być to nire lub konsola w ołtarzu, jak i hemore nigdy protea dotykać do ołtarza.

G. Piscina ołtarzowa.

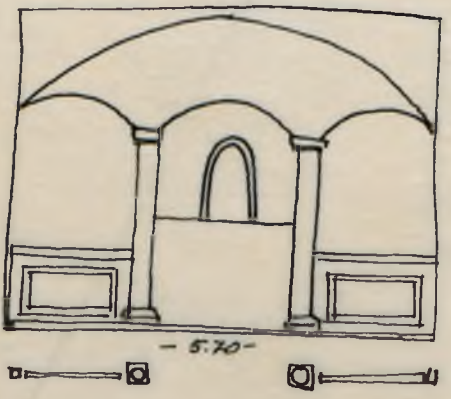
Jest to naczynie stojące do zlewania, wosk rentek z ablucji myralnych, z amputat. Piscina powinna być podwójna tak aby do jednego otworu wpłynąć wosk z amputat, a do drugiego rentki z ablucji kielicha i palców. Wpływające jest zwykle pojedyncza piscina i to umieszczona nie przy ołtarzu ale w zakrystii. Te rentki i odpady z puryf- kacji są zabierane z pisciny, zakopowane i palone. Wina wst piscina być zamknięta na klucz i znaczną kryjonym na zamkniętych drzwi zamiera czołki posypane. Jest piscina jest umieszczona w sanktuarium to powinna być na ścianie od strony Epistoły. Zarzucają te pisciny są kamienne i wykonane w skarp.

Rys. 466 Podwójna piscina na wody z ablucji myralnej z Amiens wg. Durand.
Rys. 467. Pojedyncza piscina z S. Thibau wg. Viollet-le-Duc.

G. Stopnie ołtarzowe.

Stopnie ołtarzowe, umieszczone są już od II wieku i to Tertullien pisze: "Ne prius ascendamus ad altare Dei, quam singulis discaridial vel of- fensae cum fratribus contraxerimus, reseramus." Sedonius Apollinaris (+ 489) pisze: "San te conspi- cius gradibus venerabilis aral - Consecratorum plebs sedulo circumstistit - Expositae legis bebat auribus ut medicinam". Podium na którym stoi celebrans jest nazywane: suppedaneum, scabellum, predella. Podium to jest kamienne, jest zawsze okryte dywanem, który też czasem leży na drewnianych deskach by ciele; było w nogi celebransowi. Stalony by co- ustem podłogi, że poradził, i stopnie w kwie- Each łacińskich są zarzucają kamienne i najogólniej marmurowe, choć spotykamy i piaskownicę i granitowe. Podium powinno być dostatecznie duże dla swobody celebrans, jak przy ołtarzu bonnym po- umno wyższe 1.20-1.40, a minimalnie 0.95 m. szerokości. O ile ołtarz jest wokoło stopni lub tylko dostawiony do ściany, wówczas podium po bokach ołtarza powinna być falba aby pozwolić na swobodę dojścia do ołtarza. Wyższym, celebrans, musi mieć co naj- mniej 0.60 metra. Przy ołtarzu głównym podium musi mieć co najmniej 1.30-1.50 by zapewnić M. na siłownia. Jeśli stopnie używane najprościej i tak aby były podnieść ołtarz ponad poziom, który by w wielkim awanturze, zapewnić najogólniej porostającym widokom jak najgłębszą widzialność celebrans. Ołtarz powinien mieć co najmniej jeden stopień jeśli są bonny, trzy powinny mieć co najmniej ołtarze, i jeśli stopnie winna być zawsze, preparata. Stopnie symbolizują: pierwszy - mieszczał (chatelet) drugi - wzniesienie duszy i trzeci - krytyczność intencji, trzy czołki konieczne dla celebransu gdy wstępuje na ołtarz, i płaskie, ale całej do: wyżej o 0.15 do 0.20m. Jeśli i wyżej stopni winna być tak obliczono przy ołtarzu i mszy, wejście do prebiterium by odpowiednia wysokość podium ołtarza i mszy zapewnić. Sanktuarium jest zarzucają okrywać zielonym dywanem, a podium i schody dywanem o dowolnym kolorze. Dekoracji tych dywanów nie powinny zawierać emblematów, religijnych ani scen religijnych czy świeckich i powinny być geometryczne lub o elementach ze świata roślinnego (lub zwierzęcego).

Rys. 468. Balustrada wysoka z katedry S. Jacek w Warszawie z kaplicy wzniesłej w 1755 roku.

H. Balustrady otłarowe, sanktuarium, ikonostasy i subel.

1° Balustrady.

Balustrady inacej łacińskie: cancelli; cancelli; cancelli, są drewniane, metalowe, marmurowe, stałe i ruchome. O pierwszych balustradach otłarowych wemy z kościoła w Konstantynopolu z opisów św. Ambrożego i z pamiotek wrykańskich. Znalaziono bowiem w bazylice w Tyru balustradę drewnianą z 32 słupkami z znakami łacyną z 91 w, wysokość na 0.52 i 1.43 metra i szerokość na 0.10.

Balustrady były ustanowione dla odseparowania wiernych od otłara od czasu koncylu w Laodicee który w 44 roku nie zabronia wejścia do sanktuarium nie kapłanom. 69 kanon koncylu w Trullo pozwala wejść: poza balustradę tylko cesarom. (i to nie w czasie otłarowania).

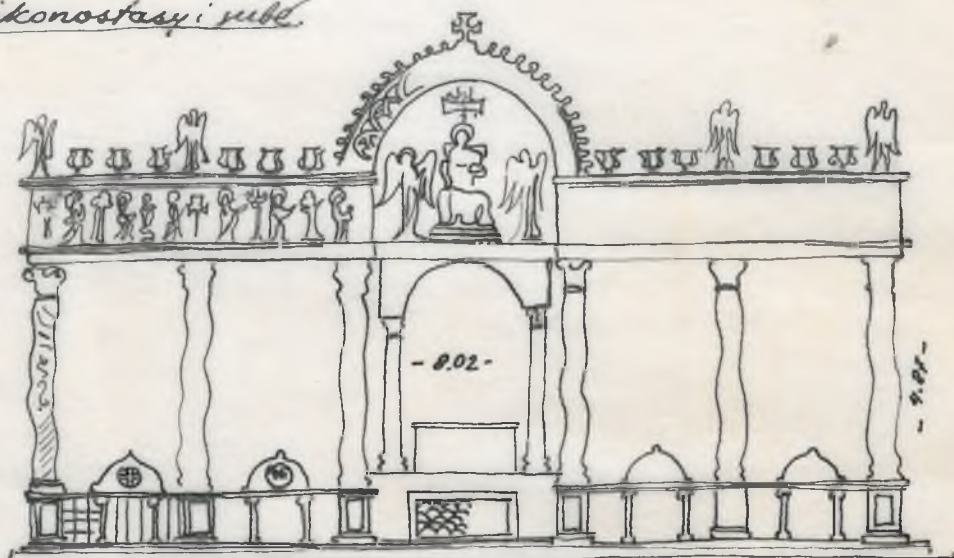
Balustrady zastępują też stoły komuni i podnoszone są zwykle na 2-3 stopnie na których kłgna komunikujący i balustrada jest okryta obrusem, stożec są stołem komuni.

Rozróżniamy balustrady na pętelne i przesuwne, na drewniane, metalowe i kamienne i na niskie i wysokie. Braum klasyfikuje 4 typy balustrad:

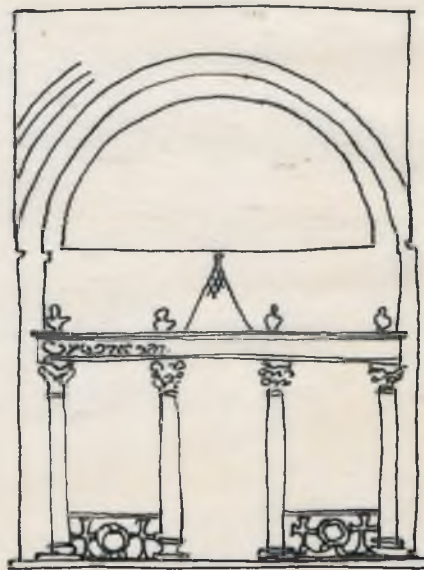
- 1° 0 wysokości od 0.8 - 1.20 m. z licznymi pustkami, przesuwne i pętelne.
- 2° 0 kęze wysokości niebrone i pętelne.
- 3° 2' - 3' metrow wysokości z łukami i kolumnami.
- 4° 3 - 5' wysokości z kompozycją architektoniczną i z obrazami figur, rzeźbami, z dekoracją geometryczną i t.d.

2° Wysokie balustrady sanktuarium - Ikonostasy.

Przedlaoty te wyrastają z balustrady gdy już z cyborium - ambonałnych. Ikonostasy (wstawiane ściany ikon) typ urozumieli od IV wieku. - EIKOVOS CATHIS - są to zamknięcia chóru, które istnieją do dziś w kościele greckim, a pod postacią wysokiach balustrad były dawniej na zachodzie. Wajstane zostały między: w katakumbach, epigrafach w Pro-lateranie z

Rys. 466 Rekonstrukcja balustrady u Sw. Piotra w Watykanie wg. Ref. de Fleury: „La messe” t. II pl. 131.

Rys. 467 Rekonstrukcja ikonostasu z Myzy wg. Fleury. t. III pl. 242.

Rys. 472 Ikonostas ze Sionu w Gruzji z de Fleury „La messe” t. III pl. 244.

- 3° u Sw. Jana w Rawennie jest nebrna balustrada z IV wieku.
- 4° u Sw. Łofji w Konstantynopolu 6. bogaty z VII wieku.
- 5° u Myzy w dycie w kościele św. Słodotaja.
- 6° u Sion w Gruzji w kościele św. Jonego z 727 roku.
- 7° u Torcello 6 kolumnowa balustrada z VIII wieku.
- 8° u S. Riquier we Francji również 6 kolumnowa balustrada.

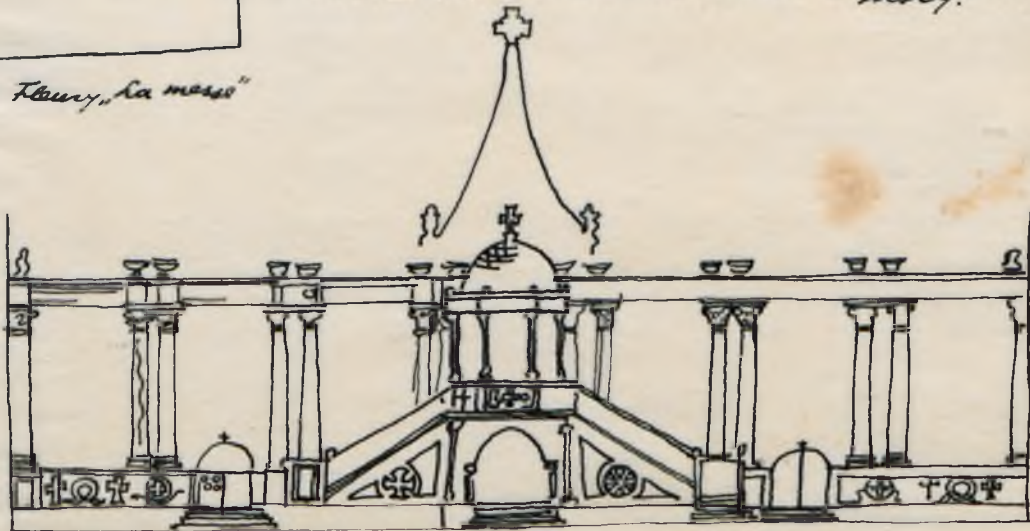
Z tych wysokiach balustrad z czasem rozwinięły się wschodnie ikonostasy. Drewniane ikonostasy zastopy pętelne rozwinięły się w Niznym Nowogrodzie w Rosji. Ikonostasy wschodnie ramy-kofy sanktuarium i kłen, a wiekni muru imaginować sobie przebieg ofiar, gdyż oile zachodnie balustrady były przezrocyste to pętel się wschodnie z dnema urotami z środkowe, carnie urota urota kapłan, prawe diak u lewe reszta kłenu. Paweł Silentiarus w 563 roku opisuje pierwszy wschodni ikonostas z trójgłębem dnem uroty z ramiami woli przy cyborium.

III wieku: gdzie przed chórem był portyk z architravem, wejściem centralnym, dwoma stopniami, i z dwoma balustradami z kandelabrami i zwisającymi kurnymi.

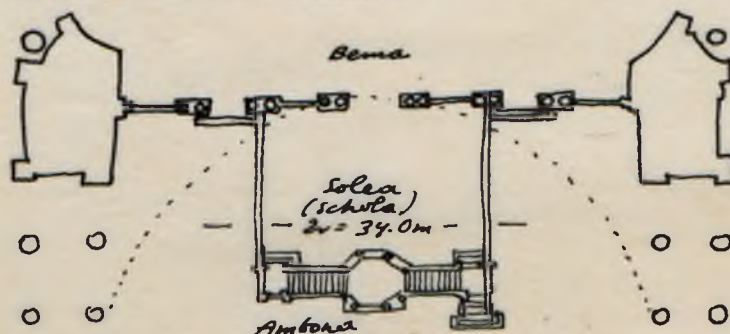
Podobne balustrady są znane jeszcze w: Ostji i w Neapolu w katakumbach Sw. Głunel z 475 r.

Oprócz tych przykładow znano są wysokiach balustrady w:

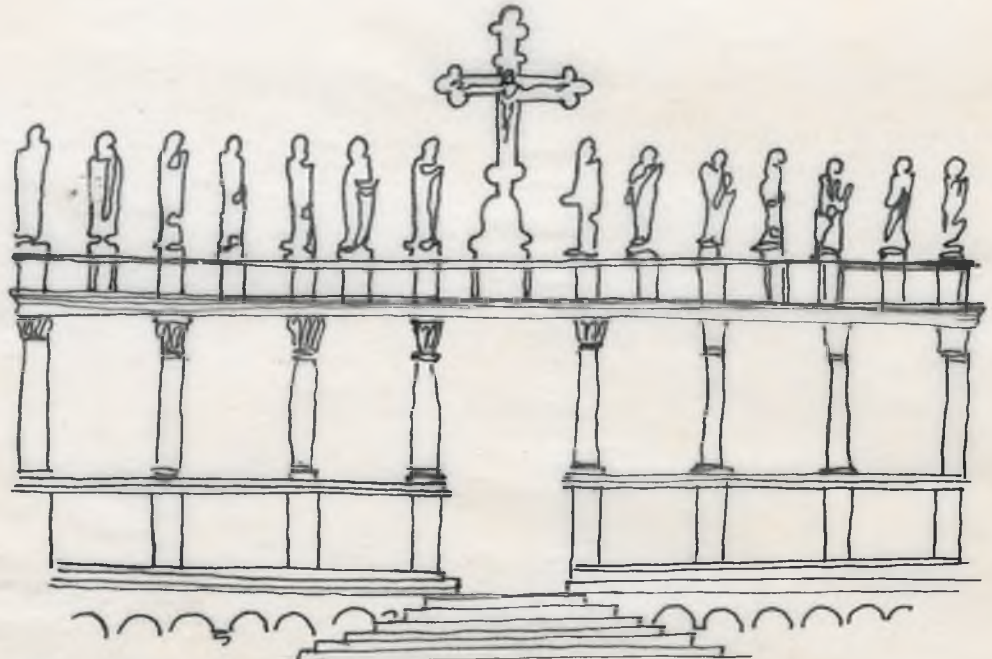
- 1° u Sw. Piotra w Rzymie (rys. 469) z IV w. o podobnej kolumnadzie.
- 2° u Sw. Pawła w Rzymie z III wieku. Jest to budowla długości 22m, która napawała papieża Łaon III, a który usunął papież Łaon II 901 pniehadrata w obserwatorium mory.

Rys. 471. Ikonostas ze Sw. Łofji w Konstantynopolu

W ten sposób ikonostas wypreda
rzyły Wielkiego i małego warszaw
i Cherebi ikon które pojawiają się
w 573-574 roku.
Według uroznych rosyjskich:
Iperowski, Muratoria i Fili-
monowa w rosyjskich cerkwiach
są początkowo niskie balustrady
z 3-11 wieku, w późniejszych
balustrady, a później drewniane
z ikonami, od 11-12 wieku, i typ
ten z Rosji miał się rozprzestrzenić na
Wschód.
Bizantyjskie ikonostasy
z 11-12 w. były kamienne i
od 13 wieku były okrywane obra-
zami supełmi. Czysto t. zwane
mi aślowymi obrazami:
"cheropites". Ikony rozwinięty
miejscu sanctuarium w
ściany obronowe.
W 18 w. wiek Wschód ustala
dokładną ikonografię obrazów
na ikonostasie które podają
ponżej

Rys. 473 Ikonostas ze św. Marka w Wenecji wg. Brauna
Althausstranke - rafałowo-tanowy.

Typy ikonostasów-balustrad.

A. Typy zachodnie:

- 1° 3, 5, 7 siedmio przedziałowe balustrady z 2, 4, 6 i 8 kolumnami i z belką poziomą.
- 2° 4 i 2 kolumnowe ikonostasy o podwójnej kolumnadzie
- 3° 2, 4, 6 i 8 przedziałowe balustrady z 3, 5, 7 kolumnami i z belką poziomą
- 4° Balustrady w połączeniu z ambonami.
- 5° Balustrady ze słupami z arkadami opartymi na wspornikach i słupach przedziałów.
- 6° Balustrady z rzeźbionymi figurami na gzymsach.
- 7° kraty wysłup na 4-5 metrach ramy mającej sanctuarium.

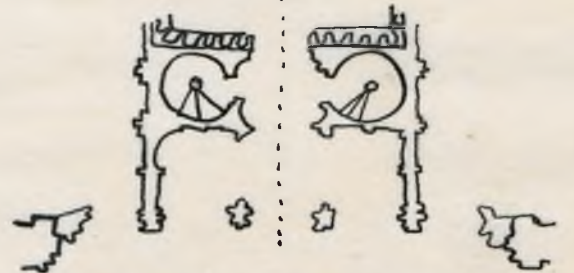
Balustrady te są: kamienne i metalowe.

B. Typy wschodnie:

- 1° Ikonostasy precyzyjne z umiarkowanymi obrazami, zbudowane z kamienia.
- 2° Ikonostasy drewniane niskie i wysokie, precyzyjne.
- 3° Ikonostasy drewniane patne.

3. Jube. = Ściany ambony-balustrady sanctuarium

Jube są to fryzury (dentel) z których kryta się ściana ambony, zwane są one jube: lectern, doxales, jube. Istotną rolę w ich wypracowaniu odegrał "Jube domus benedictine". Inne określenia są jube jako: pulpitem, tribunal, lecternum, dictionum, auditorium, ostensorium, absis pyrgus, ambona i t.d. W rzymskiej architekturze od dawna spotykamy w Reims, w S. Denis i S. Remi i t.d. Ambony były ustawiane parownie ściany korynckiej lub jońskich kolumn z 1 lub 2 wejściami jak w S. Serwace pod Calais, w Maine lub nawet są umieszczone przed ścianami jak u koptów. (Jest to typ 6. nadki). Fryzury były metalowe, drewniane lub kamienne z 1 lub 4 kolumnami schodowymi. Są one zblizone do ambonskich - cyborjowych i odrywane są jube z ofiarami, oraz zblizone do ikonostasów gdyż są bariery ramy kościoła sanctuarium. Zjednoczone jube są ambonami i chybami. Konstrukcje te rozwinięte są i zblizone w epoce gotyckiej. W zasadzie są to wzniesione galerye z których śpiewano i karano na prebiterium i na wprost przeciwko cyborju.

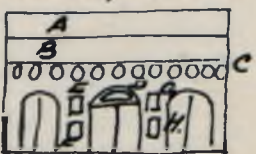
Rys. 474 Jube z katedry w Albi wg. Daron z 1093 roku i 7. katedry d' Auch rel. en France ep. 907.

Typy jube:

- 1° jube w połączeniu z ofiarami, jube cyborjalne z 1 ofiarami i 2 wejściami i z 2 ofiarami i z 1 wejściem lub więcej z 4 ofiarami i z 3 wejściami.
- 2° jube bez ofiary z 1, 2 i 4 kolumnami schodowymi.
- 3° jube zamykane lub nie z kolumnami i ofiarami.
- 4° jube 1, 2 i 3 traktowe, (na rysunku 4x4 mamy przykład jube z traktowego).

J. Wschodnie ofiary.

Sanctuarium które obejmuje trzecią część kościoła, posiada pomiędzy ofiary o formie stołu kamiennego. zwany "trapeza" lub o formie kubicznej który jest murowany z cegieł lub kamienia. Ofiary greckie były zwykle przykryte cyborjem na czterech kolumnach z którego zwisały pyxis - gotyckie eucharystyczne. Opiera tego typu tabernakulum, spotykamy je tabernakula na ofiary lub umieszczone w ścianie ambony. Na ofiary stoi krypta, 2 słupe i Ewangelia były posrodku. Ofiary ofiary główne były w sanctuarium dwa ofiary boczne, z których prawy diaconów lub sterophylakion służy do nakładania świąt z modlitwami i były też były umieszczone w zakrytych. Ofiary lewy protera, stół-ofiary służy do przygotowywania ofiar. Ofiary i śpiewacy byli umieszczeni dźwigni dźwignia ambony która stała posrodku kościoła, a drugo stoi po lewej stronie. Przed bariery sanctuarium stoi dwa kandelabry. Torchères na których wieszano świece i jeden lub kilka "prostokretaria" t.j. pulpity do wystawiania świętych obrazów. Prawy stół prebiterium nazywa się "solos" i "bema". Opis tych detali i ikonostasów znajdujemy w Echos d' Orient t. XVIII 1929 str. 4-5-8. Ofiary w ikonostasach: na prawo od drzwi głównych jest w G oraz Chrystusa i w H. św. Jana Chryścila, na lewo w E. św. Marii Panny i w F. Patryna kościoła. Ponad wejściem głównym w D jest scena Ostatniej Wieczerzy. We fryzie w pierwszym rzędzie A są sceny z życia Jezusa, w drugim rzędzie B są sceny z życia N. S. Panny i w medalionach C. w interstices lub w D. św. apostołów. Na ścianie ikonostasu jest krypta malowana (która nigdy nie występuje nei-biony) w ofiarach N. S. Panny i św. Jana Ewangeliści. Drugi srodkowy są ramy bogato haftowane zastony i potłumkami na których są sceny: Zwiastowania (na lewych drzwiach), Złoty wiek i na prawych Maryi). Drugi boczny z dwiema ofiary Michała Archanioła, Gabryela lub św. Stefana. W Armenii i u koptów ikonostas zastępuje welon.

Rys. 475. Ikonostas.

go Ofiary portafel. inacej Animension.

Ofiary ten jest znany od czasów św. Cypriana i znany od 687 roku. W 692 roku u Saksów była "tabernakulum altaris vice dedicatum". Portafel powstały prawdopodobnie w czasach apostołów i taki apostołski portafel ma św. Wilhelam. Najstarszy znany portafel jest św. Cuthbert'a z 687, i rzeźbiony tego rzeźbiony znajduje się w katedrze w Durham. Jest to tablica drewniana pokryta srebrnym lisciem z napisem: "In honore... S. Petri" i mamy też rzeźbę dwóch krypt. Bardziej zbliżony do opisanego jest portafel S. Acca biskupa Hexham, drewniany z srebrnymi dwiema i z napisem: "Seme vilitate, agie, Sophie sanctae Mariae". Ofiary te portafel by kwadratowe. Wpółczesne portafel jak już zaznaczyłem są kwadratowe, kamienne z grubym ramionem kamieniem i z kryptami i z kryptami w woskach portafela. Zawsze są liscie przykryte portafeli pokrytych rzeźbami rzeźbami, rzeźbami (w katedrze w Rouen jest długi portafel)

1° Zasady przy projektowaniu ołtarza.

1° Sytuacja.

W kościelnym wnętrzu winien dominować jeden ołtarz - taka jest myśl wspaniałej liturgii wg. ks. prof. Obertyńskiego. Ołtarz główny jest jedynym ołtarzem dominującym w głównej części wnętrza i wszystkie inne ołtarze powinny być umieszczone w osobnych ołtarzach kaplicach. Można natomiast znaleźć boczne ołtarze w głównych transeptach ale; to ich użytkowanie jest niegodne z jedyną liturgiczną. W czasie mszy odprowadzanej przy jednym ołtarzu nie może być odprawiana msza przy drugim ołtarzu tego samego wnętrza o ile nie jest równoczesna z przebiegiem mszy aby usłuchać nie rozmawiali swą uwagę. Stąd wynika konieczność podporządkowania uboższych, jedynemu tylko ołtarzowi, któremu może tylko sekundować drugi i tylko ołtarz dla odprawiania mszy z 1-2 rozprawkami. Choć do Eucharystii mogą służyć kościoły niekonsekrowane to w zasadzie winniśmy dążyć do budowy kościołów konsekrowanych i w związku z tym ołtarz główny winien być albano florem z 1- ołtarzem stalym, kamiennym i wolnostojącym. Ołtarz ten winien być tak usytuowany aby biskup mógł go subodnie w czasie konsekracji obchodzić. W bazylikach, można uzyskać dyspensę na konsekrowanie kościoła w którym ołtarz główny jedynym białym dotyka do ściany absydowej. Ołtarz główny winien być usytuowany w środku sanktuarium, na osi w kierunku od ściany absydowej, w kierunku ponad poziom sanktuarium. Balustrada merbitemum winna otaczać ołtarz. Ołtarze boczne winny być usytuowane w kaplicach na ich osi i za balustradami wzmiankowanej na jeden stopień. Ks. prof. Obertyński podkreśla również wartość usytuowania ołtarza tak jak to miało miejsce w czasie wczesnego chrześcijaństwa gdy celebrans stał poza ołtarzem zwrócony do wiernych. W usytuowaniu tym ubli ks. Obertyński nęży cech dwudziestych jak:

- a^o Fawelne monadrenie, typu msz celebransa;
- b^o murzące dostrzeżenie chóru przed ołtarzem, aby słuchać od stop ołtarza do nowy. Uważa bieżące z myslności chóru do ołtarza, podkreśla, jeszcze uwagę wiernych na ołtarz. Przyjmujemy w dół w twardo tego chóru organistów z klawirami przenoszącymi słabiej niż na organy słownie umieszczone np. nad wejściem, lub nawet na murach sanktuarium.
- c^o umieszczenie relikwii, które będą pod ołtarzem gdy ten jest zwrócony do ławki są widoczne i łatwo dostępne dla adoracji mas;
- d^o w skrócenie odległości wiernych od ołtarza gdyż w tej sytuacji stalle i katedra biskupa znajdują się poza ołtarzem i prebiterium się skłania, a jeszcze więcej jeśli umieszcimy tron i stalle na ścianie absydowej.

Przy takiej sytuacji (ustawionej) tam wyjątkowo, że nie zwraca się uwagi na usytuowanie kościoła i wnętrza na wschód) kłóży ołtarzowi wymaga specjalnego opracowania. Wskazywać, że w czasie gdy celebrans odprawia mszę zwrócony do wiernych to, na ołtarzu nie było kłóży. Kłóży nie może zastawiać kapłana i winien być przy takiej sytuacji ołtarza zamieszony na tarczuchu nad ołtarzem, lub rozpięty nad ołtarzem jak np. rozpięty są kłóży w arkach tryumfalnych. W tym wypadku formy i plastyczne kłóży musi być ściśle związane z ołtarzem. Jeśli kłóży też znajdzie się na ołtarzu to musi mieć taką podstawę aby całkowicie odizolował celebransa. Na tak usytuowanych ołtarzach w każdym wypadku nie może znajdować się tabernakulum. Posiadamy więc wyjątkowo dwie metody usytuowania celebransa przed ołtarzem, obawy i porządkową msz ks. prof. Obertyńskiego z czasu wczesnego-chrześcijaństwa.

2° Funkcja.

Na ołtarzu spełnia się ofiara eucharystyczna i konsekracja dzieł świętych. Na ołtarzu w czas kanonu zstępuje żywy Bóg pod postaciąmi chleba i wina. Ołtarz jest więc najsublimniejszym przedmiotem w kościele, jest jego istotą i wreszcie jest grzebem świętych relikwii. Dlatego na ołtarzu nie mogą się znajdować żadne przedmioty poza temi które są niezbędne do spełnienia ofiary. Na ołtarzu winny się znajdować:

- a^o obrus i obrus można zdjąć z ołtarza pomny sub tej okrywać go bogato zdobioną kaptą.
- b^o misal lub ewangelia i Epistołar. Przedmioty te muszą się znajdować na ołtarzu tylko na czas mszy św.
- c^o kielich i patena.

Na ołtarzu mogą się znajdować, a muszą być plastycznie związane z ołtarzem: kłóży i świeczniki ze świecami. W ten sposób po mszy ołtarz może być ogołocony z przedmiotów.

Z funkcji którą spełnia ołtarz wynika że:

- a^o winien być ozdobiony tak aby było widac iż jest najcenniejszym przedmiotem (liturgicznie) kościoła i
- b^o winien być tak usytuowany by był widoczny dostrzeżony, aby był dominantą (na osi wnętrza) architektoniczną i plastyczną kościoła tak jak jest nią z racji swej istoty liturgicznej.

3° Kształt.

Forma ołtarza winna wynikać z jego istoty liturgicznej, z jego sensu liturgicznego i oto ołtarz jest stołem ofiary, stołem przypominającym Ostatnią Wieczerzę, ołtarzem trzonym na który zstępuje Bóg i wreszcie grzebem - relikwiarzem. Liturgia nie narzuca żadnej formy ołtarzowi a jedynie wymaga aby był kamienne, jako opoka na której Chrystus zbudował Kościół winna więc faktura drobnej porcelanowej kamienności opoki ołtarza. Wysokość i wymiary ołtarza winne być harmonijnie związane z wymiarami wnętrza kościoła i z wymiarami wyposażenia dla odprawiania mszy. Forma ołtarza może być dowolna i winna być ona jedynie taką aby łatwo było przy tej formie mszy celebrant. Tradycyjną formą mszy jest prostokąt, choć znamy przykłady mszy okrągłych i kwadratowych. Niektóre przepisy Decretales w kościołach niemieckich narzucają obrus rektanguliczny. Zdaniem ks. biskupa von Stranga forma mszy jest dowolna.

4° Wymiary.

Podobnie jak kształt tak i wymiary ołtarza są dowolne i winny być przedewszystkiem w proporcji z wnętrzem kościelnym. Wysokość ołtarza nie powinna być mniejsza niż 0.90 i nie większa niż 1.10. Najwyższą wysokość mszy uważa się od 0.95 do 1.05. Głębokość ołtarza nie powinna być mniejsza niż 0.75-0.80m a długość 0.60m, i nie większa niż 1.20-1.25m. Również ołtarz szeroki, nie powinien być mniejszy jak 1.20 i nie większy jak 4.00-4.50m. Wg. kanonu niemieckich kościołów minimalna mensa ołtarza głównego jest 1.20 x 0.60-0.80, a wysokość 0.95.

5° Dominanta i os.

Ołtarz winien być dominantą wnętrza kościelnego, ustawioną osiowo, jako punkt centralny myśli liturgicznej w trójwymiarowej plastyce kościoła.

6° Świecenie.

Na ołtarzu winno być 2 świece w mne ciche, 4 w mato świate i w niedzieli, 6 świec w Wielki Świate i 7 w mszy konsekracyjnej msz biskupa (przyjmujemy 7 ma świeca staje wtedy na osi ołtarza z przodu). Oprócz tego przed każdym ołtarzem gdzie jest, świeca i ugnia się palić lampy wieczne oliwne. Świece winny być usłowane i nie wolno osłablać ołtarza świecami ze sztucznym światłem, ani lampami elektrycznymi czy reflektorami. Wszelkie światła pozostałe przy ołtarzu są dowolne i powinny jedynie zapewnić w sanktuarium dostateczną ilość światła na czas celebry nocy. Byłoby właściwie aby nie było widac ziódel światła tych lamp które w tych wypadkach są w sposób widoczny. Świece ołtarzowe mogą stać na ołtarzu, stac obok ołtarza na podium; stopniach, mogą być wstawiane w ścianach absydowej bezpośrednio ponad mensą (lub wisieć ponad ołtarzem). Świece muszą być ustawione symetrycznie na ołtarzu i mogą być ułożone po 2-3 w jeden kandelabr. Bez światła nie może być odprawiana msza.

7° Dekoracja.

Liturgia pozostawia swobodę w wyborze charakteru dekoracji ołtarza z tym tylko zastrzeżeniem aby nie były to dekoracje o charakterze świeckim.

8° Grób.

Na a samej w każdym ołtarzu stalym musi się znajdować grób a w quasi-fiam portakel upamiętniony lub pobrany na mensę również z grzebem. W grzeben stada się relikwie, białego kłóży dotknięta relikwii, fragmenty Hostii Ewangelji lub 3 Hostie i zamierzają się kamieniem. W każdym wypadku grób winien się mieścić w mensie lub pod mensą. W ołtarzu stalym grób jest składany w mensę lub stępas ołtarza i cały ołtarz winien być jak i jego fundament kamieniem. Winien być ołtarz związany bezpośrednio z fundamentem i podstawa ka nie może dotykać do innych fundamentów. Kamień z których jest zbudowany ołtarz i fundament winny być silnie związane cementem i zamknięte hamowaniem biskupa.

9° Antependja.

Na wnętrzu świate jest właściwie złożyć ołtarze paramentami z 1, 3 lub 4 stron. Wg. deklaryacji ołtarza winny być zrobione jedynie na czas Wielki Świate. Antependja mogą być drewniane, metalowe, materiałowe i zrobione dowolnie aby tylko nie wscierły świeckie. Nie mogą być te ozdoby stałe, ani o stalym charakterze.

10° Świeczniki.

Świeczniki mogą być o różnych wysokościach ale muszą wtedy wszyty symetrycznie do środka. Kandelabry te mogą być z dowolnego materiału, nie mogą być jednak kamienne, muszą mieć charakter mienosny. Wysokość kandelabrow jest dowolna, ale nie powinny być zbyt wysokie.

II Ambony.

Ambona której słowo wypodzi się od czasownika wchodzić była nazywana po grecku: ἀναβατήριον; βῆμα; ἱεροπόρ; po łacinie: pulpitum, suggestio, auditorium, tribunal, exedra, ziderium, pluteus, lectricium, legitorium, analogium, pyraus i absida.

Ambona jest to spręż z łobrego jest cyprianego *Pismo Święte*.
Ambona zw: bema, występuje u żydów jako wzniesiona Tawa rabinów, a nie występuje u Greków, rzymian.

Remise wiadomości o ambonie mamy w:

1° tekście z koncyliu w Kaspedice z 341r.

2° w opisie ambony wzniesionej przez Justyniana w S. Zofji w Konstantynopolu w VII w. Stała ta ambona pośrednio kościoła (przynajmniej do sanktuarium Ktoię w kilkadziesiąt lat później zamknięto i uszczelniono); była kamienną wieżą ze złotą kopułą. Zdobity 19 drogocenne kamienie.

3° Dokument z VI wieku wspomina o mówcy co stojąc na tabernaculu na lewo od katedry biskupiej czytał kazanie.

Pierwsze urzymano pulpituów ale już w liturgiach Sw. Bazylego, Sw. Jana Chryzostoma i S. GREGORA z TOURS jak i w Ordo rzymskim znajdujemy: „Dominus regnans”, „Repons” i „Alleluja”

19 spiewane z ambony lub przy niej, a w 480r. umieszczano różnorodnie ambony i tak w Sw. Zofji pośrednio nawiązywał w 735r. w RAVENNE przesunął się justyniański ambony do chóru, a z czasem pospolicie wśród chóru i nawy.

Znany dalej, następujące zabytki i opisy:
4° Ambona z Salonik, trypitruvia (rys. 476); dekorowana na pierwnej kondygnacji figurą Chrystusa i osób adorujących ustawionych w arkadach, na drugiej kondygnacji tympanonami i na najwyższej liściami z kwiatkami, ptactwami.

5° Ambona biskupa Agnellusa w RAVENNE jest dekorowana w sposób następujący liząc od dołu: w rzędzie pierwszym: rybami, drugimi kwiatkami, trzecim: gołębiami, czwartym: jellami, w piątym: pawami i w ostatnim: barankami. Ambona ta ma wysokość 1.80m. Rys. 477.

Dekoracja ambon z RAVENNE liżąc od góry:

Regd. ambona	z katedry	z piatacy	Sw. Janai	Sw. Jana
1	Agnellusa (553-55)	Rasponi Vw.	Pawła z 597r.	Evangelisty
2	Baranki	Baranki	Baranki	Gołębie
3	Pawie	Pawie	Jelenie	Baranki
4	Gołębie	Gołębie	Pawie	Jelenie
5	Kanki	Kanki	Kanki	Pawie
6	Ryby	Ryby	Ryby	Gołębie i kury

6° Ambona Sw. Agaty w RAVENNE (rys. 478) jest to kolumna antyczna z białego marmuru uwyższona i uwyższona i ozdobiona dodatkowymi ornamentami z VI wieku.

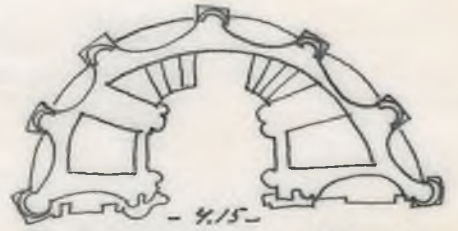
7° Ambona z Nepi (rys. 479) udekorowana formami geometrycznymi, kwiatowymi, meandrami i wolutami z 827-844r.

Ceremoniał biskupów mówi o ambonach: „admet et en insens recommande” -; dlatego też można wnioskować: konieczność budowania ambon. Według relikwii biskup Karie z Fronu, a kładz ze stopni Stana.

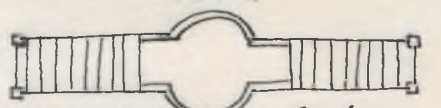
W czasach antycznych urzymano ambon przenośnych, a dziś stały się one quasi - koniecznością liturgiczną, ignorując ambony i niema o nich ani słowa w relikwii liturgicznych. Tak więc choć ambona służy do spełniania czynności liturgicznych nie jest nieodróżnialnym sprzętem liturgicznym kościoła.

Wskazywać wzmiankę o dopuszczalnej i w pełni sensie pojęcia: ambonie znajdujemy w Ceremonjale biskupów, który mówi o dwóch ambonach, dla Ewangeli i dla Epistol, oraz o jednej umieszczonej na osi kościoła.

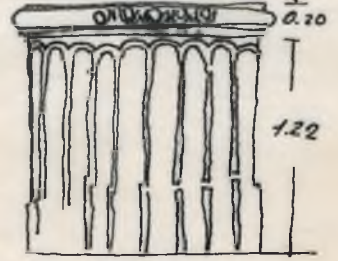
Współczesnie się urzymano zupełnie ambony balkonowe, które są najczęściej sytuowane od strony Ewangeli i wejściem z zakrytym; na wysokości co najmniej 2.50 metra od posadki, i tak aby był zakryty widok z nawy na chór.

Rys. 476 Ambona z Salonik
h = 1.70

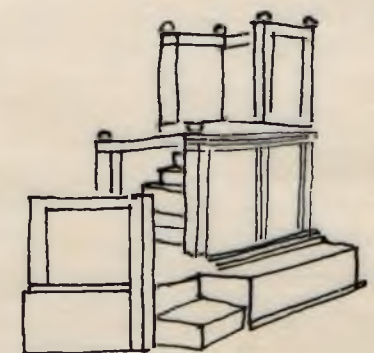
Rys. 477 Ambona biskupa Agnellusa z RAVENNE.

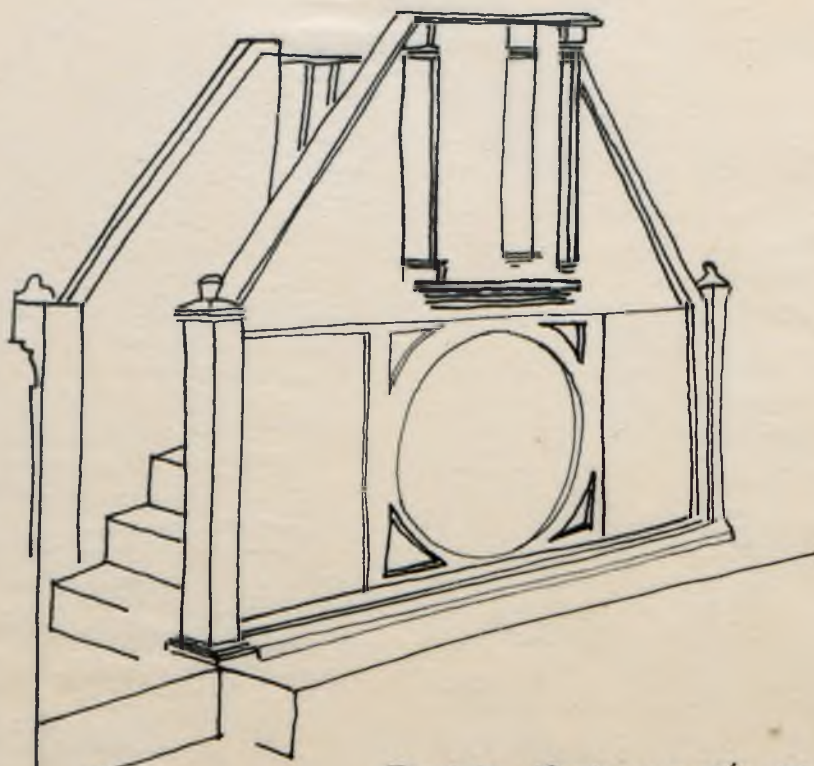
Rys. 478 Ambona Sw. Agaty w RAVENNE z VI wieku

Rys. 479 Ambona z S. Maria a Castel S. Elia z Nepi z IX wieku

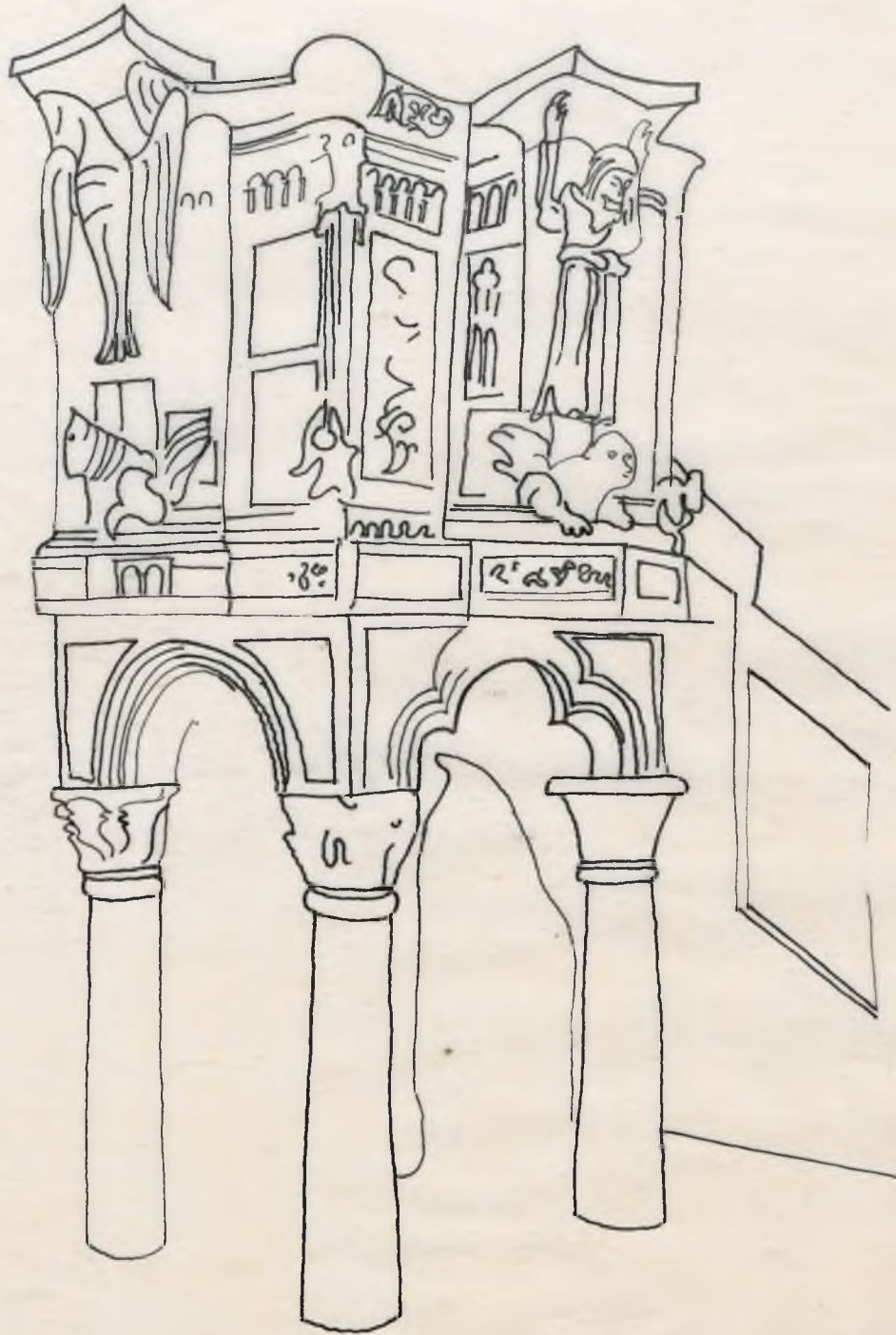
Rys. 481 Ambona z Castel S. Elia z XI wieku.

Rys. 480 Ambona ze Sw. Clemensa w Rzymie z IX wieku.

Rys. 482 Ambona z Fiesole wykonana przez P. de Cecco w 1460 r.

Rys. 483 Ambona z Masafu w Terano z S. Maria del Lago z 1158-59 r.

Kształt z ambony winno być dobrze widoczny i słychać; dlatego wskazuje się za ambonę wklęsłe ściany dla odgrucia głosu i baldachem dla wzmocnienia siły głosu. Niepowinny być umieszczone ambony zbyt wysokie. Wybran ambony winny być dość znaczny na pomieszczenie 2-3 księży. Wskazane jest jednak urządzanie ambony udostępniającej z widocznymi stopniami ze względu na przywilegiację rytu liturgicznego do występowania na ambonie. Ambony mogą być z dowolnego materiału ale najwłaściwsze są kamienne. Dekorowane są ambony figurami 4 Ewangelistów, Chrystusa, Apostołów, scenami proroczymi oraz jadalnym w kołono roku liturgicznego. Najczęściej urządzany jest w dekoracji symbol Ducha Świętego - gołębica. Minimalne wymiary wewnętrzne ambony winny być 0.90 x 0.90 i wysokość balustrady 0.90-1.10m. Na balustradzie winno być znajdować pulpity na Ewangelię.

Klasyfikacja ustrojenia ambon:

- 1° Dwie ambony ustawiane symetrycznie przy chórze lub w chórze
- 2° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 3° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 4° Jedna ambona ustawiona pośrednio kościoła
- 5° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 6° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 7° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 8° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 9° " " " " " " " " " " " " " " " "
- 10° " " " " " " " " " " " " " " " "

Klasyfikacja typów ambon:

- Ambony udostępniające:**
- 1° ambony z dwoma biegnącymi schodami symetrycznymi wydzielenymi z baldachem i bez
 - 2° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 3° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 4° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 5° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 6° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 7° " " " " " " " " " " " " " " " "
- Ambony ścienne:**
- 8° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 9° " " " " " " " " " " " " " " " "
 - 10° " " " " " " " " " " " " " " " "

III Tron, stalle ławy i siedzenia.

1° Tron biskupi.

Tron biskupi jest jedynym meblem (siedzeniowym) w kościele, który jest niezbędny ze względu na liturgiczne. Inaczej tron jest meblem liturgicznym i jedynym symbolem do siedzenia w kościele koniecznym. Stalle, ławy i ławki pozostałe nie są konieczne w kościele i może ich nie być.

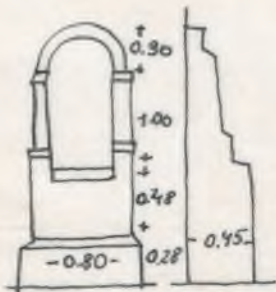
Formy kamiennych katedr.

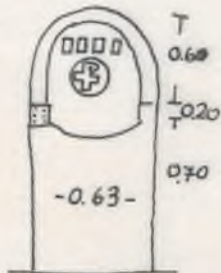
Rysunek 484 forma z ławy oliwnej z Odeanville w Kenzie

Rysunek 485 Rysunek z katedry w Ostii

Rysunek 486 Rysunek z katedry w Viterbo

Rysunek 487 Kamienna katedra z katedrum S. Janna w Neapoli

Rysunek 488 katedra Laudiosusis z Iwola

Rysunek 489 katedra z Vaison z III w
Rysunek 490 katedra z Rio w Barylice sw. Marka w Wenegji.

Rysunek 491 katedra ze S. Ce-
cylji w Rzymie z IX wieku
alabastruna z Alabanidji

Pamiętnie, gdy celebrans odprawiał mszę wznosił się do usznych, a od strony udeślił się w stronę brzoły kamiennej tony dla kłonu jak np. w Annona w Afryce gdzie Tabaki, że są szerokości 0.4m, a wysokości 0.20. Trony zwane po grecku καθεδρα; cathedra były drewniane i częściej kamienne, z poduszką, podobnie jak u pogan. Współczesnie ob czasów obrocenia celebransu przy ofiarze strony są ustawiane przy bocznej ścianie sanktuarium niedaleko od ofiary od strony Ewangelijskiej, wznoszone na trzech stopniach, ale tak, aby podiwm tronu było parę od podium ofiary. Często buduje się tak szeroki podium, aby pomieścić na nim jeszcze dwa siedzenia dla asysty biskupiej. Rysła może również zasiadać na siedzeniach ustanianych na stopniach podium. Tron posiada zawsze uszki oparcia i jest jedynym meblem w katedrze, które ma boczne poręcze. Nad katedrą umieszczone są baldachymy oile nad ofiarą znajdują się baldachym lub cyborium. Przy stronie ustawiany jest kłonek okrywany wielką tkaniną ze świec, poduska i piocina (mieszona lub nie) dla mycia rąk biskupa przy ofiarze.

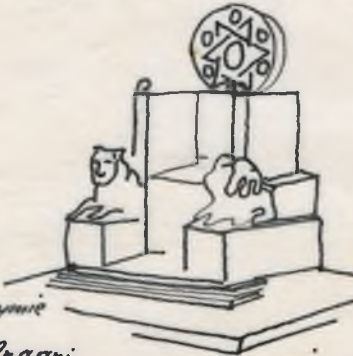
Rysunek 492 Zwieńczenia tronów.

Rys. 493 Tron z Bazyliki w Pavenno

Rys. 494 Tron z S. Maria Cosmedin w Rzymie

Rys. 495 (Apsis) Tron z Anagni z XIII wieku

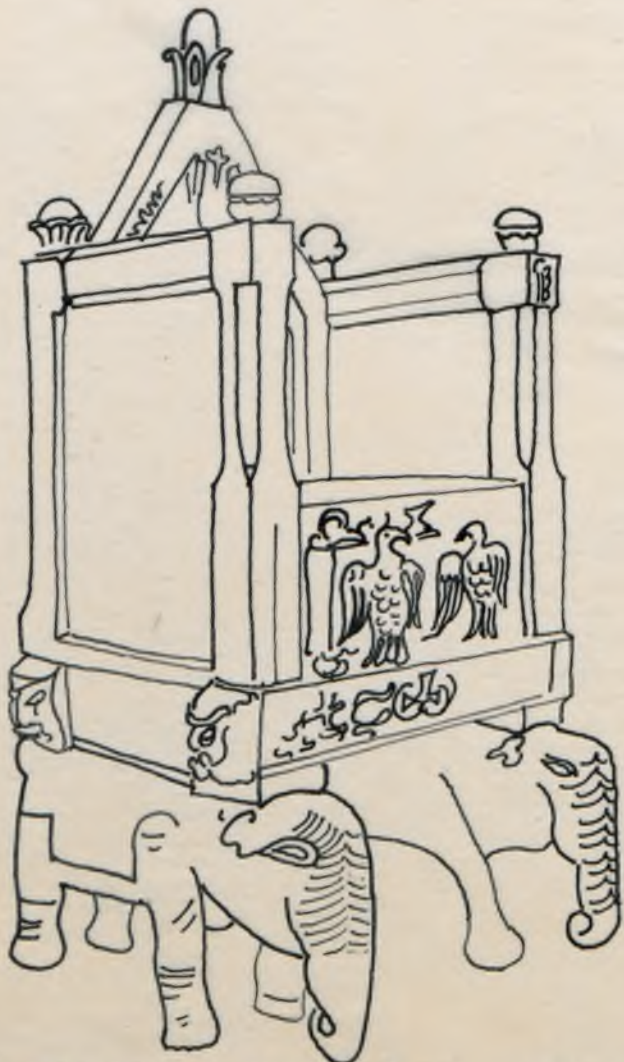
Rys. 496 Tron zwany "Sw. Piotra" z Bazyliki S. Piotra w Rzymie.

Pamiętnie zapalony świeca trzymał diak w srebrnym świeczniku gdy młotał kryształ rzy, dziś świecznik metalowy umieszcza się na kłoneku biskupa i młota. Świecznik ten zwano po grecku: Σημαντήριον; i po łacinie scotula, palmatoria. Wła świeca biskupa otrzymała się bogaty tkaniny w kolone świecy, oraz trony zegara, kardynałów. Wiekrywa się natomiast oile te trony są drewniane i niebieskie. Kłonek biskupa okrywa się wielką tkaniną jedwabną zieloną lub fioletową, a kłonek kardynała tkaniną fioletową, purpurową lub złotą. Jeśli w czasie uroczystości biskup zasiada w wysokich stalach to siedziisko okrywa się tkaninami tak jak powyżej.

Jeśli w czasie celebracji biskup zasiada przy ofiarze, na podium posiada na knieie zwanym faldistorium i okrywanym poduszką. Ustawia się również to siedziisko na stopniach jak na poradce sanktuarium, tyłem, ukasne do ofiary i od strony Epistoly. Jest to ceki, drewniany bez oparcia, (tylnego) Taktwo przenosny mebel na którym opiera się kłonek biskupa i który okrywa się jedwabiem w kolorach roku liturgicznego.

Rys. 499. Faldistorium.

Rys. 497 Katedra z 1078-9 w Canosa w Ryci.

Rys. 498 Tron z Bari z S. Nicola z 1098r.

Rys. 500 Tron drewniany ze wstawkami z kości słoniowej z 596-553r. Maximien'a z Rawenny.

Rys. 501 Tron marmurowy z katedry w Rzymie z XIV w. wg. Ricci'ego.

Typy tronów.

Roznorodność katedry lub tronu:

- a° kamienne:
 - 1° peche do podium z prostokątnymi, półokrągłymi, okrągłymi i mityrówymi formami górnego wysienku oparcia
 - 2° katedry ustawiane na niszach figuralnych, zwaną
 - 3° " " na słupach z neobronami białkami i poręczami i
 - 6° drewniane:
 - 1° z najb. surową i inkustacjami, wstawkami z kości słoniowej lub z białk,
 - 2° obite tkaninami i gobelinami.
 - 3° katedry z baldachimami z drzewa polichromowanego i z tkanin, uwyerzone lub konsolowe i
 - 4° " " na 2 lub 4 kolumnach, jak cyboria.
- Wzrost katedry zależy od charakteru kościoła i może ich być 3 w jednym wnętrzu: dla legata, kardynała i biskupa. Wszystkie te katedry winny stać od strony Ewangelji w swej kolejnościi hierarchicznej. Ustawienie tronu od strony Epistoły dla symetrii sanctorium jest niegodne z myśli liturgicznej.

2° Siedzenia dla celebransy i asysty.

- a° Celebrans zasiada w czasie kazania przy ołtarzu od strony Epistoły na drewnianym, ławce okrytej niejedwabną tkaniną, dywanem lub skórą. Ławka ta "scammum" z niskim oparciem może służyć do zasiadania tylko dla celebransy, diakona i pod-diakona. Jednoosobowa nazywa się scabellum. Wzrost tej ławki, przenośny i może być delikatnie podreżony. Ławka ta stoi pod ścianą sanctorium i czasem wzniesiona na 1 stopień.
- 6° Ministranci zasiadają na małych indywidualnych ławeczkach lub na wspólnej ławce bez oparcia i okryci. Ławka ta jest drewniana i werniklowana lub malowana, lekka i łatwo przenośna.
- 3° stalle - subscella.

Są to małe ławki z wysokimi oparciami wzniesione congiunty na 1-2 stopnie i ustawione zazwyczaj w dwa rzędy po obu stronach sanctorium. Czasem ustawiane są stalle dla całego chóru po stronie Ewangelji i ułożone dla właściwego liturgii ramionami do symetrii ustawia się naszczelnie przeciwnie podobne stalle dla świątyni. W stallach siedząca są ruchome. Wysokie oparcia czy suwana stalle jest neobrona lub pokryta malowanym a jeśli kościół ma obięcie dookoła sanctorium to ułożone oparcia kolumny parawan ozdoby ostojami prebiterium. Stalle są także drewniane i jedno, dwa i wielokrotne. Rząd najniższy jest zawsze poręczony kłepnikami, a w rzędzie wyższym oparcia niższego służy za kłepnik. Wejście do stalle są zamknięte drzwiczkami. Stalle jak wspomnieliśmy są drewniane w odróżnieniu od dawnych ław przy katedrze w absydach bazylik, które były kamienne. Przy ołtarzach, stallach lub podobnym chóru (ale wtedy dość niski aby nie zasłaniał ołtarza) jest ustawiany pulpit spęczka. Pulpit ten jest drewniany i wzniesiony na wzniesieniu podobnym. Postawa ta jest często neobrona w figurę strybufoń Ewangelistów lub w postać orła. W zasadzie pulpity winny być odkryte, ale jeśli nie są secedone to mogą być okryte tkaniną. Na pulpicie umieszczona są małe lampki ołtarzy dla nocnych celebrans. Zapachowane stalle jest zwykle w katedrach i w kościołach klasztornych, a w kościołach parafialnych sprasadra są do ław kolektorów.

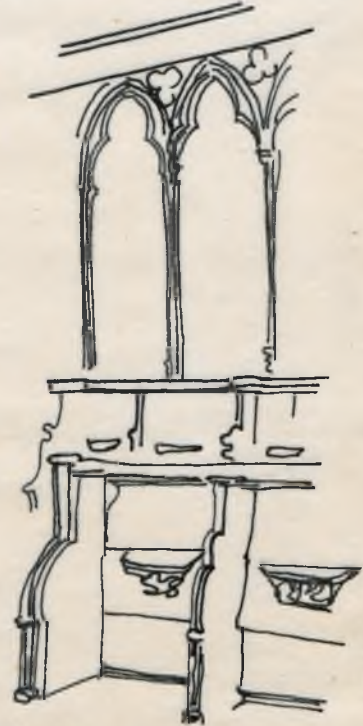
4° Ławki dla wiernych.

O ławkach dla wiernych liturgia mówi tylko, aby były takie i tak ustawione by nie przypominały sali widowiskowej. J. jedynym konkretnym meblem liturgicznym jest tron biskupi. Od czasów pierwotnych po wczesne średniowiecze mne wysłuchiwali wierni stojąc lub klęcząc. W zabudkach romańskich znajdujemy tylko cięgi ławy kamienne, wradziw siana naw bożnich. Ławki w kościołach ukazywają dopiero w czasach renesansowych z wpływow protestanckich. W kościołach francuskich zachował się do dzisiaj obyczaj ustawiania kłeset i kłeset-kłepników, stojących ławo lub uszytowanych ramami w rzędy.

Liturgia w niektórych okresach mowy pozwala na jej wysłuchanie siedząc ale nieustannie wstawiane jest słuchanie mowy, stojąc. Ławki rozpoczęły swoją historię od zimnej poranki, drewnianych prostych, gładkich ław solennych. XVIII wieku, a w krajach północnych dla osłony od zimnej poranki, drewnianych prostych, ukrytych ławek. Najważniejsze byłoby jednak usunięcie z ławek i wstawienie (zostawienie) ich nie liczącymi kłesetami dla osób starszych i chorych. Kościół ogólny przy ewentualnym zastąpieniu ich nie liczącymi kłesetami dla osób starszych i chorych. Ławy winny być równej wysokości, nie wyższe niż 0.90 - 1.05 m i takie aby nie zasłaniały nikomu widoku ołtarza. Jeśli ława oblicza się na 2 do 4 promiennych kłeset kościoła. Do ław winny być dołączone dźwięcznonne szerokość siedzenia winna być congiunty 0.40 - 0.45 m, a szerokość przejść 0.30 - 0.35 m, tak aby ławo nie było zbyt ciasno. Ławy z kłepnikami wynoszą congiunty 0.75 - 0.80 m. Szerokości ław nie powinny mieć więcej jak 8-10 do 12 osób, a więc mogą być do 4, 5, 6 metrów długości. W żadnym wypadku nie należy ustawiać ławek na osi kościoła. W kaplicach nigdy nie ustawia się ławek, a jedynie drewniane kłepniki (poza wydzielonymi oratoriumi które mogą mieć ławki). Wszystkie siedzenia w kościołach poza tronem winny być drewniane i o charakterze przenośnym. Tron na którym biskup spełnia funkcję liturgiczną i z którego mówi kazanie winien być bogato zdobiony i o charakterze stałego sprzętu.

IV Knyż i drogoknyżowa.

W kościele oprócz knyży ołtarzowej i pora, drugą liturgiczną knyżem czy knyżem fiksem w ścianie tyrowej są konsekracyjne knyże konsekracyjne. Winno być tych knyży konsekracyjnych 12 we wnętrzu kościelnym i 2 przy wejściu głównym. Knyże te winny być umieszczone w ścianie (czy w słupie) kamiennej, stojącej na kamienno-fundamencie. Najważniejsze jest wykuć tych knyży, płasko czy wypukłe w kamieniu tej ściany. O ile kościół jest ceplany lub betonowy to knyże konsekracyjne i ich kamienne bloki powinny być wydzielone architektonicznie. 12 knyży w kościele umieszcza się na słupach w kolumnie sanktuarium w "cauole" lub na ścianach rektoryjnych (może jest to najważniejsze umieszczenie); tak powinny być rozstawione aby obejmowały wnętrze.

Rys. 502 Stalle gotyckie z Poitiers.

Rys. 503 Znakły knyży meblary konsekracyjnej ze świątyni

Rys. 504 krzyz kuty w kamieniu z frontonu kościoła w Jussey-Champagne (France) z Barankiem

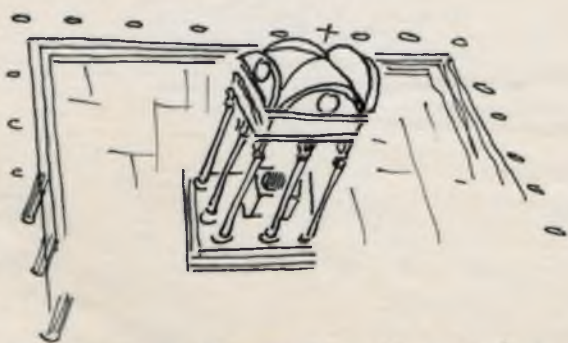

Rys. 505 krzyz kamienny z frontonu z Azles-sur-Tech (France) z Chrystusem i atrybutami czterech Ewangelistów.

Krzyże konsekuracyjne na podporach kamiennych są formą zastępczą która powstawała na budowę lewico-
tow niekamiennych, a w trawach kościoły wzniesione były budowane z kamienia.
Krzyże konsekuracyjne są namalowane w czasie konsekracji kościoła przez biskupa i dlatego przeważnie
były umieszczone nie wyżej niż 2-2,50m. by tak było było obrotowe. Przed kryzami temi pali się w czasie
konsekracji świecę i wznosi się krzyż i do tej chwili. Krzyże konsekuracyjne mogą być kamienne
metalowe lub drewniane. W średniowieczu 12 kryzów, konsekuracyjnych utworzono z medalami figur
12 apostołów (jak w St-Chatelle w Kanze), 12 miesięcy w roku, figur chrzci i nad chrześcijan-
stach i t.d.

Odmia kryzy konsekuracyjne widzimy kryże na portalach i frontonach kościołów. Konkretnie litur-
giczne jest umieszczenie przypominające jednego, dobrze widocznego kryża na frontonie kościoła. Wła-
dźca, charakteru symbolicznego. Zarówno kryż, ten jest umieszczone na kryżu frontonu aby
rymuat po na gł. nieba i często jest przetrzymany. Kuty w metalu, ale również dobrze kryż ten może
być na gł. ściany i ze ścianą zwaną.

V Naczynia do ablucji.

Rys. 506 Canthara porożtku atrium w Sw. Piotra w Krymie up S. Barnes w: "S. Peter in Rom and his tomb in the Vatican Hills"

w porożtkach chrystia-
niemu do ablucji ręk
ustawiano cantharus;
"καύδουρος" - w
atrium między wejściem
do bazyliki.
Najbardziej zachowane
dokumenty świadczą
o istnieniu cantharus:
1° w Bieda (Blera)
provincji Viterbe na
Kolumbie w grocie pod
zakrytym kościoła
Santa Maria figurując
napis z drugiej połowy
V wieku:
"Christiane lava
manus et ora ut remit-
tant (ut tibi peccata)"
stała tu w atrium ko-
łunpa która podtrzymy-
wała czary canthary

- 2° Porożtku atrium Sw. Piotra na via Ostia czytamy:
"Lava, lavat carnis maculas sed crimina purgat"
"Purificatque animas mundior amne fidelis"
"Quisque suis meritis veneranda saccaria Pauli"
"Incederis, supplex, abluere fonte manus"
3° Sw. Paulin opisuje cantharus w Koryntach stala ogromna statua trykająca wodę
która wzniesioną stala do ablucji: "Cantharus, intrant tuncque manus lavantur"

- 4° W Tunisie w Thebessa porożtku atrium stala "lavacrium" - mnóstwo
monolityczny blok kwadratowy kamienny obok - 2,25m; o wysokości 0,70m. Blok
ten jest skrzyty marmurowymi płytami. Wskazywać na wodę jest o kształt
czworobocznej liscia konieryny. Czołowi otaczała siateczka. Canthara ta
ma odprauadzenie wody, a nową wlewano ręcznie.
5° Canthara ze Sw. Piotra w Krymie up. Duża Barnesa jest z ciosu
paprera Symmagia. W dekoracji tej Canthary występowały pawie "pigna".

- 6° Fontanny canthary były w Salern, Daphni, Rawenno i Aaura.
Osobno grupy stanowisk "phialas" w kościołach greckich. Fontanna w nich była tylko raz, do wody w duży
błogosławienia wody. Ceremonia ta istnieje w Kościele greckim od V wieku: "Ofa w czasie święta
"Metastion" goskiego w nocy była fontanna, czerpie się wodę przez szczyt do uwar, by potem przez ręk słę-
rzyły zamknięte w naczyniach, w domach. Tę to Paweł ze silentiare
w Aaura napisz mowa w uoda nieopadała zła rozruszyta dusz. Phiale - ozdoba błogosławienstwa
z ciosu, gdy stawiano atria odpady i canthary. Odpady również mycie ręk, mycie kry, nog, jako
mięto mięto na (wskazywać) i ablucji stały się symboliczne. Na miejsce canthary ukazywał się w westi-
bulach i korytarzach wody z uodą syngonę. Ziarno: beniter, arceolus, aspersor, goupillon. Musy nau-
woda tu jest błogosławioną bez olei czy krzyżem, a jedynie ze szczytów soli posypanej. Zarówno umieszczone są na
dy syngonę są nieduże, o średnicy 0,20 - 0,50, zdawne są otwarte. Zarówno umieszczone są na
lucyphorę około 1,20ale byłyby, i niekiedy dostępne dla dzieci. Musy te wzniesione były z urogois hygie-
nicznych utrzymywane w stanie jak najczystszej czystości, zwalczana, ze są zawsze otwarte i wtryskliwym
dostępnie. Datanga wymaga aby kształt był międ nrzorem nie przypominał pociąg baptystajalnych.
Zostały musy ze ręką symplem liturgicznym, używano kamienno, betonowe, terrakotowe stałe, jak
i mienosno srebrne złociste, otworzone, zakręte i t.d.
Wzniesione musy z uodą syngonę służące do kąpienia w przed-mocy 2. "Aspergite me" należą do naczyni Li-
turgicznych i nie mają nic wspólnego z misami na uodą syngonę.

VI Konfesjonat.

Konfesjonat, a inaczej sedes confessionalis jest symplem liturgicznym.
Ofa to konfesjonalne mości wyznacznymi 7. 11. 1. 8.
Konfesjonat ma stac w miejscu otwartym, dobrze widocznym. Wnien być zaopatrzony w ka-
szę z pędów, musi zapewnić zblarenie pomiędzy spowiadajęcym się, a kaptanem. Siedzenie kry-
da, wnien być dostępnie z oparciami dla obu ręk sędziago i musi posiadać zamknięte
weście i dach ponad spowiadajęcym. Patient wnien mieć kluczyk i obraz święty lub kryż
i może być ceptusio uluty. Kryż 2. profesor z. Obertynski uważa, że w trawach aby konfesjo-
naly: 10 były obrotowe, aby miały charakteru mebla w trawach;
20 stały specjalnie miejsce dla rekreacyjnych spowiedzi tak aby penitanci nie zakłócali cinywnauo

Rys. 507
Misa na uodą
syngonę z
Klensure - & - Roc.

X Dzwony i dzwonnice.

Dzwony są to instrumenty liturgiczne niezbędne dla kościoła i dla konsekracji. Dzwony są zamknięte w wieżach lub dzwonnicach i zamieszczone dla rezonansu na drewnianych konstrukcjach. Są dwa systemy dzwonnic: 1° a° gdy dźwięk się odzwierca i służy porządkowi hierarchicznemu, system w zasadzie najlepszy i 6° gdy dźwięk jest nieuchwytny, a ruch należy się sercu. Dzwony bywają wykonane pojedynczo lub grupowo a w zależności od rodzaju dzwonnic. Dzwony są miedziane, żelazne, a najczęściej brązowe czy spirowe i służyły do wywołania do pracy i do innych celów. Instrument ten jest symbolem radości. Opis produkcji dzwonów znajduje się w: "Almanach catholique français" str. 239 tom-1922 w artykule: "Comment on fabrique les cloches".

- Archeologia rozróżnia następujące typy dzwonów:
- 1° "signum" - dzwon budzący mnichów o którym pisał Gregor z Tours;
 - 2° "glacca" - dzwon, wzywający mnichów do kaceria o którym pisał Guizot + 180v.
 - 3° "campana" - dźwięk dzwonu brązowego wzywającego wiernych do kościoła.
 - 4° "wola" - dzwon wzywający od 12 wieku.
 - 5° "coccabulum" - mały dzwonek, używany w wieżach kościoła i dzwonicy w czasie konsekracji.
 - 6° "signaturka" - dzwonek umieszczony w sygnaturkach kościoła i dzwonicy w czasie konsekracji.

W pierwszych wiekach używano dzwonów w czasie konsekracji kościoła, skądą się z: idąc przez miasto z dwoma dzwonami, trójgłosem. Tulegi Ferrand diak z Kartaginy pisał w 515 r. o dzwonach klaustralnych. Zależy się, że w 11 wieku wenty dzwony w rytmie klaustralnym, jako nawoływanie na mszę.

Według Pontificat, obłogostawienie dzwonów w czasie konsekracji kościoła, skądą się z: siedmiu psalmów; abluacji czy chęci wody święconej z opozycjami, opryskiwaniem dźwięk dzwonu i z przeganianiem szataha (jest to obywatel który wchodzi do rytmu od 1111 roku); siedmiu namaszczeń zewnętrznych i czterech wewnętrznych olejem św. i krzyżem; paloma perfum przed dzwonem i z szporem Maryi i Maryi z Lut. 5 38-42.

W czasie chęci dzwonu używano dzwonu.

- Dzwonnic rozróżniamy:
- 1° z dzwonami umieszczonymi w wieżach zewnętrznych z kościołem;
 - 2° " " " " " w murach frontowych;
 - 3° " " " " " w murach otaczających plac kościelny;
 - 4° " " " " " w dzwonnicach wzniesionych kwadratów, osimio-

6ocznych lub okrągłych. W Ravennie w S. Apollinare nuovo i S. Apollinare in Classe. Są to dzwonnice z 5 wieku, okrągłe, osimio-kondygnacyjne z ceras niemymi arkadkami, patrzcie tu gołe budynki. Podobną formę dzwonnic znajdujemy w moraiach w S. Maria Maggiore w Rzymie z 432-440 roku.

rozróżniamy dalej: 5° Dzwonnice - z dzwonami w małych drewnianych campanillach od 1111 roku; ponad skrzyżowaniem nawy z transeptem od epoki

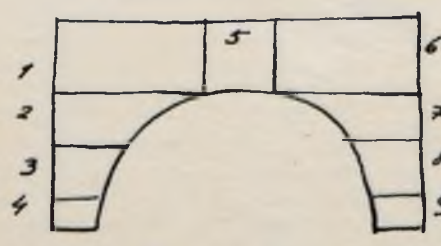
- punkt 10° rozlicz się do, że a° Dzwony umieszczone w wieżach wtopionych w frontony (2 wieże) wzywających od 1111 roku i na 6° Dzwony umieszczone w wieżach ustawianych z boku frontonu lub w wieżach bocznych. System używany od 1111 roku c° Dzwony umieszczone w wieżach ustawianych na osi kościoła i wtopionych w fronton. System używany od 1111 roku.

XI Zakrytyta.

Przy kościele mieszczą się różne pomieszczenia użytkowe, takich jak: zakrytyta, sala bractw, składowe na dekoracje kościelne i t.d. i te wrytym pomieszczeniu obejmują słowem, zakrytyta.

- 1° meble na pomieszczenie nat i bieliny liturgicznej, na ubrania ofiarne i na ubranie celebrzy;
 - 2° " " " " " nat codziennych; na relikwiarne
 - 3° " " " " " nat liturgicznych; na relikwiarne
 - 4° Skarbiec na pomieszczenie droższych monstrancji, nat i t.d. i kasa paucerna
 - 5° Nat, na świece, olawe św., wappel do kadzielnic i t.d.
 - 6° Meble na obrobienie, archiwa, kucgi, widuoi,
 - 7° Spół i bursia do pracy, fotela,
 - 8° Kuchnia i kompleksy nat;
 - 9° Instrumenty potrzebne do 1111 wieku używane na święta w naukach dla odnowy;
 - 10° Kuchnia procesyjny i natdary z obrazami świętych sile nie stopy w ławach, natw od strony Epistoły;
 - 11° baldachim - dals, jedwabny z 4 stopkami natwony w czas procesji ponad Najsw. - Sakramentem;
 - 12° ombrellon - biały parasol natwony nad Najsw. Sakramentem, gdy ten jest niesiony jako wiatryk do chorego;
- Zakrytyta mieszczą się: różne rodzaje mebli; różne rodzaje funkcji; powłoka mebl osobne wewnątrz: a° Buro uprzedni cywilnego z przyjmowaniem petantów i z archiwami kucgi cywilnych, dla chłob, słuob i aktów zgohu; b° Siatko, medionak, wejście zewnętrzne; ubkagi fualobowe niedotykające do murów kościoła; c° Miejsce na przygotowanie się kapłana do celebrzy, na wkładanie trat, mycie ręk i t.d. d° " " gdzie probosc przyjmują petantów i tu też może być konfesionat; e° " " na przechowywanie trat, baliny nat i sprzętu liturgicznego; f° Sala bractw; sala dla nauki chłob i ministrantów; g° Schowki na przechowywanie dekoracji, antependjów, podunet, baldachimów, dywanów, arrasów i t.d. i t.d.

Zakrytyta winny być widno, czysto, opalone i ordozione kucyfiksem. Sytuowane winny być tak aby dźwięk z nich wiodły bezpośrednio do sanktuarium i morsline łatus do baptysterium, natplic i do kruchoy. Prołoga w zakrytytach może być drewniana. W pierwszych wiekach sytuowane zakrytyta przed atium, a od 1111 wieku sytuowane są przy sanktuarium i najczęściej od strony Ewangelji, gdyż od tej strony ustawiony jest tron i stalle i ambona, do której jest balkonowa prołoga zarysowanej schody z zakrytytą. Natw i wymiary zakrytytą są dowolne, a jedynie normowane potrzebami które są potrzebne spełnia. Meble zakrytytą normowane są znow tym sprytem który zamknięty, a który opuszył w następnym tncim rozdziale.

Rys. 5-16. Moraika w kościele S. Maria Maggiore w Rzymie, na ścianie tyrowej z 440 roku, wykonana w stylu III o. "Santa Maria Mater Dei", po zburzeniu w 431 roku na koncylju w Eferie, Nastoruna. (ściana koronna - lub Teke tryumfalny).

Sceny na moraiach:

- 1° Zwiastowanie. Najświętsza Maryja Panna w koronie i schody na wój Duch Święty, obok św. Józefa. Gabriel zlatuje ze świętyńi Staroego Prawa z lampy - symbolem nowego kościoła unieszonego;
- 2° Adoracja kłobów. Dwiecyptho na tronie z krzyżem nad głow, za stw czterech aniołów i gwiazd; do nat lano od Dwiecyptha M. Panna i Ducha Świętego;
- 3° Masakra Dzieci. Herod na tronie, przednim kobiety i Dzieci;
- 4° Jerozalem. U wrót miasta baranki symbolizujące natw;
- 5° Wkole kucgi z 7 kucjami i 2 krzyżem z calucynym, św. Piotr, św. Paweł, atrybuty 4 Ewangelistów;
- 6° Przejście w święty. M. M. Panna w koronie z Dwiecypthem, obok św. Józefa, św. Anna i 3 aniołów. Schyłowy św. Symeon odbiera Dziecko. W otłbi świętynia;
- 7° Wład epiojch Dwiecypth (2). M. M. Panna, Dwiecypth, św. Józef i 3 aniołów;
- 8° Wład epiojch Dwiecypth (2). M. M. Panna, Dwiecypth, św. Józef i 3 aniołów;
- 9° Betleem. U drzwi 50 wiec, grupa niotyrena Chrystusa.

Podrozdział D. Dekoracje wnętr kościelnych.

W związku z tym że opisuję tu wyjątkowo sztukę liturgiczną tj. sztukę związaną z liturgią liturgii pomijam więc dekoracje formy zewnętrzne kościoła gdyż należy one do sztuki kościelnej, a nie do sztuki liturgicznej. Od formy zewnętrznej kościoła liturgia wymaga jedynie: tradycyjnych form aranżowania form architektonicznych i reguł sztuki oraz aranżowania dla form liturgicznych. Do 2° formowania tak były i ślady zewnętrznych aby mogły określić, że obejmują one wykreślenie do spełnienia ról liturgicznych. 3° liturgia wymaga umiarkowania krycia na frontonie aby widny udrzał z daleka, że zbliża się do budynku świątyni liturgii. Dekoracje wnętr kościelnych obejmują również nie sztukę liturgiczną ale sztukę kościelną, ale obejmują ona przedmioty i przestrzenie które wyrażają liturgii i są formy tej sztuki tworzone przez myśl liturgiczną i dlatego w schemacie zagadnienia to przedstawiam tutaj.

I Schemat rozwoju sztuki i dekoracji wnętr kościelnych.

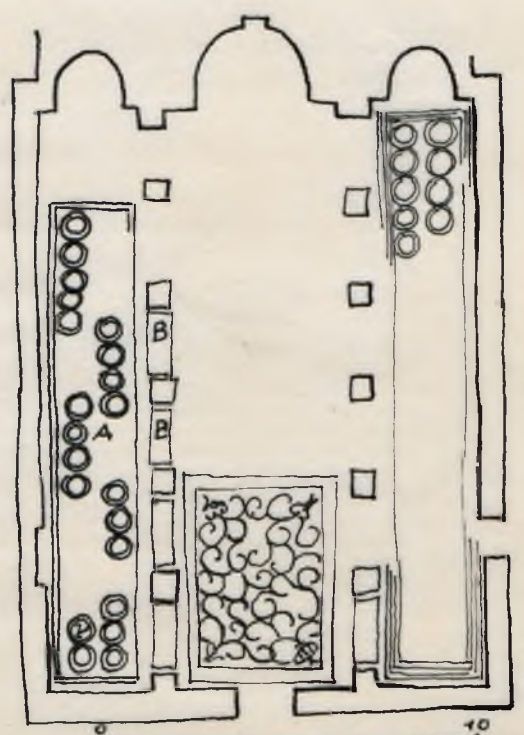
A. Okres do Pokoju w Kościele w 313 roku.

Różne epoki, prerożnie dekorują swe kościoły z różnych przesłanek przychodzą do tego zagadnienia i różne uzyskują rezultaty, rozwijając się jednak ciągle i dlatego tak wielką rolę w historii dekoracji kościelnej odgrywa jej pierwotne ujęcie. W czasie których, tworzą się symbolika i ikonografia chrześcijańska (ale o tych zagadnieniach będę pisał uważnie w dalszym III i IV rozdziale).

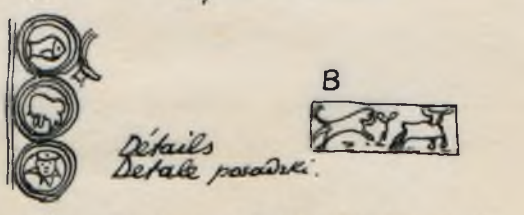
U samych początkach chrześcijaństwa, niewidzimy jeszcze sztuki. Rozwojowi sztuki przesłankami: niekiedy widny stosunek żydów do plastyki, tych żydów których ustrój był ogólnie przesłankami, przesłankami były odwołanie tuorów jedynego sztuki - pogańskiej i dążenie zachamowania przesłankami wiat, uwaga sztuce cykliczne tendencji teologicznej, rozwijające się z doktryn żydowskich. Ale już koniec I wieku przynosi nam pierwsze obrisy i rzeźby w postaci I wieku rozpoczyna się wtaścinny rozwój sztuki chrześcijańskiej. Sztuki: proste, młotki, patnej, studyny, sztuki uścisłej, klumacryc idee dwójki ucieczki, symbolami. Symbolami które adaptuje chrześcijaństwem od hellenistycznej ucieczki z Aleksandrii i z Antiochii i od greckiej mitologii.

Sztuka ta rozwija się na Zachodzie, w Krymie i Katakumbach. Znajdujemy tu z I wieku intruzacje murów afrykańskimi marmurami, sztuk w Capella greca, terrakoty w Katakumbach Praefata, sgrafitta i rzeźbione sarkofagi. Malarsztwo i rzeźba, rozwijają się od I wieku w Katakumbach Domicelli, Priscilli i innych, przynosi tematy chrześcijańskie gdy pierwsze tematy były pogańskie. Już w Neapolu widzimy wina i z punktem trzech gwiezdek budujących ujęcie - Sgrafitta - widzimy tu ilustracje teologicznego romanu: "Pastor z Hermas" który był niezwykle popularny w II wieku. Wina i z punktem gwałtownie kwiatów i ptaków rzymskich w pompejańskim stylu. Rzymski system ornamentacyjny ujęcie się z dekoracji bloków rzymskich ze sztuki klasycznej ale jest już ówczesny chrześcijański ujęcie. Literacko dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi.

W tym czasie, system ornamentacyjny ujęcie się z dekoracji bloków rzymskich ze sztuki klasycznej ale jest już ówczesny chrześcijański ujęcie. Literacko dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi. Siołek dekoracji jest to gwiazka, gdy dekoruje się ściany sufitu, poradki podziemia dekoracyjnymi.

Rys. 57F. Moraika posadzkowa z III wieku w Katakumbach w D. A. C. et de K.

Ar wystychnych tych wypadkach fresk, powstaniem być fraktuany płasko bez perspektywizacji i dekoracji. W skłonie on drganie powiechni i odmaterializowanie.

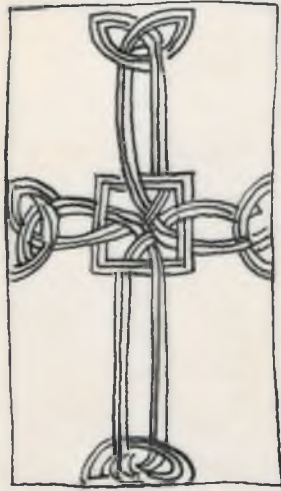
W rodzaju się sztuce widzimy wszędzie ujęcie klasycyzmu. Dieta te idą z pogańskich pracowni i z nich przynosią technikę malarską. W postaciach brak tu jakiegokolwiek indywidualizacji, figury drapowane są po rzymsku i tuane bez broń. Tuonyc obrar chrześcijański artysta porzucił formy które dotąd ujęcie i oto antyczna Peta zacięta, ornarac, modlący się typ: Orante, Endymion, Merkury, Apollo ornderacj Dobrego Pastora, Danae niesi Niego, Eliaz ukaruje się w uozie, Plutona i t.d. Powoli forma klasyczna przeobraza się i przedwzrostkiem ginie nagoci, ciat. Drugi podokres tej epoki zaczyna się od edyktu medjolańskiego, sztuka staje się abstrakcyjną i symboliczną ale równocześnie opada technicznie. Przytadem tej epoki są rzeźby w Katakumbach Kalliksta. Epoka pięknego podokresu myjąca ze świata antycznego, owis, liście, kwiaty, uary, murale, owis, zuzemta, geniane, amoru i uerencie postaci. Totow plafonu w Katakumbach S. Janier w Neapolu widzimy w medalionach: zwycięstwo z palcem w dłoni urodz ommie amorków, Psyche urodz gwałtownie kwiatoforyny i drzewce z rancercyck; w Katakumbach Domicelli w Krymie w Cubiculum, Amphiliatus'a jest sala z T. i. i. o dekoracji typu pompejańskiego z kasetonowanymi sklepieniem i kolumnadą. Birosku sklepienia figuruje Dobry Pastor otoczony paniami, kwiatami, gestonami, w obramowaniu uściac pajzane i ciele tu malarsztwo jest w doskonałym stylu pompejańskim. Występuje piękna figura symboliczna = uino. Galgno, liście i grana uino widzimy na sklepieniach i murach z figurami i z ptakami. Już dekoracja zaczyna się ujęcie z tekstami. Oto uino z Sw. Jana Kł. Jestem mandruwe uino - mowi Jerus. I tem latuna, rozwija się ten uino symbol ze lęcy się on z rzymskim symbolem uino jako figury pogańskie. Stąd łatwo rozumiemy zwinność stopionych obu symboli uino: Jerusa i pogańsku w Katakumbach. Występuje w malarsztwie chrześcijańskim dalsze figury mitologiczne: serony i personifikacyj.

Występuje: Ocean; Tyr; Stanie w nimbie na uzwie z ułotny dławem kornu. W katakumbach Kallikista rzeźby po rzymsku rzeźbiarskie, który porzy roku. Na cmentarzu Prudenta w krypcie św. Pawła, mamy freski z czasów septima severa, gdzie występują na drobne ctery ngdy garland: 202, klasów, wina i łaci-
 row z ptakami i owocami.
 Występują figury mitologiczne, a mój Amori Psycho, w Neapolu jako faunowa dzieci Frynaja go giran-
 dy, św. Krysne w katakumbach Domicelli ze słynkami motyli gdy zrywają kwiaty; Amor jest napi-
 łej nawiąz, bo oto rzeźbi katakumbom zachowuje się pamięćka o pogańskiej legendzie o Orfeusz
 cō berawymnat spiewem swej liry dźwięk, zuchęta. W plafonie cmentarza Domicelli ukazany
 Orfeusz w furcie i w crape frygijskiej wśród drzew z ułotny, grający na liście, a w czerwach wycach
 plafonu frung gotówce z galezką oliwną. Widujemy tu na plafonie zwi sceny historyczne, a uyc:
 1° Mojżesz uderający w skałę; 2° Daniel modlący się wśród lwów; 3° Jeros udraniący zarana
 4° Dawid uderający Goliata i t.d.
 Sztuka się już zaczyna zmieniać i z lekkiej, delikatnej bestraskiej koronki zdobojcy i uiany,
 emiera się w sztukę symboliczną. To w katakumbach Kallikista, Orfeusz gdy występuje do jur-
 tyko z zasluchaną oweckę i przemienia się Orfeusz w Dobrego Pastera w symbol Jerosa.
 Mit się zmienia, gnie Orfeusz w ułotny z malarstwa tradycji ślad rzymskich, niema go
 na freskach II wieku, i dopiero ukazany się później jak i na rzymskich mozaikach jako
 chryścijański prorok a potem męobizara się w postać Dobrego Pastera.
 Odtąd sztuka katakumb jest już tylko symboliczną i stał się prostota, udrk i brak u fi-
 gurach cech indywidualizacyjnych. Wprostko co się rysuje ma lens intymny i zuzany z, i de-
 ami religijnymi - szeroki system symbolicznie i uinierstwo zorganizowany 2 moim Mistrzyni-
 widujemy tu teraz, stałe powtarzanie niektórych tematów z tekstonew Pam. Sicut. Peract mbun
 w, d'archeologie chretienne, ze wybor tematów uynika z mystozonywania ich do cmentarnego
 charakteru dekoracji katakumb.
 Wprowd, w napisach, epitafiach i w malarstwie moria jest o nadziei i zbawieniu, o spytaku.
 o stacyciu uicrny, i stał uirymy: Noego, Abrahamo, Daniela, Jonana, Zarana - figur
 uiradany od niebezpieczeństwu i śmierci.
 de Blant znajduje w rzeźbach sarhyfagów, treści najstarszych liturgicznych modlitw pogre-
 bowych. Podobnie, zstauene osób z najczystszych fresków uycie się z modlitwą za umie-
 rapcy w bramaniu rzymskim:
 "Przym Panie twego żługu w miejscu godnym, jak oswoobdiles płenocho, Eliana ze wspólny
 smolei uiku, jak oswoobdiles Izaka z ofiary z rki ojca Abrahamo... jak uchrōniles
 ubego od potopu... jak uisubodiles toba od ciudności... jak uisubodiles Mofzesa z
 rki faraona... jak uwolniles Dawida wśród lwów... jak uratowales fruch młodzień-
 cōw, z rki złego księcia... jak oswoobdiles Żuranna z fałszywego oskarżenia... jak uin-
 riles Dawida, z rki księcia Saula, z rki Goliata... jak uinwiles Piotra i Pawła z ich
 uisprzenia.
 Sceny z te modlitwy i z ich kolejności uirymy na freskach jak u tycie lat później gotyk
 francuski oprie ualimat w uirarach słowa i obrary uinych modlitw.
 Malarstwo stało się liturgiczne, powtarza i obrary słowa modlitwy. Malarstwo to
 stało się modlitwą.
 Tuha modlitwa św. Cypriana z Antiochji (Em. 304) mówi o Tobie, Jonanu o cudach Chrystu-
 sa, o odróuieniu zmarłych, uiczeniu ślepych, stouie niemych o uieku parazytyka i t.d.
 Trz modlitw obsypujemy na freskach. Pod każdą niemal sceną mozna by ciemenciac
 napis kolejnego tekstu modlitwy.
 Epoka ta rysuje:
 1° Orante - uicym modlęcy się z rkomu uiniesionemi do góry i spojzeniem uiniesionymi.
 2° Dobrego Pastera - i cykl pasterny. "Jestem dobrym Pasternym" - nekt Jeros. Imamytu Bō-
 ranika, nonono, przez Pastern udegr mleka figure Kielicha Kru Borej.
 3° Cykl plafon: panna, feniksa, gotówca (i z galezką oliwną) Gotki symbolizują Pax-półkj.
 4° Cykl moarki: z Jektys, statkiem, delfinem, farg, kotwicą. Kotwica jest tu ukrytym symbolem
 trypia.
 5° pelyoye cierpien ziemskich i martwychstania pod postacią allegozi biblijnych jak
 Adam i Ewa, Dawid, Jonan.
 6° Niobi, rorksze niebiauskie uisrnie się wśród kwiatów i ptactwa rajskiego, kwiaty, a uyc:
 róze, lilji, ripy niema i bankiety niebiauskie.
 Rysunki Jerosa i słayi są uicere b. nadziei i występują sceny: Tuastouania, Adwacji ila-
 gob i obrary z rycia i Euda Jerosa. Sceny z kacaniem, capest. Uicencie uirymy obrary olog-
 matyczne i cykle allegoie chrstu Rai tylio występuje przedstawienie eucharystji jako obrary
 komurji w sali Takamentów w katakumbach Kallikista.

B. Okres drugi od 313 roku do II wieku do czasów cesarza Justyniana (sztuka Konstantynowska)

Pierwsza epoka stonyla ikonografji chryścijańskiej która się teraz rozwija dalej. W pierwszej epoce spotykamy tu obok
 tematów pogańskich, tematy z życia dooresnego, sceny z ubonikarni. "Jerositas" Sceny z życia przysięgo, bankiety,
 niebiauskie, ogrod raski gdzie Dobrylaser gra buierkom na syrnku. Uicencie tematy symboliczne i tak św. Justyn
 widki w Noem, w Jonanu obrary Chrystusa. Powtarzają się jak wie wspominalem pewne tematy i tak: w rary
 Adam i Ewa dopiero od 313 roku w katakumbach 16 rary; Noe w are 33 rary; ofiara Abrahamo 2 rary;
 Mojżesz zakładający sandały przed drugą na Synaj 15 rary; Mojżesz uderzeniem w skałę uiradowy niole; 68
 rary; manna na pustyni raz w II wieku; Dawid z procą raz w III wieku; uinobowstąpienie Ewana - 2 rary;
 Jonan uirywany przez potwora; Jonan uispany razem 58 rary; fruch młodzieńcōw odmauifcych adoro-
 uanie figure Nabuchodonozora 2 rary w II wieku; młozancy w piecu 1 rary; Żuranna oskarżona przez
 stronow. 5 rary; Daniel wśród lwów 40 rary; Tobian z rybą 3 rary; Job opuniary 1 rary; Chrystus uirystuje
 raryscie powtarzane sceny symboliczne Chrystusa jak sp. 2 rary; młozance jest z rakiem rary; bozem
 uicenie chryścijaństwo, niobu uicrud. Chrystusa, a już żle go uycie to pod postacią Dobrego Pastera mł-
 dzenia. Tematy puryjne były ze Starego Testamentu, z Nowego są uicene nadziei i tak z młozancy: mł-
 Prochus Baha - 3 rary w II wieku; i prochus Michle raz w II wieku; Prochus Troie - 2 rary; z
 Nowego Testamentu; Tuastouanie, Erary; Warodny raz w II wieku; Magouie z quarda raz w II wieku
 (Magouie występuje w ronych koscach: 2, 3, 4, nabw 5); Magouie przed Hrodem, 3 rary w II wieku; Mago-
 ure z pasternami raz w II wieku; Magouie aduujący Jerosa 12 rary; Onest Chrystusa 4 rary; udróuienie
 cudowne (z hemorrhoidem) - 4 rary; udróuienie parazytyka 20 rary; złapego od udróuienia Frary; Hrodia tego
 3 rary; nalonego trary; uirurekca Zarana - 50 rary; a coru Jaire raz w II wieku; Uicra Feliciana 4 rary;
 pouubłane chleba 30 rary; uirta w kamie 3 rary; Chrystus z samarytanek 2 rary; parabła o drienkach
 chleba i tralonych 2 rary; (uistplyny myktad; z uicencenia się św. Piotra raz; rari ukoronowanie cierniami.
 z allegozi znany jest tylko myktad z rakiem spou Jery, młozancy; temat den występuje rōwie, nadoy II wieku.
 Od 250 roku ukazany się Matka z Dzieciom i uiceni ale ty to b. nadziei przykady. Tu scene te uirymy uir-
 wanie Matki Borej od uinych matek które mory dzieci spoye u boku. Do potopu w kosciele uicropyka się uicene
 katakumbach kryza.
 Tak uyc oto fohaj w kosciale zastaje sztuka która uwinela już frny epoki: 1° mitów pogańskich obrarycych
 symbole chryścijańskie; 2° figur o symbolizacie chryścijańskiej; 3° liturgiczną ze scenami z tekstonew i żug-
 zary z liturgią pogrebów.
 Wony epoki bdy uirópacac sztuki uicodnie, palestyńska i egipska która uinymoz ikonografji gwótycką
 w II wieku. Ukazę się teraz kryz który tylio w jednym przykicidie z przed 313 roku Cyryli Rorci
 z uicukim trypcie ducine. Występują kryz pocytha i konca rku (X, w); monogram Chrystusa "Chris-
 male" konstantynowskie, dewry i t.d. Pax uinymoz uicene w malarstwie uicene nimbu, uicru dptocy, wuykto
 od penow Sclucyford i krolow indoscytyjskich przez imperatorow rzymskich.
 ze uicymytem koscioła i z budowy kosciołów uiony się nowa sztuka Konstantyna Wielkiego. We wuyknach
 ukazany się mozaika obok marmurami. Mozaika to malarstwo dla uicrności.
 jest praukine o tonie białymy i złotym. Wirta się bogate, rba się kapitole, plafony i figury, uicradki są ze uicy.
 mowy marmurów. Mozaiki występują na fasadach jak np. w kosciele Marodiu w Betleem. Najbogacie uicru
 uiany Tryumfalne i obrady. Uiceniaj się rōwież tematy; na miejsce garland i ptaków powstaje riciha uic-
 orajca. To co słowo znaczy dla uicd - pisze się. Baryli to młozance malarstwo przedstawia uicagniaji.
 "Malan - mōw św. Gregon z Nyss - pracuje kolorami, jakby uionoc kupcy mōwicy" A św. Al pene do
 Olypiudora, prefekta Konstantynopla: "Maba malowac w sanktuarium obrary kryza, a na scianach
 sceny z Obu Testamentow dla tych co niuimoz przytac Rima Sicutego. Malarstwo liturgiczne stało się uicru
 postarkow". Występuje w sztuce. Tematy historyczne uicanciane chronologiczne. Na miejsce Dobrego Pastera
 ukazany się Chrystus Fryumjący w głozi. O cechach Chrystusa uicany w apokryficzym liście
 dantulus'a do Senatu z II wieku; że Jeros miał karurawe ory i uioy uigrane za uicami krōie, opa-
 daly na ramiona i niema grody, A uicbauem uirycyrycy uszkuwizaja potrat Jerosa i o to młozancy
 ory, orony brody i zocessane uicadem, uioy. W borylu uatykanckiej ukazany się Jupiter = Chrystus Fryumfa-
 tor; typ ten uipocinia w ciggu I wieku, uicrōd.
 W II wieku kompozycje ukazyją uicene uicru uicobody i gra uicene dekoracyj, które to gne podkondit-
 uiana jest uicancuic, aby uiczymiac się od I wieku. Oto ustalają się sceny i ich kolejności, spoye rzye-
 uiana figure, kōuwy, uiony są uicancuic malarstwo historyczno-biblijne które znalazłujemy w I wieku
 w kancenie, a z kōlego w II wieku pozostane tylko ikonografja.
 Rozwija się kryz, symbol koscioła i uiany z uicne "signum" które uiryuac uicancuic koscioła
 w cianach przedstawia.

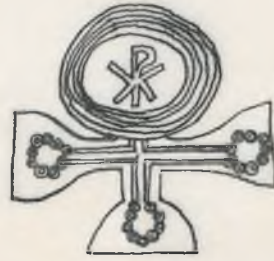
D. Symbolika i ikonografia chrześcijańska.

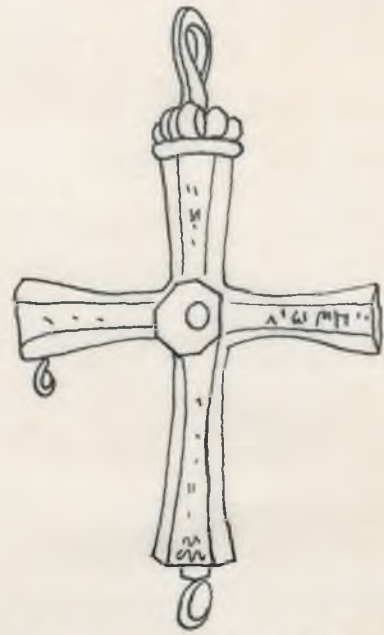
Rys. 527. Krzyż na reliefie z kamienia w Tona z II wieku.

Rys. 528. Gnostycka gemma z muremu w Berlinie z II wieku z napisem OPEOC BAK KY OC.

Rys. 529. Krzyż z koroną cieniową z tkaniny egipskiej.

Rys. 530. Ośmioboczny złoty krzyż.

I Krzyż.

- A° Najstarsze monumenty z krzyżem:
- 1° Pierwszą datowaną reprezentacją krzyża na monumentach chrześcijańskich znajduje się na palmirskim ołtarzu z 447 roku o kształcie X. Jest to symbol krzyża cełby w Chozga w Syrii.
 - 2° Na gemmach chrześcijańskich nastawne montaż krzyża znajdują się w British Museum: a° krzyżyki z 12 apostołami z napisem IHC XC z II wieku; b° krzyż na gemmie z III wieku; c° krzyżyki przed Barankiem z 12 apostołami i z napisem EHCOC PECTOC.
 - 3° Karykatury krzyżyka (zakrzyżony ma głowę ortę; krzyż ma kształt T), z Palestyny z pierwszej połowy III wieku.
 - 4° Krzyż w katakumbach z III wieku o kształcie: +, T, T, T.
 - 5° Trzy stalle przedkonstantynijskiej w Azji Mniejszej w Antizydy o kształcie T.

B° Typy krzyży.

- 1° Rys. 532 X - krzyż „decussate”, krzyż św. Andrzeja;
- 2° Rys. 533 T - krzyż „comissa” lub „patibulata” św. Antoniego pustelnika;
- 3° Rys. 534 T - krzyż „immusa” lub „capitata” wg św. Franciszka; św. Augustyna; „stans” z Barankiem - natchnię krzyża miał umrzeć Chrystus.
- 4° Rys. 535 + - krzyż „quadrat” równomierny krzyż grecki;
- 5° Rys. 536 T - „ansata” Lank - krzyż egipski, znak hieroglificzny zjucia pmysłego.
- 6° „florida” - krzyż ukryty w dekoracji liści i kwiatów;
- 7° Rys. 537 * - krzyż joaninów maltańskich;
- 8° Rys. 538 T - krzyż lotaryński, typ rozpowszechniony na Wschodzie;
- 9° Rys. 539 T - krzyż papieski;
- 10° Rys. 540 T - „Kreuzkreuz”;
- 11° Rys. 541 T - krzyż prawosławny;
- 12° Rys. 542 T - krzyż florentyński;
- 13° Rys. 543 T - krzyż koptyjski.

Krzyżyki ukazuje się dopiero od V wieku. Od 422 roku ma się nymalio zabrania nymania krzyży na porządnie.

C° Zachowane monumenty krzyży:

- 1° Krzyż z „dona”, „colpium” ze skalnego kształtu i okryty złotym liściem z ok. 600 roku. W lewym ramieniu krzyża znajduje się św. Jan, w prawym św. Paweł, a w środkowym napis O.C.
- 2° Na obrzeżach Ukrycia, widnieją od III wieku symetryczny kompozycji ołtarz na prawo stoi św. Jan, a na lewo św. Jan ze skrzyżowanymi rękoma, centralnym motywem 60k Jezus i 2 wielkością zotwary. Za krzyżykiem symetrycznie ustawione są 2 krzyże zbrodniarzy oraz widac Kaluarz i Golgota.
- 3° Rys. 544 Krzyż merovingów urzyane od VII wieku.

4° Złoty krzyż lombardzki jak np. na rysunku 531 urzyane od VII wieku. Często znajduje się parodni tych krzyży rysunek gołbia. Wp. symboliki wyotnosne, to prof. Z. Bostynski uważa iż krzyż winien być zielony - z trzema 3 płamami cieniemi - 3 rżony od ołortki i ze złotą koroną cieniową jako jako symbol kolorowania na tym trobie Bopk. Krzyżyki który powstał w Syrii w VII wieku przedstawia Chrystusa w długich natch, od VIII wieku z długimi rżonkami ale z gołbini rżonka, a od IX wieku z paskiem i uoalem. Przedniemere przechyla głowę Chrystusa na prawo, ukośnie. Pomiędzy Chrystus jest przybity na 4 gołbiniach T. mając rżony ustawione równolegle i przybit osobna. Z czaem urzyane jest 3 gołbini tak, że jedna ze stopi zachodzi na drugą i są one przybit razem.

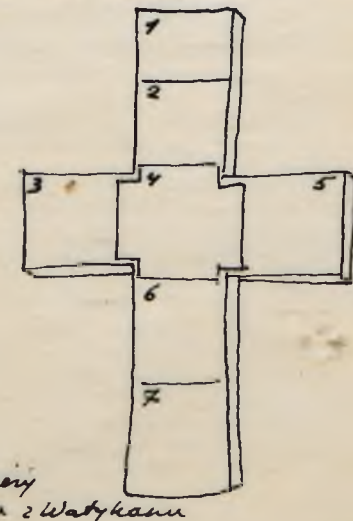
D° Rodzaje krzyży:

- 1° Krzyż procesyjny - krzyż ten jest wzmiankowany poraz pierwszy od czasów Karola Wielkiego i w Ordo S. Amand z IX wieku. W czasie procesji nosono Barankę i symbole potem figury Chrystusa wśród apostołów i z tego powstała późniejsza forma krzyża procesyjnego Ukrycia, św. Paweł i św. Janem.
- 2° Krzyż ofiarowy urzyany oficjalnie na Zachodzie od VIII wieku.
- 3° Krzyż wotywny urzyany przy koronach wotywnych jedynie jako dekoracja znany od VII wieku jak np. z Guareagat i z Monca.
- 4° Krzyż pedoralny nosony na krzyż 6. bogaty z pentami i z drugimi kamieniami.
- 5° Krzyż „pauzacyjny” który miała znaleźć św. Helena żona Konstantyna Wielkiego. Od krzyża tego urzyadzi się uwotwsty rżony bizantyjski „hypisosis”.
- 6° Krzyż błogosławieństwa, napisany przybit takim krzyża jest znany z 395 roku z rysunkiem św. Pawła i Baranku podobny. Jest to krzyż kamienny.
- 7° Krzyż relikwiarz. Jest to 6. bogaty krzyż w którym ukrywane są relikwie. Suwym przytadem takiego krzyża jest krzyż na pierzy Synagoga i Sergej (z VI wieku) z dekoracjami z alfowemi które przedstawiają sceny następujące:

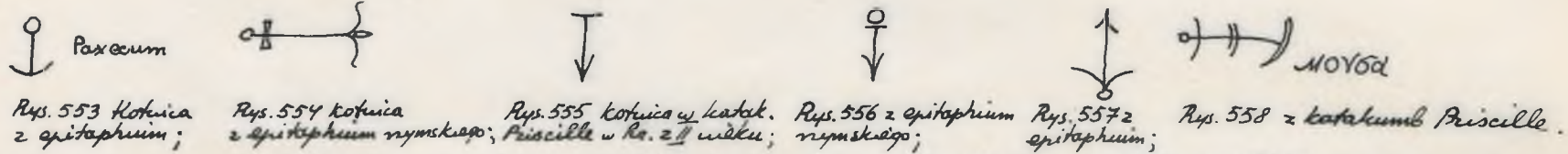
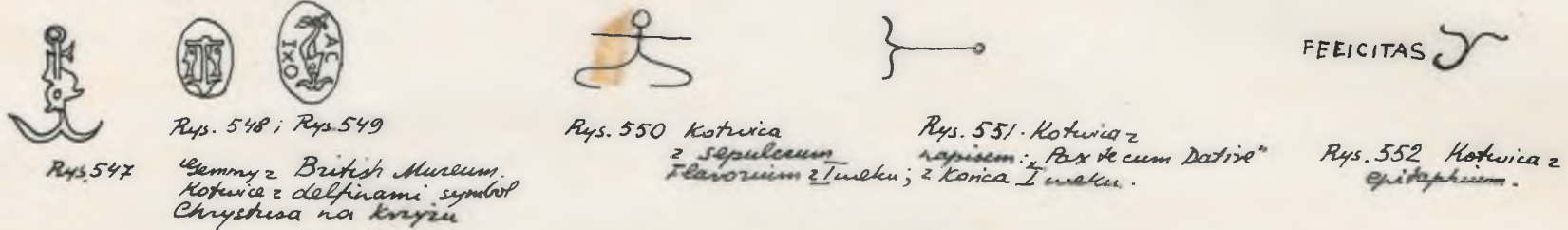
Rys. 545. Krzyż cesarza Justyniana II z VI wieku z baranki i Piotra w Rzymie.

- 10 - Zwiastowanie;
 - 20 - Wzrost;
 - 30 - Ucieczka do Egiptu;
 - 40 - Starożyny;
 - 50 - Adoracja Magów;
 - 60 - Przedstawienie w Synagocy (obrzezanie);
 - 70 - Chrest. Dekoracja te są umyślano z ewangelii apokryficznych.
- Krzyż ten zawiera pięć kasełek w których podobno były relikwie krzyża Świętego. Jest to krzyż z lat 687-701 choć być może, że pochodzi on nawet z IV wieku.

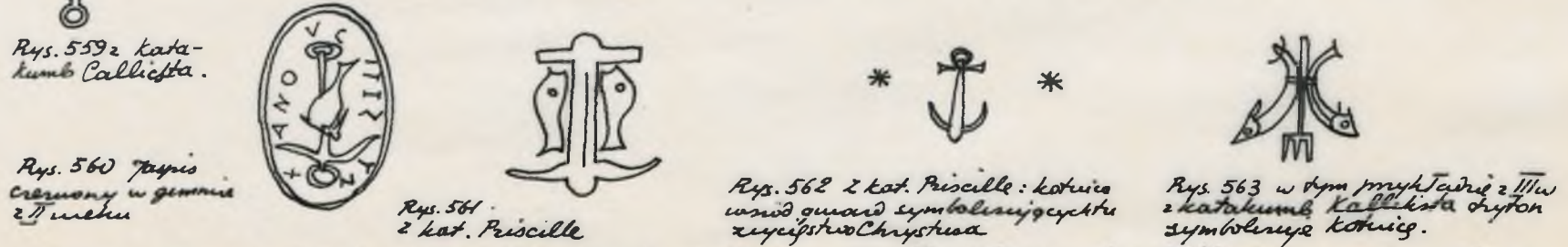

Rys. 546. Emalfony krzyż bizantyjski napisany Symmagu i Sergeum z Watykanu.

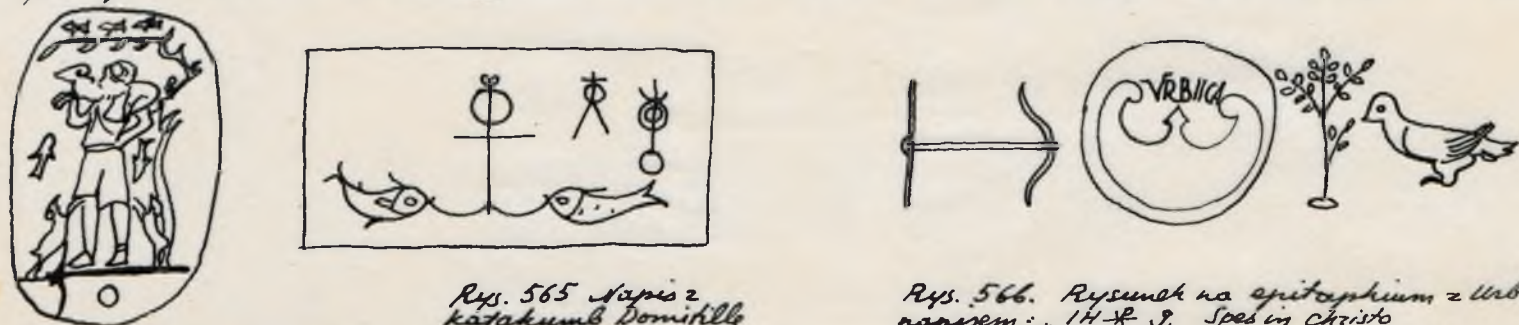
8° krzyż w kościele rozpoznajemy; krzyż na frontonie, krzyż w łuku tylnym, krzyż ołtarzowy, krzyż menaj i konsekracyjny
 9° Kotwica jest ukształt figurą krzyża.

Kotwica we wczesnym chrześcijaństwie jest postacią krzyża, symbolem nadziei, pewności i zbawienia. Obrac kotwicy to nadzieja w Chrystusie i w niebie. Niekiedy symbolizuje Pax - pokój, port i stał symbolem pokoju kotwicy (rys. 553). Od II wieku często występuje kotwica z rybą i jest wtedy figurą krzyżofiksu i występuje z napisem: „ spes in deo ” lub „ spes in christo ”.

Występuje kotwica z innymi symbolami, a więc z palmą ze skrzydłami (przy napisie Philomena na epitaphium); i jak np w katak. św. Cyriaka z IV wieku z monogramem Jezusa obcisonym koroną taurusa i kotwicą, palmą i gołębicią.

Rys. 564 Gemma z Cypriem z III w. z rzeźbieniem D. Rodena 3 gołębici, 3 baranków i rybi kotwicy.

Rys. 565 Napis z katakumb Domitille z końca II wieku

Rys. 566. Rysunek na epitaphium z Urbica z napisem: „ IHS X P Spes in Christo ”
 IHS X P XPISTO P

II Litery i Dewizy.

A° Α Ω Rozpłęk i koniec. Jest to symbol z Apokalipsy XII, 13: „ Ja jestem alfa i omega, pierwszy i ostatni, początek i koniec. Ukażę się w chmurach w końcu II wieku; w Azji Mniejszej po 213 roku. Spotykamy Α Ω w liturgiach na: krzyżach, paschalach w dedykacjach i w tekstach liturgicznych jak np. w antyfonie Bango w starym hymnie z liturgii celtyckiej:

„ Alfa et omega
 Iesus Christus dominus
 venit venturus
 iudicare homines ”

- Typy α ω:
 1° Rys. 567 z Cesarz. Maurycyjskiej z 258-304r.
 2° Rys. 568 Rusiade;
 3° Α Ω w Rzymie w 364r. i w Afryce w 405r.
 4° Α Ω;
 5° Α Ω;
 6° Rys. 569 z Rzymu w 445r.;
 7° Δ Ρ Ω;
 8° Ω * Α;
 9° Rys. 570 Α Ω;
 10° Rys. 571 Α Ω;
 11° Rys. 572 Α Ω;
 12° Α Ω z Rzymu w 370r.;
 13° Α Ω z Rzymu w 430 roku;
 14° Rys. 573 Α Ω;
 15° Α Ω;
 16° Rys. 574 Α Ω;
 17° Α Ω;
 18° Α Ω;
 19° Ω * Α;
 20° Α Χ Ρ Ω;
 21° Α * Ω;
 22° Α * Ω;
 23° Α + Ω;
 24° Α Ω;
 25° Rys. 575 Α Ω;
 26° Α Ω;
 27° Α Ω z Carube;
 28° Α Ω;
 29° Α Ω;
 30° * Ω z Lyon;
 31° Α Ω z Hiszpanji;
 32° Rys. 576 z Kartaginy;
 33° typ rzymski jest: CA * Ω W;
 34° Α Ω;
 35° jak 31° ale w kole;
 36° Α Ω;
 37° Ω * Α;
 38° M * Ω;
 39° Α * Ω;
 40° Ω * Α;
 41° Α * Ω;
 42° Α Ω;
 43° Ω;
 44° Α Α Α Ω Ω Ω jest to typ gnostycki w „ pistis ” św. Łucji w K. i oznacza: „ Nieśmiertelny ”;
 45° Rys. 577 z klanku św. Marcellego w Paryżu;
 46° typ syryjski X P A Ω i inne syryjskie X P A Ω; Ω P A; A P Ω; Rys. 578 X P A Ω; Ω P A; A P Ω;
 47° Rys. 579 z św. Cesarz. w Arles w krzyżach stacyjnych.

B° Imię Jezusa: IHS; IHC; greckie XPS; IXΘYC; IHXP; IHX; I *; IX i H.

C° Chrysmale: Jest to skrót pogański X P = existimare = * * . Znak ten widzimy na monecie Ptolomeusza - Apiana na tetrabrachmie z Aten na srebrnej monecie Mithridata króla Ponty i t.d. Znak ten przejął chrześcijaństwo jako najcenniejszy i prosty od ryby = I. X. Θ. Y. C. ; stał od 313 roku jest * * i *
 Chrysmale liturgiczne oznacza Chrystusa. W III wieku już spotykamy „ Dominus et Christus ” pisane skrótem: „ Dom et * ”
 Znak ten jest również używany jako monogram krzyża. Od IV wieku chrysmale * przestaje być używane jako skrót ale jako symbol tryumfującego Chrystusa
 Rys. 580. Chrysmale quindiesie pośród w Syzji
 Rys. 581. Chrysmale zlatynizowane

Rys. 582 Chrysmale greckie
 Rys. 583 Chrysmale afrykańskie

D° Imię Marii.

Isto inicjały: M. P. A. A.; M. A. P. I. A.; Rys. 584; T M R; M P O Y matka Boga; I X P znak narodzonego z Marii.

E° B. M. Bone Memorial; D. M. = Deis mani - bus; D. M. S. = Deis manibus sacrum; B. V. z „ O felix Iherusa ubi vivere et bibere ”.

F° Stróty.

- 1° ∇ - "Vera dignum et iustum est aequum et salutare" z Missale Francorum z VIII w.
- 2° \oplus - skrót ksi od Vera dignum jak i ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇
- 2° Z liturgji Mozarabskiej:
 - ∇ = repetitio; ∇ = roppel; ∇ = prietio t.j. uwaga; ∇ = Matutinum t.zn. że antyka odpowiadająca psalmowi.
- 3° Z Sakramentana Leoniskiego:
 - DMT; DMAET skrót od Deo Magno aeterno.
 - IXOYC; ZANTWN i D M - skrót od pokarm Jezusa.
 - DMPS skrót od Deo Magno Christo Sacrum [D.A. ubl. - nie oznacza w liturgji].
 - IHV; IHS; IHZOVE; IHESUS to imię Jezusa z tym, że IH = wartości 18, a IHC = 218.
- 4° Z Syzy:
 - XMT skrót od $\chi\rho\upsilon\sigma\tau\omicron\upsilon$ $\mu\epsilon\lambda\iota\delta$ $\gamma\epsilon\upsilon\omega\delta$; i od $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ $\mu\iota\chi\alpha\eta\lambda$ $\rho\alpha\beta\beta\iota\eta$
 - to skrót z IV-V w.

Rys. 585 Dobry Pasterz z Lateranu z III wieku.

- 5° Dewizy a° ∇ sygnum „Deo laudeo”
- 6° „Vivas in Deo”; c° „Si me amas veni” z kantyki kantyk; d° $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\delta\omicron\lambda\omicron\varsigma$;
- e° „Salus restituta”; f° „Os non ca ^{monachos} munitur ex eo”; g° „Et verbum caro factum est”; h° „in domine dei”; i° „spes in deo”; i.d.
- 6° Inne znaki: d, z „Christliche symbole”

7° Rys. 586 ∇ duża symbol N. Marij Panny;

2° Monogramy Ewangelistów: ∇ = Sw. Mateusza; ∇ = Sw. Marka; ∇ = Sw. Łukasza; ∇ = Sw. Jana.

3° Emblematy: anioł trójki; archanioł kij z ∇ ; Michał Archanioł uazy, Gabriel kij zakoniony litę; Rafał Archanioł ryby; amputacja na kiju. Cherubim mają 4 skrzydła z orami, miecz i stopę na 2 kciach.

- 4° Różne symbole:
 - Rys. 587 ∇ Próba Chrystusa.
 - ∇ Chrystus obrońcy z Maryi.
 - Rys. 588 ∇ kłosa ucierny o - chleb; ∇ - wino;
 - ∇ Ryba; ∇ Wiera; ∇ Kochanie;
 - ∇ Monogram Chrystusa.

13° Znaki z „Zeichnebuch” z 1936 r.
 Symbole Trójcy: ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; ∇ ; Sw. Jan ∇ ; „Vivas in Deo” ∇ ; Bene valeto ∇ ;

Trzech króli ∇ ;

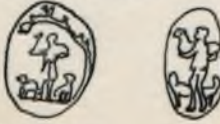
7° „Numen” Jesli ∇ jest poprzedzone przez Numini to znaczy: Potęga, majestat, wielkość.

8° Symbolika liczb.
 1 - oznacza Boga; 2 - podiat; 3 (i 6, 9, 12, 15) Trójce [stąd 3 krzyże, sanktus i 3 Angus Dei]; 4 - oznacza serony, strony świata, Ewangelistów a ug Sw. Trójce 4 doktorów gniechich i 4 doktorów łacinckich; - Dictionnaire d'Archéologie; Chreheue et de Liturgie z którego cyfry nie nie mówi o 5; 6 - jest cyfrą świętą od II koncyliu w Niceji w 787 roku; 7 - ug. Sw. Jerome określił; sabat, święta Cyfra ta jest cyfrą 7 dni tygodnia świata; 7 darów Ducha Świętego; 7 błogosławieństw w Ewangeli; 7 praśb w Pater; 7 parabol z Mateusza XIII; 7 akolytów up. Ordo przed papierem i 7 siate na ofiaru.
 8 - (2x4) Oktawa; Oktawa perfectio ist ug Sw. Augustyna; a ug. Sw. Ambrozego jest 8 symbolem reurekcji Chrystusa gdyż po 7 dniu jest już tydzień wieczności stworzenia (po sabacie); i gdy 7 jest cyfrą wzniesłości, 8 - cyfra odnawiania ciałego (jak wtem i ucierny) lub cyfrą wieczności kosmopolitnej. Stąd 8 liczy się z rękami chrystów; 9; 12 występują jako wielokrotności 3 z tem, że 12 jest apokalipsą, misją, ps. sławnych, trójcy konsekracyjnych i t.d.
 Porazem liturgia wymienia 20, 40, 50 i 318 = 714 (gdzie 7 = 300 a 14 = 18) oraz cyfry siem, „krombres” „angulatare” = 1+2=3; 1+2+3=6; 1+2+3+4=10; ...; 1+2+... = 36 = 666 a 1+2+3+4+5+6+7+8=36 Jest to linia uprzedzenia z 8. Wtem ug sposób liturgia mówi o: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 12 z tym, że nowogólną wartość przesuną dla 7 cyfrę życia i 8 cyfrę wieczności.

III Postacie symboliczne.

1° Dobry Pasterz i cykl pastoralny.

Obraz Dobrego Pasterza jest najstarszym wyobrażeniem Chrystusa i najlepiej odpowiadającym charakterowi immanentnemu katakumb. Oto z „Officia” zmarłych: „Jestem owcą zgubioną, wstał mnie Odkupicielu i raty mnie.”
 Iz Oragi po zamknięciu trumny: „Paszę Cy Panie... zmarły którego Dobry Pasterz nęsa na tych ramionach.”
 Języka katakumb nie osmiela się wyznaczyć syna boiego by go nie potulnieżyć, a rozwinąć figurę z Ewangeli: „Jestem dobrzym Pasterzem - nękt Jerus.”
 Dobry Pasterz występuje z uarę mleka, „mullera” (mullera) symbolem kielicha z kmię boską z aktów myrentickich. Perpetrus z t.w. „Wohoditum, uinatam ogród ogromny, pomodu siedziat otowisk w ubraniu pasterza, miało białe wlosy i rąpat owce. Wokół niego stały figury ludzi ubranych biało. Podniósł głowę, zobaczył mnie i rekt: „Bogdi prociela ma cónko”. Zawstał mnie i dat mi cęxi mleka (caelle) które On dot, otrzymatam je w tpe zlozora i jadam i rekli wnypcy wokulo Aman.”
 Dobry Pasterz występuje od II pale wieku jak obywatel, młodziemiec bez brody z nępiem rękoma i bosą, a cęsto z łaską pasterką i z 1, 3 lub wieloma owcami.

Rys. 589 Gemmy z Pasterem i z owieczkami.

Rys. 590 D. Pasterz z Cytophium w katak. Domicelli. Rys. 591 D. Pasterz z katakumb Priscille z por. III wieku

Rys. 592 Dobry Pasterz z owieczkami

2° Rybak.

Jedną z kryptych figur symbolizujących Chrystusa jest Rybak dnie ludzkiej i Louisa serc. Parabola z Mateusza 11, 19 i Marka 1, 17.

Rys. 593
Rybak ze
Stelli rzymskiej.

3° Orfeusz.

Rys. 594 Orfeusz grający dukiem
zbiorym z kat. Domitelli.

Tak wspominał figurę Dobrego Pastora podobnie z mitem o Orfeuszu który nawiązał grą na cytrze dukiem zwierzęta. O Orfeuszu pisze w 11 wieku św. Justynian i Klemens z Aleksandrii; jako o proroku (o sybilli) co poprzedziła Chrystusa. W Augustyn pisze, iż Orfeusz grą zmiękczył i jak Bóg żywy myśliwiec ludzkie serce i myśliwiec grą jak Chrystus słowem. Przedstawiana Orfeusza jako symbol uwaru w dysponacji duszy do niesmiertelności.

4° Orante.

Orante czyli modlitwa się dusza w scenach. Występuje Orante 6. wreszcie i równier pod jej postacią będzie ukryta figura N. Maryi Panny jak np. w mozaice w S. Wiccy. Dusze symbolizowane również pod postacią małych figurek, ptaków i Psyche (gołębica). Orante nieberpoczątku duszy jest także na falach.

Kapłan Orante z Dobrym Pastorem jako symbol duszy przed Jerusem, gdzie duszy, wprowadzenia duszy donieba. Orante występuje Orante nieszona przez anioły i wreszcie figura Orante ze skrzydłami i w koronie.

God Orante jest god modlitwy z epoki gdy malowano ten symbol. Zwykle Orante jest kobieta ale bywały bródzci mężczyźni. Napisy takie jak: „Duszo dobra pozostan w spokoju” lub „Zy w pokoju i modl się za nami” potwierdzają wzmiankowany charakter tych figur, przy których napisy te występują. Orante na plafonach symboli żyją dusze wybrane i szczęście cielesne. Orante jest zwykle ubrana w „colobium” z gołymi rękoma. Lub w „penule” z serakim czerwonym pastem, a czasem jest w dalmatyce z wąskimi rękawami i z głową najęzyskiej zawalowaną. W Bizancjum Orante przybiera postać N. M. Panny i święte. W średniowieczu figura duszy jest najczęściej rysowana jako mała figurka wychodząca z ust umierającego.

Rys. 594 Orante z krypty ducine.

Rys. 595 Madonna-Orante
z S. Maria in Prato
w Rzymie

5° Abraham.

W symbolice występuje poświęcenie pater Abrahama syna Izaaka. Oficę zabra się na ofiarę z syna, a ten przyjął na siebie spełnienie tej ofiary i nie się sam zabrał na ofiarę na górę. Jest więc w tej ofierze Abrahama figura ofiary Jerusa. W monumentalach z lat 150-250 występuje Abraham jako: „Deus Abraham” jako symbol Boga Ofia.

6° Izaak.

Jest więc Izaak symboliczną figurą Chrystusa gdyż jak On jest ofiarą i nie w ofiarze (kryzy) na swój ofiarę. Odrazem św. Pawła w listach, w listach i w księgi Ewangelii znajdujemy Izaaka symbolizującego Jerusa. Z tego symbolu kryzy na którym umrze Jerus będzie ofiarą i tronem Jego.

7° Dawid.

W scenach występuje Dawid w „cubicule” w katakumbach Domitelli w połowie 11 wieku w uciek z Goliathem, zabijający Eua i niedźwiedzia i namazowanie Dawida. Dawid w sensie symbolicznym to pomoc i opatrnicowe urządzenie. Ordo pisze: „dibera, Domine, animam epis [defuncti] sicut liberasti Dawid de manu regis saul et de manu Goliath”.

8° Emmanuel.

HMA
NO
YHA i Emmanuel

Rys. 597. to imię Jerusa.

9° Daniel.

Najczęściej występuje Daniel wśród lwów, pomiędzy które został rzucony za obrony Żydzi niebezpiecznie oskarżony. Najczęściej występuje Dawid w scenach gdy zabija dragona babilończyków i gdy jest ratorowany przez Habacuc'a a gdy zostanie poraz który rzucony lwom za Jerusa (pienistym rarem za Danusa). W piętym nuczanie Daniela lwom, anioł ratuje go, zamykając ich panie, a w drugim wypadku anioł przyjął za wtory Habacuc'a który niesie pokarm; przywróci go do Daniela który kamie zgiętnie żyć. Sceny te ze Starego Testamentu przyjmują szereg ekscyparyjstwa z tym że epizod z ofiarą dragona ujęcia 6. r. n. e. abo I. wieku rysuje stale Daniela wśród lwów (Od 11 wieku Daniel jest zawsze nagi). Symbolika widni w pokoenie Habacuc'a symbol eucharystji, a w Danielu Chrystusa i niepodważone cudowne uwolnienie. Jest ta scena Daniela wśród lwów, piętym sceną z malarska historycznego, jakiej widno w katakumbach. Scena ta symbolizuje jeniec reurekcji, zbawienie i myślenie uwalczce.

Rys. 596 Abraham i Izaak z
Rovenny S. Vital z 11 wieku.

Rys. 599. N. M. Panna z Dzieciątkiem
i Izaak z kat. Domitelli z III wieku

10° Adam i Eua

W scenie wygnania z Raju symbolizują upadek: w scenie pacy na wle Adams i Euy - prace rolne i w scenie z jabłonią i wpiem; - grek. Opiera desy symbolizują rodziów ludzkosy i w piętym sceny Adam jako pierwszy człowiek jest symbolem Chrystusa, a Eua symbolem N. Maryi Panny.

11° Izaak i Erzechiel

Erzechiel symbolizuje reurekcję ciała z Tertullienem; Erzech. XXXVII: „i Bóg pokazał na polu kwosi i rekt: prowokuj im, a odiję i odiję”.

12° Izaak.

W scenie Izaak występuje poraz piętym w katakumbach Priscille w scenie gdy przepowiada N. M. Panna i Eua syna Borago. Sw. Justyn pisze: ze Bealam; Izaak przepowiednie E. ze quarda wstanie z jakuba. Iz. VII 4: „Ecce virgo concipiet et parturiet Filium. Et vocabitur Emmanuel” Iz. LX 1-6: „Sicut et uxor z Jerusalem i urodzi sp Emmanuel do którego pójda królowie.” Jest więc Izaak figurą proroka zapowiadającego przyjście Chrystusa.

Rys. 600 Jonas z El-Djem.

Rys. 601. Jonas z katakumb Pstroja i Malco-llago na stiuku z Turku.

Rys. 602 Jeremiasz z miniatury Kosmasa Indico-plaustesa.

- 13° Jeremiasz - prorok.
- 14° Job Teksty średnio-wieczne mówią o Jobie jako o reprezentancie dwómatom przyszłego życia. Job symbolizuje rezygnację ciała.
- 15° Job - figura historyczna ze St. Testamentu.
- 16° Hatchingadoch - Postać symbolizująca sprawiedliwość i waga orki Jerusa.
- 17° Janasz
- Janasz z monstrum morskim jest figurą rezygnacji Pana. Sta-tek jest figurą kociwła, mant kryzja, a monstrum piekła.
- 18° Lazarz

Lazarz rezygnacja. Scena ta z N. Test. przedstawia Chrystusa odradzającego Lazarza wyciągnięta laseczka. We wczesnym chrześcijaństwie Lazarz jest przedstawiony równo jako mumię stojącą w drzwiach domu. Średnio-wieczne kładzie Lazarza do kamiennej (później do drewn.) grumny; przedstawia w momencie budzenia się. (z tym, że zachowuje on zielony kolor twarzy). Lazarz wskrzeszony jest figurą i symbolem przyszłego ciała emartwychwstania.

19° Susanna i starcy. Scena ta jest figurą i symbolem niewinności. Susanna napa-tykna była przed 2 lub 3 starcami. (sana ma męskie włosy dno).

20° Trzej młodzi hebrajczycy.

Trzej młodzi hebrajczycy odmawiający adorowania figury. Wbuchodorożora są symbolem wiary i są przedstawieni w scenie palenia ich w kotłach.

IV Zwierzęta symboliczne.

1° Baranek (Jagnię, owiecka).

Jan Chrysticiel mówi: "Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi". O Baranku mówi i Apokalipsa widokowo. Jezus nakazuje: "Rozwini by strzegł owieczek".

Sw. Hieronim pisze: "sub cruce sanguinea nireo stat Christus in agno. Agnus innocuus injusto datus hostia letho".

Baranek symbolizuje Jerusa, jagnięta apostołów, a owce wiernych. W oracyi w Nere z III wieku występuje Baranek jako ofiara boria adorowana przez wiernych.

Crasem występuje z atrybutami Dobrego Pastora z laską i z uaczą "mulerka" jak na rys. 605 - symbolizująca wino eucharystyczne. Jeśli w scenie danej Pastora symbolizuje Chrystusa to baranek ofiar Jerusa, a owce zastępcze - wiernych.

Baranek na górze z której spływa cztery rzeki symbolizuje triumfującego Jerusa z Apokalipsy: "Et vidi, et ecce Agnus stabat super montem Sion." Cztery rzeki symbolizują 4 rzeki z góry Eden które adorują 4 strony świata; 4 Ewangelię i hierog. światła świata - chrześ. Stąd czysty jest ten temat w bapty-steriach. Jordan również symbolizuje chrześ.

Na ofiarach Baranek symbolizuje Chrystusa; czysto był rytyniany na mensach. Od III wieku Baranek występuje z nimbem i z krzyżem. Od IV wieku urywa- no figurę ukrzyżowanego Baranka.

More uję Baranek symbolizował Jerusa, apostołów, proroków, wiernych, Kociot, ofiarę Pana i mprentstwo.

2° Jednorożec (dicorne)

Jednorożec jest symbolem czystości i emblematem Chrystusa. Wg. Sw. Bazylego jednorożec symbolizuje sile Boga Ojca. Czysto występuje jednorożec z N. M. Paunq, w kapturze. Sw. Regoberta w Caen jedwo- żec uciekając od myśliwych chowa się w piaski dziewczyny.

3° Jeleni

Jeleni, dwa jelenie lub Baranek i jeleni przy źródle są symbolem chro-ścijan szukających chrości. Przykładu jelenia przy źródle są znane od 340 roku i od baptysterium laterańskiego Konstantyna Wielkiego. Figury jelenia ustanowione przy pscinach oraz ukazywane w freskach i mozaikach. Reasumując jeleni symbolizuje katechumena potykającego chrości.

4° Hamezon (Hamum)

Hamezon powstaje z 1800 i z porównan ciewnych z małymi rybami.

Hymn Sw. Amozego:

"Piscatus est Verbum Dei; Juctant undis retia; Vitam levavit omnium."

5° Leopard.

Gdy Sw. Damas mówi o imionach dawanych Chrystusowi, wspomina; że lew symbolizuje Jego sile; odważ, orzeł bostkość; gołąb czystość i prostotę to nie wspomina leoparda.

Od III wieku za Sw. Ignacym leopard w Liturgji; symbolizuje tych co mpreyli pierwszych chrześcijan.

6° Lew

Opcwie kociwła pira, iż lew symbolizuje sile i odważ Chrystusa. Symbolizuje również lew urupoci spirytwal- nosci jak np. w scenie gdzie Zbawca depere: aspice, berylinka i miandry głowy lewa.

7° Ślimak.

- Symbol rezygnacji.

8° Kon.

Kon z palmą jest symbolem biegu, walki, tryumfu końcowego i zwycięstwa. Crasem występuje chryzmalie na koniu i uowierza kon symbolizuje bieg do Chrystusa. Sw. Augustyn pisze, iż kon wysoko podnosi głowę uwaraząc tym psychę.

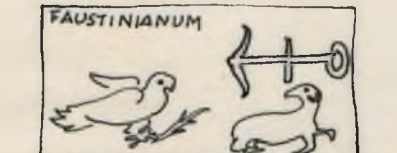
Sw. Jeronim: "equi statim ut mulieres viderint, ahimmunt;" Wg. Sw. Cypryjana kon lukusawy symbolizuje:

a° psychę i suat;

b° dobre intencje.

Rys. 603 Jerusolimena korona (mumię) z kat. Priscille w Rzymie z Turku.

Rys. 604 Epitaphium z Turku z krypty Callista.

Rys. 605 Baranek z "mulerka" z kat. S. Marcello i S. Pstroja.

Rys. 606 Agnus Dei.

9° Byk.

Sw. Zmgon z Nagiangi pisze w 380 roku: "Wszak jak byk, swego pana.." Byk czy uot wystypuje w scenie Narodzin w ewan-geliach apokryficznych. Byk jest rowniez emblematem Sw. Marka (jak Lew Sw. Marka, Onet Sw. Jana i ciotek Sw. Mateo-na). Prudence pisze: "Asterne Rex, curabula, Populisque per saeculum sacra Mitis et ipse credita, Adorat haec brachium pecus Indocta turba scilicet Adorat excors ratio Vis cupis in pastu sita est."

Rys. 608 Zając la lampie.

10° Zając

"la brieveté de la vie humaine."

11° Wilk

Lynx raptor - zjadajacy gotow rowniez nucić się na owce - ujemnych jest symbolem, a ranej figura opacrciu ujemnych.

12° Demon.

Jest to figura b. nadko spotykana we wczesnej istna liturgijnej. Jest to potwór trzy głowe z uszyi iusptych i z Apokalipsy. Typ dyabla, czartnego, ogoniastego z rogami, wynika z opisów piewno Abohasa. Typ ten wystypuje jednak przed siedmio-wieczem dwukrotnie w VI wieku we freskach i w mozaikach w scenach uippodzania dyabla z opytanego.

13° Dragon - baryliszek.

Jest to figura zlego. - Konstantyn Wielki nakazał się przedstawic w pierwszym wstrowiebi piewacu, "jak nogami gonicie dragona" (szatana). "Bog tworne natury dyabla szronyt dragona" pisze Arnobe miodny. Dla Origenesa, Arnobe, Sw. Jerome i Sw. Augustyna, dragon jest rodza-jem wielkiego okhydnego wbra zyppegow wodzie. Wielkim dragonem jest narzynany Lacyper. Dragon wspina się, lata, ptyna, zięzi ptomieniami i.d. Jest on w strowbie szatana ale wykonywuje rowniez nakazyiustych. Wg. Sw. Zydora z Sewilli silę ma w ogniu i w dlugim spryku zyppezym ogniem. Ubranogoni pisze, że w tradycji rachowano się niverenie dragona przez Sw. Janego.

Rys. 609 Gryfon z sanktuariu z Galyi.

14° Gryfon

Ten skrzydlaty potwór z jednym rogiem jest ulubionym symbolem zlego u barbarzyńców.

15° Pies jest atrybutem Sw. Rocha.

V Ptaki symboliczne.

1° Feniks "Phenix"

Wb. kriggi: "Physiologus" jest to ptak z Indji, który gdy ma lat 500 idzie do lasow dżabani by uaromatyzowac swe skrzydla i stopd zeci do klejnotow w Cyprie gdzie spala się na ottanu ofiar. Wzrastajac potem zamorab-rin kapitan znalazly w popielach. Carawę ze skrzydlatymi i tneucio dnia zmartwychwstaly ptak wraca do Indji. Opis ten podaje J. Strzygowski w "Der Bilderkreis des grachischen Physiologus".

Rys. 610 Feniks na monacie

Sw. Klemens w Rzymie pisze: "gdy ptak ten ma lat 500 to robi grob w Arabji z kadzidla, myrry i aromatow, wchodzi weni i umiera. Z jego ciata rodzi się larwa skrzydlatą s daruz ta gdy uzmocni się i stane się ptakiem nowym to laci do Palestyny, dokąd niese kosci ojca na ottan i wraca do lasow. Wów-cras kapłani zpraudzaja kosci i szuendzaja, że mają 500 lat". Feniks pogancki był poświęcony sloncu i pierwszym jego cymem był pogreb. reszek ojca które spalał na ottanu slonca. W piewmacie o typie poganckim dactancie: "De ave phoenice" który silnie wpłynął na sredniowiecze, znajdujemy porownanie feniksa z: "Pan slarz zmartwychwstaj i tneucio dnia (jako slono boze) doży do miejsca gdzie powstaj jako Jezus Chrystus."

Z tych faktow chrześcijańskich i poganckich powstaje furja legendy tym ptaku. Ofotekst typowego poematu który w IV wieku powstał z powizej przytoczonych opowiesci.

"Jz, był na dalekim wschodzie kraj... i był tam las sypły w którym było zrodlo odradzajace się co miesiac i zyt. Feniks savelita Phoenicea. Ptak ten kopie się o wschodzie slonca i ofiarowuje (jako ofiarę) wode i pocrem na srecyca dżaba na wiod, spina uschod slonca i bje tneucio skrzydlatymi urozow Phoenicea. Adorujacy tneucio, a potem spina i dżuani godziny dnia i nocy." Dalej opowiesci ta powstania legendy i koriny: "smiere to milosci Feniksa, bo chce on na nowo zmartwychwstac, bo jest on ptakiem niesmiertalnym".

Na mozaice w Aquilei, rys. 611 wystypuje feniks z aureole i z 7 promieniami. Rozbiono go na ottanach. Typ feniksa to sredni ptak s rumbem z normalnie dluga nypa, z ciałem okrytym przez dwa dnie skrzydla, bez ogona i z uszokiem nogami.

Z W. H. Phos-zol - swiatlo zycia taki jest pogancki symbol feniksa, gdy wdziuzaji Feniks symbolizuje zbaueq.

Rys. 611 Feniks z mozaiki w baryli-ce Theodora w Aquilei.

2° Pelikan

Ptak ten symbolizuje niesmiertelnosc. Symbol ten urzuano od XVII do potowy XIX wieku.

3° Paw

Co wiosny odnawiajacy piona, paw jest symbolem uiazny i more nerunkty. W Turcji symbolem niesmiertelnosci. Sw. Augustyn pisze: "ciato niernieralne". Znane są monstyre g'kntal-cie pawia i figura dżuch pawa adorujacych kelich. W figurze tej pawie symbolizują niesmiertelnosc eucharystji. Pojedynczo i sam, paw wystypuje bardzo nadko.

Rys. 612 Pawie i kelich na epitaphium z V wieku

4° Onet.

Ona urzuano na poradca koscwla greckiego w miejscu odbuonia się ordynacji biskupow. Czaem ryznane są trzy neki myjace miasto, a nad nimi onet o slonytack oswieconych promieniami sloncznymi. Preki te mają symbolizowac uieci biskupa, miasto wolic biskupa lub apostołow, a onet-tastq, wznieienie ducha, sublimacja wiedzy teologicznej.

W czasie ordynacji biskupa wznoszono estradę dla patrijarchy w g'pba samntanym w Vd Oq. przed drzewami krolawskimi lub w nardek z franami biskupiami po bokach. Mlistn ceremonji ryporat na podlodze d'ETOS - orta, tak aby jego glowa byla zurdzona w stronę tronu patrijarchy, a sluzba pilnuje by nikt nie- t'ngat ryzunku orta. Biskup w czasie ordynacji staniel na ogonie i recytowal sym-bol niejski, posrodkiem cnytat hypastaz Trojcy, a na glowie orta dżogge cymnit uymu- nie wiejski o Inkarnacji. Poiniej ryznawano orta na papieri, dżreuz: urosnie t'ka- no na oblogdzich dżuanach. Dżuanaj takie urzuwaja uypc'eresnie stale biskupa roszy- sey. Onet jest w dżitngii symblem boskosci i emble- matem Sw. Jana Ewangelisty.

Rys. 614 Gypaete z Sakramentana Jellonskiego.

Rys. 613 Golyb pokoju, Pax z ciele loculus."

5° Golyb.

Dwie najczystsze figury to golybia z arkii. Niegoz galozliq zlamaw symbol pokopu; golyb z c'ntku Chrystusa figura Ducha Sypptego.

Gołębica z arki jest symbolem potopu niebiańskiego i od II wieku jest reprezentowana bez arki. Gołębica bez gołębki jest figurą duszy w radosci niebiańskiej, symbolem ścisłości, niewinności i prostoty i stąd też występuje gołębica z koroną Laurową. Dalsze obrazy Rafała to gołębica na drzewie z owocami i przy pucharze. Gołębica jest zawsze symbolem inspiracji bożej. Od Gregorza Wielkiego kształta się symbol gołębicy jako symbol prostoty. 6° Kołki, który druciki godzinny dnia.

Psalm Prudence: „Alas diei nuntius
ducem propinquam praecinit
sors excitator mentium
tam Christus ad vitam vocat.

5 „Aurora, clamat, lectulos,
Aegro sopro desides
Castique, recti, ac sobrii
Vigilate: iam sum proximus.”

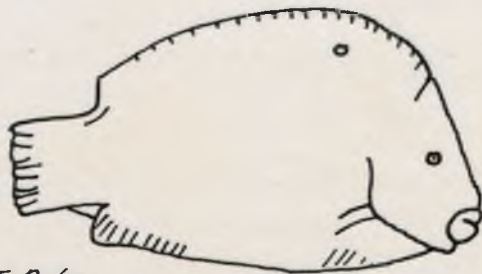
63 „Cantique galli coquo
Peccare iustus destitit”
65 „Inde est quid omnes credimus
Illo quietis tempore
Quo gallus exultans canit
Christum redisse ex inferis.”

65 „Inde
„Iuxta qua stupantares,
Stans sub ipso culmine,
15 paulo antequam lux emicet
Iuxta figura est iudicis.”

Kołki ujęte w rymie dnia i przypominają zapamiętanie Piotra; reurekcję Chrystusa i wiernych. Około 1000 p.n.e. Sw. Ambroży i Sw. Hilary i wiersze hymn: „Galli cantus”. Kołki Sw. Piotra jest czystym tematem na monumentach od II wieku. Przekładem spotykamy sceny walk kołkic. Na drzewnicach z rękopisów we Francji, wskazywano wiatrowi „gocette” mają czysto kształt kołki.

7° Kołki. Jed to atrybut Sw. Marcina.

VI Ryby symboliczne.

R. 616 Napis
Ryba na
gemme.

Rys. 617 Lampa okryta ryby.

Rys. 615 IXOYE Ryba.

1° Ryba - IXOYE jest symbolem Chrystusa i występuje ten symbol od II wieku.

2° Delfin.

Delfin jest symbolem władzy i zbawianego. Występuje delfin od II wieku z kotwicą i później okryty dwukolorową kotwicą i wreszcie nadaje z trójzębem figurę kotwicę. Rysunki 547-9, 560-1, 563. Delfin na kotwicy jest figurą krzyżową.

III Oś symbolizujący - Oś Bzorka

Oś jest symbolem macierzy i ścisłości tego co otacza i tak np. bywa używana jako ornament na obrzeżu piscin, symbolizując ścisłość chwały i wody chwałowej.

IV Rośliny symboliczne.

1° Wina galax.

Rys. 619 Epitaphium z winną galax z II wieku.

Ornament winnej galaxi używany od II wieku symbolizuje reurekcję Chrystusa, Kościół i wiernych.

2° Drewno

[Drewno wiadomości dobrego zła;
cucurbita Tenara;
à lantique lub dąb - zielony Szary;
isycamora zachępa]

Oliwka jest symbolem Chrystusa i potopu i Jeruzalem niebiański.

Drewno ujęte w rymie dnia i przypominają zapamiętanie Piotra; reurekcję Chrystusa i wiernych. Około 1000 p.n.e. Sw. Ambroży i Sw. Hilary i wiersze hymn: „Galli cantus”. Kołki Sw. Piotra jest czystym tematem na monumentach od II wieku. Przekładem spotykamy sceny walk kołkic. Na drzewnicach z rękopisów we Francji, wskazywano wiatrowi „gocette” mają czysto kształt kołki.

3° Palma - jest symbolem zwycięstwa i męceńników.

4° Roza - jest symbolem N. Marii Panny.

5° Lilja - biała jest symbolem czystości absolutnej, Jerusa i N. M. Panny. „Habia ejus lilia distillencia myrrham” jest jenne lilja symbolem Słow Jerusa co jak myrra rozchodzi się z ust jego.

V Gwiazdy symboliczne.

Gwiazdy występują 6. czysto i nawet na epitaphiach spotykamy wykrytniki: „Vivit super Astra” i „In pace Astra pete”. Na gemmach spotyka się 6 w których X tuż nad dwiema skrzyżowanymi palmami, a całość monogramu otacza krąg liści i nad monogramem figuruje 6-ramienna gwiazda. Na pieczęciach brązowych o kształcie stopy widzimy dwa gołębki patrzące na granowitne i nad gołębiami jest po jednej 6-ramiennej gwiazdzie. Na innej dużej gemmie Di. Pastora otacza intrygujący 7-gwiazdowy sześciopromienny. Typ ten powtarza się czysto i występuje na grecku w Cyrenie. W kwadratach posiadanych w krypcie medelańskiej znajdujemy: karcz 7-gwiazdami, pawia z 7-gwiazdami, kołki z 6 i chrześcijał z 7-gwiazdami. To to zapewne gwiazdy sześciopromienne. Gwiazd w symbolicznie jest figurą sklepienia niebieskiego. Ojciec Kościoła mówi o 7 gwiazdach z Apokalipsy które Chrystus trzyma w ręce jako symbol 7 kościołów. Na sarkofagu w Mahasque 12 apostołów adorne krzyż, a nad każdym z nich jest gwiazda. Chrześcijał z 1 lub 2 gwiazdami wykrył up. archeologów z symbolu gwiazdy 3-między. Spotykamy czysto krzyż i gwiazdy jak np. w kopule Galla Placidia. Anioł w rymie gwiazd występuje w S. Vitale a krzyż i gwiazdy w S. Apollinare in Classe w Ravennie. W figurze Rafała krzyż symbolizuje Chrystusa, a gwiazdy jego panowanie nad światem. Czarna spotykamy w sienach ukazywaną na lewo księżyc a na prawo słońce adorne przez aniołów. Czarna jest również figurą naszego adornego młotowca który po bokach ma dwa ławy z 6, 7, 8 i 9 nad którym jest gwiazda, a nad prawym księżyc.

- 5-ramienna gwiazda jest symbolem 5 zmysłów i 5 ksiąg Mojżesza
- 6-ramienna gwiazda jest symbolem prawniactwa mpskiego i reńskiego.

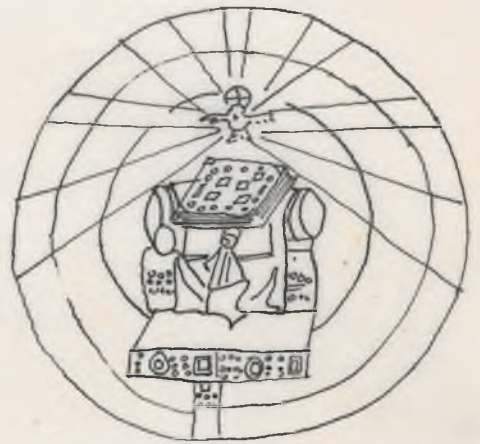
Przedmioty symboliczne.

1° Perła.

Wg. Sw. Markusa 13, 45 perła jest symbolem Jezusa. W Egiptem powstawała z rybnym jaskrawym jaskrawym, w ody pionun uderzy w morze to z ognia i z wody w trawieniu munki uypownie perla.

Rys. 620 Etimasię z sarkofagu w Tusculum.

Rys. 621 Etimasię z morawki u góry Łuku Tryumfalnego w kościele Wypienia N. Marii Panny w Nicy.

2° Etimasię - tron Jezusa.

Etimasię t.j. obraz Jada Ostatniego i przygotowania tronu jest z kościoła wschodniego. Jest to tron z krzyżem. Symbol ten jest uypwany od 17 wieki. lub jest to obraz z Ewangelię lub uym- cel jest to tron z Ewangelię. Symbol ten powstata z św. Pawła w liście do Efezian. W czasie koncyliu oceanicznego w Efezie i II koncyliu w Nicy ustalono Etimasię jako tron z Ewangelię.

3° Arka

Rys. 622 Arka z El-Baghawat.

Rys. 623 Czysty typ arki.

Rys. 624 Rysunek arki z dwa szklanego kielicha ze ztconym rysunkiem.

Arka Noego jest symbolem zbawienia duszy od śmierci uisceny. Sens późniejszy to: „dowód miłości Boga dla chnie- cjan, przez uwrucanie ich do uwaru”. Sw. Jeronim pise: „Arca Noe ecclesiae typus fuit”. Według Sw. Jana Chryzostoma: „Arka to kościół, Noe to Chrystus, gołbica to Duch Święty, a gołbica plunna to dobroć Boga”. Arka jest jeszcze symbolem zbawienia przed Bogu w katastrofie, a Noe symbolem życia w eras śmierci, od- rodzenia. Typ arki jest dowolny. Według Opów kościoła Arka jest symbolem kościoła, a na falach arka jest symbolem Chrystu i zbawienia. Sw. Jeronim pise: „Arca Noe Ecclesiae typus fuit, dicente Petro apostolo in arca Noe pauci id est octo animal salva factae sunt”. Według Sw. Augustyna: „Drewo z którego jest budowana arka przypomina drewnokryza, Noe jest symbolem ugniewdliwosci co umknęła od niebezpieczeństwu świata, gołbica reprezentuje uienęcego co uciek od skonu heretyków, a kruk uypobraca poganina i demona”.

4° Okręć.

Okręć jest symbolem ludzkiego życia, a jeśli statek lub barki pnuadzi Chrystus to jest okręć symbolem kościoła, a czasem barka jest symbolem duszy.

5° Latarnia Fara.

Latarnia uypstępuje sama lub ze statkiem i jest symbolem portu do którego dąży dusza ludzka - miaba.

6° Światło.

Światło jest symbolem Ewangelię i Chrystusa i jest oznaczone światło przez Złoty; 900-300 i DUX.

7° Kandelabr.

Framienny świecznik jest symbolem 7 darów Ducha Świętego. Rys. 625 Kandelabr z zapaloną świecą pmysyngtej osobie symbolizuje uwar chniecijanista.

8° Drewno.

„Drewno rekt: Ja jestem Drewno”. Jue w capella greca Drewno na pamiatkatego były okrywane kwiatami. „Spargite flore solium, praetaxite limina seris”. W J. Maria della Montorella na drewnach figuruje: Bara- nek, kwić i dewiza: „Ego sum ostium et oville orum”. Sw. Paulin z Nole pise: „Alma domus triplici patet ingredientibus arca Testaturque, pidm janua trina fidem. Una fides trino sub nomine quae colit unum Unanimes trino suscipit introitu”.

9° Ambora.

Ambora uypstępuje z chrismale, rybami i XMTi jest obrazem mistycznego kościoła. Stany symbol ambory to ciała okrywającego duszy, dactance pise: „Corpus est quasi rosculum, quo tamquam domicilio temporalis spiritus caelestis utatur”.

10° Bezdka - „dolum”

Rysowana w III w. w Trwisku na epitaphiach nymskich jest: a° symbolem uypstępującego chniecijan got zolere, dolens - dolum. b° symbolem dobrych ucynków (gdzi dolum zawiera w sobie wino).

11° Drabina.

Test drabina figurę Sw. Jana Chryzostoma. W dekstach Trwisku i we fresku z Trwisku w katakumbach Bal- biny drabina jest figurę ze Sw. Testamentu, drabiny Jakuba. Schodzi sy pomej przez psychę, a uchoodzi pmer pokon. Wg. Sw. Benoit drabina symbolizuje nasze życie w erasie którego serce idzie do Boga, a stopnie są porzomami ludzkości.

XI Reasumcja cyfi figurę symbolizujące:

- Chrystusa:** Kwić, alfa i omega, chrismale, Dobry Pasterz, Rybak, Orfeusz, Traak, Emmanuel, Adam, Melchire Jech, Baranek, jednorożec, lew, feniks, ryba, delfin, wino, drewno, oliwka, lilja, perła i Drewno.
- Ojciec Chrystusa:** Kwić, kotwica i wino i kotwica z rybą.
- Boga:** Jaden (cyfra) i Abraham.
- Troje:** Trzy (cyfra).
- D. Świętego:** Siedem (cyfra) gołb; kandelabr 7 Framienny.
- 7 uwaru Panna:** Lilja, Oranek, Eua, róża i Lilja.
- Ewangeliistów:** Cioty (cyfra) lew, onet, uot; orłowiek (emblematy).
- Apostolów:** Duanascie (cyfra) jaguńta;
- Diabłu:** demon, dragon, baryliniek i gryfon.
- Panowanie Chrystusa:** gwiazdy i akimossie.
- Kościół:** arka, okręć, amfora.
- Świebo:** drewno, oliwka, feruzalem;
- Kwić:** kotwica, drewno;
- nieśmiertelność:** pelikan
- boskosc:** onet
- pokój:** gołbica i oliwka
- cyfrowość:** alfa brata, jednorożec;
- radzieje:** kotwica
- zbawienie:** kotwica, kwić, arka
- nieśmiertelność:** zuzanna
- uwaru:** Trzech hebrajczyków, paw;
- szczęście uiscene:** onem (cyfra)
- życie:** siedem (cyfra) okręć, drabina
- Rezurekcyjna Panna:** Daniel, Jochan, wino, zuzanna;
- Rezurekcyjny ciało:** Erachiel, 700, ślimak, paw;
- ponad:** David
- opadawicenne:** David
- uypweleno:**
- zbawienie:** Scena z Danielem;
- tryumf:** kon, palma;
- chrest:** Jelen, Jordan, arka na falach, gołbica i Baranek na górze z swem i kwić, sptyna ciotery neki.
- gnach:** Adam; Eua
- duszy napsłunq:** Oranek i gołbica;
- duszy:** figurka uypchodryca z list i Biecha
- uwalczaje mpuenstwu:** Scena z Danielem
- obłbre uicenzji:** kon
- uicenzji:** owce;
- katzechumensiu:** jelanie;
- psychę:** kon
- opadawiceni:** leopard i wilk.

XII Kolory symboliczne i liturgiczne.

Porzątkowo biskupi i kler sprawowali masy w białych naczyniach codziennych; pryncypalnie białe kolory były pierwszym kolorem liturgicznym. S. Germain de Paris mówi o białym stroju na Wielkanoc na pamiotkeg rezurekcyi. S. Jerome pisze: „Si episcopus, presbyter et diaconus et reliquius ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum candida veste processerint”. Od Apokalipsy kolor biały jest kolorem męceńników. S. Porpatue mówi o boskim posteru w białej szacie. Trójca z d. moim o tryumfującym Mesjaszu w czerwieci. Prudence pisze o wiecie która koronuje męceńników kmiotkami; okrywa purpurą: „Tunc forte socius patra pro laude coronat, Floribus, ardentibus jubet vestire ostio” i „Chorus unde surgens Tandem in caelum nicens togatae nobilitatis”.

Piotr Chryzologus (+ 450) pise: „Tali forma praecessit oves pastor, ut occisae vivrent, lamatae resurgere, sanguine sua tinctae fulgerent regali purpura hircos vellere perluccerent”. W mozaikach z V-VIII wieku znajdujemy wywstkie barwy od czerwieci i fioletow po zielony i niebieski ale najko spozkamy na rzyck mozaikach kolor biały. „Carta Coronaria” opisuje inwentar kosciola z Troli z 474r. i opisuje naty liturgiczne o roznych barwach. „Dea Wschodu: 37 Canonis ecc. Alexandriase” podaje biały kolor dla nat liturgicznych. To samo podaja: VIII kraj. ga Konstytucji Apastolskich; 99 kanon Sw. Bazylego; 28 kanon Sw. Athanaszego; „Testament Domini” i Sw. Chryzostom. Wzmienia w VII wieku nonano w Rzymie bronzow i innej barwy szaty do masy. Sw. August z Canterbury moim o purpurze szaty. Ponizej podaj szermans z fraktatu w jzyku irlandzkim o symbolizmie kolorow z tłumaczenia Whitley Stokes wedlug Leabhar Breac w Tripartite Life of St. Patrick podane przez de Clerq’a:

- Kolory liturgiczne w czasie masy winny celebrujacemu kaplanowi przypominae:
- 1° **zoltty** - ze glina; pył sq elementami ciata; ze know w pył sq obroci; up niemoze byc pychy w jego sercu;
 - 2° **niebieski** - ze nieba usungo mysla ambitne, a zupocie sq trzeba z poddaniem do Boga Ojca co jest w niebie;
 - 3° **biały** - ze pater winien byc celebrans pokorny i wydu, jesli jego duch nie jest podobny do „missus das ragus sem-blables” a za czasie sw. z. suble „dum orator” podobny do strydat tabydia w pnomieniach slonca i serca jego winno byc bez najmniejszego grechu;
 - 4° **zielony** - ze, smier rozdzielil jego dusze od ciata, a po smierci zamierza w grobie do konca swiata i ze, jezeli nie bdzie na ziemi uwny swym obowiazkom to po sqdnie, dusza jego pojdrze do piekla;
 - 5° **zioletny** - ze, pater jest stoboci i mirony serca i ducha i ze, na koncu zycia nicony bdzie pod ziemia zielony;
 - 6° **czerny** - ze serce powinnno dziec w nim i dziec wmen med Synem Boga; gdy rany Syna na krzyzu byly czerwone gdy go zydzi ukrzyzowali;
 - 7° **czarny** - ze, plakat powinnen nad swemi grechami jesli niechce byc skarany na tanazytus diabla i kang uacna;
 - 8° **purpura** - powinna mu przypominae Jezusa w gloni na wiecie, w majestacie wrod 9 chorow anielskich ktore modla sq do Tuicy przez wiceroic. Tuimien (celebrans) odczuac sqz mysil od zbrodni swiata i myslec o radoicach i o rozkociach ktore narz ojciec przygotowuje nam w niebie.

Rananso kawlingow przynosi do liturgji alksusowe i barwy szaty. Papie Innocent III ok. 1207r. pisze, ze w Rzymie kolor biały - symbolizuje czystosc i ze uwyany jest w swiata: Apastolow, Biego Narodzenia; narodzin Sw. Jana Chrzciciela w swiata de la Wschodzie; w sw. Omaszk, Wielkanoc, Wniebowstapienie w swiata dezykacji Kosciola i w swiata de la Wschodzie; w sw. Omaszk, Wielkanoc, Wniebowstapienie w swiata dezykacji Kosciola. Czerny - przypomina grew ofiarowat z gorqego mitozindria i ze jest on uwyany w swiata: Inventioni, Exaltacji Krzyza, Pentecoste. Czarny - znal zoltoty, pakuty i expiacji jest uwyany w Advent w septuagesime w czas Wielkijocy, na wspomnienie mpanistwa Sw. Innocentego w dniu wspomniei o zmarlych (w czas masy zoltoty). Fioletowy - jako ciemny kolor o charakterne nasycenia krug, moze zastppowac czarny kolor. Zoloty - nieokreślony blizaj przez pap. Innocentego mo i ktory moze byc zastppowany przez zoltty kolor.

Bibliografia:

- 1° Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de liturgie
- 2° F. Braun: „De liturgische Farben”
- 3° F. H.: „de Symbolisme des couleurs liturgiques” w „Revue de l'art chrétien” 1902 r. VII t. 46-9.
- 4° Malais: „Des couleurs liturgiques” Dieppe 1879
- 5° Betail: „Des couleurs symboliques dans l'art chrétien” Paris 1873.
- 6° P. Rahault de Fleury: „La messe” Paris 1889 t. VIII.

XIII Gnostyckie symbole.

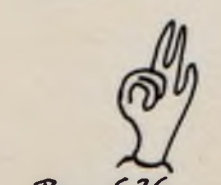
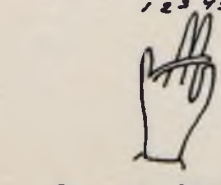
1° **Abrasax** } nadbog gnostykow. Zepomiora po grecku
 Mitra }
 Istnie siedem klas kamieni gnostyckich:
 1) Abrasax z glonq koguta;
 2) Mitra z glonq lwa;
 3) Serapis z figurq ludzka;
 4) Anubis z upami, sfinksami, matpami i z. exarbit²
 5) z ustnydonemi figurami ludzkimi
 6) z talizami hebrajskimi
 7) z trumkami rypunkami o niezrozumiatych formach.
 2° **Kabalistyczny kamien magiczny Abrakadabra** t.j. „ABRANACA NA XBA”.
 Kabalistyka gnostycka w znacnym stopniu wplywala na krtatrowanie sq form ikonografji chrześcijańskiej.

XIV Gesty symboliczne.

1° **Blogosławienstwo greckie**
 Figura wedyg: a° „Guide de la peinture” tuony imię Jezusa [HCOVC-IC i XPICTOC-XC gdzie 1 palec tuony I a 2:5-C; 2:3-S; 4:5-C;
 b° Maori d i a gdzie 2,3,4 palec tuony A a 1,2:5-W
 c° Gaur I (ησούς); X(PICTOC); V(ΙΙΔ) z 1230r. gdzie 1 palec tuony I 2:3 x a 4:5 V
 d° Odo Platius - tuony Trójcy z 1,2,5 paka
 e° Neal - I.H.C. gdzie 1 palec tuony I; 2,3,4-H; 2:5-C;
 f° ks. Polidori i Mathiany przedstawia Trójcy
 g° Dom Roulin such bragi, symbolizujacy protekcyj boza
 2° **Blogosławienstwo łacinskie.**
 Gest ten jest uwyany od III wieku jako symbol Trójcy. Pismotnie Blogosławienstwo wzmienionq otwartq dłoniq bez składania palców.

XV Figury z ikonografji chrześcijańskiej.

1° **Nimb.**
 Nimb² otoczył już u pogan był symbolem potpaj i boskości. Znany nimby petre, obrętkowe i promieniste. Od IV wieku Chrystus ma nimb z krzyzem. W gemmach gnostyckich, forma k występuje już od III wieku w mozaikach nimb ukazuje sq z perłami i z drugimi kamieniami. Bardzo wczesnie wnytre nimbu jest przeszyte jak np u „Gabryela w scenie zwiastowania w tuku tryumfalnym w S. Maria Maggiore w Rzymie. Od IX-XI wieku występuje „gloria” t.j. nimb otaczajacy cale ciato Jezusa lub N. M. Panny. Gloria jest owalna z ostro zatamanemi, łukami, jak we grancuskiej neibre romaniskiej i bywa kiltu kotone powtanana. Z nimbem występuje Feniks, od IV wieku Baranek, Gabriel, N. Marya Panna majo fenne nimbu, w tym czasie gdy ma go klerod jako symbol swej wladry monarszy. Od V wieku ukazuje sq z nimbem Mlodka Boshia, aniołowie i apastolowie, a od VI wieku zwięzta symbolizujace ewangelistów.
 Nimb prostoktany i kwadratowy jest uwyany w Egipcie dla oib żywych „insigne viventis” od VII wieku i gene ten symbol w IX wieku zachowuje sq w łtonkach i w walc-ang do XIII wieku.
 Nimb bywa biały, srebrny, zloty z dwójkami kamieniami i czerwony mpanistwa.

Rys. 624 Chrystus na majestacie, fresk z Montoise w kościele S. Gilles z XIII wieku.

Rys. 628
Głowa Chrystusa
z Gizeh z IV wieku

Rys. 629 Chrystus z S. Apollinare il nuovo w Ravennie

Przez pierwsze trzy wieki Chrystus występuje jako piękny młodzieniec bez brody, typ Apollona. Od 3/3 wieku rozpoczyna się przekształcanie innego typu. W VIII wieku Jan z Damasku tak opisuje Chrystusa: „Nos długie, piękne owoce, który w puklach, młoda figura, biała czołma, a ceryma o ciemnym odzieniu jak matka i długie palce. Postać lekko zchylona”. Jest to typ z IV wieku. W IV wieku pisze pseudo-dionizjusz: „wysoki, blondyn, który opadał mu na plecy, czyste czoło, usta i nos bez zarostu, wydłużona broda blond-złoto-ruda. Owe ma niebieskie i długie palce, kram pouważ i surowa”. Jest to już typ bizantyjski. W IV wieku rozpoczyna walka o brodę. Terusa-konkrety są zwycięstwem. W IV wieku, od ikonoklastów ginie usmiech z ust Chrystusa i jest On odrodz o surowym wyrazie twarzy. Od VII wieku ukazują się pierwsze obrazy Terusa. Grafie przyniósł bawiarz ilustracji obrazu Terusa z fresku w Pabotynie który jest z I wieku a nawet przypuszczenia amerykańscy uczeni iż może to być portret współczesny Chrystusowi. Na obrazie tym widzimy młodego mężczyźni ok. 30 lat o b. pięknej twarzy, z jasną cerą, rudą z małą brodą, złotą-ruśną, z jasnymi oczami. Głowa jest z troj-gwarant. Piękny ten obraz przypomina trochę rysunek gławy Terusa do fabryki włóczni deorander da. Kanci który nieustannie ze more uchodzi za najpiękniejszy portret Chrystusa. Od 1033 roku wchodzi adopcja Chrystusa z długą brodą i rękami wtorami kruciami z czerwonymi granami i o brunatnej cerze. Jest to rozwinięty typ syryjski. Chrystus występuje na kryju nagiej z męskimi lub w tunice rzymskiej zbruyllie niebieskiej, czasem z czerwoną i odniedz brodą.

3° Najświętsza Maryja Panna.

N. Maryja Panna występuje od początku jako brunetka o ciemnych, pięknych oczach podłużnych, o pięknych długich palcach. Pierwsze przedstawienia N. M. Panny są w scenach (Czwartek) narodzin, przedstawienia w Sicutini (czyli obnieniu) i w monochromach Teopasa. W II wieku w katakumbach Priscilli ukazują się Maryja w tunice z guarnitorem i wienem. Wszystkie przedstawienia N. M. Panny wynikają z opisów apokryficznych jak np. w S. Maria Maggiore w Rzymie gdzie się ukazuje ka tronie wnieś aniołów z Gabrielą na ciele.

Rys. 634
Ucieczka do Egiptu
z British Museum.

Rys. 632 Mosaika z Monreale w abrydzie z XII wieku

Rys. 633. z „Codex aureus” w St. Gallen z 1033-37r. Miniatura.

Rys. 635 Gotycki obraz uotywny w katedrze Clermont-Ferrand

Kolano występują sceny matczystwa i podjżenie Józefa, Wyrzucenie z Ewangelji św. Łukasza: Wciżcha do Egiptu, adoracja magów i pastery, przedstawienie Józefa w św. Józefie wśród Józefów, Lanna, Wyrzucenie, Wniebowstanie, (Rozcięcie) Jezus Maria do piekiet z Apokalipsy, św. Michałem, imięw cny, wplenie Marii. Figury stojące: brantyjśka Marka M P. Oż Dwiecioletem - Marka Boska i Dważk.

Kult M. M. Panny rozwinięty się od herazy Nestorjusa i koncyliu w Efezie w 431 r. a rozwiłt w epoce gotyckiej francuskiej. Hebrajskie imię Marii jest Mariam. W literaturze znajdujemy kult Matki Boskiej poraz pierwszy w VI wieku w Arabii, w Rygnie od papiera Sergiusza (687-701). [a w Galji wczesniej]. Maria na koncylju eferckim w 431 roku otrzymuje imię Matki Boskiej. 4° Zwiastowanie. Scenogolnia silnie rozwinięta się scena zwiastowania z apokryfii „Protocwangelji Jazka”. J wazywazy deban posła Marya crenpać wody gdy usłyszała głos: „Prochawum bij Maryo pełna gracji Pan jest z Tobą, jesteś błogostawiona między niewiastami”. Marya uciłka do domu nie widząc nikogo, stawia draban i siada do pracy. Ukazuje się jej anioł i mówi: „Nie bój się Maryo, znalazłaś łaskę Pana”. Scena ta z eukholwa Picha M. Boga: 8 x 4 A.M. „Crenpać wody w studni i ujęta anioła który rekt: „Bgdz stworzylina Maryo gdyż Pan przygotował sobie mieszkanie w Twoim duchu, oto przyjdzie surszto, z nieba aby mieszkać w Tobie i aby mieć Ciebie rozwynamalic się na cały świat”. I gdy 3 dnia, kłata purpurę ujęta pięknego młodziwana i zacięta drzeć i rekt: „Nie bój się Maryo, znalazłaś łaskę przed Panem”. Gabriel pierwsznie sta na prawo od M. M. Panny jak na rys. 638 a od VI wieku stoi od lewej strony a M. M. P. siedzi lub stoi ułożona en face. Archaniot jest do niej zwrócony i jest w tunice lub w tordze w sandatach, a wż wtordek na pas: „Sao camilles”. Od IX wieku Gabriel nosi długie rękawy, białą tunikę, a później niebieską, banda schodzi mu na czoło. Od VII wieku archaniot występuje ze skrzydłami i łaską, która ma pierwotnie brązowe, a od XI wieku o różnych kształtach kołorach, białe, niebieskie z czerwonymi, zielonymi przkaskami. W VII pionż są długie i wąskie, a od XI wieku są dopiero szerokie. M. M. Panna jest w tunice i palla i z długimi wąskimi rękawami. Palla ze złota okrywa jej głowę z pod którego widaci foular, a mitra utrzymuje jej wtory. Zarumnyj palla idzie z mawego ramienia przez piersi na lewe i jest różno-fioletowa na niebieskiej tunice. M. M. P. nosi czerwone pantofle. W protocwangelji Jazka M. M. P. nosi fka purpurany wócl do sursztyni. Od IX zostaje 24y sceny tylko kłoburtek, który ginie od XI wieku. Od V-VII wieku Gabriel trzyma w lewej rze łaskę, a prawą trzyma przy piersi rucherem błogostawienistwa i stoi en face nieruchomo. M. M. Panna jest też en face z ręką u szyji, a rena jej rżka opada. [Matka Bwa siedzi]. W VII wieku Ewangelian syryjski przedstawia „Gabryelaz profile i ma wysunięte prawe ramie, a sursztyńż rena rógg. Jest to też typ bizantyjski. M. M. Panna uciłoga maug rżk do Gabryela. Od XI wieku M. M. P. porząwna archaniota 2kko zmieszana i godna. Gabryel w ruchu mówi: „Xđ i PE”.

4° Anioły.

Anioły są ubrane zwykle w biel symbolizując niewinność i czystość. Wschód jednak małżei rowhier czerwone naty anielskie, ze skrzydłami i czasem otrzymuje anioły am nimbry. Imiona archaniotów są z pism apokryficznych: Michał, Gabryel, Rafael i Uriel. Cherubiny i Ojciec Wierany występują od VII wieku. Poraz pierwszy anioły występują w scenie sąda ostatecznego i w scenie gdzie noszą sursz do nieba. Według W. G. Schott liczbę aniołów ustalilo średniowiecze na: 2, 705, 325, 297, 814, 995, 628, 536, 548, 496, 165, 479, 368, 800 x 10 2 i 4, około 2,7 x 10 60

5° Ewangelisci i ich symbole.

Figura czterech symboli Ewangelistów wprowadzi się z prosoctwa Ezechilla i z Ewangelji: „Widziałem kłtu tronu Jazka; 4 siedzący: lew, wnta otwiolek i orł”. 7cm; 4 Ewangelistów atybuty.

Rys. 636 Wciżcha do Egiptu z Pict-Quenville wq. Trazmam.

Rys. 637 Zwiastowanie z IV wieku z „Das Et schmiadren C. angelica” J. Strzygowski

Rys. 638. Zwiastowanie z S. Maria Maggiore w Rygnie, moratko.

Rys. 639 św. Jozkan Ewangelista z miniatury z IX wieku.

Rys. 640 trzy reliefy z Arles-sur-Tech, romańskie

deu symbolizuje Sw. Marka Ew. gdy wola On (na puszczy): „Przygotujcie Drogi Pana”;
 Wit (lub byk) symbolizuje Sw. Marka Ew. gdy opisuje On historię Kaptana Zacharusa;
 Onaj symbolizuje Sw. Jana Ew. gdy wznosi On wysoko do słońca;
 Cielak „ Sw. Mateusza Ew. gdy zaczyna On od genealogii Chrystusa.
 Test to tłumaczenie Ojców Kościoła, przyjęte od I wieku, a najpiękniejszym monumentalnym rzeźbiarstwem symbolu
 Ewangelistów jest pulpit Sw. Radegundy z Pfortier z 387 r. rys. 464 i mozaiki w Ravenna.

6° Sw. Jakub.

Występuje 6. rzadko, a znany jest na mozaikach w S. Maria Maggiore w Rzymie i w sakramentach: Genewa z Coran i Genewa z Vienna.

7° Sw. Jacek starszy.

Brać Pana występuje w scenie Złotego Ducha Świątego na górze Sion jest widoczny (raz i w wypadku przepowiadającym) na mozaice.

8° Sw. Jan Ewangelista.

Występuje od I wieku z białą i z symbolem (Sw. Piotr i S. Paweł występują już od II wieku).

9° Sw. Jan Chłociciel.

Występuje w scenie skrzyżowania Chrystusa i figurę gdy Salome przedstawia Jego głowę Herodowi na tacy. Od II wieku wznosi się kult Sw. Jana i związał się z chrztem i z baptyzowaniami.

10° Sw. Józef.

Występuje od III wieku: to jako młodzieniec. Również wystąpienie Sw. Józefa jest w Adoracji magów, później w Narodzinach i w ucieczce do Egiptu.

11° Magowie.

Ze złotem, kadzidłem i mirrą występują od I wieku. Sw. Francis, Origenes i pap. Leon Wielki pisał, iż magowie symbolizują adorowanie Terusa przez pogan. Od fresku w Capella greca ustala się cyfra: trzech magów. Występują w scenach z gwiazdą, z pasterkami i Herodem i w adoracji Dzieciątka z darami. Czasem występują jak na rys. 641 jako uskrzydleni postacie, ale z czasem jako królowie trzech stron świata.

12° Od II wieku ukazuje się scena Chrystusa nauczającego (wśród Żydów, lub wśród Apostołów jak na rys. 642.)

Rys. 641 Trzech magów z epitafium Terusa.

Rys. 642 Chrystus nauczający Apostołów z fresku w katakumbach Domicelli.

13° Komunia Apostołów „XOYVYIΔ”

Test to symbol bizantyjski.

Komunia apostołów zjawia się w:

a° Ewangelium z Rossano. Terus wrzaduje chleb i wino apostołom z których jeden schylił się i wziął do woty, drugi wrzaduje rękę do góry, a trzeci wyrył rękę po kostki; ma płaszcz na rękach. Za nimi postępuje trzech, też z chlebami na rękach. Teniki apostołów są białe-złote z białymi pasami, ciemni. Chrystus brzołaty jest w złotym płaszczu i w fioletowej tunice. Na drugiej minucie Chrystus wrzaduje do picia kielich innemu Chrystusowi który ma rękę wyciągniętą jak i apostołowie który za nim stoi. Test to forma z VI wieku.

b° Ewangelium syriackie Rabula;

c° na patene ze Słama z VII w. o średnicy 37cm. Na patenie tej dwie postacie Chrystusa symbolizują dwie postacie komunii. Rys. 643

d° na patene z Rika pata Antiochya o średnicy 37cm. o 6. podobnym do tego który zjawia się my na patene ze Słama.

e° psalteriu z Chlondor z IX wieku;

f° w psalteriu z Lory Athos z IX-X wieku;

h° w fresku w hemicyklu w cerkwi Sw. Sofii z 1037 r. w Kijowie;

i° w cerkwi Pelagia Papagondi w Salonikach z XII wieku.

Zachód ze sceny tej rozwinął obraz Ostatniej Alekrony, tak wspaniałej. Cień wstającego renesansu, a wstanie w fresku Leonarda w Mediolanie.

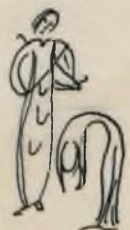
Wszystkie atrybuty świętych podaje J. Braun w „Tracht und Attribute der Heiligen”

Rys. 644 Salome z głową Sw. Jana Chłocicela w tacy, miniatura z mozaiki w Wenecji ug. miniatury z IV-V wieku.

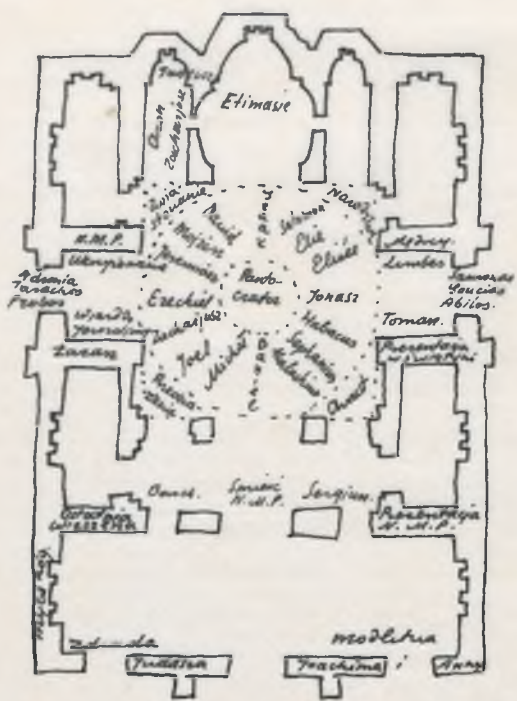

Rys. 643 Komunia Apostołów (z kosc. greckiej) na patene ze Słama z VII wieku. Z lewej strony Terus wrzaduje 6 apostołom komunię z kielichem, a z prawej poje innym trójem Hostii. Teniki jak u nas 19 kielichy posrodkiem Apostołów, inny caly w rękę Chrystusa który daje mu Chleb. Chrystus jest tu rozdawiony.

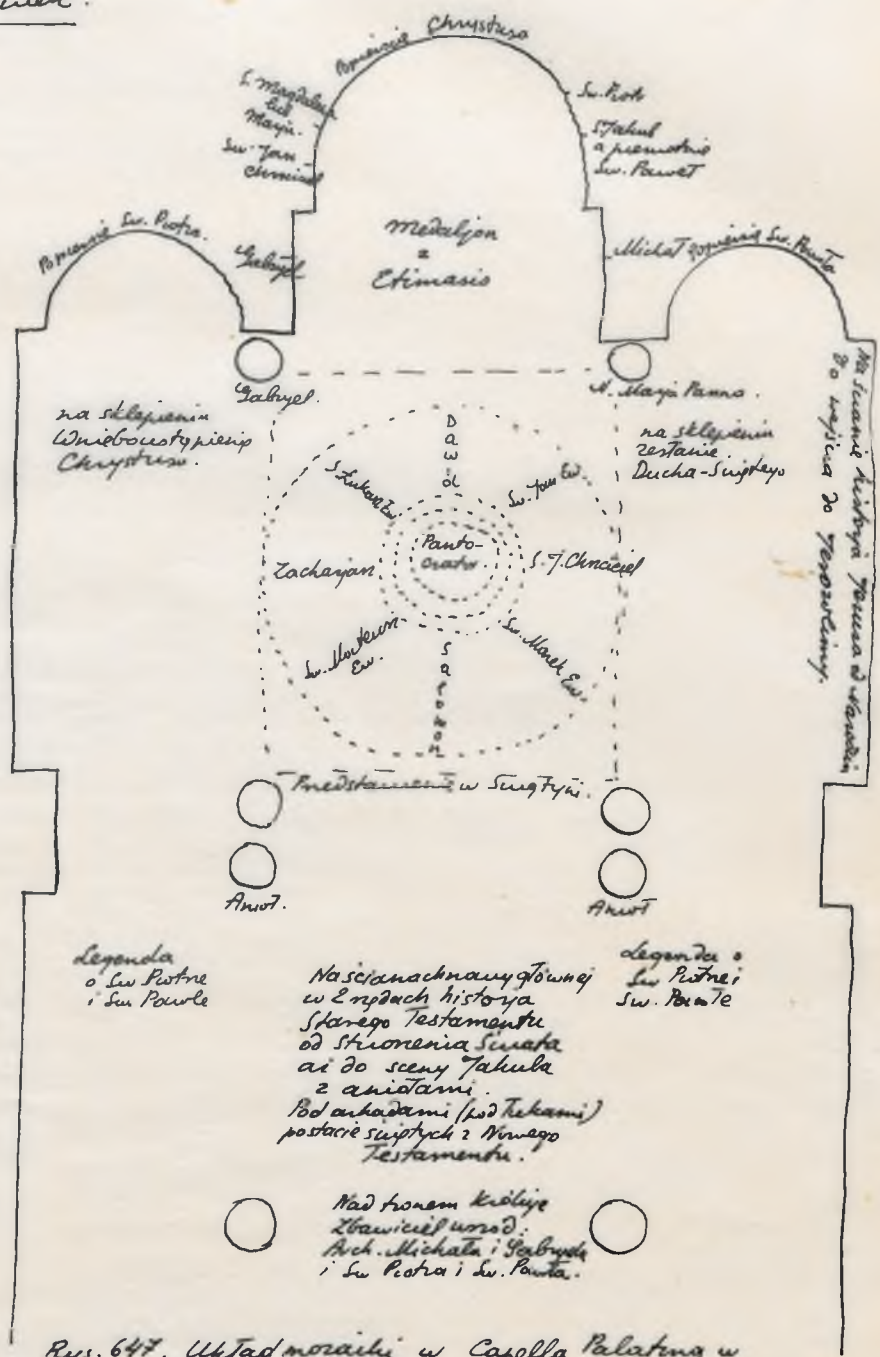

Rys. 645 Tancerz fresku w Ponce (Sarkha)

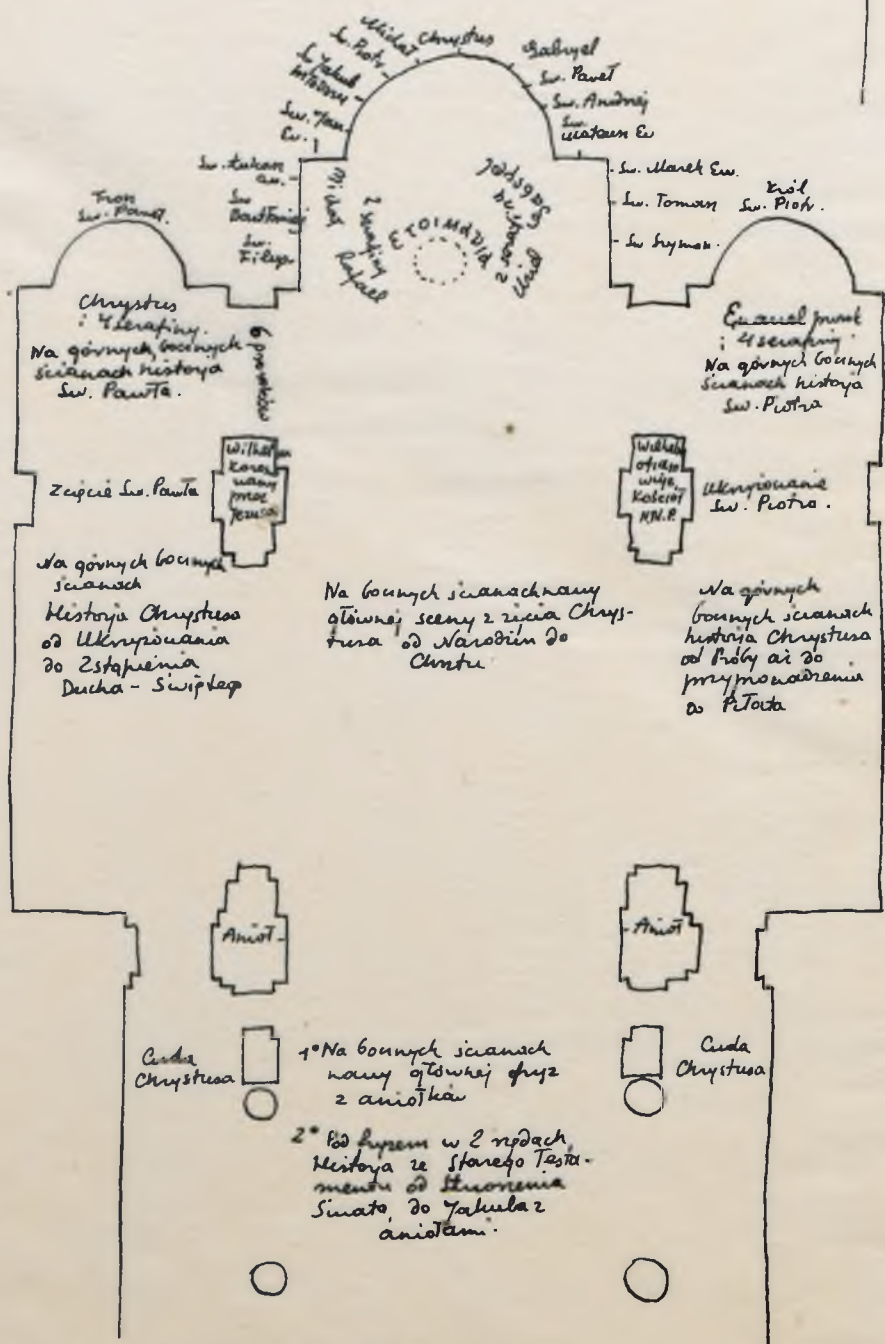
E. Okres czwarty. Sztuka bizantyjska od IX do XVII wiek.
Rozkład scen na stropach kopułach i ścianach.

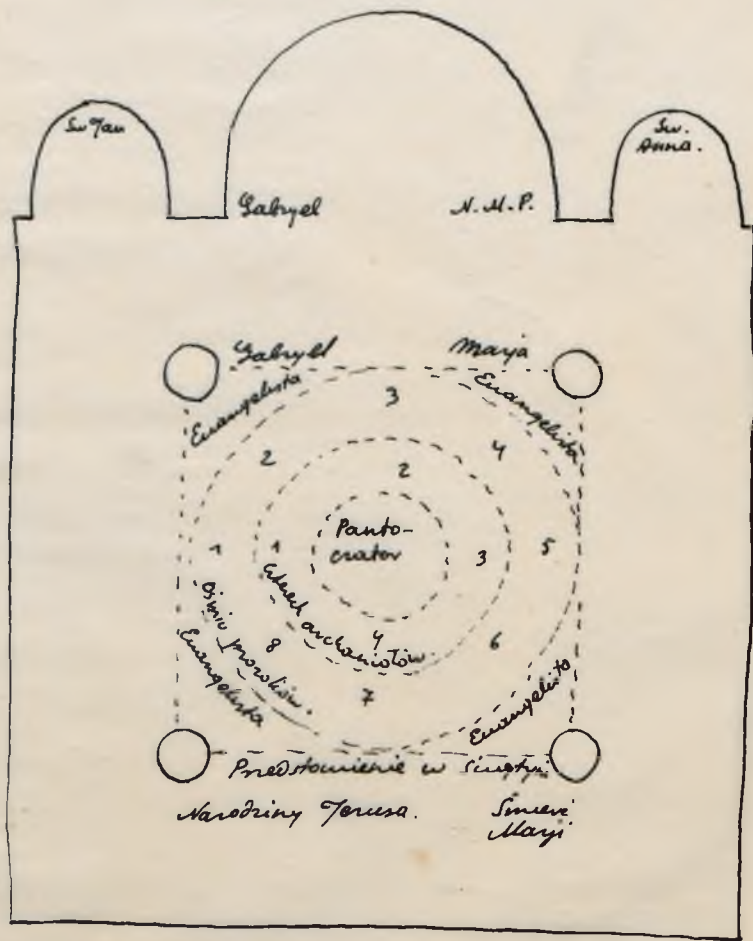
Rys. 646 Układ mozaik w Bazyle w Rzymie z XI wieku.
Wysunięte w plan murki sceny z sufitu
" " w murach " " z ścian.

Rys. 647. Układ mozaiki w Capella Palatina w Palermo z 1132 roku

Rys. 648 Układ mozaik w katedrze w Monreale na Sycylii z 1174 r.

Rys. 649. Układ mozaik w Martorana w Palermo z 1147 r.

Budowa wieży Babel.
Miasto ufortyfikowane i bardzo wysoka wieża którą budują ludzie. Byli młotkami, rozróżniali instrumentami konstruując, inni noszą ceble, wodę i zaprawę. Z nad wieży z chmur języki płomieni wychodzą i rozdzielały się na ludzi.

Abraham na rozkaz Boga ma opuścić swój kraj.
Abraham stoi i patrzy w górę, a z nieba pada promień z napisem: "Wypść z kraju swego i twej rodziny i idź do ziemi którą Ci ukazę".

Abraham idzie do Egiptu.
Abraham jedzie kamionem i Sara za nim, a przed nimi jest miasto i brama z której patrzy na nich ludźle.

Faraon i Sara.
Faraon. Faraon spi na złotym łożu, a z góry anioł uderza go mieczem obaw. W kącie modli się Sara.

Abraham uprzedza faraona który folcaż uprowadził.
Faraon. Faraon na tronie wśród żołnierzy. Przed nim Abraham który trzyma Sarę za rękę, a który król wskazuje. "Głębiej - jedne konno Abraham z Sarą, z dwóch do dwóch i nieudolnicy jedzą, a przed nimi owce i inne zwierzęta.

Abraham uwalnia dwóch.
Żołnierze gonią innych żołnierzy i ich konia. Wśród wojaka w podporządku Abraham ubrany który trzyma dwóch za rękę, a za nimi konie, owce i woły.

Melchiredech i Abraham.
Sławny melchiredech w ubraniu kapitańskim stoi trzymając tacę z owocami chlebami i z wazą wino. Przed nim ubrany Abraham dwóch, żołnierze, konie i owce.

Domownicy Abrahama.
Domy. Trzech aniołów patrzy na stojących którym siedzą, a na którym leży głowa wołu, chleba, puchary i gęsi z winem. Na prawo od nich Abraham i patrzy tacę, a na lewo Sara z tacą na której leży pieczonego ptaka [Według Kłumana jest to figura Trojcy Świętej].

Zniszczenie Sodomy.
Z chmur trzech aniołów patrzy na ziemię, a płomienie spadają z chmur. Pod nimi zniszczone domy, ruiny, leżą zabici ludźle. Na górze dwóch ucieka z dwoma córkami, a pod nimi stoi biała drzewina w sol zoną dwóch.

Ofiara Abrahama.
Abraham na szczycie góry przywołuje do braterskiego syna swego Izaka i trzyma miecz. Z góry anioł ukazuje mu fryk z węgielkami w "Gueson", mówi na kanale: "Abrahamie, Abrahamie nie podnosz ręki na swe dziecko". U progu góry ustrymuje ośla bykającego (karnacki).

Izaak błogosławi Jakuba.
Domy. Izaak bardzo stary leży na łożu, a przy nim stoi pokryty "do mety" młody Jakub klęczy i Izaak trzyma go jedną ręką, a drugą błogosławi. W dalszym widzi na górze Esau'a trzymającego łuk i poluje polującemu na zwierzęta.

Drabina Jakuba.
Jakub patrzy archa uspiąony. Nad nim drabina oparta o niebo po której wchodzi i schodzą anioły pańskie.

Śny Józefa.
Młody ber brody opiera się na ścianie, a nad nim słone, księżyc i gwiazdy. Przed nim 12 kłusów z których jeden prosty a 11 schyłowych w kształcie kłosa, jałgody i adorujące kłosa stojące.

Józef sprzedany przez braci.
Józef sprzedany przez braci Ismaelitom (Ismaelitom).
W studni bez wody Józef. Długo braci uycioga go za rękę ze studni. Obok inni bracia i owce. Ismaelici z wielbłądami leżą na kamieniu pienujdre.

Józef niewinny.
Faraon. Kobieta leży na łożu chwyta za płomieniec uycioga Józefa, który porostawia piana.

Józef tłumaczy sny w więzieniu.
Więzienie. Józef, dwóch ludzi który się modli do niego. Jeden z nich ma na głowie tacę z jabłkami które rozdriobiją ptaki, a drugi trzyma w jednej dłoni kielich którego drugą dłoń uycioga wle z grona winnego.

Józef tłumaczy sny Faraona.
Faraon. Faraon spi na złotym łożu. Za patatem góry, neka przy której stoi 7 kłusów białych i grubych, i 7 kłusów czerwonych i chudych wychodzi z wody (lub wchodzi do wody). Obok 7, spio, pykanych i patanych i 7 brytyjskich chudych. Dają uidec inny scenę, król siedzi na tronie, a Józef stoi przy nim i mówi na wódy: "7 kłusów grubych to 7 lat urodzaju, a 7 kłusów chudych to 7 lat nieurodzaju".

Józef panem Egiptu.
Faraon na tronie wśród żołnierzy, a przed nim Józef na złotym worze zaprzętym w duakonie. Przed Józefem cło-wiek grający na tambury i gracie, a za nim liczni żołnierze z lancami i wielu innych ludzi towarzyszących Józefowi.

Józef dobrowolny przez braci.
Faraon. Józef patrzy archa siedzi na tronie, a 10 braci klęczy przed nim. Pod patatem zwierzęta obciążone workami. [Przyt. Kłum. Na wschodzie są to wielbłądy].

Józef optakiwany przez braci.
Faraon. Józef obdymuje braci. Na zewnętrzny stop z rozpaczeni bracia i zwierzęta z workami. Żołnierze zbrnęją wody z ziemi. Z braku Benjamin w ubraniu żołnierskim uycioga z worka srebrny kielich.

Józef idzie do oca.
Miasto. Na zewnętrzny bram ofierowić i żołnierze, kawalerzyści. Na mieście koni w złotej uymyji pnowadrony przez dym i żołnierzy ubranych w złoto. Przed nimi Józef stoi i obejmuje ojca swego Jakuba za którym stoją bracia. Z braku zwierzęta juczne i woz woz z kobietami które obejmują dzieci.

Jakub błogosławi Józefa i dzieci.
Jakub siedzi na łożu, przed nim na prawo Manasse, a na lewo Efraim. Po nad rękami chłopców Józef trzyma swe skrzyżowane ręce. Za synami stoi zdeliowany Józef.

Jakub błogosławi synów 12 synów.
Jakub siedzi na łożu i uycioga rękę do błogosławieństwa, ponad klęczyłymi 12 synami.
Mojsesz zwołany przez córki Faraona.

Mojsesz i noka. W środku ponad brzośm neli maty kuperek i córka Faraona na tronie. Po bokach jej dwie młode dziewczyny z ubraniami, a przednią trzecia dziewczyna która uycioga z kuperka matę dziecko.

Mojsesz widzi znak płomienioty.
Mojsesz widzi znak płomienioty, a przednim znak płomienioty z A. M. Paną z Dzieciotkiem na szczycie. U boku Małki Boskiej stoi anioł który patrzy na Mojsesza. Po drugiej stronie płonącego kłosa stoi druga postać Mojsesza, która trzyma w ręce bagietkę.

Mojsesz anonsuje zydów (redemption).
Stoi Mojsesz z Aaronem u boku. Z modu licni zydzi skłaniają się przed Mojseszem.

Mojsesz u Faraona.
Faraon. Faraon na tronie, a przed nim Mojsesz i Aaron. Przed nimi wielki wóz zjada matę wzię. W kł. Kłum ludzi u wysobach czapkach futeranych i w wysobach uceraniach, wielu z Kłum. Trzyma papirusy i rulony. Za patatem macują zydzi; mienają uapno ze słomy, robią ceble, topią miedź, a innych zydów byją egipcjanie.

Dziękuję Egiptu.
Faraon. Faraon leży w łóżku zmięta naki i wody w krew. Mojsesz stoi przed Aaron i trzyma swą laskę (verge) ponad wodami naki. Tym zolimianych i smagnionych egipcjan.

2° Mojsesz i Aaron z laseczkami ponad wodą z której wychodzą zaby.
3° Mojsesz i Aaron uderzą laseczkami w ziemię z której wychodzą "maucherons" na Egipt.

4° Młosa śmierci zjadających egipcjan.
5° Mięsie zwierząt domowych w Egipt.
6° Mojsesz i Aaron stoją przed Faraonem uycioga laski ku górze sciągając "ukeres" na Egipt.

7° Mojsesz rękę uycioga do nieba, a pionem i płomienim niny rośliny i zwierzęta Egiptu.
8° Mojsesz uycioga laskę do nieba i sciąga "do sauterelles"
9° Mojsesz uycioga rękę do nieba i sciąga gęste mgły.
10° Anioł zabija w Egipcie niewinnych wnów ludzi i zwierząt.

Mojsesz czyni wielką zydami.
Domy. Na stole gotowane jałgu i uderzo niego szerokie chleby. Mojsesz, Aaron i zydzi stoją przy stole; jedzą i piją ubrania na kiju.

Mojsesz pnowadza zydów przez more.
More. Kobiety tańczą na brzegu. Tłum zydów myjących i kobiet z dziećmi na plecach. Mojsesz uderza wodę laską. W otworze widzi w morzu topiących się żołnierzy, wozy i konie po głowę zanurzone w wodzie.

Mojsesz upakują more.
Bory i przeważnie objęta przez more. Mojsesz nuca bagietki swą do wody, a przy nim są Kłum, Aaron i zydzi. Dzieci piją wody. [Przyt. Kłumana. Jest to figura braterskiej].

Mojsesz przybywa do Egiptu.
Bory z których wyrasta 70 palmami. Pod palmami Mojsesz i lud żydowski.

Mojsesz na górze.
Mojsesz siedzi na skale, a Kłum i Aaron podtrzymują mu ręce błogosławie. Pod górami Jozue i zydzi biją wotow.

Mojsesz otrzymuje prawa.
Wzniesiona góra i na jej szczycie klęczy Mojsesz trzymając tablicę prawa. Pod nim chmury i błyskawice. Aniołowie grają na trąbkach triumfu. Miraj, na górze Mojsesz trzyma tablicę prawa a u stop góry zydzi jedzą, piją i tańczą, a wśród nich stoi wysoka kolumna ze złotym ciałem na szczycie. Z braku stoi zmartwychwstały i smutny Aaron.

Mojsesz i Aaron celebryj świadectwo w tabernakulum.
Ctery złote kolumny z niecioskrytymi aniołami na szczycie niebie namiot siewiący złotem. Pod namiotem stoi arka ołtarza, a na niej złota uara, siedmionamienny świecznik i piec chlebowy. Dwa kłuski pnowadza ponad arką winoni są Małonka z Dzieciotkiem. Z jednej strony arki stoi Mojsesz z laseczką i z tablicami prawa, a z drugiej Aaron w ubraniu kapitańskim z kłusą na głowie i trzyma w jednym ręku złotą kadzielnicę, a w drugim kłusę nęcą gęsi. Pod arką Nadab i Abiu w ubraniach kapitańskich i z kadzielnicami leżą martwi na ziemi. Poza tabernakulum Kłum i Aaron z rękami się owcami i ptakami.

Mojżesz uderzeniem laski w skałę rozdzielił wodę.
Mojżesz stoi; uderza laską w skałę z której wypływa woda którą dzieci czepią do ucha. Tęm kolcem i rydo w dwulecia
Mojżesz. Na oryencie skały napis: "Woda kontradykcyj" (contradiction) [Przyp. tłum. Woda to obraz Chrystusa.]
Balaam
Dwie winnice. Mijdy, haies; winnicę Balaam na muł którego bije kijem. Muł kłkka; runca głowę ku Balaamowi,
a przed nim stoi Michał archanioł z mieczem (poza faureaux). Widac w dali mijdy dwoma górami król ofis-
zów; kawalerię.
Balaam błogosławi rydów.
Mojżesz i rydzy zwyciężają Maabitoów. Na górze siedem ofiar i na każdym z nich leży byk; tyk. Król Balaam przed sermi
ofiarami błogosławi rydów i patrzy na nich zgrozą w dot z napisem: "Gwiarda wstaje z jakuba, powstanie mię z
Joraela który z tamie Jurodów Maabitoów".
Smierć Mojżesa
Smierć, leży na górze z demoneem schyłym u stop; archaniołem u głowy który mianem odpóra snatana.
Przejście Jordanu
Demoneem kapitanów niesie na plecach arkę aljansu. Są posłowie Jordanu; i widac za nimi rozstąpienie wody; szeckę
drugich imięcia. Na drodze tej dwa woty cigną uóz; i jedni ponóz. a Dalej Tome i lud mechodry drugo to Toulan.
Tome net armii niebranskiej.
Michał archanioł w zbroi z nagim mieczem [Przyp. tłum. p.D. i w stopu nymskiego wojownika] a mynim kłery sily Tome
Anioł u Gedeona.
Pola i młocka. Zapalony ofiar. Michał Archanioł laską dotyka ofiaru pny którym kłery Gedeon zwyciężają rze do
archanioła. (Przy Gedeonie na ziemi kosa (uno faun)).
Gedeon; "Toulan"
Tome (Ule aie) Porodu modli się Gedeon, a przed nim leży skóra owca z lnem. Demer spada z nieba na Toulan
Dalej, druga figura Gedeona pora aie który uyciska Toulan do basenu. [Przyp. tłum. Jest to figura Wajsw. Dziwnia].
Narodzenie Samsona.
Tomy Mamie i Jona jego klecz; z onami; rękoma umieszczonymi ku niebu, a przed nimi ofiar ze spalonym korowtkiem. Na niebi
archanioł w jasności.
Samson zabija lwa.
Samson stał maczając nogę lwa; odchyła mu do tyłu łeb i rozdziera go [Przyp. tłum. Jest to figura Chrystusa].
Samson spala zbory urugów.
Ebon winnice, oliwki, pola uprawne (ombres). Porodu leży z pochodniami mywymiganymi do ognia. Samson trzyma
lwa; i mywymiga mu płonącą pochodnię.
Samson ze szorstką skórą.
Był kł urugów; leży wielu zabitych.
Samson wyrzyna drzwi miasta Gaza.
Miasto bez drzwi; Samson z drzwiami na plecach idący w górę.
Samson oślepiony przez urugów.
Samson u tawicach, a przednim urodny który uytępuje mu oczy, a za nim kutyra Dalila która patrzy na Samsona.
Samson zwycięża dwie kolumny.
Zawalają się drzwi; leży zabici; a mijdy nimi Samson też zabity i który trzyma jedną z dwóch pozostałych kolumny.
Samson Samuel przy ofierze w święto Pana.
Świątynia i ofiar; przed którym prorok Samuel i matę dziecko w albie które trzyma kadzielnicę i które błogosławi
prorok Eli. Na scenie to patrzy matka Anna i ojciec Elcana.
Bóg mówi Samuelowi o śmierci kapłana Heli i jego synów.
Świątynia w której spłi wielki kapłan stary Heli. Obok Heli stoi Samuel który mówi do niego; matę dziecko które do Heli uyciga
ryk. I głębi Samuel siedzi na toż; i patrzy w górę na anioła który go błogosławi.
Smierć Heli i Synów.
Wielki kapłan stary Heli spoczywa na dziecku ze strastką głową, a obok niego stoi zdumiony młodszy. Za miastem
urodny pokonywany rydów, gonący ich; zdobywają owock. Obok uynowie Heli, Ofi i Fine w ubraniach kapłaniskich leżą na
ziemi zabici.
Widny ocytają rydom arkę mymiera.
Dwa woty cigną arkę którą mymiera kapłani. Z tyłu z daleka patrzy na arkę urodny. Na pierwszym planie pola;
murawie.
Ukoronowanie Dawida.
Samuel namazna z uary olejem cwoło Dawida który jest pod postacią dziecka. Za Dawidem stoi jego stary ojciec Jesse
i siedem braci adonyjczyk Dawida.
Dawid gra przed saulem.
Król saul, stanc siedzi na tronie z obu rękoma uycygnymi do Dawida który gra bitłoni na harfie. Saula dawać zżniere.
Dawid zabija Goliatha.
Młody berbrody Dawid z "fronde" u pasa i z "pacnetefiere" na prawym ramieniu trzyma w lewej ręce głowę Goliatha, a
w prawej miecz; przednim leży bergłowy Goliath w zbroi. W głębi hebrajczyk gonący urugów, a jeszcze dalej chór dźwięczy
grają na harfie i na tympanonach.
Dawid ucieka z ludem do Jeruzalem.
Dwa woty cigną uóz z arką o postaci złotego kufra. Ponad arką dwa cherubiny; przednim Dawid u białej grający na harfie
z kapłanami grającymi na tympanonach, cytrach i trąbach. Przy arce trzy zabity Ora, a za arką postępuje tłum.
Dawid; satan.
Patac ze złotym diademem przy którym kłery Dawid, mynim stoi prorok satan i mówi na kartelu: "Pan dorowuje Ci; Twój
gnach." Przy satanie stoi Anioł.
Zestanie anioła co zabija 7000 ludu.
Patac porodu którego stoi anioł z zwyciężoną ręką z mieczem. Pola i wielu zabitych. W ruzgu placu stoi ofiar z rent-
kami uozu ze zbroi; dmuch ustów. Dawid kłery przy ofiaru patrzy na anioła, a z drugiej strony ofiaru stoi
dmuch zżniere. Pomijdy aniołem i Dawidem stoi prorok Gad który patrzy na króla i wskazuje mu anioła.
W głębi widac miasto - Jeruzolimę.
Salomon królem.
Dawid na tronie, a przed nim dziecko - Salomon królemu na cwoło z wty kapłan rakuwa oleje. Dalej salomon siada
na koniu w złoty umiercy za którym stoją kapłani i lud grający na instrumentach. Przed salomonem stoi prorok satan.
Salomon buduje Bogu świątynię.
Wielka świątynia z kolumnami którą budują robotnicy, niesą zaprawę, tny dno, kuyk kamien. Obok stoi salomon z ofiera-
mi i zżniere; trzyma zamkniętą księę.
Kobety adonyjczyk świątynię.
Świątynia z idole; i ofiarami. Kobety pochylone przed świątynią; z niemi salomon.
Prorok Eli w grocie.
Grot w której siedzi prorok Eli podierając potłódek ręką i z cwoło oparty na kolanie. Ponad grotą kruc który
patrzy na proroka; i który mu niesie chleb.
Prorok Eli u udłow.
Dom w nim kobieta która trzyma dwie uazy z męką i z olejem, a przednim stoi Eli i błogosławi ją.
Eli odradza syna wdowy.
Wysoki dom. Na górze toż; z dzieckiem, Eli trzyma je za rękę i kłemi mu u usta. Za prorokiem stoi matka.
Król Achab i Eli.
Gory, król Achab, stanc na koniu w złoty umiercy na ciele zżniere, a przed którym stoi Eli-Eli i mówi co do króla.
Eli zwycięża z nieba ogień na ofiarę.
Eli stoi z rękoma umieszczonymi ku górze i z napisem: "O Panie, ocyt; mnie dris w ogniu." Przed prorokiem stoi ofiar
z uotem, na który spada płomień z nieba i spala dary. Tęm widzi schyłych; leży, twary do ziemi.
Eli zabija kapłanów de s'approbre.
Raska, a na jej brzegu umiganych ludu pronać zżniere do Eli, który mieczem odcina im głowy.
Eli spłi pod drzewem.
Wielki dno pod którym spłi Eli, a przy jego głowie chleb; uara. Anioł budzi proroka dotykając go ręką.
Eli konstruje proroka Elise.
Ista pola ludu pracy z turinam par uotów. Elise kłery; trzyma Tann-Eliego który stojąc błogosławi uonia. Dalej Eli-
see winid ofiaru na których plonę uozy; uoty.
Eli zwycięża płomień na dmuch kapitanów.
Wysoka góra z kłery; Eli patrzy w dot, a u stop góry grupa zżniere zabitych których spala ogień z nieba. Cypsi zżniere
na kolanach prosi proroka o protekcję.
Eli ucieka na samym płaczu przez Jordan.
Eli nuca ptanę na uoty. Koto prorok stoi Elise i 50 synów i patrzy na niego.
Eli porwany przez uóz ognia.
Uóz ognia z cwoło porodu porwany ku niebu. [Przyp. tłum. Obraz uwiebowstąpienia Chrystusa]. Na dole stoi Elise
który otrzymuje z ręki Eliego ptanę. W drugiej ręce prorok trzyma wstęę z napisem: "Ojcie jastes bronij co
ostania Joraela. Wy jasticie jego rycenem".
Elise u ptanę Eli idzie przez wodę.
Elise ułona ptanę uotem przednim jedną ręką, a w drugiej trzyma kartę z: "Ojcie górn; jest Bog Eli".
Elise wola ocytca uoty.
Elise nuca sol na uoty; trzyma kartę z napisem: "Oto co mówi Pan; "Ja ocytca uoty". Włotę Tęm; wiele z nich
pły uoty.
Elise meklina dzieci.
Las methick dno. Wredimieru zjadają dzieci z których niektóre uieklają na dno. Prorok stoi z traną zżniere.
Elise błogosławi olej udowy.
Lione paries. Kobieta trzyma ampalkę z jester; i włewa ją do jarres. Elise stoi i błogosławi, a dmuch młodszy my-
nos nowe jarres.

Tak przedstawia się figury świętej Panny i inne dzieci i ciała Chrystusa wg. Ewangelijski.

Anonazja

W tym miejscu Maryja Panna stoi przed siedziem z głową nieco schyloną, w lewej ręce trzyma „fuselan” z naminiętym jedwabiem, a prawą dłoń otwartą uyciąga do archanioła. Sw. Michał archanioł jest przed nią, poróżnia ją prawą ręką, a w lewej trzyma cienką różgę lastki. Ponad domem niblo: Duch Święty spуска promień na głowę S. M. Panny.

Przed nimi siedzą dwójka, a obok niej z dumioną stoi Elzbieta. Z progu forest oparty ręką na lasce i z drugiej ręki uyciągnął do S. M. Panny no która patrzy wzrokiem zynfornanym.

Wokół Maryji i Elzbiety.

Dom, a w nim S. M. Panna i Elzbieta które się obejmują. Dalej forest rozmawia z zacharjunem, a za nimi małe dziecko siedzi na ramieniu z konykiem na koncu tego drzewka. Po drugiej stronie zagrody je siano rozpyrzone.

Wskazanie magów.

Patac. W sali na froncie siedzi król Herod, a przed nim stoi trzech magów z uyciągniętymi rękoma. Na rewniętze rozmawia z nimi i faryzeusz.

Wskazanie Jerusa.

Grupa, a w niej na prawo klęcy Matka Boska i składa do grobu dzieciętko owinięte. Na lewo klęcy forest ze skrzyżowanymi rękoma, a za nim z boku stoi ośmiot które patrzy na Jerusa. Za Maryją i forestem pastene z lastkami które ze wzrokiem przyglądają się Chrystusowi. Poza grota owce i pastene z których jeden gra na flecie, a inni patrzą na ku górę z niepokojem, na anioła który błogostawi ich. Z drugiej strony trzech magów w ubraniach królewskich jedzie na koniach i ukazuje sobie Chrystusa. Za Maryją stoi forest w adoracji. Poza domem lub grota młodzieniec utrzymuje trzy kary za urdy. W dali na górze widać trzech magów jak konno odjeżdżają do lewych domów i anioł wskazuje im drogę.

Chandblour.

Trójka z kapułą pod którą stoi stoł z kadzidłem. Sw. Symeon Theodochos bierze w ramiona Chrystusa i błogostawi do, a z drugiej strony stoła Maryja uyciąga dłoń rękę. Jakob niesie dwa gotybre w sukniach ukryte, a obok niego stoi mała Anna i mówi: „To dziecko jest tworcą nieba i ziemi”.

Ucieczka do Egiptu.

Grupa. Maryja Panna jedzie na osle z dziećtkiem i ogląda się na foresta który i dzie niośc ptance; kij na ramieniu. Przed nimi miasto z którego przez mury wypadają batusary.

Masakra dzieci.

Miasto. Herod siedzi na froncie wśród trzech żołnierzy i napędzie, idzie wielu żołnierzy ze sztablarem. Dalej inne miasta na górach i wśród domów kobiety niosą dzieci, inne uciekają i kryją sobą dzieci, okrywając je rękoma by zstrzeżone z paścią nie zabili je. Inne kobiety siedzą i opiekują nad swymi dziećmi i dzieci ich śmierć (nad ciałami tych zabitych dzieci) Grzebią i wznoszą wzniesione wyrzucają dzieci z ręk matek, zabijają lancami, trą, ucinają głowy. Młoc dzieci w kwiłery na ziemi w siłozinie i w ubraniach. Elzbieta niesie swego syna i ucieka uciekając się na zstrzeżona który ją goni, i ucieka poprzez skały która ją przynajmniej, a niebezpieczna zstrzeżona.

Dawnaświata Chrystus i doktorzy.

W suwym Chrystus na froncie i trzyma w jednej ręce rękopis, a drugą uyciąga. Obok siedzą skryby i zdziwieni faryzeusz. Za forestem forest; Maryja który wskazuje Chrystusa.

Chrest nad Jordanem.

Grupa w dole wplynie Jordan. Trzej Chrystus którego zebranym wskazuje Sw. Jan Chrciciel i mówi: „Oto Baranek co zmywa grzechy świata”. Dalej Chrciciel przy którym Jan Chrciciel mówi: „To ja potrzebuję chrzchu twego a Ty do mnie przychodź”. Chrystus z błogostawia Sw. Jana i mówi: „Proroek pocuł mi czynić tenar, gdyż trzeba abyśmy dokonali całą sprawiedliwość”.

Chrest.

Chrystus stoi w środku Jordanu a Chrciciel na brzegu na prawo od Chrystusa i patrzy w górę gdy mała ręką trzyma na głowie Jerusa, a lewą wznosi do nieba. Z którego wypływa Duch Święty na promieniu spadającym na głowę Chrystusa. Pośrodku promienia widać być napis: „To jest mój Syn ukochany w którego z Trójcą w trójce jest mój „complaisance”. Na lewo stoją aniołowie z replektem i z wzniesionymi rękoma. Na brzegu w dole siedzą ubrana, pod Janem Chrcicielem. Trzy w Jordanie nagi ciałowiek który z obłąk patrzy się na Chrystusa i trzyma uary z której wylewa uady. Dookółta Chrystusa ryby. [Przy. Słom. Gdyby w nimby symbolizuje ducha Świętego za którym cyfry wypływa opłuc mięsny pod postacią słońca w ubranu cesarskim u docierającego do potęwy toru. Słom. w uodzie symbolizuje ręką Jordan.]

Kuszenia.

Grupa na pustyni; Chrystus (stoi) z szatanem który przednim stoi i wskazuje mu kamienie mówiąc: „Jeżeli syn Boga rozkaże by kamienie stały się chlebem”. Chrystus odpowiada: „Ciałowiek nie żyje tylko chlebem. Obok siedzą trójka na nocy której Chrystus i szatan który ma na karku; „Jeżeli syn Boga nie się w doł”. A Chrystus nato ha karku odpowiada: „Nie bódre kusit Pana Twego Boga”. Obok uyciąga góra i na niej Chrystus i „Jabot który mówi: „Dam ci uyciągnąć za nocy jeśli padniesz do mych nog by adorować mnie”. A Chrystus odpowiada: „Odejdź menci szatanie gdyż jest napisane: bódrien adorować Pana twego Boga”. W dole miasta i forty i król przy stolcu wśród wojska ze standardami. Dalej Chrystus stoi wśród aniołów z których cyfry uachlije mu a inne adorują go klęząc. Diabeł ucieka oglądając się za siebie.

Świadzenie Chrciciela.

Sw. Jan Chrciciel wskazuje Chrystusa Janowi i Andnejoni który prowadzi Piotra, Filipa i Natana przed Jerusa.

Chrciciel ucieka ucieka.

Młone na którym pasrodku dwie barki. W pierwszej Chrystus z klęjącym przed nim Piotrem i z Andnejem który uyciąga siec. W barku Jan, Jacek zabobole uyciągnął ryce się sęci patke ryb.

Kana Galilejska.

Trójka przy którym siedzą skryby i faryzeusz i trzymają kielichy. Są zdziwieni. Wśród nich inny mój z budy, a przy nim zana, doje w koronach z kwiłtami. Za nimi młodzien który niesie uary i nalewa do kielichów. Pod stolcem nieś uar do których dwa młodzien które są uady z młodzien kielichów. Chrystus siedzi na ruku stołu i błogostawi. Za nim apostołowie, a obok niego Maryja i forest.

Chrystus i Mikodem.

Chrystus siedzi mając za sobą apostołów, a przednim siedzi Mikodem.

Chrystus z samarytanką.

Chrystus siedzi na kamieniu, a za nim zdumieni apostołowie. Przed nimi uidec strudny przy której stoi kobieta z wiadłem w lewej ręce, a prawą uyciąga do Chrystusa. Obok Chrystus błogostawi ją.

Chrystus ucieca syna oficera.

Miasto które Chrystus błogostawi. Za nim stoi apostoł, a przednim ciałowiek w crape futnaną we wypanych rękach za którym trzech żołnierzy wskazuje za sobą uary na dury patok i torke w nim w którym trzy młodzien i trzyma uady pas.

Chrystus w synagodze.

Symyonia paroboku który stoi Chrystus i trzyma klęjąc obręca i mówi: „Duch Pana jest we mnie, dlatego anonazja Ewangelijski biednym”. Obok Jerusa stoi młodzienec który uyciąga rękę po konykę. Wokoł siedzą skryby i faryzeusz i pokarują sobie Chrystusa. Killen ludzi z ludu patrzy na niego w zdumieniu.

Chrystus ucieca w synagodze opytanego.

Widzyna z kapułą i w niej Chrystus z apostołami. Przed nimi trzy młodzienec na ziemi i demon wychodzi znu z ust wokoł stoją skryby, faryzeusz i tłum w adoracji.

Chrystus leży przy grobie.

Grupa u dole której stoi Chrystus z apostołami, a z boku klęcy przed nimi okryty ranami. Chrystus kładzie rękę na głowę chorego, a ręka z ust wychodzą des écailles rybre.

Chrystus leży przy grobie setnika.

Chrystus z apostołami i żołnierz który klęcy u ich nog. w gtybi patac i młodzienec który wychodzi z bora wśród myrcyren, kobiet. Obok setnika klęcy jako ciałowiek który ukazuje mu patac.

Chrystus ucieca syna wdowy.

Miasto, a za jego wrotami tłum wśród którego ciałowiek ludzi kładzie na ziemi torke na którym trzy młodzien okryty patac i rękami i traci ucieka; patrzy na Chrystusa. który jedną ręką unosi torke, a drugą błogostawi młodzienca. Za Chrystusem stoją apostołowie, a u jego boku płacze kobieta i wyrzuca sobie włosy z głowy.

Chrystus leży przy grobie lesciowa.

Dom u którym chora leży w torze. Chrystus stojąc przed apostołami podnosi ją ręką.

Chrystus leży.

Chrystus stojąc błogostawi, a za nim są apostołowie. Wiele choroby stoi przed forestem, inni leżą w torrach lub na konach (béquilles), inni kłonią na rękach i sękpi, kulawi i paralitycy.

Chrystus rozkaruje moru i demonu.

Obładale moru, kanim mały stuleciek na którym spi Chrystus (na prawo). Patni obaw Piotra, Jan uyciągnął do niego rękę. Andnej trzyma ster, a Filip; Tomasz zcigają zagle. Drugi raz uidec Chrystusa pośrodku statku uyciągnął rękę ku miastom. Sprasad chmer uidec jak uatry dmę w żagle przy słońcu. Grecy pouskifikuje uatki głowę o otwartych ustach i naczytych policzka i z dwoma dziećmi skrytami.

Chrystus leczy opętanych.
Mieszko wokoło którego góry; liczne groby. Wychodzi duch należący opętanych jeden ręką o ziemię; z drugą uchwycił go Chrystus, który stał wśród uczniów i bógostaw. Istny demon wychodził z ust należących brzożo do grody siem palących sybok. Jedne trwały siedzą na siwniakach a inne wchodziły im do pysków. [Anyp. tłum. Demony są czarne, ze skrzydłami nieporozry z ogosami, chude i z wylewami miocrami. Jużnie brzożo do mona, a postone odchodzą do miasta i oglądają się. (Dobrotne do "Iconographie chrétienne" M. Didron).

Chrystus uleca paraliżika.
Dom w którym jest Chrystus z uczniami i siedzą faryzeusz. Wnrad, Jezusam duch ludri noi Duchu podtrzymuje; i zamaga na linach cłowacka na toriku rekko podmianowanego. Ten sam cłowack dalej idzie; i nieśe swe toże.

Chrystus uzyna uleceura.
Chrystus stoi z apostołami, a przed nim kłecy Markusz. Z tyłu dom z księzkami, kufkami i uagi.

Chrystus spierza z uleceurami.
Dom; spot przy którym siedzi Chrystus; i ludzie w caphach futranych; turbanach i z odłoniętymi głowami. Markusz; dwie kobiety podają potrawy. Młodzieniec winox napoje w uarę. Uronione stoją para domem, a obok nich faryzeusz który rozmawiają między sobą i wskazyją Chrystusa.

Chrystus stoi zinnony do uienych wrod których kłecy kobiety i trzymają spody riat Chrystusa który bógosto.
wi je. (Kobety uienony cnyra Chrystusa.)

Chrystus odradza corkę.
Dom w którym dziewcyzna siedzi na złaconym toriu przy którym stoi Chrystus; trzymają ją lewy ręką; a prawą bógostaw. Obok stoi Piotr Jacek; Jan. Z drugiej strony Lora stoi cłowack z głutem; i z uwalen na głowie i Płocryca kobieta. Za domem stoi tłum.

Chrystus leczy duch słepych.
Chrystus na przedzie apostołow, a przednim duchu słepców x kijami. Chrystus dotyka ich oczu z rękoma.

Chrystus leczy głucho-niemego.
Chrystus i apostołowie a przed nimi cłowack którego x ust wychodzi demon. Chrystus dotyka mu ucho prawą ręką. Wokół tłum, skrzyty faryzeusz.

Chrystus pyta przy uienych Chrystusa.
Chrystus uienych uienych uienych których bógostaw i którym mówią: "Powiedzcie Janowi coście uideśli i coście słyseli". Przed nimi stoją trójnacy, ślepi i obłąkani; którym z ust wychodzą diabły. Na uienych stoją (Chrystusa) Tani; Andnej; i trzymają w rce kartel z napisem: "Czy jesteś tym co ma przyjsc; czy też bzdurny oczekiwali innego."

Chrystus uienych młocke.
Uienych miasto na reungatn którego pole ze zbożem. Apostołowie uienych "epis"; gnioty i zjadają. Na końcu pola Chrystus mówi: "Czyście nie czytali co uczynił Dawid gdy był głodny?" Przed bramami miasta stoją faryzeusz i młocke: "Dłaczego czytno to co jest zabronione, czyć w dzień sabatu".

Chrystus uleca suchorękiego.
Synagoga w środku której stoi Chrystus i daje bógostawienstwo cłowackowi przed nim który zdrowy ręką podtrzymuje suchą. W górze stoją żydzi.

Chrystus leczy głuchoniemego.
Chrystus i apostołowie dają bógostawienstwa, a przed nimi ślepy trzymają swoją ręką "bequille"; a drugą ręką dotyka ucha. Z ust chodzą demon.

Chrystus szukany przez Matkę i braci.
Dom w którym Chrystus naucza apostołow. Za drzwiami S. M. Panna, Jacek Adelphotheos brat Panna; drugi brat Symeon z dwoma młoczyznami; i z dwoma kobietami. Cłowack u boku Chrystusa wskazuje mu S. M. Panna stojący na rewnystr domu.

Chrystus leczy paraliżika.
Pocina. U dola przy sklepionych podłogi. Aniot zanura ręką w wodzie pisowny; i na prawo od niego Chrystus i apostołowie dają bógostawienstwo cłowackowi przed nim z brzożo potokrygły w ubranie do góru który na plecach nieśe tożko z nakryciem. Obok imi chory żonę w torcach.

Chrystus bógostaw przy chłebow.
Góry. Dwiećko nieśe kora z pięcioma chłebami; i z dwoma rybami. Chrystus stoi z uczniami ku nieśe; i podtrzymuje kora ręką, a prawą bógostaw go a przy uien Filip i Andnej. Them siedzi w pięciu grupach; i trzech schylnych apostołow nieśe im na plecach kora. Troch uienych bene z kora; i rozdał go siedzącemu tłumowi. Tni uienych kora z rybami których poręce rozdał ludowi.

Chrystus idzie po morze.
Morze z mrazającymi falami. Bośedle morza stakereli z mrazającymi apostołami. Za barkę Piotr w morzu po kulana rozpaciera rce. Chrystus idzie po wodzie i uycioga rękę po Piotra.

Chrystus leczy corkę kamaulki.
Chrystus otoczony apostołami bógostaw schylna kobiety u jego stop. Dalej na toriu żony dziewcyzna której z ust wychodzi demon

Uleceuri od bratana.
Chrystus otoczony apostołami bógostaw tłum chorych którzy dotykają szat Panna.

Chrystus leczy głuch jak głucho niemego.
Chrystus bógostaw siedzi chłebow.

Chrystus bógostaw siedzi chłebow.
Zadom chłebow; i kilka małych ryb w koru które bógostaw Chrystus patrzy w niebo. Apostołowie parami noszą kora pelue; i rozdał je uienym.

Uleceuri ślepego w Bethsaide.
Mieszko przed którym Chrystus i przed nim ślepy cłowack. Zławca dotyka mu oczu prawą ręką. Apostołowie stoją obok.

Transfiguracja.
Mieszko na górze na środku której stoi Chrystus biało ubrany i bógostaw w kotosiunata. Na prawym stronie stoi Mojżesz z tabb; na lewym prawnym zaś prorok Elie. Piongo patrzy na Chrystusa pod którym stoją żony bruchack patrzy w górę w ekstazie Piotr Jacek; Jan. Z tyłu uienych na które wchodzi Janus; i trzymają apostołami; i który wskazyją im srocyt. Z drugiej strony patni obaw uienych uienych opłdając się na Chrystusa który bógostaw ich.

Uleceuri uienych.
Chrystus stoi z apostołami, a przed nim u jego nóg młodziwiec w kajdanach leży na plecach jak mierzwy. Z ust wychodzi mel; acume; i demon. Opuc młodziwieca kłecy i uycioga rękę do Chrystusa.

Chrystus i drachma.
Uad bniepiem morza basy i prawnie nagi Piotr siedzi na kamieniu; i trzymają ryb rangriang o (un brin) stony. Trochy dalej Chrystus; Piotr daje pieniądze z uienych.

Chrystus bógostaw małe dziecko.
Chrystus siedzi i trzymają jedną ręką małe dziecko, a drugą bógostaw i; wskazyje apostołom mówiąc: "Ten co ucytnięty małym jak to dziecko, ten będzie w królestwie niebów, wielkim." Apostołowie w zdumieniu patrzy na siebie.

Chrystus pyta przy doktorow/prawnu.
Chrystus siedzi przed stojącymi uienych, a przed nim stoi doktor, stanac z głow w uienych i trzymają zamkniętą książkę.

Chrystus u uienych; Marji.
Dom uienych którego Chrystus siedzi przed apostołami. Uienych jego siedzi Marja; i patrzy uienych i słucha z mnóstwem. Na uienych Jezusa nakięty stoi na której uienych uienych uienych uienych.

Chrystus w synagoge uleca garbata.
Synagoga i w niej garbata opętany, przy której stoi Chrystus trzymając jedną ręką na jej głowie, a z drugą uchwycił ją do faryzeuszow; i patrzy na nich. Doktor synagogi wskazyje tłumowi jest Chrystusa; i jest on zinnony trzymając do tłumy. Za Chrystusam stoją zdumieni apostołowie.

Uleca uienych.
Dom uienych którego Chrystus z apostołami, a przed nimi nagi hydrozypic w kalsonach, rabnmiaty i garaty o lbe- quite, zapalnony w Jezusa. Wokół tłum. żydów.

Uleceuri uienych trójnacy.
Dzwoż miasto. Chrystus z apostołami bógostaw trójnacy nagi trójnacy w kalsonach, o ciele okrytym ranami.

Chrystus bógostaw małe dzieci.
Chrystus siedzi przed apostołami, a kobiety prowadzą do niego dzieci małe, który apostołowie chcą odagnac. Chrystus bógostaw dzieci.

Chrystus i bogaty młodzieniec.
Dom przy którym siedzi Chrystus przed apostołami. Przed nim bogaty młodzieniec pykający z naspektem (z Mark 10 21).

Chrystus ucy sybok zabedag.
Pod Chrystusam (stojącym) stoją; uyciogaż on rce Jacek; Jan, a matka ich, kłecy przy nich.

Uleceuri uienych.
Uienych do Jezusa; i uleceuri ślepego.

Uienych miasto za domem którego stoi Chrystus przed apostołami; bógostaw siedzi który stoi przednim (trzymając laskę).
Chrystus wyleca Zachee.

Uienych i żony lud; wrodliu sycomora na górze której stoi mały silny cłowack kłacko; ciarno ubrany z głow obocrono kłacko. Jest on zapalnony na Chrystusa który z apostołami patrzy na jego cłowack z dwóm; Chrystus bógostaw go i mówi na kłacko który trzymają w drugiej rce: "Zachee kłack-toi zajsc; gdyż dśis w..." (z Luk. 19; 5)

Chrystus wychodzi z Terycha; uleca ślepego.
Kłacko jak przy wejściu do Terycha z tłum żydów; ze ślepiec ma inny tryan niż na uienych obnari.

Chrystus uleceuri kobiety adultera.
Synagoga. Chrystus siedzi na ziemi; pine i mówi: "Młack kca co jest bee gnakny ruczi pniemtry kamieniem" Za Jezusam apostołowie, a przed nim kobieta ze skryżowanemi rękoma na piersi. Skrzyty i faryzeusz uienych opłdając się.

Żydzi chcą uleceuri Chrystusa.
Chrystus naucza uienych apostołow, a dołwla nich stoją żydzi i trzymają kamienie.

Chrystus ulecza iapanarodzonego.
Ulecza w Jeruzalemie, uleczy slypek, opartyo lasky z "besace" zawieszona do ramion i kbiemu palce wychodzą z podwójnego
obruwia stoi przed Jerossem. Obok widac jak slypek myje sobie oczy w pieknie

Scena jak powrzy.
Kawczekaa zaacana
Bona dunsowpowa za ktora slabo widoczny obryz miasta. Kbiuicy pteczc wychodzą z bram i idą (z dół) na środk gory.

Pod gora góe z dachylanym kamiem przed ostoiem. Zaban stoi w głębi i drugi ostoiem z dółmuży z niego plócia. Chry-
stus bopostami zaacana; trzymam w drugim rfu kartel z napisem: "Zabonu wyjde i przyjde". Za Chrystem stoyą apo-
stoli i u nóg jego schylone; adonyca Marta i Maria.

Marta siostra zaacana perfumuje nogi Chrystusa.
Marta i Maria siostra zaacana perfumuje nogi Chrystusa z apostołami, zaacanem i jego ojcem Symonem. Marta klęczy przed Zbawcą
i uyciera mu nogi ulosami i caluje je. Obok niej nara z uską zrytką. Najmiej idzie Marta noszą w rglu "roseau"
i patrzy na Chrystusa ze zdumieniem. Judasz obomony wstawił innym na uszy z myrą.
[Prup. Ilum. Galtyki, wozg równie aposto-
łowie, a na nim było Chrystus który bopostami prawą rskę.]

Chrystus wypiera landlany ze swiętymi.
Swiętyma, a w niej stoy, winge kufry ta; tam pieniędze na rahi; Zudze kbiuicy cigną uszy, owce, owy, inni nioz, gozby.
Ludzie ci są w oraphoch futrannych, kapeluszach i usalach. Capic z nich ucieka odgdyając na Chrystusa za siebie. A
Chrystus goni ich z basen w zlosci, a za nim apostołowie.

Chrystus ulecza w swiętych slypek i kulawych.
Chrystus wewyprn swiętymi przed apostołami, a mednim slypi z laskami i kulawymi kulami. Chrystus bopostami ich.
Chrystus pteczcena figę.

Ucytowanie miasta narewngn którego gora; figa (Berouocow) z uchniętami liosimi. Chrystus patrzy na dnuw
i uyciga do niego sug rskę. Wtyle stoy zdumieni apostołowie.

Chrystus pytaony przed doktorow praua.
Chrystus ulecza z apostołami. Przed ihm slyem skrybow i faryzeony który rozmawiają za sobą. Jeden z nich zud-
cony do Chrystusa cos mawia Mlu.

Dw uduoy. (Dmuch denarow).
Swiętyma w niej kufar do którego faryzeony i archanci wnucają dwio złoty i srobych monet. Wśród nich uduwa
wnuca dwa denary. Vis-a-vis sędzicy Chrystus ukazuje usamiom uduoy i mowii: "W neoywistoci mowię uam, ista
kobeta ucytita ofiar ucykara mi wsrzycy inni."

Kutyzana perfumuje głow Chrystusa w domu Symona.
Dom w którym Chrystus uleczy przy stole z Symonem i z apostołami. Za Chrystem młoda kutyzana niois uay seltany
która iluce nad głow Jerosa.

Swięta Pasja.

Pakt Judasa z zydami.
Dom wewngn którego Anna; kaffar siedzą na tronach, a uokoń nich siedzą skryby i faryzeony. Na przednie stoi kufar na
którym jeden z faryzeony odliwa pieniędze. Judasz stoi przy kufar i ucygga rpe po pieniędze które mu wskazu-
je Anna.

Swięta abluja.
Dom w którym siedzi Piotr który jedną rskę wskazuje swe nogi, a drugą trzymam na głowie. Przednim klęczy Chrystus z
ukniej podniemiony; zacsreponą z lewotyka za pasem. Jeros jedną rskę trzymam uoy pteczc, a drugą ucygga do
niej. Przed kolanami Chrystusa stoi basen z wodą i "augiere". Tani apostołowie siedzą z tyłu i rozmawiają między
sobą a uleu z nich uay swe obruce. W innym punkcie widac Jeros Chrystusa uduoycego i ubranego który ucygga
rskę sug do uonoiw, a w drugiej trzymam kartel z napisem: "W neoywistoci mowię uam jeden z was mnie
zdradzi." Zanim są apostołowie który patry naniego z obawą i mowią między sobą.

Uciza.
Swiętą domu w którym stoi stół z uagami i chlebem i z daniami z killechem i z jedną duży uay uina. Przy stole
tych siedzi Chrystus z apostołami mając po lewej stronie Jana który leży mu na piersi. Z prawej strony Judasz wy-
ciga rskę po dane i patrzy na Chrystusa.

[Prup. Ilum. Chrystus ma nim z trzymem, a apostołowie mają rskę uay nimby. Judasz na Wschodzie ma nimb, a niema
go na Zachodzie. Bog ma nimb złoty, aipotele mow bazy lub orlony jak i apostołowie i M. M. Panno; swięt, maw po-
zetow, a Judasz czaiwy. Na Wschodzie nimb na równi Srahan i siedmiogłowa bestya figuuyca sly.]

Modlitwa Chrystusa.
Dopó z dnemami ponid którego klęczy Chrystus z rghoma i orami, wniezionemi do gory. Klęka kufar spadają z
gortuany na ziemi. Z gory anioł otoczony wielkim simalle ucygga rskę do Chrystusa. Trok dalej za Jerossem
Piotr, Jacak i Jan Ariz u spieki. Widac nad nimi Chrystusa który trzymam rskę Pitha, a w drugiej rpe ucygga
z napisem: "Ocy to tak macie sly crumac z emng."

Zabawa Judasa.
Dopó i w nim Judasz calujący Chrystusa, a dalej Pith u boku którego klęczy zotnie młody, a kbiemu apostoł uci-
na rskę uleko. Doktor Chrystusa zotnara z nagimi rskami, luncami, zotnieniami i pochodziami. Niektóry
zotnara chuytą Chrystusa i byq go.

Chrystus spozony przed Anną i kaffara.
Patac, a w nim stanc z wielką broda w "amples" i w duży koncowy wielkiej mapie (w młnie) stoi przy framie i rozdziera
nary. Obok stoi kaffar obumony (stanc z duży broda). Przednim stoi zuzwany Chrystus którego uduwa jeden ze
sly i którego młotny zotnara. Dmuch ludii ukazuje Chrystusa Annie. Doktor skryby i faryzeony.

Tny ucytowania się Piotra.
Tny patacemu Annę gde jest spozony Chrystus jest (en eminence) Piotr i mednim slyka która ucygga ramiona. Obok widac
Pod patacemu Annę gde jest spozony Chrystus jest (en eminence) Piotr i mednim slyka która ucygga ramiona. Obok widac
zotnary gnajacych się przy ogniu i pytagaych Piotra. Dalej Piotr ucytowany przy dnach patacu ucygga ramiona, a mło-
da diencryna ukazuje mu Chrystusa. Ponad tą sceną widac na oknie spienajcego kogota. Wgłbi obrany ptaucy
Piotr.

Chrystus spozony przed Piotra.
Patac w którym siedzi na framie młody Pita z duży broda wyznial, ubrany i ucytany zotnami spyciami. Przed
Pitatem stoi zuzwany Chrystus prowadzony przez zotnary. Tlum skrybow i faryzeony wskazuje Pitaowi.

Porozumienie się Judasa.
Swiętyma w której siedzą Anna, kaffar skryby i faryzeony. Obok stoi kufar i przy nim Judasz który wnuca do
kufra pieniędze, lekko nachylovy. (wnuca obrucy). Tani trzymają jedną rskę przy piersi, a drugą wskazu-
jącą. Za swiętym gory i dnem na którym wili Judasz dotyka patacu nóg do ziemi gdy galei schyla
się pod jego cipranem. (z Mat. XVIII-4).

Chrystus spozony przed Heroda.
Patac w którym Herod stanc w ubranie kbiuuskim z raskogłony brody siedzi na framie med zotnienami.
Kufar patacemu on Chrystus którego dmuch zotnary ubiera w braki suknie. W głbi tłum zydów.

Pitac ucygga rskę.
Patac w którym pitac siedzi na framie z orami zuroconemi na zydów. Sługa trzymam przed nim basen i augiere
i lye wody myje rpe legata. Z tyłu młotny napus do ucha Pitata a inny przy framie pira: "Zapnowadnie na mupie
publiczne stracon i przybicie do knyza mudy duama zotnienami Jerosa i Macarethu, który pent udu, oba-
ot cesana i który uduca suwadczich swarych ludu proklamuje się fatrynym Masarom." Przed Pitatem
Chrystus trzymam przy zotnary, Anna, kaffar i zydzi ze swemi dziećmi którym na głowach składowa rpe
i patrac na Pitata staruz jego sentencyj (z Mat. XXIII-5-25)

Bicowanie.
Chrystus z rghoma zuzranemi na plecach, przyigzany stoi do kolumny i maciato dlyte ranami, a dmuch
zotnary bionye go.

Barfoue.
Waga Chrystus w chlamydie (tj. w greckim ptancu) purpurowej z koraz ciwnioną na głowie i z roseau w pro-
wej rpe. Wokoń smięty się zotnara i jedni z nich klęka, a drudzy byq Chrystusa w głowy.

Chrystus miane knyze.
Gory. Chrystus otoczony piernymi i konnymi zotnarami których jeden niois rskawlar. Chrystus pada na ziem
o kbiu opiera się rskę (jedną). Przed ihm sly Symon cyrencyk z raskogłony brody w krotkim ubranie bnie
kny na swie palcy. Za nim, M. M. Panno, Jan Evangelista i ptaucy kobiety które knjami odgdyają zotnary.

Chrystus przybyłszy do knyza.
Gora na której stoy zydzi, zotnara a uwoń nich leży knyz na ziemi na którym leży Chrystus na plecach.
Doktor Chrystusa rnech zotnary który nacioga rpe i nogi zotnarami. Tani zotnara niois quodnie i
wbija je młotkami w rpe i nogi Jerosa. Widac drugi sar Chrystusa na postawionym knyze i zotnara
który podaje mu do ust uay uina ale od której Jeros aduara głow i nieche pic.

Ukryzowanie.
Waga na którą jest Chrystus na knyze mający po bokach dmuch ukryzowanych zotnów. Na prawo ukryzowany slyw
tary z raskogłony brody mow do Chrystusa: "Ramioy o mmo Ranie gdy bprzeu w suym kbielastwie" A z lewej strony
młody zotnary odurca się do tyłu i mowii: "Jesle jest Chrystus to uaytry siebie i was." Widac przybly Jeros Jerosa
tablic na slywe knyze z napisem INRI. Na dół na prawo zotnara z konia młody boki Chrystusa z którego
ucylena się woda i kraw, a za nim młody Matka Boska która podtrzymuje kobiety nioisce myrą. Obok M. M. Pta
Sw. Jan Ew. (w affliction) z rskę na polieku. Sw. Longin setnik patrzy na Chrystusa i podnosi rskę bopostami do.

Z lewej strony wstąpił na koniu drugą łang z gołką na trynie; zblizają do ust Chrystusa. Obok stoją inni żołnierze, skrzyty; li-
ny lud. Romaniają wskazując sobie Chrystusa. Jemu patrzy z niepokojem z niepokojem, cinni upięgają nos i mówią: „Zbawca świata
a siebie samego nie może zbawić!” Trzeci żołnierz siedzi i drżał strachem. Grobony z nich ma być zamknięte; namiona wsta-
zone na boku. Pod kryzem winna być mata grota w niej ciaska Adama i dwie kurtki okamionione krwią co pęknie ze stop
Chrystusa.

Żołęź maści o ciałe
Patac a w nim Patac na tronie i żołnierz za tronek z szablą u podkucie. Przed Patacem stoi żołnierz z parobionym stanem i wyciąga rękę
do legata. Młody Patac i Jerusem stoi setnik który mówi do Pataca.

Zajęcie z krypta
Żołnierz wchodzi w ziemie i drabina oparta o kryptę. Żołnierz wchodzi na drabinę i podtrzymuje ciałe Chrystusa trzymając je w
ręku; unosi je. Na dole stoi św. Pawna i przyjmuje ciałe w namiona; całuje rękę, a za nią stoją kobiety z myrny i portretem-
mi. Marya Magdalena całuje łang ręki Chrystusa a za żołnierz stojący Jan Ew. całuje prawą rękę Chrystusa. Schylają
Nikodem wyrzyna norypcami quozdrze z nog; wnusza je do kosa. Pod kryzem głowa Adama (jak w scenie Ukrzyżowania).

Komentacje na grobie
Wielki kwadratowy głaz na którym leży meksuadło; nagie ciałe Chrystusa. Ś. M. Pawna klęczy; całuje tuż. Żołnierz
całuje nogi. Jan Ew. całuje prawą rękę. Za żołnierz stoi Nikodem oparty o drabinę i patrzy na Chrystusa. Przy św. M. Pawnie
użyła Magdalena rozpalana z rękoma wzniesionymi do góry. Trzy kobiety noszą aromatę i wyrzynają sobie wbozy z
głazy. Włóki krypty z napisem. Pod ciałem Chrystusa koszyk Nikodema z quozdrziami, norypcami i młotkiem i obok
uara o kształcie małej butelki.

Chrystus zżony do grobu
Żyła i w niej kamienny grób. Nikodem nie ma namionowe ciałe Chrystusa i trzyma je za głowę. Poza grobem św. M. P.
która obejmuje ciałe ramionami i całuje je. Żołnierz nie ma ciałe pod kolanami, a Jan schyla się za stopy. Kobiety
z myrny płaczą. W dali krypty na górze.

Żołnierz pilnuje grobu
Grob marmurowy zamknięty za murekami. Wokoło leżą uspieni żołnierze, oparci na „bucalio” na kolanach na r-
kach rękach. Św. Longin setnik sędzi niepokorny wśród nich. Przed grobem kobiety z myrny płaczą i jedna z nich ma
w rękach mały kuferek, a druga szklaną uars.

Leżące do piekiet
Ciemna grota, pod gojami wyobraza piętko. Wspaniałe anioły zakuwają w tancuchy. Boleczna nafa ciemności; biją wie-
demony, goną je z tancami. Wiele nagich; zakutyk ludzi patrzy w górę. Drugi piekiet wypracowane które Chrystus
poka nogami. Zbawca trzyma Adama za prawą a Ew za lewą rękę. Na lewo od zbawcy Jan Chmiciel
pokazuje ego gestem. Obok stoi Dawid i inni sprawniollini królowie z koronami w nimbach a na lewo prawo cy
żonani. Jsaie Jeremiasz Abel i wielu innych (leżą w nimbach). Wokoło panuje światło i wielka liczba aniołów.

Kruszka Chrystusa
Wśród głonony grób, na którego krawcach siedzi dwa białe ubrane anioły. Chrystus stoi i spycha u nog żyły kamieni
ramy najgęz grób. Prawą ręką błogostani, a w lewej wznosi standard ze złotym kryzem. W dole wiekają żołnierze, leżą
z rękami zżonami. W dali kobiety które noszą myrny.

Anasaza aniołów
Ofiarę grób, za którym siedzi anioł w białej; jednej rękę trzyma łang, a drugą wskazuje meksuadło i pot w głębi grobu.

Obok stoją kobiety z uarami z myrny
Chrystus ukazuje się
Chrystus stoi błogostanuje oburze, a na prawo jest św. M. Pawna, a na lewo Marya Magdalena które padają na kolana
i obejmują nogi Jerusa.

Piotr i Jan na grobie
Grob i Piotr schylony nad nim, dotyka i swaire rękoma. Jan patrzy zdumiony. Obok stoi św. M. Pawna i Magdalena.
i płaczą.

Chrystus ukazuje się Maryi Magdalenie
Anioł, dwóch aniołów który siedzą na nim. Przed grobem stoi Chrystus i trzyma w jednej rękę ptarcę, a w drugiej
napis: „Maję nie dotykać mnie” Marya Magdalena klęczy i maści o dotknięcie tego nog.

Chrystus rozpoznaje Łukana i Kleofas
Dom; w nim stoi zastawny pny którym siedzi Łukan, Kleofas i między nimi Chrystus który trzyma chleb i
błogostani go.

Chrystus ukazuje się apostołom
Dom, a w jego wnętrzu apostołowie i Chrystus, wśród nich. Przed Jerusem Piotr z potryty; z miodek kbie Chrystus
błogostani prawą rękę, a lewą bierze je dania.

Dotknięcie Tomarza
Dom w którym Chrystus prawą ręką odchyła szaty, a lewą ukazuje rękę z prawej strony Tomarowi który stoi
pełen obawy i wkłada rękę w rękę, a w drugiej trzyma napisem: „Mój Panie i mój Boże” Obok inny
apostoł w admiraacji.

Ukaramie się na łajnym brzegu mona tyberyjskiego
Kłone i parodku stach na którym siedzą apostołowie cignie się z rybami. Chrystus stoi na bragu i błogo-
stani. Piotr napię płynie do niego. Za Chrystusem ryba na zapalonym wygłu.

Pytania Chrystusa do Piotra
Tny pytania Chrystusa do Piotra. Chrystus patrzy na Piotra i pyta: „Szymonie synie Jana czy kochasz
mnie? a Piotr przed nim w obawie trzyma kartę z napisem: „Panie który jesteś wstytko, wiesz że Cię Kocham.”

Ukaramie się apostołom na górze galilejskiej
Żyła Chrystus stoi i oburze błogostani, a przed nim Piotr i inni upięgają nos.

Wniebowstąpienie Chrystusa
Żyła i auto otwier. W górze zdumieni apostołowie z rękoma i z onami wzniesionymi ku górze a wśród nich Matka Boska
która stoi patrzy w górę. Przy św. M. Pawnie dwa anioły w białej które apostołowie ukarują Chrystusa który się wznosi. Aniołowie
trzymają kawele z napisem: „Cudzie z Galji ciemu zostajcie w extarje z onami w niebie” w prawej; w lewej rękę:
„To ten sam Jerus nas opuszcza by wstąpić do nieba, któreś drugi raz przyjdzie tak samo jak do udrzeć unony-
cego się do nieba”. Ponad nimi Chrystus siedzi na chmurach, a w koto anioły z rybami, tympanonami i
instramentami.

Zajęcie Duchu Świętego
Dom; w nim dymnostr apostołowie który siedzą pod małą kopulą, poniżej której stary ciałek trzyma obrus obr-
nóg obrus w którym jest dwanaxie rulantów. Ma on na głowie koronę, a nad nim jest napis, „Świat” W górze domu
jest Duch Święty w wielkim świetle z 12 przykami opnia wychodzącymi od gołbicy. Języki się schodzą na apostołowie.
[Pny. Płum. Jest to symbol dymności przyków ewangelizacji]. [Promienie idą z trójbu gołbicy w kwiole bi-
zantyjckim, a z ręki w nimbie w kwiole łacinckim.]

Tudaj krypta podaje opis parabol: z siewcy z Marka IV i Mateusza XIII; z siewcy z Mateusza XIII; o miotrze (Lavin)
z Mateusza III; o skarbie, opozukiuaniu dwóch perst i o królestwie tej z Mateusza XIII; o 100 owcach z Łuka-
na XI; o kobiecie i 10 drachmach z Łukana XI; o 10000 talentów z Mateusza XIII; o robotnikach dziennych z
Mateusza XI; o dwóch synach z Mateusza XXI; o „mistrzów” z Mateusza XI; o kamieniu wygłelnym z Ma-
teusza XIII; o królu i o festynie nocnym z Mateusza XIII; o festynie z Łukana XIV; o parabolie talentów z Ma-
teusza XIII; o budowie domoide na piasku; o błynym meksuadło z Mateusza XI; o 10 dzie-
kaczach z Mateusza XIII; o tym co padaq w rękę złodziejom z Łukana XI; o sędzi i o cudownym dziecku z Łuka-
na XI; o bogatym co miał piękne zbiry i o złym bogacem; biednym tataran z Łukana XI; o silnym ciotniku z Łukana XI;
o chandelier z Mateusza V; o suchej fidie z Łuk. XIII; o tym co chciał budować wież z Łukana XIV; o soli z Ma-
teusza V; o siewcy w siewcy; o stęgach uiernych z Mateusza XIV; o złych sędziach z Mateusza XIV; o soli z Ma-
teusza V; o świetle; ciemności z Jana III; o jedzeniu z Jana IV; o drimach i owczarce z Jana V; o winnicy z Jana XV;
o kryptyce z Mateusza III; o dobru i złych drzech z Mateusza III; Łukana IV; i o ugskich drzech z Ma-
teusza VII. Opisy te powtarzają opisy z Ewangelji.

Baska liturgia
Kopula, a pod nią stoi św. Ewangelij nad którą D-Swity i obok Ojciec Święty na tronie błogostanuje rękami i
mając: „Zrodzitem się z moją piemi przed ducyferem”. Na prawo od stołu Chrystus w ubraniu patriarchy
błogostani. Przed nim wstąpił nędy aniołów w respektie. Ubrany są w szaty kościelne i stoją wokoło po lewej
stronie stołu. Chrystus bierze dyk z głony anioła ubranego jak diak, a obok cienie aniołów z których dwóch
dłóżka trzyma a dwóch trzyma wielkie kandelabry. Za nimi stoją anioły z tyżeczką, lancą, włócznią, gołką, kry-
żem i inne ze siewcami.

[W kopule kascota Chilandari jest 9 chorów anielskich (pod Pantocratorem) 12 apostołowie i 12 proroków. W liturgii
jest 22 aniołów które mają srebrny. spadają na głowie, bracie wstąpi, we wstąpi, wstąpi spadające za urosy. Wtedy
mają ciałe i długi, owalulujce. spadają na głowie. Ubrania mają białe i różowe i napisy ayos.
w kascocie w kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie
i kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie kascocie
w XV; XVII; wielu figurujący dwoboku św. M. P. obfety podawane w liturgjach, w witrajach, tkaninach i t.d.
wła tapicy w kascocie św. M. Pawna i dwa jedynorożce patrzy nani jak ska i jest tu uwer:

Marie Vierge chaste, de mer estaille,
Bete du ciel, comme soleil eslué,
Pays de vive eau, ainsi que lune bellé,
Rye de David, lys de noble valée,
Oe de Dieu clair miroir non pollué,
Cedre exalté, distillant fontaine,
En un jardin ferme est résolué,
De besongner et sy de gredes est pléni. [Pny. Płum. T. M.]

Rozdanie Komunii Apostołom
Dom w którym stoi tacy na której leży chleb pokrojony na części. Za stołem siedzi Chrystus, tors z opiumeni

16° Ch. XII Tekst - Widziatem w chmurach kogos siedzącego co przypominał Syna człowieka.
Opis - Chmury, a pod nimi Chrystus w koronie z „fleur française” w dłoni. Teknie On na ramy. Jeden z aniołów lewi, drugi
wyciska z masy sok winny i mówi: „Postępujecie się z wami korami i młócicie gdyż czas znuw nadzwol. Inny anioł wycho-
dzi z sanktuarium i trzyma karteł z napisem: „Tnij kosę suk i tny wino ziemi”

17° Ch. XV Tekst - Widziatem siedem aniołów i ich siedem plag.
Opis - Góry i płem nagich ludzi żerujących na ziemi i uciekających przed plagami na które się oglydają podług wojny. Pośród
nich Chrystus siedzi na tronie. Obok usknydłone zwierze w koronie i dragon siedzący z ust którego wychodzi „płóg duchymie-
cysty” i wy zab. Mosto w runach i mone i graki jak z kwi. Cypiat jest suchy, soko ze stoncem i pada „płóg
U gory nabo” „La kwe” swadectwa (namist) z którego wychodzi siedmiu aniołów w biele ze złotymi pasami: 1° dęz z kielicha na niebo
i ziemi, 2° drugi dęz z kielicha do mone; 3° do nek; 4° nastoje; 5° na tron antychrysta; 6° na Cypiat a 7° w pomietru.
18° Ch. XVII Tekst - Widziatem kobiety siedzące na skałatnym zwiercu.
Opis - Ponad 7 trykami górskimi, 7 głowe, 10 rógie zwierze na którym siedzi kobieta w potrójnej koronie w złoty rone i trzyma w po-
wej rce złoty kielich który przedkłada 10 króciom. Za sobą potęgi ziemi i płem ludzi. Anioł kobiety napis: „Wielki Balacon
i kłata, 24 panications, obrydluwozi ziemskich”

19° Ch. XVIII Tekst - Potem widziatem innego anioła co schodzi z nieba z wielką potęgą.
Opis - Ziemia, gory, mone i miasto, to wyspoko w unoszących się płomieniach. W doli trójanie i potęgi lamentują niez utony z
głow, biją się w pierś, a rce i suy donieka kienęj imi. Nad nimi nabo z którego schodzi anioł w auroli i prawicy ukazując miasto a
w lewicy trzyma wstęgi z napisem: „Wielki Babilon”. Obok pierwszego, drugi anioł nica w morze kamienie i mone: „Taki będzie od-
nucowy quatrenis” „Babilon wielkie miasto, że nie odhodzi jego miejsca. 100 trymi aniołami celnie chmury bygec ognem
i gile na mone i ziemi, a wiod chmiew anioły. Ponad niebem Ofiac węgry na tronie wśród trzech aniołów z których prawy mone.
„Chwalcie Pana naszego Boga wy wrzesicy którzy” „Dobrych kłata” „Tana”. Dalej, płem w biele adawyc. 1000 sędry. A lewy
anioł: „Tny co się do obduicis, maly i wclcy”. Symbolo Evangelistow i dżupic rębów amielkich, trona kłata dżupita tronu.
Tny płem w biele ze wstęgi na której ułdai napis: „Alleluia, zbaucenie, chwata, honor i sila Panu na zawsze Boga, gory
ozdżit wielki przystyk i pomsici traw suchych slug”. 24 stanow adawyc mone: „Amen, alleluia”

20° Ch. XIX Tekst - Widziatem na koniu białym Jezus Bóg.
Opis - Otwarł nabo z którego wystania się Chrystus na białym koniu w skałatnym pjanem i w koronie z mieciem „franchant” w us-
tach. Ponad trzym wimie byc napis: „Jerus Chrystus, slovo Boga, kłat kłoli, pan panow”. Za Chrystusem ukazuje się młody
niebianka w biale w białych kłoliach z kłami i pazami złotymi, z młeciami „franchant”. Przed nim 100 kłoli, potęgi, 2000
nie na wysokich kłoliach, ubrojeni w nioce uciekają oglydając się, a wile zabitych zpered nich. Tny rozdżeranych przez ptaki. Nad
nimi anioł pod stoncem który patrzy na ptaki i mone na kłoli: „Zbencie się ty by z ciała kłoli, oficerow wojny i potęgi.”
Przy zmyczanych płech, naki opawa Dmuch aniołow trzymaj zwoje siedmiołtowe i antychrysta i unicy je w płomieniach.
21° Ch. XX Tekst - Widziatem anioła... co miał klucz przgrysi i tancuch...
Opis - Nabo z którego wychodzi anioł tancuch w jedny rce klucz, a w drugiej demona takiego w tancuchy i którego nica
do piekła. [Prz. tłum. Djabł ma stnydła niepłena i ogan i nogi lue lub ole. Płoch to monstrualny otwart puch z zębami.]
22° Ch. XXI Tekst - Widziatem biały tron.
Opis - Na białym tronie siedzi Chrystus wśród rębów amielkich których opis dołdżany poniżej w opisie drugiego pnyjsca Chrystusa.
23° Ch. XXII Tekst - To jest widziatem suję miasto.
Opis - Tenatem ubrane w dżupie kamienie i złocenia. Na kłoli shary tuata dżupie dżupie [1], a kłoli dżupie anioł który trzyma w
prawicy płecien, a lewicy płecie bogo. To jest Jan z wysokiej gory, potęgi na miasto, ponad którym a niebianka Chrystusa na
tronie z którego sinita byg na miasto. Włoch jezusa. Dżupic rębów amielkich, suję; 24 stanow. Zwoje anioł potęgi
na ty, Jana i wskazuje mu jedny rce miasto, a w drugiej trzyma wstęgi z napisem: „Oto Tabernakulum Boga”. Inny
anioł z „recau” mieny sowa Jerozolimy.

Drugie pnyjsca Chrystusa
Chrystus w biele siedzi na chernobiazach i aniołach opnia i nica pionowy w stony, kłozyci quardy. Przed nim po lewicy kłozic [po
lewo lewicy, wy stymana jest to blyd, winno byc odwrócić po prawicy Chrystusa], kłolna dżupia N. M. Panny. Białym pny
płomien, ryma, instrumenty na których gary archaniołow, aniołow i armya niebianka. Chrystus wśród chmury, bogostawny rly
i trzyma Evangelij otwarty na: Chodziecie, błogostawieni przez mego oca. Chodziecie (pnyjcie) spadkobawcy kłolstwa które
zawala nam pnygotowabo; „Odejdzie odemnie pnykłeci by poise do pęktu uciwego”. Nad Chrystusem jest napis: „Jerus
Chrystus gloria i radoci spawadliwych”. Wapnice do Jezusa idy wrzesicy sukę, ug ich pnydliu, wśród chmury: 10 apostołow;
20 kłolam, Cwa; 30 pastyrachow; 40 mpcaniow; 60 sukę; 60 kłoli kłoli, pnyk. Chory pnydnie i pustelnic; wrzesicy idy
z galkami dowodami ich chot, a pod nimi gwizd anioł dżupic na odlatyw trone. Poł mimi ziemia z miastami i bogac-
stwami, mone i bawki i ci wychodzą co zatone. Umanie wychodzą z grobow pnyj cław. Wrzesicy pnymani w chmury, jedni idy
do Chrystusa, a gnenicy w miejsce zemsty. Dalej pnywicy. Tny mone: „Pan pnyjcie idy dżupic dawnych ludzi i ich wodrow.”
Jiel: „Wrzesicy ludzi są obudzeni i pnyjdą do pnyliny Jerofatu; Daniel - Ci co spny w pierś ziemi obudzo się, jedni dla życia
wecnego, naki dla sowa, a drudzy dla” „opprobre” „kłoty ser kłoca”

Jed Ostakanny.
Chrystus siedzi na wysokim tronie ognia w biele i nica pionowy na stonie. Potęgi i anioły w prerażeniu. Prawicy bogostawny sujętych a
lewy wskazuje gnennikom miejsce kłozicy. Wokoł trona aureole i u gory napis: „Jerus Chrystus sđria gnaucolluwy.”
Przy nim i stonora N. M. Panna i Jan Chnciel, 12 apostołow na 12 tronach, wrzesicy sukę z galkami w rękach, potęgi w
1 rękę Adam, Ewa i pastyrachow, prorocy, w 20 biskupi, mpcennicy i pustelnicy; w 30 kłoli nabożni, sujęty kobiety i mpcen-
nicy. To są sukę po prawicy, gdy po lewicy Chrystusa stłoracy gnenicy demorami Judan, kłolow - tyran, baliuany,
antychrysty, heretycy, mordowcy, zdracy, zedżice, zarisseurs, kłamy, sorcero, pijacy, zabojnicy, „lebriguey”
wzłascy horyscy, a ugc mpcenicy zyci, doktorzy i faryzeuce. Prędy, ucywają sobie brody, dżup ubrania i patny na
Jezusa i na Morana który go im wskazuje mone: „Pan Bog, suscika, pnyoka z uarych braci jak mne, słuchajce
to we wryskiem”. Przed tronem Pana stoi kłozic arka aljanta ze swadectwami prawa i prorokow, i z Evangelij
otwarty na napisach. Na prawej kłozic napisane jest: „Umanie byci zgodeni wcllyz ich dżup tak jak jest to
napisane w kłozach, a na lewej: „Jest kto nie jest wpisany do kłozicy zycia, to naki bdyce odestawy do jezera.
Ognia”. Kłozic ognia pnyie od róg Chrystusa; demony wrucap w niki zlych i d. i pchaj ich kłozicami,
lancami, pikami, Cypic z kłozic jest zagłobionych jut w ogniu. Tny demony jako wprze ognia pnywają gnennikom
i, naki ich do grot ciemnych z tancuchami dżupie rzytary, zębami, tu zawone jest, un ver róngue” „rozbudzony
i, ptonien co nigdy nieganie by uclnie byci gnybieni. Popner „fentes” wclac gnennikom we wntnach jak za-
kuci w tancuchy są w ciemnościach, lamentujący, paleni przez opien, atakowani przez robotnia. Widzą One praw
Abrahama i raj z jego szczepilnościami. Raj otworony jest murami z krysztalu i złota i ozdoby najpnyj pnywami
kamieniami, a w nim dżupie pnywicy i ptakow. Na prawu i na lewo od sceny są stoj prorocy z kłozicami, oto:
Daniel z: „Uwazy bytem na to co widziatem gdy trony ustanowio i gdy dżupie dawny zasiedł.”
Izalachie z: „Oto pnyj dżupie dżupie gary jak piec; pochłonie wrystlich cudezowcow i tych wrystlich co pnykłoli gnychy.”
Judeyta z: „Pan wrochpoteryny, ucywaci ich w dżupie sđde i odda ich ciała ogniu i robotniu”

Juzta Matki Bastiej.
a. Conception Maryi
Opis - Dżupie i opny z rębami dżupiami [Prz. tłum. Opny sđde symbolom wschodu, a dżupie - zachodu.] Pośród nich modli się
św. Anna, ponad którą bogostawny 10 anioł. Bra ogrodami na gory trachem się modli; jest też bogostawny
przed anioł.
b. Narodiny N. M. Panny.
Opis - Sw. Anna lery w tozu, a dżupie stłerebnio podtrzymują ją od tytu, imna uachlye ją uachlanem. Tny kobiety wy-
chodzą z dżupie z alimentami, imne siedzą przed Anną i mpyj dżupiecho w basenie. Tny balansuj dżupiecho wklebce.
c. N. M. Panna bogostawna przez kaptanow
Opis - Dżupie z alimentami, a pnywicy trachem Maryi na ramionach. Za nim sw. Anna i tny kaptanow który
siedzą za stonem kłozic na dżupiecho, bogostawny R.
d. Wjezje N. M. Panny do Suostw.
Opis - Prędy, tłum. - 15 stopniow [pnydżupicy] pnywadzy do wielkiego portalu w którym stoi Zacharie w ubraniu
kaptanow i ucywają rymona (otwarł). Do dżupie idy po schodach N. M. Panna jako Fryzowna dżupie-
crynka, a za nią trachem i Anna który patrzy i ukazuje ją sobie. Obok stoi tny dżupiecho z suściami. Pośród
ku sinita wspaniala kopula pod którą siedzi N. M. Panna i pnywicy bogostawny chleb który tej pnywicy
Gabryel.
e. Zwoje pnywadzi Maryi do Suostw - Sujętych.
Opis - Tny jest tny po matricie - Sujętynia w której stoi Zacharie, bogostawny, a za nim kaptani ukazujący sobie dżupie.
Przed nimi tny kłozic trzymaj Panny za kłozic i inne stopy osdy.

f. Smiecu N. M. Panny.
Opis - Dom, a w nim N. M. Panna zamarta lery na tozu z ramionami skryzowanymi na prawo. Po ty bokach ogromne paly się
gromnia. Przed bram kłozicy o obcetych rękach którzy dołdżają pnywicy, a pnywicy anioł z 90 trymi młeciem.
U stop zamarty skadra 10 sukę, a u gory sw. Pawel. Tny Jan który galyje 90. Włoch apostołow i sukę, biskup
Dawid Ameryagito, Serothel, Trá Timothee z Evangeljami i ptacigie kobiety. Pnywicy Chrystus dżupicający w rd-
mionach dżupie N. M. Panny ubraay w biele; otworony aureole. Chłacia Tny aniołow i 12 apostołow i dżupiecho
po chmurach. Na srecywie domu na prawo Jan z Damanku z kłozicem; wy zasługuje się by zycy wjeje do
kłozic, niebianka Panna, Tabernakulum Boga; a na lewo postać Casme z: „Wy ucywajce ty kobiety smertalnay
dżupie ognieceni apostołow widzą was w neczywstoci Matki Boga „immaculee”
g. Zbawienie N. Bony do grobu.
Opis - a w nim sw. Róh podtrzymujący zamarty pod głow. Na rewnytr grobu sw. Pawel ucywicy zamarty pod
kłozic które sw. Jan cakty. Obok sukę ze suściami lamentujący apostołow.
h. Wniebowstąpienie Matki Bony.
Opis - Tny otwarty, pustý przed którym dżupie zdżupiceni apostołow. Pośród nich sw. Tomaz który trzyma pas N.
M. Panny i ukazuje go innym apostołom. Ponad nimi N. M. Panna uawozona do nieba w chmurach (w po-
wietrzu) Ras jakue widremy Tomana w chmurach gdy otrzymuje z ręk N. M. Panny oiw pny.

Dalej opis „Pseudnik młecianow” opisuje cuda N. M. Panny zwanę z apokryfów.

Fontanna życia

Złota fontanna porożku której M. M. Panna ze wzmiankami rękoma który błogotami stopczy przed Chrystus z Euangelij...

Procedura z gory: Kaluzja: 24 stagi M. M. Panny: 12 apostołów (i ich cechy charakterystyczne); 4 Euangelistów; 70 świętych apostołów...

Rozdział III Ustawienie tematów malarskich w kościele

Sędymali się kościół to u sarytu kopuły cyrki sarkofagi z wielu kolorów jak kry z Chrystusem błogotami...

Rozdział I

W sanktuarium porożku sklepienia na wschód pod montami u gory jak wyżej jest M. M. Panna na tronie z trzyciętym...

Rozdział II

W sanktuarium porożku sklepienia na wschód pod montami u gory jak wyżej jest M. M. Panna na tronie z trzyciętym...

Rozdział III

W sanktuarium pod baską deturji jest rordauanieciami kwi Pana apostołom (komunja apostołowa) i idę w lewo od...

Rozdział IV

Postacie świętych w medalionach, biskupów w sanktuarium i pętołów i męnych na scianie zachodniej.

Rozdział V

Wskazanie ofiana święci biskupi, na lewo św. Baryli i na prawo św. Jan Chrzyzostom z wyobrażają oia nędy na woli od ofiar...

Tak się maluje fontanny - Baptysterium

W kopule niebo ze słowem, krzyżem, gwiazdami, a wokoło ołoją mnogich aniołów. Po niemi, to co się przytrafiło Chrystus...

Tak się maluje w refektarju

W sklepieniu ponad stółem kęjora - wócerem, po bokach: Zwiastowanie i sceny z życia Chrystusa, a wycp:

Porożku pasterator w kole, na wschodzie M. M. Panna, a na zachodzie św. Jan Chrzyzostom. Od M. M. Panny do Chrystusa...

Tak się maluje kościół o sklepieniach kolebkowych

Przedstawienie oib: Chrystus jest przedstawiany jako cętwak, Ojciec święty jako staneć, a Duch - święty jako gołbiew

Wiel średni: 3 coudees kint double, a ocy i wtoły ma brunetki. Rękie ocy o dwóch zrenicach

Wiel średni: 3 coudees kint double, a ocy i wtoły ma brunetki. Rękie ocy o dwóch zrenicach

G. Otworzyły. Szklana na Zachodnie do Gotyku.

Rzym i państwa zachodnie od IV po VII wiek rozwijają sztukę konstantynowską, a od VII wieku zaczynają podlegać wpływom bizantyjskim które tworzą sztukę romańską bizantyjską. We Francji w epoce merowingów mamy freski, mozaiki, układanie szwu geometryczną dekoracją marmuru. Wzrost to jest utrzymywane w tonie sztuki. a w „bas-relief” widzimy postacie rzeźbione w kamieniu. W malarskiej występują figury: Chrystusa, S. Marji Panny, Anny, Izabellę, Rafała, postacie z kultury łacińskiej i wschodniej. Widzimy tu „jak w mory gallicyjskiej” połączenie obu tych elementów: rzymskiego i wschodniego. Za karolingów rzeźba mozaiki, spatał jej inkrustacji marmuru, a stała się malarską freskową, a jedynie zdobne są tkaniny jedwabiu, skóry, haftowane w seny rycie Chrystusa i zamierzone są one w awie tryumfalnej i w archadach nau.

To samo w IX wieku widzimy w Rzymie i w szkole lombardzkiej z tem, która ostatnia podlega o wiele silniejszemu wpływom bizantyjskim. Spotykamy tu jeszcze czołowe mozaiki. Korzysta architektura romańska znowu znowu upadł dekoracji kościelnej i ukazuje się nagie ściany kamienne, widac upadek konstrukcji. Linie okładanie ścian marmurami czy mozaikami, zdawały być w niedziale, a widzimy tu rzeźbę gotyk ukazując jedynie kościelne budowli. Teny freski i występują tylko polichromy podniebnych elementów architektonicznych. Korzysta z rzeźbami: rozkuta nuda w portalach i w kapitelach, jak np w Chartres. Rzeźbi się bardzo skromnie są to rzeźby kamienne. Sklepienia nagie kamienne występują drewniane pułapki wewnętrznych epok które rzeźbił włączony w rzeźbę. Ten romański epoka rzeźby, nagiej kamiennej architektury w której tylko rozwija się wspaniała rzeźba.

H. Miniatury, ilustrowane książki święte i „livres d'heures”.

Ze względu na to, że miniatury wpływają na kształtowanie się rysunku figur, tła, symboli i t.d. używanych w malarskiej, mozaikach, wiharach i w rzeźbie podają poniżej spis zasadniczych ksiąg z iluminacjami które wpłynęły na kształtowanie się sztuki liturgicznej.

Sztuka iluminowania powstaje w Aleksandrii z wpływów greckich i wschodnich z legend wschodnich i stąd widać do sztuki europejskiej. Iluminatorów aleksandryjskich wzięła się Konstancja Wielka i w ciągu IV-V wieku będzie stała wpływać miniatury egipskie na bizantyjską, a później na ostatnią na sztukę monumentalną.

Miniatura kościelna rozwinięta się w epokę prób unifikowania sztuki kościelnej które widzimy już w 354r. w kalendarzu i kanonach Cesebra. Książki magnotestali malowane tematy, ich dobrotliwi, spaso, medytacyjnych i opowieści apokryficznych podkładał dydaktyczny w treści napisana „ilustracją” napisami i z tego to wpływ powstają mozaiki w Medynie, w Kairze i w Rzymie w S. Maria Maggiore. W miniaturach nie duchoego regu, a jedynie ustalają się znowu. Iluminacja bizantyjska tworzy się od IV-V wieku z elementami aleksandryjskimi rozkwitła w VI wieku aby ująć w epokę ikonoklastów wraz z literaturą i kłopotami, i znowu rozkwitła w XII wieku. Miniatury te były ściśle związane z tekstem i z charakterystycznymi typami ksiąg tworzących grupę rękopisów na zielu węgryjskim.

Mamy więc: psalterne popularne od IX wieku; kompendia ilustrowane od X wieku; Ewangelje ilustrowane od XV w. Książki, psalterne ilustrowane od XI i od XII wieku dependy S. Marji Panny. Malary tu jednak podkreślić, że we wszystkich tych ksiągach powstają się te same typy ilustracji.

Miniatura bizantyjska z ksiągami rękopisów na zachód: tu kształtuje miniatury zachodnie. Uogólniając możemy powiedzieć, iż w klasztorach europejskich ilustrowano książki święte kopując książki bizantyjskie lub powtarzając ustalony schemat ilustracji stworzony w Bizancjum. Tak więc inspiracje aleksandryjskie poprzez wzory bizantyjskie kopowane w klasztorach zachodnich, znajdujemy w mozaikach, freskach, rzeźbach i w witrażach kościołów zachodnio-europejskich. Wpływnie również miniatura na twórczość obrarowskiych, jedynym z prawnym utworów który wpływał na kształtowanie się ikonografii jest poemat „Prudence” Dittochaelum.

A° Ilustrowane książki święte:

- 1° Chronographe (Kalendarz) z 354 roku znany jest z kopii, a miniatury w tym kalendarzu są wzwińnięte z reminiscencjami sztuki aleksandryjskiej i z jej inspiracji (i wykonania)
- 2° „Iliade de l'Ambrasienne” i „Virgile” Te księgi z Watykanu z IV-V wieku są o smaku aleksandryjskim i w stylu greków pompejańskich i pnyntny sceny mitologiczne.
- 3° Trionika aleksandryjska. Jest to księga napisana po grecku w V wieku, a pochodzi z Gornego-Egiptu. Mamy w niej wpływy hellenickie orientalne i egipskie. Widzimy tu rysunek M. Bostkiej Orante. Są to także miniatury.
- 4° „Dibscoride” Jest to księga z Azji Mniejszej z 524r. Jest to kopia księgi Anicia Juliana córki Galla Placidia. Jest to kopia starożytnego manuskryptu hellenickiego ze scenami mitologicznymi. Miniatury te mają zyciwość i z tego.
- 5° „Oppien” Jest to księga z IX-X wieku która kopuje starożytny mitologiczny z „Cynégetiques” typu III-IV wieku.
- 6° „Apollonius z Citium”. Jest to kopia z IX wieku z dzieła z 60 roku przed Chr. o naleciałościach bizantyjskich typu IV wieku. Są tu sceny mitologiczne. Księga ta znajduje się w bibliotece Zolerańskiej.
- 7° „Alandre”. Księga ta posiada miniatury typu aleksandryjskiego z III-IV wieku i jest kopią z hellenickiej mitologii. Jest to MS grec. 247 z Bibl. nat. Paris.
- 8° „Casmaz Inalicoplous”. Jest to miniatury bizantyjskie z lat 536-547, egipskimi inspirowanymi przez miniatury aleksandryjskie, z znany z kopii z których najstarszą z III wieku jest w Watykanie: gr. 699. Mamy tu figury z obu Testamentów, historię kościoła. Rysuje on figury w ubraniach bizantyjskich. Poniżej utworów pod tytułem: „Physiologus” w którym ukazuje symbole pod postacią zwierząt. Wg. Strzygowskiego jest to utwor z IX wieku.

B° Księgi ilustrowane religijne.

- 1° Biblie: a° z zakładowi aleksandryjskich z II-VI wieku a później z Bizancjum
- b° „Iliade” księga łacińska z IV wieku; Paris 542 341. Jest to księga z VII-VIII wieku kopowana ze starego modelu o cechach aleksandryjskich.
- 2° „Genese de Vienne”. Księga ta zawiera historię od greckiego Adama i Ewy po śmierć Jakuba i jest zachowana na 24 kartkach ominiaturach o inspiracji hellenickiej, co zwrócić uwagę w greckim rysunku tła. Jest to księga z IV w. pisaną po grecku i ma rzeźbę bizantyjską z V wieku. Są tu dwie biblie: księgi Pentateuque, Octateuque, Toba psalterne i psalterne.
- 3° „Genese de Coton”. Jest zachowana na 150 zmniejszonych kartkach po „Septante” i jest w British Museum. Manuskrypt ten jest z VII w. i jest podobny do „Genese de Vienne”, ten jest bardziej bizantyjski w rysunku. Mamy tu rysunek wiecznego jako młodzieńca bez brody z włosami blond z niemiem utrzymującym brzo ubranego z miernym w lewym złotym okrytym księga. Poniżej wiecznym, trzy cherubiny w długich białych tunikach bez rękawów, ścigniętych w pasie złotym sznurkiem, z małymi brzożkami strzyżkami i z koronami z liści na głowach. Właśnie miniatury występuje Abraham w białej tunice w czerwonym płaszczu. Ma tuż brzożkami i rękawów. Właśnie z chrześcijaństwa wychodzi rzeźba wiecznego włodar 5 kart koncentrycznych i 6 złotych promieni. Dalej mamy rysunki Agar z aniołami, Abrahama maszącego za Sodomą, bunt Aniołów i sceny ze St. Testamentu.
- Księga ta jest z Philipps, a miniatury z niej były ujemnie kopowane w dekoracji porteksu S. Marka w Wenecji, w XII wieku i w S. Maria Maggiore w Rzymie.
- 4° „Genese de S. Paulo fuori de mura”. Jest to księga z VIII wieku z Egiptu i obejmuje historię od stworzenia świata do Mojżesza.
- 5° „Genera”, Pentateuque z Aburnam (Aburnam). Jest to manuskrypt hispanijski z VII wieku, a zawierający 13 miniatur.
- 6° „Baileau de Rome”. Jest to księga (rękopis) z V-VI wieku zbrirany do „Iliade”, „Virgile” i „Genese de Vienne” o wpływach aleksandryjskich i hellenickich. Wg. Strzygowskiego jest to kopia.
- 7° „Księga 70”. Druko to jest znane w licznych egzemplarzach z Sinai, Patmos i z Wenecji i jest z lat 538-905. Charakter rysunku wskazuje na IV wiek, a monument ten jest typowym dziełem bizantyjskim.
- 8° „Bathone” (księgi te były ilustrowane już od V wieku) a° z Bibl. nat. de Paris grec. 439 z VIII wieku z 14 miniaturami i najstarszym typem Azji Mniejszej z V-VI wieku; b° „Cheludof” z góry Athos w ilustrowaniu z IX wieku (widzimy tu figurę Pantokratora); c° „Dua psalterne z Bibl. nat. de Paris; d° „Ubrysthe” psalterne mają charakter aleksandryjski o naleciałościach bizantyjskich, a pierwsze ich redakcje datują się od II koncyliu w Nicei.
- 9° „Porsy” z Florencji; Turynu o typie mozaik z Daphni. Jest to dzieło z IX-X-XI wieku.
- 10° „Wyciągi Biblii” z Biblioteki watykańskiej Reg. 1. Jest to dzieło z IX wieku i wykonane było dla klasztoru w Konstantynopolu z rysunków obrarowskiych i z mozaik bizantyjskich.

11° Evangelian syryjski z Rabula
Jest to kopia z Aleksandrii, następująca oryginalnie grecki o naleciałościach bizantyjskich z 566. Mały tu charakter arabsko-wschodni i malarstwo palestyńskie. Znajduje się to dzieło we Florencji w Bibl. Laurenziana pod n. 56 i było wykonane przez mnicha Rabula z klasztoru Zagba.

12° Evangelian syryjski z Marden
Jest w Bibl. nation. de Paris sup. 53; jest z VII wieku.

13° Evangelian amenski z Chmiabrin
Jest to kopia z 959 roku z oryginału z VII wieku i wyodrębił się on ze sztuki monumentalnej palestyńskiej.

14° Evangelian z Cassano
Najbardziej typowy Evangelian jest w katedrze w tym mieście. Jest to dzieło z końca VII wieku i jest podobne do ewangeliiaryj syryjskich ale wykazuje wpływy hellenistyczne.

15° Evangelian z Sinope
Jest w Bibl. nation. de Paris i jest z VII wieku.

16° Stary Testament syryjski
Jest to dzieło z przedikonklawów; jest ono zbliżone do: „Genese” z Wenecji; Ceterum i do Evangeliany Rabula z Cassano i Sinope. Jest to kopia z oryginału greckiego o wpływach aleksandryjskich.

17° Homelie de Procope de Nazianze „znane w:”
a° z VIII wieku kopia z oryginału z VII wieku „Parisinus” 510v.
b° „Ambrosianus” 45-50 z VIII wieku. - Włoszczyznym prototypem jest oryginał z czasów Justyniana.

Wszystkie te podane książki wyodrębiły się z epoki Konstantyna Wielkiego - Justyniana i pochodzą ze wschodniej części świata chrześcijańskiego.
W zachodzie od V do VII wieku w epoce przedkarolingowskiej, franków, wirygołów, Lombardów, islandczyków i Anglosasów powstają miniatury kopijące książki bizantyjskie i wykazujące wpływy miniatury pańskiej.

I Grupa franków
1° Dekrety z Auxerre znajdują się w Bibl. Nat. Paris lat. 2706
2° Komentarz do Genesjów Augustyna znajdują się w Bibl. nat. de Paris lat. 10910.
3° „Friedegaire” znajdują się w Bibl. nat. de Paris lat. 17654
4° „Historia de France” Gregora z Tours.

II Grupa lombardzka (prekursora pochodzenia frankowskiego).
1° Bibl. nation. de Paris lat. 7655.
2° Biblioteka z Cambrai n. 624. Jest to dzieło z VIII wieku.
3° z księstwa Marchion w Bibl. nat. de Bruxelles n° 9850-2
4° Orrose w katedrze w Lyon n° 137.
5° w Bibl. nation. de Paris: lat. 12135.
6° „” 12165.
7° „” 12168.
8° „” 11627.

6° prymiera z Francji w Watykanie lat. Reg. 316.

III Grupa wirygocka. (do której zalicza się Grentatengus z Ashburnham).
1° „Eugippius” frankoński z VIII-XIII wieku z Bibl. nat. de Paris lat. 2110
2° „Orbinase” z Bibl. nat. de Paris lat. 9332. Jest to dzieło z IX wieku.
3° „Sakramentaryj Gellona” z Bibl. nat. de Paris lat. 12048. Jest to kopia z prototypu greckiego, kopijiska z IX lub syryjskiego.

IV Grupa angielska i irlandzka
1° Evangelian z Epternach (z rycinami monstrów)

V Miniatura przedkarolingowska (obejmuje m.in.: francuska, hiszpańska, włoska, irlandzka i niemiecka)

A. Miniatury francuskie
1° w Bibliotece w Monachium lat. 6224, dzieło pochodzące z Włoch z 675 roku.
2° w „” w S-Gall n° 730. Jest to dzieło z Włoch z Bobbio z 700 roku.
3° w „” w Mediolanie n° 159 sup., dzieło z Włoch z Bobbio z 750 roku.
4° w „” watykańskiej lat. n° 317. Jest to „Missale gothicum” z Francji z Auxerre z 700 roku.
5° w „” nat. w Paryżu lat. n° 9427. Jest to „Lectioinaire gallicane” i kopia z Auxerre z 700 roku.
6° w „” nat. w Paryżu lat. n° 10910 z 715 roku.
7° w „” w Autun n° 3. z „Evangelio Gudohinus” z Fleury z 751-754 roku.
8° w „” watykańskiej lat. 493. z „” „Missale gallicanum vestus” fol. 78a.
9° w „” nat. w Paryżu lat. 12048, fol. 250 b. Kopia z „Sakramentaryj Gellone”.
10° w „” watykańskiej lat. 316. Jest to sakramentaryj galaryjski z 750 r. we Francji.
11° w „” w S-Gall n. 731. Jest to „dex romana Visigothorum” z Besancon z 793 roku.

B. Iluminacje irlandzkie
1° Book of Durrow; 2° Book of Kells; 3° Book of Mulling; 4° Book of Dimma; 5° Evangelian z Mac-Regol.
6° Book of Armagh; 7° Fragment ewangeliana z Teryny O. IV 20 w Wurzburgu; 8° listy Pawła w bibliotece Cl. Ap. theol. fol. 69; 9° Biblia Amiatina z Florencji wykonana w Tarym w 750 roku; 10° w dandon Cotton House.

DVI. 11° „Evangelian z Lindisfarne”
Jest iluminacja niemiecka
Ją wyliczone w „Denkmäler deutscher Kunst” w sekcji III, c1. „Vorkarolingische Miniaturen” E. H. Zimmermann z 1916 roku.

VI Renesansowa sztuka karolingowa, która obejmuje Francję, Anglosaksonię, Lombardię i Niemcy.
1° „Stary Testament, Ewangelie, Psalter, Prakerki i Sakramentaryj.”

2° Szkola reńska (centralna, północna i wschodnia)
1° Evangelian Karola Wielkiego z Wiednia 7. zw. „Siegta ksigzka”. Jest to dzieło z początku IX wieku i zawiera 10 kanonów Euseba. (Jest to 6. piękne dzieło).
2° Evangelian z Bruxelli pochodzący z Air-La-Chapelle. Kopia tej książki pochodząca z Xantén znajduje się w Bibl. nat. w Paryżu n° 81723.
3° Evangelian (stryby) Gotescale.
Kopie z tej książki znajdują się w: a° Evangelian d' Arsenal (Paryż) n° 599
b° „” w Tréves n° 22
c° „” w Abberville n° 1
d° „” w British Museum Marl. 2488
e° „” w Sw. Medard ze Soissons w Bibl. nat. Paryża lat. n° 8850;
f° „” z S. Denis w Bibl. nat. Paryża lat. n° 9387.
g° Prakerki w Wiedniu n° 1881
h° Evangelian z doroch w Bibl. watykańskiej Palat. lat. n° 50;
i° w Wurzburgu (z Calanzen) n° 141;
j° w Berlinie theol. lat. fol. 1. Evangelian;
k° Evangelian w bibliotece w Gotha I-21.
l° „” w Machingen I-2.
m° „” w Paryżu w Bibl. nat. lat. n° 8849.

13. Szkola francuska o wpływach z Irlandii; z Evangeliana syryjskiego Rabula.
I Wzrost w Tours w klasztorze Sw. Marcina z lat 804-857
1° Evangelian „de Rothaure” (kopia lotaryńska) z 840-50 r. znajduje się w Bibl. nat. w Paryżu jako lat. 266
2° Biblia „Charlas de Chaurye” z 854. Obizantyjskim charakterem i powstała pod wpływem biblii „de Maurino Grandval” która znajduje się w dondynie w Brit. Museum pod ad. 10346. i pod wpływem biblii de Conignon która znajduje się w Bibl. nation. w Paryżu pod lat. 3.
3° Sakramentaryj z Autun pochodzący z Marmontier. Jest to dzieło z 845 roku.
4° Evangelian z Prou. Dzieło to Prou zostało ofiarowane przez cesarza w 852 roku.
5° Evangelian w Bibl. nat. de Paris lat. n. 9385. Jest to dzieło z czasu upadku uarnatatu.
6° Evangelian z Mains w Bibl. nation. w Paryżu lat. n. 261
7° Evangelian Karola IX w Bibl. nation. w Paryżu lat. n. 269.

Z tego uarnatatu książki poza liturgiczne:
8° „” de S. Marcin; 9° „Virgile” w Bibl. w Bernie b. n. n° 165; 10° „Boica” w Bibl. w Bambergu H. J. V. IV. 12; 11° „Soya” (popularna) w Bibl. w Alcuin, Bamberg, Zürich, London; Vallicelliana (B-6) i w Kapnie.

II Wzrost z Reims. „Godelgaud” z lat 798-800.
1° Sakramentaryj „de Godelgaud” z lat 798-800.
2° Sakramentaryj z Ebon n° 1722 w bibliotece w Spornay 2817. Dzieło wykonane w klasztorze z Hautvillers.
3° Evangelian Loysel z biblioteki nation. w Paryżu lat. n° 17968.
4° Evangelian Harleian z Brit. Museum n° 2897 i n° 2826.
5° Biblia z Reims w Bibl. nat. w Paryżu lat. n° 285. Jest to dzieło z lat 845-882.
6° Evangelian z Belgii w Bibl. w Monachium pod Clm. 5250
7° Evangelian z Bibl. w Berlinie cod. theol. lat. fol. 260
8° Dzieło z kolekcji Yater Thompson w dondynie.
9° Prakerki z Utrechtu. Jest to dzieło klasztoru Hautvillers. Dzieło to pomógł linie kopie wytycheto silnie na miniatury angeloty w X i XI wieku. Prakerki ten został całkowicie zreprodukowany w „Prakerki van de universiteit library of Utrecht” in 40 London. Edit. Spencar 1875r.

- 10° z ewangeliany typu Ebbou (2°) z produkcji klanonu Hautvilles znane są jeszcze:
 a° ewangelian z Reims. Dwustronne dzieło w folio opaswane katedne przez kłanczmarę i
 b° " " klanonu w Thierry pochodzący również z domu Hencmarea.

III Grupa z Metz.

- 1° ewangelian im. „Louis de Debonnaire” z bibl. nation. w Paryżu lat. n° 9383.
 2° Dzieło w bibl. nation. w Paryżu lat. n° Wynikający z Sakramentana de Dragon z 855v.

IV Szkoła franko-saksońska (rozciągająca się na klanony i manuskrypty od Fle-de-Franca po Holandię i jest to szkoła z IX wieku)

- 1° Biblia Vallicelliana B.6
 2° Biblia (druga) Charles de Chaure
 3° ewangeliane: a° imienia króla Francjosa I w bibl. nat. w Paryżu lat. n° 257
 b° w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 259
 c° w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 11956
 d° w bibl. nation. w Lyon n° 357.
 e° w bibl. w Touzon n° 23.
 f° w bibl. w Bourgne n° 12
 g° w bibl. w Leyda n° 48
 h° w museum arcybiskupim w Utrechcie.
 i° w bibl. w Arras n° 5
 j° w bibl. w Cambrai n° 4309
 k° w bibl. w da. klary n° 32
 l° w bibl. w Lille n° 15
 m° w Berlinie „Hamilton” n° 253.

- 4° Sakramentane w: a° z S-Denis w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 2290.
 b° z Noyon w bibl. w Reims ms. 320-242.
 c° w bibl. w Cambrai n° 158
 d° z S-Amand w bibl. w Sztokholmie.
 e° z Tournai w bibl. w Petersburgu.
 f° z diege w bibl. w Wiedniu n° 958.

- 5° Psalter: a° dothaire w kolekcji sir Thomasa Brooke w Hiddensfeld.
 b° w duńska „Germanika” w Berlinie

V Szkoła z Corbre z lat 850-875.

- 1° Dzieło skryby Durthard w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 2050.
 2° Psalter im. „Charles de Chaure” z 846-862 roku.
 3° modlitewnik im. „Charles de Chaure” w Schatzkammer w Monachium.
 4° ewangelian im. „Emmeran” z Ratisbony w bibl. w Monachium Cmb. 55. Jest to dzieło z IX wieku.
 5° Biblia wykonana przez skrybę Ingoberta, a bógco w S-Paulo-fiori-22-muri w Rzymie.
 6° psalter sakramentana w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 1141.
 7° „Alia” czyli sakramentana „Rudrage” w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 2050.
 8° Sakramentan z Nonantole w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 2292
 9° Sakramentan „Charles de Chaure” w bibl. nation. w Paryżu lat. n° 323.
 10° Dzieło Claude Fouchet (wielkiego malara francuskiego) w bibl. nat. w Paryżu lat. n° 2140.
 11° „Colbert” w bibl. nation. w Paryżu, lat. n° 324.
 12° Sakramentan w bibl. Arsenal w Paryżu n° 1141.
 13° Dzieło w kolekcji Hieiss w bibliotece w Parmstadt.

- Omnis tych ksiąg wiele są jeszcze z epoki renesansu Karolingów:
 1° Sakramentan „de Dragon”
 2° Biblia z Ruy
 3° Biblia Theodolphe d'Orleans
 4° Biblia Pauperum inspirowana przez miniatury z VIII wieku
 5° manuskrypt z klanonu S-Floriana. Jest to kopia z XIII wieku z uievrami „Aurora” Miniatury te są dziełami Gilles de Paris; Pierre de Ripa.

Ominiature bizantyjskiej pino J. Ebersolt w 1926r.
 0 " " miedziokarolinskiej H. Zimmermann 10
 0 " " karolinskiej A. Bojnet w 1913 roku w „Les miniatures carolingiennes, ses origines, son developpement.”
 Miniatury karolinskie były nadal rozwijać romanizacja ale jej tyłu wytyczne przez kopowanie i powtarzanie podobnych powyżej prawzorów. Iluminacja od 8 wieku są tak lierne są walczyły być miejsce uylina je. O Polshid iluminacjach niemałyce materiału tu nie podać nie mogą poza wzmiankowaną w książce Kofeny p. 7 „Historia malarska polskiego” T w 1942r w Swajakari w jednej z księgami znajdowało się dzieło iluminowane opiewane w skory a pochodzące z Polski z XIII-XIV wieku w czasie 7000 fcs. Informacja p. H. Kanav. Rappensuil Schloss J. Podane powyżej dane są jak i inne źródeła zaopinięte z „Dictionnaire d'Archologie chretienne et de liturgie” de Clergea i Cabrol.

„des livres d'heures”

Osobną grupę ksiąg nieliturgicznych, a mianowicie dla modlitwy prywatnych stanowią „des livres d'heures” (księgi godzin) ordołone przepięknymi miniaturami, które te nie parleknie uptynety na kaptatowanie się sibieli monumentalnej. Reprezentują te miniatury epoki romanizacji i gotyku. Rozwinięte są z psalterny która tu- nowo po XII wiek i z litanji offiiji ku cici W. M. Panny z końca XI wieku z kalendarzami. W miniaturach tych znajdujemy cykl liturgiczny jak i w ymiedim cytowanych księgach liturgicznych.

- 1° ewangelia z foto na welinie czerwoną karda Wielkiego i cesanowej H. Negandy.
 2° księga modlitw Charles de Chaure.
 3° ewangelian de dothaire.
 4° psalter S. Louis.
 5° „livres d'heures” Jana Duc de Bedford. Jest to dzieło z 1423-1430 roku, złozone z 290 stron o formacie 0.26 x 0.18. Księga ta znajduje się w British Museum.
 6° „livres d'heures” Etienne Chevalier. Jest to dzieło z 1455v złozone z 40 zniezonych stron o formacie 0.203 x 0.142. Dzieło to znajduje się w sanituarium museum Condou Chantilly.
 7° „livres d'heures” Matronaty de Rohan z 1467 roku. Jest to księga o formacie 0.175 x 0.12 i zawiera ona 15 miniatur.
 8° „livres d'heures” Duc'a de Berry. Jest to z 1410 roku. Dzieło Pola de Rimburgi jego duuch braci i sista- da są ona z 206 stron o formacie 0.29 x 0.21. Wpótereznie księzka ta jest wtaonowiy księziã d'Aumale. Dzieło to było imitowane w: a° „Brewiaru Grimani”; b° „Très riches heures de Chantilly”; c° „Heures de Fleury”.
 i. reprodukcjone barunie (miniatury same) w kwartalniku Werve” Paris 1939 i „Werve” New York 1940 i 1941.
 9° „Livres d'heures” Anna Bretonskiej z ok. 1490 roku. Dzieło to o 238 stronach o formacie 0.29 x 0.195 znajduje się w bibl. nation. w Paryżu fonds. Latin 9474. Księzka ta została reprodukcjona pod tytułem: „Le Livre d'heures de la reine Anne de Bretagne” w 4° przez Decaux i Delaunais, a wydana przez Curmer w Paryżu w 1841 roku.
 10° „livres d'heures” de Jeanne za Folle w Bruzelli w bibliotece (de Bourgoque) n° 8840. Jest to dzieło z 1550 roku.
 11° „livres d'heures d'un journalien”
 „livres d'heures du Duc de Berry” reprodukcjone są jeszcze w „Chantilly. de cabinet des livres” 1900, i w publikacji: compte P. Durrieu.

J.

Rys. 650. Rysowana płyta posadzkowa (grawerowana) z katedry w S-Omer i z epoki gotyckiej.

Rys. 651. „carreaux estampés” z posadzki w katedrze w Oron i z epoki gotyckiej.

J. Oikonografii gotyckiej

wg. Emile Mâle w „L'art religieux du XIIIe siècle en France” Paris libr. A. Colin 1902.

- Mâle w pracy swojej powtórzył na następujących bibliografach:
- 1° Didron: „Iconographie chrétienne, Histoire de Deux” in 4° Paris 1844.
 - 2° Grimouard de Saurant: „Guide de l'art chrétien” in 8° 6 tomsów Paris 1872-3.
 - 3° d'abbé Cressier: „Iconographie chrétienne” Caen 1848 in 8°.
 - 4° abbe Pascal: „Institutions de l'art chrétien” Paris 1856 in 8°.
 - 5° Mor. Barbier de Montault: „Traité d'iconographie chrétienne” Paris 1902 2 tomy in 8°.
 - 6° H. Dezel: „Christliche Ikonographie” Dr. Friburg/Breisgau. in 8° 1894.
 - 7° Kraus: „Geschichte der Christliche Kunst” Bonn 1897.
 - 8° Didron: „Annales archéologiques de France”
 - 9° M. de Caymont: „Revue de l'art chrétien.”
 - 10° Congrès archéologiques de France.
 - 11° Cahier et Martin: „Nouveaux mélanges d'archéologie et d'histoire” Paris 1874-7 4 tomy in folio.
 - 12° „Vitraux peints de l'église de Bourges” Paris 1842-4 in folio.
 - 13° Bibliothèque de l'École des Chartres.
 - 14° „Revue archéologique.”
 - 15° „Gazette archéologique.”
 - 16° A. Haseyria et de Jorio-Bontalis: „Bibliographie des travaux historiques et archéologiques” w „Bulletin monumental” Paris 1888.
 - 17° F. de Haseyria: „Histoire de la peinture sur verre” Paris 1838-58 in folio.
 - 18° Marchand et Bourgeois: „Vitreries du chœur de l'église métropolitaine de Tours” Paris 1849 in folio.
 - 19° Mucher: „Vitraux peints de la cathédrale de Mans & de Mans 1868 in folio.
 - 20° Floreal et Mieloux: „des vitraux de laon” Paris 1882-91 in 4°.
 - 21° komentary do Oba Testamentow z „Glosses ordinaires” - Walofried Strabo et Nicolas de Lisa. Druko z XV wieku.
 - 22° Liturgia symboliczna w: „Rational des divins offices” de Guillaume Durand wydana w: „Mémoires de la Société des antiquaires de France.”

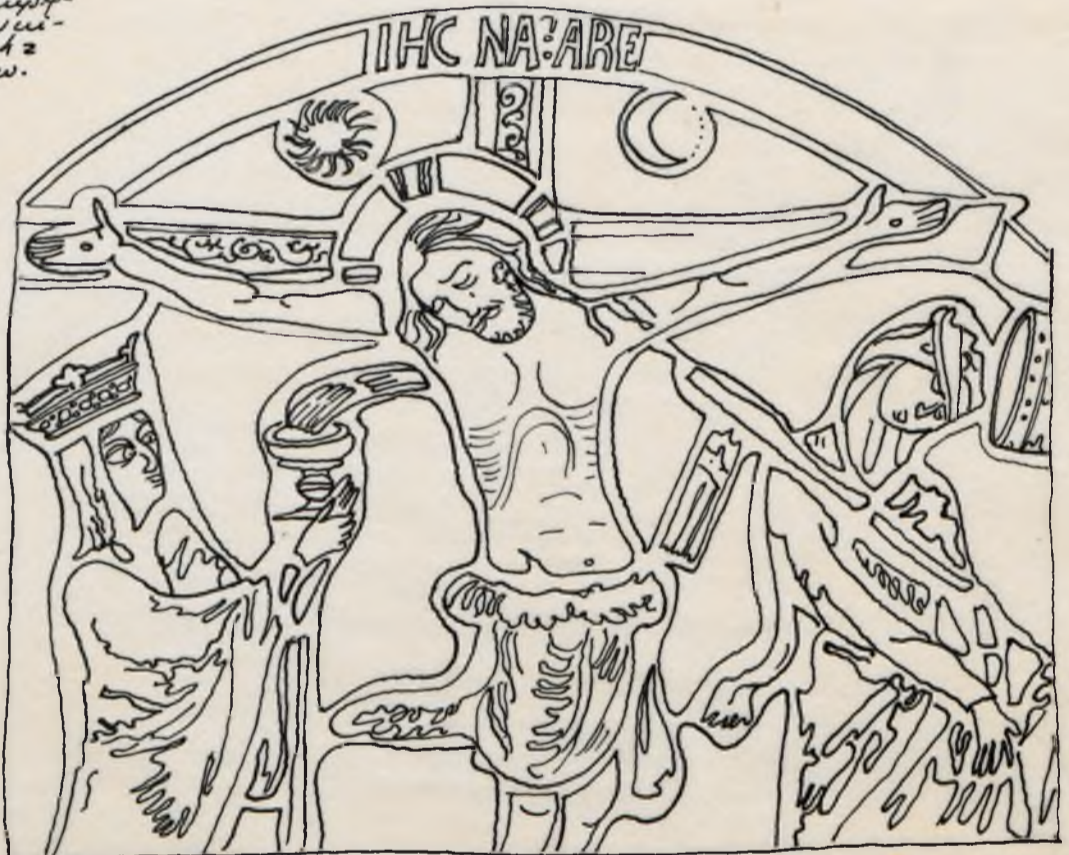
1° Dane o ikonografii średnio-wschodniej

- a° nimb oznacza słońce, a z tym samym oznaczają kłosa Boż Dni, Chrystus, Duch Święty.
- b° aureole dookoła głowy jest znana kłosa osobom świętym, M. M. Panna i świętym i świętym w wieżach;
- c° gole stopy mają zawieszony: Boż Dni, Chrystus, aniołowie (a stopy M. M. Panna i świętym).
- d° rzyta z chmur błogosławiona z nimbem ukazywanym symbolizuje interwencję boską i jest emblematem przesłania.
- e° male, nagie drzewo (berpita) pod ptaszkiem Abrahama symbolizuje życie wieczne i wiecny odpoczynek.
- f° szereg wież z jednego centrum wyszczególnionych jest figurą wieży.
- g° kilka wież falistych równoległych oznacza nędy lub wody.
- h° drewno lub gałki z 2-3 liśćmi oznacza i nie drzewo się na ziemi.
- i° wieża z brzołem oznacza miasto, a jeśli obok stoi wieża to „porównanie niebiańskie”.
- j° sw. Piotr przedstawiany jest z wieżami, chrępus z brody, drzewo krzyża i z konurą;
- k° sw. Paweł „ z czołami, chępus” i z długą brodą.
- l° M. M. Panna „ z wieżami na wieżach symbolizującym drzewiście.
- m° Judas w scenie Wskrzeszenia jest zawsze po drugiej stronie stołu.
- n° w scenie Wskrzeszenia na prawo jest M. M. Panna z lamą, a po lewej sw. Jan z 99 biskup.

Orientacja dekoracji na ścianach

wg. Mâle jest następująca:
 Na północny są sceny ze Starego Testamentu, i prorocy;
 na południe z Nowego Testa-
 mentu i apostołów;
 na zachodnie scena są
 Ostatniego i
 na wschodzie sceny związa-
 ne z Narodzinami i z Eucha-
 rystią.

rozkład ten
 często wystę-
 puje w wie-
 żach z
 XIII i XIV w.

Rys. 656 Witraż z Bourges. Po bokach Chrystusa leżą figura sym-
 bolizująca kościół a prawa Synagoga.

Hierarchia ustala na prawo miejsce honorowe i tak np. na prawo od Je-
 zusa był św. Piotr, a w
 antycypacji na prawo stał zawsze
 św. Paweł z poganami, a na lewo
 św. Piotr z synagogą. Również
 godniejsza była zawsze miejscem
 góry. W symbolach ewangelistów
 jest zawsze kolejność następująca:
 orłowiak, ongi, lew i baran.
 W portalu M. Dame de Paris
 występuje kolejność: 1° patriarcha-
 chów; 2° prorocy; 3° spowiednicy;
 4° męczennicy i 5° drzewca (anoty
 przed świętymi).
 W portalu Denisa Aeropagity,
 Doktorów, Dantego i według
 portalu w Chartres kolejność
 jest następująca: 1° Serafyny;
 2° Cherubiny; 3° Trony; 4° Do-
 minacje; 5° Cnoty; 6° Potęgi;
 7° Buncypia; 8° Archanioły;
 9° Anioły i t. d.
 Mâle podkreśla rolę symetrii
 występującej zawsze i liczy.
 To ma miejsce precyzyjnie
 12 rąk, archów, 12 pro-
 ków i 12 apostołów lub 4 wie-
 kich morderców (Trajan, Ere-
 chiel, Daniel i Terencjan).
 4 Ewangelistów jak ma to
 miejsce np. w witrażu Fran-
 sejtu południowego w Chartres.
 Czynem 24 starców z Apokalipsy
 jest precyzyjnie 12 morderców i apostołów.

3° Liczby

O symbolice i mistycznych liczbach mówi Mâle przez: Sw. Augustyn, Eucher, Izidor z Seville, dices formula-
 zom z I w.; „dices numerorum” z VII w.; „De universo” Raban Maura z IX w.; Hugues de S-Victor w.; „Miscel-
 lanca”; „Patrol latine” z XII wieku.
 W gotyku 12 jest symbolem Kosciola uniwersalnego jako 3x4 gdzie 3 = Trójcy i elementom duchowym, a 4 4 wieki
 czterech elementów materialnych. 12 przez apostołów jest także anomouaniem mądry, wazy postalenia Kosciola i t. d.
 7 jako 3+4 jest cyfrą ludzką jako unia dwóch natur, stąd ludzkie życie ma siedem okresów, siedem cnot,
 siedem prąbów łaciń, sakramentów, gniechów głównych. 7 to harmonia życia ludzkiego i świata gdzie nigdy
 7 planet siedmioma okresami życia ludzkiego, oto:
 1° księżyc 7 dni 20 lat 7 mni
 2° Merkury „ 20 lat 14 u
 3° Wenus „ 20 lat 21 u
 4° Słońce „ 20 lat 40 u
 5° Mars „ 20 lat 55 u
 6° Jowisz „ 20 lat 67 u
 7° Saturn „ 20 lat śmierci.

7 jest więc dla gotyku symbolem symfonii stworzenia w świecie, to 7 dni budowania świata, Kosciół 7 rary
 chwałi codziennie Trójcy. Stąd 7 tonów muzyki gregoryjskiej. Wynikło to widac w neibach w klanfonie w
 Cluny z 7 cnotami i 7 aniołami świata.
 [Adam to stow jest także symbolem świata bo Anatole to wschód, Dysis to zachód, Arktos to północ, Mesembria
 to południe.]
 9 - to liczba cyfra symboliczna świata, oto mamy 9 kół piekła; 9 stopni góry oczyszczenia; 9 nieb raju;
 33 hymny na cześć 33 lat życia Chrystusa gdzie 9 wynika z mistycznej 3. 8 - ukazywał się w średniowieczu
 jako 7+1 t.j. jako oktawa, symbol rezurekcji, nowego życia, chęci i a w Prawie żydowskim symbol obnżenia.

4° Typ symboliczny.

W witrażach widzimy ctery reki Raju: Leon Pison, Tygry, Cypriates jako symbole Euangelii. W witrażach w domu widzimy Gededna wzniesionego dawa który symbolizuje dena duchowu który spada na N. M. Panno. W Bourges występuje Lew przy wyjściu Jerusa z grobu jako symbol reurekcyi. Symbol ten uynikat z uienienia w dawa rodu iugtha wpatmawie które Lew dawa uym oddech w tnezi dawa pcha rzy 659. Guillaume Durand tłumaczy liturgij sudy soboty mow: ze gawenie tych siliakel symbolizuje smierc starego Pausa, a obgawianienie nowego ognia jest figurą nowego Pausa. Fine on ze, *Leu de selu* jest uymawieniem, iż Chrystus jest kamieniem naroznym suata, a paschat symbolizuje cennog kolumno suata, który udnat Izrael w nocy i ciato zmartwych-ustatego Jerusa.

Rys. 657. Witraż z Mans, symbolizujący 4 Dawa Duha Świętego

Wchłonie ootyk udnri w neofitach smierci Chrystusa, w uodzie element ocysszający + j. figurę potopu i miejsca cennonego ułona. Jest to witraż z Trajana kandyk zurocnych do takngcych. Biskup błogostawny uod drelu na ferya stoh suata i na 4 reki Raju i zanura paschat (który uduca uod) jak Jerus zanurzył sy w Jordanie i cych to trykax bō trykax bō byt Jerus w grobu. Trykax to ket zanurawie reofici gōyi uimieraj i obadrawy sy. W podobny spirob Durand uymawia symbolikę mny od Tptrowt do odstawia. t.j. symbolu rozymestnienia tyuany. Młde uymawia to symbolikę sym z drel. Amalariusz: *De ecclesiasticis officijs* i 2. *Eclogual de officio missae* z XI wieku.

Druony mawia uic symbolizuje glos dobrej uowiny, a konstrukcja mawia ke druony - knji. sraw uhojny - uhojny intelligen. of pisma (historyczny, alegoryczny i moralny). A druonienie to figura zrozumienia Pisma i allegii. d. Symboli gōyk dazukuje sy uwpodre w wraach, leotkach, pofimach, kairidkach które są modlitwą mawicownikōw i 2. i. d. Czasem występuje bezpariednia interpretacja symboliki liturgicznej i tak w Aix-la-Chapelle silepienne mesie 12 kolum z 12 apostołami który drelny 12 tablic z knjami Konsekracyjnemi. Podobny mysljed występuje w S. Jacques des Telerus roimier w Paryzu.

Reliety Euangelii uymawia oty su fana q w Chastreusow Dijon (Zutrin) to kolumna z feniksem z 4 rmi-ndami, sy euangelicznemi ułoto, które rozwinięte są jako pulkity na 4 Euangelje. Podobne bezpariedny interpretacje mawy w figurach N. M. Panny z koci stonowey które otwierajo sy jak nady, gōrie na sercu widnieje historia Pajji. Tuży przykad to gigantyczny anioł na sycrycie katedry w Charles obracany specjalnemi mechanizmami za stoniem dla nadawania kawej gōdrenio nadnaturalnego znaczenia. Pami Felice d'Arzac uymawia jakoby ztamanio osi w katedrach gotyckim uynikalo ze schy-lenia gōwuy mzer Chrystusa na knyru (i z figurę koriewta jako arhi uwego) i wskazuje na młde „cennone dnu” w których widri figurę ran Jerusa od lauy (i malych dnu w arce). Ta cyto arytmetyczna symbolika mōwi Młde rancila architektone i resbe uymaw muzyczny.

Dalej opisuje Młde, o kapitalnym znaczeniu w silemianiem, knji Vincent de Beauvais: *Mlewis - Speculum magis* które narywa encyklopedij XIII wieku i z knjg tych omawia 4 romy o mōwiuje o:

30 "	uostre natery
30 "	uodry
30 "	moralnosc
40 "	historji.

5° solubro natery. (w uyciu teozoficznym XIII wieku.)

Uwmiencie jest tu 4 dni tuonemia z Genery które podaję neiby postali i uitaie. Omawia tu femo Młde symbolikę i tak podaje in Adam ole S-Victor udnri w Tusce orocha ciato, a w uawnie ułnyty baskori dury, a Pierre de Moza z Capone udnri w rōzy chor mawicownikōw lub dreluc, w jay cawawie Kew tych to rymeli za uaw, a w kucach figurę pnceladawicow chnecyjan.

Dalej uomi Młde o wplywie knji „Bestiaries” uymawiajcy z „Physiologus” [„de Bestiare divm de Guillaume clerice de Normandie” uydana mzer Hippau w „Memoires de la Soc. des antig. de Normandie” t. 20 t. VIII od str 317. Orad poraz drugi uydana „Bestiaries” mzer Dr. Roberta deipzj w 8° 1890.]. Wastypnie autor omawia wplyw „Speculum Ecclesial” Monoruus d'Arzac knji z XIII wieku która uymawia sceny z zycia Jerusa w figurach ze starego Testamentu. Znajduje sy tu symbol ota co lata rapury i patny wrost w stōna jak Chrystus i opaduesc o charadriusu (kladriusu - rys. 659) o ptaku, który ustala oty chory uyrzje gdyz skawiany mzed chorym psil. ten rōdumna to ułuraw gōwuy, a jaski ma uyrzje to patny i drelbem poryma choroby z którą ułatuje do stōna. W gōrgawicach z pōtem uychodri z ptaka choroba a chory zdroweje” Ten choradrius bialy to figura Chrystusa którego Opisc uystat dla uduowienia ludkoscici.

Witraż z Lyon.

Rys. 658 N. M. Panna z Jednorożcem.

Rys. 659 dawa z trojkiem luyrek.

Rys. 660 Chloradrius

Podobnie też bopie w bardo. Ale od kapliwy Sykstynskie rozpoczęcie baroku adoptowaci Zeksy i jedny w kolone postichionym, a z oca malarsko gogitow i sklepiaci.

Sklepienia ze z czasem wysig fatoryng perspektyn unygra kbre sp starojo podrosich. Lub wysig widofiguralne d'onymie sceny.

Temore nar w Pantoonie w drile fufflot w Paryzu wyyny delikaty polchornyj scian.

Wspolereanie znamy i malarsko i mioby i widzare ale stiki liturgijnej driz nadma amarta. Drila wyopiereane sp ber uarrosici astyrycyngych, gluche, ber nadnej wymowy liturgijnej.

Malarsko stalugune zamkneta sp w problematycie teonotyngy, neba od monumentalnoj i architektonickej o-denta do zapadnien nejby orystej i nastojeto zorenwanie sp tych usig z architektury kbra i kbra zenta wytycznie do zagadnien funkcjonalnych i konstrukcyjnych.

Tybyc moze, ze z zautisow u kbre werty te sny stiki jest dla nich jedne wysie pomer stiki monu-mentalnoj uspahego zgranie orystej wymawnym dorwodem byty liche usytki, pomedrajce 14939 rok.

Janusuplicus, ze najpochunng drugo do zgranie tych tych stiki i naj-tyostno byta by ich usyotnaca w ra-mach dyscypliny liturgijnej, orestojce; zaridno tematyngosc i wymowy konicng jak i hierarchij zagadnien i pny podponydlacaran nejby i malarska architektura, strannjce; dla drile stiki obu zamy dla ich wyrazu.

Dla wyopiereane; piasoryng; sp zasnng zozany tej uorty, a ocy i myli. Ludri euricy sp do Boga, to moze uenue odryje wiana, a z nig konicngosc wymowy piasyki liturgijnej i wedy byc moze pomer stiki liturgijnej dyscyplinyng zagadnien plastyngce zokrengnie kbra wiglha spoka. Zwtarsca, ze driz uenng morza, ze nastojie moze symboira zozbyng wyschoda, zachodu, symboira tyfektie p'odna dla rozkmitow stiki.

M. Illustracje i tematy wymikajce z mszy w roku liturgijnym.

1° Mne spogalng. Kpety de dimanche mousy Boga i synu poteryng, gnauidelnyng i twony i o suadectwach Teralla o tuony suadectwa; figury tego to Terus z mabrem, bentem; uago mrosogy suadctw w otowoniu Teralla, Arona i suptych.

2° Kiedrekk a uuplyng mousy o pokusach i sine pokoyu pod skrytym Panu i ich figury to sen spokojny u otoku Pana.

3° Ciugta A.M. Panny mousy o Terordinie, otom, ze Pan strne zastionych i figury tego to u. M. Panna protyca powad sturalem za sine dceki.

13 Cykl Borego Narodzenia

1° Swetas Adwentu mousy ze On pnyjdzie i figury tego otreau jest quiarde.

2° Bore Narodzenie mousy o narodnngach Dzieciotka, i otom ze stous ciatem sp stalo i figury tego otreau jest Dzieciotka

3° otrea do 26. 27. 28 mousy o suadectwach boskasci Syna pomer suadectwa sw. Silefocna, sw. Jana, sw. Wleumnytek, Symeona, Anny, Gabryela, Kiolow i pomer cida Terusa. Figury tego otreau sp sceny suadectw.

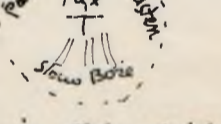
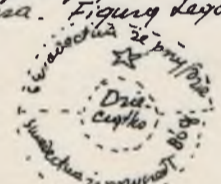
Te niewone dua otreny dadng sp zamknge w pny i try schemat.

Rys. 662 Sykstyna. Na suawon u A freski: Boticelli; Perugini; Signorelli; Rosselli; Anturichio; Ghirlandajo.

Rys. 663. Plan fresku Michala Anioła na sklepieniach kapliwy Sykstynskiej w Kryplio. Kaplicy w 1473 roku wybudował Giovanni de Dolci.

1° Cykl paschalny.

1° Otrea przypodnianis. Septuagésime mousy i Pan daje tasky-stouo kbre pnyjke, uiang zbawia. cias Pasji, mousy, ze nadnng zbanis gdyz moc ma uienngy w pnanng stoua Borego i sytu pnyowadnie smartuchustania.

Cias Pasji, powtana powtana pnyowadnie smartuchustania i mousy ze Chrystus naryuat sig Bogiem i ze ucyngit ofary m'krenngona by ocyrcic suat.

2° Dniem Wlekkngocy mousy i Chrystus sm'bruchustat jako sp'ona zuyng i umartych.

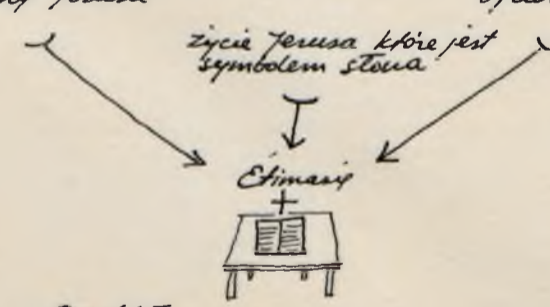
3° Cias wnieborostoplenia mousy o pokoyu uienngych i Pastenu onicnek o restanuu D-Supiego, o apostotwanuu i do-luwalanuu. Wtem sp'ow' otrea ten mousy i ofary sup Pan dat tasky stoua Borego i cyngng moc zbanenng stoye sig Pastenem i sp'ong i, ze nakunng apostotwanng.

Taka jest figura cyklu paschalnego.

Symbol zapetyng tych trzech cykliw obejmuje mistoryum dokupicicla ot: Cykl Paschalny

Cykl Borego Narodzenia

stouo stalo sp ciatem - Narodnng Terusa

Test to kryzi, ofary, Euangelja, uknyngwane stouo na ofary ofary Kasicwta.

gdzie symbolem istotnym jest uknyngwane stouoktore stalo sp ciatem, a uyp taciniki symbol kasicwta - kryzyfik.

3° Otreny porostate obejmngy sngta sngtych i illustrngy Historyg Kasicwta.

Reanngngng: d'istngja tuony w mory figury: Chrystusa krola Narodnng, suadectwa; ofary ciata moc dzyng, stoua / q uyp ze

Toska stoua Borego cyngi moc zbanenng pomer ofary; ofly sen z Historyg Kasicwta.

Podrozdzial E. Matejaly uynngane do dekoracji i systemu jay.

Malarsko, neba, morauka, widzare, posadki i fresk.

I Malarsko. Nie miejsce tu na omawianie malarska i zasnng tykto ci znamy malarsko stalugune zawnngng sp do konic gogtycu, polchornyng i freski kbre omawiam na koncu.

II Rzeiba. Ikonny we wiotnngach kosc'elnych nejby, ofary, figuralne, kapiteli, byzow, reliefow, bas-cwte, rozet i dnen, slawngy i portali. Rzeiba w kamieniu, metalu, d'neung i gipsow. Metaloplasty by bronzow, srebra cy zekara jak i zyzonana, wklypa i uypkly nejby. Sp podobne jak i pny malarskie nie mngoc tu na omawianu nejby gdy sp do zagadnienng zuzngane z uelkng historyg stiki. A nalory sy tykto podkreslic, ze nejba jak malarsko jest tu zuzngane z uypkngwoscng liturgijng, dla uypnacngnng potny pmedmictow Fluizngych do d'istngji i jest z malarskwem stngg d'istngji.

III Widzare. Rozozniamy trzey sp'ow widzary ale mngoc omngng gdyz i ten temat uyp'iega poza zamy tych k'atek, a tykto zasnng, ze najp'astny podnat otowonia uifanng, stoung ze skiat barwnych, podobne ale z podmalowngnngm dataki br'ozum lub crenng i 3° uifanng st'icngane z byzngch trybi, o kolorowanngch, ma-zonanyng partjach na ich ponuierckni.

Procedura do wykonania witraży jest następująca: 1° rysuje się karton witrażu w wielkości naturalnej, zabarwia go i rysuje się grubości rasków obliczu tyrcyckich które należy wykonać dla kontrowalności figur. 2° rysuje się białe i kolorowe pancerne szkielety, tycy, się do szablonu w grupie odwołujące jednemu kolorowi szkieletu. 3° Wycina się (numeruje) szkła, tycy je diamentem, idąc za formą szablonu 1000-1000 mm. 4° tycy się na kartonie szkła uformowane otworami przylkami, okładkach cedówek i drucików. Należy pamiętać, przy ucinaniu szablonu o dem. ze szkła musi być swobodnie nie jego widoczna stanowiąca o szerokości, zacięciu tego szkła w formę złącza otworu 1000 wymiar, tego złącza jak i szerokości całkowitej złączki otworu jest stała; charakterystyka dla określonej fabryki. Po ukształtowaniu szary, malarek, rekultury, poczynają pracę do wykonania rysunku. Następnie partiami obsadza się ramki, w prostokątnej, partii witrażu w konstrukcji złączki obrotu, tycy, się z obrotu, otworu. Należy być przy projekcie witrażu pamiętać o wymiarach ram, szkieletu. Białe witraże jest zależne od grubości pancernej szkieletu; od grubości ich koloru, ośmiem wycięci. Białe może powrócić przy mozaikach. Szkła witrażowe uformowane są w fabrykach fabrycznych, a naley jedynie zwrócić uwagę, aby szkła rubinowe były uformowane z szkieletu. Przy rysowaniu pancernej, tych typ witraży, zdarza się do form prostokąt, ramkowych; ramkowych; a zwłaszcza witraże w kształcie kątów ostrych i złącza formy zakładowych, zakładowych w siebie wpisanych i albo się kontury tych.

IV Mozaika

- Konkretny mozaiki:
1° z witraż marmurowy o regularnej formie zw.: „opus tessellatum”
2° z witraż marmurowy o nieregularnych formach zw.: „opus vermiculatum” który urzędowo w Afryce.
3° inkrustacje z kamieni o różnych wymiarach zw.: „opus marmoreum sectile”, i tego typu są florenckie mozaiki renesansowe.
4° opus alexandrinum t.j. mozaiki z twardego kamienia tworzących geometryczne figury. Są to kamienie o witraż wymiarach i są one tworzone w segmenty.
5° opus narywany mozaiki: „opus opus” - to znaczy konstrukcja z małych kamieni. Arabowie narywają, 19 tysiący. Mozaiki chrześcijańskie, mamy wzmianki i monumenty od końca III wieku.
6° „mozaika szklana i emalowa” - jest to mozaika z czasów przed chrześcijańskich, a w niej najwybitniejszą jest szkła z ciecikiem złotym (którego tajemniczo produkują); zalewnina szkła z ciecikiem złotym, aby nie traciła złoty nie zużyciu w czasie. Są to szkła szkieletowe czerwieni, ostrych złącza i obrotu szkłem na gorąco. 7 Emalje tych mozaik to szkła kolorowane kwasami metalu.
Wymiar kamieni mozaikowych:
W popasku mozaik w S. Vitalu w Rawennie jest 78-89 kostek na 1m² - 0,263. W mozaik w Palestynie jest 90-96 kostek na 1m² - 0,223 m². W S. Teodoro w Salamykach są kostki 5mm. co daje 40000 kostek na 1m² a 36-184,320 w kopule tego kościoła. Wymiar kostek są różne i są zależne od tego co koloru i jak np. w Salla flaciata są kostki 3x3 mm. W VII wieku ustalili się reguła kostek 2x2 milimetrów w tury i 8x8 mm. w draperiach. Z wyjątkiem szkła kostki grubości; tak np. w S. Teodoro w Włocławku mamy w tury, kostki 8x8 mm. Dwa wyjątki są nawet 20x20 mm. czyli jedna kostka występuje na powierzchni na której mozaika białej, szkieletu ich 100.
Kompozycje kolorowych szkieletu:
1° Recepcja z ducci z VIII wieku w Mintz: „da mozaique chretienne” z: „Mémories de la Société nationale des anti-quaires de France” 1891. st. 264 podaje: „De tincio omnium musivorum - tincio omnium musivorum prasini vitri mundi de massa libras 5 ematula aeramenti abraue plumbum 2” Et mitte in vase nubo festo, sufficiens ignem et decoquens inferiora fornace vitriari die VII, Et post hoc cite, et congrangis minutatim, et itecum conflas; prasintinguas.
2° „Mappae clarissima” w manuskrypcie z Schlestadt: „Tincio musiv. prasino. Tincio: omnium musivorum...”, minoi: semel libras; plumbo; vas novum testum; decoque in inferiori; vitriari, posthaec; aiciens congrage; prasinum tinguas.
Materiały do emalii i szkieletu:
1° Białe - marmurowe mamy w S. Vitalu w Rawennie; w Betleem biel jest z „nacre”
2° Błękit - kobalt; oksyd blau miedzi u S. Teodoro w Salamykach.
3° Czerwony - czerw. lub fioletu i purpurę: „purpurine” szkła szkieletu; odkryt w 1775r. chemik Kattoli z szkieletu, potasiu, „protopro de cocure”.
4° Zielony - z manganu;
5° Zielony - z klesku miedzi;
6° Żółty - z malowania białego marmuru szkieletem szkieletu
7° Złoty - to ciecik złoty na czerwieni wrodo dwóch warstw szkła „hyaline”.
8° Fioletowy - występuje w mozaikach b. nadko. Nizanse w danym kolone uachory się 70 do 20.
Układanie mozaiki znamy dwójaki:
1° system współczesny odbywa malowaniem papiere na gładkiej powierzchni i tak się cęty, następnie przykleja na ty powierzchni nie cęty papier, cęty i cęty na cement mokrą układa się na podkładzie lub scianie, a jeżeli kilka dniach wój, myje się papier z powierzchni gęty wody i trowicy. System ten daje równe, małe i piękne figury.
2° system wrodo np w S. Vitalu na Sycylii: gęty na szkieletu tynku wspaniale malowanemu fresh (z tego podkładu pod mozaikę, w tynku fresh np rozwinął) i w ten mozaikista wciśka kamienie. Na podkładzie złożona cęty do czyszczenia.
Układano mozaiki na scianach, absydach, sklepieniach, kopułach, posadkach i na elewacjach jak np u S. Marka w Wenecji.
Wykorzystano mny mozaiki: koralowe, piaskowcowe, granitowe, porfirowe, marmurowe, szkieletowe i szkła emalowe. Te cęty nie układają białej, szkieletu są produkowane we Włocławku i głównie w Rawennie przy szkła mozaikarzy.
F Posadzki:
Konkretny: kamienne; marmurowe, piaskowcowe, z wapieniaków; granitowe; żadkie, rysowane i rezbane b. nadko drewniane koralowe, gładkie i rezbane mozaikowe i współczesne betonowe z płyt.

Wzrost jacyśm są zarządcy posadzki kamienne i to marmurowe. W IV-V wieku widać na posadkach wspaniały ludzki, zwierzę, kurbat, napisy, sceny z Testamentem; symbole religijne. W 487 roku papież Teodor zabrania umiencrac obraz Jerusa na posadzce. Rowiwoją się robotne posadzki koralowe w Afryce, a mozaikowe na ty zachodzie i na wschodzie, jak np. w Aquille ukazany się czarno-biała mozaika z napisami wierszami, scena zwycięstwa i t.d. Cęty występuje cykl kosmiczny, sklepienie nieba, serony, zodiak, prace mieszcy. W Kabr-Hizan rysunki 12 miesięcy, 4 sezonów, 4 uatów, zwrócić, w Madaba karta geograficzna Palestyny, a na zachodzie w katedrze w Cremons w tynku cęty kobiet symbolizujących: Cuiade, Immac, Disorde, i t.d.
W tynku w katedrach ciemnych rysuje gryfony, rybną sceny z poloru, z tynku, orły, napisy i t.d. Tak również; w czarno-białym marmurze. Rysuje również mezbastki Jerusalem, drugi życia Żydackiego i labirynty labirynty które znali już Grecy sturty do deucyji w tynku i wydaje się, że w czas w tynku; S. W. VIII-XIV wieku wiershi przechodziły drogą labiryntów kęty - w piękny i do adnacyj wystawionych religijny; w gotyckim znowujemy je w tynku w posadkach płyty grobowe z rezbami, napisami i herbami. Od Renesansu przynajmniej jest używanie geometrycznymi podziatami rozrobawnych marmurów, zwrócić z obrobienia posadzki.

- Zachowane monumenty labiryntów:
1° prostokątny w Reperatry w Orleansville 2.40x3.00m. z 328 roku; wp. 655.
2° okrągły w S. Vitalu w Rawennie o średnicy 3.50m. z IV wieku;
3° okrągły w S. Severin w Kolonii z XI wieku;
4° okrągły z rysunkiem zodiaku i z napisami w S. Geron w Kolonii z XI wieku;
5° okrągły z rysunkami monstrum, Centaurea; Thesie u S. Michala w Pruiji z XI w;
6° okrągły w katedrze w Cremons z XII wieku;
7° okrągły w katedrze w Chartres o średnicy 9.00m. z XII wieku;
8° asymetryczne w S. Quetin; Areas Amiens; w katedrze z Reims z XIII wieku;
9° okrągły w katedrze w Bayeux z XIV wieku;
10° w S. Barlaam w Grecji z 1548 roku i o tytule: „wzrost Salomona”.

V Fresh

1° Squatifo - jest to kilka kolorowych warstw tynku o grubości 1-2 mm. zwykłe, czerwono-czarne-zielonych które się kotwone zdrapuje, aby otrzymać rysunek graficzny na kłone podkładu (zwykłe białego) w technice tej operuje się tynku i plamę o ratnym; jednolitym kolone które otrzymuje się przez zdrapywanie rękopachami warstw tynku. (w tej technice lata grubości warstw jest zalewna.)
2° Fresh.
Fresh maluje się na podkładzie szkieletu; nieryszanego tynku to jest takiś który ma mniej niż 6-8 godzin. Podkład szkieletu jest wapienno piaskowy i czasem z system marmurowym na wiersznie warstwy. Konkretny: a^o Fresh z wapienno piaskowym jako biała farba. Jest to fresh matowy i tynku kry-tycy. Efekt wyraża w tym fresh jest na podstawie reakcji chemicznej i wżowania CO₂. Gdy farba tycy się z murem chemicznie (z tynkiem) farby wyraża się woda lub woda wapien-ny. W tej technice jak i w następnej pnieca się rysunek na tynku obrysowując karton z wapienno piaskowym które porozrobia rowek na powierzchni tynku.
b^o Fresh z wody wapiennej do rozrozdzenia pigmentu (a bez wapienno jako biali) jest to fresh przynajmniej i szkieletu ma widoczne. Maluje się go lekko. depone chemiczne wyraża się 10 6-8 godzin. Prawie wryskuje de fresh „al fresco” (np. freska w Toskii) są najniej podciągane tempore.

czarna tematy w modlitwach, w pieśni i poezji liturgicznej w Psalmach św. i w historii Kościoła i portugi-
 uata się symboliką i ikonografią liturgiczną wykształconą w ciągu 20 wieków.

8° Spryt i umyślenia.

W Kościele musi się znać:

- a° Ofiar główny - altare fixum i mogą być ofiarne boczne. Ofiarne mogą posiadać: cyboria, baldachony, tabernakula
- a° a rary tabernakulum na ofiarze N-Sakramentu i retabula.
- β° grób z baldachem w ofiarze (na ścianach nawiązują być umieszczone nagrobki wienych).
- c° krypt (np. krypt w ścianie kłowej) ofiarowy.
- d° tron, jeśli jest to katedra
- e° konfesyjony, najlepiej wbudowane i znajdujące się poza nawami
- f° naczynia do abluji i wody święconej przy wejściach i wyjściach do kościoła
- g° kredens i paracht przy ofiarze. i baldach nad ofiarą - stół komunijny

W Kościele mogą się znajdować:

- a° siedzenia dla celebransy przy ofiarze od strony Episkopatu.
- β° Stół kłowy i kolektorów od strony Ewangelii lub z obu stron sanktuarium.
- c° Tawle dla wienych (zastępowane krzesłami, krzesełkami lub ławami (erdler ścian, nawy bocznych) ławki nie mogą być wyższe niż 1.10m i nie więcej niż 10-12 osób z zapewnionym dostępem ze stron obu. Tawle wienych stac parostu nauy na ozi kościoła.
- d° ambona która musi mieć dotyż z sanktuarium, z chonu, nauy lub z zakrystji ale jest typu balkonowego i może być ustawiana ambona dla Episkopatu od jej strony, gdy cancel dla odczytania Ewangelji od strony przeciwniej.

9° Paradka.

Podłoga kościelna winna być kamienna i najlepiej marmurowa. Podium ofiary może być drewniane ale okryte dywanem. Drewniane podłogi mogą mieć również stalle i Tawle wienych. W każdym wypadku nie należy brudzić podłogę pochylonych.

10° Ogrzewanie wnętrza kościelnych.

Kościół może być ogrzewane a zimie do temp. +8°C ciepłym powietrzem lub aparatami elektrycznymi.

Możliwość uryniac w kościele góśników.

11° Wymiary kościoła.

Przy obliczaniu powierzchni kościołów należy liczyć 3 do 4 osób na 1m². Przy urządzaniu ławek i miejsc usi-
 zany na tych miejscach liczyć 1-2 osób na 1m². W kościołach bazylikalnych należy zdążyć do form prostok-
 atnych obrysu nauy ale tak aby odległość od drzwi głównych do ofiary nie była większa niż 50 do 60 metrów.
 Jeśli przy wąskich wymiarach zabiega się o widzialność i słyszalność rypów odprawianych przy ofiarze
 kościoły parafialne nie powinny być dłuższe niż 30 do 40 metrów i nie więcej niż 15 metrów co daje powierzchnię
 450-600m² - tj. tyle pojemności kościoła od 1200 do 2000 osób. Katedry nie powinny być dłuższe niż 60 metrów
 i nie więcej niż 30 co daje 1800 do 2000m² tj. do 8000 osób na mszy.

Rozdział trzeci

Wazy, naczynia, instrumenty i szaty: bielizna liturgiczna.

Rys. 666 kielich z Goudon

Rys. 667 kielich S. Chrodegand de Leez z. D. A. P. 463/c.

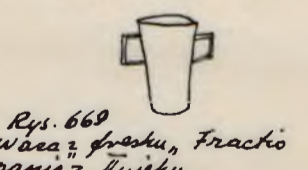
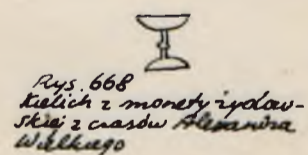
Podrozdział I Wazy i naczynia liturgiczne.

1° Relikwiarz.

Linne są relikwiarze t.j. naczynia zawierające relikwie. Mają one kształt krzyży, kielichów, pierdew, figur, retabuli. Relikwiarze mogą naczyniami liturgicznymi i nie służą do spełniania liturgji.

2° Kielich t.j. „xvlyp” i „calix”

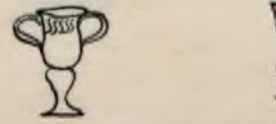
Testo to pierwsza z uar gdyż zawiera ona krew Terusa. Wp. Adamnan probaszera w Tawalem Wymy w Szkocii widziano w Teropolimie w VII wieku kielich Chryzostusa obypłoty pot „itna wina.” In plated, qual „Golgotta continuat, exedra est, in qua calix Domini ceruido (cerin) reconditus per operculi. Poramen fangi solat, et osculari; qui argenteus calix, duas habens ansas, sextarii Gallici mensuram capit. In liturgji Kalendarz, ze kielich „ma kształt „agok”. Wp. Honoriusa z Auten (XII wiek) apostołowie konsekrowali z drewnianych kielichów. B. Bolangi w Kościele S. Jean du Mont był perat w XIII wiek. drewniany kielich wg tradycji przypisywany św. Janowi Ewangelicista. Szklane kielichy uryn- uali św. Ireneusz i Epiphani. Według św. Hilarego biskupa z Arles z I wieku, miał jeo poprzednik św. Honorat urynac szklane kielichy i szklane patery. Kalendarz kościoła urynac szklane kielichy o- cren ping Terullien i św. Jan Chryzostom. Wp. „Diet. d'arch. chret. et de liturgje” kielich jest to uara do picia o formie okrągłej szeroko otwarta o równych grubościach i zwykle za- patniona w kielichu uszy; jest bez stopy.

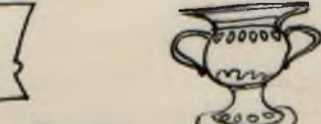
Rys. 670, 671. z II i III w. kielichy w: „Histoire de l'art de peindre de Léonard de Vinci”

Rys. 672 kielich św. Klary z wazykamu.

Rys. 673 z epi- tafium rzymsk. wg Fleury, do mese?

Rys. 674 kielich z katakumb Priscille z III wieku.

Rys. 676 kielich im S. Servas + 384. w kolegium w klasztricht

Rys. 677 Owalny kielich chrześcijański z Watykanu z 11 wiek z 3 nacięciami z 3 nacięciami rzeb.

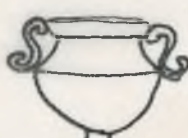
Rys. 678 rzeb. nabożeństwa uq. R. de Fleury

Rys. 679 z" Römischer Quaerlat'schrift

Rys. 680 Rys. z kielicha z lampy w Kartagine.

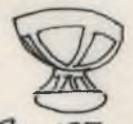
Rys. 681 z Dekor. listwy z S. Apollinare w Suwoz mozaik

Rys 682, 3, 4, 5 R. 683 Rysunek 4 kielichów z rzeźbionych przy przębudowie katedrały w Monzie (zbud. przez królową Theodolindę) w XII wieku przez archid. Mateo del Campione w portalu z 1395 r.

R. 684

Rys. 685

Rys. 686 Kielich z mozaiki w S. Apollinare in Classe w Lawennie z Riketty Taylor: "The golden Age"

Roznóżniamy 1° calix minor lub ad sanctus, jest to kielich celebrans; 2° calix major lub crater 90 komunij ujemnych (w epoce komunij pod dwoma postaciami); 3° scyphus - kielich biskupa złoty używany w święta.

a° Kielichy z przed łokcie w Koscielach. Kielich uśredni do Eucharystji z nacięciem prawostronnie używanego we własnym chrześcijaństwie. Wykonany z różnych materiałów. Tertullian w 220 r. pisał: "Præcedant ipsæ picturæ calicium vestrarum, si vel in illis perlucebit interpretatio peccatis illius, ut summo christiano an ethnico peccatori de restitutione conlinit". z "De pudicitia": "Aqua (scriptura) et alias, in iustis, cui illo si forte potestatem dabitur, quem in calice deponis, prostitutorum et ipsorum, christianis sacramenti merito et obsequio idolum et invecialia asilium post calicem subsecutera, de quo nihil libentias bibas, quam opem possidentis secundas. At ego eius pastoris scripturam haurio, qui non potest dungi". (Pracowniczo podobne w tych rękopisach było ono podobne zamierzenie obraz Dobrego Pastora tak w uosach o Dnie złoconym.) W Nowym Testamencie użył: "ΤΟΤΗΡΙΟΥ" "Kielich Pana" z św. Pawła a "calix" w Tacynie. Renuis w Turku Maronici użyli szklane kielichy. Para wymienione kielichami powyrze używane inne dla neofitów dla mleka i miodu po chrście. O czołone w kolekcji Maronitki znajduje się opis z 17-18 wieku: "Jest ze złota i srebra, ciemnego ze stopu kłobry kielichami poświęcono złotym guzami z ornamentami. Kielich zdobią perły emalce (z diamentami i 4 rzeźby drobnych). Emalpa to jest zielonkawa lub czerwona z perły z opłonek lub ośle. Przed tego widzi się dwa ozdoby z których jeden jest złoty, a drugi emalce, w środku są złote listki." z monumentów tej epoki to kielich na grecku "Fractio panis" rzeźbiony, "Fructiosa in pace" rzeźbiona i dwa kielichy opisane przez Agincourt rzeźbione 670 i 671; dwa kielichy z Watykanu rzeźbione 672 i 672. Papież Urban pisał: "Hic fecit ministerio sacraota omnia argentea" Declaraq. funderi, że w epoce tej jerno nie używano kielichów metalowych, ale w inwentarzu z Kosciola z Corta z 101-102 roku mówi się o złotych i srebrnych kielichach.

6° Kielichy od 3/3 roku.

Papież Sylwester w "Liber pontificalis" podaje dary konstantynowskie i wylina rzeźbione dla Asyji 14 kielichów srebrnych używanych po 2 funty, szaty złoty kielich z Guerdon wysokości 7,5 cm uary 100 gr, a także 10 kielichów z otęży o ciążce 335 gr, miały wysokości 20 cm. Papież Sylwester (482-488) ofiarował 5 szklanych kielichów i 10 srebrnych gryfionowych. Papież Hilary (461-68) ofiarował św. Janowi Katechizacjom 10 srebrnych kielichów biskupich, scyphus, jednodziobych, "amas" dla ujemnych, z koncyliu chacko-donijskiego jest wiadomo, że Teoz Edessy miał kielich z pentami. Papież Urban, pierwszy rzeźbiony obrzędem szklanych kielichów ale jeno św. Terence i biskup Tulun S. Eupere używają szklanych, po smiechaniu złotych dla wysparcia ubogich. Rossi w, Roma. Sotterzanea opisuje srebrny epitaphion z płakami otaczającymi rysunek kielicha, 48.80 25 cm. "Ordo romanus primus" z czasów św. Gregorza Wielkiego (pozi VIII w.) opisuje obrzędowy formę kielicha z uszami: "Sed papie moit: per ipsum et cum ipso" to archidiał bore kielich za uary i trzymać go przed sobą". R. de Fleury w da mase klasyfikuje kielichy monet na: 1° kielichy robione w kielichy z kryształem; 2° kielichy z galizkami wykonani; 3° kielichy z gotzjami (również często używane na epitaphiach); 4° kielichy z czasów Karolingów są znane opisy wielkich kielichów jak np. owaire 58 funtów które ustawiano na stole na bocznych ofiarach.

6° Monumenty oryginalne

1° Kielich z Chelles. uq. Tussay: "Panoplia sacerdotalis" używany złotnikami meauwkieemu St. Elci. Jest to złoty kielich dekorowany szklami barbowkami, czerwonemi, zielonemi i pentami. U góry są owale, kamienie porożku. Jest ten kielich podobny do kielicha św. Ludgera i miniatur z Sakramentana z Fribur. Jest on prawdopodobnie z II wieku. 2° Kielich z Guerdon rzeźbiony 666. Złoty, wysokości na 7,5 cm, o średnicy 4,5 cm, i o głębokości 4,9 cm. Ma on emalje i uszy o formie głow gryfonów z dziobami opartymi o breg kielicha. Jest to dzieło branzystów z 518-524 roku. 3° Kielich z Kremsmünster. (Gorna Austria). Ma on napis: "Fassito dux fortis + duxprie virgo regalis" i jest z przed 788 roku, o wysokości 26,5 cm i o średnicy 15,5 cm, i o stopie o średnicy 13,5 cm. Złoty ten kielich zdobi brodaty Chrystus z nimkiem z kryształem z diamentami z 4 kwadrantami z trybutami. Stopa 4° Kielich z Watykanu. rzeźbiony 687. Jest to srebrny kielich bez stopy a wysokości 9 cm z napisem na bregu: "Pistibi et accipi rotum sol (v)". Jest to dzieło uq. R. de Fleury z I wieku. 5° Kielich z Damsgue rzeźbiony 688. z British Museum o wysokości 8 i o średnicy 10 cm jest obrabiany z młotkiem i jest z VI-VII wieku. 6° Kielich z Zamon rzeźbiony 689. Znaleziony zarobek w 1875 r. w grotach alpejskich pod Casstel-Tesino. Jest on wysoki na 21 cm, i uary 320 gr srebra. Jest to dzieło z II wieku. Na bregu jest napis: "De dopis Dei Unus deus et sancto Petros et sancto Paulo optulit" i jest to cyrara z modlitwy ofiar: "de his ac datis offerimus". Kielich ten ma pojemności 1/2 litra. (uq. De Rossi: "Bullel. di archid. Christ." z 1878 r.) 7° Kielich z Petersburga. z kolekcji Wasilawskiego i 1904. Jest to dzieło frankońskie, miedziane złocone z napisem: "In nomine Dei omnipotentis Grimfridus presb..." Jest on wysokości 16 cm, i średnicy 9 cm. Przynajmniej jest św. Chrodegondou.

Rys. 687 Kielich z Watykanu.

Rys. 688 Kielich z damsgue

Rys. 689 Kielich z Zamon.

8° Kielich z Wenden. Jest to kielich brązowy złocony z napisem na bregu kielicha: "Hic calix sanguis Dni NRI Jhu Xpi". Na stopie napis: "Agitur hanc summus per nuda triumphus". Uq. R. de Fleury jest to dzieło z przed 809 r. Rys. 690 Kielich z Wenden

Rys. 691 Kielich z Amiens

9° Kielich z Amiens rzeźbiony 691 który obecnie jest w British Museum jest szklany, nieregularny z uszami o wysokości 16,5 cm, i o średnicy otworu 22 cm, w, otwór 13 cm i o stopie o średnicy 15 cm. Jest on prawdopodobnie z I wieku.

Rys. 692 Kielich z Kolonji

10° Kielich z Kolonji rzeźbiony 692 Ten kielich z fonakoty zolta znaleziony w grotie chrześcijańskiej koło S-Serzin. Ma on wysokości 15 cm.

11° Kielich z Pawji rzeźbiony 693. Jest to kielich drewniany, przynajmniej św. Michałowi z Pawji ma on wysokości 11 cm. Używanym drewnianych kielichów zabronił papież Dean IV w IX wieku i uq. Joves z Chartres koncyli w Reims w 803 roku zabrania również używania kielichów szklanych i miedzianych. Rys. 693 Kielich z Pawji.

12° Kielich z S. Denis.

En sardonyx" sta na zlaty stopce. Jest to kielich zmieniony z antycznego, pogańskiego z kultu Bacchusa. Został przerobiony w 18 wieku z: "Corpus des Ptolemées" na kielich liturgiczny. Ma on napis: "Gregor z Tours wymienia iż były specjalne kielichy dla królów i książąt; do jednej z tych grup wyjął się, że ten kielich należy."

Rys. 694, ampullae.

13° Kielichy ofiarne typu „ampullae”.

Tęgo typu kielichy znalezione w Magde hrabstwie Antim w Italantji. Jest to kielich brązowy o wysokości 6 i o obwodzie 17cm, z napisem: „OR do M(ac) Etain au Brocham. co znaczy: „Mód się za Mac Etain potomka Brocham.”

Wg. Patra: „Christian inscriptions in the Frank languages”.

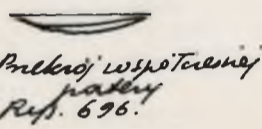
14° Kielichy ministerjalne.

Kielichy te do zbierania ofiar wina od winych ug. dcleracy a stawiano na ofiaru i wino z tego kielicha przelewano do kielichow ministrantow. To „calix communicatio”. Ordo romanus II podaje, że gdy papież celebrował mszę to przygotowywał się trzy kielichy: 1° do konsekracji, 2° dla papieża i 3° dla komunię winych, lecz zaraz dalej pisze, że w rzeczywistości używał tylko dwóch, tj. kielichy calix major i calix minor. Kielichy ministerjalne znajdują się w zachodniej do XVIII w. t. j. do czasu gdy przyjęto komunię winych pod jedną tylko postać. Na wschodzie przed restrykcjami i jakobitami zaczęło w tych kielichach mianem „calix” używać także postać komunię. Kielich taki „silas” wg. opisu Benedyktyna Juan de Castro, wazył 4.280 kg. srebra; miał, 2.75. Złota obrotowa i był usztywniony na 30 i o średnicy 19cm. Klasyfikacja jest z 17 wieku. Do wina dolewano do silasa ościs wina konsekrowanego i restrykcji z konsekracji. Wschód nazywał kielichy - „pocztom”. Wschodni kielichy winych były srebrne, złoczone wewnątrz i namaszczone kryzmem św. przez biskupa „kielich - moudi św. Benedykta” jest nowym grobem gdzie jest zamknięty Pan Teresio.

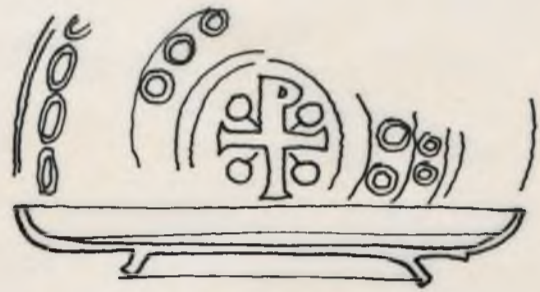
3° Patena.

Rys. 695 Patena z Djemila

Patena współczesnej patny Rys. 696.

Rys. 697. Patena z Elche w Hiszpanji.

Patena, patena, patina i patenda łacińskie oraz góbrze wschodnio - dyski stąg do przyjęcia Hostji; do nakrywania kielicha. Są one zazwyczaj okrągłe i płaskie. Wg. pap. Benedykta XV: „patena reprezentuje kamień, który zamysła wyjść z grobu (kielicha). Prawdnie narzono na patene chleb do konsekracji i byłą stąd obie dwie. O patenie wspomina Zituraga św. Jacha a w 3/4 roku wspomina ją papież Sylwester. Na dawnych patenach rysowano Dobrego Pastora z owczkami i kryzmem. Znana jest patena św. Patra Chryzologa ozdobiona herbami o charakterze symbolicznym. Wg. jednych liturgistów patena reprezentuje wieczność, wg. innych kamień grobowy. Podobnie jak kielich patena jest konsekrowana przez biskupa kryzmem św. Jacha. (konsekracja kielicha i patena mogą ustąpić) Najbardziej wspomnienie o patenie to zdanie Tzypalora z Sewilli: „Vas tale patellus”; patena zafina wzmiankuje o używaniu pateny od 17 wieku. Wzmiankowane były: szklane, złote, srebrne, brzożalowe, z koci stonowanej, jado onyksu i t.d.

2° Duże ministerjalne używane aż do 1711 wieku; 3° chrześcijańskie na kryzmem św. Jacha wklepłe i zazwyczaj wykonywane w brzożu. Znany trzy typy paten: 1° zwykłe, płaskie, półokrągłe z rylcem dla nakrycia kielicha; 2° duże ministerjalne używane aż do 1711 wieku; 3° chrześcijańskie na kryzmem św. Jacha wklepłe i zazwyczaj wykonywane w brzożu.

Dyskami narywane są tace na przyjmowanie chleba ofiarowanego przez uczestników w masie: „offertoria”. Ornamentowane były: perłami, drogiemi kamieniami i t.d.

Monumenty: 1° Patena z Kolorji. Jest srebrna, złocona i ma 20cm średnicy. Jest to dzieło 1711 wieku z Madrytu. Znajduje się na niej scena: Jachana z monstrum; Daniela wśród lwów; trzech hebrajczyków w piekło; ofiara Abrahama; scena hojnego; paraliżka z tortkiem i patriotem figura Dobrego Pastora.

2° Druga patena z Kolorji. Jest z prawoczystego srebra niebiesko - zielonkawego i zdobiona 21 medalionami ze scenami ze Starego Testamentu od historii Adama do trój przedstawiających. Jest to dzieło z 1711 wieku.

3° Patena z Bedest z 1710 roku. 4° Patena z Góry Olwnej. Jest to dysk brzożowy o średnicy 13cm i grubości 3mm. Patena ta stoi na pochylonej stopce z kryzmem i napisem greckim na niej.

5° Patena z Djemila rys. 695. Jest to patena z rytych i z napisem: „Deo gratias”. Ma ona 9.5cm średnicy.

6° Patena z Bereruff. Jest to patena z kolekcji Bererana o średnicy 11cm. Zdobiona 19 rysunkami: kryzma, dwóch aniołów na globie i czerach nek rajskich. Jest to dzieło z początków 1711 wieku.

7° Patena ze Stema. Jest to trzy srebrne pateny o średnicy 35, 36, 37cm z 1711 na 1711 wiek. Na jednej z nich jest scena: komunij apostołów.

8° Patena z Górnymy. (doret) Jest to: „moula patenes” tj. forma na odlewanie paten. Jest to kamień wagi 525gr. o średnicy 16.6cm. z grubością 1.5cm. Zachowany fragment dekoracji ukazuje rysunek aniołów adorujących zła-wieśla. Jest to dzieło 1711 wieku.

9° Patena z Silas - ministerjalna z 1711 wieku o średnicy 21cm.

10° Patena z S. Denis z 1711 wieku.

11° Patena z Elche w Hiszpanji ozdobiona w chrześcijaństwie i charakterystyczna jest typową podstawką.

4° Kłoso do wyrobu Hostji. Prawdnie cały kłoso używał do komunij sfermentowany chleb, później zachód okrągłe opłatki a wschód okrągłe chleby fermentowane dzielone na dwie (dwa natur) części. Zwykłe na chlebach tych mamy kryz i napis: „Iphra-gis” - IS, XC, NI, KA co znaczy Iesus Christus jest zwycięzca. Chleb ten na wschodzie jest nazywany: „prowa” czasem sprząka się na tych chlebie napis: „panagia” na odwiecznej części z rysunkiem 696

Jest to na cześć świętych chleba anielskich. 1° jest to na cześć świętych chleba anielskich.

Wpoczątkach kłosista zachodniego piskano chleb znaczyli: „bucella panis” a od 1711 wieku, używały w wyście złociste formy odlewane które już 1544 roku koncył próbują zunifikować.

Na rys. 698 mamy zebrań formę z Kartaginy z 1711 wieku o średnicy 14cm i o grubości na odlew 2mm. W 845 roku koncył ustalił, że z Ducha Świętego wynika iż w wyście chleby otrawowe są okrągłe i że wymiar dwóch Hostji wziętych w wagi 3 (trawers) paten aniała, a na tych na jeden palec anielski. Winych być dalej na Hostji trzy kłosa na wspomnienie trójcy i siedem na wspomnienie darów Ducha Świętego. A z napisów tylko chrześcijańskie, monogram Teresio, „Deus”, „Dominus”, kryz z d i w.

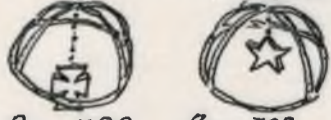
Rys. 698 Forma do Hostji

Wg. egipskiego opisu kościoła Ison (Egipt) były tam flakoniki wysokości na 17cm i o stopie 5cm. Amputki te były z figurami: Chrystusa, apostołów, ze scen z kamny Galilejskiej i t.d. W metropolii w -serres jest podobny flakonik na wodę i wino, na brzegach są dwa otwory i kiedy zaje się z tego flakonika to woda i wino miesza się.
Flakoniki na mycie rąk są wrywane ponad basenami. Biskupie „aiguieres” są złote. Nad temi basenami -facami ma również miejsce oczyszczenie rąk w małej srebrnej lub metalowej uanie która służy również dla soli. Tace srebrne lub brązowe są złoczone.

11° Dzwonki

Do mycia służy wrywane są miedź srebrne dzwonki Tyczone parami oktonych jednak brak wiadomości z archeologii.

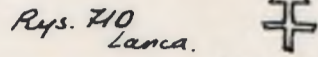
12° Asteriskos (bizantyjski)

Rys. 708 Asteriskos

Rys. 709 Asteriskos

13° Suijta danca (bizantyjska)

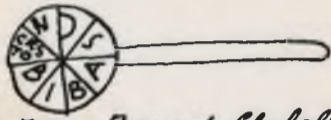
Rys. 710 Lanca

jest to nożyk trójkątny bardzo krótki z knyrykiem służyącym do dzielenia Hostji i jest wrywany w kościołach greckich.

14° Wąpka (bizantyjska)

Również z rytu wschodniego w kształt serca lub trójkąta jest wąpka z jedwabnej ętałi - „moresa” lub „spon-90s”. Wąpka to służy do Tyczenia parcel na dysku i do oczyszczenia tego dysku i poterionu. Przechowywana jest w złożonym corporalu.

15° Wachlan liturgiczny (bizantyjski)

Rys. 710 Rysunek Clabellum z katakumb z napisem: „Bibas in Oustro”

Inaczej: „vipidia” lub „hexapteryga” lub „flabellum”. Jest to wachlan metalowy w kształcie głąby anula z tróścianą strzydomi figura z serafinów adorujących strzydomi Boga. Póstruguje to tym udchlanem diach jmy odprowadzaniu mych od „obstata”. Jest to symbol aniołów otaczających otan. Flabellum jest nomenem na

Rys. 711 Flabellum ze Stima

wysokim franku w czasie procesji. Pierwotnie wachlany były kwadratowe i prostokątne, a dopiero później okrągłe. O wachlanu mówi VIII ks. Konstytucji Apostolskiej w r. 837, iż jest on wrywany przez oleuch i diakonów po bokach otana. Jest ten wachlan z welinu lub z piór paunia (by odganiać muchy od kielicha). W 837 roku fundator klantonu Cysoing w Hainaut funduje: „Flabellum argenteum unum” w zrywach z Clunij z XI wieku mamy opis o odprowadzaniu much wachlanami. Zrywane te wachlany w spisie inwentarna skasica z Riquier z XI wieku. W inwentarnu z 1359 roku Trabella, francuskiej kolonii Angielskiej, zrywane: ventilibra, flabella, philacia, rotunda, dyadema i rotula. Inwentarn z 1295 roku w kościele św. Pawła w Londynie wspomina o „ogonie paunia”. W Krymie inwentarn z 1367 roku z S. Piotra wylina: „pellendas”. W 1429 roku w kaplicy Wilhelma w Exeter jest wzmianka o wachlanach o piórach paunich. Później Ch. de dinas w „des disques cruciferes”, ze flabellum et „Eumbella”. W: „Revue de l'art chrétien” w 1883 roku. Były to wielkie wachlany na dymkach drewnianych. Od XIV wieku wachlany są nadkoszaj i zastają tylko u benedyktynów i dominikanów. Od XV wieku są zapominane, ale w Krymie za papieża Mikołaja V (1447-1455) wrywane wachlany w ceremoniale i mówi o nich: „Ordo romani XIV” fessert w XII wieku papież Bonifacy VIII o wrywaniu wachlanów w Krymie i o paunich piórach tych wachlanów. Z owych tych piór. zrodził się symbol oczu cherubinów adorujących. Miniatura irlandzka z Book of Kells ukazuje wachlany z dzwonkami.

- zachowane monumenty:
 - 1° Wachlan z Monca z 625 roku
 - 2° Wachlan z Tourmes (dziś we Florencji w Bargello) z IX-XI wieku o średnicy 30cm. z rączką długości 36cm.
 - 3° Wachlan z Canosa (Pouille) o średnicy 33cm i o długości rączki 24cm.
 - 4° Wachlan ze Stima (Koto Alep) z VI-VII wieku.

16° Kugi

O kugach liturgicznych o których już wspominałem muszę jedynie zaznaczyć, że w kaisie greckim obok Ewangelijskich występują sakramentary zwanym Euchologiem.

17° Rodzina

liturgiczne instrumenty muzyczne

1° Instrumenty strunowe

Rys. 712 Lira

a° Lira. Z strunami widnymi w typie antycznym aż do XI wieku; w manuskryptach z Angers, w psalteriu z XI wieku i t.d. W manuskrycie z 5-Commeran z IX w. Lira jest nazwana: „cythara seu lyra”.

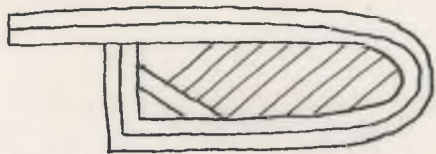
Rys. 713 Psalterion canticum

Rys. 714 Psalterion

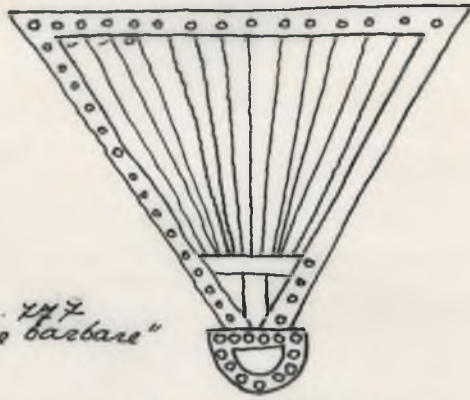
b° Psalterion. Jest kwadratowy, 10 strunowy lub trójkątny (rys. 713; 714). Na psalterionie grało psalteryjczykami lub „plectre” z drewna lub z „arasin”. Wrywany jest psalterion na kolanach lub na piedestale. Trójkątne psalteriony zbliżone są do cythary barbarie i nazywane są przez św. Izydora - „cantium”.

Rys. 715 Lira z psalterionem z XI wieku

Rys. 716 Cythara

Rys. 717 "Cythara barbara"

Rys. 718 Naule.

c° Naule.
 Wg. rysunków w psalterzu z Agers były naule z przedtem pięciokątnym lub trójkątnym.
a° Cythara.
 Inaczej poznanej zwana: „barbara”, „heutorica”, „angelica” i jest ona o kształcie delta i zwykle na 6 strun.
e° Choron.
 Jest to instrument ceterostrunowy z IX-X wieku. Okas choronu jest w muzeum w Boulogne.

Rys. 720 Harfa

f° Harfa.

Ten instrument egipski zwany jest z manuskryptu z S. Baise z IX wieku. Harfy te były 72 strunowe.
g° Monocorde. (Monocorde)
 Jest to pudełko kwadratowe lub okrągłe z dwoma „chevalets” i z jedną stałą struną i z drugą naciągającą do skali tonów. Używano było dla dzieci do intonacji, później do nauki i do kompozycji.

h° Crot.

Najstarsze croty są znane z VIII-IX wieku. Jest to „archet” z grającym przedtem ewideo z dwóch boków i z „manche” porożku i ma 10 strun. Od IX wieku crot ma już tylko 3 struny.

i° Violon

Jest to: „lyra piriforme” jednostrunowa.

Rys. 721 Violon - Skrypce.

Rys. 722 Organistrum

j° Organistrum.

Jest to rodzaj skrypki z naciągającą korbą i ze smykłem: „rosel” S. Baise z manuskryptu rys 722 w S. Baise

2° Instrumenty dęte.

a° Trąby i Trąbki.

Trąby są nazywane: Tuba; Citrus (rys. 723); buccina, fauceo, carrix, salpina, clazo, clararius, claris, madubla, licinia, sificinas i tubesta. Trąby są to trąby mosto, miodrowane, króje, dżumie; używata pięchota rymiska przy pogrzebach. Citrus jest to trąba, lukana używana w rymiskiej armii do wezwań; w kanałceji. Buccina była używana na odległych posterunkach. Trąby były przeważnie dźwięki i służą do wezwania wojennych na mię w czasie gdy nieszano jamie dżumów.

Rys. 725 Saguebotte.

b° Saguebotte.

Inaczej „sambuca” jest to trąba zagigta zauretek trombonu typu używanego w IX-XI wieku.

c° Flet.

Jest pojedynczy i podwójny (rys. 729) z sinistra i dźwiny dextra.

d° Syrinx

Jest to taki flet inaczej Flute de Pan. Jest on bęgi. Frunicy bęgi jako puzonka półokrągła z osmioną otworami o typie zbliżonym do organek lub wielogłosowego gwirldka.

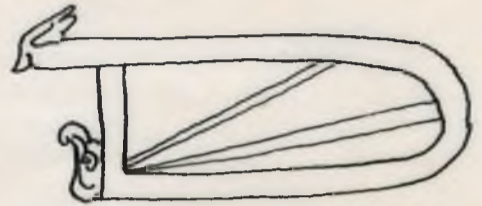
e° Chorus

„airain” jest znany jako typ jednostrunowy jak na rysunku 726; diuunary jak na rysunku 730.

rys. 726 Chorus z jedną struną

f° Organ
 Oinstrumencie typu dżaj dane nakowcu.

Rys. 719 Choron

Rys. 720 Crot.

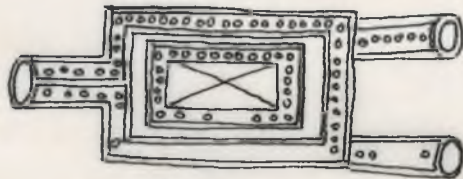
Rys. 723 - Citrus. Rys. 724 Trąba.

Rys. 727 i 728 Flute de Pan.

Rys. 729
Flet i kastaniety

Rys. 730. Chorus podwojnorodowy

3° Instrumenty uderzeniowe
a percussion.

a° Druony.

Najstarszy znany dron jest „Sautang” z kościoła Sw. Cecylii w Kolonii i jest on z 613 roku.

b° Cymbaly. Trone, cymbala lub acetabula. Są srebrne lub miedziane i są zwykle oukutane z metalu. Druoniono uderzając dronkami o siebie przy nachyleniu cymbalami.

c° Carillon lub tintinnabulum. Jest to tutek na którym jest zamierzonych siedem dronoczek: ea, ti, ut, re, mi, fa, sol - w które stukano młoteczkiem.

d° Crotales to kastaniety które ksi były w orkiestrze liturgicznej. (rys 729).

e° Trójkiety w których bok uderzano drążkiem żelaznym.

f° Bumbulum.

Z airain lub zelaza, jest to rura prostokątna z tylną innemi rurkami zakończonymi dronkami które wibrują tymczasem na tańcu zamierzonym na przycie żelaznym.

g° Byben.

Jest wzięty od Tywiku. Drewniany z naciekniętymi skórami. Zwany był „symphonia”. Uderzano w ten byben z obu boków pod czas gdy: „Tympanum” był to byben jednoboczny. O potówie niniejsze bybny nazywano: „margacrum”.

h° Tympanium.

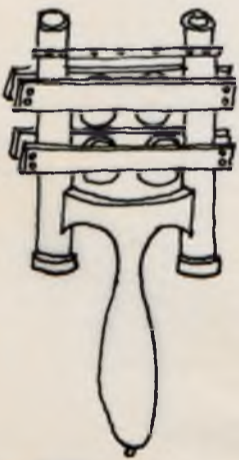
Jest to od Tywiku instrument wzięty w chórze do strojen. Rys 734.

Organy.

Współcześnie w kościołach występują różne rodzaje organów orkiestralne ale z przewagą instrumentów strunowych, a zwłaszcza skrzypiec, ale w starożytnym współczesnym instrumentem liturgicznym są organy. Od XVII-XVIII rozwinięły się organy które niemal kompletnie wyparowały z kościołów inne instrumenty mierzalne.

Rys. 732 Carillon

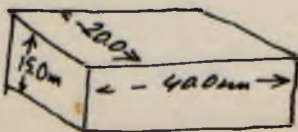

Rys. 734
Tympanium.

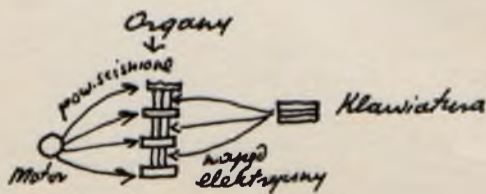
Organy rozwinięły się z „Syrinxu”, a u Greków były znane już w III wieku przed Chrystusem. Włochy jest opisany organ wodny. Ałchemicy Grecy znali również organy pneumatyczne. W kościele greckim organy nigdy nie weszły w użycie. W kościele łacińskim dopiero od papieża Wiktoria II (657-672), a za jego następcę je powszechnie dopiero od VIII wieku. W Tywiku znano już organy o trzech oktawach podzielnym chromatycznym. Barokowe olbrzymie organy ustanawiano zamykając nad wejściem do kościoła, choć malarzy je umieszczano w sanktuarium. Barok podjęty chór organami i umieszczony w chórze również w tyle kościoła. Opiś z datą 15. lutego 2. Oberliniaki wstąpił do chóru i umieszczenie chóru przy ołtarzu z organami, który może współcześnie przy pomocy aparatury elektrycznej przesyłać napięty do organów umieszczonych z dala od kławiatury. Organy wymagają dostatecznej wysokości dla rur, do tego pneumatyka i całkowitej ochrony od promieni słonecznych które je niszczy. Bieżąco podaje dane o organach z ujętymi w E.T.H. w Turynie prof. Dr. W. Dunkel. Organy składają się z: 1° motoru z miechem, 2° przewodów na ścianach pomieszczenia, 3° rejestrów z pincerkami i wentylami i 4° z kławiatury z haklem rejestrów: „Schaltorgane”.

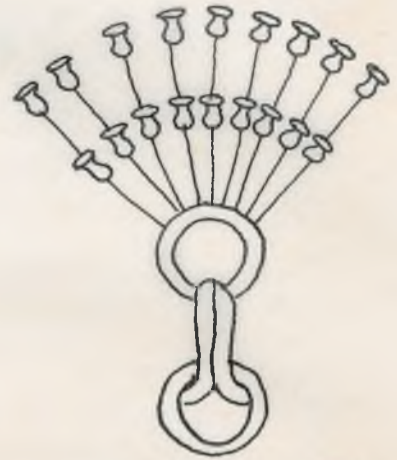
Rys. 737. Wymiarowanie ściśniętego konietra do organów

Rys. 739.
Przebiegi na dnie organy.
20x40x15 = 12000 m³.

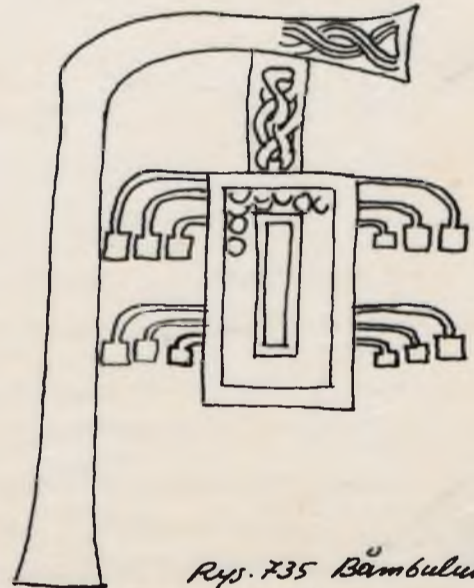
Rys. 738 Schemat organów

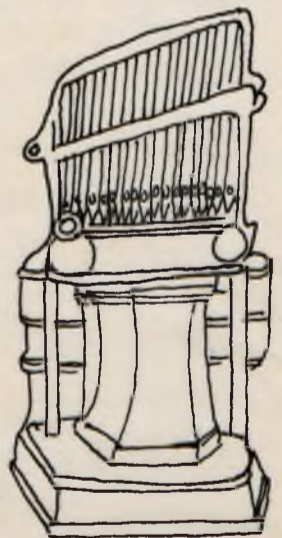
Rys. 731. Cymbaly

Rys. 733. Trójkiety.

Rys. 735 Bumbulum.

Rys. 736 Organy z kławiatury

Przy 40-45 rejestrach potrzeba około 25 m² powierzchni na organy o wysokości 6-8 metrów. Kontraktujej instalacji o elektrycznym napędzie wykonanej (w 1942 r.) przez firmę niemiecką, która w ścianach wykosiła 30 do 5.000 furm.

W kasiele wschodnim mamy:

10 C. 2. 17 TOV

Celesta tj. pascienny obus otanony kwadratowy kloby zeryna

2° andemson

1. jedwabny tkaninie dekorowanej scenami z Biblii. W tkaninie tej jest od wewnętrznej krawędzi do krawędzi wzdłuż krawędzi biskup wchodzi relikwie. Jest to odpowiednik toleńskiego alba - portable. Wpływem jest również ubiór antymension na probosc.

3° wale

W kasiele wschodnim są trzy wale: 1° na dysku, 2° na całości kielicha, 3° na całości, zdejmowany w czasie Credo i nazywany: „dhp”

B. Szaty liturgiczne (od VIII w. bogato zdobione przez biskupa).

Opis ogólny.

W końcu IV wieku św. Jeronim opierając się na Starym Testamencie wyda ubranie liturgicznych mówcy, że na wschodzie biskupi noszą „mopharion” a kler: „oranum”. Papież Celestyn w 428 r. w liście do mowicy wienne i starbomme pisał, gdy dowiedział się, że biskupi gallo-romanscy wprowadzają specjalne szaty: „musimy odwołać się do ludzi przez nas do biskupów, a nie przez nasz strój”. W owej gwałtowności biskupi którzy przesłali mieli ukonieczony szkół filozoficzny nosili pallium, mały płaszcz oznaczający filozofów, a który to planował Celestyn biskupom zakazać. Jest w IV-V wieku ugraina niechki Kosciola do mienidunow. Św. Augustyn mówi tylko o dwóch szatach, spodnie tunika i uenchnie byrrow (bizzus). Tuniki noszą wrycy jednakowe, a jedynie biskup nosi bizzus pretorius. Bizzus był to płaszcz zawiązany zaręczony na ramiona z ciemnej wełny naturalnej i zapinany agrafy. Jest to ciężki płaszcz zimowy, gdy „zacerna” jest lekkim okryciem letnim. Bizzus był ozdobiony wspaniałym krawędzi i był noszony przez kler: mnichów od IV wieku. Św. Augustyn mówi: „Każdy murec także ubranie, abym mógł je oddać kłósemu kłósem z braci który nima ubrania”. Opisuje pascienny tuniki: „linea” ten strój utrzymuje się w Krymie do 600 roku. S. Benoit śniadły że w VII wieku mniisi noszą: tuniki, pas-conquileum i cuculla t.j. płaszcz noszony dawniej przez niewolników dla podzielenia skromności. Tunika mnicha Casena, to „colobium”, „colobium lineum” t.j. zn. Luana tunika jednolita z haftem purpurowym wg. delendri Dick-lyana.

Rys. 756. Dalmatyka papirus Leona III z 800 r., złoże, srebrna z konstantynopolsku w (A); Tazus odwrócony i zycio; figura Chrystusa tryumfującego otwartą karyką na „myjście Ci” co jest jest bogostawianiem przez Błaż; N.H.P. postać embematku 4 Ew. Na odwróconej scena Transfiguracji i na ramionach Komunia apostołów.

Kler afrykański, gallo-romanski i uirgocki nie nosił dalmatyki kłósem przysłała się w Krymie wiod kłemu u. opoca Damarego (370-75) a pallium nosił papież. Wpływ palliuma wrycy uenchni nosili paleuoli i jak pogane zdejmowali do modlitwy. Św. Augustyn określa pascienny kłósem jako ubranie profesorów rzymski, a palliula to jest w 30 r. byrrow uenchni noszony na tuniki w podrobie. Płaszcz kłósem, reprezentacyjny od III wieku do rzymski przez Aleksandra Severa stancum nymstus na zemp. byrrow, zacerna i palliula obrotano w rzymski liturgiczny jako płaszcz. Od VIII wieku płaszcz jest jednoznaczna z „casula” t.j. z kłósem płaszczu Euarego. Identyfikacja ubrania uenchni, kłemu utrzymuje się do VIII wieku co między innymi widac w pocisku papirus Zachariasza w malaurie w S. Maria Antiqua w Krymie, fwe grecku z 741-752 roku. Tu w tych to ratach odwróconych odprawiano eucharystię.

Równy opis stroju papieskiego podaje „Ordo romanus I” (Mabilion), gdzie mówi, że kiedy biskup nymstus przyjechał do dakeranu to miałera ty „mistaat vestimenta sua” w: 1° linea, 2° cingulum, 3° pallium nymstus do pascienny 3 spilkami i pascienny i w rzymskim ramieniu i w 4° anagolium, 5° linea dalmatica, 6° mappula. Linia (1) - jest to białyna, cingulum (2) pasek mury; anagolium (3) lub anabokagium; dra Goldioy - mały amict, amictus, (4) to okrycie t.j. w a. c. uenchnie w opisie dakeru Angilberta dla opactwa S. Riquier) jest to mandopodobne płótno okrywające strój uenchni przez mnichów. Oto Casen pascienny: „Mhisi noszą raramentniki wykonane z podwójnych ozdolek” tkanych z wełny i kłósem grezy narywany; „dwołdowos” lub raramentula, rebra, chiatoria. „Mhisi miał na celu sciskać na torsie tuniki aby dac swo- bode rkom jak pasek na brzuchu osuobadza nogi. 4° linea dalmatica (jest to strój symbolizujący pod dyka) jest Luana i narywany pascienny linea lub amictia co znaczy kasula.

5° omict dalmatica - jest to ubranie w tascienny dyka i z dakerone jest haftami. 6° pascienny jest to płaszcz nymstus jak pascienny uenchni. Mappula trymano w rzymskim rzymskim między pascienny uenchni i w Krymie. Uenchni ty ona z mappula t.j. z tascienny. Tuniki na wielu dyptykach jak mappula trymano konsulane nymstus w prawej uenchni rzymskiej rzymskiej. Z rarament: brachiale, a ug. daker pontyficalis: palla Anastima Luana lub uenchni tascienny okrywająca rzymski rzymski. W VII wieku „palla Anastima” noszą diacy nymstus jako dowód przywidzia, choć pascienny była to mandopodobne tascienny tascienny do celebry mury. Diak noszący Euarego miał również rzymski mappula.

7° pallium. W Ordo rom. I z VIII wieku i V z X wieku jest to uenchni strój papieski. Pallium uenchni na portracie św. Gregora w monasterze ad Clivum Scauri w końcu V wieku. Jest to długa biała pasma dekorowana ciemnym kłósem i zakładana jest na lewe ramie, okrywana na rzymski i opadałca na tył torsu z frondami. Tak nosił pallium Maximianus biskup Rawenny na mozarie S. Vital. Z 513 roku jest wiadomości że papież Symmak okrywające pallium biskupowi z Arles, S. Cesaremu. Wg św. Gregora pallium jest to znak rzymski noszony tylko w czas mury. W VIII wieku pallium jest odznaki arcybiskupów zachodnich. Wywodzą się ta rzymska ze stroju konsularnego dakeranego prawem 382 roku, jako honoraria odznaki nadawana przez cesarza Konstantyna. Rzymskie pallium odprawia do wschodniemu „w Mopopioy”, noszonemu przez biskupów od 400 roku. W baryllie podziemnej św. Klemensa w Krymie na greckach widrmy papirus w dalmatyce z 2070 roku jedwabiu z haftami chimer bizantyjskich lub perstik i w purpurowej tascienny w kłósem i quardy rzymskiej. Wg. fakturywój denagi Konstantyna Wielkiego ubranie papieskie jest takie jak baryllura biskup rzymskiego i składa się z szkarłatnej tuniki, z purpurowej chlamydy i z pallium (Superhumeralis) odpowiadającego tascienny dookola rzymski cesara. Oras ma na głowie, dyptem candidonidore” 904 r. papież miał nymstus diademem od Konstantyna. [Wpływ sp. że obraz ten jest fakturywój, gdyż pascienny podobnie jest to dokument aż z VIII wieku, a porożem podaje opis nymstus z Ordines romanus I.] W rzymskich jak widrmy strój liturgiczny nie łósem. Tak oto, alba, pascienny, dalmatyka i tunika są to nymstusie ubrania cywilne z IV wieku. Tak jak: mappula - tascienny; orarium powstaje z osoro - białna, „99 x id lry” - okrycie do nosu. Powoli rzymski uenchni sp, uenchni rzymski, strój sp odznaki. W uenchni jedynie od nymstus nymstus pallium. Cingulum i amict nymstus od rzymskich który mappula je od plebru. Symbolizm pascienny znaczenie później w IX-XII wieku i nymstus rzymski co narywany szatami liturgicznymi. W uenchni nymstus do strój liturgiczny dekoracje koronkami.

Wpływem strój liturgiczny kaptana zawiera: surpulis, amict, albo, pasek mappula etola i omat. Surpulis jest nieobowiązkowy. Amict do dziś nie uenchni na wschodzie symbolizuje kłósem zbawienia św. Pawła. Alba jest to biała sukienka znacza greckie poderis, uenchni daker z bogactwami haftami, a symbolizująca niewinność. Alba jest obowiązkowa dla celebransa. Pasek z bogactwami jedwabiu i srebrnymi szablami kłósem mappula i rzymski kłósem i jest symbolem uenchni. Mappula, manipula jest daker ozdobnym rzymski (jest w kolone etoli) i jest symbolem mityści dobrych uenchni i ma uenchni try celebransa. Etola skrywaniana na piersiach symbolizuje srodzyc zera, mityści Buga i rzymski celebransa. Daker na sutanny wktadany omat.

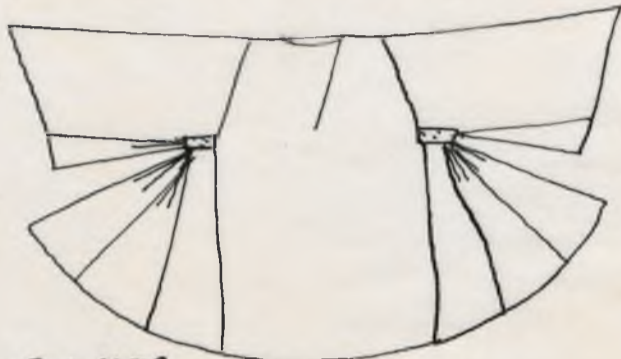
Wpływem strój liturgiczny biskupa zawiera: pantofle, poniewchy, kłósem pascienny, tuniki, dalmatyka, rzymski, pascienny, mitra, pascienny orarium, a arcybiskupi pallium, oras, amict, albo, manipula, etola i omat. Wpływem strój, dralwa: Amict, albo, manipula, tunika, etola kłósem kłósem na piersiach ale nosi się na zewy, pod prawym ramieniem. Wpływem strój liturgiczny pod dyka: Amict, albo, manipula i tunika. Renta kłemu touzenowego nosi surpulis [chasuble, manipula, etola i uenchni kielicha winny być jednakowe.]

Ubrania liturgiczne wschodnie są:

- 1° Sticharion jest to odpowiednik Tacińskiego ornatu, a jest to tunika do nóg, a u białka długa dalmatyka z szerokimi rękawami.
- 2° Oration jest to długie etola białe, jedwabna naręcza z trefną krawędzią i z trefną „Ayios” i jest ona noszona na lewym ramieniu.
- 3° epimanikia jest to „surmanches” do spirania sticharion.
- 4° zone lub zanonon - jest to pasak.
- 5° epitrahelion jest to odpowiednik Tacińskiej rękawka lub chlebca z kłosem.
- 6° phelonion - etola księży i biskupów.
- 7° polystarvion to phelonion biskupów, a ów zastąpiony jest przez sakkos.
- 8° kalimafkion lub kamifalcion jest to baranek cylindryczny czarny u księży z wypiętym u góry.
- 9° epanoklimafkion jest to na kalimafkion nakładany czarny u wiat; przypinany dwoma rubinami i opadający na plecy. U metropolii i Moskwy, Kijowa i Petersburgu noszą epanoklimafkion biały.

Opis narysów rzymskich trat liturgicznych.

1° Surplis

Rys. 758. Surplis współczesne. z Brauna 57

Surplis jest to tunika do pięć tyłki z szerokimi rękawami. Jest to pierwsze ubranie po toniuro. „Cotta” - „surplis de talie” używane jest przez kardynałów, biskupów i prebiterów. A do celebracji superpellicium. Wzrost był z dobrego płótna, białego lub muslinu. Krawiec uortowaty alby, trefnie, „katolickiej”, „włoskiej”, „cotta”.
 Rozróżniamy dwa typy:
 a° wstawiany przez górną z otworem okrągłym kokardą zamkniętym
 b° „prostokątnym”.
 Ordabiane jest surplis na białych, z modu, na białych rękawach i na nich.

2° Rochett. Roket.

Jest to tunika do pięć tyłki z wąskimi rękawami. Jest to ubiór chłom z „roccus” zwany od XIII wieku, a w Rzymie od XIV wieku jako „camisia romana”. Od św. Gallusa surplis i rochet noszone są pod alby. Jest to rodzaj kamry. Braun wymienia roketę jako koronkową jako rodzaj ornatu biskupich prebiterów i diakonów jako oznaczenia.

3° Humeral lub amikt. (amict).

Rys. 760.

Rys. 761.

Rys. 762. Trzy rodzaje zakładowania amiktu z Brauna 37°

Jest to biała wstęga płótna prostokątnego 80-90 x 60-70cm z krawędzią na obrzeżu i często z kłosem z modu noszona pod alby, a na surplis lub roket. Na amikt zakładano też kaski i sutanny. Miał on symbolizm amiktu, i jest on kaskiem zbawienia z listki św. Pawła do Efezian II, 17. Ordo rom. I jest pierwszym stwierdzeniem amiktu epanoklimafkionu inaciej: „anagolagium”, „analogia”, „cornicris”, „fano”, „humeralo”, „superhumeralo”. Amikt z kapucynem występuje w w Rzymie od XIII wieku, a we Francji od 1789 roku. Wyprowadzi się z białej „amictus”, „bale”, „pallolium” które w antycznej epoce potrzebne pod paleniskiem czy pod dalmatyką na sruji. Na ortury od zimna czy potu. Szły to wyhonowane z płótna lub z konopi i bogotawiona była przez biskupa. Pierwotnie była prostokątna i białadrona, a dopiero z czasem jest prostokątna. Od XII wieku jest ordabiana z trefną, a od XIII wieku krawędzią i brogiem kamieniami. Prawdopodobnie była noszona na górną sruję i ramionach na aube i zapinana na piersi agrafą jak na rysunku 760. Wpółnocnie humerale pod alby symbolizuje „châtiment de la voix”. Białe ras symbolizuje: „menditiam bonorum operum” w amikcie, św. Tomasz uadri symbolizuje w wyhonowaniu sruji boga. Innocenty III papież uadri symbolizuje ciaba co derywa słowa i symbolizuje dobrych dzieł. Znany trzy rodzaje umocowywania humerale: 1° mystryje, 2° na rogach wyczeranie urek z krawędzi i 3° ugranie kokardami.

4° Alba (Aube)

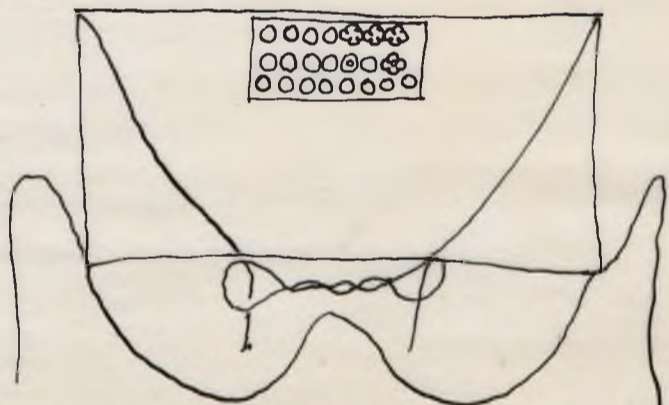
Jest to spódnie ubranie które winno wisac na palec od ziemi po ułot dmaniu. Ma szerokość 1.50 do 1.80, a wysokość jako oby się ta uoklykato i było silnie spakowane. Obród upc cyproni conormie; 3.50m. Alba jest to biała tunika uokomona z rękawami derywacjami sutann; jest z płótna a dno z koronką u dolu. W 179. Miał symbolizuje cyprasi sansa (st. 1700 III H. 1713/14). Jest to pierwsze ubranie papieskie do mny. W białej alby narzucano: „camisia”. Wyprowadzi się alba z długiej tuniki z XIII wieku. W X wieku biskupi stale narzucali kłew aby nie odmanawal mny w albach w których sruję

Sw. Bazyli Sw. Jan Chryzostom Rys. 757. Strój wschodnie z Museo eto cristiano w Rzymie (1963)

Rys. 759 Surplis z Brauna 55

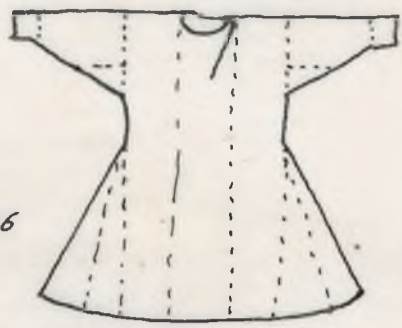
Rys. 763. Amikt z pastorem z N. M. Kanny w Edamstun z Brauna 36°

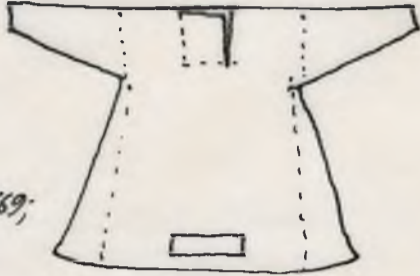
Rys. 764 Alba (Aube) 1/30 uel. naturalny z Brauna 41

Rys. 765 "Szreniabe" średnio-wiekowa alba z Brauna 42. 1/30 wielkości naturalnej.

Rys. 766

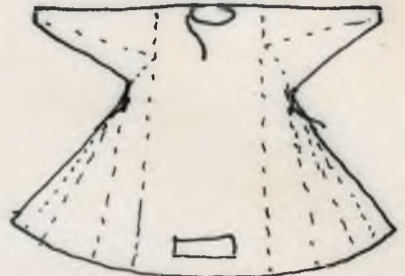
Rys. 767.

Rys. 766; 767-768-769; Alby średniowieczne? Castel Sant' Elia z Brauna 44; 45. 46; 47.

Rys. 768

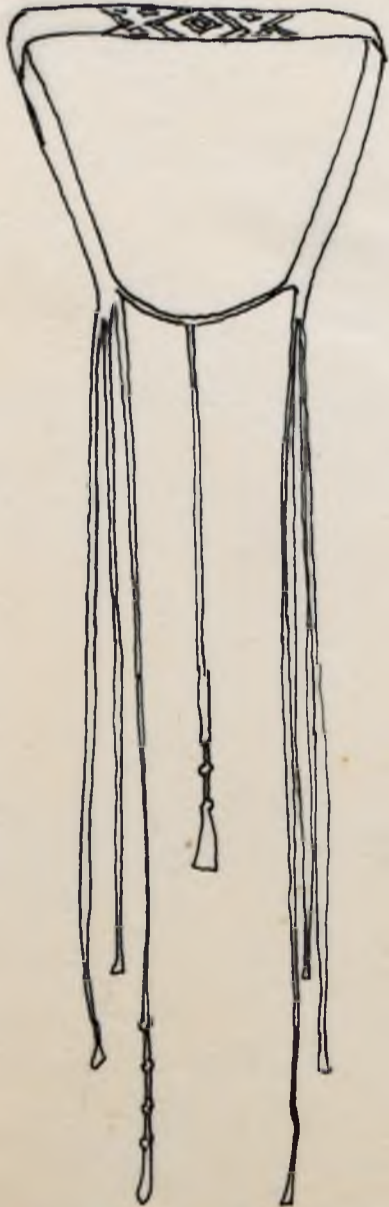
Rys. 769.

Do XV wieku alba jest wąską obcisłą linia, a niekiedy workowata z fałdami udebranymi się dopiero od XVI wieku. Na opanach i obcięciu rękaw jest w średniowieczu złotym galonami, a od XVI wieku zdobiony koronkami. Alby nazywano: tunica alba, tunica talaris, tunica tinea, tunica poderis, linea, supparus, sub-cala, camisa roccus. Alby znana jest w tekstach od Dwieleu i zpieł powstaje surplus; raket. Alby dawana była nowym poczonem. Są alby jedwabiu i triangu i są symbolem radości. "Stella alba" miał nacić cniw na grobie Chrystusa.

5. Pasek, cingulum. i subcinctorium (podpasek)

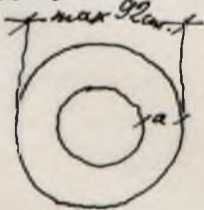
Pasek jest normalnie z tny z koronki i z wężu. biały lub barwny w zależności od stat. Są trzy typy: smarowy, pasowy i ztorony z dwóch wąskich pasów jest to typ wstaki. zwykle ma szerokość około 3cm. i długości 2.50 metra, a poduony 3.5 do 4. metrow. Symbolika pasu wq. krakiego Maurusa jest - samostnienie cy od gniechów aug. Amalariusz a wotremygli- uosici i zupzrania niskich popzdów. Subcincto- rium nosi na cingulum papig; w czasie mowy pontyfikalnej; i ma on formę machupulana z hysankiem kmyza i Baranka.

Rys. 772 Pasek - cingulum z katedry w Seno Rys 2 Brauna 52

6.° Fanone

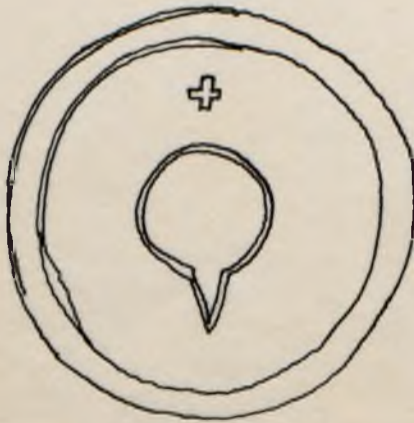
Jest to rodzaj ornatu bardzo mało uwymanego i niema on gładkiego znoczenia. Zaliczany jest przez głow na ramiona.

a - Fawhosi maximum na 273.

Rys. 273. Fanone.

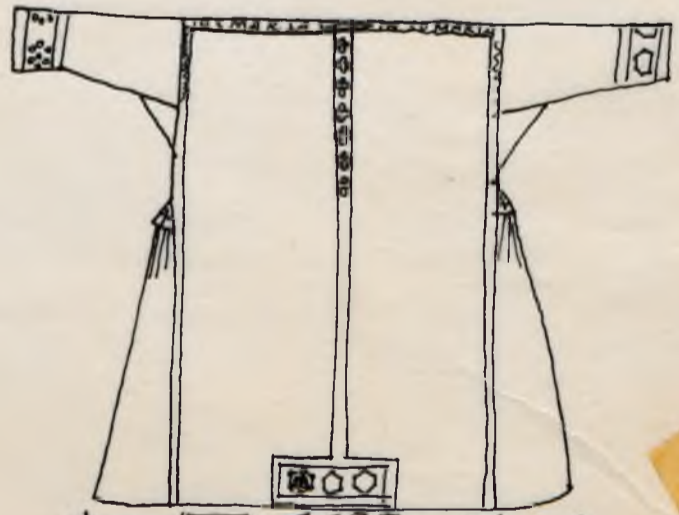
Fanone składa się z dwóch warstw lub z dwóch płatków białego jedwabiu.

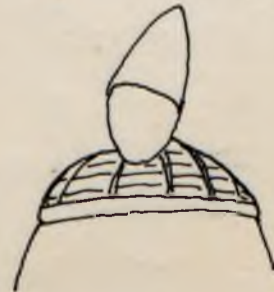
Rys. 274 Fanone z Brauna N° 39.

Rys. 770. Szpatka alba x. j. "szpatka alba" 1/20 wielk. natw. z Brauna 43.

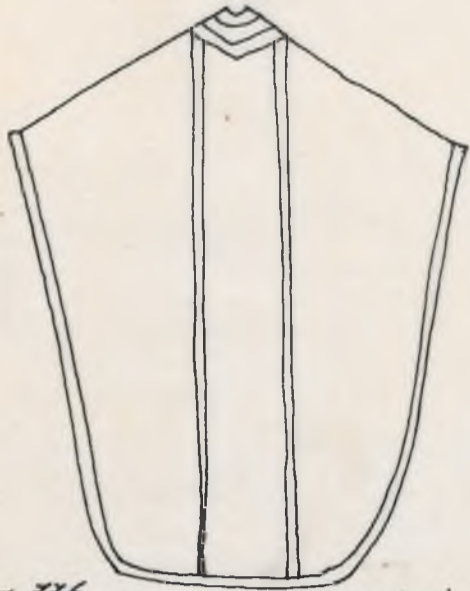

Rys. 271. Średniowieczna alba z muzeum Wiktorji i Alberta w Londynie

Rys. 275 Fanone z obraru Cosimo Roselli papiera Sylwestra z kaplicy sykatyjskiej w Lymie.

7° Ornat.

Rys. 726 Ornatw. Bonaventura z S. Maria Maggini w Rzymie. 1711 rok. (Braun 86)

Ornat. (Chasuble, casel, casula, pianeta)

Test to płaszcz niewiotnie do 17 wleku o kształcie drucowym i z otworem na głowę z ozdobami przy szyi i na brzegach. W 17 wleku ukazywały się ozdoby i moda. Zaczęto je jako pas i krzyż. Następnie jest to jedwabny kształt: „sca-pulaire” z otworem na głowę jak np. na wy-sunach 777-780. Roznóżamy współczesne ctery typy ornatów:

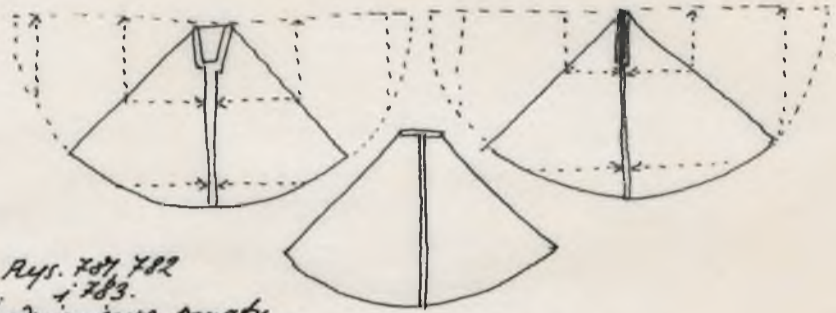
- a° rzymski: z przodu długości 1.30 i szerk. 0.55 i z tyłu długości 1.30 i szerk. 0.75.
- b° francuski: który jest krótki i szeroki, ma z przodu ozdoby i krótkie kołnierzyki, a z tyłu o kształcie krzyża.
- c° niemiecki: jest dłuższy od rzymskiego na zaokrą-glenie dołem; jest tylko jednaki.
- d° hiszpański: jest jak trójkrójny; ma z obu stron ozdoby w kształt kołnierzy (rys. 787; 788) jest to szata celebransu na mszy i symbolizuje ona wg. Raban Maura, mitologię. A od 17 wleku; de jure dixit zęper de Jesus Chryste w 17 wleku ornat symbolizuje szaty niewinny; Rzymskie ornat był nazwany jako zwyczaj strój świecki; aż do 17 wleku, a więc jako paskuda; t.j. z masy płaszczy drucy; o którym na głowę; bez ozdób. Do 17 wleku jest ornat odległości; do 1.60 metra; kołnierzy; o równej długości z przodu i z tyłu. Forma ta drucowego ornatu wstrzyma się we wstarech do 17 w. Wstrzymano ornat (franc. chasuble): amphi-balus, pascula, casula, infula, pianeta.
- a° amphibalus - jest to płaszcz nie liturgiczny krzyż i mnichów, a od 17 wleku wchodzi do grupy szat liturgicznych.
- b° pascula, „pascula” - jest to szata lina-na z przodu i tyłu z kapuzą i z kapturkiem, zbliżona do „cucullus” t.j. do strój ziemowego cy dencowego który zdobiono dwoma pa-sami równoległymi: „clavus, clavi.” z Trajana pascula noszą wybrani, a od 382 r. jest to strój senatorów. który z czasem przyjmuje kształt eliptyczny i taki przyjmują biskupi.
- c° casula (de casa - domowy) jest to krótkie ubranie mnisz z którego powstanie „casula planeta” jest to d° planeta z „17 wleku” jest to lekki ufaturowany strój podróżny. Wstrzy-go przesłone.
- e° infula jest noszona do 1000 roku.

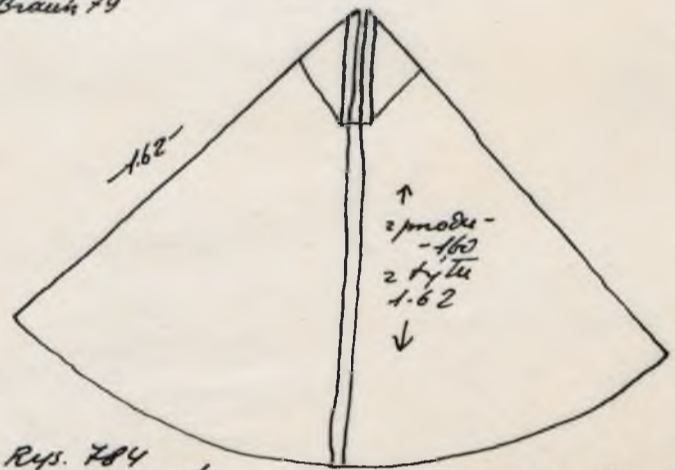
Rys. 777 i 778 Współczesny ornat niemiecki. Są to współczesne ornaty.

Rys. 779 Ornat rzymski

Rys. 780 Ornat hiszpański.

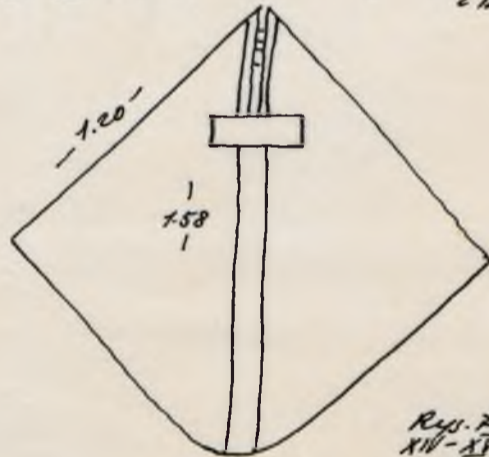

Rys. 781, 782 i 783. Średnowieczne ornaty drucowe z Brauna 79

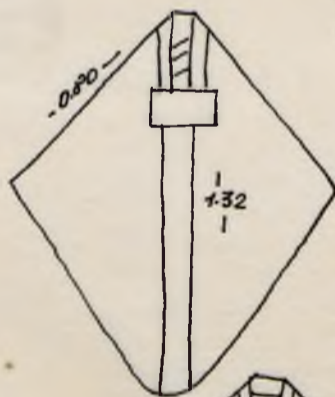

Rys. 784 Drucowy ornat z 17-18 wleku

z S. Castel Sant Elia z Brauna 80

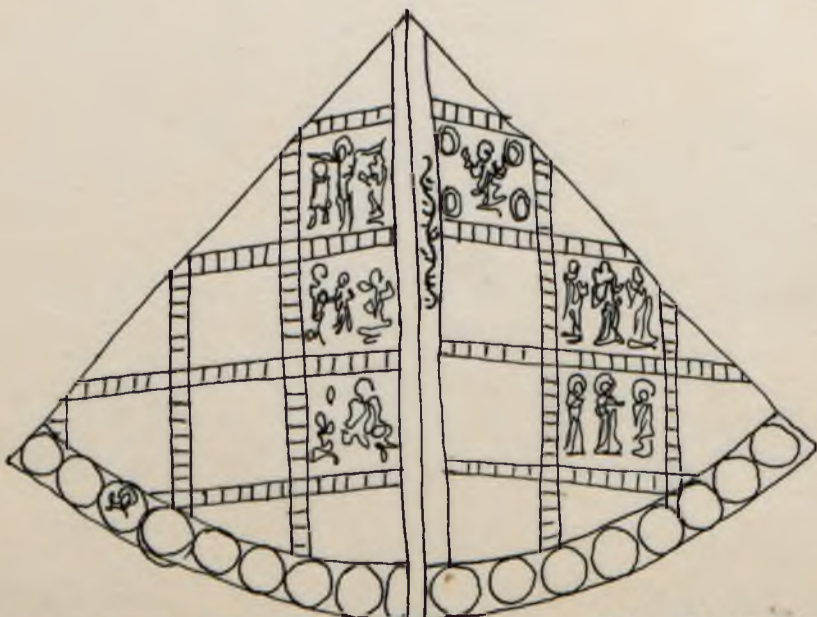

Rys. 785 Ornat z 17-18 wleku z Castel S. Elia. Braun 82

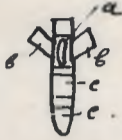
Rys. 786. Rys. 787

Ornaty z 17-18 wleku z Castel Sant Elia z Brauna 83, 84.

Rys. 788 Ornat z 17-18 wleku w Schwanwald w St. Basien u św. Bawta z Brauna 93

O omacie jako o sfoje, liturgicznym
 użyciu od 707r. w Hiszpanii, o pta-
 necie od 633r. w Toledo, we francji.
 od cesarza J. Garmom de Paris,
 od 11 wieku w Afryce. Od 12 wie-
 ka. omaty są jedwabne, a od
 13 wieku podwojone z podbitką o
 innym kolorze. Od 17-18 wieku
 omaty są dekorowane kryzmem
 typu "crax fourchue".
 Właściwe określenie omacie
 to casula, a greckie:
 planeta.

Rys. 790. Kryz typu:
 "crax fourchue"
 z omaty z 17 wieku, w N.M.P. w Sławnku.
 w a - ramie, w b - omacie, w c - N.M. Panna.

8° Kapa

a° Krymska kapa jest to rodzaj Fawora,
 t.j. okrągły płatek z otworem na głowę
 i bez kapturka. Czasem jest eliptyczna i zdobiona
 kluczkami.

w A - imię
 B - otwór na głowę
 C - agrafa
 D - kapturka
 E - ozdoba
 brzozy.

Rys. 791 Kapa. (cappa)

c° Cappa magna

Jest to stary płatek jedwabny czarny (czarny) biskupów
 i kardynałów. (zupioletowa płatek i biskupów.
 d° cappa chorali
 jest to płaszcz choru, podobny lwanu i z kapturkiem.
 Wzrostana jest to kapa: "almucia" też jest chór i była
 futrzana wiewająca się z ramienia lub zamknięta na
 kopułę; pochodzi z pociągłym 12 wiekiem. Prawdopodobnie
 było to nakrycie głowy, niska czapka, lub przed ramionami
 wystająca kapturka. Wykonana była z jedwabiu,
 wewnątrz i z wełny i wlny.

f° Almusette (collerette)

Jest to mały kapturek z kołkami mozaiki lub kamul
 i zbierany jest do "mantelet" płaszcz bez rękawów
 z kapturkiem który noszą biskupi i papieże. Inny
 kapturek ten zwany jest od francji: "mozaika".
 Jest to kapturek z kapturkiem zakrytym na rą-
 mionach i na plecach i na nich zapisany na gwiazki.
 Prawdopodobnie jego wzrost jest mylniejszym pa-
 rtyckim (który nosi jedwabny). Jest użycie i pro-
 zetowe noszą płacie, rektorzy katedr i biskupi.

10 Dalmatyka i tunika.

Rozróżniamy typ włoski, francuski, hiszpański i niemiecki.
 Współczesnie są to szaty jedwabne dalmatyka i tunika.
 ale w Rzymie mawet do dziś tuniki są z zamkniętymi
 rękawami i noszone pod omaty przez biskupów i kardynałów
 przy mszach solennych. Symbolika tuniki to ubranie szczerca,
 a dalmatyka to ubranie szczerca, radości zbawienia
 i sprawadliwosci.

Rys. 789

Omata fiendowany przez Koła Stefana Węgierskiego, a wyjęt-
 celnik, płatek koronacyjny węgierski. Wg. Brauna 92.

Z czasem kapa jest drugim liturgicznym biskupim. Są kapy jedwabne
 z zdobieniami. Włoskie mająte ich kapturki i są z białym
 płatem. Ciemnobruny fawork z rękawami i rękami. Część
 od średniowiecza 6. wiek i 6. bogato haftowana. Włoska jest pół-
 gła o promieniu 160-140 z kapturkiem i zamknięto kluczkami na
 piersiach.

8° mantuum.

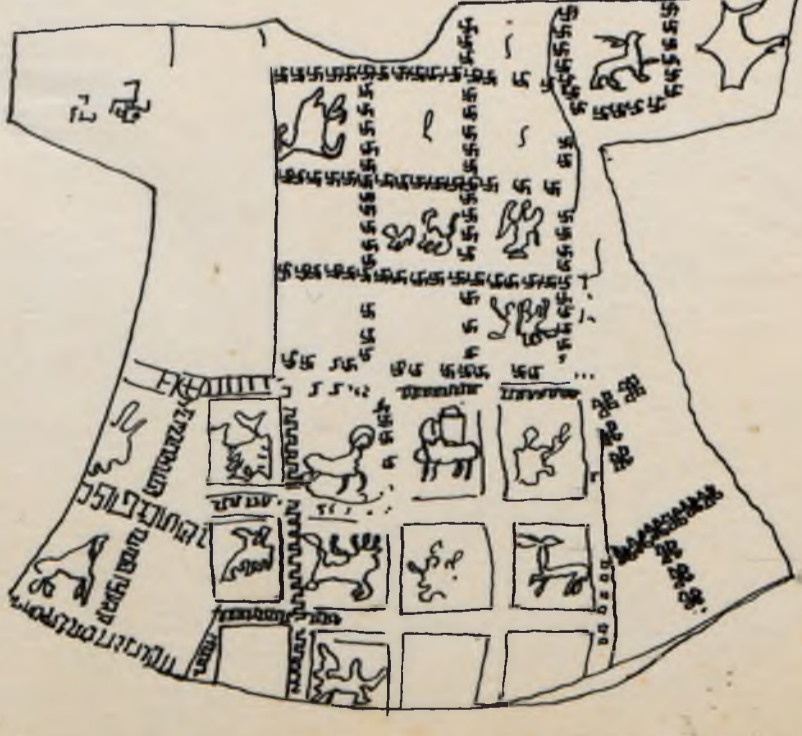
Inaczej "pluviale rubrum"
 lub "cappa rubra" jest to
 płatek średniowieczny używany
 przez papieża i biskupa. Białe
 i czerwone.

Rys. 792 Cappa magna. Dłg. kardynała wg. Brauna 158

Rys. 793. Dalmatyka z katedry w Halberstadt (64 Braun), z 17 wieku

Rys. 794. Dalmatyka z Gois, Steiermark z 17 wieku wg. Brauna 67.

Rys. 795 Hiszpańska Dalmatyka (ca-
rokowa z Kunstgewerbemuseum w
Berlinie z Brauna 65.

W III wieku były to stroje świeckie; na terenie Lucjany
noszono dalmatyki. Inegorze Wielki odebrał pod-
dialekoma prauos noszenia tuniki. W epoce Karolow-
gow narzucono Dalmatyki, brala tuniki z uszkien-
szkawaami i z duoma rownoleglymi pasami (rys.
796) - clavi (o ciemnym kolorze) z przodu i z tyłu
tej sukni. Od XIII w. w Dalmatyce kolor braly
ustupuje kolorom liturgicznym. Od XVII wieku
ustupuje opadajace rękawy które kolejno zmienia-
ly się w rodzaj sznurek; „aillerow” o niestabilnych
ozdobach. Tunika porożaje bez zmian i tylko zmieniają
się jej rękawy.
Calobus - jest to swietka rzymska tunika bez rękawów.
Z tuniki rowniają: alba i linea.
Dalmatyka która ponuciona przez rzymsian pier-
od IV wieku jest druziem papiera; kleru jest no-
szona w dniu swietnie na Lucjany tunika typu linea, a pod staneta.
12. Pluviale.

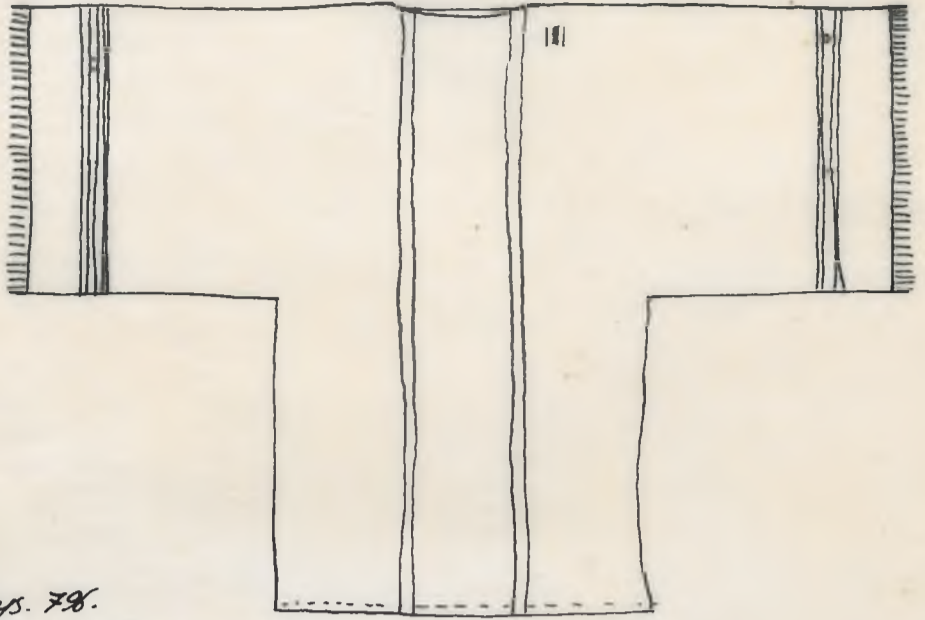
Jest to kapa do stop z kaptka lub klamry
na modze do spiniania. Wymostrowane plu-
wiale ma kantat kotkła lub uszanku z
kota. Pluviale jest noszone przez kler, i na
miejscu omaki przez kler w czasie procesji
i pogrzebow. Pluviale zdobi się na przednich
krawędziach lub na całej powierzchni.
W Francji i w Belgji wystepia typ
z uszankiem na szyji; orpko ma kapu-
ron. Typ ten draci wteley tradycyjną formę.

12. Rationale.

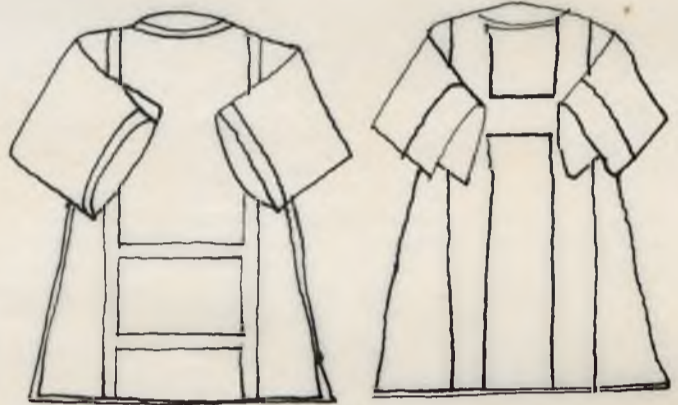
Jest to stroj biskupa ozdabiający
ramiona, a odpowiadajacy
pallium. Przywilej tego stro-
ja od papiera otrzymują bisk-
kupi w Eichstätt, Pader-
born, Toul i w Krakowie od
XVII wieku. Rationale w
Eichstätt i w Toul ma
korp obręcieli, w Paderborn
karmiona na ramiona ze spa-
dajacymi pasami; w kra-
kowie z pasami ozdobnymi z
frendzlami które konice
są zwiazane. Szata ta nie jest
masywna ale oznaczona,
ozdobny i jest noszona tylko w czas
pewnych dni.

Rys. 801 Pluviale z kapuzonem z Katedry
z katedry w Halberstadt.

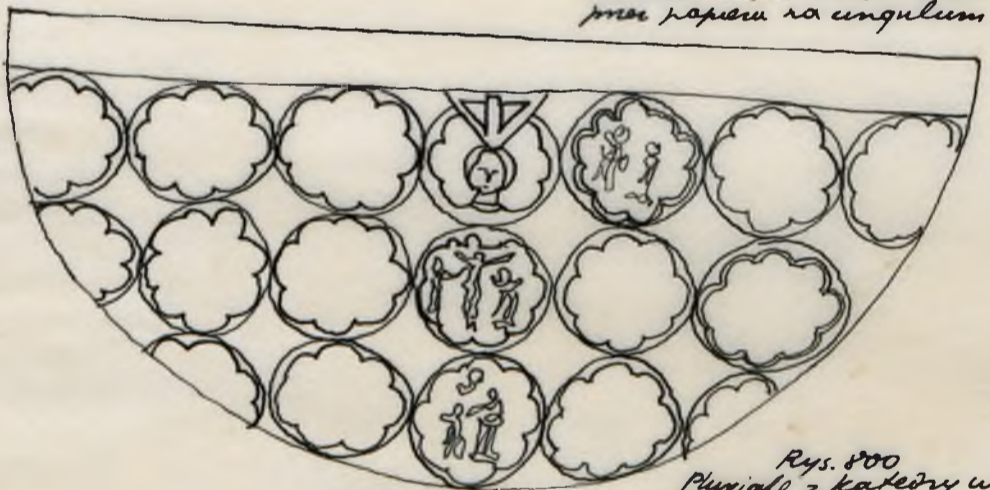
Rys. 798.
Dalmatyka z
Museum - Moutiel
z VIII - IX wieku
z Brauna 62.

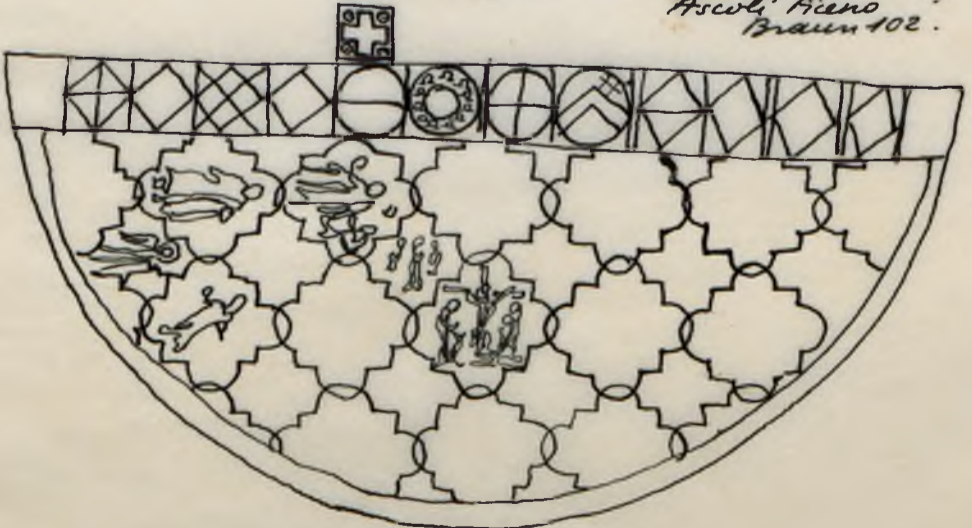
Rys. 797 i 798.
Rys. 797 Rzymska Dalmatyka.
Rys. 798 Niemiecka Dalmatyka z Brauna 589.

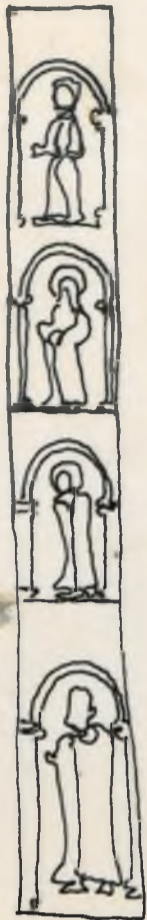
Rys. 799.
Subcinctorium ozdoba noszona
przez papiera na unguisum.

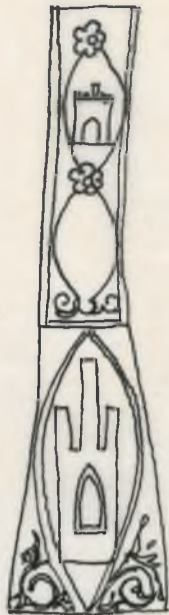
Rys. 800
Pluviale z katedry w
Ascoli Piceno
Braun 102.

Rys. 802 Pluviale zdyon
z Keningtonmuseum w Londynie

Rys. 803. Tłoty manipulan z Namur, Druis w Couvent des Religieuses de "Notre-Dame" z XII wieku z Brauna 111.

Rys. 804. Manipulan z Pontigny z XII wieku uq. Brauna 108.

Rys. 806. Współczesny manipulan.

Rys. 805. Rationale (dada) z Museum narodowego w Monachium z Brauna 126

13 Manipulan.

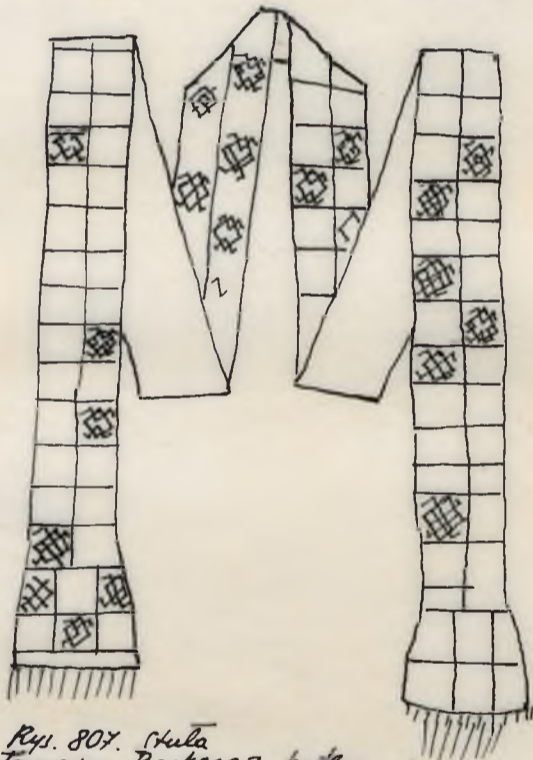
Jest to banda długości 1,00 m. i szerokości 10 cm i jest wyjątkowo sznura kryzami a używana do celebrymsy na lewym ramieniu. Manipulan symbolizuje owoc dobrych dzieł (cf. B. CXX 7-8). W VIII wieku nazywany jest: "mappula", w IX wieku: "manuali brachiale", "sacra scudrum". Jest to serwetka ceremonialna, imitacja "camilli" noszonej przez asydyentów kapłanów "Feliciana" na lewym ramieniu. Pierwotnie występowała jako złocona serwetka aż do IX wieku, frapierowe zakonienie odczynuje od XIII wieku, a skrócona i zniekształcona została w XIV wieku. Właściwe znaczenie liturgiczne otrzymuje manipulan dopiero w XV wieku. Odpowiednikiem manipulara na Wschodzie są "szawki" zwane: "manubia manical", "Επιμυδνικα" które są nakładane na rękę. Manubia są wykonywane z kartonowych materyjów.

14 Stola (Ectoa) stola.

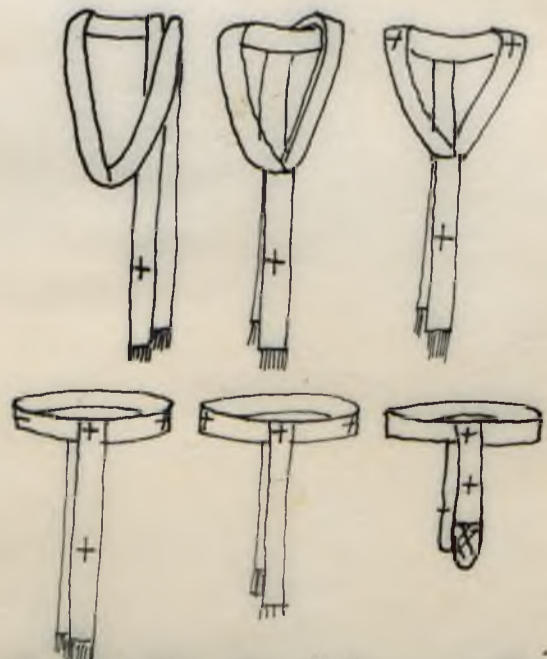
Jest to banda długości 2,60 m. i szerokości z 10-12 cm. z sznura kryzami; przedramię (franges i glanits) którą nosi diak na lewym ramieniu, a biskup skrzyżowana na biodrach. Stakowana jest na alba jako insygnium funkcji przy noszeniu świętych sakramentów (cf. Mat. 23 30). Symbolem stoly są: "Iona dicit et legit de Deo" z cf. Apoc. 17 9. Symbolem stoly to sukienka biała, dana przez Pana a wg Apokalipsy XVII 9, jest to ubranie nieśmiertelności. Na wschodzie stola nazywana: "Στολη", "ωπαριον" jako oznaczenie ukazywane się w IV wieku. W 563 roku jest odznaką diaka w Hiszpanii, a od 633r jest oznaczeniem kapłana, a w Toledo biskupów. Stola wywodzi się od chusty od nosa lub serwetki od "orarium" lub od "orarium suum" Stola - znana jest od Karolingów. Diacy greccy noszą: "παριον" a kręca: "Επιτολη". Całkowicie zanikła w Braga w 657 roku zabrana kryzami odprawiać mszę św. bez orarium dookoła stoly i skrzyżowania na biodrach. Długość się to od czasów gdy kapłan zaprzęgał nasie na plecach kłosa. Orarium bowiem miało przykryć błogostanienstwo św. Piotra. Kapłan nakładając stola miał w myśl liturgii Boga być go okryt niewinnością i nieśmiertelnością jak tego ciałeczka którego sam stworzył; równowagą celebransu. Znane są stoly z dzwoneczkami jak np. w skarbcu u św. Pawła w Londynie.

15 Pallium.

Pallium współcześnie ma kształt "anneau" na lewym ramieniu o podwójnej grubości z sznura krótkimi bandkami obcyżnieniami otoczeniem. Jest szerokie na trzy palce, brata i na nosie otoczenia kryzami; jest przypinane sznura szpilkami drogowymi. Trzy z tych kryz mają: uszka na zewnętrznej stronie szpilki. Pallium noszą: papież, patriarcha, arcybiskup i jest to symbol jurysdykcji (insygnium) i symbol pontyfikatu. W liturgii jest znane od VII wieku, 6. długości, a szerokości 8-9 cm. a od św. Bragony Wielkiego jest to ornament ściśle liturgiczny. Od IX wieku noszą pallium papież, za zgodą cesarstwa: "superhumerali, videlicet torum qui imperiale circumdare assidet collum". Z czasem pallium nabiera figur, ptasina św. Piotra i złotego składowane jest na grobie świętego Piotra na jedną noc przed błogostanieniem. Forma i kolor pallium odzwierciadla pallium konsulańskie. Urzuwane było w obu Karciołach. Papież Feliks IV chce zapewnić swego następcę ofiarowaniem swoje pallium, ale powoli pallium z insygnium funkcji stało się insygnium sakralnym. Od połowy IX wieku, co często widać, na najstarszych mozaikach w S. Vitale, papież nadaje pallium biskupom przy świętach. Były to bandy z brata; wężymi nawiązały na trzy palce i nakładane na szyję, a spłatające obie kończyny do przodu. Mają też palec lewej ręki małe czarne kryz na bandzie i pojedynczy na zakochaniach. Od VIII wieku pallium jest przypinane do omalce sznura złotymi szpilkami które tworzą fronska z cennym kamieniem (jest to forma współczesna). W średniowieczu kryz były czerwone, a banda była złota i zakonioną fronskami. Wskazy tu od "pallium w fasciowej odrozwinię", pallium "linosinum" które na lewym ramieniu, znane, rodzaju "mapulli" i manipulara, noszą diacy rzymscy. Pallium jest współcześnie znane z wężymi sznura obywateli chodzących w jednym z klasztorów rzymskich które są powięcone na mszy, wzniesie kobieję leni na otłaru.]

Rys. 807. Stola Tomana Beckera z kartonu Senu, z późnego średniowiecza z Brauna 116, Die Liturgische Parameunde Freiburg/K. B. 1924.

Rys 808-813. Różne formy pallium uq. Brauna 123

16 Welon „Renny welon” i rozrozianny trzy welony.

Welon leży na ramionach i na karku i opada przez plecy na spód kręgosłupa. Rozrozianny trzy typy tych welonów, a są: 1° welon sakramentalny wpijany w porożach i do szóstki w kształcie sakramentalnym przez celebransów. Welon ten jest płaski i ordoobu kształtowany z „bordurami” z kłaniami lub karmami do przytrzymywania go na ramionach. 2° Welon subdyakona wpijany jest w rycie rzymskim do pater dla ostania ręk w których diak. trzyma pater wzniesiony do wysokości oczu. Jest to uwal ordoobu. 3° Welon akolyty. Jest wpijany w czasie mszy partyfikalnych uł. Ceremonjalnie brakuje pater przez akolyty który nie ma mity. Welon ten jest bez ordoob.

17 Gremiale (W zasadzie rękawik ten należy do białiny liturgicznej)

Gdy biskup zasiada na tronie po Greto to winien mieć na sobie 80cm długości rękawik który rozkłada się na tył dyak. Jest to gremiale. Rękawik ten dyak rozkłada na kolanach biskupa na czas poświęcania sukca. Rękawik i wpijany jest przy sukcesum oł. Gremiale powinno być jedwabne ale dla praktyczności (łatwość prania) może być również z tkaniny. Gremiale jest używane dla ostony od zabrudzenia - liturgiczne rękawicy. Nie wspierano ma charakter partyfikalnej ordoob.

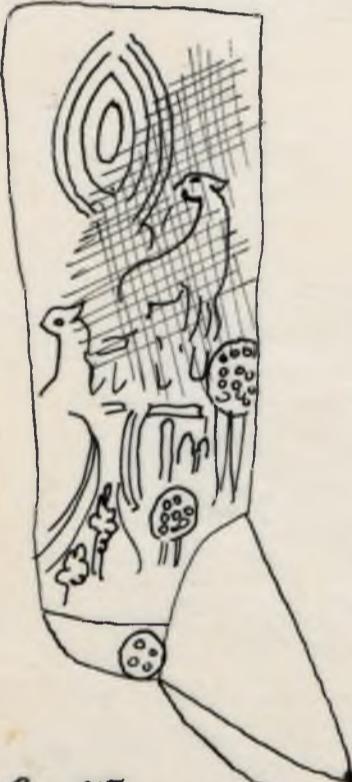
18 Rękawiczki liturgiczne

Rękawiczki liturgiczne używają dziś kardynałowie, biskupi i uprawnieni prelati w solenne msze w czasie pierwszej części mszy. Ordobrane są z różnymi kształtami, na wierzchu dłoni i na kciuku rękawiczki. Rękawiczki są w kolorach liturgicznych rękaw, z tym tylko, że nigdy nie mogą być czarne. Rękawiczki symbolizują czystość serca i czystość życia. Znane są i noszone 63 906 roku. (sakramentalna Karolela).

19 Ponocachy „Tibalia” liturgiczne

Od Gregoria Wielkiego znamy ponocachy liturgiczne które do dziś używają kardynałowie, biskupi i uprawnieni prelati w kolorach liturgicznych dnia. (aby nie w czarnym). Ponocachy te są do kolan. W Krymie są używane jedwabne ze złotym galonem.

20 Sandały liturgiczne.

Rys. 815 liturgiczna ponocacha biskupia, znana z ordolami Arnold de La Vie z muralem Cluny w Paryżu z Brauna 136

Rys. 816 Typ. drugi. sandał z katedry w Brexen z Brauna 141.

Sandały są przewidziane o kształtach pantofli i rozrozianny trzy typy: 1° sandał z otworem (rys. 817) 2° sandał pęty z tasiemą rzużaną (rys. 818) 3° sandał gotycki ze rzużaniem z bolu (rys. 816). W VI wieku rozzano „camagi” t.j. obucior które widac na mozaikach w Rawennie. Jest to typ sandałów - „solea”. Wydaje się że od początku liturgii odprawiano w obuwiu gdy żydzi mieli w Synagocy borych kapłanów. O „camagus” obuwiu liturgicznym pisał w liście papież Gregor I. Pan VII papież nosił białe sandały z czerwonymi tasiemkami. Wg Amalaura sandały liturgiczne były z czarnej skóry z galonami i wąskimi bandami. Sandały są uszyte w Karahodregi, Cyprze.

Obecnie „solea” i „sandały” są przywilejem biskupów i prelatów. wg Kongreg. Rypow z 22 VIII 1822; popr. pap. Piusa VIII z 4. VI 1823 roku.

21 Wola na głowę, housse, mappulum.

Jest to biały wola lniany noszony na włosach przez kler rzymski.

22 Mitra.

Mitra jest to liturgiczna kołnierz biskupów i kardynałów. Współczesna durowina uł. Ceremonjalnie biskupów winno być, wzdł: 1° bogato o wstępn złotym lub srebrnym z karmami i dwiema kamieniami, 60cm. 2° awerphaygiata - biała jedwabna ze złotą dekoracją lub złota otadka, 60cm uwenicy 3° prosta z damaszkem lub z białego płótna. Mitra jest symbolem helmu zbawienia iub tronu Arzona i skłoda są z dwóch części symbolizujących 2 Testamenty i ub. z świetne promienie słońca i zera.

Rys. 823 Typ pierwotny mitry z VIII wieku.

Rys. 824 Typ mitry z XI-XII wieku.

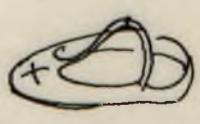
Rys. 814 Rękawiczka biskupia z katedry w Brexen z XIII wieku z Brauna 132.

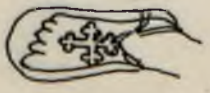
Rys. 817 Typ pierwszy sandał z katedry w Brexen z Brauna 138

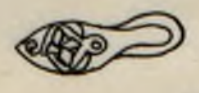
Rys. 818 Typ drugi sandał biskupa Konrada II z Worms z muralem Sw. Pawła w Worms. z Brauna 139

Rys. 819 z III wieku sandał papieża Honoriusa Compaes.

Rys. 820 Solea z antycznej neibymarmurowej.

Rys. 821 sandał papieża Sw. Marcellina z 650 roku

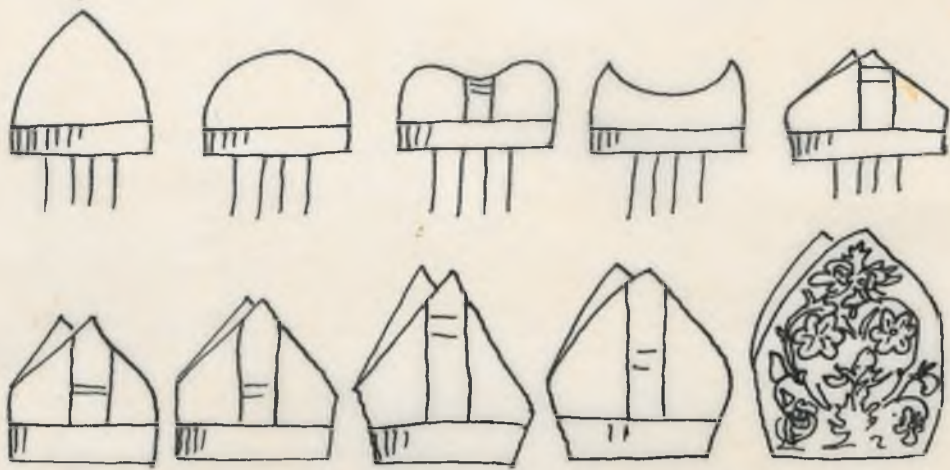
Rys. 822 Mitra Santissima Trinita z XIII wieku z Honenip z Brauna 147.

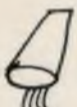
Rys. 825 Mitra z Minder w Freiburgu uq. Brauna 152

Od XI wieku, a w niektórych od 1150r. znana jest mitra, infula i tiara jako insignia liturgiczne.

23 Tiara, phrygium. Ubranie papieskie.

Rys 826-835 Rozwój formy mitry od XI do XV wieku

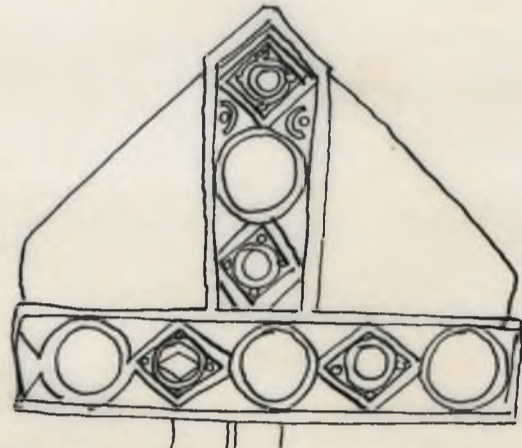

Rys. 837 Czarna tiara do XIV wieku, narywana: caudae.

Tiara z koroną znana jest od 1130 roku, z diademem koronami od czasów papieża Bonifacego VIII i z diademem koronami od XIV wieku. Papież Konstantyn (708-715) nosi "camelaticum" t.j. "καμηλαυχιον" Papież Sylwester miał namiot biały, czapki frygijską od której tiara rozwinęła swój kształt, podobnie gdy mitra rozwinęła się z "cuculli", czapki ubogich.

Rys. 838. Tiara papieża angikańskich.

Rys. 836 Mitra z katedry w Anagni z XVIII wieku uq. Brauna 148.

24 Grecki kotłak.

Rys. 837 Tiara z Smith'a: "Dictionary of christian antiquities"

Rys. 838 Tiara z greckim w capella S. Silvestri

Rys. 839 Tiara uq. Venturi w: "Storia dell'arte italiana"

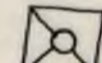
Rys. 840 Współczesny kotłak grecki z welonem, czarny kotłak i welon.

Camelaticum, camelatus cium, calamaucum cium, καμηλαυχιον, καμηλαυχιον - są to nazwy ubrania głowy z szerszą wiełbłądzą, wprost grecki kotłak kleru greckiego, a jednocześnie prototyp tiary. Kotłak grecki narywa się kalimathusa, a welon na nim spanoklimathusa. Ten cylindryczny kotłak jest czarny, a biały noszą tylko metropolie i biskupowie, kijowa i demingradu.

25 Birety

Barette et calotte "noszą biskupi, przeb, pileus, pileolus" oraz birety z pomponem noszą od XI wieku sprowacy, a od XVIII wieku maleńkie birety. Wprost greckie birety są czerwonokrotne i dzielą się na trzy grupy:

Rys. 857. Typ rzymski

1° Typ czerwonokrotny z trzema półkolistymi kłapkami i z pomponem. Jest to typ rzymski.

Rys. 858 Typ francuski

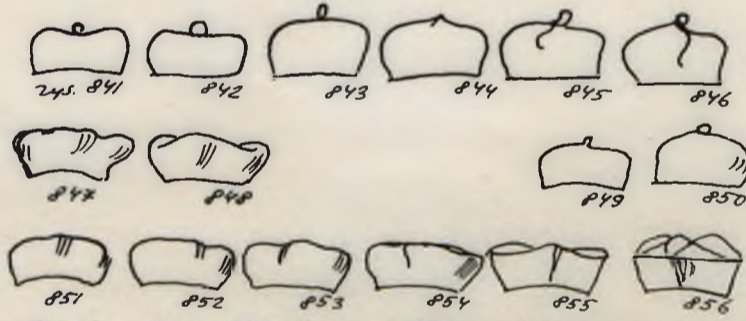

2° Typ czerwonokrotny z czterema płaskimi półkolistymi kłapkami i z chwytem który opatrzamy we Francji, Belgii, Holandii, Anglii, Niemczech, U.S.A., itd

3° Typ czerwonokrotny z laktem

wydrzemieniem denka i bez ozdób który występował w Hiszpanii

Birety są jedwabne lub wełniane i czerwone kardynałskie, fioletowe biskupie i czarne wilegońskich prelatów i czarno birety kleru.

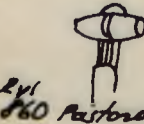
Birety: 841 - Augsburgu z 1342r.; 842 - Regensburgu z 1426r.; 843 - Regensburgu z 1460r.; 844 - " z 1472r.; 845 - " z 1505r.; 846 - " z 1550r.; 847 - " z 1564r.; 848 - " z 1605r.; 849 - Würzburgu z 1747r.; 850 - Bambergu z 1483r.; 851 - " z 1493r.; 852 - Würzburgu z 1521r.; 853 - " z 1542r.; 854 - " z 1565r.; 855 - " z 1610r.; 856 - Bambergu 1626r. z Brauna 160.

26 Pileolus

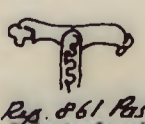
Jest to maleńki берет noszony pod biret lub mitrą jedwabny lub wełniany, biały papieża, czerwony kardynałski, fioletowy biskupów i czarny wilegońskich prelatów i czarny dla repty kleru. W Polsce O.O. Północni mają przywilej noszenia białych pileolusów.

27. Pastorał (Crosse)

Kasha ta jest insigniem biskupim od 4° koncyliu w Toledo w 633r. i uq. Isydora z Sewilli. Pastorał narywano w średniowieczu: cambucca lub cambetta, oraz ferula, tau, lacuma. Typ zwanym pastorałem o kształcie woluty ustala się w XIII wieku. Papież nosi pastorał ferule z łabędziem lub z kurysem w gąsienicy, z kurysem opisto o kształcie Tau (T) Pierwotna woluta występowała w XI wieku w którą gotyk biskup wprowadził figurę s. M. Panny. Wprost grecki roznocą się do pięciopalcowych, pastorałach form pastorałów. Wprost grecki roznocą się do pięciopalcowych, pastorałach form pastorałów. Wprost grecki roznocą się do pięciopalcowych, pastorałach form pastorałów.

Rys. 860 Pastorał S. Loup.

Rys. 861 Pastorał S. Horibert z 17w.

Rys. 862 Pastorał z koll. Sottykow.

Rys. 863 Pastorał św. Germain (abb. de Grandjeu 1674r. wysokości 1.40m. średn. 2,4cm. 166

Od Gregoria IV k. j. od Trzasku biskupiną na prawym rękę na palcu wskazyjącym przesłania z rzeźbami jako najwyższym biskupie.

29 Przeważnie

Współczesnie od niedawna noszą biskupie księgi wiszące na piórnach.

Wskazywanie na rzeźbę ujętych daleko schematycznie jako notatki związanej z architekturą katedrał i sztuki plastycznej liturgicznej w której w głównej mierze staraniem się pojąć to ma.

Bibl. ob tegoż druku p. r. Diction. de l'archéologie chrétienne et de liturgie" najnowszy wydaniem w pracach.

- Joseph Braun: "Die liturgische Gewandung im Occident und im Orient nach Ursprung." Freiburg/Breisgau 1907
- "Handbuch der Paramentik" 1911
- "Praktische Paramentkunde" Freiburg 1924
- "De liturgische Paramente" Freiburg 1924.

Bibliografia do powyższych trzech rozdziałów.

1° Acta Apostolica Sedis "Ceremonial biskupów promulgowany od 1909 roku;

2° Agincourt - "Histoire de l'art depuis sa naissance"

3° ab. R. Aipeain - "Liturgia. Encyclopedie populaire" Paris 1930

4° Aulo - "de liturgia et le symbolisme dans les catacombes de Rome" Paris 1885;

5° Battiffol P. - "Etudes de liturgie et d'archéologie chrétienne" Paris 1919

6° Baumstark v. A. - "Die Messe in Morgerland" Münster 1921

7° Bayet - "Recherches pour servir à l'histoire de la peinture et de la sculpture chrétienne en Orient" 1879

8° Bayet - "d'art byzantin" Paris 1882

9° Berthaux - "d'art dans l'Italie méridionale" Paris 1904.

10° (de) Boyss - "d'habitation byzantine" Paris 1903.

11° (de) Bock - "Materiaux pour servir à l'archéologie de l'Égypte chrétienne" Petersburg 1907

12° Braun Joseph - "Der christliche Altar"

13° Braun J. - "Die liturgische Gewandung im Occident und im Orient." Freiburg 1907

14° Braun J. - "Handbuch der Paramentik" 1911

15° Braun J. - "Praktische Paramentkunde" Freiburg 1924

16° Braun J. - "Die liturgische Paramente" Freiburg 1924

17° Braun J. - "Die liturgische Farben"

18° Brückmann - "Baukunst des 1. und 18. Jahrh." z. "Handbuch der Kunstwissenschaft."

19° Brightman F.E. - "Liturgies. Eastern and Western."

20° (de) Braun - "Explications littér., hist. et archéol. des prières et des cerem. de la Messe" Paris 1883-9 (174-26)

21° Busch C. - "Die Basilika" Berlin 1882

22° Cahier - "des basiliques chrétiennes" Paris 1907

23° Cahier dom. - "de messe en Occident" Paris 1932

24° Cahier dom. F. et Declercq - "Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et Liturgie" Paris od 1907 do 1939

25° Cahier dom. - "des origines liturgiques" Paris 1906

26° Cabrol et Declercq - "Monuments Écclésiastiques Liturgiques" Paris 1900-2

27° Cavada - "Geschichte der Baukunst in Spanien" 1858

28° Cattaneo - "d'architecture in Italia dal sec. VI al mille circa" Venezia 1889

29° Choisy A. - "d'Histoire de l'Architecture"

30° Choisy A. - "d'art de bâtir chez les Byzantins" Paris 1884.

31° Et - "Christliche Symbole"

32° Claune - "Basiliques et mosaïques chrétiennes d'Italie-Sicile" Paris 1895.

33° - "Congrès archéologiques de France"

34° Cochet d. A. J. - "Histoire dom. Liturg. et archéologique du sacrement de eucharistie" Paris 1877 i eucharistie p. 1886.

35° Courajod - "Origines de l'art roman et gothique" Paris 1899.

36° Gram - "Church Building, a study of the principles of archit." Boston 1901.

37° Crosnier abbé - "Iconographie chrétienne" Paris 1848

38° Crosnier - "de basilique chrétienne" Roma 1892

39° Dehio - "Die christliche Baukunst des Abendlandes" Stuttgart 1894.

40° Datzel H. - "Christliche Iconographie" Freiburg/Breisgau 1894

41° Didron - "Iconographie chrétienne" Paris 1844.

42° Didron - "Annales Archéologiques"

43° Diehl Ch. - "Manuel d'art byzantin" Paris 1910

44° Diehl Ch. - "Justinien et la civilisation byzantine au VI siècle" Paris 1901.

45° Duchesne A. Sigr. - "Origine du culte chrétien" Paris 1890.

46° Duchesne A. - "Monuments du culte chrétien" Paris 1890.

47° Duchesne A. - "des églises séparées" Paris 1895

48° Durand P. - "Guide de la peinture" d'après Michal deussis w. "Manuel d'iconographie chrétienne" Paris 1945.

49° Errard et Bayet - "L'art byzantin, d'après les monuments d'Italie" Paris 1903

50° Flory de R. - "des saints de la messe et leurs monuments" Paris 1883-90

51° Flory de R. - "de messe" Paris 1883-89.

52° Gardner J. - "Kunst. der Schweiz" 1940

53° Gsell - "Gazette archéologique"

54° Gsell - "Recherches archéologiques en Algérie" Paris 1893

55° Gsell - "des monuments antiques en Algérie" Paris 1907

56° Gauckler - "d'archéologie de la Tunisie" Paris 1896

57° Guardini Romano - "d'Esprit de la liturgie" z. "kollekt" Ecclesia orans (Die betende Kirche). Herder 1929.

58° Guardini Romano - "von heiligen Zeichen" 1922-3.

59° "Handbuch der Architektur"

60° Herzog R. P. F. del. - "Le Principe d'art de la liturgie" Paderborn 1916

61° Jackson - "The Architecture of Dalmatia" London 1877

62° Janson R. - "des Eglises orientales et des rites orientaux" z. "des églises séparées d'Orient" Paris 1927

63° Jungbündel - "Journal of Hellenic Studies" 1892.

64° - "Die Baukunst Spaniens" 1889

65° Kondakow - "Histoire de l'art byzantin considéré principalement dans les miniatures" Paris 1886-91

66° Kondakow - "Description des monuments de l'antiquité dans quelques églises et monastères de Serbie" Petersburg 1890

67° Kraus - "Geschichte der Christ. Kunst" 1897

68° Kumbert Mohlb. - "Liturgie geschichtliche Forschungen" Münster

69° Kumbert Mohlb. - "Liturgie geschichtliche Quellen" Münster

70° Kustayev de F. - "Histoire de la peinture sur verre" Paris 1838-58

71° Kustayev de R. - "d'architecture religieuse en France" z. "époches romanesque, I; gotique, II, III."

72° Declercq R. - "Manuel d'archéologie chrétienne" Paris 1908

73° Lagage - "de sainte messe selon les Rites Orientaux" Avignon 1930. et. "d'Afrique chrétienne"

74° Mabillon J. - "Ordo romanus" 1561. i. missel 1666.

75° Mabillon J. - "Musaeum Italicum" 1687-171689

76° Mabillon J. - "Des couleurs liturgiques" Dieppe 1879.

77° Mâle Emile - "d'art religieux du XIII siècle en France" Paris 1902

78° Marucchi - "Il cimitero e la basilica di san Valentino" Roma 1890.

79° Marucchi - "Guida del Museo vaticano lateranense" Roma 1898.

80° Marucchi - "Elements d'archéologie chrétienne" Rome 1900-3.

81° Millet - "d'art byzantin" Paris 1905.

82° Montault de Xavier B. - "Traité pratique de la construction de l'ameublement et de la décoration des églises" Paris 1878

83° Montault de Mgr. B. - "Traité d'iconographie chrétienne" Paris 1902

84° Montigny J. A. - "Dictionnaires des antiquités christianorum" Roma 1749-55

85° - "Monumenta Ecclesiae liturgica"

86° Mühlbauer Wolfgang - "Decreta authentica Congregationis Sacrorum" 1898, 1901, 1928.

87° Müntz E. - "Etudes sur l'histoire de la peinture et de l'iconographie chrétienne" Paris 1888.

88° Müntz E. - "des sources de l'archéologie chrétienne" Paris 1898.

89° Michel - "d'Histoire de l'Art"

90° Parquère R. P. J. - "d'Église byzantine de 524 a 847 an." Paris 1905

91° Parquère J. - "Recueil des inscriptions chrétiennes du Mont-Athos" Paris 1904.

92° - "Papyrus romain"

93° - "Papyrus ostraka et tablettes liturgiques"

94° Pératé - "d'archéologie chrétienne" Paris 1892

95° Polnowski - "Peintures murales dans les anciennes églises grecques et russes" Moskwa 1890

96° Portal - "Des couleurs symboliques dans l'antiquité" Paris 1837

97° Pascal abbé - "Institution de l'art chrétien" Paris 1858

98° Quint Dur - "Ursprung und Sieg der altbyzantinischen Kunst" Wien 1903

99° Renan - "Die Mosaiken der ravenatischen Kirche" Petersburg 1896

100° Renan - "Histoire des origines du christianisme"

101° - "Revue archéologique"

- 102°
- 103° Ricci Corrado
- 104° Ricci Corrado
- 105° Richter Taylor
- 106° Roden Auguste
- 107° Riveira
- 108° Sabville R. P.
- 109° Sarre
- 110° Schulze
- 111° Schulze
- 112° Schulze
- 113° Schulze
- 114° Schuster J. d. kard.
- 115° Smith. i. S. Chletan
- 116° Stassoff
- 117° Strykowski Joseph
- 118° Strykowski
- 119° Strykowski
- 120° Strykowski
- 121° Strykowski
- 122° Strykowski
- 123° Strykowski
- 124° Strykowski
- 125° Strykowski
- 126° Szaib6 C. A.
- 127° Thakopyer Valentin
- 128° Thibault J. B.
- 129° Urazov
- 130° Varasene Le
- 131° Vogue
- 132° Vogue
- 133° Willamp
- 134° Wilpert
- 135° Wilpert
- 136° Wilpert
- 137° Wilpert
- 138° Wilpert
- 139° Wilpert
- 140° Wittig
- 141° Wulf O.
- 142°
- 143° Zimmermann E.
- 144° Guillois abbé.
- 145°
- 146° Assemani
- 147° Crowfoot T. W.
- 148°
- 149° Ainalot
- 150° Millet
- 151° Dehio i. Berold
- 152°
- 153° Müntz E.
- 154° Braun T.
- 155° Birkler L. i. Karrer O.

- "Revue de l'art chrétien" Paris et Lille 20-1854 wolum
- "Römische Baukunst in Italien" Stuttgart 1925.
- "Baukunst... der Hochrenaissance" Stuttgart 1923
- "The golden Age"
- "des cathédrales"
- "de origini della architettura lombarda" Roma 1907.
- "Liturgies orientales"
- "Die Kunst der Alten Persien"
- "Die Katakomben der altchristlichen Grabstätten." Leipzig 1882.
- "Die Theologische Erbauung der Katakombenforschung" Leipzig 1882
- "Die altchristliche Bildwerke." Leipzig 1889.
- "Archäologie der altchristliche Kunst" München 1895.
- "Liber sacramentorum" 1929.
- "Dictionary of Christian Antiquities" London 1875.
- "Geschichte des Buches" Petersburg 1898
- "Kleinasien"
- "Byzantinische Denkmäler"
- "Der Dom zu Aachen"
- "Die Baukunst der Armenien und Europa" Wien 1918
- "Byzantinische Zeitschrift"
- "Orient und Rom"
- "Die byzantinische Wandmalerei von Konstantinopel" Wien 1893
- "Die Kalendriale der des Chronographus von Jahre 354" Berlin 1888
- "Die Eusebius des Evangelien" Wien 1891
- "The Greek liturgies chiefly from original authorities".
- "Handbuch der katholischen Liturgik" Freiburg 1898.
- "d'ancienne liturgie gallicane"
- "Monuments chrétiens, matériaux pour l'archéologie du Caucase" Petersburg 1894.
- "Manuel de liturgie et cérémoniel"
- "d'architecture civile et religieuse de la Syrie centrale du IV au VII siècle"
- "des Eglises de la Terra sainte" Paris 1860.
- "La architecture espagnole" 1904
- "Principien fragen der christl. Archäologie" Freiburg 1889
- "Die Katakomben gemälde und ihre alten Copien" Freiburg 1891
- "Die gottebeweihten Jungfrauen in der ersten Jahrhunderte der Kirche" Freiburg 1892.
- "Fractio panis, die älteste Darstellung des eucharistischen Opfers" Freiburg 1895.
- "Die Malereien in der sacraments Kapelle in der Katak. d. heilig. Callistus" Freib. 1897.
- "Die Malereien der Katakomben, Rom" Freiburg/B. 1903.
- "Die Anfänge christlicher Architektur" Strassburg 1902.
- "Die byzantinische Kunst"
- "Zeichenbuch" 1936.
- "Palermo" 1905. (2 "Sizilien")
- "Explication sur deux moral. liturg. et canonique du Catholicisme" t. IV Paris 1873
- "Anuari dell Institut d'estudis catalans"
- "Codex liturgicus Ecclesiae universae"
- "Churches at Jerash" w. Brit. school. of archeol. in Jerusalem. 1931.
- "Bullettino di archeologia sacra" od 1863 wolum.
- "Origines hellénistique de l'art byzantin"
- "Monument byzantins de Misra" Paris 1910.
- "Kirchliche Baukunst des Abendlandes" Stuttgart 1884-99.
- "Nuovo bullettino di archeologia cristiana" 1895 od.
- "La mosaïque chrétienne des premiers siècles" Paris 1893.
- "Trakt und Attribute der Heiligen in der Deutschen Kunst" Stuttgart 1943
- "Maria. Die Madonna in der Kunst" Zürich 1940

Jantenberg manusc 1943.

Rys. 864 Sw. Sebastian
 Wdansk. XV w.
 wg. Brauna Trakt und
 Attribute" rys. 350.

Materiały zebrane w powyższych trzech wariantach, a w tym celu w zadaniu drugim to jednocześnie wzięte do
 kryzysu w rozwoju sztuki, wskazywaniem na pewnego koncepcję o duchu liturgicznym w kompozycji
 struktury liturgicznej. Rozwiązuje wyrażony w kompozycji architektonicznej kosmicznej decyzji struktur
 psychiczny do Boga zostanie ujęty obraz p. t. "d'Element constructive de la composition architecturale"